CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

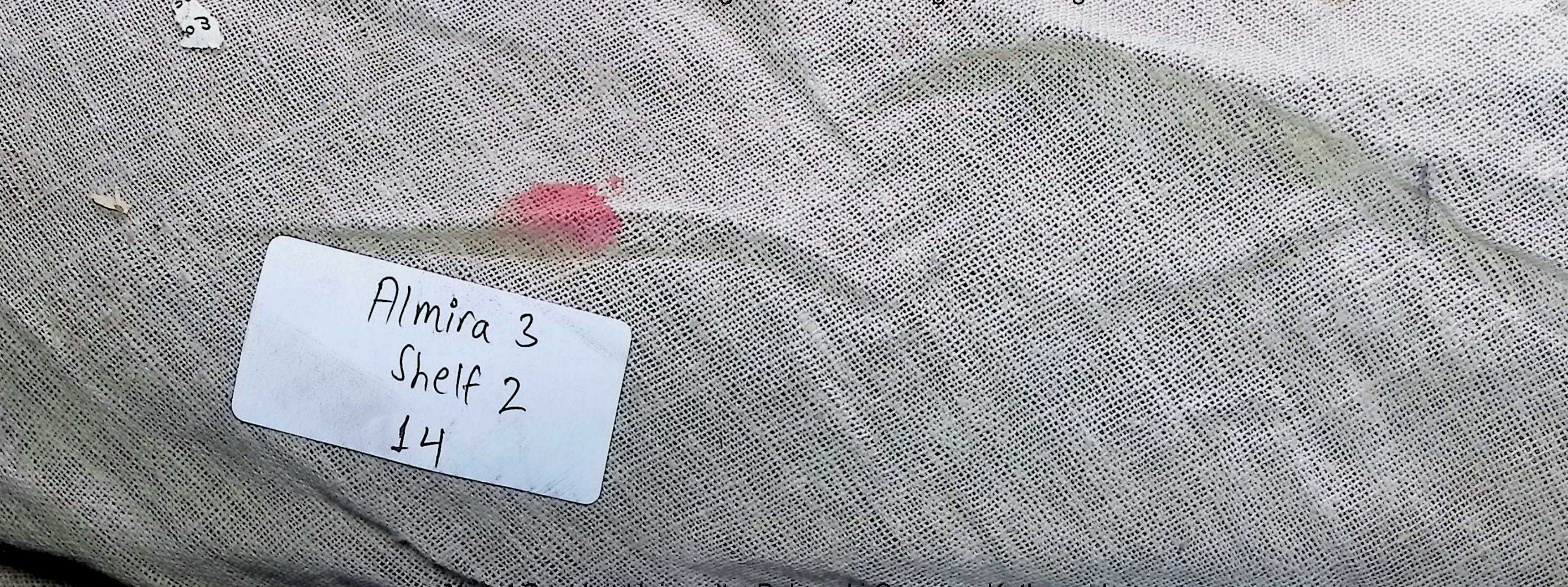

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

1. Vajaaneyi Samhita Patha
2. Bhratri Puja Vidhi Sadharana Homa Prayoga Kusha Kandika
3. Gotra Pravara Nirnaya
4. Trimshat Shloki
5. Kojagara Vratam
6. Kalanirnaya Karikavali Of Madhavacharya
7. Apamarjana Vristotram
8. Grahatiprasada Dana
9. Madhyandina Veda Samhita Anuvaka
10. Charana Vyouha
11. Mandala Brahmanam
12. Shatapata Brahmana By Yagyanatha Sharman
13. Yagyavalkya Shiksha
14. Gayatri Shapa Vimochana
15. Manu Smriti

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

n Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding

पुस्तकं दृष्टा ताद्

षितं मया यदि सुद्धं

द्धे वा मम दोषो

pal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathma

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

४१४

स्या उषसो व्युष्टौ ॥ अव यक्ष्व नो वरुणꣳ रराणो वीहि मृडीक
ꣳ सुहवो न एधि ॥४॥ महीमू षु मातरꣳ सुव्रतानामृत
स्य पत्नीमवसे हुवेम ॥ तुविक्षत्रामजरन्तीमुरूचीꣳ सुशर्म्माण
ति मदितिꣳ सुप्रणीतिम ॥५॥ सुत्रामाणम्पृथिवीम । सुत्रामाणम्पृथि
वीन्द्याममनेहसꣳ सुशर्म्माणमदितिꣳ सुप्रणीतिम् ॥ दैवीन्ना
वꣳ स्वरित्रामनागसमस्रवन्तीमारुहेमा स्वस्तये ॥६॥ सुनावमारु
हेम । सुनावमारुहेयमस्रवन्तीमनागसम् ॥ शतारित्राꣳ स्वस्तये ॥७॥
य

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

संहि श्चाग्नेः ।। आ नो मित्रावरुणा घृतैर्गव्यूतिमुक्षतम् ।। मध्वा रजांसि

२ सुक्रतू ।। ८ ।। प्र बाहवा सिसृतं जीवसे न आ नो गव्यूतिमुक्षतं घृ रे १

तेन ।। आ नो जने श्रवयतं युवाना श्रुतं मे मित्रावरुणा हवेमा ।। २

९ ।। शन्नः । शन्नो भवन्तु वाजिनो हवेषु देवताता मितद्रवः स्वर्काः ।।

जम्भयन्तोऽहिं वृकं रक्षांसि सनेम्यस्मद्युयवन्नमीवाः ।। राम

१० ।। वाजे वाजेऽवत वाजिनो नो धनेषु विप्रा अमृता ऋतज्ञाः

।। अस्य मध्वः पिबत मादयध्वं तृप्ता यात पथिभिर्देवयानैः ।। ११ ।। स

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

मिद्धोऽग्निः ऽस ॥ मिद्धोऽग्निः समिधासुसमिद्धो वरेण्यः ॥ गायत्री छ
न्दऽइन्द्रियन्त्र्यविर्गौर्वयोदधुः ॥१२॥ तनूनपाच्छुचिव्रतः । तनूनपाच्छुचि
व्रतस्तनूपाश्चसरस्वती ॥ उष्णिहाछन्दऽइन्द्रियन्दित्यवाड्गौर्वयोद
धुः ॥१३॥ इडाभिरग्निः । इडाभिरग्निरीड्यः सोमोदेवोऽअमर्त्यः ॥ अनुष्टु
प्छन्दऽइन्द्रियम्पञ्चाविर्गौर्वयोदधुः ॥१४॥ सुबर्हिरग्निः पूषण्वान्स्ती
र्णबर्हिरमर्त्यः ॥ बृहतीछन्दऽइन्द्रियन्त्रिवत्सोगौर्वयोदधुः ॥ दुरोदे
वीः । दुरोदेवीर्द्दिशोमहीर्ब्रह्मादेवोबृहस्पतिः ॥ पङ्क्तिश्छन्दऽइहेन्द्रि

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

संहि यत्तुर्व्वं वाड्डोर्व्वयोदधुः॥१६॥ त्वष्टपद्धी। सुपेशसाविश्वेदेवाऽअम
३ र्त्याः॥ त्रिष्टुप्छन्दइहेन्द्रियम्पष्ठवाड्डौर्व्वयोदधुः॥१७॥ दैव्याहोतारा
भिषजेन्द्रेणसयुजायुजा॥ जगतीछन्दऽइन्द्रियमनड्वान्गौर्व्वयोदधुः
॥१८॥ तिस्रऽइडातिस्रऽइडासरस्वतीभारतीमरुतोविशः॥ विराट्छन्दऽ
इहेन्द्रियन्धेनुर्गौर्न्नवयोदधुः॥१९॥ त्वष्टातुरीपः त्वष्टातुरीपोऽअ राम
द्भुतऽइन्द्राग्नीपुष्टिवर्द्धना॥ द्विपदाछन्दऽइन्द्रियमुक्षागौर्न्नवयोद २
धुः॥२०॥ शमितानः शमितानोवनस्पतिःसविताप्रसुवन्भगम्॥ कु

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

कुप्छन्दऽइन्द्रियंवशावेहद्वयोदधुः॥२१॥स्वाहायज्ञम्।स्वाहायज्ञंवरुणः
सुक्षत्रोभेषजंकरत्॥अतिछन्दाऽइन्द्रियंबृहदृषभोगौर्वयोदधुः॥२२॥
वसन्तेनऽऋतुनादेवावसवस्त्रिवृतास्तुताः॥रथन्तरेणतेजसाहविरि
न्द्रेवयोदधुः॥२३॥ग्रीष्मेणऽऋतुनादेवारुद्राःपञ्चदशेस्तुताः॥बृ
हतायशसाबलꣳहविरिन्द्रेवयोदधुः॥२४॥वर्षाभिर्ऋतुनाऽदित्यास्तोमेस
प्तदशेस्तुताः॥वैरूपेणविशौजसाहविरिन्द्रेवयोदधुः॥२५॥शारदेनऽऋ
तुनादेवाऽएकविꣳशऽऋभवस्तुताः॥वैराजेनश्रियाश्रियꣳहवि

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

सं०हि० रिन्द्रे वयोदधुः ॥२८॥ हेमन्तेन ऋतुना देवास्त्रिणवे मरुतस्तुताः
४ बलेन शक्करीः सहो हविरिन्द्रे वयोदधुः ॥२९॥ शैशिरेण ऋतुना दे
वास्त्रयस्त्रिंशेऽमृता स्तुताः । सत्येन रेवतीः क्षत्रं हविरिन्द्रे वयोद
धुः ॥३०॥ होता यक्षत् । होता यक्षत्समिधाग्निमिडस्पदेऽश्विनेन्द्रं
सरस्वतीमजो धूम्रो न गोधूमैः कुवलैर्भेषजं मधु शष्पैर्न तेज इन्द्र राम
न्द्रियं पयः सोमः परिस्रुता घृतं मधु व्यन्त्वाज्यस्य होतर्यज ॥३१॥ ४
होता यक्षत्तनूनपात्सरस्वती । होता यक्षत्तनूनपात्सरस्वतीमविर्मेषो न

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

भेषजम्पथामधुमताभरन्नश्विनेन्द्रायवीर्य्यंवदरैरुपवाकाभिर्भेष
जन्तोक्मभिःपयःसोमःपरिस्रुताघृतम्मधुव्यन्त्वाज्यस्यहोतर्य्यज
॥३०॥होतायक्षन्नराशंसन्नग्नहुम्पतिंसुरयाभेषजम्मेषःस
रस्वतीभिषग्रथोनचन्द्र्यश्विनोर्वपाऽइन्द्रस्यवीर्य्यंवदरैरुपवाकाभि
र्भेषजन्तोक्मभिःपयःसोमःपरीस्रुताघृतम्मधुव्यन्त्वाज्यस्य
होतर्य्यज॥३१॥होतायक्षद्दिडेडितः।होतायक्षद्दिडेडितऽआजुह्वा
नःसरस्वतीमिन्द्रम्बलेनवर्द्धयन्नृषभेणगवेन्द्रियमश्विनेन्द्रायभे

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

सं॰हि॰ षजं ष्पवैः कर्कन्धुभिर्मधु लाजैर्न्न मासरम्पयः सोमः परिस्रुता घृत
५ म्मधु व्यन्त्वाज्यस्य होतर्यज ॥ ३२ ॥ होता यक्षद्बर्हिरूर्णम्रदाः होता
यक्षद्बर्हिरूर्णम्रदा भिषङ्नासत्या भिषजाश्विनाश्वा शिशुमती
भिषग्धेनुः सरस्वती भिषग्दुह इन्द्राय भेषजम्पयः सोमः परिस्रुता घृ
तम्मधु व्यन्त्वाज्यस्य होतर्यज ॥ ३३ ॥ होता यक्षद्दुरो दिशः कवष्योन राम
व्यचस्वतीरश्विभ्यान्न दुरो दिश इन्द्रो न रोदसी दुघे दुहे धेनुः सरस्वती ५
ऽश्विनेन्द्राय भेषजं शुक्रन्न ज्योतिरिन्द्रियम्पयः सोमः परिस्रुता घृ

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

तम्मधुव्यन्त्वाज्यस्यहोतर्यज॥३४॥होतायक्षत्सुपेशसोषे।नक्तंदिवा
श्विनासमञ्जातेसरस्वत्यास्त्विषिमिन्द्रेनभेषजंश्येनोनरजसाहृ
दाश्रियानमासरम्पयःसोमःपरिस्रुताघृतम्मधुव्यन्त्वाज्यस्यहोत
र्यज॥३५॥होतायक्षद्दैव्याहोताराभिषजाश्विनेन्द्रन्नजागृविदिवा
नक्तन्नभेषजैःशूषꣳसरस्वतीभिषक्सीसेनदुहऽइन्द्रियम्पयःसोमः
परिस्रुताघृतम्मधुव्यन्त्वाज्यस्यहोतर्यज॥३६॥होतायक्षत्तिस्रोदे
वीःहोतायक्षत्तिस्रोदेवीर्न्नभेषजन्त्रयस्त्रिधातवोपसोरूपमिन्द्रे

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

सं॰हि॰ हिरण्ययमश्विनेडा नभारती वाचा सरस्वती महऽइन्द्राय दुहऽइन्द्रि
६ यम्पयः सोमः परिस्रुता घृतम्मधुव्यन्त्वाज्यस्य होतर्यज ॥३७॥ हो
तायक्षत्सुरेतसमृषभम्मा होतायक्षत्सुरेतसमृषभन्नर्य्यापसन्त्वष्टार
मिन्द्रमश्विनाभिषजन्नसरस्वतीमोजोनजूतिरिन्द्रियंवृकोनरभ
सो भिषग्यशः सुरयाभेषजं श्रियाणमासरम्पयः सोमः परिस्रुता घृत राम
म्मधुव्यन्त्वाज्यस्य होतर्यज ॥३८॥ होतायक्षद्वृहद्वनस्पतिꣳ समिता ६
रम्। होतायक्षद्वृहद्वनस्पतिꣳ समितारꣳ शतक्रतुम्भीमन्नमन्युꣳ राजा

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

स्तोकानाꣳ ३

नेष्या गृहन्नमसाश्विना भामꣳ सरस्वती भिषगिन्द्राय दुदुह इन्द्रियं पयः सो
मः परिस्रुता घृतं मधु व्यन्त्वाज्यस्य होतर्यज ॥ ३९ ॥ होता यक्षद्दग्निꣳ
ꣳ ३ स्वाहा । होता यक्षद्दग्निꣳ स्वाहाज्यस्य स्वाहा मेदसां पृथक्स्वाहा छाग
मश्विभ्याꣳ स्वाहा मेषꣳ सरस्वत्यै स्वाहा ऋषभमिन्द्राय सिꣳहाय स
हस इन्द्रियꣳ स्वाहाग्निं न भेषजꣳ स्वाहा सोममिन्द्रियꣳ स्वाहेन्द्रꣳ
सुत्रामाणꣳ सवितारं वरुणं भिषजां पतिं स्वाहा वनस्पतिं प्रिय
म्पाथो न भेषजꣳ स्वाहा देवा आज्यपा जुषाणोऽग्निर्भेषजं पयः सोमः

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

संहि० परिस्रुता घृतम्मधु व्यन्त्वाज्यस्य होतर्यज ॥ ४० ॥ होता यक्षद् अश्विनौ छा
८ गस्य। वपाया मेदसो जुषेतां हविर्होतर्यज ॥ होता यक्षत् सरस्वतीं मे
षस्य वपाया मेदसो जुषतां हविर्होतर्यज ॥ होता यक्षदिन्द्रमृषभस्य व
पाया मेदसो जुषतां हविर्होतर्यज ॥ ४१ ॥ होता यक्षद् अश्विनौ सर
स्वतीम् । होता यक्षद् अश्विनौ सरस्वतीमिन्द्रं सुत्रामाण मिमे सोमाः राम
सुरामाणश्छागैर्न मेषैर् ऋषभैः सुताः शष्पैर्न तोक्मभिर्लाजैर्महस्वन्तो ८
मदा मासरेण परिष्कृताः शुक्राः पयस्वन्तोऽमृताः प्रस्थिता वो मधुश्चुत

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

स्वानश्विना सरस्वतीन्द्रः सुत्रामा वृत्रहा जुषन्ताꣳ सोमस्य मधु पिबन्तु म
दन्तु व्यन्तु होतर्यज ॥ ४२ ॥ होता यक्षदश्विनौ छागस्याहविषऽआत्ता
मद्य मध्यतो मेदऽउद्भृतम्पुराद्वेषोभ्यः पुरापौरुषेय्यागृभो घस्तान्नूनङ्घा
घ से ऽअज्राणां यवसप्रथमानाꣳ सुमत्क्ष सुमत्क्षराणाꣳ शतरुद्रियाणा
मग्निष्वात्तानाम्पीवोपवसनानाम्पार्श्वतः श्रोणितः शितामतऽउत्सा
दतोऽङ्गादङ्गादवत्तानाङ्करतऽएवाश्विना जुषेताꣳ हविर्होतर्यज ॥ ४३ ॥
होतायक्षत्सरस्वतीम्मेषस्याहविषऽआवयदद्यमध्यतोमेदऽउद्भृतम्पुराद्वे

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

सं हि॰ बोऽग्नेः पुरापोरु वेश्मा गर्भो घसं न्नून स्त्रा से श्रं ज्रा णां ष्य वं स प्र य मा ना ं सुम

रा णा ं य्रा त रु ह्वि या नो म ग्नि ष्वा त्ता ना म्यी वो प्वै स ना ना म्या र्श्वं तः श्रो णि तः

८ शि ता म तः ञ्च त्सा द तो ऽङ्गा द ङ्गा द्व त्ता ना ह्कः र दे व ३ स रं स्वं ज्जु ष ता ं ती२

ह वि र्है त र्य्य जा ॥ ४४ ॥ हो ता य क्ष दि न्द्र म्र ष भ स्या ह वि षः श्रा वं य द

य्र म द्या तो मे दः ञ्च द्भु त म्सु रा द्दे बो ऽग्नेः पु रा पो रु ष्वे प्या गर्भो घ सं न्नू न स्त्रा ८

से स्र ड्ज्रा णां ष्य वं स प्र य मा ना ं सु म ह्रः रा ं श त रु ह्वि या णा म ग्नि राम

ष्वा त्ता ना म्यी वो प व स ना ना म्या र्श्वं तः श्रो णि तः शि ता म तः ञ्च त्सा द तो

रा।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

ङ्गादङ्गादवत्तानाङ्करद्देवमिन्द्रो जुषतांᳫहविर्होतर्य्यज ॥ ४५ ॥
होतायक्षद्वनस्पतिमभि॥हि पिष्टतमयारभिष्ठयारसनयाᳫंसंनं
यंधितःयत्राश्विनोश्छागस्यहविषःप्रियाधामानियत्रसरस्व
त्यामेषस्यहविषःप्रियाधामानियत्रेन्द्रस्यऋषभस्यहविषःप्रिया
धामानियत्राग्नेःप्रियाधामानियत्रसोमस्यप्रियाधामानियत्रे
न्द्रस्यसुत्राम्णःप्रियाधामानियत्रसवितुःप्रियाधामानियत्रवरु
णस्यप्रियाधामानियत्रवनस्पतेःप्रियापाथांᳫसियत्रदेवानां

वो२

सिंह०
१ माज्यपानांप्रियाधामानियक्षदग्नेर्होतुःप्रियाधामानितत्रैता
न्म्रस्तुतैयऋतुतेवोपावस्नद्दुभीयसाइवहृस्वीकरदेवहैवोवन
स्पतिर्जुषतांऽहविर्होतर्यज॥६हो॥होतायक्षदग्निंऽस्विष्ट
कृतमग्निर्होतायक्षदग्निंऽस्विष्टकृतमयाडग्निरग्निवेनोऽन्नाग
स्यहविषःप्रियाधामान्ययाडिन्द्रस्यहव्याधेषस्यहविषःप्रियाधामा राम
न्ययाडिन्द्रस्यऋषभस्यहविषःप्रियाधामान्ययाडग्नेःप्रियाधा १
मान्ययाडिन्द्रस्यप्रियाधामान्ययाडिन्द्रस्यसुत्रामणःप्रियाधा

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

मान्न्ययाड्विडः प्रिया धामान्न्ययाट्त्वष्टुरस्य प्रिया धामान्न्ययाड्वन
स्पतेः प्रिया पाथांᳬस्ययाड्देवानामाज्यपानां प्रिया धामानि यक्षद
ग्नेर्होतुः प्रिया धामानि यक्षत्स्वम्महिमानमायजतामेज्या इषः
कृणोतु सोऽअध्वरा जातवेदा जुषताᳬ हविर्होतर्यज ॥४७॥ देव
म्बर्हिः। देवम्बर्हिः सरस्वती सुदेवमिन्द्रेऽअश्विना ॥ तेजो न चक्षु
रक्ष्योर्बर्हिषा दधुरिन्द्रियं वसुवने वसुधेयस्य व्यन्तु यज ॥४८॥
देवीर्द्वारः। देवीर्द्वारोऽअश्विं भिषजेन्द्रे सरस्वती ॥ [redacted]
ना

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

संहि० प्राणएन्न ... र्ध्यं॰न्नसिद्धारोदधुरिन्द्रियंवसुवनेवसुधेयस्यव्यन्तुय
१० जं॥४९॥देवीऽउषासौ। देवीऽउषासावश्विनासुत्रामेन्द्रंसरस्व
ती॥ वलन्नवाचमास्य॰ऽउषाभ्यांदधुरिन्द्रियंवसुवनेवसुधेय व स्य
व्यन्तुयज॥५०॥देवीजोष्ट्री। देवीजोष्ट्रीसरस्वत्यश्विनेन्द्रमवर्द्ध वनेवसुर
यन्॥ श्रोत्रन्नकर्णयोर्यशोजोष्ट्रीभ्यान्दधुरिन्द्रियंवसुधेयस्य राम
व्यन्तुयज॥५१॥देवीऊर्जाहुती। देवीऊर्जाहुतीदुघेसुदुघे १०
न्द्रेसरस्वत्यश्विनाभिषजावतः॥ शुक्रन्नज्योतिस्तनयोरा

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

वसुवनेवसुधेयस्यव्यन्तुयजे२

ऊतीधत्तऽइन्द्रियंपयःसोमःपरिस्रुताघृतंमधुव्यन्त्वाज्यस्य

होतर्यज॥५२॥देवादेवानाम्॥देवादेवानाम्भिषजाहोतारा

विन्द्रमश्विना॥वषट्कारैःसरस्वतीत्विषिन्नहृदयेमतिंऽहोरु

भ्रादधुरिन्द्रियंवसुवनेवसुधेयस्यव्यन्तुयज॥५३॥देवीस्ति

स्रः॥देवीस्तिस्रस्तिस्रोदेवीरश्विनेडासरस्वती॥शूषन्नमध्येना

भ्यामिन्द्रायदधुरिन्द्रियंवसुवनेवसुधेयस्यव्यन्तुयज॥५४॥

देवऽइन्द्रः॥देवऽइन्द्रोनराशंसस्त्रिवरूथःसरस्वत्याश्विभ्या

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

सं॰हि॰ मीयतेरथः॥ रेतोनरूपममृतंजनित्रमिन्द्रायत्वष्टादधदिन्द्रिया
११ णिवसुवनेवसुधेयस्यव्यन्तुयज॥५५॥ देवोदेवैः। देवोदेवैर्वनस्प
तिर्हिरण्यपर्णोऽश्विभ्यांसरस्वत्यासुपिप्पलः। इन्द्रायपच्यतेम
धु॥ ओजोनजूतिर्ऋषभोनभामंवनस्पतिर्नोदधदिन्द्रियाणिवसुव
नेवसुधेयस्यव्यन्तुयज॥५६॥ देवम्बर्हिः। देवम्बर्हिर्वारितीनामध्व राम
रेस्तीर्णमश्विभ्यामूर्णम्रदाः सरस्वत्यास्योनमिन्द्रतेसदः॥ ईशा ११
यैमन्युंराजानंबर्हिषादधुरिन्द्रियंवसुवनेवसुधेयस्यव्यन्तुय

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

जा॥५७॥ देवोऽअग्निः स्विष्टकृद्देवान्यक्षद्यथायथꣳ होताराविन्द्रमश्विना वाचा वाचꣳ सरस्वतीमग्निꣳ सोमꣳ स्विष्टकृत्स्विष्टऽइन्द्रः
सुत्रामा सविता वरुणो भिषगिष्टो देवो वनस्पतिः स्विष्टा देवाऽआ
ज्यपाः स्विष्टोऽअग्निरग्निना होता होत्रे स्विष्टकृद्यशो न दधदिन्द्रि
यमूर्जमपचितिꣳ स्वधां वसुवने वसुधेयस्य व्यन्तु यज॥५८॥ अग्नि
मद्य होतारमवृणीतायं यजमानः पचन्पक्तीः पचन्पुरोडाशान्ब

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

संहि॰ ध्वनन्तुग्निवब्भ्यांन्त्भ्यांगर्भंसरस्वत्यौसेषमिन्द्रायऽअवभृꣳसुम्नन्नश्वि
१२ भ्यांण्यंसरस्वत्याइन्द्रायसुत्राम्णोसुरासोमात्सुपरस्त्याऽऽद्य॥५२॥
तपस्त्याऽऽद्यादेवोवनस्पतिरभवदश्विभ्यांन्त्भ्यांगेनसरस्वत्यै
मेषेणेन्द्रायऽऋषभेणाक्षुंस्तान्मेदस्तःप्रतिपवताग्रंचेत्तांरभीषता
वीवृधन्नपुरोडाशैरपुरश्विनासरस्वतीन्द्रःसुत्रामासुरासोमान्नास्नाम राम १२
द्य॥५३॥स्वामद्याऽऋषऽआर्षेयऽऋषीणान्नपादवृणीतायंयज ५

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

होत

मानोबद्धङ्ङ्ऽश्वासङ्गतेञ्ञ्ऽएषमेदेवेषुब्वसुर्व्वार्य्यायक्षतइतितायादे
वाक्षेवदानान्यदुस्तान्यस्माऽआचशास्वाचगुरस्वेषितश्चँ होतरसिभद्रवाच्या
यप्रेषितोमानुषःसूक्तवाकायसूक्ताब्रूहि॥६१॥इतिसंहितायांदीर्घ
पाठेऽएकविंशोध्याय॥ ॥तेजोसिशुक्रममृतमायुष्पाऽआयु
र्म्मेपाहि॥देवस्यत्वासवितुःप्रसवेश्विनोर्बाहुभ्याम्पूष्णोहस्ताभ्यामा
ददे॥१॥इमामगृभ्णान्॥इमामगृभ्णान्रसनामृतस्यपूर्व्वऽआयुषिविद
थेषुकव्या॥सानोऽअस्मिन्सुतऽआवभूवऽऋतस्यसामन्त्सरमारपन्ती॥२॥अभि

स्म

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

संहि॰ धाऽअसि॥अभिधाऽअसि भुवनमसि यन्तासि धर्त्ता॥ सत्वमग्निं वैश्वा
१२ नरꣳसप्रथसङ्गच्छस्वाहाकृतः॥३॥ स्वगा त्वा देवेभ्यः प्रजापतये ब्रह्मन्न
न्नश्वं भन्त्स्यामि देवेभ्यः प्रजापतये तेन राध्यासम्॥ तम्बधान देवेभ्यः
प्रजापतये तेन राध्नुहि॥४॥ प्रजापतये त्वा। प्रजापतये त्वा जुष्टं प्रोक्षा
क्षामीन्द्राग्निभ्यां त्वा जुष्टं प्रोक्षामि वायवे त्वा जुष्टं प्रोक्षामि विश्वेभ्य राम
स्त्वा देवेभ्यो जुष्टं प्रोक्षामि सर्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यो जुष्टं प्रोक्षामि॥ १२
योऽअर्वन्तं जिघांसति तमभ्यमीति वरुणः परो मर्त्तः परः श्वा

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

॥५॥ अग्नये स्वाहा। अग्नये स्वाहा सोमाय स्वाहा पाम्मोदाय स्वाहा स
वित्रे स्वाहा वायवे स्वाहा विस्लवे स्वाहेन्द्राय स्वाहा बृहस्पतये स्वाहा मित्रा
य स्वाहा वरुणाय स्वाहा ॥६॥ हिङ्काराय स्वाहा। हिङ्काराय स्वाहा हिङ्कृ
ताय स्वाहा क्रन्दते स्वाहा वक्रन्दाय स्वाहा प्रोथते स्वाहा प्रप्रोथाय
स्वाहा गन्धाय स्वाहा घ्रातांय स्वाहा निविष्टाय स्वाहोपविष्टाय स्वाहा
सन्दिताय स्वाहा वल्गते स्वाहा सीनाय स्वाहा शयानाय स्वाहा स्वपते स्वा
हा जाग्रते स्वाहा कूजते स्वाहा प्रबुद्धाय स्वाहा विजृम्भमाणाय स्वाहा

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MDF

संहि० ह्रिवृताय स्वाहा सं हीनाय स्वाहोपर्स्यि(ता)य स्वाहा यनाय स्वाहा प्राय
२४ णाय स्वाहा॥७॥ यते स्वाहा। धते स्वाहा धावते स्वाहोद्द्रावाय स्वाहोद्द्रुता
य स्वाहा शूकाराय स्वाहा शूकृताय स्वाहा निषण्णाय स्वाहोत्थिताय स्वा
हा जवाय स्वाहा बलाय स्वाहा विवर्त्तमानाय स्वाहा विवृत्ताय स्वाहा
विधून्वानाय स्वाहा विधूताय स्वाहा शुश्रूषमाणाय स्वाहा शृण्वते स्वाहे राम
क्षमाणाय स्वाहेक्षिताय स्वा(हा)वीक्षिताय स्वाहा निमेषाय स्वाहा यदत्ति त १४
स्मै स्वाहा यत्पिबति तस्मै स्वाहा यन्मूत्रं करोति तस्मै स्वाहा कुर्वते

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

अग्निस्तोमेन: अग्निस्तोमेनबोधयसमिधानोऽअमर्त्यम्। हव्यादेवेषुनो दधत्॥१५॥
स्वाहाकृताय स्वाहा॥ ॥ तत्सवितुर्वरेण्यम्भर्गोदेवस्यधीमहि॥ धियो
योनः प्रचोदयात्॥९॥ हिरण्यपाणिमूतये। सवितारमुपह्वये॥ सचेत्तादेव
तापदम्॥१०॥ देवस्यचेततः। देवस्यचेततोमहीम्प्रसविर्हवामहे। सुमतिꣳ
सत्यराधसम्॥११॥ सुष्टुतिꣳसुमतीवृधः। सुष्टुतिꣳसुमतीवृधोराति
ꣳसवितुरीमहे॥ प्रदेवायमतीविदे॥१२॥ रातिꣳसत्पतिम्महे। रातिꣳसत्पतिम्म
हेसवितारमुपह्वये॥ आसवन्देववीतये॥१३॥ देवस्यसवितुः। देवस्यस
वितुर्मतिमासवम्विश्वदेव्यम्॥ धियाभगम्मनामहे॥१४॥ अग्नि
सहव्यवाट्॥ सवावाऽमर्त्योऽउशिग्दूतश्चनोहितः॥ अग्निर्धियासमृण्वति॥१६॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

सं०हि० न्नृतमसुरोदधेहव्यवाहँसुमन्द्रंवे॥देवाँ२॥आसादयादिह॥ १६ ॥अजी
१५ जनोहिपवमानसूर्य्यंविधारेशक्मनापयः॥गोजीरयारंहमा
णःपुरन्ध्या॥ १७ ॥विभूर्म्मात्राप्रभूःपित्राश्वोसिहयोस्यत्योसिम
योस्यर्वासिसप्तिरसिवाज्यसिवृषासिनृमणाअसि॥ययुर्न्नामासि
शिशुर्न्नामास्यादित्यानाम्पत्वान्विहिदेवाआशापालाएतन्देवेभ्यो राम
श्वम्मेधायप्रोक्षितंरक्षतेहरन्तिरिहरमतामिहधृतिरिहस्वधृतिः १५
स्वाहा॥ १८ ॥कायस्वाहा।कायस्वाहाकस्मैस्वाहाकतमस्मैस्वाहा

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

स्वाहा विमाधीताय स्वाहा मनः प्रजापतये स्वाहा चित्तं विज्ञाताया दित्यै स्वा
हादित्यै मह्यै स्वाहा दित्यै सुमृडीकायै स्वाहा सरस्वत्यै स्वाहा सरस्वत्यै
पावकायै स्वाहा सरस्वत्यै बृहत्यै स्वाहा पूष्णे स्वाहा पूष्णे प्रपथ्याय स्वाहा
पूष्णे नरन्धिषाय स्वाहा त्वष्ट्रे स्वाहा त्वष्ट्रे तुरीपाय स्वाहा त्वष्ट्रे पुरुरूपा
य स्वाहा विष्णवे स्वाहा विष्णवे निभूयपाय स्वाहा विष्णवे शिपिविष्टाय
स्वाहा ॥२०॥ विश्वो देवस्य नेतुर्मर्त्तो वुरीत सख्यम् ॥ विश्वो राय इषु

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

संहि॰ द्यति। हृद्यमन्नं वृणीतपुष्यासे स्वाहा॥२१॥ आब्रह्मन्। आ ब्रह्मन् ब्राह्म
१८ णो ब्रह्मवर्च्चसी जायतामाराष्ट्रे राजन्युः शूरइषव्योऽतिव्याधी महारथो
जायतान्दोग्ध्री धेनुर्वोढानड्वानाशुः सप्तिः पुरन्धिर्योषा जिष्णू रथेष्ठाः
सभेयोयुवास्ययजमानस्यवीरोजायतान्निकामेनिकामेनः पर्जन्योवर्ष राम
तुफलवत्योनऽओषधयः पच्यन्तांयोगक्षेमोनः कल्पताम्॥२२॥ १९
यस्वाहा। पानायस्वाहा व्यानायस्वाहा चक्षुषेस्वाहा श्रोत्रायस्वाहा वा प्र

ख॰

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

चे स्वाहा मनसे स्वाहा ॥२३॥ प्राच्यै दिशे स्वाहार्वाच्यै दिशे स्वाहा दक्षिणायै
दिशे स्वाहार्वाच्यै दिशे स्वाहा प्रतीच्यै दिशे स्वाहार्वाच्यै दिशे स्वाहोदीच्यै
दिशे स्वाहार्वाच्यै दिशे स्वाहोर्ध्वायै दिशे स्वाहार्वाच्यै दिशे स्वाहावाच्यै दि
शे स्वाहार्वाच्यै दिशे स्वाहा ॥२४॥ अद्भ्यः स्वाहा वार्भ्यः स्वाहोदकाय स्वाहा ति
ष्ठन्तीभ्यः स्वाहा स्रवन्तीभ्यः स्वाहा स्यन्दमानाभ्यः स्वाहा कूप्याभ्यः स्वाहा सूद्या
भ्यः स्वाहा धार्याभ्यः स्वाहार्णवाय स्वाहा समुद्राय स्वाहा सरिराय स्वाहा ॥२५॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

सं॰हि वातायस्वाहा।धूमायस्वाहाभ्रायस्वाहामेघायस्वाहाविद्योतमानायस्वाहा
१७ स्तनयतेस्वाहावस्फूर्ज्जतेस्वाहावर्ष्षतेस्वाहाववर्षतेस्वाहोग्रंवर्षतेस्वाहाशी
घ्रंवर्षतेस्वाहोद्गृह्णतेस्वाहोद्गृहीतायस्वाहाप्रुष्णतेस्वाहाशीकायतेस्वा
हाप्रुष्वाभ्यःस्वाहाह्रादुनीभ्यःस्वाहानीहारायस्वाहा॥२६॥अग्नयेस्वा राम
हा।अग्नयेस्वाहासोमायस्वाहेन्द्रायस्वाहापृथिव्यैस्वाहान्तरिक्षायस्वा १७
हा।दिवेस्वाहादिग्भ्यःस्वाहाशाभ्यःस्वाहोर्व्यैदिशेस्वाहावाच्यैदिशेस्वा
२ग।

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

नक्षत्रियेभ्यः स्वाहा

हा ॥२७॥ नक्षत्रेभ्यः स्वाहा होरात्रेभ्यः स्वाहार्द्धमासेभ्यः स्वाहामा
सेभ्यः स्वाहर्त्तुभ्यः स्वाहार्त्तवेभ्यः स्वाहा संवत्सराय स्वाहा द्यावा हार
पृथिवीभ्यां स्वाहा चन्द्राय स्वाहा सूर्याय स्वाहा रश्मिभ्यः स्वाहा व
सुभ्यः स्वाहा रुद्रेभ्यः स्वाहादित्येभ्यः स्वाहा मरुद्भ्यः स्वाहा विश्वेभ्यो
देवेभ्यः स्वाहा मूलेभ्यः स्वाहा शाखाभ्यः स्वाहा वनस्पतिभ्यः स्वाहा पु
ष्पेभ्यः स्वाहा फलेभ्यः स्वाहौषधीभ्यः स्वाहा ॥ २८ ॥ ३०० ॥ पृथिव्यै स्वाहा पृथिव्यै स्वा हा
शतम् ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

सं॰हि॰ हान्तरिक्षायस्वाहादिवेस्वाहासूर्य्यायस्वाहाचन्द्रायस्वाहानक्षत्रेभ्यः
१८ स्वाहाद्भ्यःस्वाहौषधीभ्यःस्वाहावनस्पतिभ्यःस्वाहापरिप्लवेभ्यः
स्वाहाचराचरेभ्यःस्वाहासरीसृपेभ्यःस्वाहा॥२९॥असवेस्वाहा।अ
सवेस्वाहावसवेस्वाहाविभुवेस्वाहाविवंस्वतेस्वंतैंस्वाहागणश्रिये राम
स्वाहागणपतयेस्वाहाभिभुवेस्वाहाधिपतयेस्वाहाशूषायस्वाहास १८
ंसर्प्पायस्वाहाचन्द्रायस्वाहाज्योतिषेस्वाहामलिम्लुचायस्वाहादि
CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

वीपतयते स्वाहा ॥३०॥ मधवे स्वाहा। मध्वे स्वाहा माधवाय स्वाहा शुक्रा
य स्वाहा शुचये स्वाहा नभसे स्वाहा नभस्याय स्वाहेषाय स्वाहोर्जाय स्वाहा स
हसे स्वाहा सहस्याय स्वाहा तपसे स्वाहा तपस्याय स्वाहांहसस्पतये स्वाहा
॥३१॥ वाजाय स्वाहा। प्रसवाय स्वाहापिजाय स्वाहा क्रतवे स्वाहा स्वः स्वाहा मू
र्ध्ने स्वाहा व्यश्नुविने स्वाहान्त्याय स्वाहान्त्याय भौवनाय स्वाहा भुवनस्य पतये
स्वाहाधिपतये स्वाहा प्रजापतये स्वाहा ॥३२॥ आयुर्यज्ञेन। कल्पतां स्वा

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

सं.हि. हा प्राणो यज्ञेन कल्प्यतां स्वाहा पानो यज्ञेन कल्प्यतां स्वाहा व्यानो य
९ ज्ञेन कल्प्यतां स्वाहो दानो यज्ञेन कल्प्यतां स्वाहा समानो यज्ञेन कल्प्य
तां स्वाहा चक्षुर्यज्ञेन कल्प्यतां स्वाहा श्रोत्रं यज्ञेन कल्प्यतां स्वा
हा वाग्यज्ञेन कल्प्यतां स्वाहा मनो यज्ञेन कल्प्यतां स्वाहात्मा यज्ञे राम
न कल्प्यतां स्वाहा ब्रह्मा यज्ञेन कल्प्यतां स्वाहा ज्योतिर्यज्ञेन कल्प्य १९
तां स्वाहा स्वर्यज्ञेन कल्प्यतां स्वाहा पृष्ठं यज्ञेन कल्प्यतां स्वाहा

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

हि२

वज्ञो म स्नेसकस्मता ं स्वाहा॥३॥ एकस्मै स्वाहा। एकस्मै स्वाहा द्वाभ्या
ं स्वाहा। शताय स्वाहैकशताय स्वाहा व्युष्ट्यै स्वाहा स्वर्गाय स्वाहा॥७४॥
इति संहितायां [illegible]पाठे द्वाविंशोध्याय॥ ॥हिरण्यगर्ब्भः सम्। हि
रण्यगर्ब्भः समवर्त्तताग्रे भूतस्य जातः॥ पतिरेक आसीत्॥ सदाधा[illegible]रपृ
थिवीन्द्यामुतेमां कस्मै देवाय हविषा विधेम॥१॥ उपयामगृहीतो
सि प्रजापतये त्वा जुष्टं गृह्णाम्येषते योनिः सूर्य्यस्ते महिमा॥ यस्ते

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

सं०हि० हन्त्सं म्वत्सरे महिमा सम्बभूव यस्ते वायवन्तरिक्षे महिमा सं बभूव यस्ते
२० दिवि सूर्ये महिम्ना सम्बभूव तस्मै ते महिम्ने प्रजापतये स्वाहा देवेभ्यः
॥२॥ यः प्राणतः। यः प्राणतो निमिषतो महित्वैक इद्राजा जगतो बभू मू
व ॥ य ई शे अस्य द्विपदश्चतुष्पदः कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥३॥ उ राम
पयामगृहीतोसि प्रजापतये त्वा जुष्टं गृह्णाम्येष ते योनिः सूर्यस्ते मा २०
हिमा ॥ यस्ते रात्रौ सम्वत्सरे मास्सम्बभूव यस्ते पृथिव्यामग्नौ महि
हिमा

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

मासम्बभूवयस्तेनक्षत्रेषुचन्द्रमसिमहिमासम्बभूवतस्मैतेमहिम्ने
प्रजापतयेदेवेभ्यःस्वाहा॥४॥युञ्जन्तिब्रध्नम।युञ्जन्तिब्रध्नमरु
षञ्चरन्तम्परितस्थुषः।रोचन्तेरोचनादिवि॥५॥युञ्जन्त्यस्या।युञ्जन्त्य
स्यकाम्याहरिविपक्षसारथे॥शोणाधृष्णूनृवाहसा॥६॥यद्वातः।
यद्वातोऽअपोऽअगनीगन्प्रियामिन्द्रस्यतन्वम्मा।एतंस्तोतरेतेनप
थापुनरश्वमावर्त्तयासिनः॥७॥वसवस्त्वाञ्जन्तुगायत्रेणछन्दसारु

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

संहि० द्रास्त्वाञ्जन्तुत्रैष्टुभेनछन्दसादित्यास्त्वाञ्जन्तुजागतेनछन्दसा ॥ भू
२१ र्भुवःस्वर्लाजी३ञ्छाची३न्यव्येगव्यऽएतदन्नमत्तदेवाऽएतदन्नमद्धि
प्रजापते ॥८॥ कःस्विदेकाकीचरतिकऽउस्विज्जायतेपुनः
किंस्विद्धिमस्यभेषजंकिम्वावपनम्महत् ॥९॥ सूर्यऽएकाकीचरति राम
चन्द्रमाजायतेपुनः ॥ अग्निर्हिमस्यभेषजम्भूमिरावपनम्महत् ॥१०॥ का २१
स्वित । कास्विदासीत्पूर्वचित्तिःकिंस्विदासीद्बृहद्वयः ॥ कास्विदा

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

सीन्तिलिप्पिलाकाखिदीस्यिराङ्गि·ला॥११॥ह्योरासीत्।ह्योरासीन्यूविवि
त्तिरम्यवंग्रासीहृहहृयः॥अविरासीन्तिलिप्पिलाराङ्गिरासीस्यिराङ्गि
ला॥१२॥वायुहृयायचतैरंवत्वसीतग्रावुस्का गैर्न्यंग्रा धस्त्वमसेःशलम
लिर्हृद्या॥एषस्यरात्स्याहषापङ्गिस्त्वत्तब्रिरेदगन्त्वत्माकेषस्त्वनोव
त्रुनमोस्त्रये॥१३॥स७श्रितोरश्मिना।स७श्रितोरश्मिनाहयः॥स७श्रि
तोऽत्रप्रवत्प्तुत्राबुत्स्मासोमपुरोगवः॥१४॥स्वयंवाजिन्।स्वयंवा

स७श्रितोरश्मिनारथ २

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

सं॰हि॰ जिँस्तन्वङ्कल्पयस्वस्वयंय्यजस्वस्वयञ्जुषस्व॥महिमातेन्येननसन्नशे
२२ ॥१५॥नवै।नुवाऽउएतन्म्रियसेनरिष्यसिदेवाँ॥ऽइदेषिपथिभिःसुगे
भिः॥यत्रासतेसुकृतोयत्रतेययुस्तत्रत्वादेवःसवितादधातु॥१६॥अग्निः
पशुः॥अग्निःपशुरासीत्तेनायजन्तसऽएतंल्लोकमजयद्यस्मिन्नग्निःसते राम
लोकोभविष्यतितञ्जेष्यसिपिबैताऽअपः॥वायुःपशुरासीत्तेनायजन्त २२
सऽएतंल्लोकमजयद्यस्मिन्वायुःसतेलोकोभविष्यतितञ्जेष्यसिपि

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

वैताऽअपः॥सूर्य्यैः पस्तुरासीत्तेनायजन्तस एतल्लोकमजयद्यस्मिंस्सू
र्य्यः सत्तेलोको भविष्यसि पिबैताऽअपः॥१७॥ प्राणाय स्वाहा। पाना
यस्वाहा व्यानाय स्वाहा॥ अम्बेऽअम्बिकेऽम्बालिके नमा नयति कश्च
न॥ ससस्त्यश्वकः सुभद्रिकां काम्पीलवासिनीम्॥१८॥ गणानां त्वा
गणानां त्वा गणपतिꣳ हवामहे प्रियाणां त्वा प्रियपतिꣳ हवामहे निधी
नां त्वा निधिपतिꣳ हवामहे वसो मम॥ आहमजानि गर्भधमा त्वमजा

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

सं.हि. सिगर्भं खम॥१९॥ताः अभो।चत्वरःपदः सम्प्रसारया वखर्गे लोके प्रोक्षु
२३ ना था हृषी वाजीरेतो धातु॥२०॥उत्संघ्यास्त्र वं।गुदं स्वेहि समक्षि त्र्या
रयाहृषन्॥यखीणा ञ्जीवभोजनः॥२१॥यकासकौ।शकुन्तिकाहल्ला
गितिवञ्चत्ति॥आहत्तिमप सो निगल्यालीति धारका॥२२॥यकोसकौ। राम
शकुनकः आहलगितिव च्चति॥विवन्नत स्वतेमुखमश्चौमानस्त्र २३
मभिभाषयाः॥२३॥माता च।मा ता च ते पिता च ते ग्रं बन्न स्य रोहतः॥प्रतिला

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

मीतितेपितागमेषु हिमवन्तं ॐ सयन्॥२४॥ मातावातेपिताचतेग्रे ह्रवन्तस्य
क्रीडतः॥ छिवव्रतस्य वते मुखन्मुक्तमन्मा स्वंवदोवह्म॥२५॥ ॐ ह्रीमे
नामू॥ ॐ ह्रूमेनामुक्तापयगिरौमा२८ंहरन्निव॥ अप्यास्येमह्नमेधता
ॐ शीतेवातेपुनन्निव॥२६॥ ॐ ह्वंमेनमू॥ ॐ ह्वंमेनमुक्तयताज्ञिरौमा२७ह
रन्निव॥ अप्यास्यमह्नमेजन्तुशीतेवातेपुनन्निव॥२७॥ षट्दस्याः यर्दस्या
ऽअ७ह्रो द्या॥ कुवुस्थूलमुपातसन॥ मुष्कावितस्याःएजतोगौरा फे

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

संहि रा कुलाविव ॥२८॥ यद्देवासः । यद्देवासो ललामगुं प्रविष्टीमिनमाविषुः ॥
२५ सक्थ्ना देदिश्यते नारी सत्यस्याक्षिभुवो यथा ॥२९॥ यद्धरिणी । यद्धरिणी
यवमत्ति न पुष्टं पशु मन्यते ॥ शूद्रा यदर्यजारा न पोषमनु मन्यते ॥३०॥
यद्धरिणः । यद्धरिणो यवमत्ति न पुष्टं बहु मन्यते ॥ शूद्रो यदर्यायै जा राम
रो न पोषमनु मन्यते ॥३१॥ दधिक्राव्णः । दधिक्राव्णोऽअकारिषं दधिक्राव्णोऽअ २५
कारिषं जिष्णोरश्वस्य वाजिनः ॥ सुरभि नो मुखा करत्प्रण आयूंषि

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

तारिषत॥३२॥गायत्री त्रिष्टुप्॥गायत्री त्रिष्टुग्स्यनुष्टुप्पङ्क्तिर्महा॥बृह
त्युष्णिहा ककुप्सूचीभिः शम्यन्तु त्वा॥३३॥द्विपदा याः॥द्विपदा याश्च
तुष्पदास्त्रिपदा याश्च षट्पदाः॥विछन्दा याश्च सछन्दाः सूचीभिः शम्य
न्तु त्वा॥३४॥महानाम्न्यो रेवत्यः॥महानाम्न्यो रेवत्यो विश्वा आशाः प्र
भूवरीः॥मेघीर्विद्युतो वाचः सूचीभिः शम्यन्तु त्वा॥३५॥नार्यस्ते॥ना
र्यस्ते पत्न्यो लोम विचिन्वन्तु मनीषया॥देवानाम्पत्न्यो दिशः सू

संहि चीभिः शाम्यन्तु त्वा॥३६॥ रज्जुताहरिणीः॥ रज्जुताहरिणीः सीमाश्च ज्योत्स्नुत्स्य
२५ न्नेकमिमिः॥ अश्वस्य वाजिनस्त्वचि सिमाः शाम्यन्तु शाम्यन्तीः॥३७॥
कुविदङ्गः यवमन्तो यवं चिद्यथा दान्त्यनुपूर्वं वियूय॥ इहेहैषां कृणुहि
भोजनानि ये बर्हिषो नमःउक्तिं यजन्ति॥ कस्त्वा कस्त्वा छ्यति कस्त्वा राम
विशास्ति कस्ते गात्राणि शम्यन्ति॥ कःउ ते शमिता कविः॥३८॥ ऋ २५
तवस्त ऋतवस्तः ऋतुथा पर्व शमितारो विशासतु॥ संवत्सरस्य

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

तेजसा शमीभिः शाम्यन्त्व त्वा ॥४०॥ अर्द्धमासाः परूंषि । ते मासा ऽ आछ्छ
न्तु शम्यन्तः ॥ अहोरात्राणि मरुतो विलिष्टं सूदयन्तु ते ॥४१॥ दैव्या ऽ
अर्द्ध्यवः । ह्स्वन्तु शम्यन्ती ॥४२॥ दैव्या ऽ अर्द्धर्य्यवस्त्वाछ्यन्तु वि
च शासतु ॥ गात्राणि पर्वशस्ते सिमाः कृण्वन्तु शम्यन्तीः ॥४२॥ द्यौस्ते । पृथि
व्यन्तरिक्षं वायुश्छिद्रम्पृणातु ते ॥ सूर्य्यस्ते नक्षत्रैः सह लोकं कृणोतु
साधुया ॥४३॥ शन्ते । परेभ्यो गात्रेभ्यः शमस्त्ववरेभ्यः ॥ शमस्थभ्यो

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

सं हि मज्ञाः शम्वस्त्वन्तु स्वैतव ॥४४॥ कः स्वित् । कः स्विदेकाकी चरति क उ
२८ स्विज्जायते पुनः ॥ किꣳ स्विद्धिमस्य भेषजं किं म्वावपनं महत् ॥४५॥
सूर्य्य एकाकी चरति चन्द्रमा जायते पुनः ॥ अग्निर्हिमस्य भेषजं भू
मिरावपनं महत् ॥४६॥ किꣳ स्वित् । किꣳ स्वित्सूर्य्यसमं ज्योतिः कि राम
ꣳ समुद्रसमꣳ सरः ॥ किꣳ स्वित्पृथिव्यै वर्षीयः कस्य मात्रा न विद्य २८
ते ॥४७॥ ब्रह्म सूर्य्यसमम् । ब्रह्म सूर्य्यसमं ज्योतिर्द्यौः समुद्रसमꣳ

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

सरः॥ इन्द्रः पृथिव्यै वर्षीयान्गोस्तु मात्रा न विद्यते ॥४८॥ पृच्छामि त्वा
चितये देवसख यदि त्वमत्र मनसा जगन्थ ॥ येषु विष्णुस्त्रिषु पदेष्वेष्ट
स्तेषु विश्वं भुवनमा विवेशाँ३ऽअपि तेषु ॥४९॥ अपि तेषु । त्रिषु प
देष्वस्मि येषु विश्वं भुवनमाविवेश ॥ सद्यः पर्य्येमि पृथिवीमुत द्या
मेकेनाङ्गेन दिवोऽअस्य पृष्ठम् ॥५०॥ केष्वन्तः पुरुषऽआविवेश कान्यन्तः
पुरुषेऽअर्प्पितानि ॥ एतद्ब्रह्मन्नुपवल्हामसि त्वा किं स्विन्नः प्रति वोचास

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

संहि० त्रा॥५१॥पञ्चस्वन्तः पुरुषऽआविवेश तान्यन्तः पुरुषेऽअर्पितानि॥एतत्त्वा
२७ त्र प्रतिमन्वानोऽअस्मि न मायया भवस्युत्तरो मत्॥५२॥कास्विदा का
स्विदासीत्पूर्वचित्तिः किंस्विदासीद्बृहद्वयः॥कास्विदासीत्पिलि
प्पिला कास्विदासीत्पिशङ्गिला॥५३॥द्यौरासीत्पूर्वचि राम
त्तिरश्वऽआसीद्बृहद्वयः॥अविरासीत्पिलिप्पिला रात्रिरासीत्पिश २७
ङ्गिला॥५४॥काऽईमरे पिशङ्गिला काऽईङ्कुरुपिशङ्गिला॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

तिकःई

कंईमास्कन्दमर्षस्त्रींहिंःपन्यांविंसप्तीति॥५५॥अग्रजारैपिशाङ्गिला

श्वाविंह्णुरुपिशाङ्गिला॥२॥२॥अग्रास्कन्दंमर्षस्त्यहिःपन्याम्बिस

प्तीति॥५६॥कण्ठस्या॥विद्वाःकन्यद्वराणिकतिहोमासःकतिधासमि

द्धः॥यज्ञस्यत्वाविदथाएकमद्वकतिहोतारऋतुशोयजन्ति॥५७॥

षडस्यविद्वाःशतमद्वराणित्रिंशीतिर्होमासमिधोहतिस्वः॥यज्ञस्यतेवि

दथाप्रब्रवीमिसप्तहोतारऋतुशोयजन्ति॥५८॥कोऽस्यवेदभुवं

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

तहि न्सा नाभिक्को द्यावापृथिवीऽअन्तरिक्षम्॥ कः सूर्य्यस्य वेद बृहतो जनि
२८ त्रङ्को वेद चन्द्रमसं यतो जाः॥ ५९॥ वेदाहम्॥ वेदाहमस्य भुवनस्य नाभिं
वेद द्यावापृथिवीऽअन्तरिक्षम्॥ वेद सूर्य्यस्य वेद बृहतो जनित्रमथो
वेद चन्द्रमसं यतो जाः॥ ६०॥ पृच्छामि त्वा परमन्तम्पृथिव्याः पृच्छामि राम
यत्र भुवनस्य नाभिः॥ पृच्छामि त्वा वृष्णो ऽअश्वस्य रेतः पृच्छामि वाचः २८
परमं व्योम॥ ६१॥ इयं वेदिः॥ इयं वेदिः परो ऽअन्तः पृथिव्या ऽअयं

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

वे
यज्ञो भुवनस्य नाभिः॥ अयं सोमो वृष्णो अश्वस्य रेतो ब्रह्मायं
वाचः परमं व्योम॥८२॥ सुभूः स्वयम्भूः प्रथमोन्तर्महत्यर्णवे॥
दधे ह गर्भमृत्वियं यतो जातः प्रजापतिः॥८३॥ होता यक्षत्। होता य
क्षत्प्रजापतिं सोमस्य महिम्नः॥ जुषतां पिबतु सोमं होतर्यज॥८४॥
प्रजापते न। त्वदेतान्यन्यो विश्वा रूपाणि परि ता बभूव॥ यत्कामास्ते जु
हुमस्तन्नो अस्तु वयं स्याम पतयो रयीणाम्॥८५॥ इति संहितायां दी

सं हि० ग्यं पाठे ङ्गृघो विंशोध्यायः ॥ ॥ अश्वस्तूपरः। अश्वस्तूपरो गोमृ
२७ गस्ते प्राजापत्याः कृष्णग्रीव आग्नेयो रराटे पुरस्तात्सारस्वती मेष्य
धस्ताद्धन्वोराश्विनावधोरामौ बाह्वोः सौमापौष्णः श्यामो नाभ्या
यां सौर्ययामौ श्वेतश्च कृष्णश्च पार्श्वयोस्त्वाष्ट्रौ लोमशसक्थौ स राम
क्थ्योर्वायव्यः श्वेतः पुच्छ इन्द्राय स्वपस्याय वेहद्वैष्णवो वामनः ॥१॥ २७
रोहितो धूम्ररोहितः। कर्कन्धुरोहितस्ते सौम्या बभ्रुररुणबभ्रुः

ति २

शुक्लवर्णस्तेवारुणाः शितिरन्ध्रोन्यतः शितिरन्ध्रः समन्तशितिरन्ध्रस्ते
सावित्राः शितिबाहुरन्यतः शितिबाहुः समन्तशितिबाहुस्ते बार्हस्प
त्याः पृषती क्षुद्रपृषती स्थूलपृषती स्तामैत्रावरुण्यः ॥२॥ शुद्धवा
लः सर्वशुद्धवालः। शुद्धवालः सर्वशुद्धवालो मणिवालस्त ऽश्वि
नाः श्येतः श्येताक्षोरुणस्ते रुद्राय पशुपतये कर्णा यामा ऽअवलिप्ता
रौद्रा नभोरूपाः पार्जन्याः ॥३॥ पृश्निस्तिरश्चीनपृश्निः पृश्निस्तिर

रपे २

सं॰हि॰ श्चीनपृश्निरूर्द्ध्वपृश्निस्ते मारुताः फल्गूर्लोहितोर्णी पलक्षी ताः सा
३० रस्वत्यः प्लीहाकर्णः शुण्ठाकर्णोध्यालोहकर्णस्ते त्वाष्ट्राः कृष्ण
ग्रीवः शितिकक्षोञ्जिसक्थस्त ऐन्द्राग्नाः कृष्णाञ्जिरल्पाञ्जिर्म
हाञ्जिस्त उषस्याः ॥४॥ शिल्पा वैश्वदेव्यः शिल्पा वैश्वदेव्यो राम
रोहिण्यस्त्र्यवयो वाचेविज्ञाताऽअदित्यै सरूपा धात्रे वत्सतर्यो दे २०
वानाम्पत्नीभ्यः ॥५॥ कृष्णग्रीवाऽआग्नेयाः शितिभ्रवो वसूना

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

ण्यं रोहिता रुद्राणाण श्वेताऽअवरोकिणऽआदित्या नभोरूपाः
पार्जन्याः॥६॥उन्नतऽऋषभः।उन्नतऽऋषभो वामनस्तऽऐन्द्रावैष्णवाऽ
उन्नतः शितिबाहुः शितिपृष्ठस्तऽऐन्द्राबार्हस्पत्याः शुकरूपा वाजिनाः
कल्माषाऽआग्निमारुताः श्यामाः पौष्णाः॥७॥एताऽऐन्द्राग्नाः।एताऽऐन्द्रा
ग्नाद्विरूपाऽअग्नीषोमीया वामनाऽअनड्वाहऽआग्नावैष्णवा वशा मैत्रा
वरुण्योऽन्यतऽएन्यो मैत्र्यः॥८॥कृष्णग्रीवाऽआग्नेयाः कृष्णग्रीवा

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

ते हि ॰आग्नेया बभ्रवः सौम्याः श्वेता वायव्या अविज्ञाता अदित्यै सरूपा धा
३१ त्रे वत्सतर्यो देवानां पत्नीभ्यः ॥९॥ कृष्णा भौमाः धूम्रा आन्तरिक्षा
बृहन्तो दिव्याः शबला वैद्युताः सिध्मास्तारकाः ॥१०॥ धूम्रान्वसन्ता
यः। धूम्रान्वसन्तायालभते श्वेतान्ग्रीष्माय कृष्णान्वर्षाभ्योरुणाञ्छ रा म
रदे पृषतो हेमन्ताय पिशङ्गाञ्छिशिराय ॥११॥ त्र्यवयो गायत्र्यै पञ्चा ३१
वयस्त्रिष्टुभे दित्यवाहो जगत्यै त्रिवत्सा अनुष्टुभे तुर्यवाह उष्णि

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

हे॥२॥ पष्ठ्वाहो विराजे पष्ठ्वाहो विराजः उक्षाणो बृहत्या ऽऋषभाः क
कुभेनड्वाहः पङ्क्त्यै धेनवोऽतिच्छन्दसे॥३॥ कृष्णग्रीवा ऽआग्नेयाः
कृष्णग्रीवा ऽआग्नेया बभ्रवः सौम्या ऽउपध्वस्ताः सावित्रा वत्सतर्य्यः
सारस्वत्यः श्यामाः पौष्णाः पृश्नयो मारुता बहुरूपा वैश्वदेवा वशा द्यावा
पृथिवीयां॥४॥ उक्ताः सञ्चराः उक्ताः सञ्चरा ऽएता ऽऐन्द्राग्नाः कृष्णा
वारुणाः पृश्नयो मारुताः कायास्तूपराः॥५॥ अग्नयेनीकवते प्रथमजा

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

सं.हि. नालभते मरुद्भ्यः सान्तपनेभ्यः सवात्यान्मरुद्भ्यो गृहमेधिभ्यो बष्कि
३२ हान्मरुद्भ्यः क्रीडिभ्यः सꣳसृष्टान्मरुद्भ्यः स्वतवद्भ्योनुसृष्टान्॥१६॥
उक्ताः संचराः उक्ताः संचराः एताऽऐन्द्राग्नाः प्राशृङ्गामाहेन्द्राब
हुरूपावैश्वकर्म्मणाः॥१७॥धूम्राबभ्रुनीकाशाः पितृणाꣳसोमव राम
वा.यु.मा. तांबभ्रुनीकाशाः पितृणाम्बर्हिषदांकृष्णाबभ्रुनीकाशाः पितृणाम ३२
ग्निष्वात्तानाङ्कृष्णाः पृषन्तस्त्रैयम्बकाः॥१८॥उक्ताः संचराः उक्ताः

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

सञ्चराएताःस्तुनासीरीयाः श्वेतावायव्याः श्वेताः सौर्याः ॥१९॥ व
सन्तायकपिञ्जलान्। वसन्तायकपिञ्जलानालभते ग्रीष्मायकल
विङ्कान्वर्षाभ्यस्तित्तिरीञ्छरदेवर्तिकाहेमन्तायककराञ्छिशिरायवि
ककरान् ॥२०॥ समुद्रायशिशुमारान्। समुद्रायशिशुमारानालभतेप
र्जन्यायमण्डूकानद्भ्योमत्स्यान्मित्रायकुलीपयान्वरुणायनाक्रान् ॥२१॥
सोमायहंसान्। सोमायहंसानालभतेवायवेबलाकाइन्द्राग्निभ्या

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

संहि० द्राग्निभ्यांमित्रायमद्गून्वरुणायचक्रवाकान्॥२२॥अग्नयेकुटरून्।अग्न
३३ येकुटरूनालभतेवनस्पतिभ्यउलूकानग्नीषोमाभ्यांचाषानश्वि
भ्यांमयूरान्मित्रावरुणाभ्यांकपोतान्॥२३॥सोमायलवान्।सोमा
यलवानालभतेत्वष्ट्रेकौलीकान्गोषादीर्देवानांपत्नीभ्यःकुलीका राम
देवजामिभ्योऽग्नयेगृहपतयेपारुष्णान्॥२४॥अह्नेपारावतान्।अह्ने ३२
पारावतानालभतेरात्र्यैसीचापूरहोरात्रयोःसन्धिभ्योजतूर्मासेभ्यो

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

दा सौ हौं स्त्रैं वत्सराय महतं सुपर्णान् ॥२५॥ भूम्याऽआखून्। भूम्या
ऽआखूनालभते न्तरिक्षाय पाङ्क्तान् दिवे कशान्दिग्भ्यो नकुलान्बभ्रु
कानवान्तरदिशाभ्यः ॥२६॥ वसुभ्यऽऋश्यान्। वसुभ्यऽऋश्या
नालभते रुद्रेभ्यो रुरूनादित्येभ्यो न्यङ्कून् विश्वेभ्यो देवेभ्यः पृषता
न्साध्येभ्यः कुलुङ्गान् ॥२७॥ ईशानाय परस्वतः। ईशानाय परस्वत
ऽआलभते मित्राय गौरान्वरुणाय महिषान्बृहस्पतये गवयांस्त्वष्ट्र

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

सं॰हि॰ ऽतं ह्स्तान्॥२८॥ प्रजापतयेपुरुषान्। प्रजापतयेपुरुषान्हस्तिनआ
३४ लभतेवाचेप्लुषींश्चक्षुषेमशकाञ्छ्रोत्रायभृङ्गाः॥२९॥ शतं १४००॥
प्रजापतयेचवायवेचगोमृगोवरुणायारण्योमेषोयमायकृष्णोमनु
ष्यराजायमर्कटःशार्दूलायरोहिदृषभायगवयीक्षिप्रश्येनायव राम
र्तिकानीलङ्गोःकृमिःसमुद्रायशिशुमारोहिमवतेहस्ती॥३०॥ ३४
मयुःप्राजापत्यः।मयुःप्राजापत्यऽउलोहलिक्ष्णोवृषदंशस्तेधात्रे

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu.

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

दिशाङ्कः ङ्कोऽभुङ्गाख्ये पीकलविङ्को लोहिताहिः पुष्करसादस्त्रे स्ता
ष्टाघाने क्कुत्वेः ॥३१॥ सोमायकुलुङ्गः । सोमायकुलुङ्गः श्चार स्तु
जोनकुलः शकातेपीक्षाः को ष्टामायो रिन्दुस्यगोरम्गः पिहो स्य
ङ्कः कर्कोटस्त्रेनुमस्यैप्रतिश्रुस्कोयेवङ्कवाकः ॥३२॥ सौरी वला
को । शार्ग्यः स्त्रजयः सयाल्ड करत्नै मैत्रीः सरस्वत्यैशारिः पुरुषवा
कश्वाविट्ठो मिश्राईलो वकः एदाकुरत्नमत्स्यवेसरस्वतेस्तुकः पुरुष

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

से.हि. वांक॥३३॥सुपर्णःपार्ज्जन्यः।सुपर्णःपार्ज्जन्यऽआतिर्व्वाहसोदर्व्विदा
३५ तेवायवेबृहस्पतयेवाचस्पतयेपैङ्गराजोऽलजऽआन्तरिक्षःप्लवोम
द्गुर्म्मत्स्यस्तेनदीपतयेद्यावापृथिवीयःकूर्म्मः॥३४॥पुरुषमृगश्च
न्द्रमसः।पुरुषमृगश्चन्द्रमसोगोधाकालकादार्व्वाघाटस्तेवनस्प राम
तीनाङ्कृकवाकुःसावित्रोहꣳसोवातस्यनाक्रोमकरःकुलीपयस्तेऽकू ३५
पारस्यह्रियैशल्यकः॥३५॥एण्यह्नः।एण्यह्नोमण्डूकोमूषिकातित्तिरि

स्ते सर्प्पाणां ल्लोपमाः आश्विनः कं ह्नोरा आं स्नवो जन्तुः सुषिलीका

तं ह्न तरङ्ग नाना स्त्र ह का वै ह्न वी ॥ ३६ ॥ श्रु म्नवा पोर्द्धमासानां स्या

म्नवो पोर्द्धमासानां म्व स्यो मयूरः सुपर्णी स्त्रे गम्व ब्योणां मपामुद्दो मासा

कूः स्यपो [illegible] रोहिस्तु स्हृणां बी गोलत्ति का तेः म्मर सा म्व स्यवे शितः ॥

३७ ॥ वर्षाह्नः स्तन्नू नाम वर्षाह्नः स्तन्नू नामा खुः कशो मान्याल स्त्रे पि

त्तृणां म्बलाया जगरो ब्रम्हनाकू पिङ्गलः ॥ कपोतः उलूकः ॥२॥

संहि॰ स्ते निर्ऋत्यै वरुणायारस्तो मे षे॰ [illegible] ष्ट्रिन्ऽआदित्यानामुष्ट्रि
३८ त्र ऽआदित्यानामुष्ट्रो घृणीवान्वार्ध्रीनसस्ते मत्याऽअरण्याय सृ
मरो रुरू रौद्रः क्वयिः कुटरुर्दात्योहस्ते वाजिनां कामाय पिकः ॥
॥३९॥ खड्गो वैश्वदेवः । श्वा कृष्णः कर्णो गर्दभस्तरक्षुस्ते रक्षसामि राम
न्द्राय सूकरः सिंहो मारुतः कृकलासः पिप्पका शकुनिस्ते शरव्यायै ३८
विश्वेषां देवानां पृषतः ॥४०॥ इति संहितापाठे चतुर्विंशोऽध्यायः ॥ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

शार्दद्वद्विः ॥ शार्दद्वमिरवं कादन्त्र मूले मृदं वखैं सेतृगाद्वं ॐ ह्रूं श्रां ॐ

सरस्वत्यै औं जिह्वाग्रे त्रिह्वा पां स्वादमेव कूंकै दैंनतालु वाज ठं हनुश्री

मणः श्री स्येन वर्णं णमास्तुश्रीमादित्यैाश्रमं श्रूमिः पन्यां नत्रूश्रीन्द्या

वाः पृथिवी वर्तें श्री म्बि द्वू तदूं नी नं कां श्री ॐ श्रु लक्षा यस्ला हाल स्वाय

स्वाहा पार्श्वा णिपद्मालयवार्श्वी ऽ इन्द्र वीव र्श्वः णिपद्मा णि पार्श्वीदवे

वः ॥ २ ॥ वातस्प्राणेन । वातस्प्राणे नपानेन नाशी के ऽ पपा मम वेरौं

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

सं हि० हैमं सद्रुतैरुणश्रकाशेनात्तं रमनूकौ न चाह्य लिवे ष्यम्मृ श्री स्त्रनपि
३२ स्तु निर्वाधेनारानिम्नस्त्रिष्केणहिह्युतङ्कः नीन काश्याङ्कः लिङ्गाणं
श्रो त्रुणं श्रो त्राश्याङ्कः सौ तिदनी मवरकस्के नापः शुष्का कण्ठेनवि
त्तमम्यामिरदितिंशीह्लानिर्सैतिनिर्ङौङ्लेनशीह्लासङ्क्रोरैः राम
प्राणत्रैम्माराणस्त्रूपेन॥ मराकास्केरैः। मराकास्केरैरिन्दु ३२
णं स्वपसावहेनक्षहस्यति ८ रक्तुनिसादेनकृर्मा स्कुपेराङ्केमण

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

ण्ंस्यूराग्न्यामरुद्बलाभिःकुपिञ्जालाञ्जवञ्जस्प्राग्न्यामध्वानम्बा
ड्वाग्न्याञ्जार्म्बीलेनारस्थमस्प्रिमतिरुज्ज्याम्यूषणाद्दोर्भ्यामश्विनाव
ंसाग्न्यावर्ष्णरुद्दुंरोराग्न्याम्॥३॥अग्नेःपत्तितिःअग्नेःपत्तितिर्वी
योर्न्निपत्तितिरिन्द्रस्यत्टतीयासोमस्यचतुर्थ्यादित्यैपञ्चमीन्द्रास्येषष्ठी
मरुतांसप्तमीबृहस्पतेरष्टम्यर्क्षस्यानवमीधात्रेदशमीन्द्रस्यैका
दशीवरुणस्यद्वादशीयमस्यत्रयोदशी॥४॥इन्द्राग्न्योःपत्तितिः।सरस्व

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

संहि० श्चैनिपद्व तिर्म्मित्रस्य तृतीयापाञ्चतुर्थीनिर्ऋत्यैपञ्चम्यग्नीषोमयोः
३८ षष्ठीसर्प्पाणांसप्तमीविष्णोरष्टमीपूष्णोनवमीत्वष्टुर्द्दशमी
न्द्रस्यैकादशीवरुणस्यद्वादशीविष्णोस्त्रयोदशीद्यावापृथिव्योर्द्द
र्श्शिणस्याश्विविश्वेषान्देवानामनन्तरम् ॥४५॥ मरुतांस्कन्दोधाः राम
मरुतांस्कन्धाविश्वेषान्देवानांप्रथमाकीकेयारुद्राणांद्वितीया ३८
यादित्यानान्तृतीयावायोःपुच्छमग्नीषोमयोर्ज्ञासदौस्कौस्रौक्रौ

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

णिभ्यामिन्द्राबृहस्पतीः ऊरुभ्यां मित्रावरुणा वल्गाभ्यामाक्रमणं ऐन्द्रासू
राभ्यां बस्तकुः स्फिग्भ्याम् ॥६॥ पूषणं च निष्ठुनाम्। पूषणं च निष्ठुनान्धा
ही स्थूलगुदया सर्पा गुदाभिर्विह्रुतः आन्त्रैरपो बस्तिना वृषणमां
मांडाभ्यां वाजिनं शेपेन प्रजां रेतसा चाषान् पित्तेन प्रदरान् पायु
ना कूश्मां शकपिण्डैः ॥७॥ इन्द्रस्य क्रोडः इन्द्रस्य क्रोडो ऽदित्यै पा
जस्यं दिशां जत्रवो ऽदित्यै भसज्जीमूतान् हृदयोपशेषेनान्तरिक्षं पुरीत

सी
संहि· २९ तानम ऌदर्ड्रेन वङ्क्रे वाकौ मत स्वो ञ्ज्या ह्वि वं ह्व क्ता ब्ध्या ङ्गिः स्रा शिं भि
रुपला ह्री ह्रा ब्लृम का ह्रो म भि ग्रे मि र्गुल्म्मा ह्रि रा भिः स्ववत्री
ऋदानु त्रि ब्धा ॐ समुद्र मुदरे ण वै श्वानर म्न स्म ना ॥ ८ ॥ ह्वि ष
ति न्ना ब्ध्या । घृ त ७ र सेना यो पृ ह्ला म री ची र्वि ष्णु र्दु न्नी हा र मू ध्न्म ण राम
शी न म्ब स या प्पु स्वाऽत्र स्यु भिर्ह्रों दु नी ह्रू षी का भि रन्ना र स्वा ॐ सि २९
वित्रा ल्पङ्गे नैनं त्रा ति रुपे ण ए थिवी त्व वाजं म्ब काय स्वाहा ॥ ९ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

हिरण्यगर्ब्भः सम्। हिरण्यगर्ब्भः समवर्त्तताग्रे भूतस्य जातः पतिरेक
आसीत्॥ सदाधार पृथिवीं द्यामुतेमां कस्मै देवाय हविषा विधेम॥
यः प्राणतः १०॥ यः प्राणतो निमिषतो महित्वैक इद्राजा जगतो बभूव॥ य ईशे अ
स्य द्विपदश्चतुष्पादः कस्मै देवाय हविषा विधेम॥११॥ यस्येमे । य
स्येमे हिमवन्तो महित्वा यस्य समुद्रं रसया सहाहुः॥ यस्येमाः प्रदि
शो यस्य बाहू कस्मै देवाय हविषा विधेम॥१२॥ य आत्मदाः । यः

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

संहि आत्मदाबलदायस्यविश्वऽउपासतेप्रशिषंयस्यदेवाः॥यस्य
५० छायामृतंयस्यमृत्युःकस्मैदेवायहविषाविधेम॥ आनः।
आनोभद्राःक्रतवोयन्तुविश्वतोदब्धासोऽअपरितासउद्भिदः
॥देवानोयथासदमिद्वृधेऽअसन्नप्रायुवोरक्षितारोदिवेदिवे॥१४॥ राम
देवानांभद्रासुमतिर्ऋजूयतांदेवानांरातिरभिनोनिवर्त्तताम्॥ ४०
देवानांसख्यमुपसेदिमावयंदेवानऽआयुःप्रतिरन्तुजीवसे॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

॥१५॥ तान्पूर्वयानिविदाहूमहेवयम्भगम्मित्रमदितिन्दक्षमस्रिधम् ॥
अर्य्यमणंवरुणंसोममश्विनासरस्वतीनःसुभगामयस्करत् ॥१६॥ त
न्नः । तन्नोवातोमयोभुवातुभेषजन्तन्मातापृथिवीतत्पिताद्यौः ॥ तद्ग्रावा
णःसोमसुतोमयोभुवस्तदश्विनाशृणुतन्धिष्ण्यायुवम् ॥१७॥ तमीशा
नम् । तमीशानञ्जगतस्तस्थुषस्पतिन्धियञ्जिन्वमवसेहूमहेवयम् ॥
पूषानोयथावेदसामसद्वृधेरक्षितापायुरदब्धःस्वस्तये ॥१८॥ स्वस्तिनः ।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

सहि० स्वस्ति न इन्द्रो वृद्धश्रवाः स्वस्ति नः पूषा विश्ववेदाः। स्वस्ति नस्ता
४१ र्क्ष्यो अरिष्टनेमिः स्वस्ति नो बृहस्पतिर्दधातु ॥१९॥ पृषदश्वा मरुतः।
पृषदश्वा मरुतः पृश्निमातरः शुभंयावानो विदथेषु जग्मयः। अ
ग्निजिह्वा मनवः सूरचक्षसो विश्वे नो देवा अवसागमन्निह ॥२०॥ राम
भद्रं कर्णेभिः शृणुयाम देवा भद्रं पश्येमाक्षभिर्यजत्राः। स्थिरैर ४१
ङ्गैस्तुष्टुवांसस्तनूभिर्व्यशेमहि देवहितं यदायुः ॥२१॥ शतमिन्नु

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

शतमिन्नु शरदोऽअन्तिदेवायत्रानश्चक्राजरसन्तनूनाम्। पुत्रा
सोयत्रपितरोभवन्तिमानोमध्यारीरिषतायुर्गन्तोः॥२२॥ अदि
तिर्द्यौः। अदितिर्द्यौरदितिरन्तरिक्षमदितिर्मातासपितासपुत्रः॥
विश्वेदेवाऽअदितिःपञ्चजनाऽअदितिर्जातमदितिर्जनित्वम्॥
॥२३॥ मानः। मानोमित्रोवरुणोऽअर्यमायुरिन्द्रऋभुक्षामरुतःप

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

सं.हि.१ रिख्यन्॥ यद्वाजिनोदेवजातस्यसप्तेःप्रवक्ष्यामोविदथेवीर्याणि
४२ ॥२४॥ यन्निर्णिजा। यन्निर्णिजारेक्णसाप्रावृतस्यरातिंगृभीतांमुखतो
नयन्ति॥ सुप्राङ्जोमेम्यद्विश्वरूपइन्द्रापूष्णोःप्रियमप्येतिपाथः राम
॥२५॥ एषच्छागःपुरोऽश्वेनवाजिनापूष्णोभागोनीयतेविश्वदे ४२
व्यः॥ अभिप्रियंयत्पुरोळाशमर्वतात्वष्टेदेनंसौश्रवसायजिन्वति॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

॥छ॥ यद्धविष्णुस्मृ। यद्धविष्यमृतुशो देवयानं त्रिर्मानुषाः पर्य
श्वं नयन्ति॥ अत्रा पूष्णः प्रथमो भाग एति यज्ञं देवेभ्यः प्रतिवेद
यन्नजः॥२४॥ होताध्वर्युः। होताध्वर्युरावया अग्निमिन्धो ग्रावग्रा
भ उत शंस्ता सुविप्रः॥ तेन यज्ञेन स्वरंकृतेन स्विष्टेन वक्षणा आ
पृणध्वम्॥२५॥ यूपव्रस्का उत। ये यूपवाहाश्चषालं ये अश्व
यूपाय तक्षति॥ ये चार्वते पचनं सम्भरन्त्युते षामभिगूर्तिर्न इन्वतु॥
तो

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

सं हि ॥२९॥ उपप्रा॥ उपप्रागात्सुमन्मेधायिमन्मदेवानामाशा उपवीतपृष्ठः

४२ ॥अन्वेनंविप्राऋषयोमदन्तिदेवानांपुष्टेचकृमासुबन्धुम्॥३०॥य

द्वाजिनः॥यद्वाजिनोदामसंदानमर्वतोयाशीर्षण्यारशनारज्जुरस्य

॥यद्वाघास्यप्रभृतमास्येतृणं॥सर्वातातेअपिदेवेष्वस्तु॥यदश्व राम

स्य॥क्रविषोमक्षिकाश॥यद्वास्वरौस्वधितौरिप्तमस्ति॥यद्धस्तयोःश ४२

मितुर्यन्नखेषुसर्वातातेअपिदेवेष्वस्तु॥३२॥यदूवध्यम्॥यदूवध्यमु

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

द्रस्या पर्वत्यैः आमस्य क्रविषो गन्धो अस्ति ॥ सुकृता तं छमितारः क्ष्मण्व
न्तु तमेध७ श्रृतपाकं पचन्तु ॥ ३३ ॥ यत्ते । यत्ते गात्रादग्निना पच्यमाना
दभि शूलं निहतस्यावधावति । मा तद्भूम्यामाश्रिषन्मा तृणेषु दे
वेभ्यस्तदुशद्भ्यो रातमस्तु ॥ ३४ ॥ ये वाजिनं । ये वाजिनं परिपश्य
न्ति पक्वं य ईमाहुः सुरभिर्निर्हरेति ॥ ये चार्वतो मांसभिक्षामुपास
त उतो तेषामभिगूर्त्तिर्न इन्वतु ॥ यन्नीक्षणम् । यन्नीक्षणं मांस्पच

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

सं०हि० न्याऽउखायायापात्राणियूष्णाऽआसेचनानि।ऊष्मण्याऽपिधानां
४४ चरूणामङ्काःसूनाःपरिभूषन्त्यश्वम्॥३६॥मात्वो।मात्वाग्निर्ध्वन
यीद्धूमगन्धिर्म्मोखाभ्राजन्त्यभिविक्तजघ्रिः॥इष्टंवीतमभिगूर्त्तं
वषट्कृतंतंदेवासःप्रतिगृभ्णन्त्यश्वम्॥३७॥निक्रमणंनिषदन राम
म्।निक्रमणंनिषदनंविवर्त्तनंयच्चपड्बीशमर्वतः॥यच्चपपौयच्च ४४
घासिंजघाससर्व्वातातेऽअपिदेवेष्वस्तु॥३८॥यदश्वायवासऽउ

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

परद्रणत्य भीवासंघ्याहिरण्यान्नस्यै॥ सुद्दानमर्चैतमप्दीशाम्रया
द्विवेष्ट्वा यामयन्ति॥३०॥ घृतं। सादेमहेसास्ट्वंतस्यपार्ष्यीवावरी
यावान्तुतोद॥ स्तुचेवताहविर्मोः अथुरेणुसर्वोतातेष्ठ्स्मणास्टदपा
मि॥४०॥ चत्वस्त्रि ८ राहुला जिनः॥ चत्वस्त्रि ८ राहुला जिनोदेववन्धो
र्वर्ङ्कीरङ्गस्वसात्वपितिः सम्मेति॥ अछिद्रागात्रा वधुनाक्षणाति
परुष्यरूरनुघुष्याविंशत्स्न॥४१॥ एकस्य हृतुः॥ एकस्य हृद्रस्यं

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

संहि॰ स्याविशस्ताद्वायन्तारा भवतस्तथऽऋतुः॥ यातेगात्राणामृतुथाकृणो
४५ मितातातापिण्डानाम्प्रजुहोम्यग्नौ॥४२॥ मात्वातपत्प्रियऽआत्मा
पियन्तम्मास्वधितिस्तन्वऽआतिष्ठिपत्ते॥ मातेगृध्नुरविशस्तातिहा
यच्छिद्रागात्राण्यसिनामिथूकः॥४३॥ नवाऽउऽएतन्म्रियसेन राम
रिष्यसिदेवाँ२॥ऽइदेषिपथिभिःसुगेभिः॥ हरीतेयुञ्जापृषतीऽअ ४५
भूतामुपास्थाद्वाजीधुरिरासभस्य॥४४॥ सुगव्यन्नः।सुगव्यन्नोवा

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

जी स्वस्त्यस्तु ७ सःपुत्रा शं ॥ उत त्विषा पूष७ रयिम् ॥ अनागास्त्वं नो
ऽअदितिः कृणोतु क्षत्रं नोऽअश्वो वनतां हविष्मान् ॥४५॥ इमा
नु कं भुवना सीषधामेन्द्रश्च विश्वे च देवाः ॥ आदित्यैरिन्द्रः सगणो
मरुद्भिरस्मभ्यं भेषजा करत् ॥ यज्ञं च नस्तन्वं च प्रजां चादित्यै
रिन्द्रः सह सीषधाति ॥४६॥ अग्ने त्वम् । अग्ने त्वं नोऽअन्तम उत त्राता
शिवो भवा वरूथ्यः ॥ वसुरग्निर्वसुश्रवाऽअच्छा नक्षि द्युमत्तमम्

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

संहि॰ ऽरयन्त्राः॥ तन्नाशोविवस्वदीदिवंःसुम्नायंनूनमीमहेसखिभ्यः॥
४६ ४७॥ ॥इतिसंहितापाठेपंचविंशोध्याय॥ ॥अग्निश्चपृथि
वीचसन्नतेतेमेसन्नमतामदोवायुश्चान्तरिक्षञ्चसन्नतेतेमेसन्नमता
मदऽआदित्यश्चद्यौश्चसन्नतेतेमेसन्नमतामदऽआपश्चवरुणाश्चस राम
न्नतेतेमेसन्नमतामदः॥सप्तसᳬसदोऽअष्टमीभूतसाधनी॥सका ४६
मांऽअध्वनस्कुरुसंज्ञानमस्तुमेमुना॥१॥यथेमामा॥यथेमा

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

म्वाचङ्कल्याणीमावदानिजनेभ्यः॥ब्रह्मराजन्याभ्यांशू
द्रायचार्य्यायचस्वायचारणायच॥प्रियोदेवानान्दक्षिणायैदातुरिह
भूयासमयम्मेकामःसमृद्ध्यतामुपमादोनमतु॥२॥बृहस्पतेअ
ति।बृहस्पतेअतियदर्य्योअर्हाद्द्युमद्विभातिक्रतुमज्जनेषु॥यद्दी
दयच्छवसऋतप्रजाततदस्मासुद्रविणन्धेहिचित्रम्॥उपयाम
गृहीतोसिबृहस्पतयेत्वैषतेयोनिर्बृहस्पतयेत्वा॥३॥इन्द्रगोमन्न

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

सं॰हि॰ इन्द्र गोमन्निहा याहि पिबा सोमं शतक्रतो ॥ विद्यद्भिर्ग्रावभिः सुत
४७ म् ॥ उपयामगृहीतोसीन्द्राय त्वा गोमत एष ते योनिरिन्द्राय त्वा गो
मते ॥ ४ ॥ इन्द्रा याहि वृत्रहन्पिबा सोमं शतक्रतो ॥ गोमद्भिर्ग्रा
वभिः सुतम् ॥ उपयामगृहीतोसीन्द्राय त्वा गोमत एष ते योनिरि राम
न्द्राय त्वा गोमते ॥ ५ ॥ ऋतावानं वैश्वानरम् । ऋतावानं वैश्वा ४७
नरमृतस्य ज्योतिषस्पतिम् ॥ अजस्रं घर्ममीमहे ॥ उपयामगृ

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

हीतोसिवैश्वानरायत्वैषतेयोनिर्वैश्वानरायत्वा॥८॥वैश्वानरस्य
सुमतौस्यामराजाहिकम्भुवनानामभिश्रीः॥इतोजातोविश्वमि
दंविचष्टेवैश्वानरोयततेसूर्येण॥उपयामगृहीतोसिवैश्वान
४ रायत्वैतेषयोनिर्वैश्वानरायत्वा॥७॥वैश्वानरोनः।वैश्वानरोनऊ
तयःआप्रयातुपरावतः॥अग्निरुक्थेनवाहसा॥उपयामगृही
तोसिवैश्वानरायत्वैषतेयोनिर्वैश्वानरायत्वा॥८॥अग्निऋषिः॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

सं॰हि॰ अग्निर्ऋषिःपवमानःपाञ्चजन्यःपुरोहितः॥तमीमहेमहागय

४८ म्॥उपयामगृहीतोस्यग्नयेत्वावर्चसःएषतेयोनिरग्नयेत्वाव

र्चसे॥९॥महाँ॥ऽइन्द्रः।महाँ॥ऽइन्द्रोवज्रहस्तःषोडशीशर्मय

च्छतु॥हन्तुपाप्मानंयोस्मान्द्वेष्टि॥उपयामगृहीतोसिमहेन्द्रा राम

यत्वैषतेयोनिर्महेन्द्रायत्वा॥१०॥तंवः।तंवोदस्ममृतीषहं ४८

वसोर्मन्दानमन्धसः॥अभिवत्सन्नस्वसरेषुधेनवऽइन्द्रङ्गीर्भि

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

नीवामहे॥११॥यद्वाहिष्ठम्।यद्वाहिष्ठन्तदग्नयेबृहदर्च्चविभावसो॥
महिषीवत्वद्रयिस्त्वद्वाजाजाऽउदीरते॥१२॥एहि।एह्युषुब्रुवाणि
तेग्नऽइत्थेतरागिरः॥एभिर्वर्द्धासऽइन्दुभिः॥१३॥श्रुतवत्सो।वज्ञं
चितंत्वेतेमासारद्वेतुतेहविः॥संवत्सरस्तेपञ्चंबधाक्षेनःसुजा
त्वपरिपातुनः॥१४॥उपह्वरेगिरीणाम्।उपह्वरेगिरीणांसंगुः
थेचनदीनाम्॥धियाविप्रोऽअजायत॥१५॥उच्चातेजातमन्ध

संहि सोदिविसइन्द्रमन्यादंदे ।। उग्रउग्राभिर्महिश्रवः ।।१६।। सनः । सनः
४९ इन्द्राययज्ञपवेवरुणायमरुद्भ्यः ।। वरिवोवित्परिस्रवः ।।१७।। एना
विश्वानि । एनाविश्वान्यर्यआद्युम्नानिमानुषाणाम् ।। सिषास
न्तोवनामहे ।।१८।। अनुवीरैः । अनुवीरैरनुपुष्यास्मगोभिरन्वश्वै राम
रनुसर्वेणपुष्टैः ।। अनुद्विपदानुचतुष्पदावयंदेवानोयज्ञमृतु ४९
थानयन्तु ।।१९।। अग्नेपत्नीः । अग्नेपत्नीरिहावहदेवानामुश

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDT

तीरुप॥ त्वष्टारं सोमपीतये॥२०॥ अभि यज्ञम्॥ अभि यज्ञं गृणीहि नो
ग्नावो नेष्टः पिब ऋतुना॥ त्वं हि रत्नधा असि॥२१॥ द्रविणोदाः
पिपीषति॥ जुहोत प्र च तिष्ठत॥ नेष्टादृतुभिरिष्यत॥२२॥ तवायम्॥
तवायं सोमस्त्वमेह्यर्वाङ् शश्वत्तमं सुमना अस्य पाहि॥ अस्मिन्य
ज्ञे बर्हिष्या निषद्या दधिष्वेमं जठर इन्दुमिन्द्र॥२३॥ अमेव नः सु
हवा आ हि गन्तन नि बर्हिषि सदतना रणिष्टन॥ अथा मदस्व जुजु

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

संहि० षासोऽस्मान्वंसतत्वश्रद्दैवेभिर्जनिभिःसुमङ्गणः॥२४॥ स्वादिष्ठयाम
५० दिष्ठया। स्वादिष्ठयामदिष्ठयापवस्वसोमधारया॥ इन्द्रायपातवेसु
तः॥२५॥ रक्षोहाविश्वचर्षणिरक्षोहाविश्वचर्षणिरभियोनिम
योहते। द्रोणेसधस्थमासदत्॥२६॥ ॥इतिसंहितापाठेषड् राम
विंशोऽध्याय॥ ॥समास्त्वा। समास्त्वाग्नऋतवोवर्द्धयन्तुसं ५०
वत्सराऋषयोयानिसत्या॥ संदिव्येनदीदिहिरोचनेनविश्वाआ

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

भाहि प्रदिशश्चतस्रः ॥ १ ॥ सञ्च । सञ्चेध्यस्वाग्ने प्रच बोधयैनमुच्च तिष्ठम
हते सौभगाय ॥ मा च रिषदुपसत्ता ते अग्ने ब्रह्माणस्ते यशसः सन्तु
मान्ये ॥ २ ॥ त्वामग्ने वृणते ब्राह्मणा इमे शिवो अग्ने संवरणे भवा नः
॥ सपत्नहा नो अभिमातिजिच्च स्वे गये जागृह्यप्रयुच्छन् ॥ ३ ॥ इहैवा
ग्ने अधि धारया रयिम्मा त्वा निक्रन्पूर्वचित्ता निकारिणः ॥ क्षत्रम
ग्ने सुयममस्तु तुभ्यमुपसत्ता वर्द्धतान्ते अनिष्टृतः ॥ ४ ॥ क्षत्रेणाग्ने स्वेन

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

सं॰हि॰
५१

णाग्निरायुः स७ँरभस्व मित्रेणाग्ने मित्रधेये यतस्व ॥ सजातानां मध्यम
स्थाः एधि राज्ञामग्ने विहव्यो दीदिहीह ॥५॥ अतिनिहः । अतिनिहो
अतिस्रिधोत्यचित्तिमत्यरातिमग्ने ॥ विश्वाह्यग्ने दुरितासहस्वाथास्मभ्य
७ँसहवीराँरयिंदाः ॥६॥ अनाधृष्यो जातवेदाः । अनाधृष्यो जातवेदा
ऽनिधृतो विराडग्ने क्षत्रभृद्दीदिहीह ॥ विश्वा आशाः प्रमुञ्चन्मानु
षीर्भियः शिवेभिरद्य परिपाहि नो वृधे ॥७॥ बृहस्पते सवितः । बृहस्प

राम
५१

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

तेसवितर्वो धयैनꣳ सꣳशितञ्चित्सन्तराणꣳ सꣳशिशाधि । वृद्धयैन
म्महतेसौभगाय विश्वऽएनमनुमदन्तुदेवाः ॥८॥ अमुत्रभूयादध । अ
मुत्रभूयादधयद्यमस्यबृहस्पतेऽअभिशस्तेरमुञ्चः । प्रत्यौहता
मश्विनामृत्युमस्माद्देवानामग्नेभिषजाशचीभिः ॥९॥ उद्वयम् ॥ उद्व
यन्तमसस्परिस्वः पश्यन्तऽउत्तरम् । देवन्देवत्रासूर्य्यमगन्मज्योतिरु
त्तमम् ॥१०॥ ऊर्द्ध्वाऽअस्यसमिधोभवन्त्यूर्द्ध्वाशुक्राशोचीꣳष्यग्नेः ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

संहि॰ द्युमत्तमासुप्रतीकस्यसूनोः॥११॥तनूनपादसुरः।तनूनपादसुरोवि
५२ श्ववेदादेवोदेवेषुदेवः।पथोऽअनक्तुमध्वाघृतेन॥१२॥मध्वाय
ज्ञम्।मध्वायज्ञंनक्षसेप्रीणानोनराशंसोऽअग्ने।सुकृद्देवःसवि
ताविश्ववारः॥१३॥अच्छायम्।अच्छायमेतिशवसाघृतेनेडानोव राम
ह्निर्नमसा॥अग्निंस्रुचोऽअध्वरेषुप्रयक्षु॥१४॥सयक्षत्।सयक्ष ५२
दस्यमहिमानमग्नेःसईंमन्द्रासुप्रयसः।वसुश्चेतिष्ठोवसुधात

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

मश्व॥१५॥द्वारोदेवीः।द्वारोदेवीरस्यविश्वेव्रुताददन्तेऽग्नेः।उरु
व्यचसोधाम्नापत्यमानाः॥१६॥रातं १५००॥तेऽअस्या।तेऽअस्यायो
षणोदिव्येनयोनाऽउषासानक्ता।इमंयज्ञमवसेमध्वरन्नः॥१७॥दैव्या
होतारा।ऊर्ध्वमध्वरन्नोऽग्नेर्जिह्वामभिगृणीतम्॥कृणुतन्नःस्वि।ष्टिम्।
॥१८॥तिस्रोदेवीः।तिस्रोदेवीर्बर्हिरेदꣳसदन्त्विडासरस्वतीभारती॥
महीगृणाना॥१९॥तन्नः।तन्नस्तुरीपमद्भुतम्पुरुक्षुत्वष्टासुवीर्य

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

सं.हि. मेरायस्पोषंविष्यंतुनाभिमस्मे॥२०॥वनस्पतेवासृजाररा॒णस्त्म
५३ नादेवेषु॥अग्निर्हव्यंशमितासूदयाति॥२१॥अग्नेस्वाहाकृणु
हिजातवेदइन्द्रायहव्यम्॥विश्वेदेवाहविरिदंजुषन्ताम्॥२२॥
पीवोअन्नारयीवृधःसुमेधाःश्वेतःसिषक्तिनियुतामभिश्रीः राम
॥तेवायवेसमनसोवितस्थुर्विश्वेन्नरःस्वपत्यानिचक्रुः॥२३॥ ५३
रायेनुयंजज्ञतूरोदसीमेरायेदेवीधिषणाधातिदेवम्॥अधवा

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

युन्नियुतःसप्तस्वाऽततश्च्युतंवसुषितिन्निरेके॥२४॥आपोह।आपो
हयद्बृहतीर्विश्वमायन्गर्भन्दधानाजनयन्तीरग्निम्॥ततोदेवाना
ᳪंसमवर्त्ततासुरेकःकस्मैदेवायहविषाविधेम॥२५॥यश्चित्।यश्चि
दापोमहिनापर्य्यपश्यद्दक्षन्दधानाजनयन्तीर्यज्ञम्॥योदेवेष्वधिदे
वःएकऽआसीत्कस्मैदेवायहविषाविधेम॥२६॥प्रयाभिः।प्रयाभि
र्यासिदाश्वाᳪंसमच्छानियुद्भिर्वायविष्टयेदुरोणे॥निनोरयिं

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

 सुभोजसंयुवस्वनिवीरंगव्यमश्व्यंचराधः ॥२७॥ आ नः । आ नो
 नियुद्भिः शतिनीभिरध्वरꣳसहस्रिणीभिरुपयाहियज्ञम् ॥ वायोऽ
अस्मिन्त्सवनेमादयस्वयूयम्पातस्वस्तिभिः सदानः ॥२८॥ नियुत्वा
न्वायो । नियुत्वान्वायवागह्ययꣳशुक्रोऽयामिते ॥ गन्तासिसु
न्वतोगृहम् ॥२९॥ वायोशुक्रः । वायोशुक्रोऽयामितेमध्वोअग्र
न्दिविष्टिषु ॥ आयाहिसोमपीतयेस्पार्होदेवनियुत्वता ॥३०॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

वायुरग्रेगाः। वायुरग्रेगायज्ञप्रीःसाकङ्गन्मनसायज्ञम्॥शिवो
नियुद्भिःशिवाभिः॥३१॥वायोयेतेसहस्रिणोरथासस्तेभिरा
गहि॥नियुत्वान्त्सोमपीतये॥३२॥एकयाचाद्दशभिश्चस्वभूतेद्वाभ्या
मिष्टयेविꣳशतीच॥तिसृभिश्चवहसेत्रिꣳशताचनियुद्भिर्वाय
विहताविमुञ्च॥३३॥तवꣳवायो।तवꣳवायवृतस्पते त्वष्टुर्जामातर
द्भुता।अवाꣳस्यावृणीमहे॥३४॥अभित्वाशूरनोनुमोदुग्धाः

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

संहि० इवधेनवः॥ईशानमस्यजगतःस्वर्दृशमीशानमिन्द्रतस्थुषः॥३५॥
५५ नत्वावान्।नत्वावाँ३॥अन्योदिव्योनपार्थिवोनजातोनजनिष्यते
॥अश्वायन्तोमघवन्निन्द्रवाजिनोगव्यन्तस्त्वाहवामहे॥३६॥
त्वामित्।त्वामिद्धिहवामहेसातौवाजस्यकारवः॥त्वांवृत्रेष्विं २५
न्द्रसत्पतिंनरस्त्वांकाष्ठास्वर्वतः॥३७॥सत्वम।सत्वन्नश्चित्रवज्र ५५
हस्तधृष्णुयामहस्तवानोअद्रिवः॥गामश्वं१रथ्यमिन्द्रसंकि

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri Funding: MIDF

र सत्रा वाजं न जिग्युषे ॥३८॥ कया नः ॥ कया नश्चित्र आ भुवदूती सदा
वृधः सखा ॥ कया शचिष्ठया वृता ॥३९॥ कस्त्वा सत्यो मदानां मं
हिष्ठो मत्सदन्धसः ॥ दृढा चिदारुजे वसु ॥४०॥ अभी षु णः ॥ अभी षु
णः सखीनामविता जरितॄणाम् ॥ शतं भवास्यूतये ॥४१॥ यज्ञायज्ञा वः ॥
यज्ञायज्ञा वोऽग्नये गिरागिरा च दक्षसे ॥ प्रप्र वयममृतं जातवेदसं
प्रियं मित्रं न शंसिषम् ॥४२॥ पाहि नः ॥ पाहि नोऽग्नऽएकया पा

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

सि सिमि

सं॰हि॰ ल्वृतह्रितीयया॥मा हिंसीर्द्विरूर्जोम्यतेपा हिंवं तस्थिमिर्व्वसो॥४३॥ऊ

५६ र्ज्जोनपात्‌स॥ऊर्ज्जोनपातः सहिनायंमस्स्मयुर्द्दारेमहब्यदातये

॥भुवद्वाजेष्ववि ताभुवंद्वृधः उतत्राता तनूनाम्॥४४॥संवत्सरोऽ

सि।परिवत्सरोऽसीदावत्सरोऽसीद्वत्सरोऽसिवत्सरोऽसि॥४५ राम

सन्नेकल्प्यन्तामहोरात्रास्तेकल्प्यन्तामर्द्धमासास्तेकल्प्यन्ताम्मासा ५६

स्तेकल्प्यन्तामृतवस्तेकल्प्यन्ताम् ॐ संवत्सरस्तेकल्प्यन्ताम्॥प्रे

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

स्याः एतैसञ्चान्वप्रचसारय ॥ सुपर्णविदसितयादेवतयाङ्गिरस्व-
द्ध्रुवःसीद ॥ इतिसंहितापाठेसप्तविंशोध्यायः ॥२७॥
होतायक्षत् । होतायक्षत्समिधेन्द्रमिडस्पदेनाभापृथिव्याःअधि
॥ दिवोवर्ष्मन्त्समिध्यतःओजिष्ठश्चर्षणीसहांवेत्वाज्यस्यहोतर्य-
ज ॥१॥ होतायक्षत्तनूनपातमूतिभिः । होतायक्षत्तनूनपातमूति
भिर्जेतारमपराजितम् । इन्द्रन्देवंस्वर्विदम्पथिभिर्मधुमत्त

संहि० मैर्न्नराशꣳसेन तेजसा वेत्वाज्यस्य होतर्य्यज ॥२॥ होता यक्षदिडाभि

५७ रिन्द्रम् । होता यक्षदिडाभिरिन्द्रमीडितमाजुह्वानममर्त्त्यम् । देवो

देवैः सवीर्य्यो वज्रहस्तः पुरन्दरो वेत्वाज्यस्य होतर्य्यज ॥३॥ होता य

क्षद्बर्हिषीन्द्रम् । होता यक्षद्बर्हिषीन्द्रं निषद्वरं वृषभं नर्य्यापसम् ॥ राम

वसुभिरुद्रैरादित्यैः सयुग्भिर्बर्हिरासदद्वेत्वाज्यस्य होतर्य्यज ॥४॥ ५७

होता यक्षदोजो न वीर्य्यꣳसहो द्वार इन्द्रमवर्द्धयन् । सुप्रायणा

स्मिन्यज्ञेविश्रयन्तामृतावृधोद्वारइन्द्रायमीढुषेव्यन्त्वाज्यस्यहो
तर्यज॥५॥होतायक्षदुषेइन्द्रस्यधेनूसुदुघेमातरामही॥सवातरौ
नतेजसावत्समिन्द्रमवर्द्धतांवीतामाज्यस्यहोतर्यज॥६॥होतायक्षद्दै
व्याहोतारा॥भिषजासखायाहविषेन्द्रंभिषज्यतः॥कवीदेवौप्रचेतसा
विन्द्रंपधत्तइन्द्रियंवीतामाज्यस्यहोतर्यज॥७॥होतायक्षत्तिस्रोदे
वीः॥होतायक्षत्तिस्रोदेवीर्नभेषजंत्रयस्त्रिधातवोपसः॥इडासरस्वतीभा

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri Funding: MIDF
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

संहि० रतीमहीं॥ इन्द्रपत्नीर्हविष्मतीर्व्यन्त्वाज्यस्य होतर्यज॥ ॥ होताय
५८ क्षत्त्वष्टारमिन्द्रम्॥ होतायक्षत्त्वष्टारमिन्द्रन्देवम्भिषजꣳ सुयजङ्घृ
तश्रियम्॥ पुरुरूपꣳ सुरेतसम्मघोनमिन्द्राय त्वष्टा दधदिन्द्रि
याणि वेत्त्वाज्यस्य होतर्यज॥ ॥ होतायक्षद्वनस्पतिꣳ शमिता राम
रम्॥ होतायक्षद्वनस्पतिꣳ शमितारꣳ शतक्रतुन्धियोजोष्टारमि ५८
न्द्रियम्॥ मध्वा समञ्जन्पथिभिः सुगेभिः स्वदाति यज्ञम्मधुना घृ

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

तेन वेतु त्वाज्यस्य होतर्यज ॥ १० ॥ होता यक्षदिन्द्रं स्वाहा होता य
क्षदिन्द्रं स्वाहाज्यस्य स्वाहा मेदसः स्वाहा स्तोकानां स्वाहा स्वा
हाकृतीनां स्वाहा हव्यसूक्तीनां स्वाहा देवा आज्यपा जुषा
णा इन्द्र आज्यस्य व्यन्तु होतर्यज ॥ ११ ॥ देवं बर्हिः । देवं बर्हिरिन्द्रं
सुदेवं देवैर्वीरवत्स्तीर्णं वेद्यामवर्द्धयत् ॥ वस्तोर्वृतं प्राक्तो
र्भृतं राया बर्हिष्मतो त्यगाद्वसुवने वसुधेयस्य वेतु यज ॥ १२ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

संहि० देवीर्द्वारः। देवीर्द्वारः इन्द्रं सङ्घाते वीड्वीर्यामन्नवर्द्धयन्॥ आव

१९ त्सेन तरुणेन कुमारेण च मीवतापार्वाणं रेणुककाटं नुदन्तां राम

वसुवने वसुधेयस्य व्यन्तु यज॥ ३॥ देवी उषासानक्ता। दे ५९

वी उषासानक्तेन्द्रं यज्ञे प्रयत्यह्वेताम्॥ देवीर्विशः प्रायासिष्टां

सुप्रीते सुधिते वसुवने वसुधेयस्य वीतां यज॥ ४॥ देवी जो देवीजोष्ट्री।

ष्ट्री वसुधिती देवमिन्द्रमवर्द्धताम्॥ अयाव्यन्याघा द्वेषांसि

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

न्यावक्षद्वसुवार्याणियजमानायशिक्षितेवसुवनेवसुधेयस्य
वीतांयज॥१५॥देवीऽऊर्जाहुती।देवीऽऊर्जाहुतीदुघेसुदुघेपय
सेन्द्रमवर्द्धताम।इषमूर्जमन्यावक्षत्सग्धिंसपीतिमन्यान
वेनपूर्वंदयमानेपुराणेननवमधातामूर्जमूर्जाहुतीऽऊर्जयमा
नेवसुवार्याणियजमानायशिक्षितेवसुवनेवसुधेयस्यवीतांय
ज॥१६॥देवादैव्या।देवादैव्याहोतारादेवमिन्द्रमवर्द्धताम।हत

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

सं·हि· ताघ्ररा ँ सावामाध्वींवसुवार्य्याणियजमानायशिक्षितौवसु
६० वनेवसुधेयस्यवीतांयज ॥ २७ ॥ देवीस्तिस्रस्तिस्रोदेवीस्तिस्रस्तिस्रो
देवीःपतिमिन्द्रमवर्द्धयन् ॥ अस्पृक्षद्भारतीदिव ँ रुद्रैर्यज्ञ ँ स राम
रस्वतीडावसुमतीगृहान्वसुवनेवसुधेयस्यव्यन्तुयज ॥ २८ ॥ दे ६०
वइन्द्रोनराशंसस्त्रिवरूथस्त्रिवन्धुरोदेवमिन्द्रम
वर्द्धयत् ॥ शतेनशितिपृष्ठानामाहितःसहस्रेणप्रवर्त्ततेमित्रा

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

वरुणोदस्यहोत्रमर्हतोबृहस्पतिस्तोत्रमश्विनाध्वर्य्यवंवसुवनेवसुधे
यस्यवेतुयज॥१९॥ देवोदेवैः। देवोदेवैर्वनस्पतिर्हिरण्यपर्णोमधुशाखः
सुपिप्पलोदेवमिन्द्रमवर्द्धयत्॥ दिवमग्रेणास्पृक्षदान्तरिक्षम्पृथि
वीमदृꣳहीद्वसुवनेवसुधेयस्यवेतुयज॥२०॥ देवम्बर्हिः। देवम्ब
र्हिर्वारितीनान्देवमिन्द्रमवर्द्धयत्॥ स्वासस्थमिन्द्रेणासन्नमन्या
बर्हीꣳष्यभ्यभूद्वसुवनेवसुधेयस्यवेतुयज॥२१॥ देवोऽअग्निः।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

संहि॰ देवोऽग्निः स्विष्टकृद्देवमिन्द्रमवर्द्धयत् ॥ स्विष्टं कुर्वन्त्स्विष्टकृत्स्वि
६१ ष्टमद्य करोतु नो वसुवने वसुधेयस्य वेतु यज ॥ २२ ॥ अग्निमद्य ।
होतारमवृणीतायं यजमानः पचन्पक्तीः पचन्पुरोडाशं बध्नन्नि
न्द्राय छागम् ॥ सूपस्था अद्य देवो वनस्पतिरभवदिन्द्राय छा राम
गेन ॥ अघत्तं मेदस्तः प्रति पचताग्रभीदवीवृधत्पुरोडाशेन ॥ त्वा ६१
मद्य ऋषे ॥ २३ ॥ होता यक्षत् ॥ होता यक्षत्समिधानं महद्यशः सु

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

समिद्धं वरेण्यममिन्द्रं वयोधसम्॥ गायत्रीञ्छन्द इन्द्रियन्त्र्यविं
गां वयो दधद्वेत्वाज्यस्य होतर्य्यज ॥२४॥ होता यक्षत्तनूनपातमु
द्भिदम्। होता यक्षत्तनूनपातमुद्भिदं यङ्गर्भमदितिर्द्दधे शुचि
मिन्द्रं वयोधसम्॥ उष्णिहञ्छन्द इन्द्रियं दित्यवाहङ्गां वयो
दधद्वेत्वाज्यस्य होतर्य्यज ॥२५॥ होता यक्षदीडेन्यमीडितम्।
होता यक्षदीडेन्यमीडितं वृत्रहन्तममिडाभिरीड्यँ सहः सो

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

संहि० मस्मिन्न्द्रं वयोधसम्॥ अनुष्टुभं छन्द इन्द्रियम्पश्चां विङ्गां व
६२ योदधद्वेत्वाज्यस्य होतर्यज॥२६॥ होता यक्षत्स्रुचं बर्हिषं सुप्रस्त्व
तंम्॥ होता यक्षत्स्रुचं बर्हिषं सुप्रस्त्वन्तमम्मे स्रोऽसीदत्तस्तु बर्हिषि
प्रियेषु तेन्द्रं स्तवयोधसम्॥ बृहतीं छन्द इन्द्रियं त्रिवत्सं गां राम
वयोदधद्वेत्वाज्यस्य होतर्यज॥२७॥ होता यक्षद्द्युचं रेवतीः ६२
सुप्रायणाः॥ होता यक्षद्द्युचं रेवतीः सुप्रायणाः ऋतावृधो द्वारो

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

देवी हिरण्ययी ब्रह्माणमिन्द्रं वयोधसं ॥ पङ्क्तिं छन्द इहेन्द्रिय
तुर्य्यवाहं गां वयो दधद्वीतामाज्यस्य होतर्य्यज ॥२०॥ होता यक्ष
त्सुपेशसा सुशिल्पे बृहती उभे नक्तोषासा न दर्शते विश्वमि
न्द्रं वयोधसं ॥ त्रिष्टुभं छन्द इहेन्द्रियं पष्ठवाहं गां वयो
दधद्वीतामाज्यस्य होतर्य्यज ॥२१॥ होता यक्षत्प्रचेतसा देवाना
मा होता यक्षत्प्रचेतसा देवानामुत्तमं यशो होतारा दैव्या कवी

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

संहि० सयुजेन्द्रं वयो ध सम॥ जगती छन्द इन्द्रिय मनड्वान्हं गौं वयो
८२ द धुद्धीता माड्यस्य होतर्य्यहोतर्यजा॥२०॥ होता यक्षत्त्वष्टारं स्व
ती स्तिस्र होता यक्षत्त्वष्टारं सरस्वती स्तिस्रो देवी हिरण्ययीर्भारती
र्बृहतीर्मही होः पतिमिन्द्रं वयो ध सम॥ विराजं छन्द इहेन्द्रियं धे
नुं गां वयो दधद्व्यन्त्वाज्यस्य होतर्य्यजा॥२१॥ होता यक्षत्सुरेतसं त
ष्टारं होता यक्षत्सुरेतसं त्वष्टारं पुष्टिवर्द्धनं रूपाणि बिभ्र

राम
८२

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

तम्वऽ यक्तु ह्विमिंद्रं वघ्रो धसंम्॥ ह्विपदुन्कदं२ इन्द्रि यसुत्राण

ङ्गंव योद धुहे त्वाऽऽ यसुहोतर्प्वे जा॥३२॥ होतां षद्बुहून स्पातिं६

रा मितारंमा होता षद्बुहू नस्पाति ६ रा मि[ता]र ६ रात क्रो चु ६ हिरण्यवर्ष

सुच्क्रा नं ६ रसा नो विक्कृतं वशि म्नग मिन्द्रं वयो धसंम्॥ ककुभ

न्कदं२ इहे न्द्रियं वशां वे हत ङ्गं वेयोद धुहे त्वां ऽयस्पहोत र्प्वेज

॥३३॥ होता षद्बुतत्वाहा हक्तीरग्निम्। होता षद्बुतत्वाहा हक्तीरग्नि

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

संहि० ऊःहपतिम्प्रयम्प्वसत्णम्न्नेषजन्ङ्कविद्धत्रमिन्द्रंवयोधसम्॥अश्र
६४ तिछन्दसन्छइन्द्रियम्पृहदृषभङ्गांवयोदधद्व्याज्यस्याहो
तुर्य्यज॥२४॥देवम्बर्हिःदेवम्बर्हिर्वयोधसन्देवमिन्द्रमवर्द्ध
यत्॥गायत्र्याछन्दसेन्द्रियञ्चक्षुरिन्द्रेवयोदधद्वसुवनेवसुधे राम
यस्यवेतुयज॥२५॥देवीर्द्वारःदेवीर्द्वारोवयोधसंशुचिमिन्द्रम ६४
वर्द्धयन्॥उष्णिहाछन्दसेन्द्रियम्प्राणमिन्द्रेवयोदधद्वसुव

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

नेवसुधेयस्यव्यन्तुयज॥३६॥देवीऽउषासानक्तादेवमिन्द्रंवयो
धसन्देवीदेवमवर्द्धताम्॥अनुष्टुभाछन्दसेन्द्रियम्बलमिन्द्रेवयो
दधद्वसुवनेवसुधेयस्यवीतांयज॥३७॥देवीजोष्ट्रीदेवीजोष्ट्रीवसु
धितीदेवमिन्द्रंवयोधसन्देवीदेवमवर्द्धताम्॥बृहत्याछन्दसेन्द्रियं
श्रोत्रमिन्द्रेवयोदधद्वसुवनेवसुधेयस्यवीतांयज॥३८॥दे
वीऽऊर्जाहुतीदेवीऊर्जाहुतीदुघेसुदुघेपयसेन्द्रंवयोधसन्दे

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MDF

संहि० वीद्देवमवर्द्धताम॥पङ्क्त्याछन्दसेन्द्रियꣳशुक्रमिन्द्रेवयोदधद्व
६५ सुवनेवसुधेयस्यवीतांयज॥३९॥देवादैव्या॥देवादैव्याहो
तारादेवमिन्द्रंवयोधसन्देवोदेवमवर्द्धताम॥त्रिष्टुभाछन्दसेन्द्रि
यन्त्विषिमिन्द्रेवयोदधद्वसुवनेवसुधेयस्यवीतांयज॥४०॥दे राम
वीस्तिस्त्रःदेवीस्तिस्रस्तिस्रोदेवीर्वयोधसंपतिमिन्द्र[illegible] ६५
॥जगत्याछन्दसेन्द्रियꣳशूषमिन्द्रेवयोदधद्वसुवनेवसुधेयस्य

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

व्यन्तुयज॥४७॥देवोनराशꣳसः।देवोनराशꣳसोदेवमिन्द्रम्वयोध

वो दे सद्दैवमवर्द्धयत्॥विराजाछन्दसेन्द्रियꣳरूपमिन्द्रेवयोदधद्वसुव

नेवसुधेयस्यवेतुयज॥४८॥देवोवनस्पतिः।देवोवनस्पतिर्देव

मिन्द्रंवयोधसन्देवोदेवमवर्द्धयत्॥द्विपदाछन्दसेन्द्रियम्भगमिन्द्रे

वयोदधद्वसुवनेवसुधेयस्यवेतुयज॥४९॥देवम्बर्हिः।देवम्बर्हि

वारितीनान्देवमिन्द्रंवयोधसन्देवन्देवमवर्द्धयत्॥ककुभाछन्दसे

सं॰हि॰ न्द्रियंप्पशुमिन्द्रे वयोदधद्वसुवने वसुधेयस्य वेतु यज ॥ ४४ ॥
६६ देवो ऽअग्निः स्विष्टकृद्देवमिन्द्रं वयोधसन्देवो देवमवर्द्धयत् ॥ अ
तिच्छन्दसा च्छन्दसेन्द्रियं क्षत्रमिन्द्रे वयोदधद्वसुवने वसुधेयस्य वे
तु यज ॥ ४५ ॥ अग्निमद्य ॥ अग्निमद्य होतारमवृणीतायंय्यजमानः राम
पचन्पक्तीः पचन्पुरोडाशम्बध्नन्निन्द्राय वयोधसे च्छागम् ॥ सूपस्था ६६
ऽअद्य देवो वनस्पतिरभवदिन्द्राय वयोधसे च्छागेन ॥ अघत्तम्मे

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

दस्त्रःप्रतिपद्वतागृभीद्वीहपत्सुरोजाशेन॥ स्वासुद्याःस्त्वेषि॥
४६॥ इतिसंहितापाठेऽष्टाविंशोऽध्यायः॥ ॥ ॥
समिद्धोऽअञ्जन्। समिंऽअञ्जन्कृदरम्मतीनाङ्घृतमग्नेमधुमत्पि
न्वमानः। वाजीवहन्वाजिनञ्जातवेदोदेवानांवक्षिप्रियमास
धस्थम्॥ १॥ घृतेनाञ्जन्। घृतेनाञ्जन्त्सम्पथोदेवयानान्प्रजान
न्वाज्यप्येतुदेवान्॥ अनुत्वासप्तेप्रदिशःसचन्तांस्वधामस्मैय

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

सं॰हि॰ ज्रेमानाधेहि॥२॥ईड्यश्चा ईड्यश्चासि वंद्यश्च वाजिन्नाशुश्चासि मे
६७ ध्यश्च सप्ते॥ अग्निष्ट्वा देवैर्वसुभिः सजोषाः प्रीतं वह्निं वहतु जात
वेदाः॥३॥ स्तीर्णम्बर्हिः सुष्टरीमा जुषाणोरु पृथु प्रथमानम्पृथि
व्याम्॥ देवेभिर्युक्तमदितिः सजोषाः स्योनं कृण्वाना सुविते दधा राम
तु॥४॥ एता उ वः सुभगा विश्वरूपा वि पक्षोभिः श्रयमाणा उ ६७
दातैः॥ ऋष्वाः सतीः कवषः शुम्भमाना द्वारो देवीः सुप्रायणा भ

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

वन्तु॥५॥ अन्तरा मित्त्रावरुणा॥ अन्तरा मित्त्रावरुणा चरन्ती मुखं य
ज्ञानामभिसंविदाने॥ उषासावां सुहिरण्ये सुशिल्पे ऋत
स्य योना विह सादयामि॥६॥ प्रथमा वां॥ प्रथमा वां सरथि
ना सुवर्णा देवौ पश्यन्तौ भुवनानि विश्वा॥ अपिप्रयं चोदना वां
मिमाना होतारा ज्योतिः प्रदिशा दिशन्ता॥७॥ आदित्यैर्नः॥
आदित्यैर्नो भारती वष्टु यज्ञं सरस्वती सह रुद्रैर्न आवीत्॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

सं०हि० इडोपहूताबसुभिः सजोषायज्ञन्नोदेवीरमृतेषुधत्त ॥ ८ ॥ त्वष्टा
९८ वीरन्देवकामञ्जजानत्वष्टुरर्वाजायतऽआशुर
श्वः ॥ त्वष्टेदंविश्वम्भुवनञ्जजानबहोःकर्त्तारमिहयक्षि
होतः ॥ ९ ॥ अश्वोघृतेन ॥ अश्वोघृतेनत्मन्यासमक्तऽउ राम
पदेवाँ॥ऽऋतुशः पाथऽएतु ॥ वनस्पतिर्द्देवलोकम्प्रजा ९८
नन्नग्निनाहव्यास्वदितानिवक्षत् ॥ १० ॥ प्रजापतेस्तपसा ॥ वा

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

वृष्कानःसद्योजातोदृषिषेद्यज्ञमग्ना॥स्वाहाकृतेनहविषापुरोगायाहि
साध्याहविरदन्तुदेवाः॥११॥यदक्रन्दःप्रथमञ्जायमानउद्यन्त्स
मुद्रादुतवापुरीषात्॥श्येनस्यपक्षाहरिणस्यबाहूउपस्तुत्यम्महिजा
तन्तेऽअर्वन्॥१२॥यमेनदत्तम्।यमेनदत्तन्त्रितऽएनमायुनगिन्द्रऽएन
म्प्रथमोऽअध्यतिष्ठत्॥गन्धर्वोऽअस्यरशनामगृभ्णात्सूरादश्वं
वसवोनिरतष्ट॥१३॥असियमः।असिवमोऽअस्यादित्योऽअर्वन्न

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

सं॰हि॰ सि त्रितो गुह्येन व्रतेन॥ असि सोमेन समया विपृक्तऽ आहुस्ते त्री
६९ णि दिवि बन्धनानि॥१४॥ त्रीणि ते। त्रीणि तऽ आहुर्दिवि बन्ध
नानि त्रीण्यप्सु त्रीण्यन्तः समुद्रे। उतेव मे वरुणश्छन्त्स्यर्वन्य
त्रा तऽ आहुः परमं जनित्रम्॥१५॥ इमा ते वाजिन्नवमार्ज्ज राम
नानीमा शफानां सनितुर्निधाना। अत्रा ते भद्रा रशनाऽ ६९
अपश्यमृतस्य याऽ अभिरक्षन्ति गोपाः॥१६॥ आत्मानं ते।

आत्स्मानेत्तेमनेसाराद्जानामसवोदिवापतयन्त्तस्यतैंयत्त्तंस्यंत
ङ्ःमू॥शिरोंऽअपस्यमुथिमिंःसुगेभिरेरेणमिर्ज्रेहमानम्यतुत्रि
॥७॥अत्रीता॥अत्रीतेस्पमुत्तममपश्युज्ञिगीषमाणमिषःआप
देगोः॥षदातेमत्तौंऽअनुमोगमानुज्ञदिक्षुसिंहःऽत्तेषधीरजीगः॥
॥१८॥अनुस्मा॥अनुत्वारयोःऽअनुमर्ध्यौःऽअर्वैनत्नुगावोनुभग
कनीनाम्॥अनुब्जातासत्तवंसकव्यमीपुरनुदेवामेमिरेवीर्यं

सं॰हि॰ न्ते॥१९॥ हिरण्यशृङ्गोयं॥ हिरण्यशृङ्गो योऽस्यपादामनो
७० जवाऽअवरऽइन्द्रऽआसीत्॥ देवाऽइदस्यहविरद्यमायन्योऽअ
र्वन्तम्प्रथमोऽअध्यतिष्ठत्॥२०॥ ईर्मान्तासः सिलिकमध्यमा
सः। ईर्मान्तासःसिलिकमध्यमासःसंशूरणासोदिव्यासोऽअत्याः॥ रा॰
हंसाऽइवश्रेणिशोयतन्ते यदाक्षिषुर्दिव्यमज्ममश्वाः॥२१॥ ७०
तवशरीरं। तवशरीरम्पतयिष्ण्वर्वन्तवचित्तंवातऽइवध्रजी

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

मानू॥ तव श्रृङ्गाणि विष्ठिता पुरुत्रारण्येषु जर्भुराणा चरन्ति॥
॥२२॥ उपप्र॥ उपप्रागाच्छसनं वाज्यर्वा देवद्रीचा मनसा दीध्या
नः॥ अजः पुरो नीयते नाभिरस्यानुपश्चात्कवयो यन्ति रेभाः॥२३॥
उपप्र॥ उपप्रागात्परमं यत्सधस्थमर्वाँ॥ ऽअच्छा पितरम्मात
रंच॥ अद्या देवाञ्जुष्टतमो हि गम्याऽअथाशास्ते दाशुषे वार्याणि
॥२४॥ समिद्धो॥ ऽअद्य मनुषो दुरोणे देवो देवान्यजसि जा

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

संहि॰ तवेदः॥आचवहमित्रमहश्चिकित्वान्त्वन्दूतःकविरसिप्रचे
७१ ताः॥२५॥शतम् १६००॥तनुनपात्पथः।तनुनपात्पथऽऋ
तस्ययानान्मध्वासमञ्जन्त्स्वदयासुजिह्व॥मन्मानिधीभि
रुतयज्ञमृन्धन्देवत्राकृणुह्यध्वरन्नः॥२६॥नराशंसस्यम राम
हिमानमेषामुपस्तोषामयजतस्ययज्ञैः।येसुक्रतवःशुचयोधि ७१
यन्धाःस्वदन्तिदेवाऽउभयानिहव्या॥२७॥आजुह्वानऽईड्यः।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

आजुह्वानऽईड्यो वन्द्यश्चायाह्यग्ने वसुभिः सजोषाः। त्वं देवा
नामसि यह्व होता सऽएनान्यक्षीषितो यजीयान्॥२८॥ प्राचीन
म्बर्हिः प्रदिशा पृथिव्या वस्तोरस्या वृज्यतेऽअग्रेऽअह्नाम्।
व्युप्रथते वितरं वरीयो देवेभ्योऽअदितये स्योनम्॥२९॥ व्य
चस्वतीरुर्विया विश्रयन्ताम्पतिभ्यो न जनयः शुम्भमानाः। दे
वीर्द्वारो बृहतीर्विश्वमिन्वा देवेभ्यो भवत सुप्रायणाः॥३०॥ आ

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri Funding: MIDF

नाक्त

सं०हि० सुष्वयन्ती।यजतेऽउपाके।उषासानक्तासदतान्नियोनौ॥दि
७२ व्येयोषणेबृहती।सुरुक्मेऽअधिश्रियꣳशुक्रपिशन्दधाने
॥४१॥दैव्याहोतारा।प्रथमासुवाचामिमायज्ञम्मनुषोयजध्यै॥
प्रचोदयन्ता।विदथेषुकारू।प्राचीनञ्ज्योतिः॥प्रदिशादिशन्ता राम
॥४२॥आनः।आनोयज्ञम्भारतीतूयमेत्विडामनुष्वदिहचेतय ७२
न्ती॥तिस्रोदेवीर्बर्हिरेदꣳस्योनꣳसरस्वतीस्वपसःसदन्तु॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

॥३३॥ य ऽइमे द्यावापृथिवी जनित्री रूपैरपिंऽशद्भुवनानि विश्वा
॥ तमद्य होतरिषितो यजीयान्देवं त्वष्टारमिह यक्षि विद्वान् ॥३४॥ उ
पावसृज त्मन्या समञ्जन्देवानां पाथऽऋतुथा हवींषि ॥ व
नस्पतिः शमिता देवोऽअग्निः स्वदन्तु हव्यं मधुना घृतेन ॥३५॥ स
द्यो जातो व्यमिमीत यज्ञमग्निर्देवानामभवत्पुरोगाः
॥ अस्य होतुः प्रदिश्यृतस्य वाचि स्वाहाकृतꣳहविरदन्तु देवाः

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

सं०हि० ॥३६॥ केतुङ्कृण्वन् । केतुङ्कृण्वन्नकेतवेपेशोमर्य्याअपेशसे ॥ स
७३ मुषद्भिरजायथाः ॥३७॥ जीमूतस्येवभवति । जीमूतस्येवभवति
प्रतीकंयद्वर्मीयातिसमदामुपस्थे ॥ अनाविद्धयातन्वाज
यत्वंसत्वावर्म्मणोमहिमापिपर्त्तु ॥३८॥ धन्वनागाः । धन्व राम
नागाधन्वनाजिञ्जयेमधन्वनातीव्राःसमदोजयेम ॥ धनुःश ७३
त्रोरपकामङ्कृणोतिधन्वनासर्वाःप्रदिशोजयेम ॥३९॥ वक्ष्या

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

त्रीवेत। वक्ष्यन्तीवेदा गनीगन्ति कर्णं प्रियं सखायं परिषस्व
जाना। योषेव शिङ्क्ते वितताधि धन्वञ्ज्या इयं समने पारयन्ती
॥४०॥ तेऽआचरन्ती। तेऽआचरन्ती समनेव योषा मातेव पुत्रं बि
भृतामुपस्थे। अप शत्रून्विध्यतां संविदानेऽआर्त्नी इमे वि
ष्फुरन्तीऽअमित्रान्॥४॥ बह्वीनां पिता बहुरस्य पुत्रश्चिश्चा
कृणोति समनावगत्य। इषुधिः सङ्काः पृतनाश्च सर्वाः पृष्ठे नि

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

सं॰हि॰ न्द्रोजयतिप्रसूतः॥४२॥रथेतिष्ठन्।रथेतिष्ठन्नयतिवाजि
७४ नःपुरोयत्रयत्रकामयतेसुषारथिः॥अभिशूनाम्महिमानम्पना
यतमनःपश्चादनुयच्छन्तिरश्मयः॥४३॥तीव्रान्घोषान्।तीव्रा राम
न्घोषान्कृण्वतेवृषपाणयोश्वारथेभिःसहवाजयन्तः॥अवक्रा ७४
मन्तःप्रपदैरमित्रान्क्षिणन्तिशत्रूँ॥रनपव्ययन्तः॥४४॥रथवाह

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

णꣳ हविः। रथवाहणꣳ हविरस्य नाम यत्त्रायुधन्निहितमस्य व

र्म्मा॥ तत्त्रा रथमुपशग्म्मꣳ सदेम विश्वाहा वयꣳ सुमनस्यमा

नाः॥ ४५॥ स्वादुषꣳसदः पितरो वयोधाः कृच्छ्रेश्रितः शक्ती

वन्तो गभीराः॥ चित्रसेना इषुबला अमृध्राः सतोवीरा उर

वो व्रातसाहाः॥ ४६॥ ब्राह्मणासः पितरः सोम्यासः शिवे नो

द्यावापृथिवी अनेहसा॥ पूषा नः पातु दुरितादृतावृधो रक्षा मा

हा

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri Funding: MIDF

सं॰हि॰ किर्न्नोऽग्रघशंऽसऽईशत ॥ ४७ ॥ सुपर्णं वस्ते मृगोऽअस्या दन्तो
७५ गोभिः सन्नद्धा पतति प्रसूता ॥ यत्रा नरः सञ्च वि च द्रवन्ति तत्रा
स्मभ्यमिषवः शर्म यंऽसन् ॥ ४८ ॥ ऋजीते परि वृङ्धि नोऽश्मा
भवतु नस्तनूः ॥ सोमोऽअधि ब्रवीतु नोऽदितिः शर्म यच्छतु ॥ ४९ ॥ राम
आजङ्घन्ति । आजङ्घन्ति सान्वेषां जघनांऽउप जिघ्नते ॥ ७५
अश्वाजनि प्रचेतसोऽश्वान्त्समत्सु चोदय ॥ ५० ॥ अहिरिव भो

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri Funding: MIDF

गैः। पर्य्येति बाहुं ज्याया हेतिम्परिबाधमानः॥ हस्तघ्नो विश्वा वयुना
नि विद्वान्पुमान्पुमांसम्परिपातु विश्वतः॥ ५१॥ वनस्पते वी
ड्वङ्गः। वनस्पते वीड्वङ्गो हि भूया ऽअस्मत्सखा प्रतरणः सुवीरः
॥ गोभिः सन्नद्धो ऽअसि वीडयस्वा स्थाता ते जयतु जेत्वानि॥ ५२॥
दिवः पृथिव्याः पर्य्योज ऽउद्भृतं वनस्पतिभ्यः पर्य्याभृतꣳ सहः॥
अपामोज्मानम्परि गोभिरावृतमिन्द्रस्य वज्रꣳ हविषा रथं यज

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

सं॰हि॰ ॥५३॥ इन्द्रस्यवज्रः ॥ इन्द्रस्यवज्रोमरुतामनीकंमित्रस्यगर्भोव
७६ रुणस्यनाभिः ॥ सेमान्नोहव्यदातिञ्जुषाणोदेवरथप्रतिहव्या
गृभाय ॥५४॥ उपश्वासय ॥ उपश्वासयपृथिवीमुतद्याम्पुरुत्रा
तेमनुतांविष्ठितञ्जगत् ॥ सदुन्दुभेसजूरिन्द्रेणदेवैर्दूराद्दवीयो राम
ऽअपसेधशत्रून् ॥५५॥ आक्रन्दय ॥ आक्रन्दयबलमोजोनऽआ ७६
धानिष्टनिहिदुरिताबाधमानः ॥ अपप्रोथदुन्दुभेदुच्छुनाऽइत

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

ऽइन्द्रं समुद्रिरसिवीऽउयस्वा॥५६॥ आमूः। आमूरज प्रत्यावर्त्तये
माः केतुमद्दुन्दुभिर्व्वावदीति॥ समश्वपर्णाश्चरन्तिनोनरोस्माकं
मिन्द्ररथिनोजयन्तु॥५७॥ आग्नेयः कृष्णग्रीवः। सारस्वतीमेषीव
भ्रुः सौम्यः पौष्णः श्यामः शितिपृष्ठोवार्हस्पत्यः शिल्पोवैश्वदेव
ऽऐन्द्रोरुणोमारुतः कल्माषऽऐन्द्राग्नः सꣳहितोधोरामः सावि
त्रोवारुणः कृष्णऽएकशितिपात्पेत्वः॥५८॥ अग्नयेनीकवतेश्र

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

सं॰हि॰ ग्नयेनीकवते रोहिताञ्जिरनड्वानधोरामौ सावित्रौ पौष्णौ रजतनाभी
७७ वैश्वदेवौ पिशङ्गौ तूपरौ मारुतः कल्माष आग्नेयः कृष्णोजः सा
रस्वती मेषी वारुणः पेत्वः ॥५८॥ अग्नये गायत्राय त्रिवृते राथन्तराया
ष्टाकपाल इन्द्राय त्रैष्टुभाय पञ्चदशाय बार्हताय एकादशकपालो राम
विश्वेभ्यो देवेभ्यो जागतेभ्यः सप्तदशेभ्यो वैरूपेभ्यो द्वादशकपा ७७
लो मित्रावरुणाभ्यामानुष्टुभाभ्यामेकविंशाभ्यां वैराजाभ्या

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

म्पयस्मा बृहस्पतये पाङ्क्ताय त्रिणवाय शाक्कराय वरुणः सवित्रऔ
ष्णिहाय त्र्यवस्त्रिं(६)शाय रैवताय द्वादशकपालः प्राजापत्यश्चरुरदित्यै
विष्णुपत्न्यै चरुरग्नये वैश्वानराय द्वादशकपालो नुमत्या अ
ष्टाकपालः ॥६०॥ ॥ ॥ इति संहितापाठे एकोनविंशो ध्या
यः ॥ देव सवितः देव सवितः प्रसुव यज्ञं प्रसुव यज्ञपतिं भगाय दि
व्यो गन्धर्वः केतपूः केतं नः पुनातु वाचस्पतिर्वाचं नः स्वदतु ॥१॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

तत्सवितुः। तत्सवितुर्वरेण्यम्भर्गो देवस्य धीमहि॥ धियो यो नः प्र
चोदयात्॥२॥ विश्वानि देव सवितर्दुरितानि परासुव॥ यद्भद्रन्त
न्न आसुव॥३॥ विभक्तारꣳहवामहे। विभक्तारꣳहवामहे
वसोश्चित्रस्य राधसः॥ सवितारन्नृचक्षसम्॥४॥ ब्रह्मणे ब्राह्म
णम्। ब्रह्मणे ब्राह्मणं क्षत्राय राजन्यम्मरुद्भ्यो वैश्यन्तपसे शूद्र
न्तमसे तस्करं नारकाय वीरहणम्पाप्मने क्लीवमाक्रयाया अ

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

पोगूक्कामायपुंश्चलूमतिक्रुष्टायमागधम्॥५॥नृत्तायसूतम्।
नृत्तायसूतङ्गीतायशैलूषन्धर्म्मायसभाचरं भरिष्ठायैभीमल
न्नर्म्मायरेभꣳहसायकारिमानन्दायस्त्रीषखम्प्रमदेकुमारीपु
त्रम्मेधायैरथकारन्धैर्य्यायतक्षाणम्॥६॥तपसेकौलालम्।तपसेकौ
लालम्मायायैकर्म्मारꣳरूपायमणिकारꣳशुभेवपꣳशरव्याया
इषुकारꣳहेत्यैधनुष्कारङ्कर्म्मणेज्याकारन्दिष्टायरज्जुसर्जम्

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

सेहि स्यैवेमग पुमन्तकायश्च निनम् ॥७॥ नदीभ्यः पौत्रिष्टम् ॥ नदी
७९ भ्यः पौत्रिष्टमत्त्रीकाभ्यो नैषादमुषव्याग्घ्र पद्मसिदङ्गःस्वर्गी
म्मरोभ्यो ब्राह्मणमुपुस्थः ७ च्चातं सर्पादेवज्जनेभ्यो प्रतिपद
मपेभ्यः कितवमीर्ष्यतोपाः ऋकितवम्पिशाचेभ्यो विदलकारी राम
पोत्तुधा नेभ्यः कण्टकीकारीम् ॥८॥ सन्धवेपेजा रम्भः समस्वयेजा ७९
ङ्कुहायोपपतिमार्सैपरिवित्तन्निर्स्सैपरिविविदानमराध्याः ए

द्विषिषुःपतिनिष्कृत्येयेशस्कारी॥ संज्ञानायसम्भरकारीश्रकामो
ह्यायोपसंदंवर्णीयानुरूपम्बलायोपशम॥ ९॥ तस्मादेवाः कु
क्लम। तस्मादेवाः कुक्लमसमुदेवामनहृष्टाः स्वामं॥ स्वप्नाया
न्युमधर्मायबधिरस्यविज्ञायमिजंमसुज्ञानायनद्ववदुर्शमाशि
त्वायैप्रस्त्रिनंसुपशित्वायोःअभिप्रस्त्रिनंमम्यक्दायेप्रस्त्रवीवा
कम्॥ १०॥ अर्मैश्चोहस्तिपम्। अर्मैश्चोहस्तिपञ्जवायाश्चपसु

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

सं.हि. ष्ठं गोपालं वीर्य्यायाविपालन्तेजसेऽजपालमिरायै कीनाशङ्कीलाला
८० यसुराकारम्भद्राय गृहपंश्रेयसे वित्तधमाध्यंक्ष्यायानुक्षत्तारम्
॥११॥ भायै दार्वाहारम्प्रभायाऽअग्न्येधम्ब्रध्नस्य
विष्टपायाभिषेक्तारं वर्षिष्ठाय नाकाय परिवेष्टारं देवलोकाय राम
पेशितारम्मनुष्यलोकाय प्रकरितारꣳ सर्वेभ्यो लोकेभ्यऽउपसेक्ता ८०
रमवऽर्त्त्यै वधायोपमन्थितारम्मेधाय वासः पल्पूलीम्प्रकामाय
धो

रज्ञयित्रीनृ ॥५॥ अनृतयै स्तैनहेयम् । अनृतयै स्तैनहेद्यं बैरंहत्या
यपिस्तुनं वि विक्तोत्व्ततारमौपद्रष्ट्रायानुवत्तारम्बलायानुवर
न्नूम्नेपरिक्कृत्वस्त्रियापंप्रिवादिनमरिष्या ऽत्रङ्गसादयं स्वर्गा
यलोकायभागदुघं बर्षिष्टायनाकायपरिवेष्टारम् ॥६॥ मन्यु
वेयस्तायम । मन्यवे यस्तायष्टोधानिसरं ष्यागायघोक्तार ७ श्रो
कायाभिसर्तारड्वेमायविमोक्तारमुत्कूलनिकूलेज्ञस्त्रिष्ठिनंव

संहि॰ पुषमानस्तुतं॰ श्रीलायाज्ञनीकारीं निर्ऋत्यै कोशकारीं यमाया
८१ सूम्॥१४॥ यमाय यमसूमथर्वभ्योऽवतोकाम् संवत्सराय पर्य्या
यिणीम्परिवत्सरायाविजातामिदावत्सरायातीत्वरीमिद्वत्सरा
यातिष्कद्वरीं वत्सराय विजर्जराम् संवत्सराय पलिक्नीमृभुभ्यो राम
ऽजिनसन्धं साध्येभ्यश्चर्मम्नम्॥१५॥ सरोभ्यो धैवरम्। सरो ८१
भ्यो धैवरमुपस्थावराभ्यो दाशं वैशन्ताभ्यो वैन्दं नड्वलाभ्यः

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

शोष्कोलप्पुरायमायमार्ग्यरमंवारायकेवत्तेतीस्यंञ्चोस्थाँदे विषम
ञ्चोमेनालथ्यंस्वनेञ्चः यलंकजुहाञ्चः किरात६मानुञ्चोज म्हंक
म्यवीतञ्चः किम्नूरुषम्॥ १६॥ बीमत्सायैपोल्कोतमू। बीमत्सायैपो
ल्कोसंवर्णयहिरण्यकारखुलायैवाणिजम्यस्त्वादोषायम्लावि
नंविश्वेञ्चोमूतेञ्चः सिध्मलम्हूस्यैजागरणमभूस्यैजागरणंभू
स्यैस्वपनमास्यैंजनंवादिनं ञ्छ ञ्चोस्थपगञ्चो६स६शारायपञ्छि

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

सं॰हि॰ दम्॥१३॥अक्षराजायकितवम्।अक्षराजायकितवङ्कृतायादिनवद
८२ र्शंत्रेतायैकल्पिनंद्वापरायाधिकल्पिनमास्कन्दायसभास्थाणुम्मृ
त्यवेगोव्यच्छमन्तकायगोघातङ्क्षुधेयोगांविकृन्तन्तम्भिक्षमाणउ
पतिष्ठतिदुष्कृतायचरकाचार्य्यम्पाप्मनेसैलगम्॥१४॥प्रतिश्रु राम
त्कायाऽअर्त्तनम्।प्रतिश्रुत्कायाऽअर्त्तनङ्घोषायभषमन्तायबहु ८२
वादिनमनन्तायमूकंशब्दायाडम्बराघातम्महसेवीणावादङ्क्रो

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

शायज्ञाणवुध्यमवस्मरायंशाह्रः ध्यंवनायवनुपमच्यतोरण्या
यंदावुपम्॥१८॥ नमश्रीयपुंस्त्रलम्॥ नमश्रीयपुंस्त्रलम्णंसायकारिं
प्यादसेशावल्याङ्कासमध्युरूःणकमश्चिक्कोरावृत्ताब्रहसेवीण
ब्बादम्याणिघ्नज्ञ्णवुध्यमतान्हतायानद्वायंतलवम्॥२०॥ अग्र
पेपीवानम्। अग्रयेपीवानम्। पिवेपीठसर्क्लिांव्वायवेचाष्ठा
लमत्तरिद्वायग्नःरानर्तिनह्रिवेरवलतिःसर्पायहचिह्ननवे

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

सं.हि. तेज्याः किर्मिरस्त्वङ्गमसे किलासमङ्गं शुक्लं पिङ्गलम् ॥ २१ ॥ ति

८३ अथैतान् । अथैतानष्टौ विरूपानालभतेदीर्घञ्चातिह्रस्वञ्चा

तिस्थूलञ्चातिकृशञ्चातिशुक्लञ्चातिकृष्णञ्चातिकुल्वञ्चालो ति

मशञ्च ॥ अशूद्राऽअब्राह्मणास्ते प्राजापत्याः ॥ मागधः पुंश्चली राम

कितवः क्लीबोऽशूद्राऽअब्राह्मणास्ते प्राजापत्याः ॥ २२ ॥ इति ८३

संहितापाठे त्रिंशोध्याय ॥ ॥ ॥ सहस्रशीर्षापुरु

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

षः। सहस्रशीर्षापुरुषःसहस्राक्षःसहस्रपात्॥सभूमिंसर्वतस्पृ
स्त्वात्यतिष्ठद्दशाङ्गुलम्॥१॥पुरुषएवेदंसर्वंयद्भूतं
यच्चभाव्यम्॥उतामृतत्वस्येशानोयदन्नेनातिरोहति॥२॥ए
तावानस्यमहिमातोज्यायाँश्चपूरुषःपादोस्यविश्वाभूतानित्रि
पादस्यामृतंदिवि॥३॥त्रिपादूर्द्ध्वः।त्रिपादूर्द्ध्वउदैत्पुरुषःपादोस्ये
हाभवत्पुनः॥ततोविष्वङ्व्यक्रामत्साशनानशनेअभि॥४॥त

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

सं.हि तोविराड्‌ ततो विराडजायत विराजोऽधिपूरुषः॥ स जातोऽत्य
८४ रिच्यत पश्चाद्भूमिमथो पुरः॥५॥ तस्माद्यज्ञात्। तस्माद्यज्ञात्सर्व
हुतः सम्भृतम्पृषदाज्यम्॥ पशूंस्ताँश्चक्रे वायव्यानारण्याग्राम्या
श्च ये॥६॥ तस्माद्यज्ञात्। तस्माद्यज्ञात्सर्वहुत ऋचः सामानि ज राम:
ज्ञिरे॥ छन्दांसि जज्ञिरे तस्माद्यजुस्तस्मादजायत॥७॥ तस्मा ८४
दश्वाः। तस्मादश्वा अजायन्त ये के चोभयादतः॥ गावो ह जज्ञिरे

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

तस्मात्तस्माज्जाता अजावयः ॥८॥ तं यज्ञम् । तं यज्ञम्बर्हिषि प्रौक्ष
न्पुरुषञ्जातमग्रतः। तेन देवा अयजन्त साध्या ऋषयश्च ये ॥९॥ यत्पु
रुषम् । यत्पुरुषं व्यदधुः कतिधा व्यकल्पयन् । मुखङ्किमस्यासीत्किं
म्बाहू किमूरू पादा उच्येते ॥१०॥ ब्राह्मणो(स्य) ब्राह्मणोऽस्य मुख
मासीद्बाहू राजन्यः कृतः ऊरू तदस्य यद्वैश्यः पद्भ्यां शूद्रो अजायत य
॥११॥ चन्द्रमा मनसः । चन्द्रमा मनसो जातश्चक्षोः सूर्यो अजायत ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

सं.हि. श्रोत्राद्वायुश्च प्राणश्च मुखादग्निरजायत ॥ १२ ॥ नाभ्या आसीत् । ना
८५ भ्या आसीदन्तरिक्षं शीर्ष्णो द्यौः समवर्त्तत ॥ पद्भ्यां भूमिर्दिशः श्रो
त्रात्तथा लोकाँ२ऽअकल्पयन् ॥ १३ ॥ यत्पुरुषेण हविषा देवा यज्ञ
मतन्वत ॥ वसन्तोऽस्यासीदाज्यं ग्रीष्मऽइध्मः शरद्धविः ॥ १४ ॥ सप्ता राम
स्यासन्परिधयस्त्रिः सप्त समिधः कृताः । देवा यद्यज्ञं तन्वाना ८५
ऽअबध्नन्पुरुषं पशुम् ॥ १५ ॥ यज्ञेन यज्ञम् । यज्ञेन यज्ञमयजन्त दे

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri Funding: MIDF

वास्तानि धर्म्माणि प्रथमान्यासन्॥ ते ह नाकं म्महिमानः सचन्त
यत्र पूर्वे साध्याः सन्ति देवाः॥१६॥ अद्भ्यः सम्भृतम्। अद्भ्यः सम्भृतः
पृथिव्यै रसाच्च विश्वकर्म्मणः समवर्त्तताग्रे॥ तस्य त्वष्टा विदध
द्रूपमेति तन्मर्त्यस्य देवत्वमाजानमग्रे॥१७॥ वेदाहम्। वेदाहमे
तम्पुरुषम्महान्तमादित्यवर्णन्तमसः परस्तात्॥ तमेव विदित्वाति
मृत्युमेति नान्यः पन्था विद्यतेयनाय॥१८॥ प्रजापतिश्चरति गर्ब्भे

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

संहि० ऽन्तरजायमानो बहुधा विजायते॥ तस्य योनिम्परिपश्यन्ति धी

८६ रास्तस्मिन्हतस्थुर्भुवनानि विश्वा॥१९॥ यो देवेभ्यः। यो देवेभ्य आ

आतपति यो देवानाम्पुरोहितः॥ पूर्वो यो देवेभ्यो जातो नमो रु

चाय ब्राह्मये॥२०॥ रुचम्ब्राह्मन्। रुचम्ब्राह्मञ्जनयन्तो दे राम

देवाऽअग्रे तदब्रुवन्॥ यस्त्वैवम्ब्राह्मणो विद्यात्तस्य देवाऽअ ८६

सन्वशे॥२१॥ श्रीश्चते लक्ष्मीश्च पत्न्यावहोरात्रे पार्श्वे नक्षत्रा

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

णीरूपमश्विनौव्यात्तम्॥इष्णन्निषाणामुम्मऽइषाणसर्वलोकम्म
ऽइषाण॥२२॥ ॥इतिसंहितापाठेएकत्रिंशोध्यायः॥ ॥ ॥
तदेवा।तदेवाग्निस्तदादित्यस्तद्वायुस्तदुचन्द्रमाः॥तदेवशुक्रन्त
द्ब्रह्मताऽआपःसप्रजापतिः॥१॥सर्वेनिमेषा॥सर्वेनिमेषाजज्ञिरे
विद्युतादधि॥नैनमूर्द्ध्वन्नतिर्यञ्चन्नमध्येपरिजग्रभत्॥२॥नतस्यानत
सप्रतिमाऽअस्तियस्यनाममहद्यशः॥हिरण्यगर्भऽइत्येषमामाहिं

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

सं॰हि॰ सीदिशोयस्मान्नजातइत्येषः॥३॥एषोहदेवःप्रदिशोनुसर्वाः

८७ पूर्वोहजातःसउगर्भेअन्तः॥सएवजातःसजनिष्यमाणःप्र

त्यङ्जनास्तिष्ठतिसर्वतोमुखः॥४॥यस्माज्जातम्॥यस्माज्जात

तन्नपुराकिंचनैवयआबभूवभुवनानिविश्वा॥प्रजापतिःप्र राम

जयासंरराणस्त्रीणिज्योतींषिसचतेसषोडशी॥५॥येनद्यौःये ८७

नद्यौरुग्रापृथिवीचदृढायेनस्वःस्तभितंयेननाकः॥योअन्त

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

रिक्षे रजसो विमानः कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥६॥ यङ्क्रन्दसि।
यङ्क्रन्दसीऽअवसा तस्तभाने ऽअभ्यैक्षेतां मनसा रेजमाने ॥ यत्राधि
सूरऽउदितो विभाति कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥ आपो ह यद्बृह
तीर्यश्चिदापः ॥७॥ वेनस्तत् । वेनस्तत्पश्यन्निहितं गुहा सद्य
त्र विश्वम्भवत्येकनीडम् ॥ तस्मिन्निदꣳ सञ्च वि चैति सर्वꣳ सः
ओतः प्रोतश्च विभूः प्रजासु ॥८॥ प्रतत् । प्रतद्वोचेदमृतन्नु वि

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

द्वान्गन्धर्वो धाम विभृतं गुहा सत् ॥ त्रीणि पदानि निहिता गु
हास्य यस्तानि वेद स पितुः पिता सत् ॥ ९ ॥ स नः ॥ स नो बन्धुर्ज
निता स विधाता धामानि वेद भुवनानि विश्वा ॥ यत्र देवा
अमृतमानशानास्तृतीये धामन्नध्यैरयन्त ॥ १० ॥ परीत्य भूता
नि ॥ परीत्य भूतानि परीत्य लोकान्परीत्य सर्वाः प्रदिशो दिश
श्च ॥ उपस्थाय प्रथमजामृतस्यात्मनात्मानमभिसंविवे

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDE

रा॥११॥परिद्यावापृथिवीसद्यऽइत्वापरिलोकान्परिदिशःपरिस्वः
॥ऋतस्यतन्तुंविततंविचृत्यतदपश्यत्तदभवत्तदासीत्॥१२॥सद
सस्पतिम्॥सदसस्पतिमद्भुतम्प्रियमिन्द्रस्यकाम्यम्॥सनिम्मे
धामयासिषꣳस्वाहा॥१३॥याम्मेधाम्॥याम्मेधान्देवगणाःपितर
श्चोपासते॥तयामामद्यमेधयाग्नेमेधाविनङ्कुरुस्वाहा॥१४॥मेधा
म्मे॥मेधाम्मेवरुणोददातुमेधामग्निःप्रजापतिः॥मेधामिन्द्र

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

सं॰हि॰ स्वाप्तस्वमेधान्धातादंदातुमेस्वाहा॥ २५॥ इदंमे॥ इदंमेब्रह्म

८९ चक्षत्रञ्चोभेश्रियमश्नुताम्॥ मयिदेवादधतुश्रियमुत्तमा

तेर न्तस्यैस्वाहा॥ २६॥ ॥ इतिसंहितापाठेद्वात्रिंशोध्याय॥ ॥

[illegible]॥ अस्याजरासः। अस्याजरासोदमामरित्रा। अर्चद्धू राम

मासो। अग्नयःपावकाः॥ श्वितीचयःश्वात्रासोभुरण्यवोव ८९

नर्षदोवायवोनसोमाः॥ १॥ हरयोधूमकेतवः। हरयोधूमके

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri Funding: MIDF
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

नवोवातजूताउपद्यवि॥यतेनेव्रूयगग्ग्रयः॥यजानःअजानोमि
त्रावरुणायजादेवा३॥ऋतम्बृहत्॥अग्नेयद्विस्वट्टमम्॥३॥पु
ष्वाहिदेवहूतमा३॥अश्वा३॥अग्नेरथीरिव॥निहोतापूर्व्यःस
दः॥४॥द्वेविरूपेचरतःस्वर्थेअन्यान्यावत्समुपधापयेते॥हरि
रन्यस्यांभवतिस्वधावाञ्छुक्रोअन्यस्यांददृशेसुवर्चाः॥५॥शतंम
१७००॥अयमिह।प्रथमोधायिधातृभिर्होतायजिष्ठोअध्वरेष्वी

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

संहि॰ ८८ ३

शत्रूयताम्भि तिष्ठा महांसि ॥ १२ ॥ त्वामग्ने हि मन्द्रतममर्क
शोकैर्वृणीमहे महि नः श्रोष्यग्ने ॥ इन्द्रं न त्वा शवसा देवता वायुं पृ
णन्ति राधसा नृतमाः ॥ १३ ॥ त्वे अग्ने स्वाहुत प्रियासः सन्तु सूरयः
॥ यन्तारो ये मघवानो जनानामूर्वान्दयन्त गोनाम् ॥ १४ ॥ श्रुधि श्रु राम
त्कर्ण वह्निभिर्देवैरग्ने सयावभिः ॥ आ सीदन्तु बर्हिषि मित्रो अर्यमा ८८
प्रातर्यावाणो अध्वरम् ॥ १५ ॥ विश्वेषामदितिर्ल विश्वेषामदि

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

तिर्यज्ञियानां विश्वेषामतिथिर्म्मानुषाणाम्॥ अग्निर्द्देवानामवः
आवृणानः सुमृडीको भवतु जातवेदाः॥२०॥ महोः अग्नेः समिधा
नस्य शर्म्मण्यनागा मित्रे वरुणे स्वस्तये॥ श्रेष्ठे स्याम सवितुः सवीम
नि तद्देवानामवोः अद्या वृणीमहे॥१७॥ आपश्चित। आपश्चित्पि
प्युस्तर्य्यो न गावो नक्षन्नृतं जरितारस्त इन्द्र॥ याहि वायुर्न्नियुतो नः
अच्छा त्वं हि धीभिर्द्दयसे वि वाजान्॥१८॥ गावऽउपा। गावऽउपाव

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

सं हि
९२

तावतम्महीयज्ञस्यरप्सुदा॥उभाकर्णाहिरण्यया॥१९॥यदद्य।य
दद्यसूरऽउदितेनागामित्रोऽअर्यमा॥सुवातिसविताभगः॥२०॥
आसुते।सिञ्चतुश्रियंरोदस्योरभिश्रियम्॥रसादधीतवृषभम्॥त
न्मक्रयायंवेनः॥२१॥आतिष्ठन्तम्परि।आतिष्ठन्तम्परिविश्वे राम
ऽअभूषञ्छ्रियोवसानश्चरतिस्वरोचिः॥महत्तद्वृष्णोऽअसुरस्य ९२
नामाविश्वरूपोऽअमृतानितस्थौ॥२२॥प्रवः।प्रवोमहेमन्दमा

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

नायान्धसोत्री विश्वानरायविश्वाभुवे॥इन्द्रस्यषस्युमंखꣳसहो
महिश्रवोनृम्णञ्चरोदसीसपर्यतः॥२३॥न्हहवित्राहूत्रिदिष्मः
एषानूरिशरस्तमस्थुःस्वरुः॥येषामिन्द्रोयुवासखा॥२४॥इन्द्रेहि।इ
न्द्रेहिमत्स्यन्धसोविश्वेभिःसोमपर्वभिः॥महाꣳ॥ऽअभिष्टिरोजसा
॥२५॥इन्द्रोवृत्रम्।इन्द्रोवृत्रमवृणोच्छर्द्धनीतिःप्रमायिनाममिना
द्वर्पणीतिः॥अहन्व्यꣳसमुशधग्वनेष्वाविर्द्धेनाऽअकृणोद्राम्या

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

तोहि· णां मू॥२६॥ कुतस्त्वमु॥ कुतस्त्वमिन्द्र माहिनः सन्नेको यासि सत्प
ए३ ते किं तऽइत्था॥ सम्पृच्छसे समराणः शुभानैर्वोचेस्तन्नो हरिवो
यत्ते अस्मे॥ महाँ॥ इन्द्रो यऽओजसा कदाचन स्तरीरसि कदा
चन प्रयुच्छसि॥२७॥ आ तत्त॥ आ तत्तऽइन्द्रायवः पनन्ताभि य राम
ऽऊर्वं गोमन्तं तितृत्सान्॥ सकृत्स्वं ये पुरुपुत्रां महीं सहस्र ए३
धारां बृहतीं दुदुक्षन्॥२८॥ इमां ते॥ इमां ते धियम्प्रभरे महो म

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

हीमस्य स्तोत्रे विषणा पतंऽश्चानजो॥ तमुत्सवेवष्णसवेवसा सुहि
मिन्द्रद्वेवासः शवसा मदन्ननु॥ २९॥ विश्वा दृहत्। विश्वा दृह
त्विवन्तु सोम्य मन्म ज्ञायुर्द्देध घ्नपन्ता ववि क्रुतम्॥ वातजूतो यो अ
भिरक्षति त्मना प्रजाः पुपोष पुरुधा विराजति॥ ३०॥ उदुत्यम्।
उदुत्यञ्जातवेदसन्देवं वहन्ति केतवः॥ दृशे विश्वाय सूर्यम्॥ ३१॥
येना पावक। येना पावक चक्षसा भुरण्यन्तञ्जनाँ॥ ऽअनु॥ त्वं व

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

सो॰हि॰ रुणप्रयसि॥३२॥ दैव्यावध्वर्यू दैव्यावध्वर्यू आगतं रथेनसू
८४ र्यत्वचा॥ मध्वायज्ञंसमञ्जाथे॥ तंप्रत्नथायंवेनश्चित्रंदे
वानाम्॥३३॥ आनः॥ आनइडाभिर्विदथेसुशस्तिविश्वान
रःसवितादेवएतु॥ अपियथायुवानोमत्सथानोविश्वंजग
दभिपित्वेमनीषा॥३४॥ यदद्य॥ यदद्यकच्चवृत्रहन्नुदगाअभि राम
सूर्य॥ सर्वंतदिन्द्रतेवशे॥३५॥ तरणिर्विश्वदर्शतः॥ तरणि ८४

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

ह्रिष्वदंर्शतोयोत्रिष्कदंसिसूष्ठि॥ ह्निस्सुमा भो सिरोचुनम्॥२६॥
तस्सूर्ष्यसा। देवुसत्त्नांहित्वमसुष्ठा कत्तो विंततु(ः सञ्ज्ञे भाग
॥ वदेद्यपुंक्ता हु रितः सुधस्त्वा राह्ना ज्ञो वासं स्तनुते सिमसमै॥२७॥
तस्मित्रस्या। तस्मिज्ञस्यवरं॥ स्यामिवक्त्रे सूर्य्ये सुपद्धं। गुते ह्यो स्य
स्थो॥ अनन्तमम्यदुरंदस्यपाऽः कुलमम्यहुरितः सम्त्र
त्रि॥२८॥ वृगमहान्। वृगसुहारं॥ऽ असिसूर्य्युबऽोदित्वम

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

श्री हि. हाँ३ऽ॥ऽअसि॥ महँस्ते सतो महिमा पनस्यतेद्धा देव महाँ२॥ऽअ
१५ सि॥ इ२॥ बट् सूर्य्य॥ बट् सूर्य्य श्रवसा महाँ२॥ असि सत्रा देवम
हाँ२ऽअसि॥ मह्ना देवानामसुर्य्यः पुरोहितो विभु ज्यो
तिरदाभ्यम॥४०॥ आयन्तऽइव सूर्य्यम॥ आयन्तऽइव सूर्य्यं राम
विश्वेदिन्द्रस्य भक्षत॥ वसूनि जाते जनमानऽओजसा प्र १५
तिभागन्न दीधिम॥४१॥ अद्या देवाः अद्या देवाऽउदिता

सूर्य्यस्यनिरंहसःपिपृतानिरवद्यात्॥तन्नोमित्रोवरुणोमाम
हन्तामदितिःसिन्धुःपृथिवीउतद्यौः॥४२॥आकृष्णेन।आ
कृष्णेनरजसावर्त्तमानोनिवेशयन्नमृतम्मर्त्यञ्च॥हिरण्ययेन
सवितारथेनादेवोयातिभुवनानिपश्यन्॥४३॥प्रवांहृजे।सुप्र
यावर्हिरेषामाविश्पतीवबीरिटऽइयाते॥विशामक्तोरुषसःपूर्व
हूतौवायुःपूषास्वस्तयेनियुत्वान्॥४४॥इन्द्रवायूबृहस्पति

हि.
८६

म॥ इन्द्रवायूबृहस्पतिम्मित्राग्निम्पूषणम्भगम्॥ आदित्यान्मारु
तङ्गणम्॥४५॥ वरुणः प्राविता भुवन्मित्रो विश्वाभिरूतिभिः
॥ करतान्नः सुराधसः॥४६॥ अग्निः॥ अग्निनऽइन्द्रेणं विष्णोसजो
ष्याऽनाम्॥ इतामरुतोऽश्विना॥ तम्प्रत्नथायं वेनो धे देवा
सश्चानऽइडाभिर्विश्वेभिः सोम्यमध्वोमासश्चर्षणीधृतः॥४७॥
अग्नऽइन्द्र॥ अग्नऽइन्द्रवरुणामित्रदेवाः शर्द्धः प्रयन्तमारुतोत

राम
८६

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

विष्णो॥ उशाना संस्था रुद्रो ऽश्रधग्नाः पूषाभगः सरस्वती जुषन्त॥४८॥
इन्द्राग्नी मित्रावरुणादितिं स्वः पृथिवीं द्यां मरुतः पर्वताँ॥
ऽअपः। हुवे विष्णुं पूषणं ब्रह्मणस्पतिं भगं नु शंसं सवितारमू
तये॥४९॥ अस्मे रुद्रा॥ अस्मे रुद्रा मेहना पर्वतासो वृत्रहत्ये भर
हूतौ सजोषाः। यः शंसते स्तुवते धायि पज्र इन्द्रज्येष्ठा अस्माँ
अं अवन्तु देवाः॥५०॥ अर्वाञ्चो ऽअद्या॥ अर्वाञ्चो ऽअद्या भवताप

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

हिं॰ जत्राऽआवोहार्द्दिभयमानोव्ययेयम्।त्राध्वंनोदेवानिजुरोवृ
८७ कस्यत्राध्वंकर्त्तादवपदोयजत्राः॥५२॥विश्वेअद्यमरुतोवि
श्वऽऊतीविश्वेभवन्त्वग्नयःसमिद्धाःविश्वेनोदेवाऽअवसा
गन्तुविश्वमस्तुद्रविणंवाजोऽअस्मे॥५२॥विश्वेदेवाःशृणु राम
तेमꣳहवंमेयेऽअन्तरिक्षेयऽउपद्यविष्ठ॥येऽअग्निजिह्वाऽउ ८७
तवायजत्राऽआसद्यास्मिन्वर्हिषिमादयध्वं॥५३॥देवेभ्योहि।

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding: MIDF

प्रथमं यज्ञियेभ्यो ऽमृतत्वं सुवसि भागमुत्तमम् । आदिद्दामान
ं सवितर्व्यूर्णुषेऽनूचीना जीविता मानुषेभ्यः ॥५४॥ प्र वायुमच्छा बृ
हती मनीषा बृहद्रयिं विश्ववारं रथप्राम् । द्युतद्या
मा नियुतः पत्यमानः कविः कविमियक्षसि प्रयज्यो ॥५५॥ इन्द्रवा
यू इमे सुता उप प्रयोभिरा गतम् । इन्दवो वामुशन्ति हि ॥५६॥ मि
त्रं हुवे पूतदक्षं वरुणं च रिशादसम् । धियं घृताचीं साध

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

हं० त्रा॥५७॥ दस्रायुवाकवः। सुतानासत्यावृक्तबर्हिषः॥ आयातं

ऐक रुद्रवर्तनी॥ तमूर्ध्वयायंवेनः॥५८॥ विद्यद्वादी॥ विद्यद्वादीमरु

मारुगामहुर्मा हिपायः॥ पूर्व्यंसत्रक्वः॥ अग्रंनयत्सुपद्यक्ष

राणामह्वारवंस्त्रयमाजानतीगात्॥५९॥ नहिस्पशः। नहिस्पश राम

मविदन्नन्यमस्माद्वैश्वानरात्पुरएतारमग्नेः॥ प्रमेनमद्दध्वनुम ऐक

ताऽअमर्त्यंहेश्वानरक्षैत्रजित्यायदेवाः॥६०॥ उग्राविघनिना

उग्राविघना।

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

मघवऽइन्द्राग्नी हवामहे ॥ ता नो मृडात ईदृशे ॥६१॥ उपास्मै गा
यता नरः पवमानायऽइन्दवे ॥ अभि देवाँ इयक्षते ॥६२॥ ये त्वाहिह
त्ये मघवन्नवर्द्धन्ये शांबुरे हरिवो ये गविष्ठौ ॥ ये त्वा नूनमनुमदंति
विप्राः पिबेन्द्र सोमं सगणो मरुद्भिः ॥६३॥ जनिष्ठाऽउग्रः सहसे
तुराय मन्द्रऽओजिष्ठो वहुलाभिमानः ॥ अवर्द्धन्निन्द्रं मरुतश्चिद
त्र माता यद्वीरं दधनद्धनिष्ठा ॥६४॥ आ तू नऽइन्द्र वृत्रहन्

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

ऋ०हि० स्माकमर्द्धमागहि॥महान्महीभिरूतिभिः॥६५॥त्वमिन्द्र।त्वमि

९९ न्द्रप्रतूर्त्तिष्वभिविश्वाअसिस्पृधः॥अशस्तिहाजनिताविश्वतू

रसित्वन्तूर्ष्यतरुष्यतः॥६६॥अनुते।अनुतेशुष्मन्तुरयन्तमीय

तुः क्षोणीशिशुन्नमातरा॥विश्वास्तेस्पृधःश्नथयन्तमन्यवे राम

वृत्रंयदिन्द्रतूर्वसि॥६७॥यज्ञोदेवानाम्।यज्ञोदेवानामप्र ९९

त्येतिसुम्नमादित्यासोभवतामृडयन्तः॥आवोर्वाचीसुम

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

घा१

ति विश्वस्या दंहो स्त्रिुं वरिवो वित्तरा सन् ॥ ८ ॥ अदब्धेभिः सवि
तः पायुभिष्ट्वं शिवेभिरद्य परि पाहि नो गयम् ॥ हिरण्यजिह्वः
सुविताय नव्यसे रक्षा माकिर्नो ऽघशंस ईशत ॥ ९ ॥ प्रवी
रया शुचयो दद्रिरे वामध्वर्युभिर्म्मधुमन्तः सुतासः ॥ वह वायो नि
युतो याह्यच्छा पिबा सुतस्यान्धसो मदाय ॥ १० ॥ गावुरुपां गाव
ऽरुपां वृतावत स्माही यज्ञस्यारप्सुदा ॥ उभा कर्णा हिरण्यया ॥ १८

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

ह॰ काद्धयो राजानेषु। काद्धयो राजानेषु क्रो स्वादत्त्वं स्पदुरोमे॥ रिसा

१०० सास् धरस्य ऽग्ना॥२२॥ दैव्यावधूर्य्यू। दैव्यावधुर्य्यूऽआगतॐरथे

नसूर्य्यत्वचा॥ मद्धो यज्ञ ॐ समञ्जाथे॥ तम्प्रत्नथायं वेनः॥२३॥

३ श्रि तिरश्चीनो विततः। तिरश्चीनो वितत तो रश्मिरेषाम धः स्विदासीदु राम

परि स्विदासीत्॥ रेतो धाऽआसन्महिमानःऽआसत्स्वधाऽअ १००

वस्तात्प्रयतिः परस्तात्॥२४॥ आरोदसीऽअपृणादा स्वर्महत्

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

ज्ञातं श्वैद्रेनमुपसो ऽश्रधारयन्॥ सो ऽङ्गुराप्युपरिलीयते कविर
सोन ब्वाजं सातये च नो हितः॥१५॥ उक्थेभिर्वृत्रहन्तमा उक्थेभि
र्वृत्रहन्तमा या मन्द्राना चिदा गिरा॥ आङ्गूषैराविवासतां॥१६॥ उपनः
सूनवो गिरः शृण्वन्त्वमृतस्य ये॥ सुमृडीका भवन्तु नः॥१७॥ ब्र
ह्माणि मे मतयः शं सुतासः शुष्मऽइयर्त्ति प्रभृतो मेऽअद्रिः॥ आ
शासते प्रति हर्य्यन्त्युक्थेमा हरी वहतस्ता नोऽअच्छ॥१८॥ अनुत्त

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

मातो॥मघवन्नकिर्नुनत्वावाँ २॥अस्तिदेवताविदानः॥नजायमा
१०१ नोनशतेनजातोजानिकरिष्याकृणुहिप्रवृद्ध॥७९॥तदिदासभु
वनेषुज्येष्ठंयतोजज्ञउग्रस्त्वेषनृम्णाः॥सद्योजज्ञानोनिरिणा
तिशत्रूननुयंविश्वेमदन्त्यूमाः॥८०॥इमाउत्वापुरूवसोगिरो राम
वर्द्धन्तुयाममा॥पावकवर्णाःशुचयोविपश्चितोभिस्तोमैरनूषत॥८१॥ १०१
यस्यायमाविश्वआर्योदासःशेवधिपाअरिः॥तिरश्चिदर्ये

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

अथ ६ सहस्रम्॥

स्रामेपवीरविश्वस्मोऽस्मोऽग्नेर्ज्युतेरु चिः॥१॥ अयं ६ सहस्रमृषिभिः

सहस्कृतः समुद्र इव पप्रथे॥ सत्यः सोऽस्य महिमा गृणे शवो यज्ञेषु वि

प्रराज्ये॥२॥ अदब्धेभिः सवितः पायुभिष्ट्व ६ शिवेभिरद्य परिपाहिनो

गयम्॥ हिरण्यजिह्वः सुविताय नव्यसे रक्षा माकिर्नो अघशंस ईश

त॥४॥ आ नः आ नो यज्ञं दिवि स्पृशं वायो याहि सुमन्मभिः॥

अन्तः पवित्र उपरि श्रीणानो यं ६ शुक्रो अयामिते॥५॥ इन्द्रव

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

पृक्षुसन्दृशास्तुहवेहहवामहे ॥ यथा नः सर्व इज्जनोनमीवः सङ्ग
१०२ मेसुमना असत् ॥८६॥ अधशिस्या समर्त्यः रारामेदेवतातये ॥
योनूनम्मित्रावरुणावभिष्टय आचक्रे हव्यदातये ॥८७॥ आया
तमश्विना यातमुपभूषतम्मध्वः पिवतमश्विना ॥ दुग्धम्पयो वृषणा राम
जेन्यावसू मानोमर्धिष्टमागतम् ॥८८॥ प्रैतुप्रैतुब्रह्मणस्प १०२
तिः प्रदेव्येतुसूनृता ॥ अच्छावीम्पङ्क्तिः राधसन्देवायज्ञन्नयन्तुनः

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

॥८९॥ चन्द्रमाऽअप्सु। चन्द्रमाऽअप्स्वन्तरा सुपर्णो धावते दिवि। रयि
म्पिशङ्गं बहुलम्पुरुस्पृहꣳ हरिरेति कनिक्रदत्॥९०॥ देवन्देव
म्वः। देवन्देवं वोवसे देवन्देवमभिष्टये। देवन्देवꣳ हुवेम वाजसा
तये गृणन्तो देव्या धिया॥९१॥ दिवि पृष्ठः। दिवि पृष्ठो ऽअरोचताग्नि
र्वैश्वानरो बृहन्। क्ष्मया वृधान ओजसा चनोहितो ज्योतिषा बा
धते तमः॥९२॥ इन्द्राग्नीऽअपात्। इन्द्राग्नीऽअपादियम्पूर्वाग

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

त्सुहूतीभ्राः॥हिन्वीशिरोजिह्वयावावदच्चरत्त्रिꣳशत्पदान्यक्रमीत्॥

१०२ ॥२३॥देवासोहि।देवासोहिष्मामनवेसमन्यवोविश्वेसाकꣳसरात

यः॥तेनोऽअद्यतेऽअपरन्तुचेतुनोभवन्तुवरिवोविदः॥२४॥अपाधम

त।अपाधमदभिशस्तीरशस्तिहाथेन्द्रोद्युम्न्याभवत्।देवास्तऽइ राम

न्द्रसख्यायेमिरेबृहद्भानोमरुद्गण॥२५॥प्रवः।प्रवऽइन्द्रायबृ १०२

हतेमरुतोब्रह्मार्चत।वृत्रꣳहनतिवृत्रहाशतक्रतुर्वज्रेणश

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

तपर्व्वणा ॥ २८ ॥ अस्येत्। अस्येदिन्द्रो वावृधे वृष्ण्यꣳ शवो मदे सुतस्य

विष्णवि ॥ अद्यातमस्य महिमानमायवोनु ष्टुवन्ति पूर्व्वथा ॥ इमाऽउ

त्वा यस्यायमयꣳसहस्त्रमूर्द्ध ऊ पुत्तः ॥ २७ ॥ ॥ ॥ इति संहि

तापाठेचयस्त्रिंशोध्यायः ॥ ॥ यज्जाग्रतः। यज्जाग्रतो दूरमुदैति दै

वं तदु सुप्तस्य तथैवैति ॥ दूरङ्गमञ्ज्योतिषाञ्ज्योतिरेकन्तन्मेम

नः शिवसङ्कल्पमस्तु ॥ १ ॥ येनकर्माणि। येनकर्माण्यप

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

सो मनीषिणो यज्ञे कृण्वन्ति विदथेषु धीराः ॥ यदपूर्वं यक्षमन्तः प्र-
१०४ जानान्तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु ॥२॥ यत्प्रज्ञानम् । यत्प्रज्ञान-
मुत चेतो धृतिश्च यज्ज्योतिरन्तरमृतं प्रजासु ॥ यस्मान्न ऋते किञ्चन
कर्म क्रियते तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु ॥३॥ येनेदम् । येनेदं भू- राम
तं भुवनं भविष्यत्परिगृहीतममृतेन सर्वम् ॥ येन यज्ञस्तायते स- १०४
प्तहोता तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु ॥४॥ यस्मिन्नृचः ॥ यस्मि-

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

न्नृचः साम यजूंषि यस्मिन्प्रतिष्ठिता रथनाभाविवाराः॥ यस्मिं
श्चित्तꣳ सर्वमोतं प्रजानां तन्मे मनः शिवसङ्कल्पमस्तु॥५॥ सुषार
थिरश्वानिवासुषारथिरश्वानिव यन्मनुष्यान्नेनीयतेभीशुर्वा भि२
जिन इव॥ हृत्प्रतिष्ठं यदजिरं जविष्ठं तन्मे मनः शिवसङ्कल्पमस्तु
॥६॥ पितुन्नुस्तोषं महो धर्माणं तविषीम्॥ यस्य त्रितो व्योजसा वृत्रं
विपर्वमर्दयत यत॥७॥ अन्वित्॥ अन्विदनुमते त्वं मन्यासै स

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

श्री

नस्तु पि॥ केवेदद्द्वायनो ह्नि नुष्प्राणं यूर्ण्णं पितारिषः॥८॥ राते
१०५ १८०० ॥ अनु नः॥ अनु नोद्यानुमतिर्य्यज्ञं देवेषु मन्यताम॥ अ
ग्निश्च हव्यवाहनो भवतान्दाशुषे मयः॥९॥ सिनीवालि पृथु
ष्टुके॥ सिनीवालि पृथुष्टुके या देवानामसि स्वसा॥ जुषस्व हव्य राम
माहुतं प्रजान्देवि दिदिड्ढि नः॥१०॥ पञ्च नद्यः॥ पञ्च नद्यः स १०५
रस्वतीमपियन्ति सस्रोतसः सरस्वती तु पञ्चधा सो देशे भवत्स

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

रित॥११॥त्वमग्ने।प्रथमोऽअङ्गिराऋषिर्देवानामभवःशिवः
सखा॥तवव्रतेकवयोविद्मनापसोजायन्तमरुतोभ्राजदृष्टयः
॥२॥त्वन्नः॥त्वन्नोऽअग्नेतवदेवपायुभिर्मघोनोरक्षतन्व
श्चवन्द्य॥त्राताताेकस्यतनयेगवामस्यनिमेषꣳरक्षमाणस्तववृ
ते॥३॥उत्तानायामवभराचिकित्वान्सद्यःप्रवीतावृषणंज
जान॥अरुषस्तूपोरुशदस्यपाजइडायास्पुत्रोवयुनेजनि

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

ह्वा ॥१४॥ इजो यास्ता पुदेवु पन्नामां एषि अग्रा ऽग्र धिं ॥ जातवेदो निधी:
१८ मह्यग्नेहव्याय वोढवे ॥१५॥ प्र मन्महे ॥ शवसानाय शूषमाङ्गूषं गि
र्वणसे ऽङ्गिरस्वत् ॥ सुवृक्तिभिः स्तुवत ऋग्मियायार्चामार्कं
नरे विश्रुताय ॥१६॥ प्र वो महे महि नमो भरध्वमाङ्गूष्यं राम
शवसानाय साम ॥ येना नः पूर्वे पितरः पदज्ञा अर्चन्तो अङ्गिरसो १८
गा अविन्दन् ॥१७॥ इच्छन्ति त्वा सोम्यासः सखायः सुन्वन्ति सो

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

मुह्वधत्ति प्रयांसि । इति तिष्ठते अभियांस्तिम्बनानुमिन्दू स्वदाके
स्तुन हि प्रकेतः ॥१८॥ नो अद्रुरे परमा विट जायं स्यातुप्रयां हिहारि वाह
रिक्ष्याम् । स्थिरपा ह्वह्लेसवना ऋते मासुक्ता ग्यावांणाः समिधा
ने अग्ने ॥१९॥ अषाढं युत्सु पृतनासु पप्रिं स्वर्षामप्सां वृ
जनेस्य गोपाम् ॥ भरेषुजां सुक्षितिं सुश्रवसं जयन्तं त्वामनुम
देम सोम ॥२०॥ सोमो धेनुम । सोमो धेनुं । सोमो अर्वं तमा

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

उंसोमोवीरङ्कर्म्मण्यन्ददाति॥सादन्यंविदथ्यंसभेयम्पितृश्रवं
१८ णंयोददाशदस्मै॥२१॥त्वमिमाः।त्वमिमाओषधीःसोमविश्वास्त्व
मपोअजनयस्त्वङ्गाः॥त्वमाततन्थोर्वन्तरिक्षन्त्वञ्ज्योतिषावितमोव
वर्थ॥२२॥देवेननः।देवेननोमनसादेवसोमरायोभागंसहसावन्न राम
भियुध्य॥मात्वातनदीशिषेवीर्यस्योभयेभ्यःप्रचिकित्सागविष्टौ॥ १८
२३॥अषाढोवि।अषाढोवांकव्यस्तुकुमेःपृथिव्यासीधन्नंष्योजंनास

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

प्तसिन्धून्॥हिरण्याक्षःसवितादेवऽआगाद्दधद्रत्नादाशुषेवार्याणि
॥२४॥हिरण्यपाणिःसविता।विचर्षणिरुभेद्यावापृथिवीऽअन्तरीयते॥
अपामीवाम्बाधतेवेतिसूर्य्यमभिकृष्णेनरजसाद्यामृणोति॥२५॥
हिरण्यहस्तोऽअसुरःसुनीथःसुमृडीकःस्ववांयात्वर्वाङ्॥अपसे
धन्रक्षसोयातुधानानस्थाद्देवःप्रतिदोषङ्गृणानः॥२६॥येते।येतेपन्थाः
सवितःपूर्व्यासोऽरेणवःसुकृताऽअन्तरिक्षे॥तेभिर्नोऽअद्यपथिभिः

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

सुगेभीरक्षा च नो अधि चक्षुहि देव ॥२७॥ उभापिवतम्। उभापिवतो
१०८ मश्विनोभानः शर्म्म यच्छतम्॥ अविद्रियाभिरूतिभिः ॥२८॥ अप्नस्व
तीमश्विना। अप्नस्वतीमश्विना वाचमस्मे कृतं नो दस्रा वृषणा
मनीषाम्॥ अद्यूत्येवसे निह्वयेवां वृधे च नो भवतं वाजसातौ ॥२९॥ राम
द्युभिरक्तुभिः। द्युभिरक्तुभिः परिपातमस्मानरिष्टेभिरश्विना १०८
सौभगेभिः॥ तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

ऽतद्वोः ॥३०॥ आकृष्णेन। आकृष्णेनरजसावर्त्तमानोनिवेशयन्नमृतम्मर्त्यञ्च॥ हिरण्ययेनसवितारथेनादेवोयातिभुवनानिपश्यन्॥३१॥ आरात्रि।आरात्रिपार्थिवꣳरजः पितुरप्रायिधामभिः॥ दिवःसदाꣳसिबृहतीवितिष्ठसआत्वेषंवर्त्ततेतमः॥३२॥ उषस्तत्। उषस्तच्चित्रमाभरास्मभ्यंवाजिनीवति। येनतोकञ्चतनयञ्चधामहे॥३३॥ प्रातरग्निम्। प्रातरग्निम्प्रातरिन्द्रꣳहवामहेप्रातर्म्मित्रावरुणा

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

प्रातरश्विना॥प्रातर्भगम्पूषणम्ब्रह्मणस्पतिम्प्रातःसोममुतरुद्रं
१०७ हुवेम॥२४॥प्रातर्जितम्भगम॥प्रातर्जितम्भगमुग्रंहुवेमवयंपु
त्रमदितेर्योविधर्ता॥आध्रश्चिद्यम्मन्यमानस्तुरश्चिद्राजाचि
द्यम्भगम्भक्षीत्याह॥२५॥भगप्रणेतः।भगप्रणेतर्भगसत्यराधो राम
भगेमान्धियमुदवाददन्नः॥भगप्रणोजनयगोभिरश्वैर्भगप्रनृ १०७
भिर्नृवन्तःस्याम॥२६॥उतेदानीम॥उतेदानीम्भगवन्तःस्यामोतप्र

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

पित्वऽउतमध्येऽअह्नाम्॥उतोदितामघवन्त्सूर्यस्यवयन्देवानां
सुमतौस्याम॥३७॥भगऽएव।भगऽएवभगवाँ॥ऽअस्तुदेवास्तेनवय
म्भगवन्तःस्याम॥तन्त्वाभगसर्वऽइज्जोहवीति सनोभगपुरऽएताभवेह
॥३८॥समध्वरायः।समध्वरायोषसोनमन्तदधिक्रावेवशुचयेपदा
य॥अर्वाचीनंवसुविदम्भगन्नोरथमिवाश्वावाजिनऽआवहन्तु॥
॥३९॥अश्वावतीर्गोमतीः।अश्वावतीर्गोमतीर्नऽउषसोवीरव

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

सदमुक्तनुभद्राः॥ घृतद्युहांनाविश्ववतःप्रपीता पूयम्यातखा

११० मिःसदानः॥४१॥ पूर्वन्नवावृतेवृयपन्नरिङ्क्ष्मकदावन॥ स्तोतारस्त

इहस्मसि॥४१॥ पथस्पथःपरि। परिपतिंवचस्याकामेनकृतोऽ

भ्यानडर्कम्॥ सनोरासच्छुरुधश्चन्द्राग्राधियंधियंसीषधा राम

तिप्रपूषा॥४२॥ त्रीणिपदा। विचक्रमेविष्णुर्गोपाऽअदाभ्यः॥अ ११०

तोधर्माणिधारयन्॥४३॥ तद्विप्रासः। तद्विप्रासोविपन्यवोजा

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

गृवांसः समिन्धते ॥ विष्णोर्यत्परमं पदम् ॥ ४४ ॥ घृतवती भुवना
नाम् ॥ घृतवती भुवनानामभिश्रियोर्वी पृथ्वी मधुदुघे सुपेशसा ।
द्यावापृथिवी वरुणस्य धर्म्मणा धर्म्मणा विष्कभिते अजरे भूरिरेतसा ॥ भूरिरे
४५ ॥ ये नः सपत्ना अप ते भवन्त्विन्द्राग्निभ्यामव बाधामहे ताम्
॥ वसवो रुद्रा आदित्या उपरिस्पृशं मोग्रं चेत्तारमधिराजमक्र
न् ॥ ४६ ॥ आ नासत्या त्रिभिरेकादशैरिह देवेभिर्यातं मधुपेय

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

ष्विना॥प्रायुक्तारिष्टनिरपांऽसिमरुतऽसेधतद्वेषोभवर्ते

१११ ऽसचाभुवा॥ ८७ ॥एषवः॥एषवस्तोमोमरुतऽइयङ्गीर्मान्दार्यस्य

२५२ मान्यकारोः॥एषायासीष्टतन्वेवयांविद्यामेषंवृजनंजीरदा

नुम्॥ ८८ ॥सहस्तोमाःसहछन्दसः॥सहस्तोमाःसहछन्दसआ राम

वृतःसहप्रमाऋषयःसप्तदैव्याः॥पूर्वेषाम्पन्थामनुदृश्यधीराऽअ १११

न्वालेभिरेरथ्योनरश्मीन्॥ ८९ ॥ आयुष्यंवर्चस्यंसमाग्न

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

पुष्यं वर्चस्य ॐ रायस्पोषमौद्भिदम् ॥ इदं ॐ हिरण्यं वर्चस्वज्जैत्राया
विशतादु माम् ॥५०॥ न ततं ॥ न तद्रक्षां ॐ सि न पिशाचास्तरन्ति देवा
नामोजः प्रथमजं ॐ ह्येतत् ॥ यो बिभर्ति दाक्षायणं ॐ हिरण्यं ॐ स दे
वेषु कृणुते दीर्घमायुः स मनुष्येषु कृणुते दीर्घमायुः ॥५१॥ यदाबध्नं नू॥ मा
यदाबध्नन्दाक्षायणा हिरण्यं ॐ शतानीकाय सुमनस्यमानाः ॥ त
न्म आबध्नामि शतशारदायायुष्माञ्जरदष्टिर्यथासम् ॥५२॥ उ

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

उतनोहिर्बुध्न्यः॥शृणोत्वजऽएकपात्पृथिवीसमुद्रः॥विश्वेदेवाऋ

११२ तावृधोहुवानास्तुतामन्त्राःकविशस्ताऽअवन्तु॥५३॥इमागिरः।इ

मागिरऽआदित्येभ्योघृतस्नूःसनाद्राजभ्योजुह्वाजुहोमि॥शृणोतु

मित्रोऽअर्यमाभगोनस्तुविजातोवरुणोदक्षोऽअंशः॥५४॥सप्त राम

ऽऋषयः।सप्तऽऋषयःप्रतिहिताःशरीरेसप्तरक्षन्तिसदमप्रमा ११२

दम्।सप्तापःस्वपतोलोकमीयुस्तत्रजागृतोऽअस्वप्नजौसत्रसदौ

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

व देवैः ॥५५॥ उत्तिष्ठ । ब्रह्मणस्पते देवयन्तस्त्वेमहे । उप प्र य
न्तु मरुतः सुदानव इन्द्र प्राशूर्भवा सचा ॥५६॥ प्रनूनं ब्रह्मणस्पतिर्मन्त्रं वदत्युक्थ्यम् । यस्मिन्निन्द्रो वरुणो मित्रो अर्य
मा देवा ओकांसि चक्रिरे ॥५७॥ ब्रह्मणस्पते । ब्रह्मणस्पते
त्वमस्य यन्ता सूक्तस्य बोधि तनयं च जिन्व ॥ विश्वं तद्भद्रं यदव
न्ति देवा बृहद्वदेम विदथे सुवीराः ॥ [illegible] विश्वा । विश्वकर्मा

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

...को ने वा...

नः पिता न पते न स्य नो धेहि ॥५८॥ ॥इति संहितापाठे चतुस्त्रिंश

११३ ध्याय॥ ॥अपेतः। अपेतो यन्तु पणयो सुम्ना देव पीयवः॥ अस्य

लोकः सुतावतः॥ द्युभिरहोभिरक्तुभिर्व्यक्तं यमो ददात्ववसा

नमस्मै॥१॥ सविता ते। सविता ते शरीरेभ्यः पृथिव्यां लोकमि राम

च्छतु॥ तस्मै युज्यन्तामुस्रियाः॥२॥ वायुः पुनातु सविता पुनात्व ११३

ग्नेर्भ्राजसा सूर्यस्य वर्चसा॥ विमुच्यन्तामुस्रियाः॥३॥ अश्वत्थे वः।

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

अश्वत्थेवोनिषदनम्पर्णेवोवसतिष्कृता॥ गोभाजऽइत्किलास
थयँत्सनवथपूरुषम्॥४॥ सविताते। सविताते शरीराणिमातुरु
पस्थऽआवपतु॥ तस्मैपृथिविशम्भव॥५॥ प्रजापतौत्वादेवता
यामुपोदकेलोकेनिदधाम्यसौ॥ अपनःशोशुचदघम्॥६॥ प
रम्मृत्योः। परम्मृत्योऽअनुपरेहिपन्थांयस्तेऽअन्यऽइतरोदेवयानात्॥
चक्षुष्मते शृण्वते ते ब्रवीमिमानःप्रजांरीरिषोमोतवीरा

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

॥७॥शंवातः॥शंवातःशंहितेघृणिःशंतेभवन्त्विष्टकाः॥शंते
११४ भवन्त्वग्नयःपार्थिवासोमात्वाभिशूशुचन्॥८॥कल्पन्तांतेकल्पन्
तांतेदिशस्तुभ्यमापःशिवतमास्तुभ्यंभवन्तुसिन्धवः॥अन्तरिक्ष
ंशिवंतुभ्यंकल्पन्तांतेदिशःसर्वाः॥९॥अश्मन्वतीरीयतेअ राम
श्मन्वतीरीयतेसंरभध्वमुत्तिष्ठतप्रतरतासखायः॥अत्राजही ११४
मोशिवायेअसञ्छिवान्वयमुत्तरेमाभिवाजान्॥१०॥अपाघम

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

प पं १
अपाघमंकिल्बिषमकृत्त्यामपोरपः॥अपामार्गत्वमस्मादपदुःष्वप्न्यं
सुव॥११॥सुमित्रियानःसुमित्रियानआपऽओषधयःसन्तुदुर्म्मित्रिया
स्तस्मैसन्तुयोस्मान्द्वेष्टियञ्चवयन्द्विष्मः॥१२॥अनड्वाहमन्वारंभाम
हेसौरभेयꣳस्वस्तये॥सनऽइन्द्रऽइवदेवेभ्योवह्निःसन्तारणोभव॥१३॥
उद्वयन्तमसस्परिस्वःपश्यन्तऽउत्तरम्॥देवन्देवत्रासूर्य्यमगन्म
ज्योतिरुत्तमम्॥१४॥इमञ्जीवेभ्यःपरिधिन्दधामिमैषान्नुगादपरोऽ

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

श्यमेतम्॥शतञ्जीवन्तुशरदःपुरूचीरन्तर्मृत्युन्दधतांपर्वतेन॥५॥
११५ ग्नऽआयूंषिपवसऽआसुवोर्ज्जमिषञ्चनः॥आरेबाधस्वदुच्छुनाम्॥
१६॥आयुष्मानग्नेहविषावृधानोघृतप्रतीकोघृतयोनिरेधि॥घृ
तम्पीत्वामधुचारुगव्यम्पितेवपुत्रमभिरक्षतादिमान्स्वाहा॥१७॥प राम
रीमे॥गामनेषतपर्य्यग्निमहृषत॥देवेष्वक्रतश्रवःकऽइमाँ२॥ऽआ ११५
दधर्षति॥१८॥क्रव्यादमग्निम्॥क्रव्यादमग्निम्प्रहिणोमिदूरंय

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

मराङ्गोऽङ्गः क्रतुरिष्रवाहः॥ इहैवायमितरो जातवेदा देवेभ्यो हव्यं
वहतु प्रजानन्‌॥१९॥ वह वपाम्‌। वह वपां जातवेदः पितृभ्यो यत्रै
नान्वेत्थ निहितान्पराके॥ मेदसः कुल्या उप तान्स्रवन्तु सत्या एषा
माशिषः सन्तु कामाः स्वाहा॥२०॥ स्योना पृथिवि भवानृक्षरा नि
वेशनि॥ यच्छा नः शर्म सप्रथाः॥ अप नः शोशुचदघम्‌॥२१॥ अ
स्मात्त्वम्‌। अस्मात्त्वमधिंजातोऽसि त्व(दयं)जायतां पुनः॥ असौ स्व

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

यल्लोकाय स्वाहा ॥ २२ ॥ इति संहितापाठे पंचत्रिंशोऽध्यायः ॥

।१६ ॥ अथ ऋचं वाचं ॥ ऋचं वाचं प्रपद्ये मनो यजुः प्रपद्ये सा
मप्राणं प्रपद्ये चक्षुः श्रोत्रं प्रपद्ये ॥ वागोजः सहौजो मयि प्राणापा
नौ ॥ १ ॥ यन्मे छिद्रं चक्षुषो हृदयस्य मनसो वातितृण्णं बृहस्पति राम
र्मे तद्दधातु ॥ शन्नो भवतु भुवनस्य यस्पतिः ॥ २ ॥ भूर्भुवः स्वः ॥ भूर्भुवः स्वः ॥ ।१६
तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि ॥ धियो यो नः प्रचोदयात् ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

॥३॥ कया नः ॥ कया नश्चित्र आ भुवदूती सदावृधः सखा ॥ कया श-
विष्ठया वृता ॥४॥ कस्त्वा सत्यो मदानां मंहिष्ठो मत्सदन्धसः ॥ दृढा
चिदारुजे वसु ॥५॥ अभी षु णः ॥ अभी षु णः सखीनामविता जरितॄणाम् ॥ श-
तम्भवास्यूतिभिः ॥६॥ कया त्वन्न ॥ कया त्वन्न ऊत्याभि प्रमन्दसे वृषन् ॥ क-
या स्तोतृभ्य आ भर ॥७॥ इन्द्रो विश्वस्य राजति ॥ शन्नो अस्तु द्विपदे
चतुष्पदे ॥ [illegible] ॥ शन्नो मित्रः शं वरुणः शन्नो भवत्वर्यमा ॥ शन्न

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

द्वृहस्पतिः शन्नो विष्णुरुरुक्रमः ॥९॥ शन्नो वातः पवताꣳ शन्नस्त
१८ पतु सूर्यः ॥ शन्नः कनिक्रदद्देवः पर्जन्यो ऽअभिवर्षतु ॥१०॥ अहानिश
मा ऽअहानि शम्भवन्तु नः शꣳ रात्रीः प्रतिधीयताम् ॥ शन्न ऽइन्द्राग्नी भव
तामवोभिः शन्न ऽइन्द्रावरुणा रातहव्या ॥ शन्न ऽइन्द्रापूषणा वाजसा राम
तौ शमिन्द्रासोमा सुविताय शंय्योः ॥११॥ शन्नः ॥ शन्नो देवीरभिष्टय ११२
ऽआपो भवन्तु पीतये ॥ शंय्योरभिस्रवन्तु नः ॥१२॥ स्योना पृथिवि ॥ स्योनात्वा

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

पृथिविनोभवान्नृक्षरानिवेशनी॥ यच्छानःशर्म्मसप्रथा॥१३॥आपोहि।
ष्ठामयोभुवस्तानऽऊर्ज्जेदधातन॥ महेरणायचक्षसे॥१४॥योवः॥शि
वतमोरसस्तस्यभाजयतेहनः॥उशतीरिवमातरः॥१५॥तस्माऽअ
रम्।तस्माऽअरङ्गमामवोयस्यक्षयायजिन्वथ॥आपोजनयथाच
नः॥१६॥द्यौःशान्तिः॥रन्तरिक्षंशान्तिःपृथिवीशान्तिरापःशान्तिरोष
धयःशान्तिः॥वनस्पतयःशान्तिर्विश्वेदेवाःशान्तिर्ब्रह्मशा

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

वि ॐ शान्तिः शान्तिरेव शान्तिः सामा शान्तिरेधि ॥ १७ ॥ दृते दृꣳह ...

११८ मित्रस्य मा चक्षुषा सर्व्वाणि भूतानि समीक्षन्ताम् ॥ मित्रस्याहं चक्षुषा स

र्व्वाणि भूतानि समीक्षे ॥ मित्रस्य चक्षुषा समीक्षामहे ॥ १८ ॥ दृते दृꣳह मा

ज्योक्ते सन्दृशि जीव्यासं ज्योक्ते सन्दृशि जीव्यासम् ॥ १९ ॥ नमस्ते न राम

मस्ते हरसे शोचिषे नमस्ते अस्त्वर्च्चिषे ॥ अन्यांस्ते अस्मत्तपन्तु हेतयः ११८

पावको अस्मभ्यꣳ शिवो भव ॥ २० ॥ नमस्ते नमस्ते अस्तु विद्यु

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

तेनमस्तेस्तुनग्निचक्रवे ॥ नमस्तेभगवन्नस्तुयतः स्वः समीहसे ॥२१॥
यतोयतः ॥ समीहसेततोनोऽभयंकुरु ॥ शन्नः कुरुप्रजाभ्योऽभयन्नः
पशुभ्यः ॥२२॥ सुमित्रियानः ॥ सुमित्रियानऽआपऽओषधयः सन्तुदुर्मि
त्रियास्तस्मैसन्तुयोस्मान्द्वेष्टियञ्चवयन्द्विष्मः ॥२३॥ तच्चक्षुः ॥ तच्च
क्षुर्देवहितम्पुरस्ताच्छुक्रमुच्चरत् ॥ पश्येमशरदः शतञ्जीवेमशरदः
शतꣳशृणुयामशरदः शतम्प्रब्रवामशरदः शतमदीनाः स्या

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

रदः शतमन्नु मस्त्व शरदः शतात ॥२४॥ ॥इति संहितापाठे षष्ठ

॥९ यः॥ ॥ ॥ ॥देवस्य त्वा । सवितुः प्रसवेश्विनोर्बाहु

भ्याम्पूष्णो हस्ताभ्याम् । आददे नारिरसि ॥ १ ॥युञ्जते मन उत युञ्ज

ते धियो विप्रा विप्रस्य बृहतो विपश्चितः ॥ वि होत्रा दधे वयुनाविदेक राम

ऽइन्मही देवस्य सवितुः परिष्टुतिः ॥ २॥ देवी द्यावापृथिवी । मखस्य वाम १९

द्य शिरो राध्यासं देवयजने पृथिव्याः ॥ मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे ।

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

॥३॥ दध्योंब्वम्प्र: दध्योंब्वम्प्रो भूतस्यप्रथमजा मखस्य वो द्य शिरो
राध्यासं देवयजने पृथिव्या: ॥ मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे ॥४॥ श
तं १९०० ॥ इयत्यग्रे ॥ इयत्यग्र आसीन्मखस्य ते द्य शिरो राध्या
सं देवयजने पृथिव्या: म[illegible] त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे ॥५॥ इन्द्रस्यौज: ।
इन्द्रस्यौजस्थ मखस्य वो द्य शिरो राध्यासं देवयजने पृथिव्या: ॥
मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे ॥ मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे ॥ [illegible]

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे ॥६॥ प्रैतु। प्रैतु ब्रह्मणस्पतिः प्रदेव्ये
१२० सूनृता ॥ अच्छा वीरं नर्यं पङ्क्तिराधसं देवा यज्ञं नयन्तु नः ॥ मखाय
त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे ॥ मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे ॥ मखाय
त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे ॥७॥ मखस्य शिरः। मखस्य शिरोसि ॥ मखा राम
य त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे ॥ मखस्य शिरोसि ॥ मखाय त्वा मखस्य त्वा १२०
शीर्ष्णे ॥ मखस्य शिरोसि ॥ मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे ॥ मखाय त्वा

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

मखस्यत्वाशीर्ष्णे॥मखायत्वामखस्यत्वाशीर्ष्णे॥मखाँयत्वामखस्यत्वा
शीर्ष्णे॥८॥अश्वस्यत्वा।अश्वस्यत्वावृष्णःश।क्नाधूपयामिदेवयज
नेपृथिव्याः॥मखायत्वामखस्यत्वाशीर्ष्णे॥अश्वस्यत्वावृष्णःश
क्नाधूपयामिदेवयजनेपृथिव्याः॥मखायत्वामखस्यत्वाशीर्ष्णे॥अ
श्वस्यत्वावृष्णःशक्नाधूपयामिदेवयजनेपृथिव्याः॥मखायत्वामख
स्यत्वाशीर्ष्णे॥मखायत्वामखस्यत्वाशीर्ष्णे॥मखायत्वामखस्यत्वा

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

त्वा मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे ॥९॥ अजवे त्वा साधवे त्वा सुक्षि

११ त्यै त्वा ॥ मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे ॥ मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे ॥

मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे ॥१०॥ यमाय त्वा मखाय त्वा सूर्य्यस्य

त्वा तपसे ॥ देवस्त्वा सविता मध्वानक्तु पृथिव्याः संस्पृशस्पा राम

हि ॥ अर्चिरसि शोचिरसि तपोसि ॥११॥ अनाधृष्टा पुरस्तात् ॥ अना १२१

धृष्टा पुरस्तादग्नेराधिपत्य आयुर्मे दाः पुत्रवती दक्षिणत इन्द्रस्या

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

१ प्रजाभ्यो दाः सुषदा पश्चाद्देवस्य सवितुराधिपत्ये

धिपत्ये चक्षुर्मे दाः श्रुतिरुत्तरतो धातुराधिपत्ये रायस्पोषं मे दाः ॥ वि
धृतिरुपरिष्टाद्बृहस्पतेराधिपत्य ओजो मे दा विश्वाभ्यो मा नाष्ट्रा
भ्यस्पाहि मनोरश्वासि ॥ १२ ॥ स्वाहा मरुद्भिः । स्वाहा मरुद्भिः परि
श्रीयस्व दिवः संस्पृशस्पाहि ॥ मधु मधु मधु ॥ १३ ॥ गर्भो देवाना
म् । गर्भो देवानां पिता मतीनां पतिः प्रजानाम् ॥ सं देवो देवेन सवि
त्रा गत सं सूर्येण रोचते ॥ १४ ॥ समग्निरग्निना गत सं दैवे

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

सविज्ञासऽसूर्य्येणारोचौ॥ स्वाहा सममिरग्निनागतस्पृन्द्रेष्ठ

१२२ सविज्ञासऽसूर्य्येणारुरुचत॥१५॥ धर्त्ता दिवः। धर्त्ता दिवो विभाति

तपसा पृथिव्या धर्त्ता दिवो देवानाममर्त्यस्तपोजाः॥ बृहद्वसु स्मे निध

के देवा सुवम्॥१६॥ अपश्यं गोपाम्। अपश्यं गोपामनिपद्यमाना॥ राम

च परा च पथिभिश्चरन्तम्॥ स सध्रीचीः स विषूचीर्वसान आ वरी १२२

वर्त्ति भुवनेष्वन्तः॥१७॥ विश्वासां भुवां पते विश्वस्य मनसस्पते

मू वीर

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

तेविश्वंसाधवचसस्यतेसर्वंसाधवचंस्यते॥देवश्रुत्त्वंदेवघर्म्मदेवो
देवान्पाह्यत्रप्रावीरनुवांदेववीतये॥मधुमाध्वीभ्याम्मधुमाधूवी
भ्याम्॥१८॥हृदेत्वा॥हृदेत्वामनसेत्वादिवेत्वासूर्य्यायत्वा॥ऊर्द्ध्वो
ऽअध्वरन्दिविदेवेषुधेहि॥१९॥पितानः।पितानोसिपितानोबोधि
नमस्तेऽअस्तुमामाहिᳬसीः॥त्वष्टृमन्तस्त्वासपेमपुत्रपुत्त्रान्प
श्वस्मायिधेहिप्रजामस्मासुधेह्यरिष्टाहᳬसहपत्याभूयास

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

॥ अहः केतुना जुषताꣳ सुज्योतिर्ज्योतिषा स्वाहा ॥ रात्रिः के-
१६३ तुना जुषताꣳ सुज्योतिर्ज्योतिषा स्वाहा ॥२१॥ ॥ इति संहिता
पाठे सप्तत्रिंशोऽध्यायः ॥ ॥ ॥ देवस्य त्वा सवितुः प्र राम
सवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम् ॥ आददेऽदित्यै रास्नासि ॥१॥ १२३
इडऽएहि इडऽएह्यदितऽएहि सरस्वत्येहि ॥ असावेह्यसावेह्य
सावेहि ॥२॥ अदित्यै रास्नासीन्द्राण्या उष्णीषः ॥ पूषासि घर्मा

सू२

दि

यष्ठ॥३॥ अग्निष्वात्ता पितृन्स्व स्वा। अग्निष्वात्ता पितृन्स्वसरं स्वधैपितृ
भ्यो न्द्राप पितृन्स्वधा॥ स्वाहेन्द्रं वन्स्वाहेन्द्रं वत्सा [illegible] न्द्रवत्॥४॥ यत्ते
यत्तेनः ३।३ यो यो मयो भूर्व्यार त्नधा वसुविद्यैः सुदत्रः॥ येन वि
श्वानु च्छसि वार्याणि सरस्वति तमिह धातवे कः॥ उर्वन्तरिक्षमन्वे
मि॥५॥ गायत्रं छन्दः। गायत्रं छन्दो सि त्रैष्टुभं छन्दो सि द्यावा
वीभ्यां त्वा परिगृह्णा म्यन्तरिक्षेणोप यच्छामि। इन्द्राग्नि

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

सौरपस्य घर्म्मस्यातिं वै सूर्वा यजेतत्वाद् ॥ स्वाहा सूर्यस्य रश्म
वृष्टिवनये ॥ ६ ॥ समुद्राय त्वा । समुद्राय त्वा वातायस्वाहा सरिरा
यत्वा वातायस्वा ॥ अनाधृष्याय त्वा वातायस्वाहा प्रतिधृष्याय
त्वा वातायस्वाहा ॥ अवस्यवे त्वा वातायस्वाहा शिमिदाय त्वा वा
तायस्वाहा ॥ ७ ॥ इन्द्राय त्वा । इन्द्राय त्वा वसुमते रुद्रवते स्वाहे
न्द्राय त्वादित्यवते स्वाहेन्द्राय त्वाभिमातिघ्ने स्वाहा ॥ सवित्रे त्व

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

ऽऋभुमते विभुमते वाजवते स्वाहा बृहस्पतये त्वा विश्वदेव्याव
ते स्वाहा ॥८॥ यमाय त्वा। यमाय त्वाङ्गिरस्वते पितृमते स्वाहा ॥ स्वा
हा घर्माय स्वाहा घर्मः पित्रे ॥९॥ विश्वाऽआशाः। विश्वाऽआशाद
क्षिणसद्विश्वान्देवानयाडिह॥ स्वाहाकृतस्य घर्मस्य मधोः पि
बतमश्विना ॥१०॥ दिवि धाः। दिवि धा इमं यज्ञमिमं यज्ञं दिवि
धाः॥ स्वाहाग्नये यज्ञियाय शं यजुर्भ्यः ॥११॥ अश्विना घर्मं पा

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

श्विनाघर्म्मम्पातꣳहार्द्वानमहर्द्दिवाभिरूतिभिः॥ तन्त्रायिणेन
२५ द्यावापृथिवीभ्याम्॥१२॥ अपातामश्विनाघर्म्ममनुद्यावाए
थिवीअमꣳसाताम्॥ इहैवरातयःसन्तु॥१३॥ इषेपिन्वस्वाइषे
पिन्वस्वोर्ज्जेपिन्वस्वब्रह्मणेपिन्वस्वक्षत्रायपिन्वस्वद्यावा राम
पृथिवीभ्याम्पिन्वस्व॥ धर्म्मासिसुधर्म्मामेन्यस्म्मेनृम्णानिधार १२५
यब्रह्मधारयक्षत्रन्धारयविशन्धारय॥१४॥ स्वाहापूष्णेशरसे

सि२

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

स्वाहा ग्रावभ्यः स्वाहा प्रतिरवेभ्यः॥ स्वाहा पितृभ्य ऊर्द्ध्व वर्हिभ्यो
घर्म्मपावभ्यः स्वाहा द्यावापृथिवीभ्याᳪ स्वाहा विश्वेभ्यो देवेभ्यः
॥ २५॥ स्वाहा रुद्राय रुद्रहूतये स्वाहा सञ्ज्योतिषा ज्योतिः॥ अहः के
तुना जुषताᳪ सुज्योतिर्ज्योतिषा स्वाहा॥ रात्रिः केतुना जुषताᳪ सु
ज्योतिर्ज्योतिषा स्वाहा॥ मधुहुतमिन्द्रतमे ऽअग्नावश्याम ते देव घर्म्मनम
...म्तु मा मा हिᳪसीः॥ २६॥ अभीमम्... अभीम... ति...

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

र्भूविसतुप्रथाः॥ उतैश्रीवसाए स्वैवो ॐ म ॐ सीदस्व महाँ ऽअसि
शोचस्वदेववीतमः॥ विधूममग्ने ऽअरुषम्मियेध्य सृप्रशस्त
दर्शतम्॥ ९॥ यातेघर्म्मदिव्याशुग्यागायत्र्याहविर्द्धाने॥ सातऽआ
प्यायतान्निष्ट्यायतान्तस्यैतेस्वाहा॥ यातेघर्म्मान्तरिक्षेशुग्यात्रि राम
ष्टुभ्याग्नीध्रे॥ सातऽआप्यायतान्निष्ट्यायतान्तस्यैतेस्वाहा॥ याते १२६
घर्म्मपृथिव्याशुग्याजगत्याꣳसदस्य॥ सातऽआप्यायता

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

त्रिष्ठ्यायतान्नस्यैतेस्वाहा ॥ १८ ॥ ह्वुत्रस्यत्वापुरस्योपुष्ठ्ह्यमणस्तुत्स्व
म्याहि ॥ विशस्त्वाधर्म्मणाव्वयमनुक्रामामसुवितायनव्यसे ॥ १९ ॥
चतुःस्त्रक्तिर्नाभिःचतुःस्त्रक्तिर्नाभिऋतस्यसप्रथाःसनोसर्वी
युःसप्रथाःसनःसर्वायुःसप्रथाः ॥ अपद्वेषोऽपह्वरोन्यव्रतस्य
सश्चिम ॥ २० ॥ घर्म्मैतत् । घर्म्मैतत्तेपुरीषंतेनवर्द्धस्वचाचप्यायस्व ॥
र्द्धस्वचाचप्यायस्व ॥ वर्द्धिषीमहिचव्वयमाचप्यासिषीमहि ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

अभिक्रन्द हुणा । अभिक्रन्द हुणा हारिम्नसहान्सद्मो नेद रातः ।
१२७ स ८ सूर्यमा दिद्धकृतदुदधिनिधिः ॥२२॥ सुमित्रिया नः । सुमि
त्रिया नऽआपऽओषधयः सन्तु दुमित्रिया स्तस्मै सन्तु यो स्मान्द्वे
ष्टि यञ्च वयं द्विष्मः ॥२३॥ उद्वयं तमसस्परिस्वः प राम
श्यन्तऽउत्तरम् । देवन्देवत्रा सूर्यमगन्म ज्योतिरुत्तमम् ॥२४॥ एधो १२७
सि । एधोस्येधिषीमहि समिदसि तेजोसि तेजो मयि धेहि ॥२५॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

षावती द्यावापृथिवी॥षावैञ्च सप्तसिन्ध्ववो वितस्थिरेतावन्तमिन्द्र
तेग्रहमूर्ज्जागृह्णाम्यक्षितम्मयिगृह्णाम्यक्षितम्॥२६॥मयित्य
तामयित्यदिन्द्रियम्बृहन्मयिदक्षोमयिक्रतुः॥घर्म्मस्त्रिशुग्वि
राजतिविराजाज्योतिषासहब्रह्मणातेजसासह॥२७॥पयसो
रेतः।पयसोरेतआभृतन्तस्यदोहमसिमह्युत्तरामुत्तराᳬसमा
॥त्विषःसंवृक्क्रत्वेदक्षस्यतेसुषुम्णस्यतेसुषुम्णा॥ग्निहुतः

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

१२० …तिस्यप्रजापतेर्मा देवानामसूमधुमतीऽअपहृतस्यपेहृतास्यभक्ष…
मि॥२८॥ ॥इतिसंहितापाठेअष्टात्रिंशोऽध्याय॥ ॥

स्वाहाप्राणेभ्यः स्वाहाप्राणेभ्यःसाधिपतिकेभ्यः॥पृथिव्यैस्वा
हाग्नयेस्वाहान्तरिक्षायस्वाहावायवेस्वाहा॥दिवेस्वाहासूर्य्यायस्वा राम
हा॥१॥दिग्भ्यःस्वाहाचन्द्रायस्वाहानक्षत्रेभ्यःस्वाहाद्भ्यःस्वाहा १२८
वरुणायस्वाहा॥नाभ्यैस्वाहापूतायस्वाहा॥२॥वाचेस्वाहा।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

प्राणायस्वाहा प्राणायस्वाहा ॥ चक्षुषेस्वाहा चक्षुषेस्वाहा श्रोत्रायस्वा
हा श्रोत्रायस्वाहा ॥३॥ मनसः कामम् । मनसः काममाकूतिंवाचः सत्य
मशीय ॥ पशूनाण्णरूपमन्नस्य रसोयशः श्रीः श्रयतांमयिस्वाहा ॥
॥४। प्रजापतिःसम । प्रजापतिःसम्भ्रियमाणः । सम्राड्सम्भृतोवैश्वदेवः
संसन्नोघर्मः प्रवृक्तस्तेजउद्यतआश्विनः पयस्यानीयमानेपौ
...विष्यन्दमाने मारुतः क्लथन् । मैत्रः शरसिसन्ताय्यमानेवायव्यो

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

नाः ऽ आग्नेय पद्ममानाः वायव्य श्रुतः ॥ ५ ॥ सविता प्रथमः ॥ ह ब्रा न
१२९ येन्द्राधु । द्वितीयः ऽ आदित्यश्चतुर्थैव चन्द्रमाः पञ्चमः ऽ स्कन्दः ष ष्ठम ॥
तः सप्तमे बृहस्पतिरष्टमे ॥ मित्रो नवमे वरुणो दशमः ऽ इन्द्रः ऽ एकादशो वि
श्वेदेवा द्वादशो ॥ ६ ॥ ॐ ग्रस्वा भीमस्य ह्वानं स्तुधुनिःस्वा ॥ सा सकां
स्वां भियुग्वा च विद्विपः स्वाहा ॥ ७ ॥ ॐ अग्निं ॐ हृदयेन । अग्निहृ राम १२९
दयेन । शनिं ॐ हृदयाग्रे ॥ पशुपतिं स्थूल हृदयेन भवं यक्ना ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

शार्वमातस्माद्ब्राम्मीशानमन्युनांमहादेवमंतःपर्श्वेनोग्रंद्वेवनि
ष्टुनांवसिष्ठहनुःशिङ्गीनिकोश्याभ्याम॥ ७॥ उग्रंल्लोहितेनामित्रं
सौवृत्येनरुद्रंदौर्व्रत्येनेन्द्रंप्रक्रीडेनमरुतोबलेनसाध्यानमुदा॥
भवस्यस्यकण्ठ्यरुद्रस्यान्तःपार्श्व्यंमहादेवस्ययकृच्छर्वस्यवनिष्टुः
पशुपतेःपुरीतत्॥ ८॥ लोमभ्यःस्वाहा॥ लोमभ्यःस्वाहा॥ लोमभ्यःस्वाहा॥
[illegible] स्वाहा त्वचे स्वाहा [illegible] लोहिताय स्वाहा [illegible]

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

...न्दाभ्यः स्वाहा मध्वाभ्यः [illegible] स्वाहा [illegible] मा[illegible] सभ्यः स्वाहा [illegible]

हा स्त्रावद्भ्यः स्वाहा स्त्रावद्भ्यः स्वाहा स्यन्द्भ्यः स्वाहा स्यन्द्भ्यः स्वाहा मज्ज-

भ्यः स्वाहा मज्जभ्यः स्वाहा ॥ रेतसे स्वाहा पायवे स्वाहा ॥ १० ॥ आयासा-

य स्वाहा प्रायासाय स्वाहा संयासाय स्वाहा वियासाय स्वाहोद्यासा- राम

य स्वाहा ॥ शुचे स्वाहा शोचते स्वाहा शोचमानाय स्वाहा शोकाय स्वा- १३०

हा ॥ ११ ॥ तपसे स्वाहा तपसे स्वाहा तप्यते स्वाहा तप्यमानाय स्वाहा

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

तप्ताय स्वाहा घर्म्माय स्वाहा ॥ निष्कृत्यै स्वाहा प्रायश्चित्यै स्वाहा भेषजा
य स्वाहा ॥ १२ ॥ यमाय स्वाहा । यमाय स्वाहान्तकाय स्वाहा मृत्यवे स्वाहा
॥ ब्रह्मणे स्वाहा ब्रह्महत्यायै स्वाहा विश्वेभ्यो देवेभ्यः स्वाहा द्यावा
पृथिवीभ्यां स्वाहा ॥ १३ ॥ इति संहितापाठे एकोनचत्वारिंशो
ध्यायः ॥ ॥ ईशावास्यम् ॥ ईशावास्यमिदं
[illegible] किंच जगत्यां जगत् ॥ तेन त्यक्तेन भुञ्जीथा [illegible]

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

...र्भुंजीथा ॥ कुर्व्वन्नेवेह कर्म्माणि जिजीविषेच्छतं स...

एवं त्वयि नान्यथेतोऽस्ति न कर्म्म लिप्यते नरे ॥२॥ असुर्य्या नाम

सुर्य्या नाम ते लोका अन्धेन तमसावृताः ॥ तांस्ते प्रेत्याभिगच्छन्ति ये

केमू

के चात्महनो जनाः ॥३॥ अनेजदेकम्मनसो जवीयो नैनद्देवाऽप्नु राम

वन्पूर्व्वमर्शत् ॥ तद्धावतोन्यानत्येति तिष्ठत्तस्मिन्नपो मातरिश्वा १२।

दधाति ॥४॥ तदेजति ॥ तदेजति तन्नैजति तद्दूरे तद्वन्तिके ॥ तदन्तरस्य

ना १

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

सर्व्वस्यातदु सर्व्वस्यास्य बाह्यतः ॥५॥ यस्तु सर्व्वाणि भूतान्यात्म
न्येवानुपश्यति ॥ सर्व्वभूतेषु चात्मानं ततो न विचिकित्सति ॥६॥
यस्मिन्सर्व्वाणि भूतान्यात्मैवाभूद्विजानतः ॥ तत्र को मोहः कः
शोकः एकत्वमनुपश्यतः ॥७॥ स पर्य्यगाच्छुक्रमकायमव्र
णमस्नाविरं शुद्धमपापविद्धम् ॥ कविर्म्मनीषी परिभूः स्वयंभू
र्याथातथ्यतोऽर्था [illegible] शाश्वतीभ्यः समाभ्यः [illegible]

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

[illegible] श्रन्ध तम [illegible] सम्भूतिमुपासते ॥ तत [illegible]

मो य उ सम्भूत्यां रताः ॥९॥ अन्यदेवा अन्यदेवाहुः सम्भव

दन्यदाहुरसम्भवात् ॥ इति शुश्रुम धीराणां ये नस्तद्विचचक्षि

रे ॥१०॥ सम्भूतिञ्च विनाशञ्च यस्तद्वेदोभयं सह ॥ विनाशेन राम

मृत्युं तीर्त्वा सम्भूत्यामृतमश्नुते ॥११॥ अन्धन्तमः ॥ अन्धन्तमः १३२

प्रविशन्ति येऽविद्यामुपासते ॥ ततो भूय इव ते तमो य उ विद्याया

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

ते रताः॥१२॥ अन्यदेवा॥ अन्यदेवाहुर्विद्यायाः अन्यदाहुरविद्या
याः॥ इति शुश्रुम धीराणां ये नस्तद्विचचक्षिरे॥१३॥ विद्यांचा
विद्यांचा विद्यांच यस्तद्वेदोभयं सह॥ अविद्यया मृत्युं तीर्त्वा
विद्ययामृतमश्नुते॥१४॥ वायुरनिलम॥ वायुरनिलममृतमथे
दं भस्मान्तं शरीरम॥ ॐ इंम॥ क्रतो स्मर॥ ॥ क्लिवे स्मर
कृतं स्मर॥ [illegible] यथा [illegible]

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

तममं क्ष्णिं विधेम ॥ १८ ॥ हिरण्मयेन पात्रेण ॥ सत्यस्यापि हितं

मुखम ॥ योसावादित्ये पुरुषः सोसावहम् ॥ १ ॥ इति संहिताया

ठेचत्वारिंशोध्याय ॥ ॥ ॥ ॥ ओं खम्ब्रह्म ॥ ॥ श्रीशाके राम

१८०४ ॥ अतो १ तिथो १० मासे १२ वारे ५ जलाहरुं पंतैलाहरुं १३३

हरुं पंते हरु ठबं घनां मूर्षहरुं तैस्तुदात व्यपएबं दंतिपुस्तकम ॥ मगल

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

ष्ठिकटिग्रिवादिह्याद्दृष्टिरषोमुखंकष्टेनलिखितंग्रन्तंयत्तेनप
१ रिपालयेत्॥नैपालदेशेपशुपतिसन्तरेनिलकंस्वसमिपेकैला
शग्रामेवास्तव्यं॥श्रीएथ्विनरनारायणसाहभोज्यमाने॥श्री १
श्रीर्श्रीलिषितंकुलानंदमिश्र॥याहृशंपुस्तकंदृष्ट्वाताहृशंलिखितं
मयायदिशुद्धमशुद्धोवाममदोषोनदीयते॥ ॥ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

सर्पत्वाय विग्रहवान्द ... ॥ ... प्र ... ॥

ॐ ह्रां ह्रीं ह्रौं सः सूर्याय स्वाहा ॥ चंद्रमंत्र ॥ ॐ श्रां श्रीं श्रौं सः सोमाय स्वाहा

ॐ क्रां क्रीं क्रौं सः कुजाय स्वाहा ॥ ॐ ब्रां ब्रीं ब्रौं सः बुधाय स्वाहा ॥ ॐ ह्रां ह्रीं ह्रौं स

बृहस्पतये स्वाहा ॥ ॐ द्रां द्रीं द्रौं सः शुक्राय स्वाहा ॥ ॐ खां खीं खौं सः शनैश्चराय स्वाहा

ॐ छ्रां छ्रीं छ्रौं सः राहवे स्वाहा ॥ ॐ फ्रां फ्रीं फ्रौं सः केतवे स्वाहा ॥ ॥ ॥ ॥

...

श्रीगणेशाय नमः

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

भ्रातपूजापुस्तकम्:

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

भ्रा॰पू॰ श्रीगणेशाय नमः ॥ ॥ अथ भ्रातृपूजाविधिर्लिख्यते ॥ ॥ पूर्वदिवसे पूगफलेभ्रा
तरं निमंत्र्य ॥ द्वितीयायां प्रातःकाले दासद्वारा भ्रातरमभ्यंगयित्वा संस्नाप्य ॥ पवित्रे घौ
१ तोत्तरीये परिधाप्य पवित्रासने निवेश्य ॥ अद्येत्यादि ॥ कार्त्तिकशुक्ल द्वितीयायां पर
मायुः प्राप्तिकामा सुखसंपत्तिप्राप्तये यमराजसंतुष्ट्यर्थं दीप॰ कलश॰ गणेश॰ पूजापूर्व
क॰ भ्रातृपूजनमहं करिष्ये ॥ इति संकल्प्य ॥ नमोस्त्वनंतायेति दीपं ॥ आजिघ्र कल
शमिति कलशं ॥ गणानां त्वेति गणपतिं संपूज्य ॥ यमायार्घं दद्यात् ॥ तत्रक

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

मः॥ एह्येहि मार्तण्डज पाशहस्त यमान्तक लोकधरामरेश॥ भ्रातृद्वितीया कृत देव
पूजां गृहाण चार्घ्यं भगवन्नमस्ते॥ इमं धर्म्मं दत्वा॥ पंचोपचारैर्यमयमुनां च संपूज्य
प्रणामं कुर्यात्॥ धर्मराज नमस्तेस्तु नमस्ते यमुनाग्रज॥ पाहि मां किंकरैः सार्द्धं सू
र्यपुत्र नमोस्तु ते॥ यमस्वसर्नमस्तेस्तु यमुने लोकपूजिते॥ वरदा भव मे नित्यं सूर्य
पुत्री नमोस्तु ते॥ इति यम यमुने संप्रार्थ्य॥ पूजां कुर्यात्॥ पद्ममष्टदलं कृत्वा पूज
येत्स्वस्तमानसः॥ विधिं विष्णुं च रुद्रं च व्यासरम्भकराङ्कं तथा॥ बलिं श्च हनुमं

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

प्रा॰पू॰ श्चैव विभीषरामतः परम्॥ ॥ततोमध्येसरस्वतीं देवीं पूजयेत्सुसमाहितः॥सर
२ स्वतीं चवरदां वीं रां पुस्तकधारिणीं॥ पूर्वेयमंचसंपूज्य दक्षिणे धर्मराजकम्॥
पश्चिमे चित्रगुप्तं च उत्तरे भास्करं तथा॥ मार्कंडेयो बलिर्व्यासो हनुमांश्च विभीष
णः॥ कृपो द्रौणिः परशुरामो ह्यष्टैते चिरजीविनः॥ अष्टपत्रेषु संपूज्य मध्ये यमः सुपू
जिते॥ दक्षिणे धर्मराजं च चित्रगुप्तं च वामभाक्॥ प्रार्थना॥ मार्कंडेय महाभागः
सप्तकल्पान्तजीविनः॥ चिरजीवी यथा त्वं भो तथा मे भ्रातरं कुरु॥ चंदनागुरुकस्तू गुरु॰
२

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

रीकुंकुमैर्वस्त्रसंयुतैः॥ पुष्पैर्धूपैः सनैवेद्यैर्नारिकेलादिभिः फलैः॥ ततस्त्वभ्रातरं पू
ज्य तैलधारादिपूर्वकं॥ पुष्पमालावितानाद्यैर्दूर्वाक्षतसमन्वितैः॥ कुंकुमारक्त
मालैश्च दीपमालादिभिर्युतैः॥ नानाविधपक्वान्नं भ्रातुरग्रे स्थाप्य॥ भ्रातरं प्रार्थये
त्॥ भ्रातस्तवानुजाताहं भुंक्ष्व भोज्यमिमं शुभं॥ प्रीतये यमराजस्य यमुनाया विशेष
तः॥ इति प्रार्थयेत्॥ ततो भ्राता पिवस्त्रभूषणैर्भगिनीं संपूज्य॥ भगिनीं प्रार्थयेत्॥
भद्रे भगिनि भो मातस्त्वदंघ्रिसरसीरुहे॥ श्रेयसेद्य नमस्तुभ्यमागतोस्मि तवालय

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

भा·ल· मू॥ अस्मिन्दिने यमेनात्र नारकीयाः समोचिताः॥ अपि बद्धाः कर्मपाशैः स्वेच्छया प
३ पटन्ति ते॥ स्वसुर्नरो वेश्मनि यो न भुंक्ते यमद्वितीयादिनमात्रलब्ध्वा॥ तं पापिनं प्राप्य
वयंश्च हृष्टाः प्रभक्षयामो नितरां रटन्ति॥ तस्माद्भ्राता यमझे गेभोजनं कुरु कार्तिके॥
इति संप्रार्थितो भ्राता भगिन्या मन्दिरे शुभे॥ स्वर्णालंकारवस्त्राद्यदानसत्कारमाद
रात्॥ प्रदद्यात्सु निशाईलप्रश्नया वनतः सुधीः॥ एवं कुर्वन्नरो विहन्नयाति यम गुरु·
यातनां॥ अपमृत्युं च नाप्नोति स स्वंसत्यं च नान्यथा॥ गार्हस्थेन समोधर्मो नभू ३

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

श्री· तोनभविष्यति·।।सप्तजन्मार्जितंपापंतेषांसंक्षीयतेध्रुवं·।।अपुत्रोलभतेपुत्रंधन
४ हीनोधनंलभेत्।।भार्याहीनोलभेद्भार्यांसुरूपांकुलसंभवं·।।यस्यांतिथौयमु
नयांयमराजदेवःसंभोजितःपितृतिःशिवसौहृद्येन·।।तस्यांपुनर्क्तिसुतिथौहि
गृहेभगिन्याःप्राप्नोतिवित्तमतुलंविपुलंसचायुः।। ।। ।।इतिभ्रातृपूजास
माप्तमसंपूर्णमस्तुशुभम्·।। ।। ।।श्रीशाके१८४५श्रीसम्वत्१९८०सालका
र्त्तिकवदि८रोज२लिखितंपुस्तकंश्रीदत्तस्येदं·।। ।। ।। ।। ।। ।। ।। ४

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

४१८५

२०

[illegible] होमप्रयोग.

श्री ५ को सरकार
[illegible] संस्कृत [illegible]

कु२। कण्डिका

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

कु·कं·
१

श्रीगणेशायनमः ॥ अथसाधारणहोमप्रयोगः ॥ सूत्रम्· अथातोगृह्यस्थालीपाकानांक
र्म· गृह्येआवसथ्येऽग्नौयेस्थालीपाकाआज्यचर्वादयस्तेषांकर्मक्रियाऽनुष्ठानमितियावत्·
उच्यते· आहिताग्निःस्वस्वपत्नीहितानिशान्तिकपौष्टिकव्रतादि·होमादीनिगर्भसंस्कारक्षे
त्रसंस्काररूपाणिचाग्निसाध्यानिस्मार्त्तान्यावसथ्ये· पुत्रसंस्काररूपाणितुसत्यगृहमखानिजात
कर्मादीनिलौकिकेऽग्नौकुर्यात्· अनाहिताग्निस्तुलौकिकएवसर्वाणि· अन्यस्याग्नेरभावात् ॥ ॥
यजमानःसुस्नातःपरिहितशुद्धवस्त्रःसुप्रक्षालितकरचरणःकृतनित्यक्रियःकर्मस्थानमागत्यवार
णादियज्ञियवृक्षोद्भवासनेप्रागग्रान्[illegible]कुशानास्तीर्यप्राङ्मुखस्तत्रोपविश्याचम्य· कर्मसं
कल्पमाचारप्राप्तदीपपूजनंगणेशपूजनंपुण्याहवाचनंमातृकापूजनंवसोर्द्धारापूजनंपुष्पमंत्रज

राम:
१

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

पमाभ्युदयिकग्रहपूजनमग्निस्थापनं चतन्त्तद्विध्युक्तक्रमेण कर्त्तव्यानि॥ तत्राग्निस्थापनप्रयोगः॥
मार्जनोपलेपादिनाविविक्त्ता यांभूमौ॥ यद्दत्रसंस्थितंभूतं स्थानमाश्रित्य सर्वदा॥ स्थानं त्यक्त्वा तु तत्सर्वं य
त्रस्थं तत्र गच्छतु॥ अपक्रामन्तु भूतानि पिशाचाः सर्वतो दिशं॥ सर्वेषामविरोधेन ब्रह्मकर्म समारभे॥ इतिमन्त्रा
भ्यां सर्षपविकिरणेन भूतान्युत्साद्य सूक्ष्मवालुकाभिर्मृत्तिकया वा हस्तमात्रं चतुरस्रं होमे शतान्तपर्यन्ते एकां
गुलोन्नतं शतपर्यन्ते द्व्यङ्गुलोन्नतं॥ सहस्रपर्यन्ते चतुरङ्गुलोन्नतं॥ अयुतपर्यन्ते षडङ्गुलोन्नतं प्रागुदक्प्रव
णं स्थंडिलं विरचयेत॥ मं॰ परिसमुह्य॥ तत्र अङ्गुष्ठकनिष्ठिकाभ्यां गृहीतैस्त्रिभिर्दर्भैः स्थंडिलोपरि तत्पाश्च
न्मूर्द्धं तत्त्रिः परिसमार्य दर्भानैशान्यां क्षिप्त्वा॥ मं॰ उपलिप्य॥ उदकमिश्रितेन गोमयेन त्रिरुपलिप्य॥ मं॰ उल्लिख्य॥
स्वादिरेण हस्तमात्रेण स्रवेणाकृतिना स्फ्येन काष्ठेन कुशमूलेन वा प्रादेशमात्रदीर्घाः स्थंडिलपरिमाणा वा प्रागग्रा

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

उ·कं· २ उदक्तं स्थालिं स्वोरेखाः कृत्वा। मं० उद्धृत्य० अनामिकाङ्गुष्ठाभ्यां प्रतिरेखं यथोत्तरेखं पांशून् उद्धृत्योर्ध्वं क्षिप्त्वा
।मं० अभ्युक्ष्य। उदकेन स्थण्डिलं... पाणिनाभिषिच्य·मं० अग्निमुपसमाधाय० कांस्यपात्रे निहितं कां
स्यपात्रेणापिहितमग्निं स्थण्डिलाद्दाग्नेयभागे निधाय क्रव्यादांशं निरस्य नाशदिशि परित्यज्य स्थण्डिले स्वा
भिमुखं स्थापयित्वा· अग्न्यानयनपात्रे साक्षतमुदकं प्रक्षिपेत्·मं० दक्षिणतो ब्रह्मासनमासनमास्ती
र्य·ततः अग्नेर्दक्षिणस्यां दिशि स्थापिते वारणादियज्ञियदारुनिर्मितपीठदारुासने प्रागग्रान्कुशानास्ती
र्य·अग्नेरुत्तरतः प्राङ्मुखमासीनं कर्मतत्त्वज्ञं ब्राह्मणं तदभावे पंचाशत्कुशनिर्मितं वटुं। स्वयमुदङ्मुख
आसीनोऽनुलेपनपुष्पमाल्यवस्त्रादिभिः संपूज्य· अमुककर्माहं करिष्ये तत्र होमकर्मणि अमुकगो
त्रामुकशर्मा त्वं मे ब्रह्मा भवेति वृणुयात्·ब्रह्मा च भवामीत्युक्त्वाऽग्नेः पूर्वेणागत्य पूर्वस्थापिते आसनेऽ एम: २

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

ग्न्यभिमुखउपविशेत् · ब्रह्मा चेत्कौशलस्तदा यजमानस्तमादाय पाग्नेः पूर्वेणागत्योपकल्पित आसने ऽग्न्यभिमु
खं स्थापयित्वेतरथा वर्त्तेत ॥ सू॰ प्रणीय · ततो यजमानो वित्तस्तिमात्रीं मुखं विहायाग्नेर्वायव्ये उत्तरत्र च प्रा
गग्रकुशोपासनद्वयं कल्पयित्वा · वारणं द्व्यंगुलं दण्डयुतं दण्डेन सह द्वादशांगुलं दीर्घं · चतुरंगुलं विस्तारं चतुरंगु
लखातं · प्रणीताचमसं दक्षिणहस्तेन वामहस्ते पूर्वाग्रं निधाय · दक्षिणहस्तेनोद्धृतपात्रस्थोदकेनाग्न्यभिमु
खं पूरयित्वाग्नेर्वायव्यासनेनिधाय दक्षिणहस्तानामिकयाऽऽलभ्याग्नेरुत्तरासने निदध्यात् · सू॰ परिस्तीर्य॰
ततो बर्हिषो मुष्टिमादाय चतुर्द्धा विभज्यैकैकेन भागेनाग्नेः पुरस्तादुदगग्रैर्दक्षिणतः प्रागग्रैः पश्चादुदग
ग्रैरुत्तरतः प्रागग्रैर्बर्हिभिः परिस्तरणं कुर्यात् · परिस्तरणकुशसंख्यानियमो नास्ति । सू॰ अर्थवदासाद्य ·
प्रयोजनवतः पदार्थान् · कार्यक्रमेण द्व्यंगुल द्व्यंगुलविप्रकर्षेण स्नुग्स्रुवं प्रमाज्यस्थाल्यादीनियो

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

ग्यान्युग्रानिकृत्वासादयेत् तत्र देशः विपुलस्थानसंभवे मेहत्तरतः प्रागग्रास्तासुदक्संस्थं पश्चादोदगग्रा
णां प्राक्संस्थं असंभवे तु अग्नेः समीप उदगग्राणां प्राक्संस्थं [illegible] पवित्रच्छेदनानि त्रीणि
कुशतरुणानि दर्भानि १ पवित्रे अप्रशीर्णाग्रे अनन्तर्गर्भे कुशपत्रे २ प्रोक्षणीपात्रं वारणां द्व्यंगुलदराउ
पूर्तं दराऽनसहवारशांगुलदीर्घं चतुरंगुलविस्तारं चतुरंगुलखातं कमलपत्राकृति हंसमुखप्रसेकं ३
आज्यस्थाली ताम्रमयी द्वादशांगुलव्यासविस्तारा प्रादेशोच्चा ४ चरुस्थाली नाडीपेव ताम्रमयीना
तिह्रस्वमुखी ५ संमार्जनकुशास्त्रयः ६ उपयमनकुशास्त्रयो दश ७ समिधस्तिस्रः प्रादेशमात्र्यः पाला
स्यादि यज्ञियवृक्षप्रकृतयः ८ स्रुवः खादिरोऽरत्निमात्रोऽङ्गुष्ठपर्वमात्रवर्तुलखातयुक्तवर्तुलमुखः ९
आज्यं गव्यं १० चरुश्चेद्व्रीहिशालितंडुलाः ११ वहुभोक्तृपूतसाहारपरिमिततण्डुलाद्यन्नपू

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

णीपात्रम् १२ चेतिसाधरणाः शमीपलाशमिश्रलाजप्रभृतयोः साधारणाश्चहोमोपयिकाआसादनीयाः॰
तत्तत्कर्मोपयुक्ताहोमाङ्गपयुक्तास्तूपकल्पनीयाः। अत्रोपक्रमोपसंहाराभ्यांहोमोपयिकस्यैवार्थवि
न्यस्यार्थत्वावगमात्॰ अतएवप्रोक्षणमपिहोमानुपयुक्तानां॰ अन्यथाचूडादौनापितादीक्षुरमपिप्रणीता
पात्रसमीपेआसादनंप्रोक्षणंचापद्येत॰ स्त॰ पवित्रेकृत्वा॰ ततआसादितेकुशपत्रेगृहीत्वाग्रतःप्रादेशंवि
हाय॰ तयोरुपरिआसादितानित्रीणिकुशतरुणानितिर्यङ्निधायपवित्रमूलेनपवित्रेप्रदक्षिणमावेष्ट्य
त्रयाणांमूलाग्राणिद्वयोर्मूलानिचदक्षिणेनपवित्रेवामेनपाणिगृहीत्वाद्वयोर्मूलंत्रीणिचोत्तरतःक्षिपेत॰
स्त॰ प्रोक्षणीःसंस्कृत्यार्थवत्प्रोक्ष्य॰ ततःप्रोक्षणीपात्रंप्रणीतायउत्तरतोनिधाय॰ तत्रप्रणीतोदकंसपवि
त्रहस्तेनत्रिर्निक्षिप्यतदुदकंपवित्राभ्यांप्रादेशमात्रमूर्द्ध्वंक्षिप्त्वापवित्रेप्रोक्षणीपात्रेनिधाय॰ प्रोक्षणीं

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

कु·कं·
४

पात्रंदक्षिणहस्तेनिधाय·तदुदकंदक्षिणहस्ताङ्गुष्ठानामिकाभ्यांत्रिरुत्पूयाङ्गुलिनाप्रणीतोदकेनप्रोक्षे
त·यथासंस्कृतेनोदकेनासादितानिवस्तून्युत्तानानिकृत्वाज्यस्थाल्यादीनिप्रणीतापात्रपर्यन्तान्येक
शस्त्रिःप्रोक्षासंचरशब्दवाच्यप्रणीताग्न्योरन्तरालेप्रोक्षणीपात्रंनिदध्यात्·अत्रपवित्रकरणाकमुत्क्षेपण
मुत्पवनम्·अङ्गुष्ठानामिकाकरणकमुत्क्षेपणमुदिङ्गनम्·।स्रु·निरुप्याज्यम्·ततआज्यस्थालीमग्नेःप
श्चान्निधाय·तत्रासादितमाज्यमाज्यमभिमुखंप्रक्षिप्य·चरुस्थालींस्थाल्यांप्रणीतोदकंचरुसाधनार्थंप्र
मुक्तान्तरंचासित्वासादितांस्तण्डुलान्प्रक्षिपेत्·मिश्रितचरुसत्त्वेयेनमिश्रणात्तदपिप्रक्षिपेत्·स्थतं
चचर्वन्तरसत्वेपात्रान्तरेनिर्वपेत्·अपिनासिन्नादग्धाकठिनानातिशिथिलानीरसोदनस्यचरुशब्दा
र्थतयायथापाकासंभवोनभवेत्तथातण्डुलान्निर्वपेत्·स्रु·अधिश्रित्यपर्यग्निकुर्यात्·ततःस्रुवाज्य

राम:
४

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

स्थालीं चरुश्चेद्यजमानश्चरुस्थालीमाज्यस्थाल्याउत्तरतोऽग्नेरग्नौ· ब्रह्माभावे आज्यमपि यजमा
नः अधिश्रयणीयानन्तरमत्वेनदपि चरोरुत्तरभागे आरोप्य· ज्वलदुल्मुकमाज्यस्य· चरुश्चेच्चरोरपि सम
न्तादीशानीमारभ्य प्रदक्षिणं भ्रामयित्वाग्नौ प्रक्षिप्येदकं स्पृष्ट्वा तथा हस्तमावर्तयेत्· स्रु· स्रुवं प्रताप्य
संमृज्याभ्युक्ष्य पुनः प्रताप्य निदध्यात्· ततो यजमानो दक्षिणहस्तेन स्रुवमादाय पूर्वाग्रमधोबिलमग्नौ
तापयित्वा वामे पाणौ· उत्तानबिलं निधाय· दक्षिणहस्तस्थ तमध्यानां संमार्गकुशानां मध्यैर्मूलतोऽग्र
पर्यन्तम्· मूलैरग्रतो मूलपर्यन्तं संमृज्य· संमार्गकुशानुत्तरतो निरस्य प्रणीतोदकेनाङ्गुष्ठपाणिनाभ्यु
क्ष्य पुनः पूर्ववत्प्रताप्योदकं स्पृष्ट्वा दक्षिणतः स्वसमीपे निदध्यात्· स्रु· आज्यमुद्वास्योत्पूयावेक्ष्य प्रो
क्षणीश्च पूर्ववत्· ततः आज्यमुत्थाप्य प्रथमतोऽग्नेरुत्तरतः [illegible] द्भागे स्थापयि

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

उ·कं·
५

त्वा ततोऽग्नेः पश्चादानीय पवित्राभ्यां किंचिदाज्यं प्रादेशमात्रमूर्ध्वं [illegible]त्वाज्यमवलोक्यापद्रव्येस
ति तन्निरस्य· प्रोक्षणीश्च पूर्ववदुत्पूय प्रोक्षणीछपवित्रेण निदध्यात्· चरुश्चेत्· आज्यमुत्थाप्य चरोः पू
र्वेणानीत्वाग्नेरुत्तरतः प्रोक्षणीपात्रात्पश्चान्निधाय· चरुमुत्थाप्याज्यपश्चिमतो नीत्वाज्यादुत्तरतः
स्थापयित्वाज्यमग्नेः पश्चादानीय चरुं चानीयाज्यादुत्तरतो निधायाज्यमुत्पूयावलोक्यापद्रव्यं निरस्य
प्रोक्षणीरुत्पूय ताभ्युपवित्रेण निदध्यात्· एवमेव हविरन्तरस्य लेपि· अधिश्रितेभ्य पूर्वतउद्वासितेभ्य पश्चि
मतो नीत्वोद्वासितेभ्य उत्तरतो निधाय आज्यमानीयाग्नेः पश्चात्स्थापयित्वा तान्यप्यानीयाज्यादुत्त
रोत्तरोत्तरतः स्थापयेत्· ततउत्पवनादि कुर्यात्· स्रु०उपयमनान्कुशानादाय समिधोभ्याधाय पर्यु
क्ष्य जुहुयात्०उपयमनकुशान्दक्षिणपाणिना वामपाणौ निधाय पूर्वमासादिता स्तिस्रः समिध

राम:
५

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

आसायोत्थायाग्नौप्रागग्राःप्रक्षिप्य॰ दक्षिणचुलुकगृहीतेनसपवित्रेणाङ्गोषेणप्रोक्षन्नुदकेनाग्निमी
शानाद्युदगपवर्गम्परिषिच्यहस्तमितरथावर्त्यपवित्रेप्रणीतासुनिदध्यात्॰ स्रु॰ अन्वारब्धआघारावा
ज्यभागौमहाव्याहृतयःसर्वप्रायश्चित्तंप्राजापत्यं॰ ७ स्विष्टकृच्चेत्येतन्नित्यं ८॰ सर्वत्र॰ ततोयजमानआ
घारादिचतुर्दशाहुतिषुसंस्रवधारणायपात्रमग्निप्रणीतापात्रयोर्मध्येनिधाय॰ ब्रह्मणाकुशेनद
क्षिणेबाहौ॰ कुशमयेनतुब्रह्मणायथासंभवमन्वारब्धःपाणिनादक्षिणजानुःसोपयमनकुशंवामह
स्तंहृदयेनिधायोत्तानेनहस्तेनस्रुवंमूलाग्रमध्येधृतेनस्रुवेणाज्येन॰ प्रजापतयइतिमंत्रस्यप्रजा
पतिरृषिस्त्रिष्टुप्छंदःप्रजापतिर्देवताआज्यहोमेविनियोगः॰ ॐ प्रजापतयेस्वाहा॰ इदंप्र॰ नममइ
तिमंत्रंमनसास्मृत्वाऽग्नेरुत्तरभागेप्राञ्चमृजुम्॰ दीर्घसन्ततधारंपूर्वाघारंत्यागान्तेकिंचित्

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

पु.कं.
६

घृतमवशेष्य हुत्वा वसिष्ठं संस्रवधारणपात्रे प्रक्षिपेत्. एवमुत्तरत्र:

रामः
६

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

प्र॰ध्या॰ श्रीगणेशाय नमः॥ ॥अथ संक्षेपेण गोत्रप्रवरनिर्णयः॥ तौ च भिन्नौ निषेधनिमित्तम्॥ सगोत्राय दुहितरं न
१ प्रयच्छेदित्यापस्तंबोक्तेः॥ असमानप्रवरैर्विवाह इति गौतमोक्तेश्च॥ तत्र गोत्रलक्षणमाह प्रवरमञ्जर्यां बौ
धायनः॥ विश्वामित्रो जमदग्निर्भरद्वाजोऽथ गौतमः॥ अत्रिर्वसिष्ठः कश्यप इत्येते सप्तर्षयः॥ सप्ताना
मृषीणामगस्त्याष्टमानां यदपत्यं तद्गोत्रमिति॥ यद्यपि केवलभार्गवेष्वार्ष्टिषेणादिषु केवला
ङ्गिरसेषु च हरितादिषु नैतत्॥ भृग्वङ्गिरसोरुक्तेष्वनन्तर्गतेः॥ तथाप्यत्रेच्छापान्निरेवेति॥ अत
एव स्मृत्यर्थसारे प्रवरैक्यादेवात्राविवाह उक्तः॥ यद्यपि वसिष्ठादीनां न गोत्रत्वं युक्तं तेषां सप्त
र्षित्वेन न तदपत्यत्वेन तदपत्यत्वाभावात्॥ तथापि तत्पूर्वभावि वसिष्ठाद्यपत्यत्वेन गोत्रत्वं युक्त
म्॥ अत एव पूर्वेषां परेषां चैतज्ज्ञेयम्॥ अत्राविशेषोऽस्मत्कृते प्रवरदर्पणे ज्ञेयः॥ ॥प्रवरा॰ श्री
१

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

स्तुप्रवरणानिप्रवराः कल्पकारगृह्यवासिष्ठेतिहोतावसिष्ठवदित्यध्वर्युरित्यादिनायेषांवरणमामन्त्रितेप्रव
रः ॥ तत्तद्वरणंयद्यपिगोत्रभूतस्यकस्यचिदृश्यपतेस्तथापिपूर्ववदृषिभेदोद्रष्टव्यः ॥ अन्येषांतेषांआर्षेयस्कार्षे
यइत्यादिनिर्देशानुपपत्तेरितिदिक् ॥ ॥ अत्रविशेषमाहबौधायनः ॥ एकएवऋषिर्यावत्प्रवरेष्वनुवर्त्त
ते ॥ तावत्समानसमानगोत्रत्वमन्यत्रभृग्वङ्गिरसांगणादिति ॥ स्मृत्यर्थसारः ॥ त्रियमाणनयावापि
सन्नयावानुवर्त्तनम् ॥ एकस्यछत्रपतेयत्रतज्ज्ञेयंतस्यकथ्यते ॥ भृग्वङ्गिरोगणेत्तुपरगोत्रमाधवीये
स्मृत्यन्तरे ॥ पञ्चानांत्रिषुसामान्यादविवाहस्त्रिषुद्वयोः ॥ भृग्वङ्गिरोगणेष्वेवंशेषेष्वेकोपिवार
येत् ॥ बौधायनोपिभृग्वङ्गिरसांचधिकृत्यद्व्यार्षेयसन्निपातेरविवाहस्त्र्यार्षेयाणांत्र्यार्षेय
सन्निपातेरविवाहः पञ्चार्षेयाणामिति ॥ भृग्वङ्गिरोगणेष्वपि ॥ जमदग्निगोतमभरद्वाजेष्व
केप्रवरसाम्येसर्वेषामप्यसाम्येवासगोत्रत्वादेवाविवाहइतिदिक् ॥ ॥ अथगोत्राणिप्रव

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

श्चोच्यंते॥ तत्रबोधायनः॥ गोत्राणान्तुसहस्राणिप्रयुतान्यर्बुदानिच॥ ऊनपञ्चाशदेवैषांप्रवराऋ
षिदर्शनात्॥ तत्रसप्तभृगवः॥ वत्सा· विदा· आर्ष्टिषेणा· यस्का· मित्रयुवा· वैन्या· शुनकाइति·
वत्सानाम् भार्गव· च्यावन· आप्नवान· और्वविदेति· भार्गव और्व· जामदग्न्येतिवा· एतौद्वौजामद
ग्न्यसंज्ञौ॥ आर्ष्टिषेणानाम्॥ भार्गव· च्यावन· आप्नवान· आर्ष्टिषेण· आनूपेति॥ भार्गव· आ
र्ष्टिषेण· अनूपेतिवा। एषांत्रयाणांपरस्परमविवाहः॥ वात्स्यानाम्। भार्गव· च्यावन· आप्नवाने
ति॥ वत्सपुरोधसयोः पञ्चा। भार्गव· च्यावन· आप्नवान· वात्स· पौरोधसेति॥ वैजवनिमाथितयोः
पञ्चा॥ भार्गव· च्यावन· आप्नवान· वैजवनमाथितेति। एतेगयः कवित्॥ एषामपिपूर्वैरविवाहः
अत्रतुगणस्थाअयस्योऽन्यच्चाविशेषोमत्कृतेप्रवरदर्पणेज्ञेयः॥ यस्कानाम्· भार्गव· वैतहव्य·

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

सावेदसेति ॥ मित्रयूनाम् । भार्गव-वाध्र्यश्व-दिवोदासेति । भार्गव-च्यावन-दैवोदासेति वा । वाध्र्यश्वेत्येके
वा । वैन्यानाम् ॥ भार्गव-वैन्य-पार्थेति । एते स्ववर्जम् ॥ शुनकानाम् । शुनकेति वा । गार्त्समदेति वा ।
भार्गव-गार्त्समदेति द्वौ वा । भार्गव-शौनहोत्र-गार्त्समदेति त्रयो वा ॥ ॥ वेदविश्वज्योतिषाम् । भार्ग
व-वेद-वैश्वज्योतिषेति ॥ शाठरमाठराणाम् ॥ भार्गव-शाठर-माठरेति ॥ एतौ द्वौ कवित्ताय यस्का
दीनां स्वगणस्य न्कासर्वैर्विवाहः ॥ तदुक्तं स्मृत्यर्थसारे । यस्कामित्रयुवैन्याः शुनकाः प्रव
रैक्यतः ॥ स्वं स्वं हित्वा गणं सर्वैर्विवहेयुः परस्परैरिति ॥ ॥ अथाङ्गिरसः ॥ ते गौतमाः भरद्वा
जाः केवलाङ्गिरसश्चेति त्रिधा ॥ तत्र गौतमाः दश । आयास्याः शारद्वताः कौमण्डाः दीर्घतमसः
औशनसाः करेणुपालयः रहूगणाः सोमराजकाः वामदेवाः बृहदुक्थाश्चेति ॥ तत्र आ

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

यास्यानाम्. आङ्गिरस आयास्य. गौतमेति॥ शारद्वतानाम्॥ आङ्गिरस. गौतम. शारद्वतेति॥ कौमण्डानाम्।
आङ्गिरस. औतथ्य. काक्षीवत. गौतम. कौमण्डेतिवा। आङ्गिरस. आयास्य. औशिज. गौतम. का
क्षीवतेतिवा। आङ्गिरस औतथ्य. गौतम. औशिज. काक्षीवतेतिवा। आङ्गिरस. औशिज. काक्षी
वतेतित्रयोवा॥ दीर्घतमसाम्॥ आङ्गिरस. औतथ्य. काक्षीवत. गौतम. दैर्घतमसेतिवा। आङ्गि
रस. औतथ्य. दैर्घतमसेतित्रयोवा॥ औशनसाम्। आङ्गिरस. गौतम. औशनसेतित्रयः॥ कारेणु
पालानाम्। आङ्गिरस. गौतम. कारेणुपालेतित्रयः॥ राहूगणानाम्। आङ्गिरस. राहूगण. गौ
तमेति॥ सोमराजकानाम्। आङ्गिरस. सोमराज. गौतमेति॥ वामदेवानाम्। आङ्गिरस. वामदे
व. गौतमेति॥ बृहदुक्थानाम्। आङ्गिरस. बार्हदुक्थ. गौतमेति. आङ्गिरस. वामदेव. बार्हदु
क्थेतिवा। उतथ्यानाम्। आङ्गिरस. औतथ्य. गौतमेति॥ रघुवानाम्। आङ्गिरस. राघुव. गौतमे

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

ति॥ एतौ द्वौ क्वचित्॥ एषां सर्वेषां गोतमानामविवाहः॥ ॥अथ भरद्वाजाः॥ ते चत्वारः। भरद्वाजाः गर्गाः ऋक्षाः
कपयश्चेति॥ भरद्वाजानाम्। आङ्गिरस बार्हस्पत्य भारद्वाजेति त्रयः॥ गर्गाणाम्। आङ्गिरस बार्हस्पत्य भारद्वाज शैन्य गा
र्ग्येति पञ्च। आङ्गिरस शैन्य गार्ग्येति वा। अन्त्ययोर्व्यत्ययो वा॥ भारद्वाज गार्ग्य शैन्येति वा॥ गर्गभेदानामाङ्गिरस
तैत्तिरि कापिभुवेति॥ ऋक्षाणां कपिलानां चाङ्गिरस बार्हस्पत्य भारद्वाज वान्दन मातवचसेति पञ्च॥ आङ्गि
रस वान्दन मातवचसेति त्रयो वा॥ कपीनाम्। आङ्गिरसामहीयवौरुक्षयसेति॥ आ। मभुवाम्। आ
ङ्गिरस भारद्वाज बार्हस्पत्य सभवरात्मभवेति पञ्च॥ अयं क्वचित्॥ भारद्वाजानां सर्वेषामविवाहः॥ ॥अथ केवलाङ्गिरसः
हरितानाम्। आङ्गिरस आम्बरीष यौवनाश्वेति॥ आद्यो मान्धाता वा॥ कुत्सानाम्। आङ्गिरस मान्धातृ कौत्सेति॥ क
ण्वानाम्। आङ्गिरस आजमीढ काण्वेति। आङ्गिरस घौर काण्वेति वा॥ रथीतराणाम्। आङ्गिरस वैरूप राथीतरेति।
आङ्गिरस वैरूप पार्षदश्वेति वा। अष्टादंष्ट्र पार्षदश्व वैरूपेति वा। अन्त्ययोर्व्यत्ययो वा॥ मुद्गलानाम्। आङ्गिरस
भार्म्यश्व मौद्गल्येति। आद्यः तार्क्ष्यो वा। आङ्गिरस तार्क्ष्य मौद्गल्येति वा॥ विष्णुवृद्धानाम्। आङ्गिरस पौरुकुत्स त्रा

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

सहस्येति। स्वांसगरांगिरसायसवैर्वैविर्वाहोभवति। हरितकुत्सयोस्तुनभयति॥ ॥अथात्रयः। तेचत्वारः। आत्रेयावाद्भुतका
गविष्ठिरामुद्गलाइति। आत्रेयानाम्। आत्रेय आर्चनानसश्यावाश्वेति। वाद्भुतकानाम्। आत्रेय आर्चनानसवाद्भुतकेति। ध
नञ्जयानाम्। आत्रेय आर्चनानस श्यावाश्वेति क्वचित्। गविष्ठिराणाम्। आत्रेय आर्चनानसगाविष्ठिरेति। आत्रे
यगाविष्ठिरपौर्वातिथेति वा। मुद्गलानाम्। आत्रेय आर्चनानसपौर्वातिथेति। वामरथ्यसुमङ्गलवैजवापानाम्। आ
त्रेय आर्चनानसआतिथेति। आत्रेय आर्चनानसगाविष्ठिरेति वा॥ सुमङ्गलानाम्। आत्रिसुमङ्गलश्यावाश्वेति के
चित्। अत्रेः पुत्रिकापुत्राणाम्। आत्रेय वामरथ्य पौत्रिकेति। आत्रेयाणाम् सर्वेषामविवाहः॥ ॥अथविश्वा
मित्राः॥ तेद्वादश। कुशिकाः। लोहिताः। रौक्षकाः। कामकायनाः। अजाः। कताः। धनञ्जयाः। अघमर्षणाः। पू
रणाः। इन्द्रकौशिका इति॥ कुशिकानाम्। वैश्वामित्र देवरात औदलेति॥ लोहितानाम्। वैश्वामित्र आष्ट
क लोहितेति। अनयोर्व्यत्ययो वा। वैश्वामित्र माधुच्छन्दस अष्टकेति वा। विश्वामित्र अष्टकेति द्वौ वा
रौक्षकानाम्। वैश्वामित्र गाथिन रैवणेति। वैश्वामित्र रौक्षक रैवणेति वा॥ कामकायनानाम्। वैश्वा

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

मित्र·देवश्रवस·देवतरसेति॥अजानाम्।वैश्वामित्र·माधुछन्दस·आजेति·वैश्वामित्र·आश्वरथ्य·वाधूले
ना२ तिवा॥ ॥अघमर्षणानाम्॥वैश्वामित्र·आघमर्षण·कौशिकेति॥पूरणानाम्।वैश्वामित्र·पौरणेति द्वौ·
वैश्वामित्र·दैवरात·पूरणेतिवा॥इन्द्रकौशिकानाम्॥विश्वामित्र·इन्द्रकौशिकेतिद्वौ॥धनञ्जयानाम्॥
विश्वामित्र·माधुछन्दस·धानञ्जयेति।वैश्वामित्र·माधुछन्दस·अघमर्षणेतिवा॥कतानाम्·वैश्वा
मित्र·कात्यआक्षिलेति·एतेवोधायनोक्ताः॥रोहिणानाम्।वैश्वामित्र·माधुछन्दस·रौहिणेति॥वे
णूनाम्·वैश्वामित्र·गाथिन·रैवणेति॥अष्टकनाम्।वैश्वामित्र·आष्टकायन·कौशिकेति॥अश्मर
थ्यानाम्।वैश्वामित्र·आश्मरथ्य·वाधूलेति॥उदवेणूनाम्॥वैश्वामित्र·गाथिन·रैवणेति·एते
आश्वलायनमात्स्योक्ताः॥अन्येत्वन्येपिषट्गणाउक्ताः॥तेन्यग्रन्थेभ्योज्ञेयाः॥एषांविश्वामि
त्राणामविवाहः॥ ॥अथकश्यपाः॥निध्रुवाः।कश्यपाः।शाण्डिलाः।रेभाः।लौगाक्षयश्च·

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

पृ॰ ध्रा॰ ५

निध्रुवाणाम् । काश्यप॰ आवत्सार नैध्रुवेति । कश्यपानाम् । काश्यप आवत्सार असितेति । रैभाणाम्॰ । का
श्यप॰ आवत्सार॰ रैभ्येति । शाण्डिलानाम् । काश्यप॰ आवत्सार शाण्डिल्येति । अन्यस्थाने देवलो वा असितो
वा॰ शाण्डिलाऽसित देवलो वा । काश्यपासित देवलेति वा । अन्ययोर्व्यत्ययो वा । एकस्मिन्नसितेति द्वौ वा ॥ लौ
गाक्षीन्वस्याम॰ । एषां कश्यपानामविवाहः ॥ ॥अथ वसिष्ठाः । ते पञ्च । वसिष्ठाः॰ कुण्डिनाः॰ उपमन्यवः॰ परा
शराः॰ जातूकर्ण्याश्चेति । वसिष्ठानाम्॰ वासिष्ठ ऐन्द्रप्रमद॰ आभरद्वस्विति । वासिष्ठेत्येको वा । कुण्डिनाम्॰
वासिष्ठ॰ मैत्रावरुण॰ कौण्डिन्येति । उपमन्यूनाम्॰ वासिष्ठ॰ ऐन्द्रप्रमद॰ आभरद्वस्विति । वसिष्ठाभरद्वसु ऐ
न्द्रप्रमदेति वा । आद्ययोर्व्यत्ययो वा । पराशराणाम्॰ । वासिष्ठ॰ शाक्त्य॰ पाराशर्येति । जातूकर्ण्यानाम्॰ ।
वसिष्ठ॰ अत्रि जातूकर्ण्येति । वासिष्ठानां सर्वेषामविवाहः । अन्यत्रापि मिथः ॥ ॥अथागस्त्याः ॥ श्री॰
ते चत्वारः । इध्मवाहाः॰ सोमवाहाः॰ सांभवाहाः॰ यज्ञवाहाश्चेति ॥ आद्यानाम्॰ आगस्त्य॰ दार्ढच्युत इध्म ५

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

वाहेति।आगस्त्येस्त्येकोवा॥सोमवाहनाम्।आगस्त्य दार्ढ्यच्युत सोमवाहेति॥साम्भवाहनाम्।सांभवाहे
न्य:॥यज्ञवाहानाम्।यज्ञवाहोन्य:॥आंधीपूर्वोक्तावेव।सारवाहानाम्।तदन्यास्त्रय:॥दर्भवाहानामात
र न्यास्त्रय:॥अगस्तीनाम्॥आगस्त्य: माहेन्द्रमायोभुवेति॥पूर्णमासानाम्।आगस्त्य पौर्णमास पा
रणेति॥हिमोदकानाम्।आगस्त्य हैमवर्चि हैमोदकेति।पाणिकानाम्॥आगस्त्य पौनाय पाणि
केति।एतेषट्कचित्।अगस्तीनां सर्वेषामविवाह:॥ ॥अथाङ्गिरस:॥शौङ्ग।शैशिरिणाम्।आ
ङ्गिरसवार्हस्पत्यभारद्वाजकात्यआक्षीलेतिपञ्च।कात्याक्षीलयो:स्थाने शौङ्ग शैशिरि वा।आ
ङ्गिरसकात्य आक्षीलेतित्रयो वा॥एषांभरद्वाजैर्विश्वामित्रैश्चाविवाह:॥एवं कपिलानांकता
नां वा।संकृतिपूतिमाषादीनां आङ्गिरसगौरिवीतसांकृत्येति।शाक्यगौरिवीतसांकृत्येति वा
एषां स्वगणस्थैर्वसिष्ठै:शौङ्गशैशिरैर्लौगाक्षिभिश्चाविवाह:॥काण्वपैरवीतिप्रवोगपारिजाते

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

ऽमो गाक्षीरंा· काश्यप· आवत्सार· वासिष्ठेति· काश्यप· आवत्सार· असितेतिवा। एतेह वैसिकानन्के:
कश्यपाः एषां वसिष्ठैः कश्यपैः संविवाहः॥ जातूकर्णानां वसिष्ठे रात्रिभिश्चाविवाहः॥ एवं दत्तक
क्रीतकृत्रिमस्वयंदत्तपुत्रिकापुत्रादीनामुत्पादककपालकयोः पित्रोर्गोत्रप्रवरावुभौ तिप्रवरसंजया
द्यः॥ अत्र सर्वत्रोपपत्तयः मूलं च मत्कृते प्रवरदर्पणेज्ञेयमिति दिक्॥ ॥क्षत्रियवैश्ययोस्तु पुरो
हितगोत्रप्रवरावेवेति सर्वसिद्धान्तः॥ यथाविवह्वर्षरिश्चैव कपिभरद्वाजयोर्विवाहउक्तः॥ तथापि
भरद्वाजकपयोर्गर्गरौक्षाययणाइति॥ चत्वारोपि भरद्वाजगोत्रैक्यात्मन्वयामिथः। कपिगर्गभरद्वाजा
मिथोरौक्षायणाद्विजाः। नोद्वहेयुः सगोत्रत्वात्प्रवरैक्यात्मकश्चित्॥ इति स्मृत्यर्थसारादुक्तेरवि
वाह एव तयोरितिप्रवरमञ्जरी॥ ॥स्वगोत्रज्ञानाभावेनुसमार्थ्याठ:॥ अथाज्ञातवंशोः पुरोहितप्रव
रेणवेति॥ आचार्यगोत्रप्रवरानभिज्ञस्तुद्विजः स्वयमात्मानं तु कस्मैचित्तद्गोत्रप्रवरोभवेत्॥
धनञ्जयगोत्रप्रवरं विधुरो जमदग्निजः॥ ब्रिवाह्नं च न तेनैव गोत्रे मातुः समाचरेदिति कश्चित्॥ ॥०॥

६

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

अन्ने भोजनदानेतु मासिकाद्येषु दूषिते। अनंतरं स्पृशेदापस्ताश्चौं भस्मनास्पृशेदिति।

दिवोदितानि कर्माणि प्रमादा(त्) क्रुतानि चेत्। प्रथमे प्रहरे रात्रेस्तानि कार्याणि पत्र(?) क्रमात्‌। स्मार्तवचनात्‌।

पितृपत्न्यामपेतायां मातृवर्जं द्विजोत्तमः॥ संवत्सरे व्यतीतेऽपि त्रिरात्रमशुचिर्भवेत्‌॥

महालयं तरं यत्र गिरिर्वा व्यवधायकः॥ वाचो यत्र विभिद्यन्ते तद्देशांतरमुच्यते। १। देशांतरं वदंत्येके ष

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

पातेमातुं चिस्रु मासं पित्रादीनां दिनत्रयं मिति हंसतो २ पातश्राव: पंचमषष्ठमासोपलक्षणपरः । पातः पंचमषष्ठयोरिति माधवः

श्रीगणेशाय नमः ।। ।। षण्मासाभ्यन्तरे चेत्स्यादुत्पत्तिर्निहितिर्गर्भमात्रे विनष्टे मातास्तन्मासस्संख्यासमदिन
मशुचिः स्नानशुद्धाः सपिण्डाः ।। अन्त्ये मासद्वये तु त्रिदिनमशुचयोऽतः परं सूतिवत्स्याज्जात्युक्तं सर्वपुंसां तु
तदपि स्यं भवति विपत्ति यत्र चायं तु शौचमाद्यम् ।। १ ।। जन्माशौचान्तराले यदि शिशुमरणं नालच्छेदपू
र्वकाले निष्क्रमणान्निःसृते प्राजननजनितमाशौचमस्यैव कृत्स्नम् ।। प्राङ्नालच्छेदनाच्चेन्निधनमुपग प्रा ॥
तेस्तत्त्रये सैव शुद्धिः सर्वेषां सूतिकायास्त्विह च सकलकं पूर्तस्त्रुचिसूतस्य ।। २ ।। स्नानं प्राङ्नामतो वार
अनुमासः दशाज्जननतोऽह्नः परेतत्रिदग्धेऽदग्धे त्वत्रापि सघस्तदुपरि दिनमाब्दतश्चोलस्य नाश्मसद्यश्चौले अहोरात्र मितिशेषः
तु त्रिरात्रं त्रिदिनमितरथा प्राग्व्रतात्स्नानशौचं मातापित्रोस्तु पश्चे त्रिदिनमदशनेसन्निधौ नष्टवत्से ।। ३ ।।
पुनर्घट्टेल संज्ञे जनिकजननी सोदराणां दशाहं यत्तुऽस्पृश्यत्वमेवाधिकमिह विषये शौचकं तु त्रिरा
त्रम् ।। स्त्रीषु स्नानं नमुख्ये तु प्रोषु ध्वंसेयं ज्ञातिरं शौरकालोर्ध्वगापदानतोऽर्हो त्रिभिरूपरमता १
ऽतिगोत्रं सकं च ।। ४ ।। अन्म रोपेतम्स्तावपिवदशानि शा त्र्याहानि पक्षं मासं वर्षं क्रमेण ।।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

आत्मपितृस्वसुः पुत्रा आत्ममातृस्वसुः सुताः । आत्ममातुलपुत्राश्च विज्ञेया आत्मबांधवाः । पितुः पितृस्वसुः [illegible]ाः पितृमातृस्वसुः सुताः । पितुर्मातुलपुत्राश्च विज्ञेयाः पितृबांधवाः । मातुः पितृस्वसुः पुत्रा मातुर्मातृस्वसुः सुताः । मातुर्मातुलपुत्राश्च विज्ञेया मातृबांधवाः ।

आसप्तमात्स[illegible]पिंडाः सुस्ततः समानोदकाः । ततः सप्त सगोत्राः स्युरे सगोत्रविनि[illegible] स्नाता ।

शुद्धयंत्युवितदूरस्थजातिस्त्रुपस्पर्शम् ॥ बालप्रस्त्रये सतीचोपरमातिकुलके शवबंधवांधवः स्यात्पोषिजो विश्वयुद्धे स्नतवति

५२ इरिनंपुत्रविशुद्धसंघः ॥ शावेतीते दशाहोत्तरप्रभृति विषये प्राक्‌ त्रिमासा त्रिरात्रं पक्षिणी यायां ष[illegible]मासा दिनं मिह नवमास्याश्ता

स्नानमात्रं ॥ स्नानं देशांतरस्थे तु लं पितृविषये देशकालादि[illegible] [illegible] मातुः सपत्न्या प्रेते दिनमेकमतिक्रांते

६४ शौचं समानं ॥ ६ ॥ पित्रोर्गुरोस्तथासवमरणे योरेकस्य त्रिरात्रे स्यात्पित्रोरेकानामप्यपितृमरणे [illegible] स्या स्त्रिया मातापित्रोर्मरणे ४

त्रम् ॥ प्रेते स्वाचार्यमातामह दौहित्रसुतश्रोत्रियपालिकेसपाजुकसोयेष्वत्रिरात्रं त्रीदिवसमष्टवि: सौदकस्तु भयत्र ॥

७ ॥ पक्षिणी यायाशौचमस्मिन्गुदौहित्रसुतमहाधार्यबंधुत्रयाते वा स्यिश्वश्रूसुमित्रश्वशुरभागिनिका भागिनेयपथया १०

रो ॥ मातामह्योश्च पित्रोः स्वसरि वा विरते मातुले मातुलान्यां वा थोसउमेतिरेव स्वविषयन्नपतो ग्रामनना थे वनखे ॥ १४

२१ ८ ॥ शिष्योपाध्याय बंधु त्रयपरस्य तनया वाचार्यभार्या सगोत्रान्स्वानश्रोत्रिये स्वगृहपरस्मतौ मातुले वैक

स्नाहो रात्रमिति रात्रं ॥ रात्रिं सब्रह्मचारि राय धनक धम पिस्वल्पसं धनुक्रे स्नानं वासो युतं स्यादि दमपिसकलांस

वीर्पः वैवर्गोपित्तुलं ॥ ९ ॥ वृद्धौ शौचस्मम ध्येत परम पिसमं स्वल्पकं वासजाति मे तेजोन्तपांतरं वाप्यारं भवति

व

[illegible]

वा

शौवक

तदाप्लवशेषेणाशुद्धिः ॥ ग्राम्यांतप्रात्रिशेषेअभिरपरदिनैर्यामिनीयामशेषे नैवाशौचं न पित्र्यं पितृकृपश
मने पक्षिणीमातलस्सो ॥२०॥ सर्वेलाशौचमंतर्यदि विदितमिदं शेषमात्रेणशुद्धिः दशाहाद्विहितान्त्यैर्वस्तु
रस्याद्विसतोन्य त्र्यहं कुर्यादूर्ध्वमहम् ॥ एतेस्मात्वा सर्वे लंविहितं तदृतकृतावत्कं । स्मृतिकात्रिंशद्
त्रंनयोरपापितृस्तुरकरसो विंशतिः उत्तरसूनु ॥११॥ निर्हृत्यान्वयमौतं द्विसप्तकुविको यासवर्णेतइनाशौचं चा अग्नस्पोशितेन्द्र अते
अग्नि नस्तोम नासमाधकतुरातफलभोगाल्लवनैवभुञ्जीत ॥ नीत्वा पात्रायुष्मतापितृपरमगुरून्ब्रह्मचारीन्न दोषी तेभ्यो नत्वं
सकलं निर्हृतोस्यब्रतमपिवितितं भश्यपतेवश्यमेव ॥१२॥ तुल्योत्कानुयाने वसनसहितकोम्भस्यवंभुत्सवन्हिस्पृष्ट्वा
अंम्भाश्यप्रासं यस्तिमपुर्विहीनवर्णानुयाने ॥ पक्षिणीपेकान्तरान्दुब्रजन्नहतभवे यंतरले त्रिरात्रं कृत्वास्नौ कृतेऽपि
त्वाशुन यामभूयमंत्रशतं सर्पिराशं चकुर्यः ॥१३॥ तातां वा चार्यकेभ्यो मलजलतिलदो ब्रह्मचारीतदीयाशौ रेतुत्रि
चेनैभ्यक्तुतद्वः पुनरूपनयनं वाधिकं कारयेत्तु ॥ अन्यैर्स्वं ज्ञातिकेभ्यो यदि दहति तद्व्रतस्यं युक्ता॥ २

स्मा६

शुभाः स्युः ऊर्ध्वं कृच्छ्रपंचाँ धम्मदत्तनविधौतं तमेवाप्नुवंति॥ २४॥ पालाशीं मां हित्वाग्नेः प्रतिकृतिमथवाप्यौति
दग्ध्वा दत्त्वा हाथा शौचाः ज्ञातयः स्युस्तत् तरन्तरणां त्रीण्यहान्येकं तु वर्षः॥ अन्योविसायशौचे सकृद्दद्नमद्दस्ताव
दशौचं कृत्वा यावत्तेषां तद्दत्तव्रतमपि च चरेत्सोदत्ते लेकरात्रम्॥ २५॥ जन्मन्य स्वयपतानो भवति कुलभुवां
मातृवर्ज्जं पितुस्तु स्नाना दूरं स वैलाद्ध्वनि घनकृताशौचके त्वेत्रिभागे॥ पूर्वाशस्योपरीत्थं महति वयादि सं
वायनं वृत्तमासीन्नो वेत्तस्योपरिष्टाद्यतु गच्छज यो र्हसियोराप्लवोऽस्ति॥ २६॥ अन्तेनो पात्तयोस्तु त्रिरजनिवरस्या
स्त्रीदासादिकानां स्वाम्याशौचाहः संवासमादिन्नगमनाहूर्ध्वं मन्यतुस्त्वम्॥ जाते पत्ये तु तस्मिन्नहनि निशि
च स्वन्मंगलाद्येषु योग्याः सर्वाशौचं सदानो भवति यतिवनिब्रह्मचर्ये स्थितानाम्॥ २७॥ तत्तत्कार्येषु सत्रिव्र
तिन्रुपनृपवद्दीक्षितर्त्विक्रवेश्या भ्रंशापत्स्वप्यनेकश्रुतिपठनभिषक्कारुशिल्पातुराणाम्॥ संग्रामक्षे
उपनोपनयनयजनश्राद्धयज्ञप्रतिष्ठोत्सवज्ञातीर्थयात्राजपपरिणयनाद्युत्सवेष्वेतदेषी॥ २८॥ नाशौचा

स्व

ज्ञातयः स्युः पतितपतिसुतश्च विट् पाक्षिनीषु स्वात्स्वारवंडिवौराश्मराहितस्तुरायेयपढौ नोपगास्तु ॥ संदर्पात्सर्प

विप्रक्षितिपपशुद्विराकीर्त्तिकाघैर्हतेषु स्वेच्छा दवविषाग्नुज्ज्वलनजलविषानाशकाद्यैर्मृतेषु ॥ १९ ॥ नाशौ

चं शाककाष्ठाजिनलवणातृणक्षीरनीराग्निषेष्वपुष्पे मूलफले चौषधिदधिमधुरसाग्निलेख्यामभोज्ये ॥ द

ग्धा दग्धास्मीति स्वयमनुमननात्स्वामिनो याति जाताशौचे वा कृत्रिमे वा परिणीतमपरिणीतं वापि सर्वैस्तु विः

स्यात् ॥ २० ॥ जातारण्याग्निनावाकार्ये नपनविधेर्देग्धिराधानकालाऊ स्वेरणो ध्वंतु विध्याहितहुतवह्नै

र्लौकिके नास्य भावे ॥ चाण्डालाग्निं चिताग्निं पतितहुतयुतस्सूतिकाग्निं वप्रहिजस्यादकृसहतेनेन्धनरत्नघृता

घेन दहोप्यघृताः ॥ २२ ॥ सर्वेलस्त्री विदग्धा उपनयनविधेः स्वकरतुस्वशाखाग्न्याधानहोमैस्तद्विधानैः सकलशव

विधिंजैस्तुपुत्रो वरो वा ॥ उद्वाभावे क्रमेणा स्वकुलजननीवंशपाशिष्यलिङ्गी वा वाप्यविवायश्चकुर्यात्स्वयमात्मनाविधि

सोऽपितत्तत्कालम् ॥ २३ ॥ आनाम्नः स्वातमासं न जलहुतवहौ नामवर्षत्रयांतः कामं वा ध्वंस्नुनित्यो भवतुउपर ६

मा ध्यन.
अरानमारा आरात्व
आराक:

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

तेऽ चौलके चौलयुक्ते ॥ नित्योकाला विशेषा स्थ पितृमुख्वरा: साप्रयित्वां वरस्त्रगं धार्यै: शोभयित्वांम्ततमध्यस्त्वनने ऽ
योग्यभाज्ये विलिप्य ॥ ४७ ॥ प्रतस्य ग्रामान्नगरस्य वा हिर वनिमुरं क्षाध्यियतत्तरेणाग्न्यारे गोव वैश्यं पंपित्तद्दिशि वृषलं नाश्
यित्वानुयायुः ॥ विप्रोस्य: सर्वम्सनद्विशारस्त्र पर्व तौनानुस्यानेनियाम: स्तुतै: स्वच्छोऽप्य वा छायरि भवतिम्ततः प्रेत भावा
न्मुक्तिः ॥ ४८ ॥ ज्ञातीनांमातृपित्रोरपि परमगुरोरग्निरस्य मंभोऽप्यामित्रमन्नी स्वस्यैय याज्यमस्तु रघुरस्तु हेम्राज
कानांयथे छया नवास्त्र वस्त्र वारिवातिपतिपतितत्सौवृ पायं उवोराम्रु पेलित्रपिराउनलजलक धनानर्द
कालेतु सक्ता: ॥ ४९ ॥ संस्कृत्यानी क्ष्यमाणा सकलकुलभुवो बालवृद्धान् जित्वा नार्यो वृद्धपूर्व पयसि सवस्त्रा
स्वकवारं निमज्ज्य ॥ पाषाणाग्नि: सङ्ख्यपति द्विजमुख्कं भास्करोदक्षिणास्या: दत्वैतत्स्तुत्यमुख्वावेम्ततवर्ति विशिनु ऽ
प्राङ्मुखास्ते द्दीरन् ॥ ५० ॥ स्नात्वा भूयोपि तत्राग्निनिशमनशनाज्जात योहरिन्द्रे शंवाश्नीतो स्वन्नाशनावाऽऽस्मिन्मेल प
वरोपय: क्षारमन्नं सजेयु: ॥ स्त्रीसंगमंगलानि व्यसनतस्यनमु प्रोक्तो ह्यासना नितार्या स्तौर्याक्षितौ तेप्यथा
तितियता: संविशेयुर्निशायाम् ॥ ५१ ॥ संस्कर्त्ता दर्भपुंजेमसमस्तु स्वमत: प्रस्थहं पिण्डमेकं भस्मावेवाव पतप्रथ ॥

मो

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

अनुभाविनानुमरणनमृतिगौतमोक्तेः

मरिनवस्य स्वमेवोपरि स्यात् ॥ तरहात् गेत्वगरायेव च पुनर्दिनमिरंद्वा दितोत्र्यां चतुर्णामेकस्मिं सप्तमेवाह्नि नवम
दिनेवानुपेतेतु नैतत् ॥ २८ ॥ वर्षीयस्यु जातेलपरि वपन नरवके स्नं संस्तत्र काले मध्ये वा केवि दूचुः पितृपरमयुह
षेवबापाहिनित्सम ॥ अत्र स्मार्त्तस्तु भाद्ये भरितम भरीतं तस्वर्गेद्येर्वि दिलाकृत्वा पावं च रयास्तु भभय
भिहेभ रखुरेभ्यः शुभार्यम् ॥ २९ ॥ हत्वापिराउसपिरसुः पर स्याव वहनरनापकाखण्ड जिलात् वेश्मद्वारि
वास्य प्रशमितमनसो निंवपत्रं विदस्य ॥ आचम्यारम्भं तु दूर्वांकुर वरवृ ष भानस्केताल्गोमयं चस्वधुमा स्थि
स० २ जाग्धे तैलाल्प थ ह पारिपन्त्यं सर्वे विशेयुः ॥ ३० ॥ ॐ ॥ इति त्रिंशच्छ्लोकी समाप्तम्स्तु भद्रं भूयात् ॥
इति सम्वत् १८७४ ॥ मिति मार्गशीर्ष शुक्ल ८ रोज २ ॥ रामकृष्णाभ्यां नमः ॥ ॥ रामः रामो रामाः राम रामो ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

गमनागमने चैव सर्वं शुद्धो विधीयते॥ गमनागमने पारितोषिक द्रव्यमादाय कन्यापि
त्र वेद्रुमनियाताया ताते॥ याज्ञवल्क्यः॥ दत्वा कन्यां हरन् दण्ड्यो व्ययं दद्याच्च सोदयम
॥ मृतायां दत्तमादद्यात् परिशोध्योभयव्ययम्॥ कात्यायनः॥ अनेकेभ्योपि दत्तां याम
नूढां यान्तु यवर्वे॥ वरागमश्च सर्वेषां लभेताद्यवरस्तु ताम्॥ पश्चात् वरेण यद्दत्तं तस्याः
प्रतिलभेत सः॥ अथागच्छेत्तमूढा या दत्तपूर्ववरेण हन्नेत्॥ [illegible]तिः॥ सपुत्रेण भवेत् कन्या
वर्जनीया कुलाधमा॥ वाचा दत्ता मनोदत्ता कृतकौतुकमङ्गला॥ उदकस्पर्शिता या तु यश्च
पाणिगृहीतिका॥ अग्निपरिगता या तु पुनर्भूप्रसवा च या॥ इत्येताः काश्यपेनोक्ता दहन्ति कुलं

२६॥ ॥

श्रीः
६१

राम
१

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

११४

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

67CC

अ·कौ·पू· श्रीगणेशाय नमः॥ अथ कोजागरव्रतम्॥ अथ संकस्पदुमान्निष्काप्यति
१ ते॥ तदुक्तं मलारवि· लैंगे॥ आश्विने पौर्णमास्यां तु चरेज्जागरणं निशि॥ कौमुदी
सा समाख्याता कार्या लोकविभूतये॥ कामुधां पूजयेल्लक्ष्मीमिंद्रमैरावतस्थि
तम्॥ सुगंधिर्निशि सद्वेषअक्षैर्जागरणं चरेत्॥ निशीथे वरदा लक्ष्मीः कोजा
गर्तीति भाषिणी॥ तस्मै वित्तं प्रयच्छामि अक्षैः क्रीडां करोति यः॥ नारिकेलैश्चिपि
टकैः पितॄन्देवान्समर्पयेत्॥ बंधून्स्वश्च प्रीणयेत्तेन स्वयं तदशनो भवेदिति॥ मदन
रत्ने· नारिकेलोदकं पीत्वा अक्षैर्जागरणं निशि॥ तस्मै वित्तं प्रयच्छामि यः करोति म राम
हीतले॥ अथ स्कंदपुराणोक्तं कोजागरव्रतम्॥ श्रीअश्वत इतिमंत्रेसा १

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

६४म.

तस्मै वित्तं प्रयच्छामि असौ कौमुदी ... करोति यः। नारिकेलैश्च पिटकैः पिष्टकैर्वा समर्पयेत्। बंधूंश्च
पूजयेत्तेन स्वयं तद्दत्तमोषधादिति। मदनरत्ने। नारिकेलोदकं पीत्वा अक्षैर्जागरं परिक्री

को. पू. श्रीगणेशाय नमः॥ अथ कोजागरंव्रतम्॥ जयसंकल्पद्रुमान्निष्कृष्य नि २
१ लिख्यते॥ तदुक्तं महार्णवे लैंगे॥ आश्विने पौर्णमास्यां तु चरेज्जागरणं
निशि॥ कौमुदी सा समाख्याता कार्या लोकैर्विभूतये॥ कौमुद्यां पूजयेल्लक्ष्मीमिंद्रमैरावतस्थितम्॥ सुगंधिर्निशि सद्वेषं अक्षैर्जागरणं
चरेत्॥ निशीथे वरदा लक्ष्मीः को जागर्तीति भाषिणी॥ तस्मै वित्तं प्रयच्छामि
म यः करोति हि नर्तने॥ अथ स्कंदपुराणोक्तं कोजागरव्रतं॥ श्रीश्चतेति मंत्रे राम: १

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

मूर्तिमंत्रेणा लक्ष्मीं तत्र प्रपूजयेत्।आतारमिति संपूज्य नागैरावतैः सह· महा
लक्ष्म्या अर्घदानमंत्रः महालक्ष्मि समागच्छ पद्मनाभपदाद्रिहे ।। अथोप १२
चारपूजेयं त्वदर्थे देवि निर्मिता तापत्रयहरं दिव्यं परमानन्दलक्षणं· ताप
त्रयविनिर्मुक्तं तवार्घ्यं कल्पयाम्यहं· सुराधीशं सहस्राक्षं वज्रपाणिं श
चीपतिम्· ऐरावतसमारूढमिंद्रमावाहयाम्यहम् ।। अर्घ्यं गंगोदकं दिव्यं
सर्वमंगलसंयुतं।गृहाण देवदेवेश भक्तानां वरदो भव ।। प्रार्थना ।। क्षीरोद

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

क्षा

को·गर्गीवसंभूते कमले कमलालये· प्रयच्छ मे सर्वकामं विष्णुवक्षस्थलाल
2 ये॥ विष्णोर्वक्षसि पद्मेव पंखेव चक्रे तथांबरे· लक्ष्मी नित्याय सिद्धाय समर्पि
संतथा कुरु॥ इंद्रः सुरपतिः श्रेष्ठो वज्रहस्तो महाबलः॥ शतयज्ञाधिपो दे
वतस्मै नित्यं नमो नमः। आप्यायस्वेति मंत्रेण चंद्रं संपूजयेत्। नमोस्तु ते नि
शानाथ लक्ष्मीभ्रात नमो नमः॥ व्रतं संपूर्णतां यातु गृहाण च्छविर्वि सोम रामः
मा॥ नक्षत्रनाथः शिवमौलिरत्नः पीतप्युतिर्यः पतिरोषधीनां॥ नि श्रोत्स 2

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

वंयः कुरुते जनानां सर्वं दूमातः शिवमादधातु · क्षीरोदधिसमुत्पन्ना लक्ष्मी
भ्रातः सहोदरः · हरमुकुट निवासीन पूर्णचन्द्र नमोस्तुते · अथाश्विन
पौर्णमास्यां को जागर व्रतं · भारत पौर्णिमा चाश्विने मासि कौमुदीपरिकी
र्त्तिता · कौमुद्यां पूजयेल्लक्ष्मी मिंद्र ऐरावत स्थितं · निशि जागरसांकु सावेर
घु स्सवमाचरेत् · स्कांदे व्रतार्केपि । अस्ति को जागरं नाम व्रतानां व्रतमुत्तमं ।
ह य [illegible] त्वा सर्वमाप्नोति जंतु लोकानतुक्रमात् । पौर्णिमा चाश्विने मासि कौमु
दीपरिकीर्त्तिता · तत्राराध्य महालक्ष्मी मिंद्रमैरावतस्थितम् · उपवासं प्रकु

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

कोटिर्वीतदीपान्दद्यात्तु भक्तितः॥ लक्षं तदर्थमयुतं सहस्रं शतमेव वा॥ घृतेन दीपयेद्
॥३॥ दीपान् तिलतैलेन वा व्रती॥ रात्रौ जागरणं कार्यं गीतवाद्यपुरःसरम्॥ यथाविभवतो देया पुरवीथिषु दीपकाः॥ वनेषु देवायतने आरामेषु गृहेषु च॥ ततः
प्रभाते संजाते पूजयेच्च शतक्रतुम्॥ ब्राह्मणान् भोजयेत् क्षीरघृतशर्कर
पायसैः॥ वासोभिर्दक्षिणाभिश्च ततस्तान् पूजयेद्द्विजान्॥ यथाशक्त्या व्रतात
मा दीपान् स्वर्णविनिर्मितान्॥ एवं नित्यं सविधिवत् ततः पारणमाचरेत्॥ व्रतस्या रामः
यं विधानेन कृत्वा संतेदीपसंख्यकान्॥ लैंगे॥ निशीथे वरदा लक्ष्मीः को जाग ३

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

तीति भाषितो। जगत्स्वभवतेत स्यां लोकवैष्णव लोकिनी· नारीकेलोद

कंपीत्वा अक्षक्रीडां समाचरेत् तस्मै वित्तं प्रयच्छामि को जागर्त्ति मतेः(महीत

इति कोजागरव्रतविधिः॥ अथ सायाह्ने मार्गसंसौ ध्वजनावसौरिलं

कृत्य पुष्पतोरणादिभिर्द्वारशोभा कृत्वा गृहान्तर्बहिर्द्वारप्रासादेह

वीदेवगृहघाप्ततनेघृतदीपान् रतिनूते लदीपान्वाल॥ ततः सुस्नातः

सालंकृतः गणपतिपूजनमातृकापूजनं नांदीश्राद्धं तं कुलाचारं इति स

र्वपापविकीर्य ततः भित्तिषु उभयत्र कुबेरं गजारूढं इं ३ विलिख्य मध्ये

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

 महालक्ष्मी ह्रूं ह्रुं अक्षतपुं जेष्ठुरोहिंणी ह्रूं ह्रुं रूं ह्रुं स्कंदं नंदीश्वरं कुवेरं लक्ष्मी अ
 क्षतपुं जेष्ठु आवाहय अनेनं ह्रूं ह्रुं ध्यानं॥ चतुर्दंतगजारूढो वज्रपाणिः पु
रंदरः। शचीपतिश्च ध्यातव्यो नानाभरणभूषितः॥ ध्यानं॥ पद्माक्ष
मालेकांभोजांकुशांश्चयाम्यपो॥ पद्मासनस्थां ध्यायेत श्रियं त्रैलोक्य
मातरं॥ गुरुवर्णांस्तु रूपां वस्त्रवीलंकारं भूषितां॥ सोकमपद्मकरांवा
मेवरदां दक्षिणेनतु॥ इतिमहालक्ष्मीध्यानं॥ कुवेरं वावाहय पाद्यार्घा
चमनीयादिनानाविधपकलपुष्पमादिके सर्वदैः चिपिठकायंव

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

रवा घृत कसारखंडैः उपहारैः संपूज्य पायसनैवेद्यं दत्वा तांबूलदक्षिणा
दिभिः तोषयित्वा नीराजनं प्रार्थयेत्॥ नमस्ते सर्वदेवानां वरदासि हरिप्रि
ये। या गतिस्त्वत्प्रपन्नानां सा मे भूयात्त्वदर्चनात्। इति पुष्पांजलित्रयं द
द्यात्॥ ततः विधिवैरावतस्थाय भास्वत्कुलिशपाणये। पौलोम्यालिं
गिताय पिसहस्राक्षाय ते नमः इति पुष्पांजलित्रयं दद्यात्। ततः धनदाय न
मस्तुभ्यं निधिपद्माधिपाय च। भवंतु [illegible] त्वत्प्रसादान्मे धनधान्यादिसंपदः॥
इति कुबेराय पुष्पांजलित्रयं दद्यात्॥ ततः पंचखाद्यैः नारिकेलखंडैः सर्वोप
चपुकैः ९

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

कोजागरितोष्यव्राह्मणान्सुवासिनीभ्यश्चभोजयित्वातेभ्योदक्षिणान्दत्वास्वयं
५ उपवासंवाफलाहारंकृत्वातस्यतिथिचित्वेनवानक्तंहविष्यादिकुर्या
त्॥ततोनारिकेलोदकंपीत्वाअक्षैर्जागरणंकृत्वाप्रातर्लक्ष्मींसंपूज्य
विसर्जयेत्॥इति कोजागरव्रतपूजासमाप्ता॥ ॥शुभमस्तु॥ राम:
॥स्वस्तिश्रीधर्मानन्दस्येदंपुस्तकम्॥ ॥ ५

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

नमाचरेत्॥ ग्रस्तावेवास्तमानं तु रवीन्दू श्रुतौ यदि॥२५॥ तयोः परेद्युरुदये स्नात्वाभ्यवहरेन्नरः॥
ग्रयोदस्यादितो वर्ज्यं दिनानां नवकं क्रमम्॥ मङ्गलेषु समस्तेषु ग्रहणे चन्द्रसूर्ययोः॥ द्वादस्यादित्तृतीया
न्तो वेध इन्दुग्रहे स्मृतः॥ एकादस्यादिकं सौरे चतुर्थ्यन्तः प्रकीर्त्तितः॥ खण्डग्रहे तयोः प्रोक्तमुभयत्र
दिनत्रयम्॥ नित्ये नैमित्तिके जप्पहोमयज्ञक्रियासु च॥ उपाकर्मणि चोत्सर्गे ग्रहदोषो न विद्यते॥
ददृशं नियमं न्यायैर्विवरीतुमिहोद्यमः॥ तमेव निर्णयं शास्त्रन्यायाभ्यां वक्तुमुद्यतः॥१३०॥ ॥ ॥
॥इति श्रीमत्पदवाक्यप्रमाणपारावारीणमाधवाचार्यविरचितकालनिर्णयकारिकावलीस
माप्ता॥ ॥ ॥ ॥अङ्कशून्यनगभूमितेशाकेमासि [illegible] रधिके मुदा लिखत्॥ पार्वतीवरणपंकजे [illegible]
रि

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

डिका॥ अह्नः सङ्क्रमणे रात्रावनुष्ठाननिषेधतः॥ उक्तौ कालौ व्यवस्थार्थमेतद्दशान्पूर्वपश्चिमौ॥ एवं संक्रमणे
भानोर्दिनार्द्धस्नानदानयोः॥ अर्द्धरात्रादधस्तस्मिन्मध्याह्नस्योपरि क्रिया॥ ऊर्ध्वसंक्रमणे चोर्ध्वमुदय
यात्प्रहरद्वयम्॥ पूर्णे चेदर्द्धरात्रे तु यदा संक्रमते रविः॥ प्राक्दिनद्वयं पुण्यं मुक्त्वा मकरकर्कटौ॥ कर्क
टे मकरे रात्रावप्याचारात्तु स्थितिः॥ पूर्णिमाप्रतिपत्सन्धौ राहुः सम्पूर्णमण्डलम्॥ ग्रसते चन्द्रमर्कं च
पर्वप्रतिपदन्तरे॥ ग्रस्यमाने भवेत्स्नानं ग्रस्ते होमो विधीयते॥ मुच्यमाने भवेद्दानं मुक्ते स्नानं विधीयते॥
सूर्यग्रहे तु नाश्नीयात्पूर्वं यामचतुष्टयम्॥ चन्द्रग्रहे तु यामांस्त्रीन्बालवृद्धातुरैर्विना॥ अपराह्णे न म
ध्याह्ने मध्याह्ने न तु सङ्गवे॥ भुञ्जीत सङ्गवे चेत्स्यान्न पूर्वं भुजिमाचरेत्॥ ग्रस्तोदये विधोः पूर्वं नाहर्भोज

सायाह्ने ग्रहणे तु नापराह्णे भुंजीत +२

यीत्·॥ इत्यादिविज्ञातिः सर्वापर्वण्येवेतिर्णयः॥ उत्तरार्द्धेकालभेदात्कर्मभेदोपदेशनम्·॥ अस्मिन्नक्तमिया
ग्नात्तत्र सत्रमुपोषणे·॥ मुख्यंनस्यास्मभवेतु ग्राह्यंतत्वंनिशीथयुक्·॥ उपवासेयदहंस्यात्तद्दिनेकेकभ
क्तयोः॥ उदयेत्रिमुहूर्तस्थेन सत्रेव्रतदानयोः॥ दिनद्वयेतथात्वेतु पूर्वं स्याद्बलवत्वतः॥ श्रवणोत्तरयास्तु
पाकरणाकर्मणि·॥ पितृमेतु तिथिवत्सर्वेण सत्रस्यविनिर्णयः॥ पूर्वः स्यादुपवासादौ उत्तरोव्रतदानयोः॥
योगः श्राद्धकर्मकालव्याप्तरक्तपरिगृह्यताम्·॥ कारणंयद्दिनेतत्तु ग्रासेणात्रौपदानदा·॥ द्दिनद्वयेक
भक्ताभ्यामुपवासः प्रसिद्ध्यति·॥ वारेषुसंशयाभावाद्गृहीतव्यंयथास्थितम्·॥ आसन्नताद्यः सं
क्रान्तेषुण्याः स्नानादिकर्मसु·॥ चरेषुकर्कटेपूर्वामकरेविंशतिः पुरा·॥ वर्तमानेतुलामेषेनाड्यस्त्तभ
यतोदश·॥१५॥ वृषभादौस्थिरेपुण्याघाकयश्चादपिषोडश·॥ मिथुनादौद्विः स्वभावे उत्तराः षष्ठिना

आब्दिकावन्मतः॥ दिनद्वयेप्येकदेशे चेत्तोयाद्योमहत्त्वतः॥ तुल्यत्वं चैकदेशे चेत्तत्र ये पूर्वोन्त्ययोत्तरः॥ कृत्स्न
व्याप्तौ द्वयोरंशे तूत्तरस्तिथिरिष्यते॥ साग्न्यनग्निव्यवस्थास्यान्नस्याच्चेदपराह्णयोः॥ पूर्वेद्युः साग्निकाः कुर्युरु
त्तरेद्युरनग्निकाः॥ पर्वप्रतिपदोः सन्धिः मध्याह्ने वा ततः पुरा॥ अन्वाधानं पूर्वदिने यागः सन्धिदिने भवेत्॥१०४॥
ऊर्ध्वं मध्याह्नतः सन्धावन्वाधानन्तु तद्दिने॥ इष्टिं परदिने कुर्यादन्यो वाजसनेयिनः॥ यस्तु वाजसनेयी स्यात्त
स्य सन्धिदिनात्पुरा॥ न क्वाप्यन्वाहितिः किन्तु सदा सन्धिदिने हि सा॥ सन्धिश्चेत्सङ्गवादूर्ध्वं प्राक्पर्यावर्तनाद्र
वेः॥ सा पौर्णमासी विज्ञेया सद्यः कालविधौ तिथिः॥ ऋद्धिः प्रतिपदो पास्तिन दर्शं पर्वणि क्षिपेत्॥ ह्नयस्या
र्धं तथापि त्वासन्धिर्निर्णीयतामृसदा॥ बोधायनमते दर्शश्राद्धं चेष्टिर्विधीयते॥ द्वितीयात्रिमुहूर्ता चेत्प्र
तिपद्यापराह्णिकी॥१०५॥ अन्वाधानं चतुर्दश्यां दर्शे खल्पेपि वर्जयेत्॥ दर्शश्राद्धं तथा कार्यमिति बोधायनो ब्र

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

यज्ञे देकादशीं नरः ॥ उपवासव्रतादन्यव्रते सार्द्धमुहूर्त्तके ॥ सप्तमी दशमी विद्धा मेतामेकादशीं त्यजेत् ॥ द्वाद
शी पूर्वविद्धैव व्रते पुनरखिलेष्वपि ॥ शुक्लात्रयोदशी पूर्वापरा कृष्णात्रयोदशी ॥ अलाभे सापि पूर्वैव पूर्वा न कृ
त्रयोदशी ॥ या शुक्ला गसते पूर्वा गस्यतां सापरासिकी ॥ चतुर्दश्युत्तरा शुक्ला पूर्वा कृष्णा चतुर्दशी ॥ १० ॥ उ
दयो - मुहूर्त्तापि ग्राह्यानन्तव्रते तिथिः ॥ शुक्लापि रात्रियुक्ता स्याच्चैव श्रावणमासयोः ॥ शुक्ला सर्वापि पूर्वे
व यदि स्यादायरासिकी ॥ प्रदोषेवानिशीथे वा द्वयोर्वा यास्ति सा भवेत् ॥ शिवरात्रिव्रते तत्र द्वयोः सत्ता प्रशस्यते ॥
तदभावे निशीथैकव्यासापि परिगृह्यताम् ॥ तस्याप्यसम्भवे ग्राह्या प्रदोषव्यापिनी तिथिः ॥ तिथ्यन्ते पारणं
मत्र यावद्वाक्समापने ॥ अन्यथा पारणं प्रातरन्यतिथ्युपवासवत् ॥ पूर्वविद्धैव सावित्रीव्रते पञ्चदशी तिथिः ॥
नाड्योऽष्टादश भूतस्य स्युश्चेत्तत्र परेऽहनि ॥ व्रतान्तराणि सर्वाणि परेऽह्न्येव सर्वदा ॥ श्राद्धे परागृकालीनो दर्श

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

वाधिकाचेत्स्यात्परं दिनं ॥ पूर्वं शास्त्रं तत्परं स्यादिति वैष्णवनिर्णयः ॥ एकादशीद्वादशी ६

जन्माष्टमीतदा ॥ ६ ॥ अन्तर्भूता जयन्त्यास्याद्योगप्रशस्तितः ॥ नवमीपूर्वविद्धैव पक्षयोरुभयोरपि ॥ ७ ॥ मध्या
ह्रेरामनवमी पुनर्वसुसमन्विता ॥ ग्राह्या नैवाष्टमीयुक्ता सत्रापि वैष्णवैः ॥ कृष्णा पूर्वोत्तरायुक्ता दृष्टा
पिर्वं व्यवस्थिता ॥ जयन्तीव्रतवन्नित्यं काम्यं चैकादशीव्रतम् ॥ अरुणोदयवेधोत्र वैष्णवे सूर्योदये तथा ॥ उ
क्तौ हि दशमीवेधौ वैष्णवस्मार्तयोः क्रमात् ॥ ८ ॥ कलाकाष्ठादिवेधोपि ग्राह्योत्र त्रिमुहूर्तवत् ॥ वै
खानसाद्यागमोक्तदीक्षां प्राप्तो हि वैष्णवः ॥ विज्ञात्वान्यो वैष्णवेन स्मृत्याप्याधिक्यसम्भवे ॥ एकादशी द्वा
दशी चैव भयं वर्द्धते यदा ॥ तदा पूर्वदिनं त्याज्यं स्मार्तैर्ग्राह्यं परं दिनम् ॥ एकादशीमात्रवृद्धौ गृहियत्यो
र्व्यवस्थितिः ॥ उपोष्या गृहिभिः पूर्वा यतिभिरुत्तरा तिथिः ॥ द्वादशीमात्रवृद्धौ तु शुद्धा विद्धैव वा स्थिते ॥ शुद्धा
पूर्वोत्तरा विद्धा स्मार्तानिर्णय ईदृशः ॥ श्रवणेन युता चेत्स्याद्द्वादशी सहि वैष्णवैः ॥ स्मार्तैश्चोपोषणीया स्यात्

का·कौ·
५

षा॥ सप्तमीचेन्निशीथात्प्राग्विद्धाशुद्धान्यथा भवेत्॥ शुद्धायांनास्तिसन्देहोविद्धाचात्रविशेष्यते॥ नि
शीथयोगः पूर्वेद्युः परेद्युर्वाद्वयोरुत॥ सर्वैवप्रथमेपक्षे परेवोत्तरपक्षयोः॥ अष्टमीरोहिणीयुक्ताजय
न्तीसाचतुर्विधा॥ ६९॥ शुद्धाशुद्धाधिकेत्येवं विद्धाविद्धाधिकेतिच॥ शुद्धायामपिविद्धायांनसंभाव्योत्तरातिथिः॥
शुद्धाधिकायांयोगश्चेदेकस्मिन्वादिनद्वये॥ नैकयोगेऽस्तिसन्देहोद्वियोगेप्रथमंदिनम्॥ सप्तानिशीथेप
श्चाद्वात्पुनर्मोमध्यमोमतः॥ योगस्तथापिपूर्वेद्युः सम्पूर्णत्वादुपोषणम्॥ विद्धाधिकायामप्येकादि
नयोगेसगृह्यताम्॥ द्वयोर्योगस्त्रिधाभिन्नोनिशीथे ह्यत्रिभेदः॥ ७३॥ तद्वत्त्रिदिनएकस्मिन्नुभयोर्नोभयोर
पि॥ एकस्मिंश्चेत्तद्दिनंस्यात्पत्नयोरन्तयोः परम्॥ ७४॥ बुधेसोमेजयन्तीचेद्बोध्यासात्तिफलप्रदा॥ तिथ्यर्क्षयो
र्द्वयोरन्तउत्तमेपारणंभवेत्॥ ७५॥ एकस्यान्तेमध्यमंस्याद्वितयवान्तेधमंस्मृतम्॥ यस्मिन्वर्षेजयन्त्याख्योयोगे

श्रीरामः
५

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

परेऽह्रेवमभ्याद्रू आश्लेषे विघ्नस्य चोत्तरा॥ अन्यथा पूर्वविद्धैव मात् योग श्रेण स्तित ॥ पूर्वेद्युरेवतत्थ्याश्लेषा
र्ज्यांसर्पप्रिया तिथिः॥ नो चेत्सर्पस्य पंचम्यायोगोत्पन्नं श्रयते॥ गौर्याः सिद्धञ्जयाप्यरत्नो नागविद्धा निषि
ध्यते॥ सर्वत्र पंचमी पूर्वा ग्राह्या स्कन्दव्रतेपरा॥ ६०॥ नागविद्धा स्कन्दषष्ठी सा निषिद्धा व्रतान्तरे॥ उत्त
रस्या अलाभे तु नागविद्धा परिगृह्यताम्॥ विनाघोरस्य नाडीभिर्नागवेधोनदोषकृत्॥ सप्तमी पूर्वविद्धैव व्र
तेषु निखिलेष्वपि॥ अलाभे पूर्वविद्धायाः परविद्धापि गृह्यताम्॥ व्रतमात्रेऽष्टमी कृष्णा पूर्वा शुक्लाष्टमी
परा॥ ६१॥ दूर्वाष्टमी तु शुक्लापि पूर्वविद्धा विधीयते॥ पक्षद्वये पुत्तरे वशिवपाक्षिमहोत्सवे॥ ज्येष्ठर्क्ष
योगे पूर्वापि ग्राह्या ज्येष्ठाव्रतेतिथिः॥ मध्याह्नादूर्ध्वमृक्षं चेत्परेद्युः सा प्रशस्यते॥ ज्येष्ठर्क्षभानुवाराभ्यां
युक्ताष्टम्यनिदुर्लभा॥ जयन्त्याख्यं व्रतं भिन्नं कृष्णाजन्माष्टमीव्रतात्॥ शुक्लाच सप्तमी विद्धेत्येवं जन्माष्टमी दि

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

नम्म्रंशान्यपराहूं वेनेर

मा॰॥४८॥ तदभावे पूर्वेद्युःस्य व्यापिका ग्रस्यतां तिथिः॥ पूर्वत्र सर्वात्तरा च द्वयो व्याप्तिस्त्वेद परा स्मृता॥ नया स्मृति
थिर्गौ च द्विस्त्रया चस्तूर्व तिथेरकृतो॥ साम्येन धर्मतिथिर्ग्राह्या परविद्धेव चाद्विवत्॥५०॥ नैस्य एके पूर्वपरस्त्रौ च पू
र्वास्यास्तु न तु परे च था॥ वैषम्ये रौ कदेशस्य व्याप्तौ ग्राह्या महत्त्वतः॥ साम्येन चेत्तु येपूर्वापरास्या द्विसा
म्ययोः॥ द्विसाम्यत्रया ग्राह्या तिथिर्गतो र्ध्वगा इह॥ द्वितीयाद्या रक्तपर्वान्ता रक्तर्यः प्रकारेण गदिताः॥ संव
त्सरीयं सामान्यात् तिथिषु प्रतिपन्न यः॥ क्वचित् क्वचिद्विशेषोक्तिः सोऽयमत्राभिधीयते॥ पूर्वेद्युरस्तनी प्रातः
परेद्युस्त्रिमुहूर्तगा॥ सा द्वितीया परा पोष्या पूर्वविद्धा ततोऽपरा॥ रम्भा तृतीया पूर्वास्या उत्तरास्या व्रतान्तरे॥ श्रीरामः ४
परे ह्निनास्ति चेत् पूर्वविद्धाप्यरक्तव्रतान्तरे॥५५॥ मुहूर्तमात्रसत्त्वेऽपि दिने गौरीव्रतं परे॥ कुच्छाधिकायामप्ये
वं गणयोगप्रशंसनात्॥ चतुर्थीं तु परां पोष्या गणनाथव्रतस्य तु॥ मध्याह्नव्यापिनी मुज्यात् कन्यागवत्तुर्थ्यपि॥ ४

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

यत्रोभयत्रांशे साम्यं वैषम्यमित्यमी ॥ षड्भेदास्तेषु चैकैकव्याप्तौ सैवात्र गृह्यताम् ॥ ४० ॥ द्विनद्व्ये
पि न व्याप्ताव व्याप्तौ चैकदेशतः ॥ समव्याप्तौ च पूर्वैव वैषम्ये त्वधिको ग्रहताम् ॥ अन्याङ्गस्यैकभ
क्तस्य कालस्त्वनुसारतः ॥ उपवासप्रतिनिधेस्तिथिः स्यादुपवासवत् ॥ प्रदोषव्यापिनीनक्ते
तिथिव्याप्तिर्दिनद्वये ॥ अव्याप्तिर्वाथवांशेन व्याप्तिस्स्यात्सर्वथोत्तरा ॥ सोनरक्तेतु सायाह्नव्यापिनीन
प्रदोषगा ॥ अयाचिते तु तिथयः रवौ कार्या उपवासवत् ॥ सोदयत्रिमुहूर्त्तायां कुर्याद्दानव्रतादिक
म् ॥ उभयत्र तथात्वे तु पूर्वैव धूर्त्तसन्तु स्थितिः ॥ ४५ ॥ परत्रैव तथात्वं चेत् पूर्वा ग्राह्या तिथिक्षये ॥ तिथेः
साम्ये च वृद्धौ च गृह्यतामिति थिरुत्तरा ॥ अस्पर्शे चैकदेशस्य व्याप्तौ पूर्वैव गृह्यताम् ॥ एकोद्दिष्टे तु म
ध्याह्नयुक्तास्यादेकभक्तवत् ॥ एकदेशसमव्याप्तौ क्षये सर्वान्यथोत्तरा ॥ कृतपाद्यपराक्रान्तव्याप्तिराब्दिके उक्ता

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

× शुक्लतिथि अधिकारत्वादृशी हम्मा विधानमप्रसंगं विंधीत्यपि ७ ×

अन्यथापारणंप्रातर्यदिवृद्ध्युपवासवत्+ ६

का·का· वेध्यापित्रिमुहूर्त्तैर्वनन्यूनावेधमर्हति ।। अत्रछायान्नास्तिसन्देहोदैवेपित्र्येचकर्मणि ।। उपवासश्चैक
२ भक्तंनक्तंचायाचितंव्रतम् ।। दानंचषड्विधंदैवंक्रमादत्रविविच्यते ।। एकोद्दिष्टंपार्वणंचपित्र्यंद्विवि
धमीर्यते ।। शुक्लपक्षेरवौकिञ्चित्कृष्णेविद्धाद्वितीयया ।। उपोष्याप्रतिपच्छुक्लेमुख्यास्यादपराह्णिकी ।।
तदभावेतुसायाह्नव्यापिनीपरिगृह्यताम् ।। प्रातःसङ्गवमध्याह्नअपराह्णःसायमित्यसौ ।। अत्राह्नः
पञ्चधाभागोमुख्योह्नआदिभागतः ।। अभावेपिप्रतिपत्कःसङ्गत्यःप्रातरिष्यते ।। तिथिस्त्रियामतो
र्वाक्चेत्तिथ्यन्तेपारणंभवेत् ।। ३६ ।। यामत्रयोर्ध्वगामिन्यांप्रातरेवहिपारणं ।। वल्गुत्सवंतुपूर्वेद्युरु
पवासवदाचरेत् ।। ३७ ।। मुख्यतिथ्यन्तरायेपितिथिःशेषोपिगृह्यताम् ।। अत्राधिकात्तैःभग्नापिपूर्वासि श्रीराम॰
द्धिसम्भवात् ।। गृहीतव्यात्वेकभक्तेमध्याह्नव्यापिनीतिथिः ।। परेह्नरेवपूर्वेद्युरथव्याप्तिर्दिनद्वये ।। नोभ ३

× मुख्यतिथि[illegible]येसतीत्यर्थः ४२ ×

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

× बाले उत्पन्ने सति कर्त्तव्या याः इष्टिः सा मलेन कर्त्तव्या ४ ×

प्रश्नं ३

सा सौक ... सत्रादिकं नु यत् ॥ न तु समाप्यं सा वं तस्य मासस्थानं तिलद्धनात् ॥ आरम्भस्य समाप्तेश्च मध्ये स्याद्य
मलिम्लुचः ॥ २२ ॥ आरब्धमखिलं काम्यं तं दानं ... यमेव च ॥ कारीर्यादि च यत्काम्यं तस्यारम्भसमापने ॥
कार्यकालविलम्बस्य प्रतीक्षाया असम्भवात् ॥ अनन्यगतिकं नित्यमग्निहोत्रादि तत्पुनः ॥ गर्भस्न
पुंसवनं नित्यं सोमयागादि वर्जयेत् ॥ अगतिग्रहणात्तानि ज्ञातेष्टिर्गतिसंयुता ॥ २५ ॥ इयं नैमित्तिकी तस्य

× नभासान्मले पि कर्त्तव्यम् ४ ×

व्यवस्थानिः त्वबन्मता ॥ शुद्धमासस्मृतीनां तु मले स्यात्तद् विकान्तरम् ॥ देवे शुक्लः ४ शुक्लपक्ष ४ कृ
ष्णः ४ पित्र्ये विशिष्यते ॥ तत्र ... प्रकरणे वर्जि... ता प्रतिपत्तिथिः ॥ प्रतिपन्नाम विज्ञेया चन्द्रस्य प्रथ
मा कला ॥ शुक्लपक्षे विशेषश्च ... पापक्षे विनिस्सरेत् ॥ सर्वा विद्धा तिथिः ... नाति ... प्यान्य
या ... ॥ उदये सर्वया तिथ्या विध्यते त्रिमुहूर्त्तकैः ॥ सायन्तु तत्र यातः ... न विध्यते ॥ ३० ॥

× मुहूर्त्तत्रयात्स्यू नया ... ४ २ ×

= स्यात् मलिने प्रथमा वृद्धिः मलमासस्मृतानां ४ = × अहनि अन्यथा निष्व्याति नातिवि ... सन्त्यय ४ २ ×

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

का·का ३

युगे॥ संपरिद्वान्विदिन्मेत स्तब्ध सर्वा रक्त वत्सरा॥ तिलोयवो वरत्वधान्येरजतं दीयते त्रजं॥ उपेकर्मणि
शतोवं स्तोग्यनेयस्तिशोत्तरे॥ वसन्ताद्यृतवो द्वेधा चान्द्रास्सौराश्च चान्द्रकाः॥ चैत्राद्या अथमी
नाद्या मेषाद्या वा विवस्वतः॥ १५॥ तेषां धानादयस्तद्वत्सराभूरि श्रुत स्सजनम्॥ मासास्तु सावनः सो
रश्चान्द्रो नाक्षत्र इत्यमी॥ १६॥ दर्शान्तः पूर्णिमान्तो वा चान्द्रो सौ विषुवे स्वयोः॥ सौरो राज्ञः सा
वनस्तु यज्ञे ज्योतिषिके इपरः॥ माघादिमास भेदेषु तिलदानादयस्स्मृताः॥ चान्द्रोधिमासो
संक्रान्तस्सोन्तर्भवति चोत्तरे॥ असङ्क्रान्तो विकाव र्षे द्वौचेत्संसर्प्य आदिमः॥ क्षयमासो द्वि
संक्रान्तिः सचांहस्यातिसञ्ज्ञकः॥ त्रयस्त्याज्या विवाहादौ संसर्प्यांहस्पती उभौ॥ अस्तोत्रोते
तथा स्मार्त्ते मलमासो विविच्यते॥ २०॥ काम्यं रम्भं तन्समाप्तं मलमासे विवर्जयेत्॥ आरब्धम्मलसा

अन्या भाना दि॰ ३

वसंतादि ३

श्रीरामः

२

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

× गोसंवंगवानयना रवेंतन्न सावनः सम्वत्सरः सचषष्ठ्युधिकशतत्रयदिनात्मकः ६ ×
× निर्नेतुमिष्टैः १ × अत्रक्रमश्चमात्रादेव १ ×

धर्मनिर्णयकृताञ्चकालंपस्य १ × कृ

केरविल्लोनि र्णिनीषितैः ॥ तावैनैवात्र तिष्ठास्कर्निस्सन्देहैः प्रवर्त्तताम्॥ ततो मीमांस्य वित्तस्य समाधाना
यतत्पुनः ॥ विवरिष्येयथान्यायं क्वातिस्मृतिवचोबलात्॥७॥ पञ्चप्रकरणान्यत्र तत्रोपोद्घातव
त्सरे॥ प्रतिपत्किष्टतिथ्योर्नक्षत्रादितिक्रमः ॥८॥ उपोद्घाते कालसत्त्वं तस्यानिर्णययोग्यता॥
ईश्वरो नित्यकालात्मा चिन्तनीयः सकर्मसु॥९॥ जन्यकाले ब्दमुख्यत्वमुक्तमेतच्चतुष्टयम्॥
अब्दायनर्तुमासाश्च पक्षः प्रकरणान्तरे॥१०॥ अब्दः पञ्चविधश्चान्द्रो व्रतादौ तिलकादि
के॥ स्वजन्मादिव्रते सौरो गोसत्रादि सावनः॥११॥ त्रयोप्याचार्यसेवादौ विकल्प्यन्ते निजेच्छ
या॥ आयुर्दायेतु नाक्षत्रो बार्हस्पत्यो ऽधिवत्सरे॥१२॥ चान्द्राणाम्प्रभवादीनां पञ्चके पञ्चके

चि० २

× चान्द्रचान्द्रमासात्मकः १ ×

संक्रान्तिघटितद्वादशमासात्मकः २

× आयुर्दायगणनायांनाक्षत्रः १ ×
× वसन्ते शुक्लप्रतिपद्भारभल्ललाटपट्टे तिलकं कुर्याच्चन्दनपंकजं धार्यं संवत्सरं यावत्प्रतिदिनं वनमलं लभते भविष्यो
त्तरे तिलकव्रतं प्रसिद्धम् २ × मेषसंक्रमणे भानोः सोपवासो नरोत्तमः। पूजयेद्भार्गवं देवं मेषशङ्क्याय यथाविधि। मी
मीनसंक्रमसमाप्तिः। इदं व्रतं विष्णुः। मीनांतरे उक्तम्। स्वजन्मेति २ ×

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

+ कर्मणामादौ मोपायः अयद्रव्यसंपत् देशकालविभागः विपात्प्रतीकारः कार्यसिद्धिश्चे संधिर्विग्रहो यानमासनं द्वैधमाश्रय इति षट् ... सर्वंसहेत्युक्तरं इत्यर्थः ४ +
स्वाम्यामात्यसुहृत्कोशराष्ट्रदुर्गबलानि च प्रकृतयः सप्ताङ्गानि सर्वंसह पृथ्वी यस्य तस्य
इत्यर्थः

का·का·मा

१

२३

पा३

पञ्चमेवैकं व्रतं ... पालकः ४ द्वि· सर्वो ... गुणानां धीः

ॐ नमो नीलकण्ठाय ॥ श्रीभार्गवाय नमः ॥ ॥ वागीशाद्याः सुमनसः सर्वार्थानामुपक्रमे ॥ यं नत्वा कृतकृत्याः स्यु-
स्तं नमामि गजाननम् ॥ १ ॥ सोऽहं प्राप्य विवेकतीर्थपदवीमाम्नायतीर्थे परं मज्जन्सज्जनसङ्गतीर्थनिपुणः सद्वृत्ततीर्थं श्रयन् ॥ लब्ध्वामाकलयन्प्रभावलहरीं श्रीभारतीतीर्थतो विद्यातीर्थमुपाश्रयन्हृदि भजे श्रीकण्ठमव्याहतम् ॥ २०
सत्यैकव्रतपालको द्विगुणधीः स्पर्धी चतुर्वेदिता पञ्चस्कन्धकृतीषडन्वयदृढः सप्ताङ्गसर्वंसहः ॥ अष्टव्यक्ति-
कलाधरो नवनिधिः पुष्यद्दशप्रत्ययः स्मार्तोच्छ्राय धुरन्धरो विजयते श्रीबुक्कणक्ष्मापतिः ॥ ३ ॥ व्या-
ख्याय माधवाचार्यो धर्मान्पाराशरानथ ॥ तदनुष्ठानकालस्य निर्णयं वक्तुमुद्यतः ॥ ४ ॥ व्याकृष्ट
नाभिरुत्तममनोज्ञाकृवीतीर्थमेके विद्यातीर्थं प्रभृति विमलसद्विवेकोदयानाम् ॥ सर्वेषां तत्प्र-
थमसकरवद्भारतीतीर्थमाकुरुतज्ज्ञावान्मेविमलमनसो निर्णयेशक्तिरस्ति ॥ ५ ॥ अथोनुक्रम्यते श्लो-

निपंचस्कन्धानि ... कार्याकार्यमयोर्मेहा ... ४ +

प्रभावशक्तिर्मन्त्रशक्तिरुत्साहशक्तिः ... पाविशेषः ४ चतुरां ... ऋग्वेदादीनां ज्ञाता

श्रीरामः

१

अष्टव्यक्ति ४

इन्द्राद्यष्टलोकपालास्तेषां कला अंशरूपा यस्य ४ + महापद्मश्च पद्मश्च शङ्खो मकरकच्छपौ मुकुन्दकुन्दनीलाश्च खर्वश्च निधयो नव ४ संक्षेपः कल्पे ...
पुष्यो दृष्टानां दिशां प्रत्ययो यस्य ४ स्मार्तकर्माणां उच्छ्रायः आधिक्यं तत्र धुरंधरः ४

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

४७५९

काल निर्णय कारिका

इयं स्मरत रंगिरीान पुनरत्रनोस क्षमो भवन्तरारीम ञनंपथिकमेव भीतिं भज। निधाय हृदि निर्भरं कनकचारुकु ... मध्यं ...

योगज्ञामनत्तथैवयमुनांयोजनं ... शर्मदोकाचार्तासरिदम्बुलब्धनाविधौ यथ्याशंवाँस्तीर्णवान्· सोस्माक

च्चिरमा श्रितोपि सहसादरि प्रजामा ... सरवात्वदानाम्बुसरि प्रवाहललरीमग्नानसंभाव्यते· १

आत्मनेपदसम्बन्धिताद्देश विधानवत्· अनकारोन्नरस्य शिवृदान्यवदर्नंसदा· २ को विन्नरगाली प्रिय

विप्रयोगादगन्तुन्निणापारमपारयन्ती· उरूरुमादाय करेणवीरा मेरगाङ्कमालोक्य सा नेरहाभीत ३

८५ अस्मा मानक्षम्पिनस्फुरान्ति कवेर्गिरः। दुःखायेवाति दृब्धसाधिला साक्षात्करणा कृतां॥१॥ अदन्नगी ... मिह सेनू जल्पे तं नं

नशोचामि छातन्नमन्ये· वयंसनीयान भावामरान्तरमादृ किनगुरो न मूर्खे ४५॥

छाम्बात्

यच्चिं तितं तद्धि हृदूरतां क्षयात्रि ... तसानग गितं तद्दिहा भुप्येति॥ प्रातर्भेवामिव सुधा

धिपचक्रवर्ती सोऽहं \ ... जनि ... नेजरिष्टलस्तपरची

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

र्तं४

त्रिविवाहं कृतं येन न करोति चतुर्थकम्॥ कुलानि पातयेत्सप्त भ्रूणहत्याव्रतं चरेत्॥ एकस्मिन्दिवसे चैव सोदराणां
तथैव च॥ युग्ममौद्वाहिकं वर्ज्यं कन्यादानद्वयं तथा॥ याज्ञवल्क्यः॥ विवाहे वितते तन्त्रे होमकाले
उपस्थिते॥ कन्यामृतुमती गच्छेत्कथं कुर्वन्ति याज्ञिकाः॥ स्नापयित्वा तु तां कन्यां अर्चयित्वा यथा
विधि॥ हुत्वाग्न्यं चैव लाजञ्च ततस्तन्त्रं प्रवर्तयेत्॥ होमोत्तरा यज्ञा इति पशुपतिः॥ हारीतः॥ ज्येष्ठे निर्विष्टे
कनीयान्निर्विशन्परिवेत्ता भवति परिवित्तो ज्येष्ठ इति॥ अस्यापवादमाह छन्दोगपरिशिष्टे॥ देशान्तर
क्लीवकैकवृषणानसहोदरान्॥ वेश्याभिषिक्तः पतितशूद्रतुल्यातिरोगिणः॥ जडमूकान्धबधिरकुब्ज
वामनकुष्ठकान्॥ अतिवृद्धानभार्यांश्च कृषिसक्तान्नृपस्य च॥ वृद्धिप्रसक्तांश्च कामतः कारिण धन
स्तथा॥ कुलटोन्मत्तचोरांश्च परिविन्दन्न दुष्यति॥ काश्यपः॥ शुल्केन ये प्रयच्छन्ति स्वसुतां लोभमो
हिताः॥ आत्मविक्रयिणः पापा महाकिल्बिषकारिणः॥ पतन्ति नरके घोरे घ्नन्ति चासप्तमं कुलम्॥ श्रीः

८

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

त्रिगोत्रान्तरिताव्यतिरिक्तविषयम्॥ ॥अथ पितृबन्धुसन्निपातव्यवस्थानिर्णयः॥ ॥एकतः पितृ
पितामहप्रपितामहवृद्धप्रपितामहातिवृद्धप्रपितामहात्यतिवृद्धप्रपितामहाः॥ अन्यतोऽपुत्रा
पितामही भगिनी तदा तत्सुत यो योऽप्येतावत् नन्त्वात्मा मा वा यस्य प्रत्येकं पर्यन्ता त्रिगोत्रान्तरिताऽविवा
ह्या यस्तु पितामहभगिन्यपि नास्ति न तयो योऽप्येतावत्स्वन्ते वन्धुमातामहादीनां पितृस
पिण्डत्वेनैव निषिद्धत्वादिति॥ एकतः पितृपितामहीतत्पितृपितामहप्रपितामहवृद्धप्रपितामहा
तिवृद्धप्रपितामहाः॥ अन्यतोऽनन्तापितामही भगिनी तत्सुत योऽप्येतावत्स्वत्वा मा वा यो हि तन
अस्यां प्रत्येकसन्ततिः सप्तमीपर्यन्ताऽत्रिगोत्रान्तरिताऽविवाह्या॥ यदा तु पितामही भगिनी अपि नाऽ
स्ति तदा तद्योऽप्येतावत्स्वन्त्वबन्धुमातामहादीनां पञ्चानां सन्ततिः सप्तमीपर्यन्ताऽत्रिगोत्रान्तरिता
विवाह्येति॥२॥ एकतः पितृपितामहीयात्पितृपितामहप्रपितामहवृद्धप्रपितामहातिवृद्ध
प्रपितामहाः॥ अन्यतोऽपुत्रापितामहीभ्राता तदा तत्पुत्र योऽप्येतावत्स्वन्त्वा पितामहीभ्राता तत्पि

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

धा० ८ वृद्धप्रमातामहात्यन्ति वृद्धप्रमातामहानां प्रत्येकं सन्ततिः सप्तमीपर्यन्तानोद्वाह्या ॥ सर्वं पितामही पुत्र
...पुत्रतत्पितृपितामहप्रपितामह वृद्धप्रपितामहात्ति वृद्धप्रपितामहात्यन्ति वृद्धप्रपितामहानां संतति
:सप्तमीपर्यन्तानोद्वाह्या ॥ ॥अथ मातामहसमानोदकानोद्वाह्या ॥ मातामह प्रमातामह वृद्धप्रमाता
महात्ति वृद्धप्रमातामहात्यन्ति वृद्धप्रमातामहानां प्रत्येकसन्ततिः पञ्चमीपर्यन्तानोद्वाह्या ॥ मातामहभि
गिनीपुत्रतन्मातृमातामहप्रमातामह वृद्धप्रमातामहात्ति वृद्धप्रमातामहात्यन्ति वृद्धप्रमातामहानां
प्रत्येकं सन्ततिः पञ्चमीपर्यन्तानोद्वाह्या ॥ मातामहभगिनीपुत्रतन्मातृमातामहप्रमातामह वृद्धप्रमा
तामहात्ति वृद्धप्रमातामहात्यन्ति वृद्धप्रमातामहानां प्रत्येकं सन्ततिः पञ्चमीपर्यन्तानोद्वाह्या ॥ मातामह
भ्रातृपुत्रतत्पितृपितामहप्रपितामह वृद्धप्रपितामहात्ति वृद्धप्रपितामहात्यन्ति वृद्धप्रपितामहानां प्र
त्येकं सन्ततिः पञ्चमीपर्यन्तानोद्वाह्या ॥ सर्वेषांस प्रथमपञ्चमान्तर्गता विगोत्रान्तरितापि वाह्या ॥ सप्तम
पञ्चमे चैव ये बांधे वाहिकी क्रिया ॥ तेच सन्तानिनः सर्वे पतिताः शूद्रतां गताः ॥ इति नारदवचनम् ॥ ॥ ६

चतुर्थपक्ष

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

मह्स्वस्त्रपुत्रस्त्वबन्धोर्येमातामहाद्यास्तेपितुर्मातुलपुत्रबन्धोः पितामहाद्या अतस्तयोरन्यतरस्यबन्धुसं
घे रेषां निषेधः सिध्यति। तथापि द्वयोर्बन्धुत्वेनोपादानं तन्मातरं तच्चतत्पितरं च ● यां प्रत्येकमाधायाध
स्तनसप्तमीनिषेधार्थं॥ एवं मातृबन्धूनामप्यूहेनभाव्यम्। अत्र बन्धुद्वयोद्धरणेनैव यथर्तोमुद्धाव्यबन्धुमाता
याधस्तनमात्रप्रयोजनम्॥ तत्कल्पतरुपारिजातादिभिरलिखितम्॥ तदनीवमन्दम्। बन्धुः पितुर्मातुः संतानभेदके प्राति
योगित्वाभावात्॥ कथं व्यर्थतास्यादिति सुधीभिर्विभाव्यम्॥ यद्यपिवरस्यपितृबन्धुतामातृबन्धुनान्याधस्त
नसप्तमपञ्चमपुरुषाद्दूईकन्यायाविवाहः प्रायोनसम्भवति प्रायेण तस्यतावत्कालानवस्थितत्वात् त
थापिपितृमातृबन्धुभ्यः सप्तमीपञ्चमीपर्यन्तायस्ययः पितृबन्धुस्तत्संततोविवाहाभावप्रतिपादनार्थं वचनमि
तिशूलपाणिलिखितमन्यन्निर्युक्तिकमिति भ्रान्तोरुक्तम्॥ उभयपक्षबन्धुसम्भवात्॥ तथापि यत्पुत्रयोर्बन्धुस्तत्पुत्र
स्यनतत्पुत्रोबन्धुरितिव्याप्त्यभावात्॥ उभयतोबन्धुसंततेर्विशेषद्भूतिसयुक्तिकंभाव्यम्॥ ननुयस्यबन्धुसंज्ञोक्त
तासनास्तियस्यनद्वतासोऽस्तिनरोद्भूतनेननिषेधनस्यादितिचेत्॥ सत्यम्॥ योग्यतावलस्यनिषेधाभावेऽपि
अन्यथाद्वयोर्बन्धुत्वेतयोरभावेतस्मृद्धृतनेननिषेधोनस्यादितिचेन्न। एकस्याविवाह्यत्वात्स्याद्यत्वापत्तेः ५

द्वितीयपत्र

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

तथाहि· पितुः प्रमातामहस्य पौत्री पितामही भगिनी पुत्र भ्रातृपुत्रवन्धोरन्यनरसम्बन्धेऽविवाह्यस्यान्न
योरसत्वे तु विवाह्येति· विवाहानन्तरं तयोरन्यतरानुसन्तानवलाज्जन्मत्वाज्ज्ञस्य प्राप्ते स्यादुत्पन्नो नुत्पाद्ये
ति· तत्राच ।। परिशिष्टाचारविरोध इति ।। योग्यतावलम्बने तुयन्तुसत्वासत्वे पिनीविवाह इति निर्णयसिन्धौ
र्गातिस्वस्वरन्तरेपि प्राह्यम् ।। ।।अथ व्यवस्थानिर्णयः।। ।।तत्रेयं परिभाषा ।।अकारस्य पुरुषसंज्ञकत्वात्तथा
कारस्त्रि... यं बुधः ।।स्थितःवासव्यापसव्येच गणयेद्वरकन्ययोः ।।पितृसगोत्रसमानप्रवराद्विवा
ह्या ।।पितृपितामहप्रपितामहवृद्धप्रपितामहातिवृद्धप्रपितामहात्यतिवृद्धप्रपितामहानांप्र
त्येकस्य सन्तति सप्तमीपर्यन्तानोद्वाह्या ।। एवं पितामहभगिनीपुत्रतन्मातृमातामहप्रमा
तामहवृद्धप्रमातामहातिवृद्धप्रमातामहात्यतिवृद्धप्रमातामहानांप्रत्येकं सन्ततिसप्तमीपर्य
न्तानोद्वाह्या ।। एवं पितामहीभगिनीपुत्रतन्मातृमातामहप्रमातामहवृद्धप्रमातामहाति

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

स्तु त्रिगोत्रान्तरितायाः सप्तमपञ्चमान्तर्गताया अपि विवाहः स्यात् ॥ पुरुषार्थवचनम् ॥ सन्निकर्षेऽपि कर्त्तव्यस्त्रिगोत्रा
त्परतो यदीति ॥ [illegible] अनुरूपे ॥ असम्बन्धाभावे स्यान्तु पिण्डभेदोदकेन वा ॥ सा विवाह्या द्विजातीनां त्रिगोत्रान्तरिता
च या ॥ अत्र त्रिगोत्रान्तरितत्वं यत्प्रतियोगिकसन्तानभेदस्तत्रैव गत्वा ह्यय बोध्यम् ॥ नन्वत्र [illegible] परिस्पष्टस्त्रिगोत्रग
णनमिति वाच्यम् ॥ तथात्वे मातामहपक्षे प्रतिप्रसवो व्यर्थः स्यात् पञ्चमात् त्रिगोत्रान्तरितत्वात् सप्तमा
ध्ये प्रतिप्रसवाभावेऽप्यनिषिद्धत्वादिति ॥ अत्र मातुलपुत्रेतरबन्धूनां तन्मातृव्यतिरिक्तपूर्वेषां वर्जने मातामहादिकुलस्य

त्रि

परम्परया गृहस्थानं तु त[illegible]त्प्रभृतीनां संबन्धं — जित्वा योगादिति ॥ नन्वेवं मातामह्यादि पितामह्यादि स्त्रीपरस्परागो
कथं न ग्रहणमिति चेत् सत्यम् ॥ आसप्तमात्पञ्चमाच्च बन्धुभ्यः पितृमातृतः इति नारदवचने उपदिष्टबन्धुमातृव्य
तिरिक्ते विधेयविशेषणत्वेन पुंस्त्वस्याविवक्षितत्वादिति ॥ अत्र बन्धु नु इत्यपसप्तमत्वादि विधेयम् । [illegible] द्विशो वर्णपु
स्त्वमिति विधेयम् ॥ आचार्यचूडामणयः इत्याप्येवमाहुरिति । अत्र सप्तमपञ्चममध्ये पुरुषाणां पुरुषान्तरे स्त्री
विवाहस्वाप्रसक्तेस्तत्परंपरजातायाः सप्तमपञ्चमान्तर्वर्तिन्याः कन्याया अपि गोत्रान्तरिताया अविवाह्य
त्वं ज्ञेयम् ॥ तथा च पूर्वोक्तविष्णुपुराणवचने पितृमातृपदं तद्बन्धुपरम्परापरमिति ध्येयम् ॥ अत्र यद्यपि पितृ

प्रथमपत्र

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

पुत्रिकाधर्मशंकया॥ असमानार्षगोत्रजाम्॥ असमानप्रवराम्॥ असमानार्षगोत्रजामिति प्रत्येकेनान्वयसंबन्धः॥ नसगोत्रां
समान [illegible] प्रवरां भार्यां विन्देत॥ इत्यादिविष्णुपुराणैकवाक्यत्वात्॥ मातृतः मातामहसपिण्डात्॥ मातृबन्धुत
श्च॥ पितृतः पितृसपिण्डात्॥ पितृबन्धुतः पञ्चमात्सप्तमादूर्ध्वमुद्वहेदित्यन्वयः॥ ननु गोत्रनिषेधे प्रवरनिषेधो
कथं भविष्यति पृथङ्निषेधइति चेन्न। गोत्रभिन्नेपि प्रवरैक्यदर्शनात्॥ यथा वात्स्यसावर्ण्यगोत्रयोरौर्वच्यावनभार्ग
वजामदग्न्याप्रवेत् प्रवराइति॥ एकगोत्रेपि प्रवरान्यत्वं यथा घृतकौशिकगोत्रस्य कुशिककौशिकघृतकौशि
काः॥ कुशिककौशिकवन्नाश्चेति॥ अतो द्वयोर्निषेधः। एतयोर्विवाहे प्रायश्चित्तमाह मनुः॥ परिणीय सग
रू गोत्रां तु समानप्रवरां तथा। त्यागं कृत्वा तन्निमित्तस्या स्ततश्चान्द्रायणं चरेदिति॥ पैठीनसिः॥ असमानार्षेयीं
वारयेत्॥ पञ्च मातृतः परिहरेत्॥ सप्त पितृतः त्रीन् मातृतः पंच पितृतो पिवा॥ नान्यथा चेति ब्राह्मणादिविवाह
विषयम्॥ क्षत्रियादिविवाहविषयम्चेति शूलपाणिः॥ अधिकरणे सार्थमिति स्मार्तः॥ तन्न। पूर्वावधिकार्थे गो:
केत्यनेनैवोपपत्तौ निष्प्रयोजनिका परावधिकेति सुधीभिर्विभाव्यम्। अत्र यत्प्रतियोगिकसन्तानभेद ४
पञ्चनिषेधो नारदः॥ आसप्तमात्पञ्चमाच्च बन्धुभ्यः पितृमातृतः॥ अविवाह्या सगोत्रा च समानप्रवरा तथा॥
मातृतः पितृतो वा बन्धुभ्यइति पंचमीं विभक्तिं विनिगमकाभावात्॥ पूर्वापरावधिकार्थे इति स्मार्तः॥ त्रुटि०॥२

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

तु त्रिगोत्रान्तरितायाः सप्तमपञ्चमान्तर्गताया अपि विवाहः स्यात्॥ पुरुस्सावचनम्॥ सन्निकर्षेऽपि कर्त्तव्यस्त्रिगोत्रा
त्परतो यदीति॥ ...मनुरपि॥ असम्बन्धाभावे स्यान्न पिण्डे मैत्रोदकेन वा॥ सा विवाह्या द्विजातीनां त्रिगोत्रान्तरिता
च या॥ अत्र त्रिगोत्रान्तरितत्वं यत्प्रतियोगिकसन्तानभेदस्तत्कुलं गमाद्याय बोध्यम्॥ न च तत्रैव परित्यज्य त्रिगोत्रा
न्तमिति वाच्यम्॥ तथात्वे मातामहपक्षे प्रतिप्रसवो व्यर्थं स्यात् पञ्चम्यां त्रिगोत्रान्तरितत्वाभावात्॥ अस्मा
स्य प्रतिप्रसवाभावेऽप्यनिषिद्धत्वादिति॥ अथ मातुलपुत्रीत्वबन्धुनां तन्मातृव्यतिरिक्तपूर्वेषां वर्जने मातामहादिकुलस्य
त्रि परस्पराणां ग्रहणं न तु त...त्प्रभृतीनां संबन्धि— जित्वा योगादिति॰ नन्वेवं मातामह्यादिपितामह्यादिकुलस्यापि परस्परा
कथं न ग्रहणमिति चेत्सत्यम्॥ आ सप्तमात्पञ्चमाच्च बन्धुभ्यः पितृमातृतः॥ इति नारदवचने उपदिष्टबन्धुमातृव्य
तिरिक्तविधेयविशेषणत्वेन पुंस्त्वस्याविवक्षितत्वादिति॥ अत्र बन्धुनुरूपसप्तमत्वादिविधेयम॰ नाद्विजो ...पु
स्त्वमिति धेयम्॥ आचार्यचूडामणयस्तु इत्याप्येवमाहुरिति॰ अत्र सप्तमपञ्चममध्ये पुरुषाणां पुरुषान्तरेण
विवाहसत्वाप्रसक्तेस्तत्परस्परजातायाः सप्तमपञ्चमान्तर्वर्तिन्याः कन्याया अपि गोत्रान्तरिताया अविवाह्य
त्वं ज्ञेयम्॥ तथा च पूर्वोक्तविष्णुपुराणवचने पितृमातृपदं तत्पक्षपुरुषपरमिति ध्येयम्॥ अथ यद्यपि पितो

प्रथमपक्ष

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

सर्वत्र प्राङ्मुखो दाता प्रतिग्रहीता चोदङ्मुखः ॥ एष दानविधिर्दृष्टो विवाहे तु विपर्ययः ॥ विपर्यय इति प्रत्यङ्मुखः
संप्रदाता प्रतिग्रहीता प्राङ्मुखः ॥ अत्र संप्रदाता उदङ्मुखः प्रतिग्रहीता प्राङ्मुख इति विज्ञेयाद्दर्शोऽनिर्विपर्ययव्याख्या
नं वक्ष्यमाणवचनान्माहेश्वरम् ॥ यथा पद्मपुराणे ॥ प्राङ्मुखायाभिरूपाय वराय शुचिसन्निधौ ॥ दद्यात्प्रत्यङ्मुखः कन्यां
ब्रह्मलक्षणसंयुत इति ॥ गृह्यपरिशिष्टम् ॥ कन्यां वरयमाणानामेष धर्मो विधीयते ॥ प्रत्यङ्मुखा वरयन्ति प्रतिगृह्णन्ति
प्राङ्मुखा इति ॥ वरयन्ति गोत्रप्रवराभिधानपूर्वं ददाति प्रतिगृह्णाति चेति श्रवणात् ॥ मत्स्यपुराणम् ॥ तुल्यापुरुषदाने च
तथा चेह हारकावचने ॥ कन्यादाने तथोत्सर्गे कीर्तयेत्प्रवरादिकम् ॥ कन्योत्सर्गवाक्यमाह ॥ अथ व्यासः ॥ वरगोत्रं समुच्चा दान
र्य प्रपितामहपूर्वकम् ॥ नामसंकीर्तयेद्धीमान् कन्यायाश्चैवमेव हि ॥ तथा परिशिष्टम् ॥ नान्दीमुखे विवाहे च प्रपि
तामहपूर्वकम् ॥ वाक्यमुच्चारयेद्धीमा न्यत्र पितृपूर्वकम् ॥ एतद्देवत्रिरुच्चार्य कन्यां दद्याद्यथाविधिः ॥ नान्दी
सम्बृद्धिः पुत्रादिसमृद्धिप्राधान्ये विवाहे च तु चतुर्थे स तु नान्दीमुख इति ॥ असौ रेभानु यजमानस्य पित्रे यजमानस्यापि ताम
हाय यजमानस्य प्रपितामहायेति श्रुतिविरोधात् ॥ शिष्टैरपि तथाचरितत्वाच्च ॥ विवाहादिसंस्कारकर्मण्यसौ रे

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

शोववाक्यम्॥ तिथिकृत्येच कृत्वादिंवृत्ते उक्तादिमेवचा॥ विवाहादौ चसौरादिं मासंकृत्ये विनिर्दिष्टोनृ॥ इति वृत्तमुत्तरगादि
तिस्मार्तोः आचार्यवृद्धमपिस्तु॥ सर्वत्रगौणमुख्या मुद्देनचान्द्रेणैव वाक्यम्॥ मङ्गल्येषु विवाहेषु कन्यावित्तरणेषु च॥ इत्यमा
स्वाः प्रशस्यन्ते चैत्रपौषविवर्जिताः॥ इति स्पौतिर्वचनैकवाक्यतया विवाहेमुख्ये सौरमासमित्यतत्परमित्याह॥ कन्याविवाहे
इत्याह मनुः॥ असपिण्डा च या मातुरसगोत्रा च या पितुः। सा प्रशस्ता द्विजातीनां दारकर्मणि मैथुने॥ अस्यार्थः मातु
र्मातामहस्य सपिण्डा सगोत्रा यानभवति सा दारकर्मणि भार्यात्वसंपादककर्मणि विवाहे मैथुने मिथुनसाध्ये ग
र्भाधाने च सा प्रशस्तेत्यर्थः॥ तथाच श्रुतिः॥ तोरस्य नौ सोमवसा नाच्युग्नि मा रधयानो मिति॥ उभयत्र सपि
ण्डसगोत्रत्वं मनूक्तौ समुच्चयचकारभेदाद्व्यर्थम्॥ अत्र मातुर्विवाहे तन्मितत्कुले सपिण्डा निवृत्तिः पितुः सपिण्ड
मेवतं सपिण्डसिद्धेर्मातुरिति पृथगुपादानं व्यर्थं स्यादिति॥ मातृपदेन मातामहलक्षणा ज्ञायते॥ मातृसगोत्रा
पदेन मातामहसमानोदका निषिध्यन्ते॥ यथा॥ सगोत्रां मातुरप्येके नेच्छन्त्युद्वाहकर्मणि। जन्मनाम्नोरविज्ञा
नेऽप्युद्वहेदविशङ्कितः॥ इति व्यासेन पूर्वार्द्धेन पूर्वपक्षयित्वा उत्तरार्द्धेन सिद्धान्तितत्वात्। इति असगोत्रा इत्यनेनै

को॰
३८

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

वसपिण्डाया निषेधसिद्धेर्यद्दसपिण्डा इति पृथगुपादानं तत्सपिण्डसंततेः सप्तमीपंचमीपर्यन्ता या निषेधार्थमिति:
तया च परिहसेसनुष्टन्तो · विष्णुपुराणम्॥ सप्तमीं पितृपक्षाच्च मातृपक्षाच्च पंचमीम्॥ उद्वहेत द्विजो भार्यां न्याये
न विधिना नृप॥ इति॥ षष्ठमीं न गोत्रप्रवरान्निषिद्धे साह॥ मनुः॥ समानगोत्रप्रवरां शूद्रां ऊढ्वा स्थानदोषभाक्॥ शूद्रा स्व
स्याच्च द्विजातौ तु सापिण्ड्यदोषभाग्भवेत्॥ इति॥ स्मार्त्तास्तु॥ उपदिष्टानि दिव्यगोत्रनिषेधानि तिदिव्य द्वगोत्रादे श्चातिस्य
रिति॥ तेषु खित्वा सपिण्डसमानोदकता च षष्ठ्य प्रवर्त्तिष्वेव स्यादः॥ अथ संततिगणने तु पितृसपिण्डानां मातृस
पिण्डानां च प्रत्येकेन सप्तमपंचमान्ताभावः॥ यदाह स्मृतिः॥ सन्तानो भिद्यते यस्मात्पूर्वजो द्वभयस्तु तमादाय गणये
च्छीमान्सर्वयावश्च कन्यकाम्॥ इति॥ अस्यार्थः॥ यस्मात्पूर्वजात्संतानो भिद्यते तं गृहीत्वा उभयपक्षे वरमुद्दिश्य कन्यां ग
शापेत· सप्तमीं पञ्चमीं पवित्राम्वेतित्रोषः· उद्वहेदिति पुनुष्टन्तौ· याज्ञवल्क्यः॥ अनन्यपूर्विकां कान्तामसपिण्डां यवीय
सीम्॥ अरोगिणीं भ्रातृमतीमसमानार्षगोत्रजाम्॥ पञ्चमात्सप्तमादूर्ध्वं मातृतः पितृतस्तथा॥ अनन्यपूर्विकां·
अन्येन परिगृहीतोपभुक्ता यानेति सान्तां कान्तां मनोज्ञां यवीयसीं कनिष्ठां अरोगिणीं· पातित्यजनकरोगरहितां· भ्रा
तृमतीं गुप्तपुत्रिकाशंकाशून्यां॥ यथा मनुः॥ यस्यास्तु न भवेद्भ्राता न विज्ञायेत वा पिता॥ नोपयच्छेत तां प्राज्ञः॰

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

पुत्रिकाधर्मशंकया॥असमानार्षगोत्रजाम्॥असमानप्रवराम्॥असमानार्षगोत्रजामिति प्रत्येकेनान्वयसंबन्धः॥नसगोत्रां
समान[illegible]प्रवरां भार्यां विन्देत॥इत्यादिविष्णुपुराणोक्तवाक्यत्वात्॥मातृतः मातामहसपिण्डात्॥मातृबन्धुत
श्च।पितृतः पितृसपिण्डात्।पितृबन्धुतः पञ्चमात्सप्तमादूर्ध्वमुद्वहेदित्यन्वयः॥ननु गोत्रनिषेधे प्रवरनिषेधो
कथं भविष्यति पृथङ्निषेध इति चेन्न। गोत्रभिन्नेपि प्रवरैक्यदर्शनात्॥यथा वात्स्यसावर्ण्यगोत्रयोरौर्वच्यावनभार्ग
वजामदग्न्याप्रवत्नप्रवर इति॥एकगोत्रेपि प्रवरान्यत्वं यथा घृतकौशिकगोत्रस्य कुशिककौशिकघृतकौशि
काः॥कुशिककौशिकवन्नाश्चेति॥अतोद्वयोर्निषेधः॥एतयोर्विवाहे प्रायश्चित्तमाह मनुः॥ परिणीय स
२ गोत्रां समानप्रवरां तथा।त्यागं कृत्वा न तस्यां सत्त्वाञ्चान्द्रायणं चरेदिति॥पैठीनसिः॥असमानार्षेयीं
वारयन्ता।पञ्च मातृतः परिहरेत्॥सप्त पितृतः त्रीन्मातृतः पंच पितृतो पिवा॥गौण्यश्चैवेति श्रुत्याद्विवाह
विषयम्॥क्षत्रियादिविवाहविषयम्त्वेति शूलपाणिः॥अधिकद्वे सार्धमिति स्मार्ताः॥तन्न॥पूर्वावधिकार्थे श्रीः
केत्यनेनैवोपपत्तेर्निर्णयोजनिकापरावधिकेति सुधीभिर्विभाव्यम्॥अत्र यत्प्रातियोगिकसन्तानभेद ४
बन्धुनिषेधो नारदः॥आसप्तमात्पञ्चमाच्च बन्धुभ्यः पितृमातृतः॥अविवाह्या सगोत्रा च समानप्रवरा तथा॥
मातृतः पितृतो बन्धुभ्य इति पंचमीं विभक्तिं विनिगमकाभावात्॥पूर्वापरावधिकार्थे इति स्मार्ताः॥त्रुटि०॥२

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

॥ ॥पिशाचादिकन्योत्सर्गानन्तरं वरस्वीकारो विवाहः॥ स च ब्राह्मदैवार्षप्राजापत्यासुरगान्धर्वराक्षसपैशाचभेदा
दष्टविधः॥ यथा याज्ञवल्क्यः॥ब्राह्मो विवाह आहूय दीयते शक्त्यलंकृता॥ पुनात्युभयतस्तस्य पुरुषानेकविं
ष शतिं॥ यज्ञस्थायर्त्विजे दैव आदायार्षस्तु गोमुखम्॥ चतुर्दश प्रथमजः पुनात्युत्तरजः षट्॥ इत्युक्त्वा चरतां ध
र्मं सह या दीयतेऽर्थिने॥ सकायः पावयेत्तज्जः षड्वंश्यान्सहात्मना॥ कः प्रजापतिस्तद्दैवतः कायः प्राजापत्य इत्य
र्थः॥ आसुरो द्रविणादानाद्गान्धर्वः समयान्मिथः॥ राक्षसो युद्धहरणात्पैशाचः कन्यकाछलात्॥ पिशाचादिकमेण क
न्यादानाधिकारिण्याह विष्णुः॥ पिता पितामहो भ्राता सकुल्यो मातामहो माता चेति कन्याप्रदः॥ पूर्वाभावे
प्रकृतिस्थः परः पर इति॥ प्रकृतिस्थः पातित्यादिदोषरहितः॥ नारदः॥ माता त्वभावे सर्वेषां प्रकृतौ यदि वर्तते॥ तस्याम
प्रकृतिस्थायां कन्यां दद्युः स्वजातयः॥ याज्ञवल्क्यः॥ गम्यं त्वभावे दातॄणां कन्या कुर्यात्स्वयंवरम्॥ गम्यं सवर्णत्वादि
ना स्वप्राप्यार्हं तं स्वयं वृत्वा तं पतिं कुर्यादित्यर्थः॥ स एष ब्राह्मयतेः कन्यावरस्ताथौरवबहुगुणाः॥ दत्तामपि हरेत्पूर्वा
च्छ्रेयाश्चेद्वर आव्रजेत्॥ दत्तां वाग्दत्तां॥ कन्योत्सर्गे दातृप्रहीत्रोरवनियममाह॥ रत्नाकरस्मृतिवचनम्॥ श्रीः
२

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

त्यावत्तु जन्मनाम्नो दवेदने॥ जन्मनाम्नोरवेदने समगोत्रे अमुकादसंजातइत्यज्ञाने॥ अतस्वसमानोदकत्वमभिधाय॥ बृ
लपुराणम्॥ ततः कालवशान्नग्नविस्मृते गोत्रनामभिः॥ समानोदकसंज्ञास्तावन्मातृभिवर्तते इति॥ गोत्रन्तुवंशपरं
परासिद्धमादिपुरुषब्राह्मणरूपम्॥ यथाऽऽह स्मृतिः॥ जमदग्निर्भरद्वाजो गौतमोऽत्रिर्वसिष्ठो विश्वामित्रोऽगस्त्योनमाः॥ वशिष्ठकाश्यपा
परासिद्धमादिपुरुषब्राह्मणरूपम्॥ ... गोत्राणि तन्नामकगोत्रभागीनीत्यर्थः
गस्त्या मुनयोगोत्रकारिणः॥ एतेषां यान्यपत्यानि तानि गोत्राणि मन्वते॥ गोत्राणि तन्नामकगोत्रभागीनीत्यर्थः
प्रवरस्तु गोग [illegible] प्रवर्तकस्य मुनेर्व्यावर्तको मुनिगणइतिमाधवः॥ व्यावर्तकः पञ्चप्रवरभरद्वाजनस्त्रिप्रवरभर
द्वाजोभिन्न इति व्यावर्तकः॥ द्विजनेकैः क्षत्रियवैश्ययोस्तु पुरोहितगोत्रप्रवरभागिनः॥ यजमानस्यार्षेया
न्प्रवृणीत इत्युक्त्वा पौरोहित्यान्राजन्यविशां प्रवृणीत इत्याश्वलायनात्॥ शूद्राणां मासिकं कार्यं वपनं न्यायवर्ति
नाम्॥ वैश्यवच्छौचकं पश्चात् द्विजोच्छिष्टं च भोजनम्॥ इति मनुवचनेचकारसमुच्चितगोत्रेऽपि वैश्यधर्मातिदेशाद्वा॥ अ
गाय्येविशेषः॥ क्षत्रियवैश्ययोरतिदिष्टगोत्रत्वम्॥ शूद्रस्यातिदिष्टातिदिष्टगोत्रत्वमिति॥ एतत्प्रयोजनंतु वक्ष्य
ते॥ बान्धवाश्च॥ पितुः पितुः स्वसुः पुत्राः पितुर्मातुः स्वसुः सुताः॥ पितुर्मातुलपुत्राश्च विज्ञेयाः पितृबान्धवाः॥ मा
तुर्मातुः स्वसुः पुत्रा मातुः पितृस्वसुः सुताः॥ मातुर्मातुलपुत्राश्च विज्ञेया मातृबान्धवाः॥ अथविवाहनिर्णयः॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

श्रीकेदारेश्वराभिधानं वन्दे ।। ।।अथ संबन्धनिर्णयः।। ।।संबन्धश्च सपिण्डसमानोदकसगोत्रसमानप्रवरबांधव
भेदात्षड्विधः।। तत्र सपिण्डस्तु रूपमाह नारदः॰ सपिण्डता तु सर्वेषां गोत्रतः साप्तपौरुषी॰ पिण्डश्चोदकदान
योगाच्चाशौचं तदनुगमम्।। सर्वेषां सजातीनां सगोत्राणां च गोत्रतः गोत्रैक्ये सतीत्यर्थः॰ अशौचं संपूर्णशौचं तदनु
गन्तारः सप्तपुरुषाणां समन्ततो भावेनानुगच्छतीत्यर्थः।। मात्स्यपुराणम्।। लेपभागभुजश्चतुर्थाद्याः पित्राद्याः पिण्ड
भागिनः।। पिण्डदः सप्तमस्तेषां सापिण्ड्यं साप्तपौरुषम्।। तेषां पिण्डलेपभागदातृभोक्तॄणामित्यर्थः।। मिताक्षरा तु
।।समशब्दः समानार्थकः॰ पिण्डः शरीरम्।। तेन समानमेकं शरीरं येषां ते सपिण्डाः एकत्वं तु जनकशरीरानु
बन्धित्वात्साक्षात्परंपरासाधारणम्।। अथ स्मारावतिप्रसङ्गभञ्जनाय सप्तमासत्तमत्वमुपाधिरित्याहुः।। विवाहमात्रे
मातामहादि पञ्चपुरुषसापिण्ड्यमाह नारदः।। पञ्चमात्सप्तमादूर्ध्वं मातृतः पितृतः क्रमात्।। सपिण्डता निवर्तेत
सर्ववर्णेष्वयं विधिः।। अनूढायाः कन्यायास्त्रिपुरुषं सापिण्ड्यम्।। अप्रत्तानां त्रिपौरुषमिति वसिष्ठवचनात्।। अप्र
त्तानाम विवाहितानामित्यर्थः।। समानोदकत्वमाह मनुः।। सपिण्डता तु पुरुषे सप्तमे विनिवर्तते।। समानोदक

श्री
१

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

6

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

४१२६

श्री ५ को सरकार
सांस्कृतिक संस्थान

८	१	६
३	५	७
४	९	२

अपामार्जनकस्तोत्रम्

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

श्रीगणेशाय नमः॥ ॥दाल्भ्य उवाच॥ भगवन्प्राणिनः सर्वे विषरोगाद्युप
द्रवैः दुष्टग्रहोपघातैश्च सर्वकालमुपद्रुताः॥१॥ अभिचारिककृत्याभिः स्प
र्शरोगैश्च दारुणैः॥ सदा संपीड्यमानास्तु तिष्ठन्ति मुनिसत्तम॥२॥ येन
कर्मविपाकेन ग्रहरोगाद्युपद्रवाः॥ संभवन्ति नराणां तन्मे यथावद्वक्तुमर्ह
सि॥३॥ पुलस्त्य उवाच॥ व्रतोपवासैर्यैर्विष्णुर्नान्यजन्मनि तोषितः॥ ते
नरा मुनिशार्दूल ग्रहरोगादिभागिनः॥४॥ आरोग्यं परमामृद्धिं मनसा य
द्यदिच्छति॥ तत्तदाप्नोत्यसंदिग्धं परत्राप्यच्युततोषकृत्॥५॥ ये नैते प्रव
णां चिन्तं सर्वदेववरेस्तनम्॥ विषज्वरग्रहारोगान्ते मनुष्या दाल्भ्य भागिनः
॥६॥ नाधीन्प्राप्नोति न व्याधीन्विषग्रहनिबन्धनम्॥ कृत्यास्पर्शभयं चापि
तोषिते मधुसूदने॥७॥ सर्वे दुष्टास्तस्य मार्गे सौम्यास्तस्य सदा ग्रहाः।
देवानामप्यधृष्योसौ तुष्टो यस्य जनार्दनः॥८॥ यः समः सर्वभूतेषु य
थात्मनि तथा परे॥ उपवासादिदानेन तोषितो मधुसूदनः॥९॥ तो
षितैस्तत्र जायन्ते नराः पूर्णमनोरथाः॥ अरोगाः सुखिनो भोगभोक्ता
रो मुनिसत्तम॥१०॥ न तेषां शत्रवो नैव स्पर्शरोगाभिचारकम्॥ ग्रह
रोगादिकं चापि पापकार्यं न जायते॥११॥ अव्याहतानि कृष्णस्य चक्र

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

कादीन्यायुधानि च ॥ रक्षन्ति सकलाण्डो येन विष्णुरूपासितः ॥ १२ ॥ दाल्भ्य उवा
च ॥ अनाराधितगोविन्दो येन राड्ः स्वभागिनः ॥ तेषां दुःखाभिभूतानां यत्कर्तव्यं
दयालुभिः ॥ १३ ॥ पश्यद्भिः सर्वभूतस्थं वासुदेवं महामते ॥ समे दृष्टिभिरीशेशं
तन्मे ब्रूहि विशेषतः ॥ १४ ॥ पुलस्त्य उवाच ॥ गृहीत्वा कुशमूलाया कुशानुअ
ष्णानुपस्थ शोत् ॥ मार्जयेत्तस्य गात्राणि कुशाग्रैर्दात्यशान्तिकृत् ॥ १५ ॥ इ
ति मन्त्रेण त्रिवारं मार्जयेत् ॥ शरीरे यस्य तिष्ठन्ति कुशोत्था जलबिन्दवः ॥ न
श्यन्ति तस्य पापानि गरुडेनेव पन्नगाः ॥ १६ ॥ विष्णुर्विशेषेण उच्चिस्तु जनमा मको
नसः ॥ रोगग्रहविमुक्तानां कुर्याच्छान्तिमिमां उभाम् ॥ १७ ॥ वराहं नारसिं
हं च वामनं विष्णुमेव च ॥ ध्यात्वा समाहितो भूत्वा नामान्यंगे शुविन्यसेत् ॥
१८ ॥ नरसिंहं च समभ्यर्च्य अच्युतो देवेशो कुशासने ॥ मन्त्रैरेभिर्यथायो
ग्यं कुर्याद्दिग्बन्धनादिकम् ॥ १९ ॥ पूर्वे नारायणः पातु वारिजाक्षस्तु
दक्षिणे ॥ पश्चिमे पातु गोविन्द उत्तरे मधुसूदनः ॥ २० ॥ ऐशान्यां
वामनश्चैव तथाग्नेय्यां जनार्दनः ॥ नैरृत्यां पद्मनाभस्तु वाय
व्यां माधवस्तथा ॥ २१ ॥ ऊर्ध्वं गोवर्द्धनधरो धरण्यां चक्रवि

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

क्रमः॥ एताभ्यो द्वादशभ्यस्तु सर्वतः पातु केशवः॥२२॥ एवं कृत्वा दि
ग्बंधं विष्णुं सर्वगं संस्मरेत्॥ अव्यग्रचित्ताः सुधियो न्यासकर्म यथा
विधि॥२३॥ अंगुष्ठाग्रे तु गोविन्दं तर्जन्यां तु महीधरम्॥ मध्यमायां हृ
षीकेशं नासिकायां त्रिविक्रमम्॥२४॥ कनिष्ठायां न्यसेद्विष्णुं करम
ध्ये तु माधवम्॥ शिखायां केशवं न्यस्य मूर्द्धि नारायणं न्यसेत्॥२५॥
मानाधरं ललाटे तु गोविन्दं तु भ्रुवोर्न्यसेत्॥ चक्षुर्मध्ये न्यसेद्विष्णुं श्र
वणे मधुसूदनम्॥ त्रिविक्रमं कपोले तु वामनं कर्णमूलयोः॥ दा
मोदरं दंतपंक्तौ वाराहं चिबुके तथा॥२७॥ हृषीकेशमुत्तरोष्ठे
पद्मनाभं तथाधरे॥ जिह्वायां वासुदेवं तु तालौ च गरुडध्वजम्॥२८
वैकुंठं कंठमध्ये तु अनंतं नासिकोपरि॥ दक्षिणे तु भुजे विप्र वि
न्यसेत्पुरुषोत्तमम्॥२९॥ वामे भुजे महायोगी राघवं हृदि विन्यसे
त्॥ पीताम्बरं तु जठरे हरिं नाभौ तु विन्यसेत्॥३०॥ पार्श्वे तु दक्षि

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

णे विप्र तत्संकर्षणं न्यसेत् ॥ वामे भुजे महायोगं राघवं हृदि विन्य
सेत् ॥ वामपार्श्वे हरिं विद्यात् कटिमध्ये ऽपराजितम् ॥ ३१ ॥ पृष्ठे
क्षितिधरं विद्यात् स्कन्धयोर्द्वयोः ॥ वक्षस्थले माधवं च कक्षयोर्मो
गशायिनम् ॥ ३२ ॥ दक्षिणे तु भुजे विप्र तत्संकर्षणं न्यसेत् ॥ वामे
भुजे महायोगं राघवं हृदि विन्यसेत् ॥ ३३ ॥ अथ मनः करे विप्र विन्य
सेद् जगत्पतिम् ॥ आपादमस्तकं चैव प्रद्युम्नं कल्पयेद्बुधः ॥ ३४ ॥ प्रा
णतत्त्वे तु देवस्य शंखं चैव तु पृष्ठतः ॥ ग्रीवायां शार्ङ्गिणं न्यस्य पंचाङ्ग
कवचं न्यसेत् ॥ ३५ ॥ स्वयंभुवं मेढ्रमध्ये ऊर्ध्वे वज्रनाभं नमः । चक्र
धरं जानुमध्ये जंघयोरपराजितम् ॥ ३६ ॥ गुल्फयोर्नारसिंहं च पाद
पृष्ठेऽमितौजसम् ॥ अङ्गुल्यां श्रीधरं चैव पुण्डरीकाक्षं संधिषु ॥ ३७
कूर्मं पादतले न्यस्य वराहं च पदाग्रतः ॥ रोमकूपेषु आकेशं [illegible]
[illegible] ॥ ३८ ॥ मनो बुद्धि अहंकारे एवं न्यस्य जनार्दनम् ॥ न

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

रवि कुम्भ वं चैव न्यसेत्पादतले च्युतम् ॥३८॥ एवं न्यासविधिं कृत्वा सा
क्षान्नारायणो भवेत् ॥ ननु विष्णुमयी तस्य यावत्किंचिन्न भाषते ॥४० ॥
एतत्समस्तं विन्यस्य यत्कार्यं शृणु तद्द्विज ॥ एतत्समस्तं विन्यस्य पश्चा
न्मन्त्रं प्रयोजयेत् ॥४१॥ अपामार्जनकं न्यासं सर्वसिद्धिप्रदायकम् ॥
पूजाकाले तु देवस्य स्नानकाले तथैव च ॥४२॥ होमारंभे च कर्तव्यं
गिसन्ध्यं वापि नित्यशः ॥ अभयं सर्वभूतेभ्यो विष्णुलोकं स गच्छ
ति ॥४३॥ ॐ अपामार्जनस्तोत्रस्य पुलस्त्य ऋषिरनुष्टुप् छन्दः
वाराह नरसिंह वामन विष्णुर्देवता ह्रूं मम रक्षितमिति बीजं अच्यु
तानन्द गोविन्द इति शक्तिः ग्रह हाटक केशान्त इति कीलकं म
म समस्त रोग रक्षार्थे जपे विनियोगः ॥ ॐ नक्तिरोहदयाय न
मः ॥ ॐ शार्ङ्गरो शिरसे स्वाहा ॥ ॐ गदिने शिखायै वौषट् ॥ ॐ
खड्गिने कवचाय हुम् ॥ ॐ शंखिने नेत्राभ्यां वौषट् ॥ ॐ वज्रिणे ऽ

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

स्त्रायफट् ।ॐ स्फुत्वेत्थं नारसिंहं मुकुठितमुखं रक्तनेत्राधरोष्ठं तेजोभिः प्रज्वल
न्तं कृतवह्निसदृशांगुर्निरीक्ष्यं मुनीन्द्रैः ॥ भिन्नोयेननंरवाग्रे गजमदलितैर्दानवे
न्द्रो हिरण्यः सोयंनः पातु नित्यं त्रिभुवनविजयी सिंहरूपेण विष्णुः ॥४४॥ च
त्वारिवारानिमार्जयेदिति मन्त्रेण ॐ नमः परमार्थाय पुरुषाय महात्मने । न
मस्कृत्वा प्रवक्ष्यामि यन्नसिद्ध्यतु मे वचः ॥४५॥ अरूपाय सरूपाय व्यापिने पर
मात्मने । नमस्कृत्वा प्रवक्ष्यामि यन्नसिद्ध्यतु मे वचः ॥४६॥ निष्कल्मषाय शुद्धा
य ध्यानयोगरताय च ॥ नमस्कृत्वा प्रवक्ष्यामि यन्नसिद्ध्यतु मे वचः ॥४७॥ वरा
हाय नृसिंहाय वामनाय महात्मने ॥ नमस्कृत्वा प्रवक्ष्यामि यन्नसिद्ध्यतु मे
वचः ॥४८॥ त्रिविक्रमाय रामाय वैकुण्ठाय हराय च ॥ नमस्कृत्वा प्रवक्ष्या
मि यन्नसिद्ध्यतु मे वचः ॥४९॥ नारायणाय विश्वाय विश्वेशाय नमो नमः ।
नमस्कृत्वा प्रवक्ष्यामि यन्नसिद्ध्यतु मे वचः ॥५०॥ वाराह नारसिंहेश वाम
नेश त्रिविक्रम ॥ हयग्रीवेश सर्वेश हृषीकेश हराशुभम् ॥५१॥ इति मन्त्रे
ण त्रिवारं मार्जयेत् ॥ अपराजितचक्राद्यैश्चतुर्भिः परमायुधैः ॥ अखण्डिता
नुभावैश्च सर्वदुःखहरो भव ॥ इति मन्त्रेण चत्वारिवारं मार्जयेत् ॥ हरण

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

कस्य दुरितं दुष्कृतं दुरूपो यित्नम् ॥ मृत्यु बाधाजिभयदं दुर्दिष्टस्य च य
त्फलम् ॥ ५२ ॥ इति द्विवारम् ॥ परापध्यान सहितं प्रयुक्तं चाभिचार
कम् ॥ ज्वरस्य ग्रीमहारोगं प्रयोगं च जराजरम् ॥ ५४ ॥ इति सार्द्धकं
॥ हरये वासुदेवाय नमः कृष्णाय खड्गिने ॥ नमः पुष्करनेत्राय के
शवायादि चक्रिणे ॥ ५५ ॥ नमः कमलकिंजल्क पीतनिर्मल वा
ससे ॥ महाहरिरिवे पृस्कन्ध घृष्ट चक्राय चक्रिणे ॥ ५६ ॥ दंष्ट्रोद्धृताक्षि
तिभृते त्रयी मूर्तिमते नमः ॥ महायज्ञवराहाय शेष भोगानुशायि
ने ॥ ५७ ॥ तप्तहाटक केशान्त ज्वलत्पावक लोचने ॥ वज्राधिकन
खस्पर्श दिव्यसिंह नमोस्तु ते ॥ ५८ ॥ काश्यपायाति ह्रस्वाय ऋग्यु
जुस्साम मूर्तये ॥ तुभ्यं वामनरूपाय क्रमते गां नमो नमः ॥ ५९ ॥
वाराह शेषदुष्टानि सर्व पाप फलानि च ॥ मर्द मर्द महादंष्ट्र म
र्द मर्द च यत्फलम् ॥ ६० ॥ इति मन्त्रेणाष्ट वारं मार्जयेत् ॥ नर
सिंह कलायस्पद नप्रानन रवो ज्वल ॥ भंज भंजानना दिने दुष्टा

[illegible] Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

त्यस्याग्निनाशन ॥ इति मन्त्रेण द्वादश वारं मार्जयेत् ॥ ऋग्यजुस्सा
मगर्भाभिर्वाग्भिर्वामनरूपधृक ॥ प्रशमं सर्वदुःखानि नयत्वस्य
जनार्दन ॥ ६२ ॥ अच्युतानन्तः कवयः पुराणाः सूक्ष्माद्बृहन्तो ध्रु
जरासितारः ॥ सर्वज्वरं घ्नन्तु नवानिरुद्धप्रद्युम्नसंकर्षणवासु
देवाः ॥ ६३ ॥ इति मन्त्रेण द्वादश वारं मार्जयेत् ॥ ॐ अस्य ज्वरम
न्त्रस्य कालाग्निरुद्र ऋषिरनुष्टुप् छन्दः महादेवो देवता अस्य ज्वरनि सर्व
वृत्यर्थे जपे विनियोगः ॥ त्रिपाद्भस्मप्रहरणस्त्रिशिरा रक्तलोच
नः ॥ स मे प्रीतः सुखं दद्यात् सर्वामयपतिर्ज्वरः ॥ ६४ ॥ एकाहिकं द्व्या
हिकं च तथा त्रिदिवसज्वरम् ॥ चातुर्थिकं तथात्युग्रं तथैव सततं
ज्वरम् ॥ ६५ ॥ दोषोत्थं सन्निपातोत्थं तथैवागन्तुकज्वरम् ॥ श
मं नयाशु गोविन्द छिन्धि छिन्ध्यस्य वेदनम् ॥ ६६ ॥ नेत्रदुःखं शि
रोदुःखं दुःखं चोदरसम्भवम् ॥ अन्तःश्वासं बहिःश्वासं परिता
पं च वेपथुम् ॥ ६७ ॥ गुदघ्राणाङ्घ्रिरोगांश्च कुष्ठरोगमथ क्षय

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

कृमिनादीन् नखजान् रोगान् त्वगस्थान् बहिस्थितान्॥ कम-
लादींस्तथा रोगान् प्रमेहांश्चातिदारुणान्॥ भगन्दरातिसारांश्च
मुखरोगं सवल्मीकम्॥ अश्मरीं मूत्रकृच्छ्रांश्च रोगानन्यांश्च दारु-
णान्॥६९॥ ये वातप्रभवा रोगा ये च पित्तसमुद्भवाः॥ कफोद्भ-
वाश्च ये रोगा ये चान्ये सान्निपातिकाः॥७०॥ आगन्तुकाश्च ये रोगा
लूताविस्फोटकादयः॥ ते सर्वे प्रशमं यान्ति वासुदेवापमार्जिताः॥
७१॥ विलयं यान्ति ते सर्वे विष्णोरुच्चारणेन तु॥ क्षयं गच्छन्ति ये
दोषास्ते चक्राभिहता हरेः॥७२॥ अच्युतानन्तगोविन्दनाम्नो-
च्चारणभेषजात्॥ नश्यन्ति सकला रोगाः सत्यं सत्यं वदाम्य-
हम्॥७३॥ इति मन्त्रेणानेन वारं मार्जयेत्॥ स्थावरं जङ्गमं वा-
पि कृत्रिमं चापि यद्विषम्॥ दन्तोद्भवं नखोद्भूतमाकाशप्रभ-
वं विषम्॥७४॥ लूतादिप्रभवं यच्च विषमत्यन्तदुःखदम्॥ श-
मं नयतु तत्सर्वं कीर्तितोऽस्य जनार्दनः॥७५॥ ग्रहान्प्रेतग्रहान्- ५

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

गन्धर्वान्यक्षराक्षसान्। शाकिनीपूतनायांश्च तथा वज्राकिनीग्रहान्॥१८

श्चैव तथा वैनायकग्रहान्॥ वेतालांश्च पिशाचांश्च मुखमराजद्नि
कान्हरान् रेवतीं दग्धरेवतीम्॥ ७७॥ दृष्टिकाख्यान्सहश्चो
ग्रांस्तथा मातृग्रहानपि॥ बालस्याविष्णोश्चरितं हन्तु बालग्र
हानिमान्॥ ७८॥ वृद्धानां येग्रहाः केचित् ये च बालग्रहाः क्व
चित्॥ नरसिंहस्य ते दृष्ट्वा दग्धा ये चापि यौवने॥ ७९॥ दंष्ट्रा
करालवदनो नरसिंहो महाबलः॥ ग्रहानशेषान्निःशेषान्क
रोतु जगतो हितान्॥ ८०॥ इति मन्त्रेण पंचवारम्॥ नरसिंह म
हासिंह ज्वालामालोज्ज्वलानन॥ ग्रहानशेषांश्च सर्वेशान् खा
द खादाग्निलोचन॥ ८१॥ इति मन्त्रेण एकादशवारम्॥ ये रो
गा ये महोत्पाता यद्विषं ये महाग्रहाः॥ ८२॥ यानि च क्रूरभू
तानि ग्रहपीडाश्च दारुणाः॥ ज्वरातिसारदुःखानि देहे यस्य
रिश्च स्यति॥ ८३॥ शस्त्रक्षतेषु ये दोषाः ज्वालागर्दभिकादि

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

यः ॥ मानिसर्वीशिसर्वात्मा परमात्मा जनार्द्दनः ॥ ८४ ॥ किं चिद्रू
पं समास्थाय वासुदेवास्य नाशाय ॥ क्षिप्त्वा सुदर्शनं चक्रं ज्वा
लामालातिभीषणम् ॥ ८५ ॥ सर्वदुःखप्रशमनं कुरुष्व देव
वराच्युत ॥ ॐ सुदर्शन महाज्वाल छिन्धि छिन्धि महाग्रहान्
सर्वदुःखनिरक्षां सिक्षयं यां तु विभीषिताः ॥ इति वारत्रं ॐ
सुदर्शन महाचक्र गोविन्दस्य करायुध ॥ ८७ ॥ तीक्ष्णधार म
हावेग छिन्धि छिन्धि महाग्रहान् ॥ इति मन्त्रेण सप्तवारम् ॥ छि
न्धि छिन्धि महाव्याधीं छिन्धि छिन्धि महाग्रहान् ॥ ८९ ॥ श्लेष्म
वातं च पित्तं च छिन्धि घोरं महाविषम् ॥ स्फोटं दाहं मोहनं च नि
मित्तं संज्वरं हर गदं मम ॥ ॐ ह्रां ह्रीं हूं हुं फट् फट् हन हन हिंसं ॐ न
मो भगवते भो भो सुदर्शन दुःखं दारय दारय दुरितं हन हन पापं
मथ मथ आरोग्यं कुरु कुरु स्वाहा ॥ इति मन्त्रेण रोकविंशतिवारंमा

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

न्नीयेत॥ॐ हुं हुं फट् फट् कारेण हर हर दुष्टिषम्॥इति द्विवारम्॥सुद
र्शनस्य मन्त्रेण ग्रह यान्तु दिशो दश॥प्राच्यां दिशि प्रतीच्यां च द
क्षिणोत्तरतस्तथा॥८९॥रक्षां करोतु सर्वात्मा नरसिंहः स्वगर्जितैः
॥दिवि भुव्यन्तरिक्षे च पृष्ठतः पार्श्वतोऽग्रतः॥व्याघ्रसिंहवराहादि
भ्योऽग्निचौरभयेषु च॥रक्षां करोतु भगवान् बहुरूपी जनार्दनः॥९१
यथा विष्णुर्जगत्सर्वं सदेवासुरमानुषं॥तेन सत्येन सकलं दुः
खमस्य प्रणश्यतु॥९२॥ यथा विष्णोः स्मृते सद्यः क्षयं गच्छन्तु
पातकाः॥ तेन सत्येन सकलं दुःखमस्य प्रणश्यतु॥९३॥ज
गतात्मा यदा विष्णुर्वेदान्तेष्वपि गीयते॥ तेन सत्येन सकलं
दुःखमस्य प्रणश्यतु॥९४॥ यदा देवेश्वरो विष्णुस्सर्ववेदेषु
गीयते॥ तेन सत्येन सकलं दुःखमस्य प्रणश्यतु॥९५॥शा
न्तिरस्तु शिवं चास्तु प्रणश्यत्वशुभं च यत्॥ वासुदेवशरीरोत्थै

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

कुशैस्समार्जितो मया ॥९६॥ अपामार्ज्जितगोविन्दो नरो नारायणो
भवेत् ॥ मम सर्वदुःखानां प्रशमो वचनाद्धरेः ॥९७॥ शान्तिरस्तु
मम रोगेषु भूतग्रहभयेषु च ॥ अपामार्जनकं स्तोत्रं विष्णुनामा
भिमन्त्रितम् ॥९८॥ कुशमूले स्थितो ब्रह्मा कुशमध्ये जनार्द्द
नः ॥ कुशाग्रे शंकरं विद्यात्त्रयो देवाः कुशे स्थिताः ॥९९॥ एते कु
शा विष्णुशरीरसंभवा जनार्द्दनोहं स्वयमेव चाग्रतः ॥ हतं मया
दुष्टमशेषमस्य स्वस्थो भवत्येष वचो यथा हरेः ॥१००॥ ॐ
शान्तिरस्तु शिवं चास्तु दुष्टमस्य प्रशाम्यतु ॥ यदस्य दुरितं
किंचित्तत्क्षिप्तं लवणार्णवे ॥१०१॥ इति मन्त्रेणाष्टकुशै
र्मार्जयेन्नसप्तविंशतिवारम् ॥ पुनःपुनः नवकुशैः कृत्वा रोग
स्थजलेनैव बांच जलं क्षिपेत् ॥ ततः शान्तिर्भविष्यति ॥
एतद्रोगादिपीडासु जन्तूनां हितमिच्छता ॥ विष्णुभक्तेन कर्त्त

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

ध्यमपामार्जनकं परम् ॥१०३॥ अनेन सर्वदुष्टानि प्रशमं यान्त्यसं
शयः॥ सर्वभूतहितं चात्र स्मात्कार्यं सदैव हि॥ एतत्स्तोत्रं पठे
न्नित्यं भवेदायुष्यवर्द्धनम्॥१०४॥ विनाशं च यत्र रोगाणां म
त्यमृत्युर्न जायते॥ रोगोपस्मारकुष्ठादि तस्य पार्श्वं न गच्छति
॥१०५॥ विष्णोः प्रीतिकरं स्तोत्रं यः पठेन्नियमेन च॥ विष्णु
लोकमवाप्नोति सत्यं सत्यं न चान्यथा॥१०६॥ स्तोत्रमुज
ज्जितं नाम ब्रह्महत्याविनाशनम्॥ अस्य [illegible]ति गोविन्दो भ
नसा चिन्तितं न भेत्॥१०७॥ कोटिजन्मकृतं पापं पठनाद्दे
व नश्यति॥ गोसहस्रफलं तस्य परमं पदमाप्नुयात्॥१०८
॥ ॥ इति श्रीविष्णुधर्मोत्तरे अपामार्जनकं स्तोत्रं संपूर्णम्
॥ शुभम्॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ८

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kath

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

॥ ॥विश्वस्ययःस्थितिलयोद्भवहेतुराद्योयोगेश्वरैरपिदुरत्यययोगमायः
॥ ॥क्षेमंविधास्यतिसनोभगवांस्त्र्यधीशस्तत्रास्मदीयविमृशेनकियानि
॥हार्थः॥१॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

8975

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

श्रीगणेशाय नमः

अथ मनुसंहितायाः सूचीपत्रम्

अध्यायश्लोकसंख्याक्रमेण

प्रकरण	अ०	श्लो
मनुं मुनयो धर्मं पप्रच्छुः	१	१
तान्मनुरुवाच	१	४
जगदुत्पत्तिकथनम्	१	५
प्रथमं जलसृष्टिः	१	८
ब्रह्मोत्पत्तिः	१	९
नारायणार्थकथनम्	१	१०
ब्रह्मस्वरूपकथनम्	१	११
स्वर्गभूम्यादिसृष्टिः	१	१३
महदादिक्रमेण जगदुत्पत्तिः	१	१४
देवगणादिसृष्टिः	१	२२
वेदत्रयसृष्टिः	१	२३
कालादिसृष्टिः	१	२४
कामक्रोधादिसृष्टि	१	२५
धर्माधर्मविवेकः	१	२६
सूक्ष्मास्थूलाद्युत्पत्तिः	१	२७
कर्मसापेक्षासृष्टिः	१	२८
ब्राह्मणादिसृष्टिः	१	३१
स्त्रीपुरुषसृष्टिः	१	३२
मनोरुत्पत्तिः	१	३३
मरीच्याद्युत्पत्तिः	१	३४
यक्षगंधर्वाद्युत्प०	१	३७
मेघादिसृष्टिः	१	३८
पशुपक्ष्यादिसृष्टिः	१	३९
कृमिकीटाद्युत्पत्तिः	१	४०
अथ जरायुजाः	१	४३
अथांडजाः	१	४४
अथ स्वेदजाः	१	४५
अथोद्भिज्जाः	१	४६

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

प्रकरण	अ०	श्लो
वनस्पतिवृक्षौ	१	४७
गुच्छगुल्मादयः	१	४८
एवंसृष्ट्वाब्रह्मांतर्हितः	१	५१
महाप्रलयमाह	१	५४
जीवस्योत्क्रमणमाह	१	५५
कदादेहांतरंगृह्णाती०	१	५६
जाग्रत्स्वप्नाभ्यांब्रह्मासर्वसृजति	१	५७
एतच्छास्त्रप्रचारमाह	१	५८
भृगुरेतच्छास्त्रंयुष्माकंकथयिष्यति		५९

प्रकरण	अ०	श्लो
भृगुस्तान्मुनीनुवाच	१	६०
मन्वंतरकथनम्	१	६१
अहोरात्रमानादिकथनम्	१	६४
पित्र्याहोरात्रकथनम्	१	६६
दैवाहोरात्रकथनम्	१	६७
चतुर्युगप्रमाणं	१	६९
दैवयुगप्रमाणं	१	७१
ब्राह्माहोरात्रप्रमाणम्	१	७२
सप्रतिबुद्धःसृष्ट्यर्थंमनोनियुंक्ते		७३
मनसआकाशप्रादुर्भावः	१	७५

प्रकरण	अ०	श्लो
आकाशाद्वायुप्रादुर्भावः	१	७६
वायोस्तेजःप्रादुर्भावः	१	७७
तेजसोजलंजलात्पृथ्वी	१	७८
मन्वंतरप्रमाणम्	१	७९
सत्येचतुष्पाद्धर्मः	१	८१
अन्ययुगेधर्मस्यपादपादहानिः		८२
युगेयुगेआयुःप्रमाणम्	१	८३
युगेयुगेधर्मवैलक्षण्यम्	१	८५
ब्राह्मणस्यकर्माह	१	८८
क्षत्रियकर्माह	१	८९

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

प्रकरण	अ	श्लो
वैश्यकर्माह	१	९०
शूद्रकर्माह	१	९१
ब्राह्मणस्य श्रेष्ठत्वम्	१	९२
ब्राह्मणेषु ब्रह्मवेदिनः श्रेष्ठा	१	९७
एतच्छास्त्रं ब्राह्मणेनाध्येतव्यम्	१	१०३
एतच्छास्त्राध्ययनफलं	१	१०४
आचारो धर्मप्रधानः	१	१०८
ग्रंथार्थानुक्रमणिका	१	१११

॥ इति प्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥

प्रकरण	अ॰	श्लो
धर्मसामान्यलक्षणम्	२	१
कामात्मतानिषेधः	२	२
व्रतादयः संकल्पजाः	२	३
अकामस्य न कापि क्रिया	२	४
धर्मप्रमाणान्याह	२	६
धर्मस्य वेदमूलतामाह	२	७
श्रुतिस्मृत्युदितधर्मोऽनुष्ठेयः	२	९
श्रुतिस्मृत्योः परिचयः	२	१०
नास्तिकनिंदा	२	११
चतुर्धा धर्मप्रमाणमाह	२	१२

प्रकरण	अ॰	श्लो
श्रुतिस्मृत्योर्विरोधे श्रुतिर्बलवती	२	१३
श्रुतिद्वैधेऽभयं प्रमाणं	२	१४
श्रुतिद्वैधे दृष्टांतमाह	२	१५
दशकर्मा येनस्याधिकारः	२	१६
धर्मानुष्ठानयोग्यदेशानाह	२	१७
ब्रह्मावर्तदेशीयः सदा०	२	१८
कुरुक्षेत्रादिब्रह्मर्षिदेशानाह	२	१९
तद्देशीयब्राह्मणाद्याचारं शिक्षेरन्	२	२०
मध्यदेशमाह	२	२१

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

प्रकरण	अ०	श्लो
आर्यावर्त्तमाह	२	२२
यज्ञियदेशमाह	२	२३
वर्णधर्मादिकमाह	२	२५
द्विजानांवैदिकमंत्रैर्गर्भाधानादिकंकार्यं	२	२६
गर्भाधानादेःपापक्षयहेतुत्वमाह	२	२७
स्वाध्यायादेर्मोक्षहेतुत्वमाह	२	२८
जातकर्माह	२	२९
नामकरणमाह	२	३०
स्त्रीणांनामकर्णमाह	२	३३
निष्क्रमणान्नप्राशने	२	३४
अथचूडाकरणं	२	३५
अथोपनयनम्	२	३६
अथोपनयनकालवि०	२	३८
अथव्रात्याः	२	३९
कृष्णाजिनादिधारणं	२	४१
मौंज्यादिधारणं	२	४२
मौंज्यालाभेकुशादिमेखलाकार्या	२	४३
उपवीतमाह	२	४४
अथदंडाः	२	४५
अथभिक्षा	२	४९
प्राङ्मुखादिकान्यभोजनफलं	२	५२
भोजनादावंतेचाचमनं	२	५३
श्रद्धयाअन्नंभुंजीत	२	५४
अश्रद्धयाभोजनंनि०	२	५५
भोजनेनियमाः	२	५६
अतिभोजननिषेधः	२	५७

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

॥ म॰स्मृ॰ ॥
॥ ३ ॥

प्रकरण	अ०	श्लो
ब्राह्मादितीर्थेनाचमनंनपितृतीर्थेन	२	५८
ब्राह्मादितीर्थान्याह	२	५९
आचमनविधिः	२	६०
सव्यापसव्यमाह	२	६३
विनष्टेपूर्वदंडादेर्द्वितीयंग्राह्यं	२	६४
केशांताख्यसंस्कारः	२	६५
स्त्रीणांसंस्कारममंत्रकं	२	६६
स्त्रीणांवैवाहिकविधिःवैदिकमंत्रैः	२	६७

प्रकरण	अ०	श्लो
उपनीतस्यकर्माह	२	६९
वेदाध्ययनविधिमाह	२	७०
गुरुवंदनविधिः	२	७२
गुरोराज्ञयाऽध्ययनविरामौ	२	७३
अध्ययनादावंतेचप्रणवः	२	७४
अथप्राणायामः	२	७५
प्रणवाद्युत्पत्तिः	२	७६
सावित्र्युत्पत्तिः	२	७७
सावित्रीजपफलं	२	७८
सावित्रीजपाकरणेपा॰	२	८०

प्रकरण	अ०	श्लो
प्रणवव्याहृतिसावित्रीप्रशंसा	२	८१
प्रणवप्रशंसा	२	८४
मानसजपस्याधिक्यं	२	८५
इंद्रियसंयमः	२	८८
अथैकादशेंद्रियाणि	२	८९
इंद्रियसंयमेनसिद्धिर्नतुभोगैः	२	९३
विषयोपेक्षकः श्रेष्ठः	२	९४
इंद्रियसंयमोपायमाह	२	९६

॥ सू॰प ॥
॥ ३ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

प्रकरण	अ०	श्लो
कामासक्तस्ययागादयोनफलदाः	२	९७
जितेंद्रियस्वरूपमाह	२	९८
एकेंद्रियासंयमेपिनिर्वायः	२	९९
इंद्रियसंयमस्यपुरुषार्थहेतुत्वं	२	१००
अथसंध्यात्रयवंदनं	२	१०१
संध्याहीनःशूद्रवत्	२	१०३
वेदपाठाशक्तौसावित्रीमात्रजपः	२	१०४

प्रकरण	अ०	श्लो
नित्यकर्मादौनानध्यायः	२	१०५
जपयज्ञफलं	२	१०७
समावर्त्तनांतंहोमादिकर्त्तव्यं	२	१०८
कीदृशःशिष्योऽध्याप्यइत्याह	२	१०९
अपृष्टोवेदंनब्रूयात्	२	११०
निषेधातिक्रमेदोषः	२	१११
असतश्छिष्यायविद्यानवक्तव्या	२	११२

प्रकरण	अ०	श्लो
सच्छिष्यायवक्तव्या	२	११५
अध्ययनंविनावेदग्रहणनिषेधः	२	११६
अध्यापकानांमान्यत्वमाह	२	११७
अविहिताचरणनिंदा	२	११८
गुरोरभिवादनादौ	२	११९
वृद्धाभिवादने	२	१२०
अभिवादनफलं	२	१२१
अभिवादनविधिः	२	१२२
प्रत्यभिवादने	२	१२५

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

प्रकरण	अ०	श्लो	प्रकरण	अ०	श्लो	प्रकरण	अ०	श्लो
प्रत्यभिवादनाज्ञानेदोषः	२	१२६	भ्रातृभार्याद्यभिवादने	२	१३२	अथाचार्यः	२	१४०
कुशलप्रश्नादौ	२	१२७	ज्येष्ठभगिन्याद्यभिवादने	२	१३३	अथोपाध्यायः	२	१४१
दीक्षितादेर्नामग्रहणनिषेधः	२	१२८	पौरसख्यादौ	२	१३४	अथगुरुः	२	१४२
परस्त्र्यादेर्नामग्रहणनिषेधः	२	१२९	दशवर्षोपि ब्राह्मणः क्षत्रियादिभिः पितेव वंद्यः	२	१३५	अथर्त्विक्	२	१४३
कनिष्ठमातुलादिवंदननिषेधः	२	१३०	वित्तादीनि मान्यत्वकारकानि	२	१३६	अध्यापकप्रशंसा	२	१४४
मातृष्वस्रादयो गुरुस्त्रीवत्पूज्याः	२	१३१	स्याहतादेः पंथा देयः	२	१३८	मात्रादीनामुत्कर्षः	२	१४५
			स्नातकस्य पंथा राज्ञापि देयः		१३९	आचार्यस्य श्रेष्ठत्वं	२	१४६
						बालोप्याचार्यः पितेव०	२	१५०
						अत्र दृष्टांतमाह	२	१५१
						वर्णक्रमेण ज्ञानादिना ज्येष्ठ्यम्		१५५

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

प्रकरण	अ०	श्लो
मूर्खनिंदा	२	१५७
शिष्यायमधुरावाणी प्रयोक्तव्या	२	१५९
नरस्यवाङ्मनःसंयममाह	२	१६०
परद्रोहादिनिषेधः	२	१६१
परेणावमाने कृतेपि क्षमाकार्या	२	१६२
अवमंतुर्दोषः	२	१६३
अनेनविधिनावेदोऽध्येतव्यः		१६४

प्रकरण	अ	श्लो
वेदाभ्यासस्यश्रेष्ठत्वं	२	१६६
वेदाभ्यासस्तुतिः	२	१६७
वेदमनधीत्यवेदांगान्य विद्याध्ययननिषेधः	२	१६८
द्विजत्वनिरूपणार्थमाह	२	१६९
अनुपनीतस्यानधिकारः	२	१७१
कृतोपनयनस्यवेदाध्ययनं	२	१७३
गोदानादौनव्यद्दंडादय	२	१७४
एतेनियमाअनुष्ठेयाः	२	१७५
नित्यस्नानतर्पणहोमा०	२	१७६

प्रकरण	अ०	श्लो
ब्रह्मचारिणोनियमा	२	१७७
कामाद्रेतःपातननिषेधः	२	१८०
स्वप्नेरेतःपाते	२	१८१
आचार्यार्थंजलकुशाद्याहरणं	२	१८२
वेदयज्ञोपेतगृहाद्भिक्षाकर्त्तव्या	२	१८३
गुरुकुलादिभिक्षायां	२	१८४
अभिशस्तभिक्षानिषेधः	२	१८५
सायंप्रातर्होमसमिधः	२	१८६

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

प्रकरण	अ०	श्लो
होमाग्निकरणे	२	१८७
एकगृहभिक्षानिषेधः	२	१८८
निमंत्रितस्यैकान्नभो०	२	१८९
क्षत्रियवैश्ययोर्नैका		
न्नभोजनम्	२	१९०
अध्ययनेगुरुहितेव		
चलंकुर्यात्	२	१९१
गुर्वाज्ञाकारित्वमाह	२	१९२
गुरोरुत्थेशयनादि	२	१९४
गुर्वाज्ञाकरणप्रकारः	२	१९५

प्रकरण	अ०	श्लो
गुरुसमीपेचांचल्यनि०	२	१९८
गुरोर्नामग्रहणादिकंन		
कार्यम्	२	१९९
गुरुनिंदाश्रवणनिषेधः	२	२००
गुरुपरिवादकरणफलं	२	२०१
समीपंगत्वागुरुंपूजयेत्	२	२०२
गुर्वादिपरोक्षेनकिंचिन्क		
थयेत्	२	२०३
यानादौगुरुणासहो		
पवेशने	२	२०४

प्रकरण	अ	श्लो
परमगुरौगुरुवद्वृत्तिः	२	२०५
विद्यागुरुविषये	२	२०६
गुरुपुत्रविषये	२	२०७
गुरुस्त्रीविषये	२	२१०
स्त्रीस्वभावकथनं	२	२१३
मात्रादिभिरेकांतवा		
सनिषेधः	२	२१५
युवतीगुरुस्त्रीवंदने	२	२१६
गुरुशुश्रूषाफलं	२	२१८
ब्रह्मचारिणःप्रकारत्रयमाह		२१९

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

प्रकरण	अ०	श्लो
सूर्योदयास्तकालस्वापे	२	२२०
संध्योपासनमवश्यं कार्यं	२	२२२
स्त्र्यादेः श्रेयःकरणे	२	२२३
त्रिवर्गमाह	२	२२४
पित्राचार्यादयो नावमंतव्याः	२	२२५
तेषां शुश्रूषाकरणादौ	२	२२८
तेषामनादरनिंदा	२	२३४
मात्रादिशुश्रूषायाप्राधान्यं	२	२३५
नीचादेरपिविद्यादिग्र०	२	२३८
आपदि क्षत्रियादेरप्यध्येतव्यं तेषां पादप्रक्षालनादि न कार्यम्	२	२४१

प्रकरण	अ०	श्लो
क्षत्रियादिगुरावनिवासनिषेधः	२	२४२
यावज्जीवं गुरुशुश्रूषणे०	२	२४३
गुरुदक्षिणादौ	२	२४५
आचार्ये मृते तत्पुत्रादिसेवनम्	२	२४७
यावज्जीवं गुरुकुलसेवाफलम्	२	२४९

इति द्वितीयोऽध्यायः

प्रकरण	अ०	श्लो
अथ ब्रह्मचर्याविधिः	३	१

प्रकरण	अ०	श्लो
गृहस्थाश्रमवासमाह	३	२
गृहीतवेदस्य पित्रादिभिः पूजनं	३	३
कृतसमावर्तनो विवाहं कुर्यात्	३	४
असपिंडाया विवाहः	३	५
विवाहे निंदितकुलानि	३	६
अथ कंन्यादोषाः	३	८
कंन्या[illegible]क्षणम्	३	१०
पु[illegible]काविवाहनिंदा	३	११

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

प्रकरण	अ०	श्लो
सवर्णास्त्रीप्रशस्ता	३	१२
चातुर्वर्ण्यस्यभार्यापरि	३	१३
ब्राह्मणक्षत्रयोःशूद्रा		
स्त्रीनिषेधः	३	१४
हीनजातिविवाहनि०	३	१५
शूद्राविवाहविषये	३	१६
अष्टौविवाहप्रकाराः	३	२०
वर्णानांधर्म्यविवाहनाह		२२
पैशाचासुरविवाहनिंदा	३	२५
अथब्राह्मविवाहलक्षणं	३	२७

प्रकरण	अ०	श्लो
दैवविवाहलक्षणं	३	२८
आर्षविवाहलक्षणं	३	२९
प्राजापत्यविवाहलक्षणं	३	३०
आसुरविवाहलक्षणं	३	३१
गांधर्वविवाहलक्षणं	३	३२
राक्षसविवाहलक्षणं	३	३३
पैशाचविवाहलक्षणं	३	३४
उदकदानाब्राह्मण		
स्यविवाहः	३	३५
ब्राह्मादिविवाहफलं	३	३७

प्रकरण	अ०	श्लो
ब्राह्मादिविवाहेषुप्रजोत्पत्तिः	३	३९
निंदितानिंदितविवाहेनिंदित		
प्रजोत्पत्तिः	३	४१
सवर्णाविवाहविधिः	३	४३
अथसवर्णाविवाहविधिः	३	४४
दारोपगमने	३	४५
ऋतुकालविधिः	३	४६
दारोपगमेनिंदितकालाः	३	४७
युग्मतिथौपुत्रोत्पत्तिः	३	४८
स्त्रीपुत्रपुंसकोत्पत्तौहेतुमाह	३	४९

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

प्रकरण	अ०	श्लो
वानप्रस्थस्यापिअनुगमनमाह	३	५०
कन्याविक्रयेदोषः	३	५१
स्त्रीधनग्रहणेदोषः	३	५२
वराद्दल्पमपिनगृह्णीयं	३	५३
कन्यायैधनदानमाह	३	५४
वस्त्रालंकारादिनाकन्याभूषयितव्या	३	५५
कन्यादिपूजनापूजनफल	३	५६
उत्सवेष्वपिविशेषतःपूज्याः	३	५९
प्रकरण	अ०	श्लो
दंपत्योःसंतोषफलं	३	६०
स्त्रियोऽलंकरणादिदानादाने	३	६१
कुलापकर्षकर्माणि	३	६३
कुलोत्कर्षकर्माह	३	६६
पंचमहायज्ञानुष्ठानमाह	३	६७
पंचसूना	३	६८
पंचयज्ञानुष्ठानंनित्यंकर्त्तव्यं	३	६९
पंचयज्ञानाह	३	७०
प्रकरण	अ०	श्लो
पंचयज्ञाकरणेनिंदा	३	७२
पंचयज्ञानांनामांतराण्याह	३	७३
अग्नौब्रह्मयज्ञहोमोकर्त्तव्यौ	३	७५
होमाद्वृष्ट्याद्युत्पत्तिः	३	७६
गृहस्थाश्रमप्रशंसा	३	७७
अध्यायर्चनमवश्यंक०	३	८०
नित्यश्राद्धमाह	३	८२
पित्रर्थब्राह्मणभोजने	३	८३

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

प्रकरण	अ०	श्लो
बलिविश्वेदेवकर्माह	३	८४
बलिविश्वेदेवफलमाह	३	९३
भिक्षादानम्	३	९४
भिक्षादानफलं	३	९५
सत्कृत्यभिक्षादिदानं	३	९६
अपात्रदानमफलं	३	९७
सत्पात्रेदानफलं	३	९८
अतिथिसत्कारे	३	९९
अतिथ्यनर्चननिंदा	३	१००
प्रियवचनजलासनदानादौ		१०१

प्रकरण	अ०	श्लो
अतिथिलक्षणमाह	३	१०२
परपाकरुचिनानिषेधः	३	१०४
नातिथिःप्रत्याख्यान०	३	१०५
अतिथिमभोजयित्वास्वयंनभोक्तव्यम्	३	१०६
बहुष्वतिथिषुयथायोग्यंपरिचर्या	३	१०७
अतिथ्यर्थंपुनःपाके नबलिकर्म	३	१०८
भोजनार्थंकुलगोत्रकथननिषेधः		१०९

प्रकरण	अ०	श्लो
ब्राह्मणस्यक्षत्रियादयोनातिथयः	३	११०
पश्चात्क्षत्रियादीन्भोजयेत्	३	१११
सख्यादीनपिसत्कृत्यभोजयेत्	३	११२
प्रथमंगर्भिण्यादयोभोजनीयाः	३	११४
गृहस्थस्यप्रथमंभोजननिषेधः	३	११५

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

प्रकरण	अ०	श्लो
दम्पत्योः सर्वशेषभोजनं	३	११६
आत्मार्थपाकनिषेधः	३	११८
गृहागतराजादिपूजामाह	३	११९
राजस्नातकयोः पूजासंकोचमाह	३	१२०
स्त्रियामंत्रकंबलिहरणं कार्यं	३	१२१
अथामावास्यायां पार्वणं	३	१२२
मांसेन श्राद्धं कर्तव्यं	३	१२३

प्रकरण	अ०	श्लो
पार्वणादौ भोजनीयब्राह्मणसंख्या	३	१२५
ब्राह्मणविस्तारं न कुर्यात्	३	१२६
पार्वणस्यावश्यकं०	३	१२७
दैवपित्र्याणि श्रोत्रियाय देयानि	३	१२८
श्रोत्रियप्रशंसा	३	१२९
अमंत्रब्राह्मणनिषेधः	३	१३३
ज्ञाननिष्ठादिषु कव्यादिदानम्	३	१३५
श्रोत्रियस्य पुत्रस्य प्रा०	३	१३६

प्रकरण	अ०	श्लो
श्राद्धे मित्रादिभोजननिषेधः	३	१३८
अविदुषे श्राद्धदानमफ	३	१४२
विदुषे दक्षिणादानफलं	३	१४३
विद्वद्ब्राह्मणाभावे मित्रं भोजयेन्न शत्रुम्	३	१४४
वेदपारगादियत्नेन भोजयेत्	३	१४५
मातामहादीनपि श्राद्धे भोजयेत्	३	१४८
ब्राह्मणपरीक्षणं	३	१४९

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

प्रकरण	अ०	श्लो
नपतिनाद्ययोनिषि	३	१५०
अपन्याग्निनिषेजन	३	१५१
अध्ययनशून्यब्राह्मण		
निंदा	३	१६८
अपङ्क्तिपदानेनिषि		
द्धफलं	३	१६९
परिवेत्रादिलक्षणमाह	३	१७१
परिवेदनसंबंधिनां		
फलमाह	३	१७२
दिधिषूपतिलक्षणमाह	३	१७३

प्रकरण	अ०	श्लो
कुण्डगोलकावाह	३	१७४
नयोर्दाननिषेधः	३	१७५
स्तेनादिर्यथानपङ्क्तपानि		
तथाब्राह्मभोजनंकार्यं	३	१७६
अंधाद्यसंनिहितेन		
णभोजनम्	३	१७७
शूद्रयाजकनिषेधः	३	१७८
शूद्रयाजकप्रतिग्रहनिषेधः	३	१७९
सोमविक्रयादिभोजन		
दानेऽनिष्टफलं	३	१८०

प्रकरण	अ०	श्लो
पंक्तिपावनानाह	३	१८३
ब्राह्मणाभिमंत्रणे	३	१८७
निमंत्रितस्यानियमाः	३	१८८
निमंत्रणांस्त्रीकर्त्ता		
भोजनदोषः	३	१९०
निमंत्रितस्यस्त्रीगमने	३	१९१
क्रोधादिकंभोक्ताकर्त्ता		
वनकार्यं	३	१९२
पितृगणोत्पत्तिः	३	१९३
पितृणांराजनंपात्रेषु०	३	२०२

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

प्रकरण	अ०	श्लो
देवकार्यान्पितृकार्यं		
विशिष्टं	३	२०३
देवकार्यस्यापितृका		
र्यांगत्वं	३	२०४
देवाद्यंतंपितृकार्यं	३	२०५
अथश्राद्धदेशाः	३	२०६
निमंत्रितानामासना		
दिमानं [illegible]	३	२०८
गंधधू[illegible]नंतथामर्च	३	२०९
नैर[illegible]होमंकुर्यात्	३	२१०

प्रकरण	अ०	श्लो
अग्न्यभावेविप्रस्य		
पाणौहोमः	३	२१२
अपसव्येनक्ष[illegible]		
रणादि	[illegible]	[illegible]
पिंडदानादिविधिः	३	२१५
कुशमूलेकरावघर्षणं	३	२१६
अत्रनमस्कारादि	३	२१७
प्रत्यवनेजनादि	३	२१८
पित्रादिब्राह्मणाः		
भोजयेत्	३	२१९

प्रकरण	अ०	श्लो
जीवतिपितरिपिता		
महादिपार्वणं	३	२२०
मृतेपितरिजीवति		
पितामहादिपार्वणं	३	२२१
पित्रादिब्राह्मणभो		
जनविधिः	३	२२३
परिवेषणविधिः	३	२२४
व्यंजनादिदाने	३	२२६
रोदनक्रोधादिकं		
नकार्यं	३	२२९

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

प्रकरणं	अ०	श्लो
विप्रेभ्यःस्नव्यंजनादि दानं	३	२३१
वेदाभ्यासरणाय श्रावयेत्	३	२३२
ब्राह्मणान्परितोषयेत्	३	२३३
दौहित्रं श्राद्धे यत्नेनो भोजयेत्	३	२३४
दौहित्रतिलकुतपादयःप्रशस्ताः	३	२३५
उष्णान्नभोजनं हविर्गुणाप्रकथनं	३	२३६

प्रकरणं	अ०	श्लो
भोजने उष्णीषादि निषेधः	३	२३८
भोजनकाले ब्राह्मणान् चाण्डालादयो न पश्येयुः	३	२३९
श्वदृष्ट्यादिनिषेधः	३	२४१
न दद्यान्नरवंजादयो पनेयाः	३	२४२
भिक्षुकादिभोजने	३	२४३
अग्निदग्धान्नदाने	३	२४४

प्रकरणं	अ०	श्लो
उच्छेषणं भूमिगतं दासवर्गस्य भागः	३	२४६
सपिण्डनपर्यन्तं विश्वेदेवादिरहितं श्राद्धं	३	२४७
सपिंडीकरणादूर्ध्वं पार्वं	३	२४८
श्राद्धे उच्छिष्टं शूद्राय न देयं	३	२४९
श्राद्धभोजिनः स्त्रीगमननिषेधः	३	२५०
कृतभोजनान्द्विजानाचामयेत्		२५१

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

प्रकरण	अ०	श्लो
स्वधास्त्वितितेब्रूयुः	३	२५२
शेषान्नंतदनुज्ञातो		
विनियुंजीत	३	२५३
एकोद्दिष्टादिवि		
धिमाह	३	२५४
अपसव्यादयः	३	२५५
श्राद्धविहितान्नादयः	३	२५७
ब्राह्मणांविसृज्यवर		
प्रार्थनम्	३	२५८
पिंडान्गवादिभ्योदद्यात्		२६०

प्रकरण	अ०	श्लो
पितामहपिंडक्रिया		
भक्षणीयम्	३	२६१
ततोज्ञात्यादीन्भोज०	३	२६४
अवशिष्टान्नेनगृहव		
लिंकार्यं	३	२६५
तिलादयःपितृणांमां		
संतृप्तिदाः	३	२६७
मांसादिविशेषेणान्		
पितृकालाः	३	२६८
मधुदानेमघादिश्राद्धे	३	२७३

प्रकरण	अ०	श्लो
गजच्छायादौ	३	२७४
श्राद्धयादानं	३	२७५
पितृपक्षेप्रशस्ततिथयः	३	२७६
प्रशस्ततिथिनक्षत्रादि		
प्रशंसं	३	२७७
कृष्णपक्षापराह्णप्रशंसन	३	२७८
अपसव्यकुशादयः	३	२७९
रात्रिश्राद्धनिषेधः	३	२८०
प्रतिमासंश्राद्धकर		
णाशक्तौ	३	२८१

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

।मस्म।।
।।१०।।

प्रकरण	अ०	श्लो
मानेरैनोकरणे	३	२८२
तर्पणफलं	३	२८३
पितृणांप्रशंसा	३	२८४
विघसामृतभोजने	३	२८५

इतितृतीयोऽध्यायः श्लो

प्रकरण	अ०	श्लो
ब्रह्मचर्यगार्हस्थ्यकालमाह	४	१
शिलोञ्छादिनाजीवेत्	४	२
उचितार्थसंग्रहंकुर्यात्	४	३
अनापदिजीवनकर्माह	४	४

प्रकरण	अ०	श्लो
अनाद्यकथनं	४	५
कियज्ञनमर्जयेतत्राह	४	७
अश्वस्तनिकप्रशंसा	४	८
याजनाध्यापनादिजी०	४	९
शिलोञ्छाभ्यांजीवने	४	१०
असज्जीविकांनकुर्यात्	४	११
संतोषस्यप्रशंसा	४	१२
व्रतकरणे	४	१३
वेदोदितंकर्मकर्तव्यं	४	१४
गीतादिनाधनार्जनंन	४	१५

प्रकरण	अ०	श्लो
इन्द्रियार्थासक्तिनिषेधः	४	१६
वेदार्थविरोधिकर्मत्यागः	४	१७
वयःकुलानुरूपेणचरेत्	४	१८
नित्यंशास्त्रावेक्षणं	४	१९
पंचयज्ञान्यथाशक्तिनत्यजेत्	४	२१
कोविदक्रियसमयंकुर्वीत	४	२२

।मू।त्र।
।।१०।।

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

प्रकरण	अ०	श्लो
केचित्तवाचायजंति	४	२३
केचित्स्नानेनयजंति	४	२४
संध्याद्वयहोमदर्शपौर्णमासाः	४	२५
सोमयागादयः	४	२६
नवान्नश्राद्धाकरणे	४	२७
शक्तितोऽतिथिंपूजयेत्	४	२८
पाषंडापर्वननिषेधः	४	३०
श्रोत्रियादीन्पूजयेत्	४	३१
ब्रह्मचार्यादिभ्योऽन्नदानं	४	३२

प्रकरण	अ०	श्लो
स्त्रियादेर्धनग्रहणं	४	३३
सतिविभवेक्षुधानसीदेत्	४	३४
शुचिःस्वाध्यायादिषुक्तःस्यात्	४	३५
दंडकमंडल्वादिधारणं	४	३६
सूर्यदर्शननिषेधः	४	३७
वत्सरज्जुलंघनेजलेप्रतिबिंबनिरीक्षणेदोषः	४	३८
मार्गेगवादीन्दक्षिणानःकुर्यात्	४	३९

प्रकरण	अ०	श्लो
रजस्वलागमनादिनि	४	४०
भार्ययासहभोजनादिनिषेधः	४	४३
कालविशेषेस्त्रीदर्शननिषेधः	४	४४
नग्नस्नानादिनिषेधः	४	४५
मार्गेदेवविप्रमूत्रादिनि	४	४६
मूत्रादौसूर्यादिदर्शन	४	४८
विण्मूत्रोत्सर्गविधिः	४	४९
दिवादौउदङ्मुखादि	४	५०

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

प्रकरणं	अ०	श्लो
अंधकारादौस्वच्छाम्	४	५१
मूत्रादौअग्न्यादिसंमु		
खनिषेधः	४	५२
अग्नौपादप्रतपनादि	४	५३
अग्निलंघनादिनिषेधः	४	५४
संध्याभोजनभूमिलिख		
नादौ	४	५५
जलेमूत्रादिप्रक्षेपनि	४	५६
भून्यगृहस्वापसुप्तो		
त्थापनादौ	४	५७

प्रकरणं	अ०	श्लो
भोजनादौदक्षिणाहस्तः	४	५८
जलार्थिनींगांनवा	४	५९
शठधनुर्नदर्शयेत्	४	५९
अधार्मिकग्रामवा		
सएकाकीगमने	४	६०
शूद्रराज्यवासादिनिषेधः	४	६१
अतिभोजनादिनिषेधः	४	६२
अंजलिनाजलपाना		
दिनिषेधः	४	६३
नृत्यादिनिषेधः	४	६४

प्रकरणं	अ०	श्लो
कांस्यपादप्रक्षालनभि		
न्नादिभाण्डभोजननिषेधः	४	६५
यज्ञोपवीतादिपरकृ		
तंनधारयेत्	४	६६
अविनीतयानतथा		
दिनिषेधः	४	६७
धुर्यलक्षणमाह	४	६८
प्रेतधूमनखादिछे		
दननिषेधः	४	६९
नखच्छेदनादिनिषेधः	४	७०

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

प्रकरण	अ०	श्लो
लोष्ठमर्द्दनादेर्मंदफलं	४	७१
मालाधारणेगोयानादौ	४	७२
अद्वारेणगृहगमनादौ	४	७३
अक्षशयनस्थादिभोजननिषेधः	४	७४
रात्रौतिलभोजनेनग्नशयने	४	७५
दुर्गगमनमलदर्शननदीतरणे	४	७६
आर्द्रपादएवभुंजीत	४	७७

प्रकरण	अ०	श्लो
केशभस्मादौनतिष्ठेत्	४	७८
पतितादिभिर्नसंवसेत्	४	७९
शूद्रायव्रतकथनादिनि०	४	८०
शिरःकंडूयनस्नानादौ	४	८२
कोपेनशिरःप्रहारकेशग्रहणे	४	८३
तैलेनस्नातस्यपुनतैलस्पर्शने	४	८३
अक्षत्रियराजादिप्रतिग्रहे	४	८४

प्रकरण	अ०	श्लो
नैलिकादिप्रतिग्रहे	४	८५
शास्त्रोल्लंघकराजप्रतिग्रहे	४	८७
नामिस्नायैकविंशतिनरकानाह	४	८८
ब्राह्ममुहूर्तेउत्तिष्ठेत्	४	९२
प्रातःकृत्यादि	४	९३
अस्यायुःकीर्त्यादिवर्द्धकत्वं	४	९४
श्रावण्यांउपाकर्मकार्यं	४	९५

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

प्रकरण	अ०	श्लो
पुष्येऽत्सर्जनाख्यंकर्म	४	९६
कृतेऽत्सर्जनेपक्षिणीं		
नाध्येतव्यम्	४	९७
ततोवेदंशुक्लेऽंगानि		
कृष्णेपठेत्	४	९८
अस्पष्टपादनिशांते		
स्वापनिषेधः	४	९९
नित्यंगायत्र्यादिपठेत्	४	१००
अथानध्यायानाह	४	१०१
वर्षाकालिकानध्यायमाह	४	१०२

प्रकरण	अ०	श्लो
अकालिकानध्यायमाह	४	१०३
सार्वकालिकानध्यायमाह	४	१०४
संध्यागर्जनादौ	४	१०६
नगरादिनिमानध्यायः	४	१०७
श्राद्धभोजनग्रहणादौ		
त्रिरात्रम्	४	११०
गंधलेपयुक्तोनाधीयीत	४	१११
शयानादयोनाधीयी०	४	११२
अमावास्यादयोध्य		
यत्नेनिषिद्धाः	४	११४

प्रकरण	अ०	श्लो
सामध्वनौसतिवेदं		
नरंनाधीयीत	४	१२३
वेदत्रयदेवताकथनं	४	१२४
गायत्रीजपानंतरंवे		
दपाठः	४	१२५
गवाद्यंतरागमने	४	१२६
अशुचिदेशेऽशुचिनाध्येयं	४	१२७
अमावास्यामावास्या		
दौनस्त्रीगमनं	४	१२८
भुक्त्वानाचरेत्स्नान	४	१२९

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

प्रकरण	अ०	श्लो
गुर्वादिछायालंघननिषे	४	१३०
श्राद्धभोजिनः चक्षुःपथगमने	४	१३१
रक्तश्लेष्मादेर्नातिष्ठेत्	४	१३२
शत्रुचोरपरस्त्रीसेवानि०	४	१३३
परदारनिंदा	४	१३४
क्षत्रियसर्पविप्रा नावमंतव्या	४	१३५
आत्मावमाननिषेधः	४	१३६

प्रकरण	अ०	श्लो
प्रियसत्यकथनम्	४	१३८
वृथावादं न कुर्यात्	४	१३९
उषःकालादावस्नातेन सहनगंतव्यं	४	१४०
हीनांगाद्याक्षेपनि०	४	१४१
उच्छिष्टस्पर्शसूर्यादिदर्शने	४	१४२
स्वकीयेंद्रियस्पर्शादौ	४	१४४
मंगलाचारयुक्तः स्यात्	४	१४५

प्रकरण	अ०	श्लो
वेदाध्ययनस्य प्राधान्यं	४	१४६
अस्काथ्याज्याद्यस्पर्शं कार्यं	४	१५०
अग्निगृहद्वारेणो मूत्राद्युत्सर्गः	४	१५१
पूर्वाह्नेस्नानपूजादि	४	१५२
पर्वसुदेवादिदर्शनम्	४	१५३
आगतद्विजादिसत्कारे	४	१५४
श्रुतिस्मृत्युदिताचारः कार्यः	४	१५५

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

पुत्रे पौत्रे वा धर्मफलोत्पत्तिः ---- ४-- १७३
अधर्मेणावर्द्धमानः पश्चात्समूलो विनश्यति ---- ४--१७४

प्रकरण	अ०	श्लो	प्रकरण	अ०	श्लो	प्रकरण	अ०	श्लो
आचारफलं	४	१५६	ब्राह्मणताडने	४	१६५	एतैर्विवादोपेक्षायां		
दुराचारनिंदा	४	१५७	ब्राह्मणस्य शोणितोत्पादे	४	१६६	फलमाह	४	१८१
आचारप्रशंसा	४	१५८	अधार्मिकादीनां नसु०	४	१७०	प्रतिग्रहनिंदा	४	१८६
परवशकर्मत्यागादे	४	१५९	अधर्मेणार्जितनिरध्यान्	४	१७१	विधिमज्ञात्वाप्रति		
चित्तपरितोषकंकर्म			अधर्मेर धर्मफलोत्पत्तिः	४	१७३	ग्रहेनकार्यः	४	१८७
कार्यम्	४	१६०	शिष्यादिशासने	४	१७५	मूर्खस्य स्वर्णादि		
आचार्यादिहिंसानि०	४	१६१	अर्थकामत्यागे	४	१७६	प्रतिग्रहे	४	१८८
नास्तिक्यादिनिषेधः	४	१६२	पाणिपादचापल्यनि०	४	१७७	वैडालव्रतिकादेर्दा		
परताडनादिनिषेधः	४	१६३	कुलमार्गगमनम्	४	१७८	नंनिषेधः	४	१९२
ब्राह्मणताडनोद्योगे	४	१६४	ऋत्विगादिभिर्वादंनकुर्यात्	४	१७९	वैडालव्रतिकलक्षणं	४	१९५

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

प्रकरणं	अ०	श्लो
बकवृत्तिकलक्षणं	४	१९६
तपोनिंदा	४	१९७
प्रायश्चित्तेवंचनानकार्या	४	१९८
छलेनव्रताचरणं	४	१९९
छलेनकमंडल्वादिधारणं	४	२००
परकृतपुष्करिण्यादिस्नाने	४	२०१
अदत्तयानादिभोगनिषेधः	४	२०२
नद्यादिषुस्नानंकर्त्तव्यं	४	२०३
यमनियमौ	४	२०४
अश्रोत्रिययज्ञादिभोजन	४	२०५

प्रकरणं	अ०	श्लो
क्रुद्धाद्यन्नंकेशादिसं सृष्टंनभुंजीत	४	२०७
रजस्वलास्पृष्टाद्यन्ननिषेधः	४	२०८
गवाघ्रातगणिकाद्य न्नंचनिषिद्धम्	४	२०९
अभोज्यानिस्तेनाद्य	४	२१०
राजाद्यन्नभोजनेमंदफलं	४	२१८
तेषामन्नभोजनेप्रायश्चित्तं	४	२२२
शूद्रपक्वान्ननिषेधः	४	२२३
कदर्यश्रोत्रियवार्धुषिकान्ने	४	२२४

प्रकरणं	अ०	श्लो
श्रद्धादत्तवदान्य वार्धुषिकान्ने	४	२२५
श्रद्धयायागादिकं कुर्यात्	४	२२६
श्रद्धादानफलं	४	२२७
जलभूमिदानादिफलं	४	२२८
वेददानप्रशंसा	४	२३३
काम्यदाने	४	२३४
विधिवद्दानग्रह णयोः	४	२३५

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

॥ मनुस्मृ ॥
॥ १४ ॥

प्रकरण	अ०	श्लो
द्विजनिंदादानकीर्त्त नादिनिषेधः	४	२३६
अनृतादिफलं	४	२३७
शनैर्धर्ममनुतिष्ठेत्	४	२३८
धर्मप्रशंसा	४	२३९
उत्कृष्टैः संबंधः कार्यः नहीनैः	४	२४४
फलमूलादिग्रहणं	४	२४७
दुष्कृतकर्मणोभिक्षा ग्रहणं	४	२४८

प्रकरण	अ०	श्लो
भिक्षायाअग्रहणे	४	२४९
अयाचितभिक्षायाम्	४	२५०
कुटुंबार्थाभिक्षा	४	२५१
स्वार्थसाधुभिक्षा	४	२५२
भोज्यान्नाःशूद्राः	४	२५३
शूद्रेणात्मनिवेदनंकार्यं	४	२५४
असत्यकथननिंदा	४	२५५
योग्यपुत्रायकुटुंब भारदानम्	४	२५७
ब्रह्मचिंता	४	२५८

प्रकरण	अ०	श्लो
उक्तस्यफलकथनं	४	२६०
इतिचतुर्थोऽध्यायः		
प्रकरण	अ०	श्लो
मनुष्याणांकथंमृत्यु रितिप्रश्नः	५	२
मृत्युकारकाणाह	५	३
लशुनाद्यभक्ष्याण्याह	५	५
वृथामांसादिनिषेधः	५	७
अभक्ष्यक्षीराणि	५	८
शुक्तेषुदध्यादयोभ०	५	१०

॥ मूल ॥
॥ १४ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

प्रकरण	अ०	श्लो	प्रकरण	अ०	श्लो	प्रकरण	अ०	श्लो
अथाभक्ष्यपक्षिणः	५	११	पर्युषितान्यपिभक्ष्याणि	५	२४	वध्यबंधनं न कर्तव्यं	५	४६
सौनशुष्कमांसादयः	५	१३	मांसभक्षणे	५	२७	मांसवर्जने	५	४८
ग्राम्यसूकरमत्स्यादयः	५	१४	प्रोक्षितमांसभक्षणनियमः	५	३१	अथघातकाः	५	५१
मत्स्यभक्षणनिंदा	५	१५	वृथामांसभक्षणनिषेधः	५	३३	मांसवर्जनफलं	५	५३
भक्ष्यमत्स्यानाह	५	१६	श्राद्धे मांसाभोजने निंदा	५	३५	सपिंडानां दशाहाद्यशौचं	५	५८
सर्पवानरादिनिषेधः	५	१७	अप्रोक्षितमांसं न भक्ष्य०	५	३६	अथसपिंडता	५	६०
भक्ष्यपंचनखानाह	५	१८	यज्ञार्थवधप्रशंसा	५	३९	जनने मातुरस्पृश्यत्वं	५	६२
लशुनादिभक्षणे प्रा			पशुहननकालनियमः	५	४१	शुक्रपाते परपूर्वापत्य		
यश्चित्तं	५	१९	वेदाविहितहिंसानिषेधः	५	४३	मरणे	५	६३
यागार्थपशुहिंसाविधिः	५	२२	आत्मसुखेच्छयाहनने	५	४५	शवस्पर्शे समानोदकमरणे		६४

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

।मस्मृ।
।१५।

प्रकरण	अ०	श्लो	प्रकरण	अ०	श्लो	प्रकरण	अ०	श्लो
गुरोर्मरणाशौचम्	५	६५	अथविदेशस्थस्याशौचं	५	७५	नृपनिनादेशात्रशुद्ध		
गर्भस्रावेरजस्वलाशुद्धौ	५	६६	आचार्यतत्पुत्रादिमरणे	५	८०	कन्यादानादि	५	८९
बालाद्यशौचम्	५	६७	श्रोत्रियमातुलादिम	५	८१	अभिचारादिवधादी		
ऊनद्विवार्षिकस्य			राजाध्यायकादिम०	५	८२	नांदोदकदानं	५	९०
भूमिखननं	५	६८	सपूर्णाशौचसमाह	५	८३	ब्रह्मचारिणः पित्रादि		
नास्याग्निसंस्कारादि	५	६९	अग्निहोत्रार्थस्नानाच्छुद्धिः	५	८४	निर्हरणे	५	९१
बालस्योदकदाने	५	७०	स्पर्शनिमित्ताशौचं	५	८५	शूद्रादेर्दहनादि		
महाध्यायिमरणे	५	७१	अशौचदर्शने	५	८६	नौभिनिर्हरणे	५	९२
वाग्दत्ताद्यशौचम्	५	७२	मनुष्यास्थिस्पर्शे	५	८७	राजादीनामशौचाभावे	५	९३
हविष्यभक्षणादि	५	७३	ब्रह्मचारी आवृत्तसमापनात्प्रेतोदक			स्नानःसद्यःशौचं	५	९४
			कानोदिनकुर्वीत	५	८८			

।सूत्र।
॥१५॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

प्रकरण	अ०	श्लो	प्रकरण	अ०	श्लो	प्रकरण	अ०	श्लो
वज्रादिहतानांसद्यःशौचं	५	९५	ज्ञानादीनिशुद्धिसाधनानि	५	१०५	धान्यवस्त्रशुद्धौ	५	११८
राज्ञोशौचाभावस्तुतिः	५	९६	अर्थशौचप्रशंसा	५	१०६	चर्मवंशपात्रशाक		
क्षात्रधर्महतस्यसद्यः			क्षमादानजपतपांसि			फलमूलशुद्धौ	५	११९
शौचम्	५	९८	सिशोधकानि	५	१०७	कंबलपट्टवस्त्रादिशुद्धौ	५	१२१
अशौचांतकृत्यं	५	९९	समलनदीस्त्रीद्विजशुद्धिः	५	१०८	तृणकाष्ठगृहमृद्भाण्डशु०	५	१२२
असपिंडाशौचमाह	५	१००	गात्रमनसात्मबुद्धिशुद्धौ	५	१०९	शोणितादुपहतमृद्भां		
असपिंडनिर्हरणे	५	१०१	द्रव्यशुद्धिमाह	५	११०	डत्यागः	५	१२३
अशौचान्नभक्षणे	५	१०२	सुवर्णादिमणिशुद्धौ	५	१११	भूमिशुद्धौ	५	१२४
निर्हारकानुगमने	५	१०३	घृतादिशय्यादिकाष्ठशुद्धौ	५	११५	पक्षिजग्धगवाघ्रातादौ	५	१२५
ब्राह्मणांशूद्रैर्नानिर्हारयेत्	५	१०४	यज्ञपात्रशुद्धौ	५	११६	गंधलेपयुक्तद्रव्यशुद्धौ	५	१२६

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

॥मा॰स्मृ॥
॥१६॥

प्रकरण	अ०	श्लो	प्रकरण	अ०	श्लो	प्रकरण	अ०	श्लो
पवित्राण्याह	५	१२७	आचमनविधिः	५	१३९	स्त्रियास्नानं स्वेन कार्यं	५	१४७
जलशुद्धौ	५	१२८	मूत्राणां माक्षिलयनं			कस्यचिद्योनिर्दिश्याह	५	१४८
नित्यशुद्धानाह	५	१२९	द्विजोच्छिष्टस्पर्शे	५	१४०	प्रसन्नागृहकर्मकुर्यात्	५	१५०
स्पर्शेनित्यशुद्धानि	५	१३२	विप्रुषश्मश्रुादिकं			स्वामिशुश्रूषा	५	१५१
मूत्राद्युत्सर्गशुद्धौ	५	१३४	नोच्छिष्टम्	५	१४१	स्त्रीस्वर्गहेतुमाह	५	१५२
अथद्वादशमलाः	५	१३५	पादौ भूमिगताविंदवः शुद्धाः	५	१४२	स्वामिप्रशंसा	५	१५३
मृद्वारिग्रहणे नियमः	५	१३६	उच्छिष्टस्याच्छिद्रस्पर्शे	५	१४३	स्त्रीणांपृथक्यज्ञानि	५	१५५
ब्रह्मचार्यादीनांद्विगु			वमनविरेकमैथुनशुद्धौ	५	१४४	स्वामिनोऽप्रियंनाचरेत्	५	१५६
णादि आचमनानंत	५	१३७	निःशक्तौजनादिष्टे०	५	१४५	मृतपतिकाधर्मः	५	१५७
रिंद्रियादिस्पर्शः			अथस्त्रीधर्मानाह	५	१४६	परपुरुषगमननिषेधः	५	१६१

॥सू॰त्र॥
॥१६॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

प्रकरण	अ०	श्लो
पातिव्रत्यफलं	५	१६५
भार्यायांमृतायांश्रौ		
ताग्निनादाहः	५	१६७
पुनर्दारग्रहणं	५	१६८
गृहस्थस्यकालावधिः	५	१६९

इति पंचमोऽध्यायः

प्रकरण	अ०	श्लो
वानप्रस्थाश्रममाह	६	१
सभार्याग्निहोत्रोवनेव		
सेत	६	३

प्रकरण	अ०	श्लो
फलमूलेनपंचयज्ञ		
करणं	६	५
चर्मचीरजटादिधारणं	६	६
अतिथिचर्या	६	७
वानप्रस्थनियमः	६	८
मधुमांसादिवर्जनं	६	१४
आश्विनेसंचितनी		
वारादित्यागः	६	१५
फालकृष्टाद्यन्ननिषेधः	६	१६
अश्मकुट्टादयः	६	१७

प्रकरण	अ०	श्लो
नीवारादिसंचयने	६	१८
भोजनकालादयः	६	१९
भूमिपरिवर्तनादि	६	२२
ग्रीष्मादिऋतुकृत्यं	६	२३
स्वदेहंशोषयेत्	६	२४
अग्निहोत्रसमापनादयः	६	२५
वृक्षमूलभूशय्यादयः	६	२६
भिक्षाचरणं	६	२७
वेदादिपाठः	६	२९
महाप्रस्थानं	६	३१

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

प्रकरण	अ०	श्लो	प्रकरण	अ०	श्लो	प्रकरण	अ०	श्लो
परिव्राजककालमाह	६	३३	मुक्तलक्षणं	६	४४	पूजापूर्वकभिक्षानिषेधः	६	५८
ब्रह्मचर्यादिक्रमेण			जीवनादिकामनाराहित्यं	६	४५	इंद्रियनिग्रहः	६	५९
परिव्रजेत्	६	३४	परिव्राजकाचारः	६	४६	संसारग्लानिकथनं	६	६१
ऋणत्रयशोधनपरिव्र०	६	३५	भिक्षाग्रहणं	६	५०	गुरवः दुःखयोर्जन्म	६	६४
उत्तमजन्याधनपरिव्रज०	६	३६	दंडकमंडल्वादयः	६	५२	धर्मो हेतुः		
प्राजापत्येष्टिंकृत्वापरिव्र०	६	३८	भिक्षायाचनानि	६	५३	नलिंगमात्रं धर्मकारणं	६	६६
अभयदानफलं	६	३९	एककालेभिक्षाचरणं	६	५५	भूमिं निरीक्ष्य पर्यटेत्	६	६८
निस्पृहः परिव्रजेत्	६	४१	भिक्षाकालः	६	५६	जन्तुहिंसाप्रायश्चित्तं	६	६९
एकाकी मोक्षार्थं चरेत्	६	४२	लाभालाभे हर्षविषा			प्राणायामसंख्या	६	७०
परिव्राजकनियमः	६	४३	शौनकार्षौ	६	५७	ध्यानयोगेनात्मानं पश्येत्	६	७२

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

प्रकरण	अ०	श्लो
ब्रह्मसाक्षात्कारोक्तिः	६	७४
मोक्षसाधककर्माणि	६	७५
देहस्वरूपमाह	६	७६
देहत्यागे दृष्टांतमाह	६	७८
प्रियाप्रियेषु पुण्य		
पापत्यागः	६	७९
विषयानभिलाषः	६	८०
आत्मनो ध्यानं	६	८२
परिव्रज्याफलं	६	८५
वेदसंन्यासिकर्माह	६	८६

प्रकरण	अ०	श्लो
चत्वार आश्रमाः	६	८७
सर्वाश्रमफलं	६	८८
गृहस्थस्य श्रेष्ठत्वं	६	८९
दशविधधर्मः सेवितव्यः	६	९१
दशविधधर्मानाह	६	९२
दशविधधर्माचरणफलं	६	९३
वेदमेवाभ्यसेत्	६	९५
वेदसंन्यासफलं	६	९६

इति षष्ठोऽध्यायः ६

प्रकरण	अ०	श्लो
राजधर्मानाह	७	१
कृतसंस्कारस्य प्रजारक्षणं	७	२
रक्षार्थमिंद्राद्यंशाजा		
जोत्पत्तिः	७	३
राजप्रशंसा	७	६
राजद्वेषनिंदा	७	१२
राजस्थापितधर्मं		
न चालयेत्	७	१३
दंडोत्पत्तिः	७	१४
दंडप्रणयनं	७	१६

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

प्रकरण	अ॰	श्लो	प्रकरण	अ॰	श्लो	प्रकरण	अ॰	श्लो
दंडप्रशंसा	७	१७	राजकर्त्तव्यब्रह्मसेवा	७	३७	सर्वमूललोभत्यागः	७	४९
अयथादंडनिषेधः	७	१९	विनयग्रहणं	७	३९	अतिदुःखदव्यसनानि	७	५०
दंड्येष्वदंडकरणेनिंदा	७	२०	अविनयनिंदा	७	४०	व्यसननिंदा	७	५२
पुनर्दंडप्रशंसा	७	२२	अत्रदृष्टांतमाह	७	४१	अथमंत्रिणः	७	५४
दंडप्रणेताकीदृशस्तमाह	७	२६	विनयाद्राज्यादि			संधिविग्रहादिचिंता	७	५६
अधर्मदंडेराजादीनांदोषः	७	२८	शिष्टदृष्टांतः	७	४२	मंत्रिभिर्विचार्य		
मूर्खादीनांनदंडप्रणयनं	७	३०	विद्याग्रहणं	७	४३	हितंकार्यं	७	५७
सत्यसंधादिनांदंडप्रणयनं	७	३१	इंद्रियजयः	७	४४	ब्राह्मणमंत्रिणः	७	५८
शत्रुमित्रविप्रादिषुदंडविधिः	७	३२	कामक्रोधजव्यसनत्यागः	७	४५	अन्यामात्यकरणम्		
न्यायवर्तिनोराज्ञःप्रशंसा	७	३३	कामजदशव्यसनान्याह	७	४७	नकुर्यात्	७	६०
दुष्टराज्ञोनिंदा	७	३४	क्रोधजाष्टव्यसनान्याह	७	४८	आकरांतःपुराध्यक्षाः	७	६२

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

प्रकरण	अ०	श्लो	प्रकरण	अ०	श्लो	प्रकरण	अ०	श्लो
दूतलक्षणं	७	६३	पुरोहितादयः	७	७८	संग्रामेअवस्थानाह	७	९१
सेनापत्यादिकार्यं	७	६५	यज्ञादिकरणं	७	७९	भीतादिहननेदोषः	७	९४
दूतप्रशंसा	७	६६	करग्रहणं	७	८०	संग्रामेपराङ्मुखह		
प्रतिराजेप्सितंदूते			अथाध्यक्षाः	७	८१	नस्यदोषः	७	९५
नजानीयात्	७	६७	ब्राह्मणानांवृत्तिदानं	७	८२	येनयज्जितंतत्र		
जांगलदेशाश्रयणे	७	६९	ब्राह्मणानांवृत्तिदानप्रशंसा	७	८३	तस्यैव	७	९६
अथदुर्गप्रकाराः	७	७०	पात्रदानफलमाह	७	८५	राज्ञःश्रेष्ठवस्तुदानं	७	९७
अश्मान्नादिपूरितं			संग्रामेआहूतोननिवर्तेत	७	८७	हस्त्यश्वादिवर्धनं	७	९९
दुर्गंकुर्यात्	७	७५	संमुखमरणेस्वर्गः	७	८९	अलब्धंलब्धुमिच्छेत्	७	१०१
सुंदरींभार्यामुद्वहेत्	७	७७	कूटास्त्रादिनिषेधः	७	९०	नित्यमश्वपदात्यादिशिक्षा		१०२

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri Funding: MIDF

प्रकरण	अ०	श्लो	प्रकरण	अ०	श्लो	प्रकरण	अ०	श्लो
निन्यप्रधनदंडःस्यात्	७	१०३	प्रजापीडने दोषः	७	१११	कुंभोवादिग्राहकशासनं	७	१२३
अमात्यादिप्रमा			प्रजारक्षणेसुखं	७	११२	प्रेष्यादिवृत्तिकल्पनं	७	१२५
पानकार्या	७	१०४	ग्रामनगराधिपन्यादयः	७	११४	कीलककरग्रहणे	७	१२६
प्रकृतिभेदादि			ग्रामदोषनिवेदनं	७	११६	अन्यान्यकरग्रहणे	७	१२९
गोपनीयं	७	१०५	ग्रामाधिकृतस्य			अन्यादीनां करग्रहणो	७	१३०
अर्थादिचिंता	७	१०६	क्षतिमाह	७	११८	श्रोत्रियस्यनकरं		
विजयविरोधिनो			ग्राम्यकार्याणये ने			नगृह्णीयात्	७	१३३
वशीकरणं	७	१०७	नकर्तव्यानि	७	१२०	श्रोत्रियवृत्तिकल्पने	७	१३४
सामदंडप्रशंसा	७	१०९	अर्थचिंतकः	७	१२१	आकाङ्क्षितव्यवहारिणः		
राजरक्षा	७	११०	नवीनतं न्ययं जनीयात्	७	१२२	स्वल्पकरः	७	१३७

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

प्रकरण	अ०	श्लो	प्रकरण	अ०	श्लो	प्रकरण	अ०	श्लो
शिल्पादिकं कर्म कारयेत्	७	१३८	मंत्रणकालेऽस्याग्र			आत्मानं अधिकं कुर्यात्	७	१७७
स्वल्यानि प्रचुरकर			पसारणम्	७	१४९	आगामिगुणदोषचिन्ता	७	१७८
ग्रहणनिषेधः	७	१३९	धर्मकामादिचिंतनं	७	१५१	राजरक्षा	७	१८०
नीक्ष्णामृदुताचरणं	७	१४०	दूतसंप्रेषणादयः	७	१५३	अरिराज्ययानविधिः	७	१८१
अमात्येन सह कार्य			अथप्रकृतिप्रकाराः	७	१५६	शत्रुसेविमित्रादौ		
चिन्तनं	७	१४१	अरिप्रकृतयः	७	१५८	सावधानम्	७	१८६
दस्युनिग्रहणम्	७	१४३	अथषड्गुणाः	७	१६०	व्यूहकरणे	७	१८७
प्रजापालनस्य श्रेष्ठत्वं	७	१४४	संध्यादिप्रकाराः	७	१६२	जलादौयुद्धप्रकाराः	७	१९२
सभाकालः	७	१४५	संधिविग्रहादिकालाः	७	१६९	अग्रानीकयोग्यानाह	७	१९३
एकान्ते गोप्यमंत्रणम्	७	१४७	बलिनृपसंश्रयणे	७	१७५	सैन्यपरीक्षणम्	७	१९४

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

प्रकरण	अ०	श्लो
पराष्ट्रपीडने	७	१९५
परप्रकृतिभेदादि	७	१९७
उपायाभावे युध्येत्	७	२००
जित्वा ब्राह्मणादिपूजनं प्रजानामभयदानं च	७	२०१
तद्वंश्याय तद्राज्यदाने	७	२०२
करग्रहणादि	७	२०६
मित्रप्रशंसा	७	२०७
शत्रुगुणाः	७	२१०

प्रकरण	अ०	श्लो
उदासीनगुणाः	७	२११
आत्मार्थं भूम्यादित्यागः	७	२१२
आपदि उपायचिंतनं	७	२१४
अथ राज्ञो भोजनं	७	२१६
अन्नादिपरीक्षा	७	२१७
विहारादि	७	२२१
आयुधादिदर्शनं	७	२२२
संध्यामुपास्य प्रणिधिचेष्टितादि	७	२२३
नैशान्निभोजनादयः	७	२२४

प्रकरण	अ०	श्लो
अस्वस्थः श्रेष्ठामात्येषु निःक्षिपेत्	७	२२६

इति सप्तमोऽध्यायः

प्रकरण	अ०	श्लो
व्यवहारान्दिदृक्षुः सभांप्रविशेत्	८	१
कुलशास्त्रादिभिः कार्यं पश्येत्	८	३
अष्टादशविवादानाह	८	४

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

प्रकरण	अ०	श्लो
धर्ममामृत्यनिर्णयं		
कुर्यात्	८	८
स्वयमशक्तौविद्वांसं		
नियुंज्यात्	८	९
सभ्यैर्ब्राह्मणैःसह		
कार्यंपश्येत्	८	१०
तत्सभाप्रशंसा	८	११
अधर्मेसभासदांदोषः	८	१२
सदसिसत्यमेववक्तव्यं	८	१३
अधर्मवादिशासनं	८	१४

प्रकरण	अ०	श्लो
धर्मातिक्रमणेदोषः	८	१५
शुद्रव्यवहारेराजादी		
नामधर्मः	८	१८
अर्थिप्रत्यर्थिपाये	८	१९
कार्यदर्शनेशूद्रनिषेधः	८	२०
राष्ट्रनास्तिकदुर्भिक्षा		
दिनिषेधः	८	२१
लोकपालान्प्रणम्य		
कार्यदर्शनम्	८	२३
वासनादिक्रमेणकार्यपरीक्षेत्		२४

प्रकरण	अ०	श्लो
स्वरवर्णादिनाऽ		
र्थ्यादिपरीक्षेत्	८	२५
बालधनंराज्ञार		
क्षणीयं	८	२७
प्रोषितपतिकादि		
धनरक्षणम्	८	२८
अपुत्राधनहारक		
शासनं	८	२९
अस्वामिकधनर		
क्षणकालः	८	३०

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

।मस्मृ।
।२१।

प्रकरण	अ०	श्लो	प्रकरण	अ०	श्लो	प्रकरण	अ०	श्लो
उपहृतसंख्यादिकथनं	८	३१	चौरहृतधनंराज्ञादातव्यं	८	४०	ऋणादाने	८	४७
अकथनेदंडः	८	३२	जातिदेशधर्माविरो			अर्थहीनाः	८	५३
प्रणष्टद्रव्यानृप			धेनकरणीयं	८	४१	अभियोक्तुर्दंडादिः	८	५८
ग्राग्रहणम्	८	३३	राज्ञाविवादोत्था			धनस्वामिनोमिथ्या		
चौरघातनम्	८	३४	पनादिनकार्यं	८	४३	कथने	८	५९
मिथ्यावेदेषड्भागग्रहणं	८	३५	अनुमानेनतत्वं			साक्षिविभावनं	८	६०
परनिधौअनृतकथने	८	३६	निश्चिनुयात्	८	४४	अथसाक्षिणः	८	६१
ब्राह्मणनिधिविषये	८	३७	सत्यादिनाव्यव			साक्ष्येनिषिद्धाः	८	६४
राज्ञानिधिंप्राप्यार्द्धं			हारंपश्येत्	८	४५	स्त्र्यादीनांस्त्र्याद		
विप्रायदेयं	८	३८	सदाचारआचरणीयः	८	४६	यःसाक्षिणः	८	६८

।स्मृत्र।
॥२१॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

प्रकरण	अ०	श्लो
वादिसाक्षिणः	८	६९
बालादिसाक्ष्यादौ	८	७०
साहसादेनसाक्षिपरीक्षा	८	७२
साक्षिद्वैधे	८	७३
साक्षिणःसत्यकथनं	८	७४
मिथ्यासाक्ष्येदोषः	८	७५
श्रुतसाक्षिणः	८	७६
एकोपिधर्मवित्साक्षी	८	७७
स्वभाववचनंसाक्षिणोगृह्णीयुः	८	७८
साक्षिप्रश्ने	८	७९
साक्षिभिःसत्यंवक्तव्यं	८	८१
स्वःकृतंकर्मआत्मादिर्जानाति	८	८४
ब्राह्मणादिसाक्षिप्रश्ने	८	८७
असत्यकथनेदोषः	८	८९
सत्यप्रशंसा	८	९२
असत्यकथनफलं	८	९३
पुनःसत्यकथनप्रशंसा	८	९६
विषयभेदेनसत्यफलं	८	९७
निंदितब्राह्मणान्शूद्रवत्पृच्छेत्	८	१०२
विषयभेदेऽसत्यकथनेदोषः	८	१०३
अनृतकथनेप्रायश्चित्तं	८	१०५
त्रिपक्षंसाक्ष्यकथनेपराजयः	८	१०७
साक्षिभंगे	८	१०८
असाक्षिविवादेशपथः	८	१०९

प्रकरणं	अ॰	श्लो
वृथाशपथेदोषः	८	१११
वृथाशपथप्रति प्रसवमाह	८	११२
विप्रादेःसत्याचारा दिशपथं	८	११३
शूद्रशपथे	८	११४
शपथेशुचिमाह	८	११५
अथपुनर्वादः	८	११७
लोभादिनासाक्ष्ये दंडविशेषः	८	११८

प्रकरणं	अ॰	श्लो
दंडस्यहस्तादिदश स्थानानि	८	१२४
अपराधमपेक्ष्यदं डकरणं	८	१२६
अधर्मदंडनिंदा	८	१२७
दंडप्रणीतमार्गे	८	१२८
वाग्दंडधिकदंडादि	८	१२९
त्रसरेण्वादिपरि माणानाह	८	१३१
प्रथमसाहसमध्यमोत्तमसाहसाः	८	१३८

प्रकरणं	अ	श्लो
ऋणादानेदंडनियमः	८	१३९
अथवृद्धिः	८	१४०
आधिस्थले	८	१४३
बलादाधिभोगनिषेधः	८	१४४
आधिनिक्षेपादौ	८	१४५
धेन्वादेर्भोगेपिन स्वत्वहानिः	८	१४६
आधिसीमादेर्नभोगे स्वत्वहानिः	८	१४७
बलादाधिभोगेऽर्धवृद्धिः	८	१४९

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

प्रकरण	अ०	श्लो	प्रकरण	अ०	श्लो	प्रकरण	अ०	श्लो
द्वैगुण्यादधिकवृद्धि			कृतनिवृत्तौ	८	१६३	धर्मभावेकर्मणा		
र्नभवति	८	१५१	कुटुंबार्थकृतर्णंदेयं	८	१६६	ऋणशोधनम्	८	१७७
वृद्धिप्रकाराः	८	१५२	बलकृतंनिवर्त्यं	८	१६८	अर्थनिक्षेपे	८	१७९
पुनर्लेख्यकरणे	८	१५४	प्रातिभाव्यादिनिषेधः	८	१६९	साक्ष्यभावेनिक्षे		
देशकालज्ञौ	८	१५६	अग्राह्यमर्थंनगृह्णीयात्	८	१७०	पनिर्णयः	८	१८२
दर्शनप्रतिभूस्थले	८	१५८	ग्राह्यत्यागेदोषः	८	१७१	निक्षेपदाने	८	१८५
प्रातिभाव्यादिऋ			अबलरक्षणादौ	८	१७२	स्वयंनिक्षेपार्पणे	८	१८६
णंपुत्रैर्नदेयं	८	१५९	अधर्मकार्यकरणेदोषः	८	१७४	समुद्रनिक्षेपे	८	१८८
दानप्रतिभूस्थले	८	१६०	धर्मेणकार्यकरणं	८	१७५	चौरादिहृतेनिक्षेपे	८	१८९
निरादिष्टधनेप्रातिभु०	८	१६२	धनिकेनधनसाधने	८	१७६	निक्षेपापहारेशपथ	८	१९०

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

प्रकरण	अ०	श्लो	प्रकरण	अ०	श्लो	प्रकरण	अ०	श्लो
निक्षेपापहारादौदंडः	८	१९१	अन्यांकन्यांदर्शयि			अनाख्यायदोषव		
छलेनपरधनहरणे	८	१९३	त्वान्यांविवाहे	८	२०४	तीकंन्यादाने	८	२२४
निक्षेपेमिथ्याकथ			उन्मत्तादिकंन्याविवाहे	८	२०५	मिथ्याकंन्यादूषण		
नेदंडः	८	१९४	पुरोहितदक्षिणादाने	८	२०६	कथने	८	२२५
निक्षेपदानग्रहणयोः	८	१९५	अध्वर्य्वादिदक्षिणा	८	२०९	दूषणकंन्यानिंदा	८	२२६
अस्वामिविक्रये	८	१९६	संभूयसमुत्थाने	८	२११	अथसप्तपदी	८	२२७
सागमभोगप्रमाणं	८	२००	दत्तानपाक्रिया	८	२१२	अथस्वामिपाल		
प्रकाशक्रयेमूल्य			भृतिस्थले	८	२१४	विवादः	८	२२९
धनलाभे	८	२०१	संविद्व्यतिक्रमे	८	२१८	क्षीरभृतिस्थले	८	२३१
संसृष्टवस्तुविक्रये	८	२०२	क्रीत्वानुशयः	८	२२२	पालदोषेणानष्टस्थले	८	२३२

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

प्रकरण	अ०	श्लो	प्रकरण	अ०	श्लो	प्रकरण	अ०	श्लो
चोरहते	८	२३३	साक्ष्युक्तांसीमावध्नी	८	२५५	अथवावधाहृष्यदंडः	८	२६६
भृंगादिदर्शनं	८	२३४	साक्ष्यदानविधिः	८	२५६	ब्राह्मणाद्याक्रोशे	८	२६७
वृक्षादिहतस्थले	८	२३५	अन्यथाकथनेदंडः	८	२५७	समवर्णाक्रोशे	८	२६९
सस्यघातकदंडे	८	२३७	साक्ष्यभावेग्रामसा			शूद्रस्यद्विजाक्रोशे	८	२७०
सीमाविवादस्थले	८	२४५	मंतादयः	८	२५८	धर्मोपदेशकर्त्तुःशू		
सीमावृक्षादयः	८	२४६	सामंतानांमृषा			द्रस्यदंडः	८	२७२
उपछन्नानिसी			कथनेदंडः	८	२६३	श्रुतदेशजात्याक्षेपे	८	२७३
मालिंगानि	८	२४९	गृहादिहरणेदंडः	८	२६४	काणाद्याक्रोशे	८	२७४
भोगेनसीमांनयेत्	८	२५२	राजास्वयंसीमानि			मात्राद्याक्रोशे	८	२७५
सीमासाक्षिणः	८	२५३	र्णयंकुर्यात्	८	२६५	परस्परपतनीयाक्रोशे	८	२७६

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

म स्मृ.
२४

प्रकरण	अ०	श्लो	प्रकरण	अ०	श्लो	प्रकरण	अ०	श्लोः
अथदंडपारुष्यं	८	२७८	मनुष्यानव्ययदाने	८	२८७	राजाधर्माधर्मषष्ठां		
शूद्रस्यब्राह्मणा			द्रव्यहिंसायां	८	२८८	शभागी	८	३०४
दिताडने	८	२७९	चार्मिकभांडादौ	८	२८९	अरक्षयाकरग्रहणनिंदा	८	३०७
पादादिग्रहणे	८	२८०	यानादेर्दशातिव			पापनिग्रहसाधुसंग्रहणे	८	३१०
महतामहोपवेशने	८	२८१	र्त्तनानि	८	२९०	बालवृद्धादिक्षमा	८	३१२
निष्ठीवनादौ	८	२८२	रथस्वाम्यादिदंडने	८	२९३	ब्राह्मणानुवर्त्तिने	८	३१४
केशग्रहणादौ	८	२८३	भार्यादिताडने	८	२९९	अशासने राज्ञो दोषः	८	३१६
त्वगस्थिभेदादौ	८	२८४	अन्यथाताडनेदंड	८	३००	पापापसंश्लेषणे	८	३१७
वनस्पतिच्छेदने	८	२८५	अथस्तेननिग्रहणे	८	३०१	राज्ञदंडेनपापनाशे	८	३१८
मनुष्याणांदुःखानुसारेणदंडः	८	२८६	चोरादिनोऽभयदानफलं	८	३०२	कूपघटादिहरणप्रपाभेदने	८	३१९

सूत्र
२४

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

प्रकरण	अ०	श्लो	प्रकरण	अ०	श्लो	प्रकरण	अ०	श्लो
धान्यादिहरणे	८	३२०	चौरहस्तछेदादि	८	३३४	साहसक्षमानिंदा	८	३४६
सुवर्णादिहरणे	८	३२१	पित्रादिदंडे	८	३३५	द्विजातेःशस्त्रग्रह		
स्त्रीपुरुषादिहरणे	८	३२२	राज्ञोदंडे	८	३३६	णकालः	८	३४८
महापश्वादिहरणादौ	८	३२४	विप्रशूद्रादेरपराणादिदंडः	८	३३७	आततायिहनने	८	३५०
सूत्रकार्पासादिहरणे	८	३२६	अस्तेयान्याह	८	३३९	परदाराभिमर्षणेदंडः	८	३५२
हरितधान्यादौ	८	३३०	चौर्याजनादौ	८	३४०	परस्त्रियारहःसंभाषणे	८	३५४
निरन्वयसान्व			पथिस्थितेक्षुच			स्त्रीसंग्रहणे	८	३५८
यधान्यादौ	८	३३१	यत्रहणे	८	३४१	भिक्षुकादीनांप		
स्तेयसाहसलक्षणं	८	३३२	दासाश्वादिहरणादौ	८	३४२	रस्त्रीसंभाषणे	८	३६०
त्रेताग्निस्तेये	८	३३३	अथसाहसमाह	८	३४४	परस्त्रियानिषिद्धसंभाषणे		३६१

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

प्रकरणं	अ०	श्लो
नटादिस्त्रीसंभाषणदोषः	८	३६२
कन्यादूषणे	८	३६४
अंगुलिप्रक्षेपादौ	८	३६७
व्यभिचारिणीस्त्रीजारयोर्दंडे	८	३७१
संवत्सराभिशस्तादौ	८	३७३
शूद्रादेरक्षितान्यस्त्र्यादिगमने	८	३७४
ब्राह्मणस्यगुप्ताविप्रागमने	८	३७८

प्रकरणं	अ०	श्लो
ब्राह्मणस्यनवधदंडः	८	३८०
गुप्तास्वैश्यक्षत्रियस्यागमने	८	३८२
अगुप्ताक्षत्रियादिगमने	८	३८४
साहसिकादिशून्यराज्यप्रशंसा	८	३८६
ऋत्विक्पुरोहितादित्यागे	८	३८८
मात्रादित्यागे	८	३८९
द्विजप्रश्नविवादे राज्ञा न धर्मकथनं	८	३९०

प्रकरणं	अ०	श्लो
सामाजिकाद्यभोजने	८	३९१
अन्धजडाकराः	८	३९४
रजकस्यवस्त्रक्षालने	८	३९६
तंतुवायस्यसूत्रहरणे	८	३९७
पण्यमूल्यकरणे	८	३९८
राज्ञाप्रतिषिद्धानां निर्हरणे	८	३९९
अकालविक्रयादौ	८	४००
विदेशादिविक्रये	८	४०१

Nepal Sanskrit University, Balmiki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

प्रकरणं	अ०	श्लो
अर्घस्थापने	८	४०२
तुलादिपरीक्षा	८	४०३
अथनारिशुल्कं	८	४०४
गर्भिणपादीनानन		
रिशुल्कं	८	४०७
नाविकदोषेणाव		
स्तुनाशे	८	४०८
वैश्यादेर्वाणि		
ज्याकरणे	८	४१०
क्षत्रियवैश्योन		
दासकर्माहे	८	४११

प्रकरणं	अ०	श्लो
शूद्रंदासकर्मकारयेत्	८	४१३
शूद्रोदास्यान्नमुच्यते	८	४१४
अथसप्तदशदासप्रकाराः	८	४१५
भार्यादासादयोऽधनाः	८	४१६
वैश्यशूद्रौस्वकर्म		
कारयितव्यौ	८	४१८
दिनेदिनेआयव्य		
यनिरीक्षणं	८	४१९
सम्यग्व्यवहार		
दर्शनफलं	८	४२०
अष्टमोऽध्यायः		

प्रकरणं	अ०	श्लो
अथस्त्रीपुंधर्मः	९	१
अथस्त्रीरक्षा	९	२
जायाशब्दार्थकथनं	९	८
स्त्रीरक्षणोपायाः	९	११
स्त्रीस्वभावः	९	१४
स्त्रीणांमंत्रैर्नक्रियाः	९	१८
व्यभिचारप्रायश्चित्तं	९	१९
स्त्रीस्वामिगुणाभवति	९	२२
स्त्रीप्रशंसा	९	२६
अव्यभिचारफलं	९	२९
व्यभिचारफलं	९	३०

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

प्रकरण	अ०	श्लो	प्रकरण	अ०	श्लो	प्रकरण	अ०	श्लो
बीजक्षेत्रयोर्बलाबले	९	३२	कामतोगमननिषेधः	९	६३	रोगार्तेस्वाम्यतिक्रमे	९	७८
परस्त्रीषुबीजवपन			नियोगनिंदा	९	६४	क्लीबादेर्नस्त्रीत्यागः	९	७९
निषेधः	९	४१	वर्णसंकरकालः	९	६६	अधिवेदने	९	८०
स्त्रीपुंसयोरैकत्वं	९	४५	वाग्दत्ताविषये	९	६९	स्त्रियामद्यपाने	९	८४
सकृदंशभागादयः	९	४७	कन्यायाःपुनर्दाननि०	९	७१	सजात्यास्त्रियाध		
क्षेत्रप्राधान्यं	९	४८	सव्रणदोषपूर्वंस्त्रीत्यागे	९	७२	र्मकार्यंनान्यया	९	८६
अथस्त्रीधर्मः	९	५६	दोषवतीकन्यादाने	९	७३	गुणिनेकन्यादानं		
भ्रातुःस्त्रीगमनेपातित्वं	९	५७	स्त्रीवृत्तिंप्रकल्प्यप्रवसेत्	९	७४	नोनिर्गुणाय	९	८८
अथनियोगः	९	५९	प्रोषितभर्तृकानियमाः	९	७५	स्वयंवरकालः	९	९०
ननियोगेद्वितीयपुत्रोत्पादनं		६०	संवत्सरंस्त्रियंप्रतीक्षेत	९	७७	स्वयंवरेपितृदत्तालंकारत्यागः		९२

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

प्रकरण	अ०	श्लो	प्रकरण	अ	श्लो	प्रकरण	अ	श्लो
ऋतुमतीविवाहेन			विभागकालः	९	१०४	स्वस्वांशेभ्याभ		
शुल्कदानम्	९	९३	महावस्थानेज्येष्ठ			गिन्यैदेयं	९	११८
कन्यावरयोर्वयोनियमः	९	९४	स्यप्राधान्यं	९	१०५	विषमभजाविकं		
विवाहस्यावश्यकत्वं	९	९५	ज्येष्ठप्रशंसा	९	१०६	ज्येष्ठस्यैव	९	११९
दत्तशुल्कायावरमरणे	९	९७	अज्येष्ठवृत्तौज्येष्ठे	९	११०	क्षेत्रजेनविभागे	९	१२०
शुल्कग्रहणनिषेधः	९	९८	विभागेहेतुमाह	९	१११	अनेकमातृकेषुज्येष्ठो	९	१२२
वाचाकन्यांदत्वान्य			ज्येष्ठादविंशोद्धारं	९	११२	जन्मतोज्येष्ठम्	९	१२५
स्मैनदानं	९	९९	एकमपिश्रेष्ठंज्येष्ठस्य	९	११४	पुत्रिकाकरणे	९	१२७
स्त्रीपुंसयोरव्यभिचारः	९	१०१	दशावस्तुषुसमानांनोद्धारः	९	११५	पुत्रिकायाधन		
अथदायभागः	९	१०३	समभागविषमभागौ	९	११६	ग्राहित्वं	९	१३०

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri Funding: MIDF

प्रकरणं	अ	श्लो
मातुः स्त्रीधनं दुहितुः	९	१३१
पुत्रिकापुत्रस्यध नप्ताहित्वं	९	१३२
पुत्रिकौरसयोर्विभागे	९	१३४
अपुत्रपुत्रिकाधने	९	१३५
पुत्रिकायाद्वैविध्यं	९	१३६
पौत्रप्रपौत्रयोर्धनभा	९	१३७
पुत्रशब्दार्थ	९	१३८
पुत्रिकापुत्रकर्तृकश्राद्धे	९	१४०
दत्तकस्यधनग्राहकत्वे	९	१४१

प्रकरणं	अ॰	श्लो
कामजाद्दैर्नैधन ग्राहकत्वं	९	१४३
क्षेत्रजस्यधनग्राहकत्वे	९	१४४
अनेकमातृकविभाग	९	१४९
अनूढशूद्रापुत्र स्वभागनिषेधः	९	१५५
सजातीयानेक मातृकविभागे	९	१५६
शूद्रस्यसमएवभागः	९	१५७
दायादादायादबांधवत्वं	९	१५८

प्रकरणं	अ॰	श्लो
कुपुत्रनिंदा	९	१६१
औरसक्षेत्रजविभागे	९	१६२
क्षेत्रजानंतरमौर सान्यौ	९	१६३
दत्तकादयोगोत्र रिक्थभागिनः	९	१६५
औरसादिद्वादश पुत्रलक्षणम्	९	१६६
दासीपुत्रस्यसमभागि	९	१७९
क्षेत्रजादयःपुत्रप्रतिनिधयः	९	१८०

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

प्रकरण	अ०	श्लो
सन्तौरसेदत्तकाद		
योनकर्त्तव्याः	९	१८१
अथपुत्त्रिन्यानिर्देशः	९	१८२
द्वादशपुत्राणांपूर्व		
पूर्वःश्रेष्ठः	९	१८४
क्षेत्रजादयोरिक्थहराः	९	१८५
क्षेत्रजादीनांपिता		
महधने	९	१८६
सपिंडादयोधनहराः	९	१८७
ब्राह्मणाधिकारः	९	१८८

प्रकरण	अ०	श्लो
राजाधिकारः	९	१८९
मृतपतिकानियुक्ता	९	१९०
पुत्राधिकारः		
औरसपौनर्भवविभागे	९	१९१
मातृधनविभागे	९	१९२
स्त्रीधनमाह	९	१९४
अप्रजस्त्रीधनाधि		
कारिणः	९	१९५
अप्रजस्त्रीधना		
धिकारिणः	९	१९६

प्रकरण	अ	श्लो
साधारणस्त्रीध		
नंनकुर्यात्	९	१९९
स्त्रीणामलंकार		
णमविभाज्यं	९	२००
अथअनंशाः	९	२०१
क्लीवादिक्षेत्रजा		
अंशभागिनः	९	२०३
अविभक्तार्जितधने	९	२०४
विद्यादिधने	९	२०६
शक्तस्यांशोपेक्षणा	९	२०७

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

प्रकरण	अ	श्लो	प्रकरण	अ०	श्लो	प्रकरण	अ०	श्लो
अविभाज्यधने	९	२०८	जीवत्पितृकविभागे	९	२१५	पाखंडीहिंस्रा		
नष्टाधारे	९	२०९	विभागानन्तरोत्पन्नस्यले:	९	२१६	निर्वासयेत्	९	२२५
संसृष्टधनविभागे	९	२१०	अनपत्यधने			दंडदानाशक्तौ	९	२२९
विदेशादिगतस्यन			मातुरधिकार:	९	२१७	स्त्रीबालादिदंडे	९	२३०
भागलोप:	९	२११	ऋणधनयो: समविभाग:	९	२१८	नियुक्तस्यकार्यहनने	९	२३१
जेष्ठगुणाशून्य:			अविभाज्यमाह	९	२१९	कूटशासनबाल		
समभाग:	९	२१२	अथद्यूतसमाहूय:	९	२२०	वधादिकरणे	९	२३२
विकर्मस्थाधने			द्यूतसमाह्वयनिषेध:	९	२२१	धर्मकृतंव्यवहारं		
नार्हंति	९	२१३	द्यूतसमाह्वयार्थ:	९	२२३	ननिवर्तयेत्	९	२३३
ज्येष्ठस्यसाधारणाकरणे	९	२१४	द्यूतादिकारिणांदंड:	९	२२४	अधर्मकृतंनिवर्त्यं	९	२३४

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

प्रकरण	अ०	श्लो
प्रायश्चित्ताकरणे		
महापातकिदंडः	९	२३५
प्रायश्चित्तकरणेनाक्ताः	९	२४०
महापातकेब्राह्म		
णस्यदंडः	९	२४१
क्षत्रियादेर्दंडः	९	२४२
महापातकिध		
नग्रहणे	९	२४३
ब्राह्मणपीडनेदंडः	९	२४८
वध्यमोक्षणेदोषः	९	२४९

प्रकरण	अ०	श्लो
राजाकंटकोद्धरणे		
यत्नंकुर्यात्	९	२५२
आर्यरक्षाफलम्	९	२५३
तस्कराद्यशासनेदोषः	९	२५४
निर्भयराज्यवर्द्धनं	९	२५५
प्रकाशाप्रकाशत		
स्करज्ञान्	९	२५६
प्रकाशाप्रकाश		
तस्करनाह	९	२५७
तेषांशासनं	९	२६२

प्रकरण	अ०	श्लो
चौराणांनिग्रह		
कोदंडएव	९	२६३
तस्करान्वेषणं	९	२६४
लोप्त्रादर्शने	९	२७०
चौराश्रयदायकदंडः	९	२७१
स्वधर्मच्युतदंडने	९	२७३
चौराद्युपद्रवेअ	९	२७४
धावतोदंडः		
राज्ञःकोशहारका		
दयोवध्याः	९	२७५

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

प्रकरण	अ०	श्लो
संधिच्छेदे	९	२७६
ग्रंथिभेदने	९	२७७
चौरलोप्त्रधारणादौ	९	२७८
तडागागारभेदने	९	२७९
राजमार्गेमलादित्यागे	९	२८२
मिथ्याचिकित्सनेदंडः	९	२८४
प्रतिमादिभेदने	९	२८५
मणीनामपवेधादौ	९	२८६
विषमव्यवहारे	९	२८७
बंधनस्थानीराजमार्गे	९	२८८

प्रकरण	अ०	श्लो
प्राकारभेदादौ	९	२८९
अभिचारकर्मणि	९	२९०
अबीजविक्रयादौ	९	२९१
स्वर्णकारदंडने	९	२९२
हलोपकरणहरणे	९	२९३
अथसप्तप्रकृतयः	९	२९४
स्वपरशक्तिवीक्षणे	९	२९८
कर्मारंभे	९	२९९
राज्ञोगुणात्वकथनं	९	३०१
क्षुद्रादीनांतेजोनृपोविभर्ति	९	३०३

प्रकरण	अ०	श्लो
स्नेहपाथेयेन		
निग्रहणं	९	३१२
ब्राह्मणान्कोपयन्	९	३१३
ब्राह्मणप्रशंसा	९	३१४
कृशानामग्निर्नदुष्टः		
एवंब्राह्मणाः	९	३१८
ब्रह्मक्षत्रयोःपर		
स्परसाहित्यं	९	३२२
पुत्रेराज्यंदत्वा		
रणेप्राणत्यागः	९	३२३

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

प्रकरण	अ०	श्लो
वैश्यधर्मानाह	९	३२६
शूद्रधर्मानाह	९	३३४
९ इति नवमोऽध्यायः ९		
प्रकरण	अ०	श्लो
अध्यापनं ब्राह्मणस्यैव:	१०	१
वर्णानां ब्राह्मणः प्रभुः	१०	३
अथ द्विजवर्णकथनं	१०	४
अथ सजातीयाः	१०	५
पितृजातिसदृशाः	१०	६
अथ वर्णसंकराः	१०	८

प्रकरण	अ०	श्लो
अथ व्रात्याः	१०	२०
व्रात्यान्यन्नादि संकीर्णाः	१०	२१
अथोपनयोः	१०	४१
नैमुकर्मणाउत्कर्षं गच्छंति:	१०	४२
क्रियालोपान्नृप लत्वं गच्छंति	१०	४३
दस्यवः	१०	४४
वर्णसंकराणां कर्माण्याह	१०	४७

प्रकरण	अ०	श्लो
चंडालकर्मानाह	१०	५१
कर्मणा पुरुषज्ञानं	१०	५७
वर्णसंकरनिंदा	१०	५९
एषां विप्रार्थे प्राणत्यागः श्रेष्ठः	१०	६२
साधारणधर्माः	१०	६३
सप्तमे जन्मनि ब्राह्मणं शूद्रत्वं च	१०	६४
वर्णसंकरश्रेष्ठम्	१०	६७
बीजक्षेत्रयोर्बलाबले	१०	७०

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

प्रकरण	अ०	श्लो
षट्कर्माण्याह	१०	७५
ब्राह्मणजीविका	१०	७६
क्षत्रियवैश्यकर्माह	१०	७७
द्विजानां श्रेष्ठकर्माह	१०	८०
आपद्धर्ममाह	१०	८६
क्षीरादिविक्रयफलं	१०	९२
ज्यायसीवृत्तिनिषेधः	१०	९५
परधर्मजीवननिंदा	१०	९७
वैश्यशूद्रयोरापधर्मः	१०	९८

प्रकरण	अ	श्लो
आपदि विप्रस्य हीनयाजनादि	१०	१०२
प्रतिग्रहनिंदा	१०	१०९
याजनाध्यापने द्विजानां	१०	११०
प्रतिग्रहादिपापनाशो	१०	१११
शिलोञ्छजीवने	१०	११२
धनयाचने	१०	११३
सप्तवित्तागमाः	१०	११५
दशजीवनहेतवः	१०	११६

प्रकरण	अ०	श्लो
क्षत्रजीवननिषेधः	१०	११७
राज्ञामापधर्ममाह	१०	११८
शूद्रस्यआपधर्मः	१०	१२१
शूद्रस्य ब्राह्मणाराधनं श्रेष्ठं	१०	१२२
शूद्रवृत्तिकल्पनं	१०	१२४
शूद्रस्य न संस्कारादि	१०	१२६
शूद्रस्यामंत्रकं धर्मकार्यं	१०	१२७
शूद्रस्य धनसंचयनिषे०	१०	१२९

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

प्रकरण	अ०	श्लो
इति दशमोऽध्यायः		
स्नातकस्य प्रकाराः	११	१
नवमस्नातकेभ्योऽन्नदाने	११	३
वेदविद्भ्यो दानम्	११	४
भिक्षया द्वितीयविवाहनिषेधः	११	५
कुटुंबिब्राह्मणाय दानं	११	६
सोमयागाधिकारिणः	११	७
कुटुंबाभरणेदोषः	११	९

प्रकरण	अ०	श्लो
यज्ञशेषार्थं वैश्यादेर्धनग्रहणं	११	११
षडुपवासे आहारग्रहणं	११	१६
ब्रह्मस्वादिहरणनिषेधः	११	१८
असाधुधनं हत्वा साधुभ्योदाने	११	१९
यज्ञशीलादिधनप्रशंसा	११	२०

प्रकरण	अ०	श्लो
यज्ञाद्यर्थं विप्रस्य स्तेनादीन दंडः	११	२१
क्षुधावसन्नस्य वृत्तिकल्पने	११	२२
यज्ञार्थं शूद्रभिक्षानि०	११	२४
यज्ञार्थं धनं भिक्षित्वा नारसार्णीयम्	११	२५
देवब्रह्मस्वहरणे	११	२६
सोमयागाशक्तौ वैश्वानरयागः	११	२७

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

प्रकरण	अ०	श्लो
समर्थस्यानुकल्पनि०	११	२८
द्विजस्यस्वशक्त्या वैरिजयः	११	३१
क्षत्रियादेर्बाहुवीर्येणारिजयः	११	३४
ब्राह्मणस्यानिष्टं न ब्रूयात्	११	३५
अल्पविद्यस्यादेर्होतृत्वनिषेधः	११	३६
अल्पदक्षिणादाने	११	३८

प्रकरण	अ०	श्लो
अल्पदक्षिणायज्ञनिंदा	११	३९
अग्निहोत्रिणस्तदकरणे	११	४१
शूद्राद्धनेनाग्निहोत्रनिंदा	११	४२
विहिताकरणेदोषप्रायश्चित्ती	११	४४
कामाकामकृतपापे	११	४५
प्रायश्चित्तिसंसर्गनि०	११	४७
पूर्वपापेनकुनख्यादयः	११	४८
प्रायश्चित्तमवश्यंकर्त्तव्यं	११	५३

प्रकरण	अ०	श्लो
पंचमहापातकान्याह	११	५४
ब्रह्महत्यादिसमान्याह	११	५८
उपपातकान्याह	११	५९
जातिभ्रंशकराण्याह	११	६७
संकरीकरणान्याह	११	६८
अपात्रीकरणान्याह	११	६९
मलिनीकरणान्याह	११	७०
अथब्रह्मवधप्रायश्चित्तं	११	७२

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

प्रकरण	अ०	श्लो	प्रकरण	अ०	श्लो	प्रकरण	अ०	श्लो
गर्भात्रेयीक्षत्र			गोवधाद्युपपात			व्यभिचारिणिस्त्रीवधे	११	१३८
वैश्यवधे	११	८७	कप्रायश्चित्तम्	११	१०८	सर्पादिवधेदानाशक्तौ	११	१३९
स्त्रीसुहृद्धनिक्षे			अवकीर्णिप्रायश्चित्तम्	११	११८	क्षुद्रजंतुसमूहवधादौ	११	१४०
पहरणादौ	११	८८	जातिभ्रंशकर			वृक्षादिछेदनादौ	११	१४२
अथसुरापानप्रा			प्रायश्चित्तम्	११	१२४	अन्नजादिसत्ववधे	११	१४३
यश्चित्तं	११	९०	संकीकरणा			तृणौषध्यादिछेदने	११	१४४
सुराप्रकाराः	११	९४	दिप्रायश्चित्तं	११	१२५	अभक्ष्यभक्षणा		
अथसुवर्णास्ते			क्षत्रियादिवधप्रायः	११	१२६	नप्रायश्चित्तं	११	१४६
यप्रायश्चित्तं	११	९९	मार्जारादिवधप्रायः	११	१३१	सुराभांडस्थजलपाने	११	१४७
गुरुस्त्रीगमनप्राय०	११	१०३	हयादिवधप्रायश्चित्तं	११	१३६	शूद्रोच्छिष्टजलपाने	११	१४८

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

प्रकरण	अ०	श्लो
सुरागंधाघ्राणे	११	१४९
विण्मूत्रसुरासंस्ष्टभोजने	११	१५०
पुनःसंस्कारदंडादिनिवृत्तिः	११	१५१
अभोज्यान्नस्त्रीशूद्रोच्छिष्टाभक्ष्यमांसभक्षणे	११	१५२
शुक्तादिभक्षणे	११	१५३
सूकरादिविण्मूत्रभक्षणे	११	१५४

प्रकरण	अ०	श्लो
शुष्कसूनास्थाज्ञातमांसभक्षणे	११	१५५
कुक्कुटनरसूकरादिभक्षणे	११	१५६
मासिकान्नभक्षणप्रायश्चित्तं	११	१५७
ब्रह्मचारिणोमधुमांसादिभक्षणे	११	१५८
विडालाद्युच्छिष्टादिभक्षणे	११	१५९

प्रकरण	अ०	श्लो
अभोज्यान्नभुक्तार्थं	११	१६०
सजातीयधान्यादिस्तेये	११	१६२
मनुष्यादिहरणप्रायश्चित्तं	११	१६३
त्रपुसीसकादिहरणे	११	१६४
भक्ष्ययानशय्यादिह०	११	१६५
शुष्कान्नगुडादिहरणे	११	१६६

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

प्रकरण	अ०	श्लो
मणिमुक्ताजे		
नादिहरणे	११	१६७
कार्पासांशुकादिहरणे	११	१६८
अगम्यागमन		
प्रायश्चित्तं	११	१७०
वडवारजस्वला		
दिगमने	११	१७३
दिवामैथुनादौ	११	१७४
चांडाल्यादिगमने	११	१७५
व्यभिचारस्त्रीणांप्रायश्चित्तं		
	११	१७६

प्रकरण	अ०	श्लो
चांडालीगमने	११	१७८
अथपतितसंस		
र्गप्रायश्चित्तम्	११	१७९
पतितस्यजीवत		
एवप्रेतक्रिया	११	१८२
पतितस्यांशादिनिवृत्ति	११	१८५
कृतप्रायश्चित्तसंसर्गः	११	१८६
पतितस्त्रीणाम		
न्नादिदेयं	११	१८८
पतितसंसर्गनिषेधादि	११	१८९

प्रकरण	अ०	श्लो
बालघ्नादित्यागः	११	१९०
व्रात्यवेदत्यक्त		
प्रायश्चित्तं	११	१९१
गर्हितार्जितधनत्यागः	११	१९३
असत्प्रतिग्रह		
प्रायश्चित्तं	११	१९४
कृतप्रायश्चित्तं		
सामर्थ्यपृच्छेत्	११	१९५
गोभ्योघासस्य		
नंतत्संसर्ग	११	१९६

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

प्रकरण	अ०	श्लो
ब्रात्ययाजनपतित		
क्रियाकृन्यादौ	११	१९७
वेदशरणागतत्यागे	११	१९८
श्वादिदंशनप्राय		
श्चित्तं	११	१९९
अपांक्तप्रायश्चित्तं	११	२००
उष्ट्रादियान		
प्रायश्चित्तं	११	२०१
जलेजलंविनावा		
मूत्रादित्यागे	११	२०२

प्रकरण	अ०	श्लो
वेदोदितकर्मादित्यागे	११	२०३
ब्राह्मणस्यात्वंकृते	११	२०४
ब्राह्मणावगुरणे	११	२०५
अनुक्तप्रायश्चित्तस्थले	११	२०९
अथप्राजापत्या	११	२११
द्विव्रतनिर्णयः		
अथव्रतांगानि	११	२२२
पापंनगोपनीयम्	११	२२७
पापानुतापे	११	२३०
पापघ्ननिंदा	११	२३२

प्रकरण	अ०	श्लो
मनस्तुष्टिपर्यंतं		
तपःकुर्यात्	११	२३३
ततःप्रशंसा	११	२३४
वेदाभ्यासप्रशंसा	११	२३५
अथरहस्यप्रायश्चित्तं	११	२४७
इत्येकादशोऽध्यायः		
अथशुभाशुभकर्मफलं	१२	३
कर्मणोमनःप्रवर्तकं	१२	४

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

प्रकरण	अ०	श्लो	प्रकरण	अ०	श्लो	प्रकरण	अ०	श्लो
त्रिविधमान			जीवानामानंत्यं	१२	१५	राजसगुणलक्षणं	१२	३२
सकर्माणि	१२	५	परलोकेपंचभौ			तामसगुणलक्षणं	१२	३३
चतुर्विधवाचि			तिकशरीरं	१२	१६	संक्षेपतस्तामसा		
ककर्माणि	१२	६	भोगानंतरमात्म			दिलक्षणं	१२	३५
त्रिविधशारी			निलीयते	१२	१७	गुणत्रयात्त्रिवि		
रकर्माणि	१२	७	धर्माधर्मबाहुल्याद्भोगः	१२	२०	धागतिः	१२	४०
मनोवाक्काय			त्रिविधगुणकथनं	१२	२४	त्रिविधगतिप्रकाराः	१२	४१
कर्मभोगे	१२	८	अधिकगुणप्रधा			पापेनकुत्सितागतिः	१२	५२
त्रिदंडिपरिचयः	१२	१०	नोदेहः	१२	२५	पापविशेषेणयो		
क्षेत्रज्ञपरिचयः	१२	१२	सत्वादिलक्षणमाह	१२	२६	निविशेषोत्पत्तिः	१२	५२
जीवात्मपरिचयः	१२	१३	सात्विकगुणलक्षणं	१२	३१	पापप्रावीण्यान्नरकादि	१२	७३

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

प्रकरण	अ०	श्लो	प्रकरण	अ०	श्लो	प्रकरण	अ०	श्लो
मोक्षोपायमद्द			वेदाभ्यासादौ	१२	९२	धर्मज्ञलक्षणं	१२	१०६
कर्माण्याह	१२	८३	वेदबाह्यस्मृतिनिंदा	१२	९५	अकथितधर्मस्थले	१२	१०८
आत्मज्ञानस्य			वेदप्रशंसा	१२	९७	अथशिष्टाः	१२	१०९
प्राधान्यम्	१२	८५	वेदज्ञस्यसेनापत्यादि	१२	१००	अथपरिषत्	१२	११०
वेदोदितकर्मणः			वेदज्ञप्रशंसा	१२	१०१	मूर्खाणांनपरिषत्वं	१२	११४
श्रेष्ठत्वम्	१२	८६	वेदव्यवसायिनः			आत्मज्ञानंपृथ		
वैदिकंकर्मद्विविधं	१२	८८	श्रेष्ठत्वं	१२	१०३	कृत्वाह	१२	११८
प्रवृत्तनिवृत्तक			तपोविद्याभ्यांमोक्षः	१२	१०४	आत्माकाशादौ		
र्मफलम्	१२	९०	प्रत्यक्षानुमानशास्त्राः			लोलयमाह	१२	१२०
समदर्शनम्	१२	९१	प्रमाणानि	१२	१०५	आत्मस्वरूपमाह	१२	१२२

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

प्रकरण	अ०	श्लो
आत्मदर्शनमेव श्रेयसामनुष्ठेयम्	१२	१२५
एतत्संहितापाठफलं	१२	१२६

॥ इति द्वादशोऽध्यायः ॥ १२ ॥

इति मनुसंहितायाः सूचिपत्रं समाप्तम् ॥ ॥ संपूर्णं ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri Funding: MIDF

४१५०

९५४

ग्रह [illegible]

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

१२ ११ १० ४ १५ १६ २२ १८ १७ १२
रविशिवर्दशावेदाद्रु: न्दुभूप मिनेन चंन्द्रजलचर संख्याकं सहस्रं जपं स्यात् · विशमभवनयाते ... ग्रहे शुभिनादितम्भिनेसंरवं योगिनीनां सहस्रम् १

श्रीगणेशाय नमः ॥ ॥ अथ ग्रहाणिष्टे प्रसादनदानानि ॥ ॥ ये खेचरा गोचरतोष्टवर्गाद्दशाक्रमाद्वा
जपः १२०००
प्य शुभा भवन्ति ॥ दानादिना ते नितरां प्रसन्नास्तेषामधुना दानविधिं प्रवक्ष्ये ॥ १ ॥ सूर्यस्य ॥ माणिक्यगो
धूमसवत्सधेनुः कौसुम्भवस्त्रं गुडहेमताम्रम् ॥ आरक्तकं चन्दनमम्बुजं च वदन्ति दानं हि विरोचनाय ॥
जपः ११०००
१ ॥ चन्द्रस्य ॥ सद्वंशपात्रस्थिततण्डुलांश्च कर्पूरमुक्ताफलशुभ्रवस्त्रम् ॥ युगोपयुक्तं वृषभं च रौप्यं च
जपः १००००
न्द्राय दद्याद्घृतपूर्णकुम्भम् ॥ २ ॥ मङ्गलस्य ॥ प्रवालगोधूममसूरिकाश्च वृषोऽरुणश्चापि गुडं सुव
जपः ४०००
र्णम् ॥ आरक्तवस्त्रं करवीरपुष्पं ताम्रं च भौमाय वदन्ति दानम् ॥ ३ ॥ बुधस्य ॥ चैलं च नीलं कलधौत १
कांस्यं मुद्गाज्यगारुत्मकसर्वपुष्पम् ॥ दासी च दन्तो द्विरदस्य नूनं वदन्ति दानं विधुनन्दनाय ॥ ४ ॥ गु

३

१

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

जप:१९०००
हस्पतेः ॥ शर्कराच रजनीतुरङ्गमः पीतधान्यमपिपीतमम्बरम् ॥ पुष्परागलवणोच्चकांचनं प्रीतये सुर
जप:१६०००
गुरोः प्रदीयताम् ॥ ५ ॥ शुक्रस्य ॥ चित्राम्बरं शुभ्रतरस्तुरङ्गो धेनुश्च वज्रं रजतं सुवर्णम् ॥ सुतण्डुलाज्यो
जप:२३
त्तमगन्धयुक्तं वदन्ति दानं भृगुनन्दनाय ॥ ६ ॥ शनेः ॥ माषाश्च तैलं विमलेन्द्रनीलं तिलाः कुलत्था
जप:१८०००
महिषी च लोहम् ॥ सदक्षिणां चेति वदन्ति नूनं दुष्टाय दानं रविनन्दनाय ॥ ७ ॥ राहोः ॥ गोमेदरत्नं च तुर
जप:१७०००
ङ्गमश्च सुनीलचैलानि च कम्बलाश्च ॥ तिलाश्च तैलं खलुशस्त्रंस्वर्भानवे दानमिदं वदन्ति ॥ ८ ॥ केतोः
॥ वैदूर्यरत्नं सतिलं च तैलं सुकंबलश्चापि मदो मृगस्य ॥ छागं च केतोः परितोषहेतोरुदीरितं दानमि
दं मुनीन्द्रैः ॥ ९ ॥ ॥ इतिग्रहाणां दानवस्तुनिरूपणम् ॥ ॥ अथग्रहाणां वैदिकतान्त्रिकमंत्राः ॥ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

सूर्यस्य॥ ॐ आकृष्णेनरजसावर्त्तमानोनिवेशयन्नमृतंमर्त्यञ्च॥ हिरण्ययेनसवितारथेनादेवोयातिभुव
नानिपश्यन्॥ ॐ सूं सूर्यायनमः॥ चन्द्रमसः॥ ॐ इमन्देवाऽअसपत्नꣳ सुवध्वम्महतेक्षत्रायमहतेज्यै
ष्ठायमहतेजानराज्यायेन्द्रस्येन्द्रियाय॥ इममनुष्यपुत्रममुष्यैपुत्रमस्यैविशऽएषवोमीराजासो २
मोस्माकंब्राह्मणानां राजा॥ ॐ सौं सोमायनमः॥ मंगलस्य॥ ॐ अग्निर्मूर्द्धादिवः ककुत्पतिः
पृथिव्याऽअयम्॥ अपां रेतां सि जिन्वति॥ ॐ मं मङ्गलायनमः॥ बुधस्य॥ ॐ उद्बुध्यस्वाग्नेप्रति
जागृहित्वमिष्टापूर्त्तेसꣳ सृजेथामयञ्च॥ अस्मिन्त्सधस्थेऽअध्युत्तरस्मिन्विश्वेदेवायजमानश्चसी
दत॥ ॐ बुं बुधायनमः॥ बृहस्पतेः॥ ॐ बृहस्पतेऽअतियदर्य्योऽअर्हाद्द्युमद्विभातिक्रतुमज्जनेषु

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

म॥ॐ [illegible] हि चित्रम्॥ उपयामगृहीतोसि बृहस्पतये त्वा॥
स्पते योनिर्बृहस्पतये त्वा॥ ॐ धृं बृहस्पतये नमः॥ शुक्रस्य॥ ॐ अन्नात्परिस्रुतो रसं ब्रह्मणा व्यपिव
त्क्षत्रम्पयः सोमम्प्रजापतिः॥ ऋतेन सत्यमिन्द्रियं विपानं शुक्रमन्धस ऽइन्द्रस्येन्द्रियमिदं पयो
मृतं मधु॥ ॐ शुं शुक्राय नमः॥ शनेः॥ ॐ शन्नो देवीरभिष्टय ऽआपो भवन्तु पीतये॥ शंय्योरभिस्रव
न्तु नः॥ ॐ शं शनैश्चराय नमः॥ राहोः॥ कयानश्चित्र ऽआभुवदूती सदावृधः सखा॥ कयाशचिष्ठ
यावृता॥ ॐ रां राहवे नमः॥ केतूनाम्॥ ॐ केतुंकृण्वन्नकेतवे पेशो मर्या ऽअपेशसे॥ समुषद्भिर
जायथाः॥ ॐ कें केतुभ्यो नमः॥ ॥इति ग्रहाणां वैदिकतान्त्रिकमंत्राः॥ ॥अथ योगिनीप्रसादन

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

जप: १२००० एवं सर्वासु योगिनीषु

दानानि॥ ॥मंगला॥ मङ्गलायास्तु प्रीत्यर्थं देयं रजतमौक्तिकम्॥ नवनीतं शुक्लवस्त्रं तथैव कथितं 3
दधि॥१॥ पिङ्गला॥ पिङ्गलायास्तु शान्त्यर्थं देया गोस्तु समाहितैः॥ कृष्णरं पायसं मांसं द्विजान्संतोः
षयेत्पृथक्॥२॥ धन्या॥ धन्यकायास्तु संतुष्ट्यै धनं धान्यं तथा मधु॥ घनसारं हरिद्रं वस्त्रं देयं च मन
सेप्सितम्॥३॥ भ्रामरी॥ भ्रामर्या दानमुक्तं च प्रवालं रक्तधान्यकम्॥ ताम्रपात्रं गुडं चैव सलाक्षारक्त
चन्दनम्॥४॥ भद्रिका॥ भद्रायाश्चैव प्रीत्यर्थं सुरभ्येकास्सवत्सका॥ पट्टवस्त्रं च वैराग्यकं द्विदलं सस्
वर्णकम्॥५॥ उल्का॥ कृष्णपिंगलगोर्देया देयं च तिलतैलकम्॥ लोहं माषं कृष्णवस्त्रमुल्कायाः प्री
तिवर्धनम्॥६॥ सिद्धा॥ भोजनं द्विजबन्धूनां दानं देयं च विशेषतः॥ शुक्लवस्त्रादिदानं च सिद्धायाश्चैव

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

वतुष्टये॥७॥संक्रम॥सप्तधान्यानितैलंचतथाचतिलसर्षपाः॥गजाश्वमहिषीचैवछागंकटाप्री
तयेमतम्॥८॥योगिनीतुष्टिकामेनत्रिमधुताम्रपात्रगम्॥पट्टवस्त्रेणसंवेष्ट्यदेयंदेवविदेमुदा
॥९॥मेषश्वहाप्रीतयेस्वर्णपट्टवस्त्रंघृतैर्युतम्॥सर्वारिष्टस्यशान्त्यर्थंगांचदद्यात्पयस्विनीम्॥१०॥
इतियोगिनीदानवस्तुनिरूपणम्॥ ॥अथयोगिनीमंत्राः॥ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

४

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

४१२१

श्री ५ को सरकार

॥ यज्ञनाथस्येदं ऋग्वेदस्य पुस्तकम् ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

ऋ॰वे॰ ॥१॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ हरिः ॐ ॥ अग्निमीडे पुरोहितं यज्ञस्य देवमृत्वि
जम् । होतारं रत्नधातमम् । अग्निः पूर्वेभिरृषिभिरीड्यो नूतनैरुत । स देवाँ
एह वक्षति । अग्निना रयिमश्नवत्पोषमेव दिवेदिवे । यशसं वीरवत्तमम् । अ
ग्ने यं यज्ञमध्वरं विश्वतः परिभूरसि । स इद्देवेषु गच्छति । अग्निर्होता कविक्र
तुः सत्यश्चित्रश्रवस्तमः । देवो देवेभिरा गमत् । यदंग दाशुषे त्वमग्ने भद्रं क
रिष्यसि । तवेत्तत्सत्यमंगिरः । उप त्वाग्ने दिवेदिवे दोषावस्तर्धिया वयम् । न
मो भरन्त एमसि । राजन्तमध्वराणां गोपामृतस्य दीदिविम् । वर्धमानं स्वे द श्री॰ ॥१॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

मे ॥ सनः पितेव सूनवेऽग्ने सूपायनो भव ॥ सचस्वा नः स्वस्तये ॥ २ ॥ सू ॥ वा
यवा याहि दर्शतेमे सोमा अरंकृताः ॥ तेषां पाहि श्रुधी हवम् ॥ वायउ
क्थेभिर्जरन्ते त्वामछा जरितारः ॥ सुतसोमा अहर्विदः ॥ वायो तव प्रपृं
चती धेना जिगाति दाशुषे ॥ उरूची सोमपीतये ॥ इन्द्रवायू इमे सुता उ
प प्रयोभिरागतम् ॥ इन्दवो वामुशन्ति हि ॥ वायविन्द्रश्च चेतथः सुतानां चे
वाजिनीवसू ॥ ता वा यातमुप द्रवत् ॥ ३ ॥ वायविन्द्रश्च सुन्वतऽआ या
तमुप निष्कृतम् ॥ मक्ष्वि१त्था धिया नरा ॥ मित्रं हुवे पूतदक्षं वरुणं च रिशा

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

प्र

ऋ॰ वे॰ ॥ दसं । धियं घृताचीं साधंता ॥ ऋतेन मित्रावरुणावृतावृधावृतस्पृ
॥ २ ॥ शा । क्रतुं बृहंतमाशाथे ॥ कवी नो मित्रावरुणा तुविजाता उरुक्षया
। दक्षं दधाते अपसं ॥ सू॰ ४ ॥ अश्विना यज्वरीरिषो द्रवत्पाणी शुभ
स्पती । पुरुभुजा चनस्यतं ॥ अश्विना पुरुदंससा नरा शवीरया धिया
। धिष्ण्या वनतं गिरः ॥ दस्रा युवाकवः सुता नासत्या वृक्तबर्हिषः
। आयातं रुद्रवर्तनी ॥ इन्द्रायाहि चित्रभानो सुता इमे त्वायवः ॥ अ
ण्वीभिस्तना पूतासः ॥ इन्द्रायाहि धियेषितो विप्रजूतः सुतावतः ॥

॥ २ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

नः॥ उपब्रह्माणि वाघतः॥ इन्द्रायाहि तूतुजान उपब्रह्माणि हरि
वः॥ सुते दधिष्व नश्चनः॥ ५॥ ओमासश्चर्षणीधृतो विश्वेदे
वासआगत॥ दाश्वांसो दाशुषः सुतं॥ विश्वेदेवासो अप्तुरः
सुतमागंततूर्णयः॥ उस्राइव स्वसराणि॥ विश्वेदेवासो अ
स्रिधएहिमायासो अद्रुहः॥ मेधंजुषंतवह्नयः॥ पाव
कानः सरस्वती वाजेभिर्वाजिनीवती॥ यज्ञंवष्टुधियावसुः॥ चो
दयित्री सूनृतानां चेतंती सुमतीनां॥ यज्ञंदधे सरस्वती॥ म

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

प्र॰

ऋ॰ वे॰ हो अर्णः सरस्वती प्रचेतयति केतुना ॥ धियो विश्वा विराजति ॥ १२ ॥ द
॥ ३ ॥ स॰ अनुवाकः ॥ ३ ॥ सुरूपकृत्नुमूतये सुदुघामिव गोदुहे ॥ जुहूमसि
द्यविद्यवि ॥ उप नः सवनागहि सोमस्य सोमपाः पिब ॥ गोदाइ
द्रेवतो मदः ॥ अथा ते अंतमानां विद्याम सुमतीनां ॥ मा नो अ
तिख्य आगहि ॥ परेहि विग्रमस्तृतमिंद्रं पृच्छा विपश्चितं ॥ य
स्ते सखिभ्य आवरं ॥ उत ब्रुवंतु नो निदो निरन्यतश्चिदारत ॥ द
धाना इंद्र इद्दुवः ॥ ७ ॥ उत नः सुभगाँ अरिर्वोचेयुर्दस्म कृष्टयः श्रीः ॥
॥ ३ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

॥स्यामेदिन्दुस्यश्नर्मणि॥ एमाष्टुमाश्नवेभरयज्ञाक्षियेन्नमादनं॥
पतयन्नोदस्यत्सखं॥ अस्यपीत्वाशतक्रतोघनोवृत्राणामभवः॥ प्रा
वोवाजेषुवाजिनं॥ तंत्वावाजेषुवाजिनंवाजयामःशतक्रतो॥ ध
नोनामिंद्रसातये॥ योरायोऽवनिर्महान्त्सुपारःसुन्वतःसखा॥ तस्मा
इंद्रायगायत॥ स्तू: ८॥ आत्वेतानिषीदतेंद्रमभिप्रगायत॥ सखा
यःस्तोमवाहसः॥ पुरू[illegible]मंपुरूणामीशानंवार्याणाम्॥ इन्दुंसोमे
सचासुते॥ सघानोयोगऽआभुवत्सरायेसपुरंध्यां॥ गमद्वाजेभि

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

पृ

।ऋ: वे:। रासनेः। यस्यसंस्थेनवृण्वतेहरीसमत्सुशत्रवः। तस्माइंद्रायगाय
।। ४ ।। ता। सुतपाव्नेसुताइमेशुचयोयंतिवीतये। सोमासोदध्याशिरः। ८
।त्वंसुतस्यपीतयेसद्योवृद्धोअजायथाः। इन्दुज्येष्ठ्यायसुक्र
तो। आत्वाविशंत्वाशवःसोमासइन्दुगिर्वणः। शन्तेसन्तुप्रचेतसे
।त्वांस्तोमाऽअवीवृधन्त्वामुक्थाशतक्रतो।त्वांवर्धन्तुनोगिरः
।अक्षितोतिःसनेदिमंवाजमिन्दुःसहस्रिणं। यस्मिन्विश्वानिपौं
स्या। मानोमर्त्ताअभिद्रुहन्तनूनामिन्दुगिर्वणः। ईशानोयवयावधं

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

वयावृधे ॥ सू ॥ १० ॥ युञ्जन्ति ब्रध्नमरुषं चरन्तं परितस्थुषः ॥
रोचन्ते रोचना दिवि ॥ युञ्जन्त्यस्य काम्या हरी विपक्षसा रथे ॥ ८
शोणा धृष्णू नृवाहसा ॥ केतुं कृण्वन्नकेतवे पेशो मर्या अ
पेशसे ॥ समुषद्भिरजायथाः ॥ आदह स्वधामनु पुनर्गर्भत्व
मेरिरे ॥ दधाना नाम यज्ञियं ॥ वीळु चिदारुजत्नुभिर्गुहा चि
दिन्द्र वह्निभिः ॥ अविन्द उस्रिया अनु ॥ ११ ॥ देवयन्तो यथा म
तिमच्छा विदद्वसुं गिरः ॥ महामनूषत श्रुतं ॥ इन्द्रेण सं हि द

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

॥ऋ.वे.॥ ५

क्षसेसंजग्मानो अबिभ्युषा॥ मंदूसमानवर्चसा॥ अनवद्यैरभि
द्युभिर्मखःसहस्वदर्चति॥ गणैरिन्द्रस्यकाम्यैः॥ अतःपरिज्म
न्ना गहि दिवो वा रोचनादधि॥ समस्मिन्नृंजते गिरः॥ इतो
वा सातिमीमहे दिवो वा पार्थिवादधि॥ इन्द्रंमहो वा रजसः॥ सू१२॥
इन्द्रमिद्गाथिनो बृहदिन्द्रमर्केभिरर्किणः॥ इन्द्रं वाणीरनूष
त॥ इन्द्र इद्धर्योः सचासंमिश्ल आ वचोयुजा॥ इन्द्रो वज्री हि श्रीः॥
रण्ययः॥ इन्द्रो दीर्घाय चक्षस आ सूर्यं रोहयद्दिवि॥ वि

५

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

गोभिरद्रिमैरयत्॥ इन्द्रवाजेषुनोवससहस्रप्रधनेषुच॥ उग्रउ-
ग्राभिरूतिभिः॥ इन्द्रंवयंमहाधनइन्द्रमर्भेहवामहे॥ युजंवृ
त्रेषुवज्रिणम्॥ १३॥ सनोवृषन्नमुंचरुंसत्रादावन्नपावृधि
॥ अस्मभ्यमप्रतिष्कुतः॥ तुंजेतुंजेयउत्तरेस्तोमाइन्द्रस्यवज्रि
णः॥ नविन्धे अस्यसुष्टुतिम्॥ वृषायूथेववंसगःकृष्टीरि
यर्त्योजसा॥ ईशानोअप्रतिष्कुतः॥ यएकश्चर्षणीनांवसू
नामिरज्यति॥ इन्द्रःपंचक्षितीनाम्॥ इन्द्रंवोविश्वतस्परिह

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

प्र॰

॥ ऋ॰वे॰। वोमहेजनेभ्यः॥ अस्माकमस्तुकेवलः॥ सू॥१४॥ अनुवाकः॥ ४॥
॥ ६ ॥ एन्द्रसानसिंरयिंसजित्वानंसदासहं॥ वर्षिष्ठमूतयेभर॥ नि
येनमुष्टिहत्ययानिवृत्रारुणधामहै॥ त्वोतासोन्यर्वता॥ इ
न्द्रत्वोतासऽआवयंवज्रंघनाददीमहि॥ जयेमसंयुधिस्पृ
धः॥ वयंशूरेभिरस्तृभिरिन्द्रत्वयायुजावयं॥ सासह्यामपृ
तन्यतः॥ महाँइन्द्रःपरश्चनुमहित्वमस्तुवज्रिणे॥ द्यौर्नप्र
थिनाशवः॥ १५॥ समोहेवायऽआशतनरस्तोकस्यसनितौ॥ श्रीः॥

॥ ६ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

विप्रासोवाधियायवः ॥ यःकुक्षिःसोमपातमःसमुद्रइवपिन्वते ॥ उर्वीरा
पोनकाकुदः ॥ एवाह्यस्यसूनृताविरप्शीगोमतीमही ॥ पक्वा
शाखानदाशुषे ॥ एवाहितेविभूतयऊतयइन्द्रमावते ॥ सद्य
श्चित्संतिदाशुषे ॥ एवाह्यस्यकाम्यास्तोमउक्थंचशंस्या ॥
इन्द्रायसोमपीतये ॥ सू: ॥ १६ ॥ इन्द्रेहिमत्स्यंधसोविश्वेभिः
सोमपर्वभिः ॥ महाँअभिष्टिरोजसा ॥ एमेनंसृजतासुतेमं
दिमिन्द्रायमंदिने ॥ चक्रिंविश्वानिचक्रये ॥ मत्स्वासुशि

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

पृ·

॥ ऋ·वे· ॥ प्र मंदिभिः स्तोमेभिर्विश्वचर्षणे । सचैषु सवनेष्वा । ३ असृग्र
॥७॥ मिन्द्र ते गिरः प्रति त्वामुदहासत । अजोषा वृषभं पतिम् । ४
सं चोदय चित्रमर्वाग्राध इन्द्र वरेण्यम् । असदित्ते विभु प्रभु ॥ ५ नै ३
। अस्मान्सु तत्र चोदयेन्द्र राये रभस्वतः । तुविद्युम्न यशस्व
तः । सं गोमदिन्द्र वाजवदस्मे पृथु श्रवो बृहत् । विश्वायुर्धे
ह्यक्षितम् । अस्मे धेहि श्रवो बृहद्द्युम्नं सहस्रसातमम् । इ
न्द्र ता रथिनीरिषः । वसोरिन्द्रं वसुपतिं गीर्भिर्गृणन्त ऋग्मि श्रीः ॥ ॥७॥

श्री

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

यं। होम गंतारमूतये। सुतेसुते न्योकसे वृहद्वृहत एदरिः। इन्द्रा
य शूषमर्चति। १० सू. १८। गायन्ति त्वा गायत्रिणोर्चंत्यर्कमर्किणः
। ब्रह्माणस्त्वा शतक्रत उद्वंशमिव येमिरे। १ यत्सानोः सानुमारुह
द्भूर्यस्पष्ट कर्त्वं। तदिन्द्रो अर्थं चेतति यूथेन वृष्णिरेजति। २ युक्ष्वा
हि केशिना हरी वृषणा कक्ष्यप्रा। अथा न इन्द्र सोमपा गिरामु
पश्रुतिं चर। ३ एहि स्तोमाँ अभि स्वराभि गृणीह्या रुव। ब्रह्म च
नो वसो सचेन्द्र यज्ञं च वर्धय। ४ उक्थमिन्द्राय शंस्यं वर्धनं

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

प्र

॥ ऋ॰ वे॰ ॥ पुरू निष्षिधे ॥ शक्रो यथा सुतेषु णो रारणत्सख्येषु च ॥ त
॥ ८ ॥ मित्सखित्व ईमहे तं राये तं सुवीर्ये ॥ स शक्र उत नः शकदिंद्रो
वसु दयमानः ॥ १९ ॥ सुविवृतं सुनिरजमिंद्र त्वादातमिद्यशः
॥ गवामप व्रजं वृधि कृणुष्व राधो अद्रिवः ॥ नहि त्वा रोद
सी उभे ऋघायमाणमिन्वतः ॥ जेषः स्वर्वतीरपः सं गा अस्म
भ्यं धूनुहि ॥ आ श्रुत्कर्ण श्रुधी हवं नू चिद्दधिष्व मे गिरः ॥ इ
न्द्र स्तोममिमं मम कृष्वा युजश्चिदन्तरं ॥ विद्मा हि त्वा वृषन्त श्रीः ॥ ॥ ८ ॥

मं वाजेषु हवनश्रुतं । वृषन्तमस्य हूमह ऊतिं सहस्रसातमां ॥१० आ तू
न इन्द्र कौशिक मन्दसानः सुतं पिब । नव्यमायुः प्र सूतिर कृधी सह
ऋ, स्रसामृषिं । ११ परि त्वा गिर्वणो गिर इमा भवन्तु विश्वतः । वृद्धायुमनु वृद्धयो जुष्टा
भवन्तु जुष्टयः ॥१२ ऋ.।२०। इन्द्रं विश्वा अवीवृधन्समुद्रव्यचसं गिरः । रथीतमं रथी
नां वाजानां सत्पतिं पतिं ॥ १ सख्ये त इन्द्र वाजिनो मा भेम शवसस्पते । त्वाम
भि प्रणोनुमो जेतारमपराजितम् । २ पूर्वीरिन्द्रस्य रातयो न वि दस्यन्त्यूतयः
॥ यदी वाजस्य गोमतः स्तोतृभ्यो मंहते मघं । ३ पुरां भिन्दुर्युवा कविरमितौजा अजायत ॥

प्र

॥ ऋ०वे ॥

॥ ९ ॥

इंद्रोविश्वस्यकर्मणोधर्तावज्रीपुरुष्टुतः॥ त्वंवलस्यगोमतोपावरद्रिवोबिलं॥
त्वान्देवाअबिभ्युषस्तुज्यमानासआविषुः॥ तवाहंशूरसातिभिःप्रत्यायंसिं
धुमावदन्॥ उपातिष्ठंतगिर्वणोविदुष्टेतस्यकारवः॥ मायाभिरिंद्रमायिनंत्वं
शुष्णमवातिरः॥ विदुष्टेतस्यमेधिरास्तेषांश्रवांस्युत्तिर॥ इंद्रमीशानमो
जसाभिस्तोमाअनूषत॥ सहस्रंयस्यरातयउतवासंतिभूयसीः॥ ८ ॥
२१॥४॥ अग्निंदूतंवृणीमहेहोतारंविश्ववेदसं॥ अस्ययज्ञस्यसु
क्रतुं॥ अग्निमग्निंहवीमभिःसदाहवंतविश्पतिं॥ हव्यवाहंपुरुप्रियं॥

श्रीः॥

॥ ९ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

अग्ने देवाँ इहा वह जज्ञानो वृक्तबर्हिषे । असि होता न ईड्यः । ताँ उश
तो वि बोधय यदग्ने यासि दूत्यं । देवैरा सत्सि बर्हिषि । घृताहवन दी
दिवः प्रति ष्म रिषतो दह । अग्ने त्वं रक्षस्विनः । अग्निनाग्निः समिध्य
ते कविर्गृहपतिर्युवा । हव्यवाड् जुह्वास्यः । २२ । कविमग्निमुप
स्तुहि सत्यधर्माणमध्वरे । देवममीवचातनं । यस्त्वामग्ने हवि
ष्पतिर्दूतं देव सपर्यति । तस्य स्म प्राविता भव । यो अग्निं देववी
तये हविष्माँ आविवासति । तस्मै पावक मृळय । स नः पावक

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

॥ ऋ· वे· ॥

॥१०॥

दीदिवो ग्ने देवाँ इहा वह ॥ उप यज्ञं हविश्च नः ॥ १० स नः स्तवान आ भर
गायत्रेण नवीयसा ॥ रयिं वीरवतीमिषं ॥ ११ अग्ने शुक्रेण शोच
चिषा विश्वाभिर्देवहूतिभिः ॥ इमं स्तोमं जुषस्व नः ॥ १२ सू· २३ ॥ सुस
मिद्धो न आ वह देवाँ अग्ने हविष्मते ॥ होतः पावक यक्षि च ॥ म
धुमन्तं तनूनपाद्यज्ञं देवेषु नः कवे ॥ अद्या कृणुहि वीतये ॥ २
नराशंसमिह प्रियमस्मिन्यज्ञ उप ह्वये ॥ मधुजिह्वं हविष्कृ
तं ॥ ३ अग्ने सुखतमे रथे देवाँ ईळित आ वह ॥ असि होता म

श्रीः ॥

॥१०॥

नुर्हितः ॥४॥ स्तृणीत बर्हिरानुषग्घृतपृष्ठं मनीषिणः । यत्रामृतस्य
चक्षणम् ॥५॥ विश्रयन्तामृतावृधो द्वारो देवीरसश्चतः । अद्यानूनं च
यष्टवे ॥६॥ २४ ॥ नक्तोषासा सुपेशसास्मिन्यज्ञमुपह्वये । इदं नो बर्हि
रासदे ॥७॥ ता सुजिह्वा उपह्वये होतारा दैव्या कवी । यज्ञं नो यक्षता
मिमं ॥८॥ इडा सरस्वती मही तिस्रो देवीर्मयोभुवः । बर्हिः सीदन्त्वस्रि
धः ॥९॥ इह त्वष्टारमग्रियं विश्वरूपमुपह्वये । अस्माकमस्तु के
वलः ॥१०॥ अवसृजा वनस्पते देव देवेभ्यो हविः । प्रदातुरस्तु चे

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

तनं ॥ ११ स्वाहायज्ञंकृणोतनेन्द्राययज्वनोगृहे ॥ तत्रदेवाँउपह्वये ॥ १२ सू॰
२५ ॥ ऐभिरग्नेदुवोगिरोविश्वेभिःसोमपीतये ॥ देवेभिर्याहियक्षिच
॥ १ आत्वाकण्वाअहूषतगृणन्तिविप्रतेधियः ॥ देवेभिरग्नआगहि ॥ २
इन्द्रवायूबृहस्पतिंमित्राग्निंपूषणंभगं ॥ आदित्यान्मारुतंगणम्
॥ ३ प्रवोभ्रियन्तइन्दवोमत्सरामादयिष्णवः ॥ द्रप्सामध्वश्चमूषदः ॥ ४
ईळतेत्वामवस्यवःकण्वासोवृक्तबर्हिषः ॥ हविष्मन्तोअरंकृतः ॥ ५ घृ
तपृष्ठामनोयुजोयेत्वावहन्तिवह्नयः ॥ आदेवान्सोमपीतये ॥ ६ २६ श्रीः ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

॥ तान्यजत्राँ ऋतावृधो ग्नेपत्नीवतस्कृधि ॥ मध्वः सुजिह्वपायय ॥ ये यजे
त्रायईड्यास्तेतेपिबंतु जिह्वया ॥ मध्वोरग्ने वषट्कृति ॥ आकीं सूर्यस्य
ना२ रोचनाद्विश्वान्देवाँ उषर्बुधः ॥ विप्रोहोतेहवक्षति ॥ विश्वेभिः सोम्यंमध्व ग्न
इन्द्रेण वायुना ॥ पिबा मित्रस्य धामभिः ॥ त्वंहोतामनुर्हितो ग्नेयज्ञेषुसी
दसि ॥ सेमंनो अध्वरंयज ॥ युक्ष्वाह्यरुषीरथेहरितोदेवरोहितः ॥ ता
भिर्देवाँ इहावह ॥ सू॰ ॥ २७ ॥ इन्द्रसोमंपिब ऋतुना त्वाविशंत्विंदवः ॥
मत्सरासस्तदोकसः ॥ मरुतः पिबत ऋतुनापोत्राद्यज्ञंपुनीतन ॥ यू

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

॥ ऋ॰ वे॰ ॥ यं हि ष्ठा सुदानवः ॥[२] अभि यज्ञं गृणीहि नो ग्नावो नेष्टः पिब ऋतुना ॥ त्वं
॥ १२ ॥ हि रत्नधा असि ॥[३] अग्ने देवाँ इहा वह सादया योनिषु त्रिषु ॥ परि भू
ष पिब ऋतुना ॥[४] ब्राह्मणादिन्द्र राधसः पिबा सोममृतूँरनु ॥ तवेद्धि
सख्यमस्तृतं ॥[५] युवं दक्षं धृतव्रत मित्रावरुण दूळभं ॥ ऋतुना यज्ञ
माशाथे ॥२८॥[६] द्रविणोदा द्रविणसो ग्रावहस्तासो अध्वरे ॥ यज्ञे
षु देवमीळते ॥[७] द्रविणोदा ददातु नो वसूनि यानि शृण्विरे ॥ देवेषु
ता वनामहे ॥[८] द्रविणोदाः पिपीषति जुहोत प्र च तिष्ठत ॥ नेष्ट्रादृतु श्रीः ॥
॥ १२ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

भिरिष्यत ॥८ यत्वातुरीयमृतुभिर्द्रविणोदोयजामहे। अधस्मानो
ददिर्भव ॥१० अश्विनापिबतंमधुदीद्यग्नीशुचिव्रता। ऋतुना
यज्ञवाहसा ॥११ गार्हपत्येनसंत्यऋतुनायज्ञनीरसि। देवान्देव
यतेयज ॥१२ सू. २९ ॥ आत्वावहंतुहरयोवृषणंसोमपीतये। इ
न्द्रत्वासूरचक्षसः ॥१ इमाधानाघृतस्नुवोहरीइहोपवक्षतः। इ
न्द्रंसुखतमेरथे ॥२ इंद्रंप्रातर्हवामहइंद्रंप्रयत्यध्वरे। इन्द्रंसोमस्य
पीतये ॥३ उपनःसुतमागहिहरिभिरिन्द्रकेशिभिः॥ सुतेहित्वा

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

॥ऋ॰ वे॰॥
॥१३॥

हवामहे ॥ ४ सेमं नः स्तोममा गह्युपेदं सवनं सुतं ॥ गौरो न तृषितः पि
ब ॥ ५ ३० ॥ इमे सोमास इन्दवः सुतासो अधि बर्हिषि ॥ ताँ इन्द्र सहसे
पिब ॥ ६ अयं ते स्तोमो अग्रियो हृदिस्पृगस्तु शंतमः ॥ अथा सोमं सु
तं पिब ॥ ७ विश्वमित् सवनं सुतमिन्द्रो मदाय गच्छति ॥ वृत्रहा सोमपी
तये ॥ ८ सेमं नः काममा पृण गोभिरश्वैः शतक्रतो ॥ स्तवाम त्वा
स्वाध्यः ॥ सू॰ ३१ ॥ इन्द्रावरुणयोरहं सम्राजोरव आ वृणे ॥ ता नो मृ
ळात ईदृशे ॥ २ गन्तारा हि स्थो ऽवसे हवं विप्रस्य मावतः ॥ धर्तारा श्रीः ॥१३॥

स्थो

चर्षणीनां ॥ अनु कामं तर्पयेथामिन्द्रावरुणा राय आ ॥ ता वां नेदिष्ठमीम
हे ॥ युवाकु हि शचीनां युवाकु सुमतीनां ॥ भूयाम वाजदाव्नां ॥ इन्द्रः स
हस्रदाव्नां वरुणः शंस्यानां ॥ क्रतुर्भवत्युक्थ्यः ॥ ३२ ॥ तयोरिदवसा वयं
सनेम नि च धीमहि ॥ स्यादुत प्ररेचनं ॥ इन्द्रावरुण वामहं हुवे चित्राय राध
से ॥ अस्मान्त्सु जिग्युषस्कृतं ॥ इन्द्रावरुण नू नु वां सिषासन्तीषु धीष्वा
॥ अस्मभ्यं शर्म यच्छतं ॥ प्र वामश्नोतु सुष्टुतिरिन्द्रावरुण यां हुवे ॥ यामृधा
थे सधस्तुतिं ॥ सू. ३३ ॥ अनुवाकः ॥ ४ ॥ सोमानं स्वरणं कृणुहि ब्रह्मण

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

स्पते ॥ कक्षीवंतं य औशिजः ॥ यो रेवान्यो अमीवहा वसुवित्पुष्टिवर्धनः ॥ स
नः सिषक्तु यस्तुरः ॥ मा नः शंसो अररुषो धूर्तिः प्रणङ्मर्त्यस्य ॥ रक्षा णो ब्र
ह्मणस्पते ॥ स घा वीरो न रिष्यति यमिंद्रो ब्रह्मणस्पतिः ॥ सोमो हिनो
ति मर्त्यं ॥ त्वं तं ब्रह्मणस्पते सोम इंद्रश्च मर्त्यं ॥ दक्षिणा पात्वंहसः ॥ ३४ ॥
सदसस्पतिमद्भुतं प्रियमिंद्रस्य काम्यं ॥ सनिं मेधामयासिषं ॥ यस्मादृ
ते न सिध्यति यज्ञो विपश्चितश्चन ॥ स धीनां योगमिन्वति ॥ आदृ
ध्नोति हविष्कृतिं प्रांचं कृणोत्यध्वरं ॥ होत्रा देवेषु गच्छति ॥ नरा

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

शंसं सुधृष्टमम पश्यं सप्रथस्तमं · दिवो न सद्ममखसं ॥९॥२५॥ प्रति त्यं चारुमध्वरं गो
पीथाय प्र हूयसे · मरुद्भिरग्न आ गहि ॥१॥ नहि देवो न मर्त्यो महस्तव क्रतुं परः ॥ मरुद्भिर
ग्न आ गहि ॥२॥ ये महो रजसो विदुर्विश्वे देवासो अद्रुहः ॥ मरुद्भि० ॥३॥ य उग्रा अर्कमा
नृचुरनाधृष्टास ओजसा ॥ मरुद्भि० ॥४॥ ये शुभ्रा घोरवर्पसः सुक्षत्रासो रिशादसः ॥
मरुद्भि० ॥५॥२६॥ ये नाकस्याधि रोचने दिवि देवास आसते ॥ मरुद्भि० ॥६॥ य ईङ्खयन्ति
पर्वतान्तिरः समुद्रमर्णवम् ॥ मरुद्भिरग्न० ॥७॥ आ ये तन्वन्ति रश्मिभिस्तिरः समु
द्रमोजसा ॥ मरुद्भि० ॥८॥ अभि त्वा पूर्वपीतये सृजामि सोम्यं मधु ॥ मरुद्भि० ॥९॥२७॥१॥
अयं देवाय जन्मने स्तोमो विप्रेभिरासया ॥ अकारि रत्नधातमः ॥१॥ य इन्द्राय वचो

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

युजा। ततक्षुर्मनसा हरी ॥ शमीभिर्यज्ञमाशत ॥२॥ तक्षन्नासत्याभ्यां परिज्मानं सुखं
रथं ॥ तक्षन्धेनुं सबर्दुघां ॥३॥ युवाना पितरा पुनः सत्यमन्त्रा ऋजूयवः ॥ ऋभवो
विष्ट्यक्रत ॥४॥ सं वो मदासो अग्मतेन्द्रेण च मरुत्वता ॥ आदित्येभिश्च राजभिः ॥५॥१॥
उत त्यं चमसं नवं त्वष्टुर्देवस्य निष्कृतं ॥ अकर्त चतुरः पुनः ॥६॥ ते नो रत्नानि ध
त्तन त्रिरा साप्तानि सुन्वते ॥ एकमेकं सुशस्तिभिः ॥७॥ अधारयन्त वह्नयोऽभजन्त
सुकृत्यया ॥ भागं देवेषु यज्ञियं ॥८॥२॥ ॥ इहेन्द्राग्नी उप ह्वये तयोरित्स्तोममुश्मसि ॥
ता सोमं सोमपातमा ॥१॥ ता यज्ञेषु प्र शंसतेन्द्राग्नी शुम्भता नरः ॥ ता गायत्रेषु गा
यत ॥२॥ ता मित्रस्य प्रशस्तय इन्द्राग्नी ता हवामहे ॥ सोमपा सोमपीतये ॥३॥ उग्रा
सन्ता हवामह उपेदं सवनं सुतं ॥ इन्द्राग्नी एह गच्छतां ॥४॥ ता महान्ता सदस्पती

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

इन्द्राग्नी रक्ष उब्जतं ॥ अप्रजाः सन्त्वत्रिणः ॥५॥ तेनसत्येनजागृतमधिप्रचेतुने
पदे ॥ इन्द्राग्नीशर्मयच्छतं ॥६॥१॥ प्रातर्युजाविबोधयाश्विनावेहगच्छतां ॥ अस्य
सोमस्यपीतये ॥१॥ यासुरथारथीतमोभादेवादिविस्पृशा ॥ अश्विनाताहवा
महे ॥२॥ यावांकशामधुमत्यश्विनासूनृतावती ॥ तयायज्ञंमिमिक्षतं ॥ नहि
वामस्तिदूरकेयत्रारथेनगच्छथः ॥ अश्विनासोमिनोगृहं ॥४॥ हिरण्यपाणि
मूतयेसवितारमुपह्वये ॥ सचेत्तादेवतापदं ॥५॥४॥ अपांनपातमवसेसवि
तारमुपस्तुहि ॥ तस्यव्रतान्युश्मसि ॥६॥ विभक्तारंहवामहेवसोश्चित्रस्यराध
सः ॥ सवितारंनृचक्षसं ॥७॥ सखायआनिषीदतसवितास्तोम्योनुनः ॥८॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

ता राधांसि शुंभति ॥८॥ अग्ने पत्नीरिहा वह देवानामुशतीरुप ॥ त्वष्टारं सोमपीतये ॥९॥
आ ग्ना अग्न इहावसे होत्रां यविष्ठ भारतीं ॥ वरूत्रीं धिषणां वह ॥१०॥५॥ अभि नो देवीर
वसा महः शर्मणा नृपत्नीः ॥ अछिन्नपत्राः सचन्तां ॥११॥ इहेन्द्राणीमुप ह्वये वरुणा
नीं स्वस्तये ॥ अग्नायीं सोमपीतये ॥१२॥ मही द्यौः पृथिवी च न इमं यज्ञं मिमिक्षतां ॥
पिपृतान्नो भरीमभिः ॥१३॥ तयोरिद्घृतवत्पयो विप्रा रिहन्ति धीतिभिः ॥ गन्धर्वस्य ध्रु
व पदे ॥१४॥ स्योना पृथिवि भवानृक्षरा निवेशनी ॥ यच्छा नः शर्म सप्रथः ॥१५॥६॥ अ
तो देवा अवन्तु नो यतो विष्णुर्विचक्रमे ॥ पृथिव्याः सप्त धामभिः ॥१६॥ इदं विष्णुर्वि
चक्रमे त्रेधा नि दधे पदम् ॥ समूढमस्य पांसुरे ॥१७॥ त्रीणि पदा वि चक्रमे विष्णुर्गो

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

पाअदाभ्यः ॥ अतोधर्माणिधारयन् ॥१८॥ विष्णोः कर्माणिपश्यतयतोव्रतानि
पस्पशे ॥ इन्द्रस्ययुज्यः सखा ॥१९॥ तद्विष्णोः परमंपदंसदापश्यन्तिसूरयः ॥ दि
वीवचक्षुराततम् ॥२०॥ तद्विप्रासोविपन्यवोजागृवांसःसमिन्धते ॥ विष्णोर्यत्पर
मंपदम् ॥२१॥७॥ ॥ तीव्राःसोमासआगह्याशीर्वन्तःसुताइमे ॥ वायोतान्प्रस्थि
तान्पिब ॥१॥ उभादेवादिविस्पृशेन्द्रवायूहवामहे ॥ अस्यसोमस्यपीतये ॥२॥ इन्द्रवायू
मनोजुवाविप्राहवन्तऊतये ॥ सहस्राक्षाधियस्पती ॥३॥ मित्रंवयंहवामहेवरुणंसो
मपीतये ॥ जज्ञानापूतदक्षसा ॥४॥ ऋतेनयावृतावृधावृतस्यज्योतिषस्पती ॥ ता
मित्रावरुणाहुवे ॥५॥ वरुणःप्राविताभुवन्मित्रोविश्वाभिरूतिभिः ॥ करतान्नः

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

ऋ० मुराधसः ॥६॥ मरुत्वन्तं हवामह इन्द्रमा सोमपीतये ॥ सजूर्गणेन तृंपतु ॥७॥ इन्द्रज्ये
१७ ष्ठा मरुद्गणा देवासः पूषरातयः ॥ विश्वे मम श्रुता हवम् ॥८॥ हत वृत्रं सुदानव इन्द्रेण सहसा
युजा ॥ मा नो दुःशंस ईशत ॥९॥ विश्वान्देवान्हवामहे मरुतः सोमपीतये ॥ उग्रा हि पृश्निमा
तरः ॥१०॥९॥ जयतामिव तन्यतुर्मरुतामेति धृष्णुया ॥ यच्छुभं याथना नरः ॥११॥ ह
स्कारा द्विद्युतस्पर्यतो जाता अवन्तु नः ॥ मरुतो मृळयन्तु नः ॥१२॥ आ पूषञ्चित्रबर्हिष
माघृणे धरुणं दिवः ॥ आजा नष्टं यथा पशुं ॥१३॥ पूषा राजानमाघृणिरपगूळ्हं गुहा हि
तम् ॥ अविन्दच्चित्रबर्हिषम् ॥१४॥ उतो स मह्यमिन्दुभिः षड्युक्ताँ अनुसेषिधत् ॥ गोभिर्य
वन्न चर्कृषत् ॥१५॥१०॥ अंबयो यन्त्यध्वभिर्जामयो अध्वरीयताम् ॥ पृञ्चतीर्मधुना प
यः ॥१६॥ अमूर्या उप सूर्ये याभिर्वा सूर्यः सह ॥ ता नो हिन्वन्त्वध्वरम् ॥१७॥ अपो देवीरुप श्रीः
११

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

हृये यत्र गाव: पिबन्तिन: ॥ सिन्धुभ्य: कर्त्वं हवि: ॥ अप्स्वन्तरमृतमप्सुभेषज
मपामुतप्रशस्तये ॥ देवाभवतवाजिन: ॥ १९ ॥ अप्सुमेसोमो अब्रवीदन्तर्विश्वानिभे
षजा ॥ अग्निंञ्चविश्वशंभुवमापश्चविश्वभेषजी: ॥ २० ॥ ११ ॥ आप: पृणीतभेषजंवरू
थंतन्वे३ मम ॥ ज्योक्चसूर्यन्दृशे ॥ २१ ॥ इदमाप: प्रवहतयत्किञ्चदुरितंमयि: ॥ यद्वा मयि
हमभिदुद्रोहयद्वाशेपउतानृतं ॥ २२ ॥ आपोअद्यान्वचारिषंरसेनसमगस्महि ॥
सं पयस्वानग्नआगहितंमासृजवर्चसा ॥ २३ ॥ संमाग्नेसृजवर्चसासम्प्रजयासमा
युषा ॥ विद्युर्मेअस्यदेवाइन्द्रोविद्यात्सहऋषिभि: ॥ २४ ॥ १२ ॥ ५ ॥ कस्यनूनंकत
मस्यामृतानांमनामहेचारुदेवस्यनाम ॥ कोनोमह्याअदितयेपुनर्दात्पितरंचदृशे
यंमातरंच ॥ १ ॥ अग्नेर्वयंप्रथमस्यामृतानांमनामहेचारुदेवस्यनाम ॥ सनोम

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

ऋ. ह्या अदितये पुनर्दात्पितरं च दृशेयं मातरं च ॥२॥ अभि त्वा देव सवितरीशानं वा
१८ र्याणां ॥ सदावन्भागमीमहे ॥३॥ यश्चिद्धि त इत्था भगः शशमानः पुरा निदः ॥ अ
द्वेषो हस्तयोर्दधे ॥४॥ भगभक्तस्य ते वयमुदशेम तवावसा ॥ मूर्धानं राय आर
भे ॥५॥१३॥ नहि ते क्षत्रं न सहो न मन्युं वयश्चनामी पतयन्त आपुः ॥ नेमा आ
पो अनिमिषं चरन्तीर्न ये वातस्य प्रमिनन्त्यभ्वं ॥६॥ अबुध्ने राजा वरुणो वनस्यो
र्ध्वं स्तूपं ददते पूतदक्षः ॥ नीचीनाः स्थुरुपरि बुध्न एषामस्मे अन्तर्निहिताः
केतवः स्युः ॥७॥ उरुं हि राजा वरुणश्चकार सूर्याय पन्थामन्वेतवा उ ॥ अपदे
पादा प्रतिधातवेऽकरुतापवक्ता हृदयाविधश्चित् ॥८॥ शतं ते राजन्भिष
जः सहस्रमुर्वी गभीरा सुमतिष्टे अस्तु ॥ बाधस्व दूरे निरृतिं पराचैः कृतं चि श्रीः
१८

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

देनः प्रमुमुग्ध्यस्मत्॥९॥ अमीयऋक्षानिहितासउच्चानक्तंददृश्रेकुहचिद्दिवेयुः॥ अदब्धा
निवरुणस्यव्रतानिविचाकशच्चन्द्रमानक्तमेति॥१०॥१३॥ तत्वायामिब्रह्मणावन्दमान
स्तदाशास्तेयजमानोहविर्भिः॥ अहेळमानोवरुणेहबोध्युरुशंसमानआयुःप्रमोषीः॥
११॥ तदिन्नक्तंतद्दिवामह्यमाहुस्तदयंकेतोहृदआविचष्टे॥ शुनःशेपोयमह्वद्गृभीतः
सोअस्मान्राजावरुणोमुमोक्तु॥१२॥ शुनःशेपोह्यह्वद्गृभीतस्त्रिष्वादित्यंद्रुपदेषुब
द्धः॥ अवैनंराजावरुणःससृज्याद्विद्वाँअदब्धोविमुमोक्तुपाशान्॥१३॥ अवतेहेळो
वरुणनमोभिरवयज्ञेभिरीमहेहविर्भिः॥ क्षयन्नस्मभ्यमसुरप्रचेताराजन्नेनांसि
शिश्रथःकृतानि॥१४॥ उदुत्तमंवरुणपाशमस्मदवाधमंविमध्यमंश्रथाय॥ अ
थावयमादित्यव्रतेतवानागसोअदितयेस्याम॥१५॥१५॥ ॥ यच्चिद्धितेविशोय

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

ऋ॰
१९ था प्र देव वरुण व्रतं ॥ मिनीमसि द्यवि द्यवि ॥१॥ मा नो वधाय हत्नवे जिहीळानस्य रीरधः ॥
मा हृणानस्य मन्यवे ॥२॥ वि मृळीकाय ते मनो रथीरश्वन्न संदितं ॥ गीर्भिर्वरुण सीम
हि ॥३॥ परा हि मे विमन्यवः पतन्ति वस्यइष्टये ॥ वयो न वसतीरुप ॥४॥ कदा क्षत्रश्रि
यन्नरमा वरुणं करामहे ॥ मृळीकायोरुचक्षसम् ॥५॥१६॥ तदित्समानमाशाते वेन
न्ता न प्र युच्छतः ॥ धृतव्रताय दाशुषे ॥६॥ वेदा यो वीनां पदमन्तरिक्षेण पततां ॥ वे
द नावः समुद्रियः ॥७॥ वेद मासो धृतव्रतो द्वादश प्रजावतः ॥ वेदा य उपजायते ॥८॥
वेद वातस्य वर्तनिमुरोर्ऋष्वस्य बृहतः ॥ वेदा ये अध्यासते ॥९॥ नि षसाद धृतव्रतो
वरुणः पस्त्यास्वा ॥ साम्राज्याय सुक्रतुः ॥१०॥१७॥ अतो विश्वान्यद्भुता चिकित्वाँ अ
भि पश्यति ॥ कृतानि या च कर्त्वा ॥११॥ स नो विश्वाहा सुक्रतुरादित्यः सुपथा करत् ॥ प्र

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

ण आयूंषि तारिषत् ॥१२॥ बिभ्रद्द्रापिं हिरण्ययं वरुणो वस्त निर्णिजं ॥ परि स्पशो नि
षेदिरे ॥१३॥ न यं दिप्सन्ति दिप्सवो न द्रुह्वाणो जनानां ॥ न देवमभिमातयः ॥१४॥ उत यो मानुषे
ष्वा यशश्चक्रे असाम्या ॥ अस्माकमुदरेष्वा ॥१५॥१८॥ परा मे यन्ति धीतयो गावो न गव्यू
तीरनु ॥ इछन्तीरुरुचक्षसम् ॥१६॥ सं नु वोचावहै पुनर्यतो मे मध्वाभृतम् ॥ होतेव क्ष
दसे प्रियम् ॥१७॥ दर्शं नु विश्वदर्शतं दर्शं रथमधि क्षमि ॥ एता जुषत मे गिरः ॥१८॥ इमं
मे वरुण श्रुधी हवमद्या च मृडय ॥ त्वामवस्युरा चके ॥१९॥ त्वं विश्वस्य मेधिर दिवश्च ग्मश्च
राजसि ॥ स यामनि प्रति श्रुधि ॥२०॥ उदुत्तमं मुमुग्धि नो वि पाशं मध्यमं चृत ॥ अवाध
मानि जीवसे ॥२१॥१९॥ सू०२५॥ ॥ वसिष्वा हि मियेध्य वस्त्राण्यूर्जां पते ॥ सेमं नो अध्व
रं यज ॥१॥ नि नो होता वरेण्यः सदा यविष्ठ मन्मभिः ॥ अग्ने दिवित्मता वचः ॥२॥ आ हि ष्मा सू

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

ऋ: नवे पितापिर्यजत्यापये॥ सखा सख्ये वरेण्यः॥३॥ आ नो बर्हि रिशादसो वरुणो मित्रो अर्य
२० मा॥ सीदन्तु मनुषो यथा॥४॥ पूर्व्य होतरस्य नो मन्दस्व सख्यस्य च॥ इमा उ षु श्रुधी गिरः॥५॥
२०॥ यच्चिद्धि शश्वता तना देवं देवं यजामहे॥ त्वे इद्धूयते हविः॥ प्रियो नो अस्तु विश्प
तिर्होता मन्द्रो वरेण्यः॥ प्रियाः स्वग्नयो वयम्॥ स्वग्नयो हि वार्यं देवासो दधिरे च नः॥ स्व
ग्नयो मनामहे॥८॥ अथा न उभयेषाममृत मर्त्यानाम्॥ मिथः सन्तु प्रशस्तयः॥९॥ विश्वेभि
रग्ने अग्निभिरिमं यज्ञमिदं वचः॥ चनो धाः सहसो यहो॥१०॥ सा॥ सू॰ २६॥ ॥ अश्वन्न त्वा
वारवन्तं वन्दध्या अग्निं नमोभिः॥ सम्राजन्तमध्वराणाम्॥१॥ स घा नः सूनुः शवसा पृथु
प्रगामा सुशेवः॥ मीढ्वाँ अस्माकं बभूयात्॥२॥ स नो दूराच्चासाच्च नि मर्त्यादघायोः॥ पा
हि सदमिद्विश्वायुः॥३॥ इममू षु त्वमस्माकं सनिं गायत्रं नव्यांसं॥ अग्ने देवेषु प्रवोचः॥४॥

श्री:
२०

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

आनोभजपरमेष्वावाजेषुमध्यमेषु॥शिक्षावस्वोअन्तमस्य॥५॥२२॥विभक्तासि
चित्रभानोसिन्धोरूर्माउपाकआ॥सद्योदाशुषेक्षरसि॥६॥यमग्नेपृत्सुमर्त्यमवावाजे
षुयंजुनाः॥सयन्ताशश्वतीरिषः॥७॥नकिरस्यसहन्त्यपर्येताकयस्यचित्॥वाजोअ
स्तिश्रवाय्यः॥८॥सवाजंविश्वचर्षणिरर्वद्भिरस्तुतरुता॥विप्रेभिरस्तुसनिता॥९॥ज
राबोधतद्विविड्ढिविशेविशेयज्ञियाय॥स्तोमंरुद्रायदृशीकं॥१०॥२३॥सनोमहाँअ
निमानोधूमकेतुःपुरुश्चन्द्रः॥धियेवाजायहिन्वतु॥११॥सरेवाँइवविश्पतिर्दैव्यःकेतुः
शृणोतुनः॥उक्थैरग्निर्बृहद्भानुः॥१२॥नमोमहद्भ्योनमोअर्भकेभ्योनमोयुवभ्योन
मआशिनेभ्यः॥यजामदेवान्यदिशक्नवाममाज्यायसःशंसमावृक्षिदेवाः॥१३॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

ऋ.
२१
॥२४॥ सू० २७॥ यत्र ग्रावा पृथुबुध्न ऊर्ध्वो भवति सोतवे। उलूखलसुतानामवेद्विन्द्र जल्गु
लः॥१॥ यत्र द्वाविव जघनाधिषवण्या कृता। उलूखलसुतानामवेद्विन्द्र जल्गुलः॥
२॥ यत्र नार्यपच्यवमुपच्यवं च शिक्षते। उलूखलसुतानामवेद्विन्द्र जल्गुलः॥३॥
यत्र मन्थां विबध्नते रश्मीन्यमितवा इव। उलूखलसुतानामवेद्विन्द्र जल्गुलः॥४॥ य
च्चिद्धि त्वं गृहेगृह उलूखलक युज्यसे। इह द्युमत्तमं वद जयतामिव दुन्दुभिः॥५॥२१॥
उत स्म ते वनस्पते वातो वि वात्यग्रमित्। अथो इन्द्राय पातवे सुनु सोममुलूखल॥६॥
आयजी वाजसातमा ता ह्युच्चा विजर्भृतः॥ हरी इवान्धांसि बप्सता॥७॥ ता नो अद्य
वनस्पती ऋष्वावृष्वेभिः सोतृभिः॥ इन्द्राय मधुमत्सुतम्॥८॥ उच्छिष्टं चम्वोर्भर
श्रीः
२१
१

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

सोमं पवित्र आ सृज ॥ निधेहि गोरधि त्वचि ॥ ऋ॥ २६ ॥ सू० २९॥ ॥ यच्चिद्धि सत्य सोमपा अ
नाशस्ता इव स्मसि ॥ आ तू न इन्द्र शंसय गोष्वश्वेषु शुभ्रिषु सहस्रेषु तुवीमघ ॥ १ ॥ शिप्रि
न्वाजानां पते शचीवस्तव दंसना ॥ आ तू न इन्द्र शंसय गोष्वश्वेषु शुभ्रिषु सहस्रेषु तुवीम
घ ॥ २ ॥ नि ष्वापया मिथूदृशा सस्तामबुध्यमाने ॥ आ तू न इन्द्र शंसय गोष्वश्वेषु शुभ्रि
षु सहस्रेषु तुवीमघ ॥ ३ ॥ ससन्तु त्या अरातयो बोधन्तु शूर रातयः ॥ आ तू न इन्द्र शंसय गो
ष्वश्वेषु शुभ्रिषु सहस्रेषु तुवीमघ ॥ ४ ॥ समिन्द्र गर्दभं मृण नुवन्तं पापयामुया ॥ आ तू
न इन्द्र शंसय गोष्वश्वेषु शुभ्रिषु सहस्रेषु तुवीमघ ॥ ५ ॥ पताति कुण्डृणाच्या दूरं वातो व
नादधि ॥ आ तू न इन्द्र शंसय गोष्वश्वेषु शुभ्रिषु सहस्रेषु तुवीमघ ॥ ६ ॥ सर्वं परिक्रोशं
जहि जम्भया कृकदाश्वम् ॥ आ तू न इन्द्र शंसय गोष्वश्वेषु शुभ्रिषु सहस्रेषु तुवीमघ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

ऋ.वे. ॥१॥२७॥सू०२९॥ ॥आवइन्द्रं क्रिविं यथा वाजयन्तः शतक्रतुम्॥ मंहिष्ठं सिंच इन्दुभिः
२२ ॥१॥ शतं वा यः शुचीनां सहस्रं वा समाशिरां॥ एदु निम्नं न रीयते॥२॥ सं यन्मदाय शुष्
ष्मिण एना ह्यस्योदरे॥ समुद्रो न व्यचो दधे॥३॥ अयमु ते समतसि कपोत इव गर्भ
धिं॥ वचस्तच्चिन्न ओहसे॥४॥ स्तोत्रं राधानां पते गिर्वाहो वीर यस्य ते॥ विभूतिरस्तु
सूनृता॥५॥२८॥ ऊर्ध्वस्तिष्ठा न ऊतयेऽस्मिन्वाजे शतक्रतो॥ समन्येषु ब्रवावहै॥६॥
योगेयोगे तवस्तरं वाजेवाजे हवामहे॥ सखाय इन्द्रमूतये॥७॥ आ घा गमद्यदि श्रवत्सह
स्रिणीभिरूतिभिः॥ वाजेभिरुप नो हवं॥८॥ अनु प्रत्नस्यौकसो हुवे तुविप्रतिं नरं॥ यन्ते
पूर्वं पिता हुवे॥९॥ तं त्वा वयं विश्ववारा शास्महे पुरुहूत॥ सखे वसो जरितृभ्यः॥१०॥
॥२९॥ अस्माकं शिप्रिणीनां सोमपाः सोमपाव्नां॥ सखे वज्रिन्सखीनां॥११॥ तथा त श्रीः २२

दस्क सोमपाः सखेवज्रिन्त्सखीनाम् ॥ यथा त उश्मसीष्टये ॥१२॥ रेवतीर्नः सधमाद इन्द्रे सन्तु
तुविवाजाः ॥ क्षुमन्तो याभिर्मदेम ॥१३॥ आ घ त्वावान्त्मनाप्तः स्तोतृभ्यो धृष्णविया
नः ॥ ऋणोरक्षन्न चक्र्योः ॥१४॥ आ यद्दुवः शतक्रतवा कामं जरितॄणाम् ॥ ऋणो
रक्षन्न शचीभिः ॥१५॥३०॥ शश्वदिन्द्रः पोप्रुथद्भिर्जिगाय नानदद्भिः शाश्वस
द्भिर्धनानि ॥ स नो हिरण्यरथं दंसनावान्त्स नः सनिता सनये स नोदात् ॥१६॥ आश्विना
वश्वावत्येषा यातं शवीरया ॥ गोमद्दस्रा हिरण्यवत् ॥१७॥ समानो वां जनो हि नां रथो
दस्रावमर्त्यः ॥ समुद्रे अश्विनेयते ॥१८॥ न्य१घ्न्यस्य मूर्धनि चक्रं रथस्य येमथुः ॥ परि द्या
मन्यदीयते ॥१९॥ कस्त उषः कधप्रिये भुजे मर्तो अमर्त्ये ॥ कं नक्षसे विभावरि ॥२०॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

ऋ.वे. वयं हि ते अमन्मह्या आन्तादा पराकात् ॥ अश्वे न चित्रे अरुषि ॥२१॥ त्वं त्येभिरा गहि वाजेभिर्दुहित
२२ र्दिवः ॥ अस्मे रयिं नि धारय ॥२२॥३१॥६॥ सू०३०॥ ॥ त्वमग्ने प्रथमो अङ्गिरा ऋषिर्देवो दे
वानामभवः शिवः सखा ॥ तव व्रते कवयो विद्मनापसोऽजायन्त मरुतो भ्राजदृष्टयः ॥१॥ त्व
मग्ने प्रथमो अङ्गिरस्तमः कविर्देवानां परि भूषसि व्रतं ॥ विभुर्विश्वस्मै भुवनाय मेधिरो द्विमा
ता शयुः कतिधा चिदायवे ॥२॥ त्वमग्ने प्रथमो मातरिश्वन आविर्भव सुक्रतूया विवस्वते ॥
अरेजेतां रोदसी होतृवूर्ये सघ्नोर्भारमयजो महो वसो ॥३॥ त्वमग्ने मनवे द्यामवाशयः पुरूरव
से सुकृते सुकृत्तरः ॥ श्वात्रेण यत्पित्रोर्मुच्यसे पर्या त्वा पूर्वमनयन्नापरं पुनः ॥४॥ त्वमग्ने वृ
षभः पुष्टिवर्धन उद्यतस्रुचे भवसि श्रवाय्यः ॥ य आहुतिं परि वेदा वषट्कृतिमेकायुरग्रे
विश आविवाससि ॥५॥२२॥ त्वमग्ने वृजिनवर्तनिं नरं सक्मन्पिपर्षि विदथे विचर्षणे ॥

महो

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

सं ६८ ४१७२

श्री ५ को सरकार
[illegible] संस्कृत [illegible]

वेद संहिता अनुवाक

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

अ. क. श्रीगणेशाय नमः॥ ॥अथातो याकान्वक्ष्यामि ब्राह्मणा विहितान्युत ॥ शिष्याणामुपदे
१ शाय यज्ञसंस्काराणाय च ॥१॥ विप्राणां यज्ञकाले तु जपहोमार्चनादिषु ॥ ॥ इषे
त्वेकादशोः पवित्रं ते स्वो ग्ने व्रतपते सप्त पवित्रे द्योदे श्रामग्नो सि ते स्वो धृष्टिरसि ग्रामो
सिद्विको देवस्य त्वा ते स्वो देवस्य त्वा पञ्च प्रत्युष्टं रक्षांसि ते स्वो दशैकत्रिंशच्छ्रान ॥१०॥
३१॥ ॥ इति प्रथमाध्यायः॥ ॥ कृष्णोसि यड्ग्ने वाजजित्ते स्वो मयीदमग्नीषोमयोः
पञ्चकाव ग्ने दब्धायो चतस्त्रः संवर्चसा पञ्चा ऽग्नये कव्यवाहनाय षट् सप्त चतुस्त्रिंश
शत्र ॥७॥३४॥ ॥ इति द्वितीयाध्यायः॥ ॥ समिधाग्निं भूर्भुवः स्वस्त्वनुष्का व ग्निर्ज्यो श्रीः
१

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

पञ्चवर्षा सोमाष्टौ

तिर्द्दे उपप्रयन्तः षड्विंशतिमूर्ध्वः स्वस्त्वस्तोगहामानिस्त्वः प्रघासिनः पञ्च पूर्णो
दर्विहेऽक्षन्नमीमदन्त षडे वैनेसप्र. दशा त्रिषष्टिः ॥१०॥६३॥ ॥ इति ~~तीया ध्या~~
नः ॥ ॥ एदं हे महीनां पयस्त्वतस्त्व आकूत्या अकामयो हिंको ब्रतहू गुन षडे षाते
चनस्तोवस्य सितिस्त्व एष ते दैथ कन्वा चनस्तो दित्या स्त्वगष्टौ दशा सप्तत्रिंशत्
त् ॥१०॥३७॥ ॥ इति चतुर्थो ~~ध्यायः~~ ॥ ॥ अग्नेस्तनूरापतये च त्र्यं कोन प्रायनी है
इन्द्र घोषस्त्विस्तो युञ्जतेऽष्टौ देवस्य त्वा चनस्तो देवस्य त्वा पञ्च विभूरसि चनस्तो
ज्योतिरसि षडुरु विष्णोस्तिस्रो दशा त्रिचत्वारिंशत् ॥१०॥४३॥ ॥ इति ~~पञ्चमाध्या~~

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

अ. क. यः॥९॥ देवस्यत्वाप्रडुपावीरसिपञ्चमाहिःषट् सन्नेतिसवःसमुद्रङ्गः च्छहवि
२ ष्मतीर्द्विकोहृदेत्वापञ्चदेवस्यत्वाष्टावष्टोसप्तत्रि६· ग्रात्॥८॥३७॥९॥ इतिषष्ठो
ध्यायः॥७॥ वाचस्पतयउपयामगृहीतोसित्रिकावावायोयंवांद्विकोयावामेका
तंप्रत्नथाचतस्रोऽयंवेनोयेदेवासस्त्रिकाउँइन्द्रायमूर्ध्नोनन्द्विकोयस्त्वएकाप्रा
णायतिस्त्रौँमधवइन्द्राग्नीआगतमाद्यो मासश्चर्षणीधृतोविश्वेदेवासऽआ
गतेन्द्रमरुत्वोमरुत्वन्तं हयमंमरुतांत्वोजसेसजोषाऽइन्द्रमरुत्वाॐ॥इन्द्रम
हाॐ॥इन्द्रोमहाॐ॥इन्द्रएकैकोदुजममष्टो.पञ्चविं८· ग्राति.रष्टाचत्वारि६· ग्रात् श्री: २

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

॥२५॥४८॥ ॥ इति सप्तमाध्यायः ॥ ॥ ॐ आदित्येभ्यः पञ्च वाममद्य द्वैँ सुशर्मास्येकाव्रह
स्पतिसुतस्य द्वे हरिरसि चत्वारः समिन्द्रणो ष्टौ माहिर्भेर्जनु द्वा मास्य पञ्च कौ वाति
मि ष्ठ युक्ष्वाही न्द्राद्वे कैकायस्मान्न द्वे अग्ने पवस्वेति षन्न द्वस्म सुदुत्य मेकैकाजिघ्र द्वे वि
न इन्द्रु वाचस्पतिं विश्वकर्मन्नेकैका ग्नये त्वा चत्वार इह रतिस्त्रिस्त्रः परमेष्ठी द्वा त्र
योविंशति त्रिषष्टिः ॥२३॥६३॥ ॥ अष्टमाध्यायः ॥ ॥ देव सवितश्चत्वार इन्द्रस्य
वज्रः पञ्च देवस्याहन्द्वा पयेति स्त्रो वाजस्येमष्टावग्निरेकाक्षरेणेत्येते चतुष्कोस
विताद्वे अष्टौ चत्वारिंशति ॥८॥४०॥ ॥ नवमाध्यायः ॥ ॥ अपो देवाश्चत्वारः सोम

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

स्यत्विषिः पञ्चाऽवेशाः सप्तसोमस्यत्वाचतस्रइन्दुस्यवज्रः पञ्चस्योनासिचतस्रः सवित्रे
काऽश्विभ्याञ्चतस्रो ह्रोचतुस्त्रिंशत् ॥८॥३४॥ ॥ इतिदशमाध्यायः ॥ ॥ युञ्जानए
कादशपञ्चर्षोडशादेवस्यत्वादशापोदेवीर्द्वादशापोह्येकादशादितिष्ठापञ्चाऽऽ
कूतिमष्टादशसप्तत्र्यशीतिः ॥७॥८३॥ ॥ इत्येकादशाध्यायः ॥ ॥ दृशानः सप्तदश
दिवस्परिद्वादशसमिधाग्निंपञ्चदशापेतसप्तदशाऽसुन्वन्तन्नयोदशायाओषधीः
सप्तविंशतिर्मामाषोडशसप्तसप्तदशविंशतम् ॥७॥११७॥ ॥ इतिद्वादशाध्यायः ॥ ॥
मयिगृह्णामिपञ्चदशध्रुवासिमधुवाताएकादशकोसम्यक्स्रवन्तिनवेमंमाषट्पा

पंक्तिदशालाथग्निरेक

श्री:
२

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

न्वेकाऽयंपुरः पञ्चसप्ताष्टापञ्चाशत् ॥७॥५८॥ ॥ इतित्रयोदशाध्यायः ॥ ॥ ध्रुवक्षितिः
षट्सञ्जस्ते तुभिर्मूर्द्धन्वयोद्विकाविन्द्राग्नी आयुर्मे षट्कावा अस्त्रिहृदेकाऽग्नेर्भागोस्ये
कयाचतुष्कावष्टावेकत्रिंशत् ॥८॥३१॥ ॥ इतिचतुर्दशाध्यायः ॥ ॥ अग्नेजातान्प
ञ्चरश्मिनासत्यायचतस्रोराज्ञ्यस्यायंपुरः पञ्चकावग्निर्मूर्द्धाएकोनत्रिंशत्येनऋ
नव षयोष्टौतपञ्चसप्तपञ्चषष्ठिः ॥७॥६५॥ ॥ इतिपञ्चदशाध्यायः ॥ ॥ नमस्तेषोड
शनमोहिरण्यबाहवेनमउष्णीषिणोनमस्तक्षभ्योनमोज्येष्ठायपञ्चकाः नमःसूत्या
यचतस्रोनमःशम्भवायेकानमः पार्यायपञ्चद्रापेअन्धसोविंशतिर्नवषट्षष्ठिः ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

ति:

अ. क.
४

॥९॥६६॥ ॥ इति षोडशाध्यायः ॥ ॥ अस्मा इन्नू र्जेन्द्रशा नमस्तेप ञ्चाग्निस्त्रि ग्मेन नव चक्षुषः
पिताष्टावाऽः शिशानः सप्तदशो देनं क्रम च्चमग्निनापञ्च दशाकोऽकज्यो सप्तम छंस्तनं त्र
योदशानवैकोनशतम् ॥९॥ ९९॥ ॥ इति सप्तदशाध्यायः ॥ ॥ वाजः सत्यमूर्च्छ चतुष्काअ
श्माग्निस्त्रिकावर्ठः अः पं चैकाचचतस्नो वा जायदे वाजस्यन्चष्टौ क्ष, ताषाडुत्रयोदशाग्निं षट्सप्तः सप्त
युनज्मि सप्त यदा कृता द्वौ वात्रेह त्यायदशाकोत्रयोदशा सप्त सप्ततिः ॥१३॥ ७७॥ ॥ इति
ष्टादशाध्यायः ॥ ॥ स्वाद्धीन्वैकादशादेवायज्ञं विर्ठ शतिः सुरावन्तर्ठं सप्तदशो दीर तां
त्रयोदशाच्याजानदशा सोमो राजा ष्टौ सीसेन तन्त्रर्ठ षोडश सप्त पञ्चनवतिः ॥७॥९५॥

श्री:
४

९ कोनविंशतिः समिद्धो अग्निर्दश

॥ इत्येकोनविंशाध्यायः ॥ ॥ क्षत्रस्य योनिस्त्रयोदश यद्देवा दशाभ्याद धाम्न छ्रो यो भू
ताना त्वग्नस्तः समिद्धऽइन्द्र ९ कादश यात्वष्टो समिद्धो अग्निर्द्वादशाश्विनाहविस्त्रयोद
शाश्विनानेजसैकादश नव नवतिः ॥ ९ ॥ ९० ॥ ॥ इति विंशाध्यायः ॥ ॥ इमम्मे समिद्धो अ
ग्निरेकादशाको वसन्तेनऽऋतुना षट् होता यक्ष द्वादशाश्विनो छागस्य सप्तदेवं बर्हिस्त्रत
र्दश षडेक षष्टिः ॥ ६ ॥ ६१ ॥ ॥ इत्येकविंशाध्यायः ॥ ॥ तेजोसि पञ्चाग्नये स्वाहेकाहिं
काराय द्वे तत्सवितुर्दश विभूर्मात्रै फाकाय द्वे श यास्त्रयोदशौ केका ९ कोनविंशतिस्त्व
तुस्त्रिंशत् ॥ १९ ॥ ३४ ॥ ॥ इति द्वाविंशाध्यायः ॥ ॥ हिरण्यगर्भः प्राणतो द्विको य

हिरण्यगर्भ अतस्

त्वाहिं ... गाः पञ्च ... एकैका

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

शंन्दद्भिर्नव हिरण्यगर्भश्चतस्र ४

अ. क. ऐन्त्यष्टौ वायुश्चाप अप्राणायतिस्त उसक्थ्या द्वादश गायत्री कल्पा अष्टौ कः स्विदष्टौ का
५ स्विद्दशासुभूः स्वयम्भूर्लिस्त एकादशपञ्चषष्टिः ॥११॥६५॥ ॥इति त्रयोविंशाध्यायः॥ ॥
अश्वस्तूपरो धूम्रान्वासन्तायसमुद्राय शिशुमारान्मयुः प्राजापत्यो दश काश्चत्वारिंशत् ॥
४॥४०॥ ॥इति चतुर्विंशाध्यायः॥ ॥ शंन्दद्भिर्नवै केका हिरण्यगर्भश्चतस्र आनोदश
मानोयद श्वस्याष्टकोयन्तेषडिमानुकं द्वेपञ्चदशासप्त चत्वारिंशत् ॥१५॥४७॥ ॥इति
पञ्चविंशाध्यायः॥ ॥ अग्निश्च द्वशौ च्चातएकादश द्वौ षड्विंशतिः ॥२॥२६॥ ॥इति ष
ड्विंशाध्यायः॥ ॥ समास्त्वा दशोर्ध्वा अस्यपी वो अन्ना द्वादश काषभित्वैकादश चत्वा श्री: ५

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

चत्वारः षट् २

रः पञ्चचत्वारिंशत् ॥४॥४५॥ ॥ इति सप्तविंशोध्यायः ॥ ॥ होतायक्षद्देकादशादेवं बर्हि
र्द्वादशा पुनरेवं चत्वारिंशत् ॥४॥४६॥ ॥ इत्यष्टाविंशाध्यायः ॥ ॥ समिद्धोऽअञ्जन्नेका
दशायदक्रन्दस्त्रयोदशा समिद्धोऽअद्य द्वादशा केतुं कृण्वन्न चतुर्विंशतिश्चत्वारः षष्टिः ॥४॥
६०॥ ॥ इत्येकोनविंशोध्यायः ॥ ॥ देवसवितः षट् तपसे कोलालं षोडशा द्वाविंशात्
तिः ॥२॥२२॥ ॥ इति त्रिंशोध्यायः ॥ ॥ सहस्रशीर्षा षोडशाऽग्निः सम्भृतः षट् द्वाविंशा
तिः ॥२॥२२॥ ॥ इत्येकत्रिंशोध्यायः ॥ ॥ तदेव सप्त वेनस्तन्नव द्वौ षोडशा ॥२॥१६॥ ॥ इ
ति द्वात्रिंशोध्यायः ॥ ॥ अस्याजरासः सप्तदशा पङ्क्ति द्वादशा विभ्राड्वृतुर्दशा प्रवावृजे का

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

द्वैष्टुप ञ्चदशाप्रवीरयैकादशाइमाउतासप्तदश

अ. क. ६ दशप्रवायुंप्रवीरयापञ्चदशकावानस्त्रयोदशसप्तसप्तनवतिः ॥७॥९७॥ ॥इतित्रयस्त्रिंशो
ध्यायः ॥ ॥यज्जाग्रतः पञ्चनद्यः सोमो चेतुमाऋष्लेनपूषन्तवदशाकानतदष्टौषट् अष्टप
ञ्चाशत् ॥६॥५८॥ ॥इतिचतुस्त्रिंशोध्यायः ॥ ॥अपेतोदशापाघं द्वादशाष्टौ द्वाविंटः शान्तिः
॥२॥२२॥ ॥इतिपञ्चत्रिंशोध्यायः ॥ ॥ऋचंवाचंषड्दशाद्योः शान्तिरष्टौद्वौचतुर्विंटः शा
न्तिः ॥२॥२४॥ ॥इतिषड्त्रिंशोध्यायः ॥ ॥देवस्यत्वादशायमायत्वेकादश द्वावेकविंटः शा
न्तिः ॥२॥२१॥ ॥इतिसप्तत्रिंशोध्यायः ॥ ॥देवस्यत्वाष्टौयमायत्वाक्षत्रस्यत्वादशाकोत्र
योष्टाविंटः शान्तिः ॥३॥२८॥ ॥इत्यष्टात्रिंशोध्यायः ॥ ॥स्वाहाप्राणेभ्यः षड्ग्रहसप्तदोत्र श्रीः ६

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

अ. क. योदश॥२॥१३॥ ॥इत्येकोनत्रिंशोध्यायः॥ ॥ईशावास्यमष्टौवन्धनमोनवद्वौसप्तद
७ श॥२॥१७॥ ॥इतिचत्वारिंशोध्यायः॥ ॥इतिमाध्यन्दिनीवेदसंहितानुवाकः समाप्तिम
गमत्॥*॥भद्रम्भूयात्॥*॥

श्रीः
७

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

४१७३

नीटे

बटुकव्यूह पाठोऽस्म

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

१ श्रीगणेशायनमः॥ ॥अथातश्चरणव्यूहंव्याख्यास्यामस्तत्रनिरुक्तश्चातुर्वेद्यंचत्वारोवेदाविज्ञाताभ
वंतिऋग्वेदोयजुर्वेदःसामवेदोथर्ववेदश्चेति॥तत्रऋग्वेदस्याष्टस्थानानिभवंति॥चर्चाश्रावक
श्चर्चकःश्रवणीयपारःक्रमपारःक्रमपदःक्रमजटःक्रमदण्डश्चेति॥चतुष्वारायणमेतेषांशा
खाःपंचविधाभवंतिशाकलाबाष्कलाआश्वलायनाःसांख्यायनामाण्डूकायनाश्चेति॥तेषा
मध्ययनमध्यायाश्चचतुःषष्टिर्मण्डलानिदशैवतु॥वर्गाणांपरिसंख्यातंद्वेसहस्रेषडुत्तरे॥स
हस्रमेकंसूक्तानांनिर्विशङ्कंविकल्पितम्॥दशसप्तसुपष्यन्तेसङ्ख्यातंवैपदक्रमम्॥एकश पा०ब्र० अ ४
हं तसहस्रवाक्षिपञ्चाशत्सहस्रार्द्धमेतानिचतुर्दशवासिष्ठानामितरेषांपञ्चाशीतिःक्रमकालेः
तुवेष्टव्यम्॥क्रमेचतुस्त्रिंशत्सहस्राणिद्विखण्डानांसहस्राणांद्वात्रिंशत्षोडशोत्तराणिचत्वा शिवः
रिंशत्सहस्राणिद्वात्रिंशतशतंचाक्षराणामुक्तानि २५४४१००॥ऋचांदशसहस्राणिऋचांपंचश १

संवा हं क्षौ

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

एकर्चएकवर्गीजानवेदमूनवाम सोमामिति
भा।। अ२व२ ऋ षिभृयस्रधितानधा २

तानि च ॥ ऋचामशीतिः पादश्च पारायणं प्रकीर्त्तितम् ॥ एकर्च एकवर्गश्चानुवकश्च तथा स्मृतः ॥ द्वौव
र्गौ तु ऋचो ज्ञेया ऋक्त्रयं च शतत्रयं ३०० ॥ चतुऋचां पंचसप्तत्यधिकं च ऋचां तथा ७५ ॥ प
ञ्च ऋचां तु द्विशतं सहस्रं षडसंयुतं १२११ ॥ पंचचत्वार्यधिकं तु षड्ऋचां च शतत्रयम् ३४५ ॥
सप्तऋचां शतं ज्ञेयं विंशति श्चाधिका स्मृता १२० ॥ अष्टऋचां तु पंचाशत्यं चाधिकं तथैव ५८
च ५५ ॥ दशाधिकं द्विसहस्राः २०१० पंचशाखासु निश्चिताः ॥ वर्गाः संज्ञानसूक्तस्य चत्वारस्त्वा
त्रमीलिता ४ ॥ एवं पारायणे प्रोक्ता ऋचां संख्यानं स्मृततः ॥ ॥ इति प्रथमः खण्डः ॥ ॥ य
जुर्वेदस्य षडशीतिर्भेदा भवंति ॥ तत्र चरका नाम द्वादश भेदा भवन्ति ॥ चरका आह्वरकाः कठाः प्रा
च्यकठाः कपिष्ठलकठाश्चारायणीया वार्त्तान्तवेयाः श्वेताश्चौपमन्यवः पातण्डिनेया मै
त्रायणीयाश्चेति ॥ तत्र मैत्रायणीयानाम षड्भेदा भवन्ति ॥ मानवा वाराहा दुंदुभाश्छागलेया हा

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

रिडवीयाः इत्यामायनीयाश्चेति ॥ तेषामध्ययनवेसहस्रेशतेन्मूने मंत्रे वाजसनेयके क्रमशः
परिसंख्यातं तद्वेनोन्यानि यजूंषि चाष्टौ शतानि सहस्राणि चाष्टाविंशतिरन्यान्यपः
कौर्ति धिकं स्यपदानाक्षेत्रनृशमाणां पञ्चषांहि केवलं सवालखिल्यं सशुक्रियं ब्राह्मणं चतुर्गुणं ।
तत्र माध्यंदिनीयानाम् चत्वारिंशत्तथाध्यायाः मंत्रे वाजसनेयके । क्रमचातुःपरिसंख्यातं
शतान्येकोनविंशतिः । पंचसप्तत्याधिकं च सखिलं च सशुक्रियम् ॥ ब्राह्मणं च शतप
थः काण्डो [redacted] नि तु चतुर्दश । मंत्रः प्रदंकमथैव चतुर्थी स्याज्जटा
रूपाजटामालाशिखालेखाध्वजोदण्डो रथो घनः ॥ इत्यविकृतयश्चोक्ताः पदपूर्वाम रामः
नीषिभिः । पारस्करं गृह्यसूत्रं श्रौतं कात्यायनं स्मृतम् ॥ तत्र तैत्तिरीयकानामष्टिमे २

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

यभक्तौ विप्राः खाण्डिकेयाश्चेति । तत्र खाण्डिकेयानाम पंचभेदा भवन्ति । कालेया ४
शाट्यायनी हिरण्यकेशा भारद्वाजीया आपस्तम्बीयाश्चेति । तेषामध्ययनमुष्कादशायः
जुः सहस्राण्यधीत्य शाखापारो भवति · तान्येव द्विगुणान्यधीत्य पदपारो भवति · तान्येव
त्रिगुणान्यधीत्य क्रमपारो भवति · ॥ त्रिगुणं पठते यस्तु मंत्रब्राह्मणयोः सह यजुर्वेदाः स
क्लिष्यः शेषाः शाखांतराः स्मृताः । षडङ्गान्यधीत्य षडङ्गविद्भवति · । शिक्षा कल्पो व्याक
रणं निरुक्तं छन्दो ज्योतिषमिति षडङ्गानि ॥ छन्दः पादौ तु वेदस्य हस्तौ कल्पोऽथ पठ्यते · ॥
ज्योतिषामयनं चक्षुर्निरुक्तं श्रोत्रमुच्यते · । शिक्षा घ्राणं तु वेदस्य मुखं व्याकरणं स्मृ
तम् · । तस्मात्साङ्गमधीत्यैव ब्रह्मलोके महीयते । तथा प्रतिपदमनुपदं छन्दोभाषाः

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

धर्मोमीमांसान्यायस्तर्कइत्युपाङ्गानि ॥३॥ उपज्योतिषंसांगलक्षणम् । प्रतिज्ञानुवाकः परिसङ्ख्यानचर:
णव्यूहः श्राद्धकल्पः शुल्विकः पार्षदमृग्यजुः ७ षीष्टकापूरणंप्रवराध्यायोक्थशास्त्रंक्रतुसंख्यानुग
मयज्ञपार्श्व आग्निहोत्रिकंप्रसवोत्थानकूर्मलक्षणमित्यष्टादशपरिशिष्टानिभवन्ति ॥ त
त्रकठानांयोगायनविशेषस्तत्रप्राच्योदीच्यनैर्ऋत्या । तत्रवाजसनेयानामपंचदशभेदा
भवन्ति ॥ काण्वा १ माध्यन्दिनाः २ शापीया ३ स्तापनीया ४ कपोला ५ पौंड्रवत्साः ६ आवटिका
७ परमावटिकाः ८ पाराशर्याः ९ वैधेयालैनेया ११ गालवाः १२ वैजवापाः १३ कात्यायनीया १४
कौवेबौधायना १५ इति ॥ तेषामध्ययनमध्यन्दिनीयंप्रवक्ष्यन्नीयाश्चेति । मंत्रब्राह्मणयोर्वेदस्त्रिगु रामः
णंयत्रपठ्यते ॥ यजुर्वेदः सविज्ञेयोह्यन्येशाखान्तराः स्मृताः ॥ मंत्रब्राह्मणकल्पानामङ्गानांयजुः २

आँवाँना

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

यामृचाम्॥ससांयः प्रविभागस्तु सोध्वर्युः काण्ड उच्यते॥ ॥इति द्वितीयखण्डः॥ ॥सामवेदस्य कि
लसहस्रभेदा आसन्नन्ध्यायेष्वधीयानास्ते शतक्रतुना वज्रेण विहताः प्रणष्टाः शेषान्व्याख्यास्या
मः आसुरायणीयावार्त्तान्तरेयाः प्राञ्जलाः ऋग्वैनविधाः प्राचीनयोग्याः राणायनीयाश्चेति॥तत्र रा
णायनीया नाम सप्तभेदा भवन्ति॥राणायनीयाः सात्यमुग्राः कालेयाः महाकालेयाः लाङ्ग
लायनाः शार्दूलाः कौथुमाश्चेति। तत्र कौथुमानाम षड्भेदा भवंति· कौथुमा आसुरायणा वात
यनाः प्राञ्जलि वैनभृताः प्राचीनयोग्या नैगमियाश्चेति॥तेषामध्ययनमशीतिशतमाग्नेयं
पावमानं ऋक्शतमैन्द्रन्तु षट्शतं ज्ञेयाः यानि गायन्ति सामगाः त्वान्यधीत्य स्वखण्डश्चखण्डः
तराभवन्ति॥शिष्टान्यधीत्य शिष्टविंशतिर्भवन्ति। न च कैश्चित्पुनर्न्नीकर्तं तत्र साम तन्त्रसंज्ञाल
क्षणं यानु लक्षणमिति विधीयन्ते॥अष्टौ साम सहस्राणि सामानि चतुर्दश ०१४॥अष्टौ

का·२

मध्यभिधीयते

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

आसां भेद ... गुर्जरदेशे ... महाराष्ट्रदेशे ...
सामप्रैक्षांत

शतानिनवतिर्विंशतिर्वालखिल्यकम् ९१० ॥ सरहस्यंससुपर्णीः प्रैक्ष्यतंत्रलंघेखानसारण्यकानिसो
पणिषत्कामगणाःस्मृतम् ॥ ॥इतितृतीयःखण्डः॥ ॥अथर्ववेदस्यनवभेदाभवन्ति। पैप्पलादा
शौनकादामोदास्तोत्तायनाजाबालाब्रह्मपलाशाःकुनखीदेवदर्शीचारणविद्याश्चेति ॥तेषा
मध्ययनंद्वादशैवसहस्राणिपंचकल्पाणिभवन्ति ॥कल्पेकल्पेपञ्चशतानिभवन्ति। नक्षत्र
कल्पोविधानकल्पःसंहिताकल्पोभिचारकल्पःशान्तिकल्पश्चेति ॥तत्रसर्वेषांवेदानामुपवे
दाभवन्ति। ऋग्वेदस्यायुर्वेदउपवेदोयजुर्वेदस्यधनुर्वेदउपवेदःसामवेदस्यगान्धर्ववेदउप
वेदोऽथर्ववेदस्यार्थशास्त्रंचेत्याह ॥भगवान्व्यासःस्कन्दोवा॥ चतुर्मवेदाश्चत्वारस्तेषामथै
एकैकस्यकौशलंस्वरूपंवर्णविधोच्यते ॥ ऋग्वेदस्यपद्मपत्राक्षःसुविभक्तग्रीवःकुञ्चितकेशश्म राम:
श्रुःश्वेतवर्णेनकीर्तितः ॥ प्रमाणेनारत्निकन्वितश्यामञ्च ।यजुर्वेदःपिंगाक्षःकृशमध्यः। ४

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

स्थूलगलकपोलस्ताम्रश्चारिनवर्णः कृष्णवर्णो वा षट्प्रादेशमात्रो दीर्घत्वेन ॥ सामवेदो नित्यस्त्र
ग्वीसुप्रयतः शुचिः शुचिवासाः शमिदान्तो बृहच्छरीरः शमिदण्डी कान्तरनयन आदित्यवर्णो
वर्णाननवारत्निमात्रः ॥ अथर्ववेदस्तु तीक्ष्णः प्रचण्डः कामरूपी विश्वात्मा विश्वकर्त्ता क्षुद्रक
र्मा स्वशाखाध्यायी प्राज्ञो महानीलोत्पलवर्णो वर्णानदशारत्निमात्रः ॥ ऋग्वेदस्यात्रेयसगो
त्रं सोमदेवत्यं गायत्रीछन्दः यजुर्वेदस्य काश्यपसगोत्रमिन्द्रदैवत्यं त्रिष्टुप्छन्दः साम
वेदस्य भारद्वाजसगोत्रं रुद्रदैवत्यं जगतीछन्दो ऽथर्ववेदस्य वैतायनसगोत्रं ब्रह्मादै
वत्यमनुष्टुप्छन्दः ॥ यश्च वेदानां नामरूपगोत्रप्रमाणछन्दो दैवतं वर्णा वर्णायत्य
विद्यो लभते विद्यां जातिस्मरो ऽथ जायते ॥ जन्मनि जन्मनि वेदपारगो भवत्यव्रती व्रती भ

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

व्रतब्रह्मचारी ब्रह्मचारी भवति नमः शौनकाय नमः शौनकाय ॥ य इदं चरणव्यूहं गर्भिणीं श्रावयेत्स्त्रियं
। पुमांसं जनयेत्पुत्रान् श्रोत्रियान् वेदपारगान् ॥ य इदं चरणव्यूहं श्राद्धकाले पठेद्द्विजः ॥ अक्षय्यं लभते श्रा
चा.१ द्धं पितॄंश्चैवोपतिष्ठति ॥ य इदं चरणव्यूहं पठेत्स पङ्क्तिपावनः । तारयेत्स्वपितॄन्सर्वान् कुलानि सप्त स
प्तभिः ॥ य इदं चरणव्यूहं पठेत्पर्वणि पर्वणि ॥ विधूतपाप्मा स्वर्गं ब्रह्मभूयाय गच्छति ब्रह्मभू
याय गच्छति ॥ इति द्वितीयशिवाय पाद्मा चत्वारो वेदपत्तिका ॥ ॥ ज्ञानव्याय यज्ञकालेषु ईशाना
दि व्यवस्थिताः ॥ लक्षं तु चतुरो वेदा लक्षं भारतमेव च ॥ लक्षं व्याकरणं प्रोक्तं चतुर्लक्षं तु
घ ज्योतिषं चतुर्लक्षं तु ज्योतिर्मिति ॥ ॥ इति श्री चरणव्यूह परिशिष्टं सम्पूर्णं शुभम् ॥ ॥ रामः
५

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

आत्रेयस्य

॥ श्रीमण्डलब्राह्मणम् ॥

यज्ञनाथस्य

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

म. ब्रा. ॐ नमः श्रीव्यासस्नवे ॥ ॥अथ मण्डलब्राह्मणम् ॥ ॥ मण्डलब्राह्मणस्य वि
१ वस्वानृषिर्वीग्देवता सूर्योपस्थाने विनियोगः ॥ ॥ हरिः ॐ ॥ यदेतन्मण्डलन्त
पति तन्महदुक्थन्ता ऽऋचः स ऽऋचांलोको ऽथ यदेतदर्चिर्दीप्यते तन्महाव्रतन्ता
नि सामानि स साम्नांलोको ऽथ य ऽएष ऽएतस्मिन्मण्डले पुरुषः सो ऽग्निस्तानि
यजूꣳषि स यजुषांलोकः ॥ १ ॥ सैषा त्रय्येव विद्या तपति । तद्धैतदप्यविद्वाꣳस
ऽआहुस्त्रयी वा ऽएषा विद्या तपतीति वाग्घैव तत्पश्यन्ती वदति ॥ २ ॥ स ऽएष ऽएव
मृत्युः । स ऽएष ऽएव मृत्युर्य ऽएष ऽएतस्मिन्मण्डले पुरुषो ऽथैतदमृतं यदेतत् श्रीः
१

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

द्दिर्दृश्यते तस्मान्न मृत्युर्न म्रियते मृतं ह्यस्यान्तस्तस्मादु न दृश्यते मृतं ह्यस्यान्तः ॥
२॥ तदेष श्लोको भवति । तदेष श्लोको भवत्यन्तरं मृत्योरमृतमित्यवरं ह्येत
न्मृत्योरमृतं मृत्यावमृतमाहितमित्येतस्मिन्हि पुरुष एतन्मण्डलं प्रतिष्ठि
तं पतिमृत्युर्विवस्वन्तं वस्तेऽ इत्यसौ वाऽ आदित्यो विवस्वानेष ह्यहोरात्रे विव
स्ते तमेष वस्ते सर्वतो ह्येनेन परिवृतो मृत्योरात्मा विवस्वतीत्येतस्मिन्हि मण्ड
लऽ एतस्य पुरुषस्यात्मैतदेष श्लोको भवति ॥४॥ तयोर्वाऽ एतयोः । तयोर्वाऽ एत
योरुभयोरेतस्य चार्चिष एतस्य पुरुषस्यैतन्मण्डलं प्रतिष्ठा तस्मान्महदुक्थं

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

प्र॰ ब्रा॰ परस्मिन्नन्नाट॰ संलेदे तां प्रतिष्ठामभिजनता ऽ इत्येतां ह स्म प्रतिष्ठामभिजानतो यो महदुक्थं
२ परस्मिन्नाट॰ सति तस्मादु कृष्णाजिनं भूयिष्ठं परिचक्षते प्रतिष्ठाभिजनो हि भवतीत्यधिदेवतम्
॥५॥ अथाधियज्ञम्। अथाधियज्ञं यदेतन्मण्डलं तपति यदेतं महदुक्थं यदेतदर्चिर्दी
प्यते ऽ इदन्तत्पुष्करपर्णमापो ह्येता ऽ आपः पुष्करपर्णमथ य ऽ एष ऽ एतस्मिन्मण्
डले पुरुषः सोऽयमेव स योऽयं॰ हिरण्मयः पुरुषस्तदेतदेवैतत्त्रयं॰ संस्कृत्योपधत्ते तद्ध
त्रस्यैवानु स ह स्याम्मूर्द्धमुत्क्रामति तदेतमप्यत्येति य ऽ एष तपति तस्मादग्निन्नाद्रि
येत परिहृत्य मम तत्र स्येष तद्ग्रामवर्तीत्यु ऽ एवाधियज्ञम्॥६॥ अथाध्यात्मम्। अथा श्रीः
२

ध्यात्मं यदेतन्मण्डलन्तपति यश्चैष रुक्मऽइदन्तच्छुक्लमक्षन्नथ यदेतदर्चिर्दीप्य
ते यच्चैतत्पुष्करपर्णमिदन्तत्कृष्णमक्षन्नथ यऽएषऽएतस्मिन्मण्डले पुरुषो यश्चै
ष हिरण्मयः पुरुषोयमेव स योयन्दक्षिणोक्षन्पुरुषः ॥ ७ ॥ सऽएषऽएव लोकंपृणा ।
तामेष सर्वोग्निरभिसंपद्यते तस्यैतन्मिथुनं योयं सव्येक्षन्पुरुषोर्द्धमु हैतदात्मन
नो यन्मिथुनं यदा वै सह मिथुनेनाथ सर्वोथ कृत्स्नः कृत्स्नतायैतद्यते द्वे भवतो द्व
न्द्वं हि मिथुनं प्रजननन्तस्माद्द्वे द्वे लोकंपृणेऽउपधीयेते तस्माद्द्वाभ्या[illegible]
न्ति प्रणयन्ति ॥ ८ ॥ सऽएषऽएवेन्द्रः । सऽएषऽएवेन्द्रो योयन्दक्षिणोक्षन्पुरुषोथे

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

यमिन्द्राणीतावस्मान्देवाऽएतांविधृतिमकुर्वन्नासिकान्तस्माज्जायायाऽअन्तेनाश्नीया
द्वीर्यवान्हास्माज्जायतेवीर्यवन्तमुहस्माजनयति यस्याऽअन्तेनाश्नातितदेतद्
वद्धतद्दैराजन्यबन्धवोमनुष्याणामत्तमाश्नोपायाजितस्माद्धतेवीर्यवान्जाय
तेमन्नवाकावयसाछसाक्षिप्रश्येनश्चनयति ॥ १ ॥ तौहृदयस्याकाशंप्रत्यवेमितोहृ
दयस्याकाशंप्रत्यवेत्यमिथुनीभवतस्तौयदामिथुनस्यान्तङ्गच्छतोथहैतत्पुरुषःस्व
पितितद्यथाहैवेदंमानुषस्यमिथुनस्यान्तङ्गत्वासंविदऽइवभवत्येवछहैवैतदसंविदऽ
इवभवतिदैवछह्येतन्मिथुनंपरमोह्येषऽआनन्दः ॥ २ ॥ तस्माद्देवंवित्स्वप्यात्तानस्मा

देवंविद्वान्स्वप्याद्द्योक्ष्य ऽ हैतेऽएव तद्देवते मिथुनेन प्रियेण धाम्ना समर्द्धयति तस्मा
ऽउ ह स्वपन्तन्धुरेव न बोधयेन्नेदेते देवते मिथुनीभवन्त्यौ हिनसानीति तस्मादु हैतत्सु
षुपुषः श्लेष्माणमिव मुखं भवत्येते ऽएव तद्देवते रेतः सिञ्चतस्तस्माद्रेतस ऽइदꣳ स
र्वꣳ संभवति यदिदं किंच ॥१२॥ स ऽएष ऽएव मृत्युः । स ऽएष ऽएव मृत्युर्य्य ऽएष ऽए
तस्मिन्मण्डले पुरुषो यश्चायन्दक्षिणेऽक्षन्पुरुषस्तस्य हैतस्य हृदये पादावतिहितौ
तौ हैतदाच्छिद्योत्क्रामति स यदोत्क्रामत्यथ हैतत्पुरुषो म्रियते तस्मादु हैतत्प्रेतमाहु
रच्छेद्यस्येति ॥१३॥ एष ऽउ ऽएव प्राणः । एष ऽउ ऽएव प्राण ऽएष हीमाः सर्वाः प्रजाः

स्वा १

म. ब्रा. ४ प्राणयतितस्यैतेप्राणाःस्वाःसर्वदास्वपित्यथैनमेतेप्राणाःस्वाऽअपियन्तितस्मात्स्वाप्य
यःस्वाप्ययोहवैतत्स्वप्नऽइत्याचक्षतेपरोक्षंपरोक्षकामाहिदेवाः॥१४॥सऽएषोऽसु
प्तःसऽएषोऽसुप्तेनकस्यचनवेदनमनसासंकल्पयतिनवाचान्नस्यरसंविजानातिन
प्राणेनगन्धंविजानातिनचक्षुषापश्यतिनश्रोत्रेणशृणोत्येतत्स्थेनेतदापीताभव
तिसऽएषऽएकःसन्प्रजासुबहुधाव्याविष्टस्तस्मादेकामतीलोकंपश्यत्समग्र
मनुविभवत्यथयदेकऽएवतस्मादेका॥१५॥तदाहुः।तदाहुर्कोमृत्युर्वेहवाऽइत्ये
कस्त्वबहवश्चेतिहब्रूयाद्यदहासावमुत्रतेनैकोऽथयदिहप्रजासुबहुधाव्याविष्टस्ते श्री: ४

नो बहवः ॥१६॥ तदाहुः । तदाहुरन्तिके मृत्युर्दूरा३ इत्यन्तिके च दूरे चेति ह ब्रूयाद्यदहा
यमिहाध्यात्मं तेनान्तिकेऽथ यदसावमुत्रेति तेन दूरे ॥१७॥ तदेष श्लोको भवति । तदेष
श्लोको भवत्यन्ने भात्युपश्चिमतो रसानांꣳ सं क्षरेम्. तऽइति यदेतन्मण्डलं तपति त
दन्नमथ यऽएषऽएतस्मिन्मण्डले पुरुषः सोऽत्ता सऽएतस्मिन्नन्ने पश्चिमतो भाती
त्यधिदेवतम् ॥१८॥ अथाध्यात्मम् । अथाध्यात्ममिदमेव शरीरमन्नमथ योऽय
न्दक्षिणोऽक्षन्पुरुषः सोऽत्ता सऽएतस्मिन्नन्ने पश्चिमतो भाति ॥१९॥ तमेतमग्निरित्य
ध्वर्यवऽउपासते । यजुरित्येष हीदꣳ सर्वं युनक्ति सामेति छन्दोगाऽएतस्मिन्ही

म॰ प्रा॰
१

दꣳ॰ सर्व्वꣳ॰ समानमुक्थमिति बह्वृचाऽ एष ह्येदꣳ॰ सर्व्वमुत्थापयति यातुरिति यातुविदऽ ए
तेन ह्येदꣳ॰ सर्व्वं यतं विषमिति सर्प्पाः सर्प्पऽ इति सर्प्पविदऽ ऊर्ग्गिति देवा रयिरिति मनुष्या
मायेत्यसुराः स्वधेति पितरो देवजनऽ इति देवजनविदो रूपमिति गन्धर्व्वा गन्धऽ इत्यप्स
रसस्तं [illegible] यथायथोपासते तदेव भवति तद्धैनान्भूत्वावति तस्मादेनमेवंवित्सर्व्वैरेवैतैरु
पासीत सर्व्वꣳ॰ हैव भवति सर्व्वꣳ॰ हैनमेतद्भूत्वावति ॥ २० ॥ सऽ एष त्रीष्टकोग्निः । सऽ एष
त्रीष्टकोग्निर्व्वागेका यजुरेका सामैका तद्यामृचा चात्र चोपदधाति तदृक्ष्वऽ एव तस्याऽ
आयतनमथ यां [illegible] जुषोपदधाति यजुःष्वऽ एव तस्याऽ आयतनमथ या ७ साम्नोपस्कारपर्स्ममेव

श्री॰
१

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri Funding: MIDF

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

तस्या ऽआयतनमेव त्रीष्टुकः ॥ ४१ ॥ नैवा ऽ२ ते । ऽउभे ऽ२ यच्च रुक्मा ऽ२ त च पुष्करपर्णमे
तं पुरुषमपीत ऽउभे ह्येते कस्मा मेऽजरपीत ऽ२ वं त्वेके ष्टुकः ॥ ४२ ॥ सु ऽ२ षु ऽ२ व मृत्युः ॥ स
ऽ२ षु ऽ२ व मृत्युर्यः ऽ२ य ऽ२ त स्मिन्नमृतं लोक ऽ यः श्रायन्ते स्मिंस्तो ऽस्मिन्पुरुषः सु ऽ२ षु ऽ२ वं
विद ऽआत्मा भवति स यदेवं विद्वांस्माल्लोकात्प्रैत्यथैतमेवात्मानमभिसम्भवति सो
मृतो भवति मृत्युर्ह्यस्यात्मा भवति ॥ ४३ ॥ नैव वा ऽइदमग्र ऽआसीन्नेव सदासीत् ॥
इति माध्यन्दिनीय शतपथ ब्राह्मणे दशमकाण्डे तृतीयप्रपाठके पञ्च ब्राह्मणानि समाप्त
ब्राह्मणम् ॥ ❀ ॥ लिखितमिदं नगरवगजा अभिनवराके श्रावण शुक्ल त्रयोदश्यां सूर्यवासरे

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

४१२४

|शतपथब्राह्मणम्|

|· श्रीयज्ञनाथशर्मणः|

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

हरिः

श. प्रा. श्रीमत्सूनवेनमः॥ ॥ॐ नमः॥ व्रतमुपैष्यन्। अन्तरेणाहवनीयञ्च गार्हपत्यञ्च प्राङ्ति
१ ष्ठन्नप उपस्पृशति तद्यदप उपस्पृशत्यमेध्यो वै पुरुषो यदनृतं वदति तेन पूतिरन्त
रतो मेध्या वाऽआपो मेध्यो भूत्वा व्रतमुपायानीति पवित्रं वाऽआपः पवित्रपूतो व्रत
मुपायानीति तस्माद्वाऽअप उपस्पृशति ॥१॥ सोऽग्निमेवाभीक्षमाणो व्रतमुपैति।
अग्ने व्रतपते व्रतं चरिष्यामि तच्छकेयं तन्मे राध्यतामित्यग्निर्वै देवानां व्रतपतिस्त
स्माऽएवैतत्प्राह व्रतं चरिष्यामि तच्छकेयं तन्मे राध्यतामिति नात्र तिरोहितमिवा
स्ति ॥२॥ अथ संस्थिते विसृजते। अग्ने व्रतपते व्रतमचारिषं तदशकं तन्मेऽराधी श्रीः
१

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

त्यग्राकृच्छेत यो यज्ञस्य सꣳस्थामगन्नराधि ष्यामो यो यज्ञस्य सꣳस्थामगन्नेतेन
न्वेव भूयिष्ठा-इवव्रतमुपयन्त्यनेनु त्वेवोपेयात् ॥३॥ द्वयं वा इदं न तृतीयमस्ति ॥ स
त्यञ्चैवानृतञ्च सत्यमेव देवा अनृतं मनुष्या इदमहमनृतात्सत्यमुपैमीति त
न्मनुष्येभ्यो देवानुपैति ॥४॥ स वै सत्यमेव वदेत् एतद्धै देवा व्रतञ्चरन्ति यत्सत्य
न्तस्मात्ते यशो यशो ह भवति य एवं विद्वान्त्सत्यं वदति ॥५॥ अथ सꣳस्थिते विसृज
ते इदमहं य एवास्मि सोऽस्मीत्यमानुष इव वा एतद्भवति यद्व्रतमुपैति न हि
तदवकल्प्ये यद्ब्रूयादिदमहꣳ सत्यादनृतमुपैमीति तदु खलु पुनर्मानुषो भ

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

वति तस्मादिदमहं य एवास्मि सोऽस्मीत्येवं व्रतं विसृजेत ॥६॥ अथातोऽशनानशनस्यैव । तदु हाषाढः सावयसोऽनशनमेव व्रतं मेने मनो ह वै देवा मनुष्यस्याजानन्ति त एनमेतद्व्रतमुपयन्तं विदुः प्रातर्नो यक्ष्यत इति तेऽस्य विश्वे देवा गृहानागच्छन्ति तेऽस्य गृहेषूपवसन्ति स उपवसथः ॥७॥ तन्न्वेवानवक्लृप्तम् । यो मनुष्येष्वनश्नत्सु पूर्वोऽश्नीयादथ किमु यो देवेष्वनश्नत्सु पूर्वोऽश्नीयात्तस्मादु नैवाश्नीयात् ॥८॥ तदु होवाच याज्ञवल्क्यः । यदि नाश्नाति पितृदेवत्यो भवति यद्युऽअश्नाति देवानत्यश्नातीति स यदेवाशितमनशितं तदश्नीयादिति यस्य वै हविर्न गृह्णन्ति तदशितमन

6

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

श्नीत ॐ स यदश्नाति ते ना पितृ देवत्यो भवति यद्युत दश्नाति यस्य हविर्न गृह्णन्ति तेनो
देवान्नात्यश्नाति ॥९॥ स वा आरण्यमेवाश्नीयात् । या वारण्या ओषधयो यद्वा वृक्ष्यन्
तदु ह स्माहापि बर्कुर्वार्ष्णो माषान्मे पचत न वा एतेषां हविर्गृह्णन्तीति तदु तथा न
कुर्याद्व्रीहियवयोर्वा एतदुपजं यच्छमीधान्यं तद्व्रीहियवावेवैतेन भूयांसौ करो-
ति तस्मादारण्यमेवाश्नीयात् ॥१०॥ स आहवनीयागारे वैतां रात्रिं शयीत । गा
र्हपत्यागारे वा देवान्वा एष उपावर्तते यो व्रतमुपैति स यानेवोपावर्तते तेषामे
वैतन्मध्ये शेते ॥ अधः शयीताधस्तादिव हि श्रेयस उपचारः ॥११॥ स वै प्रातर पर्व । प्रथ

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

श. ब्रा. मेन कर्म्मणाभिपद्यते यः प्रणयति यज्ञो वा आपो यज्ञमेवैतत्प्रथमेन कर्म्मणाभिपद्यते तांप्र
२ णयति यज्ञमेवैतद्वितनोति ॥१२॥ स प्रणयति। ~~कस्त्वा युनक्ति स त्वा युनक्ति कस्मै त्वा युन~~
~~क्ति तस्मै त्वा युनक्त्वि~~त्येताभिरनिरुक्ताभिर्व्याहृतिभिरनिरुक्तो वै प्रजापतिः प्रजाप
तिर्यज्ञस्तत्प्रजापतिमेवैतद्यज्ञं युनक्ति ॥१३॥ यद्वेवापः प्रणयति। अद्भिर्वा इदं सर्व
माप्तं तत्प्रथमेनैवैतत्कर्म्मणा सर्वमाप्नोति ॥१४॥ यद्वेवास्यात्र। होता वाध्वर्युर्वा ब्र
ह्मा वाऽग्नीध्रो वा स्वयं वा यजमानो नाभ्यापयति तदेवास्यैतेन सर्वमाप्तं भवति ॥१५॥
यद्वेवापः प्रणयति। देवान्ह वै यज्ञेन यजमानांस्तानसुररक्षसानि ररक्षुर्न यक्ष्य श्री:
२

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

ध्वंहति तद्यद्रक्षंस्तस्माद्दीक्षन्ते ति ॥१६॥ ततो देवा ऽएतं वज्रं ददृशुः । यदपो वज्रो वा ऽ
आपो वज्रो हि वा ऽआपस्तस्माद्येनैता यन्ति निम्नं कुर्वन्ति यत्रोपतिष्ठन्ते निर्दहन्ति तत्त ऽए
तं वज्रमुदयच्छंस्तस्याभयेनाष्ट्रे निवाते यज्ञमतन्वत तथो ऽएवैष ऽएतं वज्रमुद्यच्छति तस्या
भयेनाष्ट्रे निवाते यज्ञं तनुते तस्मादपः प्रणयति ॥१७॥ ता ऽउत्तरेण गार्हपत्यꣳ सा
दयति । योषा वा ऽआपो वृषाग्निर्गृहा वै गार्हपत्यस्तद्गृहेष्वेवैतन्मिथुनं प्रजननं क्रियते
वज्रं वा ऽएष ऽउद्यच्छति यो ऽपः प्रणयति यो वा ऽअप्रतिष्ठितो वज्रमुद्यच्छति नैनꣳ शक्नोत्यु
द्यन्तुꣳ सर्वꣳ हैनꣳ शृणाति ॥१८॥ स यद्गार्हपत्ये सादयति । गृहा वै गार्हपत्यो गृहा वै प्रति

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

श· ब्रा· ४

ब्वे

ष्ठा तद्धैवैतत्प्रतिष्ठायां प्रतितिष्ठति तथो हैनमेष यज्ञो न हिनस्ति तस्माद्गार्हपत्ये सादय
ति ॥१९॥ ताऽउत्तरेण गाहवनीयं प्रणयति । योषा वाऽआपो वृषाग्निर्मिथुनमेवैतत्प्रजन
नं क्रियत एवमिव हि मिथुनं कॢप्तमुत्तरतो हि स्त्री पुमांसमुपशेते ॥२०॥ ता नान्तरेण
संचरेयुः । नेन्मिथुनं चर्यमाणमन्तरेण संचरानिति ता नातिहृत्य सादयेन्नोऽअना
प्ताः सादयेत्स यदतिहृत्य सादयेदस्त्रिवाऽअस्मैष्वापाऽऽविश्राध्यमिव सयथेव ह्यतद्
गर्भं भवति यत्रास्याऽउपस्थऽग्नान्यश्नो हाधिश्रान्त्वं श्वेदु यद्यदति हृत्य सादयेद्यद्युऽअना
प्ताः सादयेन्नो हाभिस्तं काममश्यापयेद्यस्मै कामाय प्रणीयन्ते तस्मादु संप्रत्येवोत्तरेण

श्रीः
४

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

हवनीयंप्रणयति॥२१॥अथतृणैःपरिस्तृणाति।द्वन्द्वंपात्राण्युदाहरतिशूर्पंचाग्नि
होत्रहवणींचस्फ्यंचकपालानिचशम्यांचकृष्णाजिनंचोलूखलमुसलेदृषदुपलेतद्द
शदशाक्षरावैविराड्विराड्वैयज्ञस्तद्विराजमेवैतद्यज्ञमभिसंपादयत्यथयद्द्वन्द्वंद्वन्द्वंवैवी
र्य्यंयदावैद्वौसंरभेतेऽथतद्वीर्य्यंभवतिद्वन्द्वंवैमिथुनंप्रजननंमिथुनमेवैतत्प्र
जननंक्रियते॥२२॥ब्राह्मणम्॥१॥अथशूर्पंचाग्निहोत्रहवणींचादत्ते।कर्म्मणेवां
वेषायवामितियज्ञोवैकर्म्मयज्ञायहितस्मादाहकर्म्मणेवामितिवेषायवामितिवेवेष्टी
वहियज्ञम्॥१॥अथवाचंयच्छति।वाग्वैयज्ञोविक्षुब्धोयज्ञंतनवाऽइत्यथप्रतपति

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

प्रत्युष्टꣳ रक्षः प्रत्युष्टा अरातयो निष्टप्तꣳ रक्षो निष्टप्ता अरातय इति वा ॥ २ ॥ देवान्ह
वै यज्ञन्तन्वानान् । ते सुर रक्षसेभ्य आसङ्गाद्बिभयाञ्चकुस्तद्यज्ञमुखादेवैतन्नाष्ट्रा रक्षा
ꣳस्यतोपहन्ति ॥ ३ ॥ अथ प्रैति । उर्वन्तरिक्षमन्वेमीत्यन्तरिक्षं वा अनु रक्षश्चरत्यमूलमु
भयतः परिच्छिन्नं यथायं पुरुषोमूल उभयतः परिच्छिन्नोन्तरिक्षमनुचरति तद्ब्रह्मणैवै
तदन्तरिक्षमभयमनाष्ट्रं कुरुते ॥ ४ ॥ स वा अनस एव गृह्णीयात् । अनो ह वा अग्रे प
श्चैव वा इदं यज्ञालꣳ स यदेनाग्रेतत्करवाणीति तस्मादनस एव गृह्णीयात् ॥ ५ ॥ भूमा
वा अनः । भूमा हि वा अनस्तस्माद्यदा बहु भवत्यनो वाह्यमभूदित्याहुस्तद्भूमानमेवैत

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

द्रुपैति तस्मादनसऽएव ग्रहं गृह्णीयात् ॥ ६ ॥ यज्ञो वाऽअनः । यज्ञो हि ह्विर्धानाऽअनस्तस्मा
दनसऽएव यजूꣳषि सन्नि न कोऽस्मुस्यनकं प्यैमुस्तायेहस्मुर्षयो ग्रहं गृह्णन्ति तद्व
मीन्युतिभस्तायेयजूꣳष्यासुस्तान्येतर्हि प्राकृतानि यज्ञायज्ञान्निर्मिमाऽइति त
स्मादनसऽएव ग्रहं गृह्णीयात् ॥ ७ ॥ उतो पात्रे ग्रहं गृह्णन्ति । अनन्तरायमुतर्हि यजूꣳ
षि जपेत्स्यान्मुतर्ह्यावस्तादुपो ह्यस्मा ग्रहं गृह्णीयाद्यतो युनजामतानो विमुञ्चामेति यतो
ह्येव युञ्जन्ति ततो विमुञ्चन्ति ॥ ८ ॥ तस्य वाऽएतस्यानसः । अग्निरेव धूरग्निर्हि वै धू
र्थ यऽएन द्वहत्य्यग्निदग्धमिवै षांवहं भवत्यथ यज्ञघनेन कस्तम्भीप्रुऽउगं वेदि

श॰ ब्रा॰
६

रेवास्यसानीडऽएव हविर्द्धानम् ॥ ९ ॥ सधुरमभिमृशति । धूरसि धूर्व धूर्वन्तन्धूर्वतं
योऽस्मान्धूर्वति तं धूर्व यं वयं धूर्वामऽइत्यग्निर्वाऽएष धुर्यस्तमेतदत्येष्यन्भवति ह
विर्ग्रहीष्यंस्तस्माऽएवैतन्निह्नुते तथो हैनमेषोऽतियन्तमग्निर्धूर्वो न हिनस्ति ॥ १० ॥
तद्ध्यस्मैतदन्तरेणाह । अह्रुर्मामसत्तोवाऽअहृः सपत्नान्धूर्वामीत्येतद्ध्यस्मासतद्
भ्याह ॥ ११ ॥ अथ जघनेन कस्तम्भीमीषामभिमृश्य जपति । देवानामसि वह्नितम
ꣳ सस्नितमम्पप्रितमञ्जुष्टतमन्देवहूतमम् ॥ अह्रुतमसि हविर्द्धानन्दृꣳहस्व माह्वा
रित्यनऽएवैतदुपस्तौत्युपस्तुताद्धतमनसो हविर्ग्रहीष्यामीति मा ते यज्ञपतिर्ह्वार्षी

श्रीः
६

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

दिति यजमानो वै यज्ञपतिस्तद्यजमानायैवैतद्धूत्न माशास्ते ॥१२॥ अथाक्रमते । विष्णो
स्त्वा क्रमतामिति यज्ञो वै विष्णुः स देवेभ्य इमां विक्रान्तिं विचक्रमे यैषामियं विक्रान्ति
रिदमेव प्रथमेन पदेन पस्पाराथेदमन्तरिक्षं द्वितीयेन दिवमुत्तमेनैतामेवैष एतस्मै
विष्णुर्यज्ञो विक्रान्तिं विक्रमते ॥१३॥ अथ प्रेक्षते । उद्व्रातायेति प्राणो वै व्रातस्तद्धु
ल्मणो वै तत्प्राणाय व्रातायोद्गायेङ्कुरुते ॥१४॥ अथापास्यति । अपहतꣳ रक्षऽइति य
द्वै किञ्चिदापन्नं भवति यद्युनाम्येव मन्त्रो तन्ना छ्रुऽएवैतद्रक्षाꣳस्यतोपहन्ति ॥१५॥ अ
थाभिपद्यते । यच्छन्तां पञ्चेति पञ्च वाऽइमाऽअङ्गुलयः पाङ्क्तो वै यज्ञस्तद्यज्ञमेवैतद्त्रद

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

श. ब्रा. ६

धाति ॥१६॥ अथ गृह्णाति। देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम
ग्नये जुष्टं गृह्णामीति सविता वै देवानां प्रसविता तत्सवितृप्रसूत एवैनद्गृह्णात्यश्विनो
र्बाहुभ्यामित्यश्विनावध्वर्यू पूष्णो हस्ताभ्यामिति पूषा भागदुघोऽशनं पाणिभ्यामुप
निधाता सत्यं देवा अनृतं मनुष्याः सत्येनैवैनद्गृह्णाति ॥१७॥ अथ देवताया आ
दिशति। सर्वा ह वै देवता अध्वर्युं हविर्ग्रहीष्यन्तमुपतिष्ठन्ते मम नाम ग्रहीष्यति मम
नाम ग्रहीष्यतीति ताभ्य एवैतत्सह सतीभ्यः समं करोति ॥१८॥ यद्वेव देवताया आ
दिशति। यावतीभ्यो ह वै देवताभ्यो हवींषि गृह्यन्त ऋणमु हैव तास्तेन मन्यते यद

श्रीः ७

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

स्मैतं काममꣳ समर्द्धयेयुर्यत्काम्या गृह्णाति तस्माद्वै देवतायाऽआदिष्टायाऽएवमेव यथा
पूर्वꣳ हवीꣳषि गृहीत्वा॥१९॥ अथाभिमृशति। भूताय त्वा नारातयऽइति तद्यतऽएव
गृह्णाति तदेवैतत्पुनराप्याययति॥२०॥ अथप्राङ्प्रेक्षते। स्वरभिविख्येषमिति परिवृत
मिव वाऽएतदनो भवति तदस्यैतच्चक्षुः पाप्मगृहीतमिव भवति यज्ञो वै स्वरहर्देवाः सूर्य
स्तत्स्वरेवैतदतो भिविपश्यति॥२१॥ अथावरोहति। दृꣳहन्तान्दुर्याः पृथिव्यामिति गृहा वै
दुर्यास्तेहैतऽईश्वरो गृहा यजमानस्य योस्यैषोध्वर्युर्यज्ञेन चरन्ति तं प्रयन्तमनुप्रच्योतो
स्तस्येश्वरः कुलं विक्षोब्धोस्तानेवैतदस्यां पृथिव्यां दृꣳहति तथा नानुप्रच्यवन्ते तथा

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

स॰ ब्रा

नद्विक्षोभमन्नेत तस्मादाह दृꣳहन्तान्दुर्याः पृथिव्यामित्यथ प्रैत्युर्वन्तरिक्षमन्वेमीति सो सा
वेव बन्धुः ॥२२॥ स यस्य गार्हपत्ये हवीꣳषि श्रपयन्ति गार्हपत्ये तस्य पात्राणि सꣳसादय
न्ति जघनेनोत्तरेण गार्हपत्यꣳ सादयेद्यस्याहवनीये हवीꣳषि श्रपयन्त्याहवनीये तस्य पा
त्राणि सꣳसादयन्ति जघनेनोत्तरेणाहवनीयꣳ सादये त्पृथिव्यास्त्वा नाभौ सादयामी
ति मध्यं वै नाभिर्मध्यमभयं तस्मादाह पृथिव्यास्त्वा नाभौ सादयामीत्यदित्या उपस्थ इ
त्युपस्थ इवैनद्भार्सुरितिवा आह यत्सुगुप्तं गोपायन्ति तस्मादाहादित्या उपस्थ इत्य
ग्ने हव्यꣳ रक्षेति तदग्नये चैवैतद्धविः परिददाति गुप्त्या अस्यै च पृथिव्यै तस्मादाहाग्ने

श्रीः

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

हव्यꣳ रक्षांसि ॥२३॥ ॥ ब्राह्मणम् ॥२॥ ॥ पवित्रे करोति । पवित्रे स्थो वैष्णव्याविति यज्ञो
वै विष्णुर्यज्ञिये स्थ इत्येवैतदाह ॥१॥ ते वै द्वे भवतः । अयं वै पवित्रं योऽयं पवते सोऽयमेक इ
वैव पवते सोऽयं पुरुषेऽन्तः प्रविष्टः प्राङ् प्रत्यङ् ताविमौ प्राणोदानौ तदेतस्यैवानुमात्रां त
स्माद्द्वे भवतः ॥२॥ अथो अपि त्रीणि स्युः । व्यानो हि तृतीयो द्वे त्वेव भवतस्ताभ्यामेताः प्रोक्ष
णीरुत्पूय ताभिः प्रोक्षति तद्यदेताभ्यामुत्पुनाति ॥३॥ वृत्रो ह वा इदꣳ सर्वं वृत्वा शिश्ये ॥ यदि
४॥
दमन्तरेण द्यावापृथिवी स यदिदꣳ सर्वं वृत्वा शिश्ये तस्माद्वृत्रो नाम ॥ तमिन्द्रो जघान । स हतः
पूतिः सर्वत एवापोऽभिप्रसुस्राव सर्वत इव ह्ययꣳ समुद्रस्तस्मादु हैका आपो बीभत्सांचक्रि

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

श्री — श्री.

द्रे ताऽ उपर्युपरि पृथिवीं तेऽ इमे दर्भास्ताद्दै ताऽ अनापूयिताऽ आपो मेध्याऽ इत्तात्तासृष्टं स

सृष्टमिव यदेनाः वृत्रः पूतिरभिप्रास्रवत्तदेवासामेताभ्यां पवित्राभ्यामपहन्त्यथ मेध्याभिरेवा

द्भिः प्रोक्षति तस्माद्वाऽ एताभ्यामुत्पुनाति ॥ प ॥ सऽ उत्पुनाति सवितुर्वः प्रसवऽ उत्पुनाम्य

भि

च्छिद्रेण पवित्रेण सूर्यस्य रश्मिभिरिति सविता वै देवानां प्रसविता तत्सवितृप्रसूतऽ एवैत

दुत्पुनात्यच्छिद्रेण पवित्रेणेति यो वाऽ अयं पवतऽ एषोऽच्छिद्रं पवित्रमेतेनैतदाह सूर्यस्य र

श्मिभिरित्येते वाऽ उत्पवितारो यत्सूर्यस्य रश्मयस्तस्मादाह सूर्यस्य रश्मिभिरिति ॥ ६ ॥

ताः सव्ये पाणौ कृत्वा ॥ दक्षिणेनाङ्गुल्युपसृजत्येवैनाऽ एतन्महयत्येव देवीरापोऽअ

श्री:

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

ग्रेगुवोऽअग्रेपुवऽइति देव्यो ह्यापस्तस्मादाह देवीरापऽइत्यग्रेगुवऽइति तायत्समुद्रं ग
च्छन्ति तेनाग्रेगुवोऽग्रेपुवऽइति तायत्प्रथमाः सोमस्य राज्ञो भक्षयन्ति तेनाग्रेपुवोऽग्रऽइममद्य
यज्ञन्नयताग्रे यज्ञपतिꣳ सुधातुं यज्ञपतिन्देवयुवमिति साधु यज्ञꣳ साधु यजमानमित्ये
वैतदाह ॥ ७ ॥ युष्माऽइन्द्रोवृणीत वृत्रतूर्य्यऽइति ।ऽएताऽउहीन्द्रोवृणीत वृत्रेणा
स्पर्द्धमानऽएताभिर्ह्येनमहँस्तस्मादाह युष्माऽइन्द्रोवृणीत वृत्रतूर्य्यऽइति ॥ ८ ॥
यूयमिन्द्रमवृणीध्वं वृत्रतूर्य्यऽइति । एताऽउहीन्द्रमवृणत वृत्रेण स्पर्द्धमानमेता
भिर्ह्येनमहँस्तस्मादाह यूयमिन्द्रमवृणीध्वं वृत्रतूर्य्यऽइति ॥ ९ ॥ प्रोक्षितास्थेति ।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

श॰ ब्रा॰
१

तदेताभ्योनिह्नुतेथहविः प्रोक्षत्येकोवैप्रोक्षणस्यबन्धुर्म्मेध्यमेवैतत्करोति ॥१०॥ सप्रो
क्षति । अग्नयेत्वाजुष्टं प्रोक्षामीतितद्यस्यैदेवतायैहविर्भवतितस्यैमेध्यंकरोत्येवमेवयथा
पूर्व्वꣳ हवीꣳषिप्रोक्ष्य ॥११॥ अथयज्ञपात्राणिप्रोक्षति । दैव्यायकर्म्मणेशुन्धध्वन्देव
यज्यायाऽइति दैव्यायहिकर्म्मणेशुन्धतिदेवयज्यायैयद्वोऽशुद्धाः पराजघ्नुरिदंवस्तच्छु
न्धामीतितद्यदेषामत्राशुद्धस्तक्ष्णावान्योवामेध्यः कश्चित्पराहन्तितदेवैषामेतदद्भि
र्मेध्यंकरोतितस्मादाहयद्वोऽशुद्धाःपराजघ्नुरिदंवस्तच्छुन्धामीति ॥१२॥ ब्राह्मणम् ॥३॥
अथकृष्णाजिनमादत्ते । यज्ञस्यैवसर्व्वत्वाययज्ञोहदेवेभ्योपचक्राम सकृष्णोभूत्वाच

श्री॰
१

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

चार तस्य देवाऽअनुविद्य त्वचमेवावच्छायाजह्रुः ॥१॥ तस्य यानि शुक्लानि च कृष्णानि च लोमा
नि तान्यृचाञ्च साम्नाञ्च रूपं यानि शुक्लानि तानि साम्नां रूपं यानि कृष्णानि तान्यृचां य
दि वेतरथा यान्येव कृष्णानि तानि साम्नां रूपं यानि शुक्लानि तान्यृचां यान्येव बभ्रूणीव
हरीणि तानि यजुषां रूपम् ॥२॥ सैषा त्रयी विद्या यज्ञः । तस्याऽएतच्छिल्पमेष वर्णस्तत्कृ
ष्णाजिनं भवति यज्ञस्यैव सर्वत्वाय तस्मात्कृष्णाजिनमधि दीक्षन्ते यज्ञस्यैव सर्वत्वाय त
स्मादध्यवहननमधिपेषणं भवत्यस्कन्नं हविरसदिति तद्यदेवात्राणु वापि स्थूलं वा स्कन्दा
त्तद्यज्ञे प्रतितिष्ठादिति तस्मादध्यवहननमधिपेषणं भवति ॥३॥ अथ कृष्णाजिनमाद

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

श. ब्रा. न्ते॥ शर्म्मासीति चर्म्म वाऽएतत्कृष्णस्य तदस्य तन्मानुषꣳ शर्म्म देवत्रा तस्मादाह शर्म्मासीति तदव
११ धूनोत्यवधूतꣳ रक्षोऽवधूताऽअरातयऽइति तन्नाष्ट्राऽएवैतद्रक्षाꣳस्यतोऽपहन्त्यपि तत्त्वेव पा
त्रासत्येव धूनोति यदस्यामेध्यमभूत्तदस्यैतदवधूनोति ॥४॥ अर्द्धः ॥६१॥ तत्प्राचीनग्री
वमुपस्तृणाति। अदित्यास्त्वगसि प्रति त्वादितिर्वेत्त्वितीयं वै पृथिव्यदितिस्तस्याऽअस्यै त्व
ग्यदिदमस्यामधि किंच तस्मादाहादित्यास्त्वगसीति प्रति त्वादितिर्वेत्त्विति प्रति हि स्वः सञ्जा
नीतेति तत्संज्ञामेवैतत्कृष्णाजिनाय च वदति नेदन्योन्यꣳ हिनसातऽइत्यभिनिहितमेव सव्ये
नपाणिना भवति ॥५॥ अथ दक्षिणतोलूखलमाहरति। नेदिह पुरा नाष्ट्रा रक्षाꣳस्यावि

श्रीः
११

ग्रानिति ब्राह्मणो हि रक्षसामपहन्ता तस्मादभिनिहितमेव सज्येन पाणिना भवति ॥ ३ ॥ अ
थोलूखलन्निदधाति । अद्रिरसि वानस्पत्यो ग्रावासि पृथुबुध्न ऽ इति वानस्पत्यो वा एष सोमᳪ
राजानं ग्रावभिरभिषुण्वन्त्येवमेवैतदुलूखलमुसलाभ्यां दृषदुपलाभ्याᳪ हविर्यज्ञमभिषु
णोत्यद्रय ऽ इति ह्येतेषामेकन्नाम तस्मादाहाद्रिरसीति वानस्पत्य ऽ इति वानस्पत्यो ह्येष ग्रा
वासि पृथुबुध्न ऽ इति ग्रावा ह्येष पृथुबुध्नो ह्येष प्रति त्वादित्यास्त्वग्वेत्त्विति तत्संज्ञामेवैतत्कृ
ष्णाजिनाय च वदति नेदन्योन्यᳪ हिनसात ऽ इति ॥ ७ ॥ अथ हविरावपति । अग्नेस्तनूरसि वा
चो विसर्जनमिति यज्ञो हि तेनाग्नेस्तनूर्वाचो विसर्जनमिति यां वा ऽ अमूᳪ हविर्ग्रहीष्यन्वाचं

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

श·ब्रा·
१२

यज्ञस्यत्रवै तांविसृजते तद्युदेतामुत्रवाचंविसृजतऽस्यहियज्ञऽउलूखलेप्रत्यष्ठादेयहिप्रासा
रितस्मादाह वाचोविसर्जनमिति ॥८॥ सयदि पुरामानुषींवाचंव्याहरेत् । तत्रोवैष्णवीमृचंवा
यजुर्वाजपेद्यज्ञोवैविष्णुस्तद्यज्ञंपुनरारभते तस्योहैषाप्रायश्चित्तिर्देववीतयेत्वागृह्णामीति
देवानवद्धियुहि हविर्गृह्णाते ॥९॥ अथमुसलमादत्ते । बृहद्ग्रावासिवानस्पत्यऽइति बृहद्ग्रा
वाह्येषवानस्पत्योह्येषतदेवदधातिसऽइदंदेवेभ्योहविः शमीष्वसुशमिशमीष्वेतिसऽइ
दंदेवेभ्योहविः संस्कुरुसाधुसंस्कुर्वित्येवैतदाह ॥१०॥ अथहविष्कृतमुद्वादय
ति । हविष्कृदेहि हविष्कृदेहीति वाग्वैहविष्कृद्वाचमेवैतद्विसृजते वाग्वैयज्ञस्तद्यज्ञ

श्री:
१२

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

मेवैतत्त्वष्टुरूपंहूयते॥११॥तानिवाऽएतानि।चत्वारिवाचऽएहीतिब्राह्मणस्यागह्याद्रवेतिवै
श्यस्यचराजन्यबन्धोश्चाधावेतिशूद्रस्यसयएवब्राह्मणस्यतदाहेहीतिसयज्ञियतममेतदुह
वैवाचःशान्ततमंयदेहीतितस्मादेहीत्येवब्रूयात्॥१२॥तद्धस्मैतत्पुराजायैव हविष्कृ
दुपोत्तिष्ठतितदिदमप्येतर्हियऽएवकश्चोपोत्तिष्ठतिसएवैषहविष्कृत्तमुहाद्वयतितद्धैके
दृषदुपलेसमाहन्तितद्यदेतामत्रवाचंप्रत्युद्वादयन्ति॥१३॥मनोर्हवाऽऋषभऽआस।
तस्मिन्नसुरघ्नीसपत्नघ्नीवाक्प्रविष्टासतस्यहस्मश्वसथाद्रवथादसुररक्षसानिमृद्य
मानानियन्तितेहासुराःसमूदिरेपापंबतनोऽयमृषभःसचतेकथन्न्विमंदभ्नुयामेतिकि

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

श. ब्रा.
१२

लाताकुलीऽइतिहासुरब्रह्मावासतुः ॥१४॥ तौहोचतुः। श्रद्धादेवो वै मनुरावन्नुवेदावेति
तौहागत्योचतुर्मनो याजयावत्वेति केनेत्यनेनर्षभेणेति तथेति तस्यालब्धस्य सा वागप
चक्राम ॥१५॥ सा मनोरेव जायां मनावीं प्रविवेश। तस्यै हस्म यत्र वदन्त्यै शृण्वन्ति ततो हस्मै
वासुररक्षसानि मृध्यमानानि यन्ति ते हासुराः समूदिरेऽइतो वै नः पापीयः सचते भूयो हि मा
नुषी वाग्वदतीति किलाताकुली हैवोचतुः श्रद्धादेवो वै मनुरावन्न्वेव वेदावेति तौ हागत्यो
चतुर्मनो याजयाव त्वेति केनेत्यनयैव जाययेति तथेति तस्याऽआलब्धायै सा वागपचक्रा
म॥ सा यज्ञमेव यज्ञपात्राणि प्रविवेश। ततो हैनां नाशेकतुर्निर्हन्तुं सैषासुरघ्नी वा

१६॥

श्रीः
१२

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

गृह्णति स यस्य हैवंविदुषऽएतामन्त्रब्राचं प्रत्युद्वादयन्ति पापीयाꣳसो हैवास्य स-
पत्ना भवन्ति ॥ १७ ॥ स समाहन्ति । कुक्कुटोसि मधुजिह्वऽइति मधुजिह्वो वै स देवेभ्य
ऽआसीद्विषजिह्वोऽसुरेभ्यः स यो देवेभ्यऽआसीः स नऽएधीत्येवैतदाह इषमूर्ज्ज
मावद त्वया वयꣳ संघातꣳ संघातं जेष्मेति नात्र तिरोहितमिवास्ति ॥ १८ ॥ अथ शू
र्प्पमादत्ते । वर्षवृद्धमसीति वर्षवृद्धꣳ ह्येतद्यदि नडानां यदि वेणूनां यदीषीका
णां वर्षमुह्येवैता वर्द्धयति ॥ १९ ॥ अथ हविर्न्निर्वपति । प्रति त्वा वर्षवृद्धं वेत्त्विति
वर्षवृद्धाऽउह्येवैते यदि व्रीहयो यदि यवा वर्षमुह्येवैतान्वर्द्धयति तत्संज्ञामेवै

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

श· ब्रा· तच्छूर्पायचघदति नेदन्योन्यꣳ हिनसातऽइति ॥२०॥ अथ निष्पुनाति । परापूतꣳ रक्षः
१४ परापूताऽअरातयऽइत्यथ तुषान्प्रहन्त्यपहतꣳ रक्षऽइति तन्नाष्ट्राऽएवैतद्रक्षाꣳ
स्यतोपहन्ति ॥२१॥ अथापविनक्ति । वायुर्वोविविनक्त्वित्ययं वै वायुर्योयं पवतऽए
षऽइदꣳ सर्वं विविनक्ति यदिदं किंच विविच्यते तदेनानेषऽएवैतद्विविनꣳसुष क्ति
देतऽएतत्वा पुवन्ति यत्रैतानप्यपविनक्ति ॥२२॥ अथानुमन्त्रयते । देवोवः सवि
ता हिरण्यपाणिः प्रतिगृभ्णात्वछिद्रेण पाणिनेत्यसु प्रतिगृह्णातऽअसन्नित्यथ
त्रिः फलीकरोति त्रिवृद्धि यज्ञः ॥ तद्के देवेभ्यः शुन्धध्वं देवेभ्यः शुन्धध्वमि श्रीः
२८

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

तिफलीकुर्वन्तितदुतथानकुर्यादादिष्टंवाऽएतद्देवतायैहविर्भवत्यथैतद्वैश्वदेवंकरोति
यदाहदेवेभ्यःशुन्धध्वमितितस्मादुतूष्णीमेवफलीकुर्यात् ॥२४॥ ब्रा
ह्मणम् ॥ अध्यायः ॥१॥ सर्वेकपालान्येवान्यतरऽउपदधाति।इदंपलेऽअन्यतरस्तद्वा
ऽएतदुभयꣳसहक्रियतेतद्यदेतदुभयꣳसहक्रियते ॥१॥ शिरोहवाऽएतद्यज्ञस्ययत्पु
रोडाशःसयान्येवेमानिशीर्ष्णःकपालान्येतान्येवास्यकपालानिमस्तिष्कऽएवास्यपिष्टा
नितद्वाऽएतदेकमङ्गमेकꣳसहकरवावसमानंकरवावेतितस्माद्वाऽएतदुभयꣳसह
क्रियते ॥२॥ सवःकपालान्युपदधाति।सऽउपवेषमादत्तेधृष्टिरसीतिसयदेनेनाग्निं

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

धृष्णुरिव वोपचरति तेन धृष्टिरथ यदेनेन यज्ञ ऽउपालभन्त ऽउपैव वा ऽएनेनैतद्वेष्टि
तस्मादुपवेषो नाम ॥३॥ तेन प्राचोऽङ्गारानुदूहति । अपाग्ने ऽअग्निमामादं जहि निष्क्र
व्यादᳪं सेधेत्ययं वा ऽआमाद्येनेदं मनुष्याः पक्वाश्नन्त्यथ येन पुरुषं दहन्ति स क्र
व्यादेतावेवैतदुभावतोऽपहन्ति ॥४॥ अथाङ्गारमास्कौति । आ देवयजं वहेति यो देवया
त्तस्मिन्हवीᳪंषि श्रपयाम तस्मिन्यज्ञं तनवामहा ऽइति तस्माद्वा ऽआस्कौति ॥५॥ तं मध्यमे
न कपालेनाभ्युपदधाति । देवा ह वै यज्ञं तन्वानास्ते ऽसुररक्षसेभ्य आसङ्गाद्बिभयाञ्चक्रुर्ने
न्नो ऽधस्तान्नाष्ट्रा रक्षाᳪंस्युपोत्तिष्ठानित्यग्निर्हि रक्षसामपहन्ता तस्मादेवमुपदधाति

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

तद्यदेवऽस्य भवति नान्योऽस्याहि यजुष्कृतो मेध्यस्तस्मान्मध्यमेन कपालेनाभ्युपदधा
ति ॥ ६ ॥ सऽउपदधाति । ध्रुवमसि पृथिवीं दृꣳहेति पृथिव्याऽएवैनद्रूपेणैतद्देवदृꣳहत्य
तेनैव द्विषन्तं भ्रातृव्यमवबाधते ब्रह्मवनि त्वा क्षत्रवनि सजातवन्युपदधामि भ्रातृव्यस्य
वधायेति ब्रह्म वै यजुःष्याशीस्तद्ब्रह्म च क्षत्रं चाशास्तऽउभे वीर्ये सजातवनीति भूमा वै स
जातास्तद्भूमानमाशास्तऽउपदधामि भ्रातृव्यस्य वधायेति यदि नाभिचरेद्यद्युऽअभिचरे
दमुष्य वधायेति ब्रूयादभिनिहितमेव सव्यस्य पाणेरङ्गुल्या भवति ॥ ७ ॥ अथाङ्गारमा
दत्ते । नेदिह पुरा नाष्ट्रा रक्षाꣳस्याविशानिति ब्राह्मणो हि रक्षसामपहन्ता तस्मा

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

रभिनिहितमेवमस्यपाप्मनोरक्षं ल्या भवति ॥८॥ अथाङ्गारमभ्यूहति । अग्नेर्ब्रह्मगृभ्णी
ष्वेति नेदिह पुरा नाष्ट्रा रक्षांस्याविशानित्यग्निर्हि रक्षसामपहन्ता तस्मादेनमभ्यूह
ति ॥९॥ अथ यत्पश्चात्तदुपदधाति । धरुणमस्यन्तरिक्षं दृंह हेत्यन्तरिक्षस्यैवरूपेणै
तद्देवदृंह इत्येतैनैवद्विषन्तं भ्रातृव्यमवबाधते ब्रह्मवनि त्वा क्षत्रवनि सजातवन्युप
दधामि भ्रातृव्यस्यैव धायेति ॥१०॥ अथ यत्पुरस्तात्तदुपदधाति । धर्त्रमसि दिवं दृंह
हेति दिवऽएवरूपेणैतद्देवदृंह इत्येतैनैव-- वधायेति ॥११॥ अथ यद्दक्षिणतस्तदुप
दधाति । विश्वाभ्यऽआशाभ्यऽउपदधामीति सर्वा दिमांह्योकानीति चतुर्थमसि वानवाते

भ्यस्त्वा

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

नैवेनं द्विषन्तं भ्रातृव्यमवबाधते न ह्वैनं यदिमांल्लोकानति चतुर्थमस्ति वा न वा तद्य
द्विश्वाऽआशास्तस्मादहृिच्चिश्वाभ्यस्त्वाशाभ्यऽउपदधामीति सर्वाणि वै चेतराणि रूपाण्या
न्युपदधाति चित्तस्थोर्ध्वचितऽइति वा ॥१२॥ अथाङ्गारे स्म्यूहति । भृगूणामङ्गिरसां तपसा
तप्यध्वमित्येतद्वै तेजिष्ठं तेजो यद्भृग्वङ्गिरसां ७ सुतप्तान्यसन्निति तस्मादेनमभ्यूहति
॥१३॥ अथ यो दृषदुपलेऽउपदधाति । स कृष्णाजिनमादत्ते शर्मासीति तदव धूनोत्य
वधूतꣳ रक्षोऽवधूताऽअरातयऽइति सो सावेव बध्नन् प्रतीचीनग्रीवमुपस्तृणा
त्यदित्यास्त्वगसि प्रति त्वादितिर्वेत्त्विति सो सावेव बन्धुः ॥१४॥ अथ दृषदमुपदधा

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

ति। धिषणासि पर्व्वती प्रति त्वादित्यास्त्वग्वेत्त्विति धिषणा हि पर्व्वती हि प्रति त्वादित्यास्त्व
ग्वेत्त्विति तत्संग्राममेवैतत्कृष्णाजिनाय च द्वदति नेदन्योन्यꣳ हिनसावऽइतीयमेवैषा पृ
थिवी रूपेण ॥१५॥ अथ शम्यामुदीचीनाग्रामुपदधाति। दिवस्कम्भनीरसीत्यन्तरिक्ष
मेव रूपेणान्तरिक्षेण ह्रीमे द्यावापृथिवी विष्टब्धे तस्मादाह दिवस्कम्भनीरसीति ॥१६॥
अथोपलामुपदधाति। धिषणासि पार्व्वतेयी प्रति त्वा पर्व्वती वेत्त्विति कनीयसी ह्येषे
षा दुहितेव भवति तस्मादाह पार्व्वतेयीति प्रति त्वा पर्व्वती वेत्त्विति प्रति हि स्वः सञ्जानी
ते तत्संग्राममेवैतद्दृषदुपलाभ्यां वदति नेदन्योन्यꣳ हिनसातऽइति घोरे वैषा रूपेण

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

हनूऽएवदृषदुपलेजिह्वैवशम्यातस्माच्छम्ययासमाहन्तिजिह्वयावदति॥१७॥
अथहविरधिवपति।धान्यमसिधिनुहिदेवानितिधान्यं हि देवान्धिनवदि
त्युहिहविर्गृह्णाते॥१८॥अथपिनष्टि।प्राणायत्वोदानायत्वाव्यानायत्वादीर्घा
मनुप्रसितिमायुषेधामितिप्रोहतिदेवोवःसविताहिरण्यपाणिःप्रतिगृभ्णा
त्वच्छिद्रेणपाणिनाचक्षुषेत्वेति॥१९॥ ॥ब्राह्मणम्॥१॥ ॥तद्यदेवंपिनष्टि
जीवंवैदेवानांहविरमृतममृतानामथैतदुलूखलमुसलाभ्यांदृष
दुपलाभ्यांहविर्यज्ञंघ्नन्ति॥२०॥सयदाहप्राणायत्वोदानायत्वेतित

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

त्वाष्ट्रो दामोऽद धातिध्यामायत्वेति तद्ध्यामं द धाति दीर्घामनुप्रसितिमायुषे धामिति तदायु
र्दधाति देवो वः सविता हिरण्यपाणिः प्रतिगृभ्णात्वछिद्रेण पाणिना सुप्रतिगृहीतान्य
सन्निति चक्षुषे त्वेति तच्चक्षुर्दधात्येतानि वै जीवतो भवन्त्येवमु हैतज्जीवमेव देवानां
हविर्भवत्यमृतममृतानां तस्माद्देवं पिनष्टि पिष्टैः पन्ति पिष्टान्यभीन्धते कपालानि ॥२४॥
अथैक ऽआज्यं निर्वपति । यद्वाऽआदिष्टं देवतायै हविर्गृह्णाति यावद्देवत्यं तद्भवति तदि
तरेणाय जुषा गृह्णाति न वाऽएतत्कस्यै चन देवतायै हविर्गृह्णन्नादिशति यदाज्यं
तस्मादनिरुक्तेन यजुषा गृह्णाति महीनाम्पयोसीति मह्यो ऽइति ह्वा ऽएतासामेके

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

नामयज्ञंतासांवाऽएतत्तृप्तंभवतितस्मादाहमहीनांपयोसीत्येवमुहास्यैतत्स्व
नुयजुषैवगृहीतंभवतितस्माद्देवाहमहीनांपयोसीति ॥२२॥ ब्राह्मणम् ॥५॥२.१॥
पवित्रवतिसंवपति। पात्र्यांपवित्रेऽअवधायदेवस्यत्वासवितुःप्रसवेऽश्विनोर्बाहु
भ्यांपूष्णोहस्ताभ्याᳩंसंवपामीतिसोसावेवैतस्ययजुषोबन्धुः॥१॥अथान्तर्वे
द्युपविशति। अथैकऽउपसर्जनीभिरैतिताऽआनयतिताःपवित्राभ्यांप्रतिगृह्णा
तिसमापऽओषधीभिरितिसᳩंह्येतदापऽओषधिभिरेताभिःपिष्टाभिःसङ्गच्छ
न्तेसमोषधयोरसेनेतिसᳩंह्येतदोषधयोरसेनैताःपिष्टाऽअद्भिःसङ्गच्छ

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

नऽआपो ह्येतासाꣳ रसः सꣳरेवतीर्जगतीभिः पृच्यन्तामिति रेवत्यऽआपो जगत्यऽ
ओषधयस्ताऽउह्येतदुभय्यः संपृच्यन्ते सं मधुमतीर्मधुमतीभिः पृच्यन्तामिति सꣳ
रसवत्यो रसवतीभिः पृच्यन्तामित्येवैतदाह ॥२॥ अथ संयौति। जनयत्यै त्वा संयौमी
ति यथा श्रियेन्नाद्याय माः प्रजा यजमानाय यच्छेदेवं वैतत्संयौत्यधि वक्ष्यन्नेवैवं सं
यौति यथा वाऽअधिवृक्णोग्नेरधिजायेतैवं वैतत्संयौति ॥३॥ अथ द्वेधा करोति। य
दिद्वे हविषी भवतः पौर्णमास्यां वै द्वे हविषी भवतः स यत्र पुनर्न सꣳहरिष्यन्स्या
त्तदभिमृशतीदमग्नेरिदमग्नीषोमयोरिति नानावाऽएतदग्रे हविर्गृह्णाति त

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

त्स्म हाव गृह्णाति तस्मद्धापि यजति तन्तु नर्त्तो नाकरोति तस्मादेव मभिमृशत्यधिवृक्षा
न्त्येवैष पुरोऽग्नमधिश्रयत्यसावाज्यम् ॥४॥ तद्धाऽएतत् । उभयतः सह क्रियेतेत
यदेतदुभयतः सह क्रियेते द्वौ ह वाऽएषऽआत्मनो यज्ञस्य यदाज्यमद्वौ यदिदंह
विर्भवति सयश्चासावद्वौ यऽउ चायमद्वेस्ताऽउभावग्निं गमयावेति तस्माद्धाऽए
तदुभयतः सह क्रियतऽएवमु हैषऽआत्मा यज्ञस्य सन्धीयते ॥५॥ सोऽसावाज्यम
धिश्रयति । इषे त्वेति वृष्टिं तदाह यदाहेषे त्वेति तस्मान्नहु हासयत्यूर्जे त्वेति यो
वृष्टाद् ऊर्ग्रसो जायते तस्मै तदाह ॥६॥ अथ पुरोऽग्नमधिवृणक्ति । घर्मोऽसी

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

श· ब्रा· तियज्ञमेवैतत्करोति यथा घर्म्मं प्रवृञ्ज्यादेवं प्रवृणक्ति धि श्वायुरिति तदायुर्द
२ धाति॥७॥ तम्प्रथयति। उरु प्रथाऽउरु प्रथस्वेति प्रथयत्येवैनमेतदुरु ते यज्ञप
तिः प्रथतामिति यजमानो वै यज्ञपतिस्तद्यजमानायैवैतदाशिषमाशास्ते॥८॥ त
न्नसत्राप्रथुं कुर्यात्। मानवर्द्धं ह कुर्याद्यत्प्रथुं कुर्याद्व्यृद्धं वै तद्यज्ञस्य यन्मानु
षन्नेद्व्यृद्धं यज्ञे करवाणीति तस्मान्नसत्राप्रथुं कुर्यात्॥९॥ अश्वशफमात्रं
कुर्यादित्यु हैकऽआहुः। कस्तद्वेद यावानश्वशफो यावन्तमेव स्वयं मनसा न
सत्राप्रथुं मन्येतैवं कुर्यात्॥१०॥ तमद्भिरभिमृशति। सकृद्वा त्रिर्वा तद्यदेवा श्रीः
२

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

स्यात्राव घ्नन्तो वापिऽघ्नन्तो वा क्षिण्वन्ति वा विध्यन्ति वा यद्ध हिनस्ति तास्तापस्तदद्भिः
शान्त्या शमयन्ति तदद्भिः सन्दधाति तस्मादद्भिरभिमृशति ॥११॥ सोभिमृ(
शति। अग्निष्टे त्वचं माहिंसीदित्यग्निना वा ऽ एनमेतदभितप्यन्नभव
त्येष ते त्वचं माहिंसीदित्येवैतदाह ॥१२॥ तं पर्यग्निष्करोति। अच्छिद्र
मेवैनमेतदग्निना परिगृह्णाति नेदेनं नाष्ट्रा रक्षांसि प्रमृशानित्य(
ग्निर्हि रक्षसामपहन्ता तस्मात्पर्यग्निष्करोति ॥१३॥ तं श्रपयति। दे
वस्त्वा सविता श्रपयत्विति न वा ऽ एतस्य मनुष्याः श्रपयितारो देवो ह्येष

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

श· ब्रा·
२१

तदेनन्देवऽएवसविताऽर्पयतिवर्षिष्ठेधिनाकऽइतिदेवत्रोऽएतदाहयदा
हवर्षिष्ठेधिनाकऽइतितमभिमृशतिएतंवैदानिदधतितस्माद्वाऽअभिमृशति॥
१४॥सोभिमृशति।माभेर्मासंविक्थाऽइतिमात्वंभैषीर्मासंविक्थायत्त्वाहममा
नुषंसन्तंमानुषोभिमृशामीत्येवैतदाह॥१५॥यद्वाऽएतोथाभिवासयति।नेदेन
मुपरिष्टान्नाष्ट्रारक्षांस्यवपश्यानितिनेद्वेवनग्नऽइवशुषितऽइवशयाताऽइत्यु
चैवतस्माद्वाऽअभिवासयति॥१६॥सोभिवासयति।अतमेरुर्यज्ञोऽतमेरुर्यजमा
नस्यप्रजाभूयादितिनेदेतदनुयज्ञोवायजमानोवाताम्याद्युदिदमभिवासयामी

श्रीः
२१

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

न्ति तस्मादेवमभिवासयन्ति ॥१७॥ अथ पात्रीनिर्णेजनम् । अङ्गुलिप्रणेजनमाप्त्ये
भ्यो निनयन्ति तद्यदाप्त्येभ्यो निनयन्ति ॥१८॥ ॥ब्राह्मणम्॥६॥ प्रथमः प्रपाठकः ॥ क
ण्डिकासंख्या ॥१२१॥ ॥चतुर्द्धाविहितो ह वाऽ अग्रेग्निरास । स यमग्रेग्निꣳ होत्रा
य प्रावृणत स प्राधन्वद्यं द्वितीयं प्रावृणत स प्रैवाधन्वद्यं तृतीयं प्रावृणत स प्रैवाध
न्वदथ योयमेतर्ह्यग्निः स भीषा निलिल्ये सोपः प्रविवेश तं देवाऽ अनुविद्य सहसै
वाद्भ्यऽ आनिन्युः सोपोभितिष्ठेवावष्ठ्यूता स्थ याऽ अप्रपदनं स्थ याभ्यो वो मामका
मं नयन्तीति ततऽ आप्त्याः सम्बभूवुस्त्रितो द्वितऽ एकतः ॥१॥ तऽ इन्द्रेण सह चेरुः ।प

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

श॰ ब्रा॰
२२

ये देंवा इस्मणोरा आनमनुचरति स यत्र त्रिशीर्षाणं त्वाष्ट्रं विश्वरूपं जघान तस्य हैते
पि वध्यस्य विदाञ्चक्रुः शश्वद्धैनं त्रितऽएव जघानात्यह तदिन्द्रो मुच्यत देवो हि सः
॥२॥ तऽउ हैतऽऊचुः। उपैवेमऽएनो गच्छन्तु यऽएतस्य वध्यस्यावेदिषुरिति किमिति यज्ञ
ऽएवैषु मृष्टामिति तदेभ्यऽएतद्यज्ञो मृष्टे यदेभ्यः पात्रीनिर्णेजनमङ्गुलिप्रणेजनं निन
यन्ति ॥३॥ तऽउ हाप्त्याऽऊचुः। अत्येव वयमिदमस्मत्परो नयामेति कमभीति यऽएवा
दक्षिणेन हविषा यजाताऽइति तस्मान्नादक्षिणेन हविषा यजेताप्त्येषु ह यज्ञो मृष्ट
ऽआप्त्याऽउ ह तस्मिन्मृजते योऽदक्षिणेन हविषा यजते ॥४॥ ततो देवाः। एतान्दर्वी

श्रीः
२२

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

पूर्णमासयो र्दक्षिणामकल्पयन्यदन्वाहार्यन्नेद दक्षिणा ४ हविरसदिति तन्नाना
नितनयति तथैभ्यो सममवद्ध्रुरोति तद भित परितन्तथैषा ५ स्रुतं भवति स निनयति त्रि
ताय त्वा द्वितायत्वैकताय त्वेति पशुर्हवा ऽ एष ऽ आलभ्यते यत्पुरोडाशः ॥ ६ ॥ पु
रुष ५ हवैदेवाः । अग्रेपशुमालेभिरे तस्यालब्धस्य मेधोपचक्राम सोऽश्वं प्रविवेश
तेऽश्वमालभन्त तस्यालब्धस्य मेधोपचक्राम स गां प्रविवेश ते गामा० सोविं प्रवि
वेश तेऽविमा०---० म सोऽजं प्रविवेश तेऽजमालभन्त तस्यालब्धस्य मेधोपचक्राम ॥ स
स ऽ इमां पृथिवीं प्रविवेश । तं खनन्त ऽ इवान्वीषुस्तमन्वविन्दं स्ताविमौ व्रीहियवौ त

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

श·ब्रा· स्मादप्येतावेतर्हि खनन्त-इवैवानुविन्दन्ति स यावद्वीर्यवद्ध वाऽअस्यैते सर्व्वे प

२२ शवऽआलब्धाः स्युस्तावद्वीर्यवद्धास्य हविरेव भवति यऽएवमेतद्वेदाथो सासम्प

द्यदाहुः पाङ्क्तः पशुरिति ॥७॥ यथापिष्टान्यथ लोमानि भवन्ति । यदापऽआनयत्य

थ त्वग्भवति यदा संयौत्यथ मांसं भवति संतत-इव हि स तर्हि भवति संततमि

व हि मांसं यदा शृतोऽथास्थि भवति दारुण-इव हि स तर्हि भवति दारुणमित्यस्थ्य

थ यदुद्वासयिष्यन्नभिघारयति तं मज्ज्ञानं दधात्येषो सा सम्पद्यदाहुः पाङ्क्तः

पशुरिति ॥८॥ स यं पुरुषमालभन्त । स किम्पुरुषोऽभवद्यावश्वं च गां चाश्वो गौरश्च श्री: २२

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

गवयश्चाभवतां यमविमालभन्त स उष्ट्रोऽभवद्यमजमालभन्त स शरभोऽभवत्तस्मा
देतेषां पशूनां नाशितव्यमपक्रान्तमेधा ह्येते पशवः ॥९॥ ॥ब्राह्मणम् ॥१॥
इन्द्रो ह यत्र वृत्राय वज्रं प्रजहार । स प्रहृतश्चतुर्द्धाभवत्तस्य स्फ्यस्तृतीयं वा या
वद्वा यूपस्तृतीयं वा यावद्वा रथस्तृतीयं वा यावद्वाथ यत्र प्राहरत्तच्छकलोऽशीर्य्य
त स पतित्वा शरोऽभवत्तस्माच्छरो नाम यदशीर्य्यतैवमु स चतुर्द्धा वज्रोऽभवत् ॥१॥
ततो द्वाभ्यां ब्राह्मणा यज्ञे चरन्ति द्वाभ्यां राजन्यबन्धवः संग्रामे यूपेन च स्फ्ये
न च ब्राह्मणा रथेन च शरेण च राजन्यबन्धवः ॥२॥ स यत्स्फ्यमादत्ते । यथैवात

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

श · ब्रा ·
२४

दिन्द्रो वृत्राय वज्रमुद्यछदेवमेवैष ऽएतंपाप्मने द्विषते भ्रातृव्याय वज्रमुद्यछतित
स्माद्वैस्फ्यमादत्ते ॥ ३ ॥ तमादत्ते । देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे ऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो
हस्ताभ्यामाददेऽध्वरकृतन्देवेभ्य ऽइति सविता वै देवानां प्रसविता तत्सवितृप्रसू
त ऽएवैनमेतदादत्ते ऽश्विनोर्बाहुभ्यामित्यश्विनावध्वर्यू तयोरेव बाहुभ्यामा
मादत्ते न स्वाभ्यां बाहुभ्यां वज्रो वा ऽएष तस्य न मनुष्यो भर्त्ता तमेताभिर्देवताभिरादत्ते ॥
४ ॥ आददेऽध्वरकृतन्देवेभ्य ऽइति । अध्वरो वै यज्ञो यज्ञकृतन्देवेभ्य ऽइत्येवैत
दाहतं सव्ये पाणौ कृत्वा दक्षिणेनाभिमृश्य जपति सꣳश्यत्येवैनमेतद्वज्र

श्रीः
२४

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

पति॥ प॥ सजपति। इन्द्रस्य बाहुरसि दक्षिणऽ इत्येष वै द्वीर्य्यवत्तमो यऽ इन्द्रस्य बाहु
र्द्दक्षिणस्तस्मादाहेन्द्रस्य बाहुरसि दक्षिणऽ इति सहस्रभृष्टिः शततेजाऽ इति सहस्रभृ
ष्टिर्व्वै स वज्रऽ आसीच्छततेजा यत्तं वज्र आयच्छत्तमेवैनं करोति॥ द्वा वायुरसि ति
ग्मतेजाऽ इति। एतद्वै तेजिष्ठं तेजो यदयं पवते योयं पवतऽ एष हीमांल्लोकांस्तिर्य्यङ्ङनु
पवते सत्र्छ्यत्येवैनमेतद्द्विषतो बधऽ इति यदि नाभिचरेद्यद्युऽ अभिचरेदमुष्य बध
ऽ इति ब्रूयात्तेन स्तृतः श्रितेन नात्मानमुपस्पृशति न पृथिवीं नेदनेन वज्रेणास्तृतः श्रि
तेनात्मानं च पृथिवीं च हिनसानीति तस्मान्नात्मानमुपस्पृशति न पृथिवीम्॥ ७॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

श॰ ब्रा॰
२५

देवाश्च वा ऽ असुराश्च । उभये प्राजापत्याः पस्पृधिरे ते ह स्मास्य यद्देवा ऽ असुराञ्जयन्ति
ततो ह स्मैवैनान्पुनरुपोत्तिष्ठन्ति ॥८॥ ते ह देवा ऽ ऊचुः । जयामो वा ऽ असुरांस्ततस्त्वेव
नः पुनरुपोत्तिष्ठन्ति कथन्न्वेनाननपजय्यं जयेमेति ॥९॥ स हाग्निरुवाच । उदञ्चो वै नः
पलाय्यमुच्यन्त ऽ इत्युदञ्चो ह स्मैवैभ्यः पलाय्य मुच्यन्ते ॥१०॥ स हाग्निरुवाच । अह
मुत्तरतः पर्येष्याम्यथ यूयमित ऽ उपसंरोत्स्यथ तान्त्संरुध्यैभिश्च लोकैरभि-
निधास्यामो यदु चेमांल्लोकानतिचतुर्थं ततः पुनर्न्न संहास्यन्त ऽ इति ॥११॥ सोऽग्नि
रुत्तरतः पर्यैत् । अथेम ऽ इत ऽ उपसमरुन्धंस्तान्त्संरुध्यैभिश्च लोकैरभिन्यदधु

श्री:
२५

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

यदु चेमाँल्लोकानति चतुर्थन्नतः पुनर्न्नसमाजिहत तदेतन्निदानेन यास्त्रम्ब यजुः
॥१२॥ स यो मावग्निदुत्तरतः पर्येति। अग्निर्वै यनिदानेन यान छ्वर्णुरवैँऽ उपस
ऽ स्तृणाति तान्सर्व्व स्वेभिर्ल्लोकैरभिनिदधाति यदु चेमाँल्लोकानति चतुर्थन्नतः
पुनर्न्नसज्जिहते तस्मादप्येतर्हि सुरा नसज्जिहते येनच्छ्वैवैनान्देवाऽअवाबाधन्तो ते
नैवैनान प्यतर्हि ब्राह्मणायज्ञेवबाधन्ते ॥१३॥ यऽउऽएव यजमाना पारातीयति।
यज्ञेन द्विष्टि तमेवैतदेभिर्ल्लोकैरभिनिदधाति यदु चेमाँल्लोकानति चतुर्थमस्याऽ
एव सर्व्वै हरत्यस्या ७ ह्रीमे सर्व्वे लोकाः प्रतिष्ठिताः किंऽहि हरेद्यदन्तरिक्षं हरा

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

ग

श॰ ब्रा॰ २८

मिद्विवꣳ हरामीति हरेत्तस्मादस्याऽऽसर्वमुद्धृतꣳ हरति ॥१४॥ अथ तृतीयमन्तर्धाय प्रहरति ।
नेदनेन वज्रेण सर्वꣳ हिनत पृथिवीꣳ हिनसानीति तस्मात्तृतीयमन्तर्धाय प्रहरति ॥१५॥
स प्रहरति । पृथिवि देवयजन्योषध्यास्ते मूलं मा हिꣳसिषमिति स यमिन्युत्तर मूलामिववाऽऽ
नामेतत्करोत्याददानस्तामेतदाहोषधीनान्ते मूलानि मा हिꣳसिषमिति व्रजं गच्छ गो
स्थानमित्यभिनिधास्यन्नेवैतदनपक्रामि करोति तस्मादनपक्रामि बध्नान्तेन तस्मादाह
व्रजं गच्छ गोस्थानमिति वर्षतु ते द्यौरिति यत्र वाऽअस्यैतत्खनन्तः क्रूरीकुर्वन्त्यपघ्नन्ति
शान्तिरापस्तदद्भिः शान्त्या शमयति तदद्भिः सन्दधाति तस्मादाह वर्षतु ते द्यौरि॰

श्री: २८

त्रिबधानदेवसवितः परमस्यां पृथिव्यामिति देवमेवैतत्सवितारमाहान्धेतमसिबधा
नेति यदाह परमस्यां पृथिव्यामिति शतेन पाशैरित्यमुचैतदाह योस्मान्द्वेष्टि यञ्चव
यन्द्विष्मस्तमतोमामौगिति यदिनाभिचरेद्यद्युऽअभिचरेदमुमतोमामौगिति ब्रूया
त् ॥१६॥ अथ द्वितीयं प्रहरति । अपाररुं पृथिव्यै देवयजनाद्वध्यासमित्यररुर्हवै
नामासुररक्षसमास तन्देवाऽअस्याऽअपाघ्नंतथोऽएवैनमेतदेषोस्याऽअपहन्ते
व्रजङ्गच्छ गोष्ठानं वर्षतु ते द्यौर्बधान देवसवितः परमस्यां पृथिव्यां शतेन पाशै
र्योस्मान्द्वेष्टि यञ्च वयं द्विष्मस्तमतोमामौगिति ॥१७॥ तमग्नीदभिनिदधाति ।

श॰ ब्रा॰
२७

अरोदिवं मापप्तऽ इति यत्र वै देवाऽ असुररक्षसमपाघ्नत स दिवमपिपतिष
न्नमग्निरभिन्यदधादरो दिवं मापप्तऽ इति स न दिवमपप्तद्योऽस्ये वैनमेतदध्वर्यु
रेवास्माल्लोकादन्तरेति दिवोऽग्नीन्तस्माद्देवङ्करोति ॥१८॥ अथ तृतीयं प्रहरति ।
इष्मस्त्वा द्यां मा स्कन्निति त्वयं वाऽ अस्येष्मो यमस्याऽ इमे रसं प्रजाऽ उपजीव
न्त्येष्मस्ते दिवं मापप्तद्दित्येवैतदाह व्रजङ्गच्छ गो०--मोमिति ॥१९॥ स वै त्रिः पर्यु
षाहरति । त्रयो वाऽ इमे लोकाऽ एभिरेवैनमेतल्लोकैरभिनिदधात्ययुक्तं वैतद्यदि
मे लोकाऽ अयुक्तं यद्युक्तं तस्मात्त्रिः पर्युषाहरति ॥२०॥ तूष्णीं चतुर्थं समस्य

श्रीः
२७

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

द्भिमाह्वोकानन्तिचतुर्थमग्निवानवानतेनैवैनद्द्विषन्तंभ्रातृव्यमवबाधतेनक्राव्येत
द्यद्भिमाह्वोकानन्तिचतुर्थमग्निवानवानओतयत्तूष्णींतस्मात्तूष्णींचतुर्थम्
॥२१॥ ॥ब्राह्मणम्॥ ॥२॥देवाश्च वाऽअसुराश्च । उभये प्राजापत्याः पस्पृधि
रे ततो देवाऽअनुव्यमिवासुरथ हासुरा मेनिरेऽस्माकमेवेदं खलु भुवनमिति ॥१॥ ते
होचुः । हन्तेमां पृथिवीं विभजामहै तां विभज्योपजीवामेति तामौक्ष्णैश्चर्मभिः पश्चा
त्प्राञ्चो विभजमानाऽअभीयुः ॥२॥ तद्वै देवाः शुश्रुवुः । विभजन्ते ह वाऽइमामसुराः
पृथिवीं प्रेत तदेष्यामो यत्रेमामसुरा विभजन्ते के ततः स्याम यदस्यै न भजेमहीति

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

श॰ ब्रा॰ तेयज्ञमेवविष्णुंपुरस्कृत्येयुः॥३॥तेहोचुः।अनुनोस्यांपृथिव्यामाभजतास्त्वेवनोप्य
२८ स्यांभागऽइतितेहासुराऽअसूयन्तऽइवोचुर्यावदेवैषविष्णुरभिशेतेतावद्वोदद्मऽ
इति॥४॥वामनोहविष्णुरास।तद्देवानजिहीडिरेमहद्वैनोदुर्येनोयज्ञसम्मितम
दुरिति।तेप्राञ्चंविष्णुंनिपाद्य।छन्दोभिरभितःपर्यगृह्णन्गायत्रेणत्वाछन्दसा
परिगृह्णामीतिदक्षिणतस्त्रैष्टुभेनत्वाछन्दसापरिगृह्णामीतिपश्चाज्जागतेन
त्वाछन्दसापरिगृह्णामीत्युत्तरतः॥६॥तंछन्दोभिरभितःपरिगृह्य।अग्निंपु
रस्तात्समाधायतेनार्चन्तःश्राम्यन्तश्चेरुस्तेनेमांसर्वांपृथिवींसमविन्दन्त श्रीः
२८

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

तद्यदेनेनेमांसर्वांसमविन्दन्तन्तस्माद्वेदिर्नामतस्मादाहुर्यावतीवेदिस्ताव
तीपृथिवीत्येतयाहीमांसर्वांसमविन्दन्तैवंहवाऽइमांसर्वांस
पत्नानांसंवृङ्क्ते निर्भजत्यस्यैसपत्नान्यऽएवमेतद्वेद॥७॥सोयंविष्णुर्ग्लानः
॥छन्दोभिरभितःपरिगृहीतोग्निःपुरस्तान्नापक्रमणमाससततऽएवौषधीनां
मूलान्युपमुम्लोच॥८॥तेहदेवाऽऊचुः।क्वनुविष्णुरभूत्क्वनुयज्ञोभूदितितेहोचु
श्छन्दोभिरभितःपरिगृहीतोग्निःपुरस्तान्नापक्रमणमस्त्यत्रैवान्विच्छतेतितं
खनन्तऽइवान्वीषुस्तंत्र्यङ्गुलेन्वविन्दंस्तस्मात्त्र्यङ्गुलावेदिःस्यात्तदुहापिपा

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

शु॰ ब्रा॰
२९

ग्निरस्याऽऊलामेवसौम्यस्याध्वरस्यवेदिंचक्रे॥९॥तदुतथानकुर्य्यात्।ओषधीनां
वैसमूलान्युपम्लोचतितस्मादोषधीनामेवमूलान्युच्छेत्तवैब्रूयाद्यन्त्वेवात्राक्षि
प्तमन्वविन्दंस्तस्माद्वेदिर्नाम॥१०॥तामनुविद्यान्तरेणपरिग्रहेणपर्य्यगृह्णन्।
सुक्षमाचासिशिवाचासीतिदक्षिणतऽइमामेवैतत्पृथिवींसंविद्यसुक्षमांशिवा
मकुर्वतस्योनाचासिसुषदाचासीतिपश्चादिमामेवैतत्पृथिवींसंविद्यस्योना
सुषदामकुर्वतोर्ज्जस्वतीचासिपयस्वतीचेत्युत्तरतऽइमामेवैतत्पृथिवींसं
विद्यरसवतीमुपजीवनीयामकुर्वत॥११॥सवैत्रिःपूर्वंपरिग्रहंपरिगृह्णाति।

श्रीः
२९

म. ला. मैक्षातवांकं चाजञ्जेपिदधातिहस्नस्रवतस्या आयतनमथयांयजुषापुरुषस्रवतस्या आ
५ यतनमथया ऽसावमृपुष्करपर्णमेवतस्या आयतनमेवं त्रीण्यष्टकः ॥ २१ ॥ तेवा एते ॥ उभे
एक चेहस्मएतन्नपुष्करपर्णमेतंपुरुषमपीत उभे हवस्मामेयजुरपीत एवंयेकेष्टकः ॥ २२
सएषएवमृत्युः । यएषएतस्मिन्मण्डलेपुरुषो यश्चायं दक्षिणेक्षन्पुरुषः सऽएषए
वं विद आत्माभवतिसयदैवांचिदस्माल्लोकात्प्रैत्यथैतमेवात्मानमभिसंभवतिसोमृ
तोभवतिमृत्युर्ह्यस्यात्माभवति ॥ २३ ॥ नैवेहवाऽइदमग्र आसीन्नैवसदासीत् ॥ इतिप्र

लोकेशः
५

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

पश्चितोभाति ॥१९॥ तमेतमग्निरित्यध्वर्यवउपासते ॥ यजुरित्येषहीदँ॰सर्वंयुनक्ति सामेतिछं॰
न्दोगाःएतस्मिन्हीदँ॰सर्वँ॰समानमुक्थमितिबह्वृचाःएषहीदँ॰सर्वमुत्थापयतियातु
रितियातुविदएतेनहीदँ॰सर्वंयतंविषमितिसर्पाःसर्पइतिसर्पविदऊर्गितिदेवारयिरितिम
नुष्यामायेत्यसुराःस्वधेतिपितरोदेवजनइतिदेवजनविदोरूपमितिगन्धर्वागन्धइत्यप्सर
सस्तंयथायथोपासतेतदेवभवतितद्धैनान्भूत्वावतितस्मादेनमेवंवित्सर्वैरेवैतैरुपासीतस
र्वँ॰हैतद्भवतिसर्वँ॰हैनमेतद्भूत्वावति ॥२०॥ सएषत्रीष्टकोग्निः। ऋगेकायजुरेकासामै॰

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

म. ब.

८

काऽसतीलोकंपरेत्यसर्वमग्निमनुविभवत्यथयदेकःएवतस्मादेकः॥१५॥तदाहुःएकोमन्त्युर्वहवा

इत्येकस्यवहवस्येतिहब्रूयाद्यदिहासावमुत्रतेनैकोथयदिहप्रजासुवहुधाव्याविधस्तेनोवहवः॥१६॥

तदाहुःअन्तिकेमन्त्युर्दूरइत्यान्तिकेचदूरेचेतिहब्रूयाद्यदिहायमितिध्यात्मंतेनान्तिकेथयदसा

वमुत्रतेनोदूरे॥१७॥तदेषश्लोकोभवति॥अन्नेभात्यपश्रितोरसना८ंसंक्षरेप्सतऽइतियदेतन्मण्ड

लंतपतितदन्नमथयएषएतस्मिन्मण्डलेपुरुषःसोन्नासएतस्मिन्नन्नेपश्रितोभातीत्यधिदेव

तम्॥१८॥अथाध्यात्मम्॥इदमेवशरीरमन्नमथयोयंदक्षिणेक्षन्पुरुषःसोन्नासएतस्मिन्नन्ने

लोके श्रः

८

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

पश्चितोभाति ।१९। तमेतमग्निरित्यध्वर्यवउपासते ।यजुरित्येषहीदꣳसर्वंयुनक्ति सामेति छ-
न्दोगाऽएतस्मिन्हीदꣳसर्वꣳसमानमुक्थमितिबह्वृचाऽएषहीदꣳसर्वमुत्थापयतियातु
रितियातुविदऽएतेनहीदꣳसर्वंयतंविषमितिसर्पाःसर्पइतिसर्पविदऊर्गितिदेवारयिरितिम
नुष्यामायेत्यसुराःस्वधेतिपितरोदेवजनइतिदेवजनविदोरूपमितिगन्धर्वागन्धइत्यप्सर
सस्तंयथायथोपासतेतदेवभवतितद्धैनान्भूत्वावतितस्मादेनमेवंवित्सर्वैरेवैतैरुपासीतस
र्वꣳहैतद्भवतिसर्वꣳहैनमेतद्भूत्वावति ।२०। सएषत्रीष्टकोग्निः । ऋगेकायजुरेकासामै-

एव लोकंपृणा । तामेष सर्वोऽग्निरभिसंपद्यते तस्यैतन्मिथुनं योयं सव्येक्षन्पुरुषोर्द्धमु हैतदात्मनो
यन्मिथुनं यदा वै सह मिथुनेनाथ सर्वोथ कृत्स्नः कृत्स्नतायै तद्यत्ते द्वे भवतो द्वन्द्वं हि मिथुनं
प्रजननं तस्माद्द्वे द्वे लोकंपृणे उपधीयेते तस्मादु द्वाभ्यां द्वाभ्यां चितिं प्राणयन्ति । ८ सऽएष एवे
न्द्रः । योयं दक्षिणेक्षन्पुरुषोथेयमिन्द्राणी ताभ्यां देवाऽएतां विधृतिमकुर्वन्नासिकां तस्माज्जा
यायाऽअन्ते नाश्नीयाद्वीर्यवान्हास्माज्जायते वीर्यवन्तमु ह सा जनयति । ९ यस्याऽअन्ते नाश्ना
ति । तदेतद्देवव्रतं राजन्यबन्धवो मनुष्याणामनुतमां गोपायन्ति तस्मादु तेषु वीर्यवाञ्जायते म

म·लो
२

नवाकावयसाꣳस्माक्षिप्रव्रेयेनंजनयति १०॥ तौहृदयस्याकाशंप्रत्यवेत्य। मिथुनीभवतस्तौयदा ग८वा २
मिथुनस्यांतंगच्छतोथहैतत्पुरुषःस्वपितितद्यथाहैवेदंमानुषस्यमिथुनस्यांतंसंविदइवभवत्ये
वꣳहैवैतदसंविदइवभवतिदैवꣳह्येतन्मिथुनंपरमोह्येषआनन्दः ११ तस्मादेवंवित्स्वप्यात्
लोक्यꣳहैतेऽएवतद्देवतेमिथुनेनप्रियेणधाम्नासमर्द्धयतितस्माद्धस्वपंतंधुरेवनबोधयेन्ने
देतेदेवतेमिथुनीभवंत्यौहिनसानीतितस्माद्धैतत्सुषुपुषःश्लेष्मणमिवमुखंभवत्येतेऽएवतद्दे
वतेरेतःसिंचतस्तस्माद्रेतसऽइदꣳसर्वꣳसंभवतियदिदंकिंच १२ सएषएवमृत्युः। यएषएतस्मि

लोकेऽः
३

न्मण्डलेपुरुषोयश्चायंदक्षिणेक्षन्पुरुषस्तस्यहैतस्यहृदयेपादावतिहितौतौहैतदाच्छिद्योत्क्रामति
सयदोत्क्रामत्यथहैतत्पुरुषोम्रियतेतस्मादुहैतत्प्रेतमाहुराच्छिद्यस्येति।१३।एषउएवप्राणः।एषहि
माःसर्वाःप्रजाःप्रणयतितस्यैतेप्राणाःस्वाःसयदास्वपित्यथैनमेतेप्राणाःस्वाअपियंतितस्मात्स्वा
प्ययःस्वाप्ययोहवैतꣳस्वप्नइत्याचक्षतेपरोक्षंपरोक्षकामाहिदेवाः।१४।सएतैःसुप्तः।नकस्यचन
वेदनमनसासंकल्पयतिनवाचान्नस्यरसंविजानातिनप्राणेनगन्धंविजानातिनचक्षुषापश्य
तिनश्रोत्रेणशृणोत्येतꣳहैतेतदापीताभवन्तिसएषएकःसन्प्रजासुबहुधाव्याविष्टस्तस्मादे

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

म·ले·
३

नवाकावयसाꣳस्याक्षिप्रज्ञ्येनंजनयति १०। तौ हृदयस्याकाशंप्रत्यवेत्य। मिथुनीभवतस्तौयदा गत्वा २
मिथुनस्यांतंगच्छतोथहैतत्पुरुषः स्वपिति तद्यथाहैवेदंमानुषस्यमिथुनस्यांतंसंविदऽइवभवत्ये
वꣳहैवैतदसंविदऽइवभवति देवꣳह्येतन्मिथुनंपरमोह्येषऽआनन्दः ११। तस्मादेवंवित्स्वप्यात्
लोक्यꣳहैतेऽएवतद्देवतेमिथुनेनप्रियेणधाम्नासमर्द्धयतितस्मादुहस्वपंतंधुरेवनबोधयेन्ने
देतेदेवतेमिथुनीभवंत्यौहिनस्मानीतितस्माहुरेतत्सुषुप्तुषः श्लेष्मणमिवमुखंभवत्येतेऽएवतद्दे
वतेरेतः सिंचतस्तस्माद्रेतसऽइदꣳसर्वꣳसंभवति यदिदंकिंच १२। सएषएवमृत्युः। यएषएतस्मि

लोकेत्राः
३

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

मण्डलेपुरुषोयश्चायंदक्षिणेक्षन्पुरुषस्तस्यहैतस्यहृदयेपादावतिहतौतौहैतदाच्छिद्योत्क्रामति
सयदोत्क्रामत्यथहैतत्पुरुषोम्रियतेतस्मादुहैतत्प्रेतमाहुरच्छेद्यस्येति।१३।एषउएवप्राणः।एषहि
माःसर्वाःप्रजाःप्रणयतितस्यैतेप्राणाःस्वाःसयदास्वपित्यथैनमेतेप्राणाःस्वाअपियंतितस्मात्स्वा
प्ययःस्वाप्ययोहवैतꣳस्वप्नइत्याचक्षतेपरोक्षंपरोक्षकामाहिदेवाः।१४।सएषसुप्तः।नकस्यचन
वेदनमनसासंकल्पयतिनवाचान्नस्यरसंविजानातिनप्राणेनगन्धंविजानातिनचक्षुषापश्य
तिनश्रोत्रेणशृणोत्येतꣳहैतेतदापीताभवन्तिसएषएकःसन्प्रजासुबहुधाव्याविष्टस्तस्माद

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

कासती लोकं परमास्तर्वमग्निमनुविभवत्यथ यदेकः एव तस्मादेकः १५ तदाहुः एको मृत्युर्बहवा
इत्येकश्च बहवश्चेति ह ब्रूयाद्यदहासावमुत्र तेनैकोऽथ यदिह प्रजासु बहुधा व्याविष्टस्तेनो बहवः १६
तदाहुः अन्तिके मृत्युर्दूरा इत्यन्तिके च दूरे चेति ह ब्रूयाद्यदहायमिहाध्यात्मं तेनान्तिकेऽथ यदसा
वमुत्र तेनो दूरे १७ तदेष श्लोको भवति अन्ने भास्यपश्रितो रसेनान्नं संक्षरेत्ऽ इति यदेतन्मण्ड
लं तपति तदन्नमथ य एष एतस्मिन्मण्डले पुरुषः सोऽन्नादः स एतस्मिन्नन्ने पश्रितो भातीत्यधिदैव
तम् १८ अथाध्यात्मम्। इदमेव शरीरमन्नमथ योऽयं दक्षिणेऽक्षन्पुरुषः सोऽन्नादः स एतस्मिन्नन्ने

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

म० त्न दंतत्पुरुष्कर पर्णमापो ह्येता ऽ आपः पुष्करपर्णमथ य एष एतस्मिन्मंडले पुरुषोयमे
२ वसयोयं हिरण्मयः पुरुषस्तदेतद्देवैतत्त्रयं संस्कृत्ये होप धत्ते तद्यजुःस्येवानु संस्था
मृड्डं मुक्तोमतितदे तमप्येति यः एष तपति तस्मादग्निल्लाद्रियेत परिहन्तुममुत्रह्येष तदा
ती भवत्यु ऽ एवाधियज्ञम् ॥ ६ ॥ अथाध्यात्मम् ॥ यदेतन्मंडलं तपति य एष रुक्मः इदं तच्छुक्लम
क्ष्णस्तथ यदेतदर्चिर्दीप्यते यच्चैतत्पुष्करपर्णमिदं तत्कृष्णमक्षन्नाप्यथ ऽ एष ऽ एतस्मि
न्मंडले पुरुषोयमयं अथ हिरण्मयः पुरुषोयमेव सयोयं दक्षिणेक्षन्पुरुषः ॥ ७ ॥ सं ऽ एष

लोकंपृणः
२

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

नं ३२ ४१२६

मण्डल ब्राह्मणानि

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

नं: ७७. ४१११

याज्ञवल्क्यशिक्षा

श्री ५ को सरकार

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

या·शि· श्रीगणेशोजयति अथातस्त्रैस्वर्यलक्षणंव्याख्यास्यामः उदात्तश्चानुदात्तश्चस्वरि
१ तश्चतथैवच॥लक्षणंवर्णयिष्यामिदैवतंस्थानमेवच १ शुक्लंसुवर्णंविजानीयान्नीचंलोहितमेवच
कृष्णमंतुस्वरितंविद्यादग्निरुच्चस्यदैवतम्॥ २ नीचेसोमंविजानीयात्स्वरितेसविताभवेत्॥उदात्तं
ब्राह्मणंविद्यान्नीचंक्षत्रियमेवच ३ वैश्यन्तुस्वरितंविद्यादुदात्तन्तुभरद्वाजम्॥नीचंगोतममि
त्याहुर्गार्ग्यन्तुस्वरितंविदुः ४ विद्यादुदात्तंगायत्रंनीचंत्रैष्टुभमेवच जागतंस्वरितंविद्यादेवं
५ मेवंनियोगतः ५ गान्धर्ववेदेयेप्रोक्ताःसप्तषड्जादयःस्वराः तएववेदेविज्ञेयास्त्रयउच्चादयःस्व
राः ६ उच्चौनिषादगान्धारौनीचावृषभधैवतौ शेषास्तुस्वरिताज्ञेयाःषड्जमध्यमपञ्चमाः ७
निमेषोमात्राकालःस्याद्विद्युत्कालेतिचापरे अक्षरान्तुल्ययोगत्वान्मात्रास्यात्सोमशर्मणः ८ हरिः ३

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

सूर्यरश्मिप्रतीकाशात्कणिकायत्रदृश्यते आणावस्यतुसामात्रामात्रातुचतुराणवा ९ मान
सेचाणवंविद्यात्कण्ठेविद्याद्द्विराणवम् त्रिराणवंतुजिह्वाग्रेनिःसृतंचान्तिकंविदुः १० अवग्र
हेतुयःकालःसोऽर्द्धमात्रोविधीयते प दयोरन्तरेकालेएकमात्राविधीयते ११ अचोर्द्धंतुह्रि
मात्रंस्यात्त्रिमात्रंस्याद्व्यानयोः रिक्तंतुपाणिमुत्क्षिप्यद्विमात्रेधारयेद्बुधः १२ प्रणवंतुप्लु
तंकुर्यात्प्राहुर्नैमित्तकास्तथा चाषस्तुवदतेमात्रांद्विमात्रंवायसोऽब्रवीत् १३ मयूरस्तुत्रिमा
त्रंवैमात्राणामितिसंस्थितिः वर्णोजातिस्तथामात्रागोत्रंछन्दश्चदैवतम् १४ एतत्सर्वंसमा
ख्यातंयाज्ञवल्क्येनधीमता अथाध्ययनविधिः प्रणवंप्राक्प्रयुञ्जीतव्याहृतीस्तदनन्त
रम् सावित्रींचानुपूर्वेणततोवेदान्समारभेत् १५ हस्तौतुसंयतौधार्यौजानुनोरुपरिस्थि

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

तौ गुरोरनुमतिंकुर्यात्पठन्नान्यमतिर्भवेत् १६ उरूभागेततौयेनुकरंन्यस्याथदक्षिणे
प्रसन्नमानसोभूत्वाकिञ्चिन्निम्नमधोमुखम् १७ कूर्मोङ्गानीवसंहृत्यचेष्टांदृष्टिंदिशात्मनः
स्वस्थःप्रशान्तोनिर्भीतोवर्णानुच्चारयेद्बुधः १८ नाभ्याहन्यान्ननिर्हन्यान्नगायेन्नैवकम्प
येत् यथैवोच्चरेद्वर्णांस्तथैवैतान्समापयेत् १९ निवेश्यदृष्टिंहस्ताग्रेशास्त्रार्थमनुचिन्तय
न् सममुच्चारयेद्वर्णान्हस्तेनचमुखेनच २० स्वरश्चैवतुहस्तश्चद्वावेतौयुगपत्स्थितौ हस्ता
द्भ्रष्टःस्वराद्भ्रष्टोनवेदफलमश्नुते २१ नकरालोनलम्बोष्ठोनाव्यक्तोनानुनासिकः ग
द्गदोबद्धजिह्वश्चनवर्णान्वक्तुमर्हति २२ प्रकृतिर्यस्यकल्याणीदन्तोष्ठौयस्यशोभनौ
प्रगल्भश्चविनीतश्चसवर्णान्वक्तुमर्हति २३ शङ्कितंभीतमुद्घुष्टमव्यक्तमानुनासिकम्

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

काकस्वरंशीर्षगतंतथास्थानविवर्जितम् २४ विस्वरंविरसंचैवविश्लिष्टंविषमाहतम् व्याकुलंतालु
हीनंचपाठदोषाश्चतुर्दश २५ संहितास्वारवकुलापदसंज्ञाभिराकुला क्रमसन्धिसमाकीर्णादु
स्तरामन्त्रसागरः २६ ऋक्संहितांत्रिरभ्यस्ययजुषांवासमाहितः साम्नांवासरहस्यांचसर्व
पापैःप्रमुच्यते २७ संहितानयतेसूर्यंपदानिशशिनःपदम् क्रमोपिनयतेसूक्ष्मंयत्नात्परम
नामयम् २८ आम्रपालाशबिल्वानामपामार्गशिरीषयोः वाग्यतःप्रातरुत्थायभक्षयेद
न्तधावनम् २९ खदिरश्चकदम्बश्चकरवीरकरञ्जकौ सर्वेकण्टकिनःपुण्याःक्षीरिणस्तु
यशस्विनः ३० तेनास्यकरणंसूक्ष्मंमाधुर्यंचोपजायते आदरंकुरुयत्नेनकरणंहितदात्म
कम् ३१ चुल्लुर्नीवःस्फुटोदण्डीस्वस्तिकोमुष्टिकाकृतिः एतेवैहस्तदोषाःस्युःपरश्चोतिस

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

पा.शि. ३ प्रम: ३२ हस्तहीनन्तुयोधीतेस्वरवर्णविवर्जितम् ऋग्यजुःसामभिर्दग्धोवियोनिमुपगच्छति
३३ ऋचोयजूंषिसामानिहस्तहीनानियःपठेत् अनृचोब्राह्मणस्तावद्यावत्स्वरन्नविन्दति
३४ हस्तेनाधीयमानस्यस्वरवर्णान्प्रयुञ्जतः ऋग्यजुःसामपूतस्यब्रह्मलोकोनहीयते ३५ न
कुर्वीतपदंदीर्घंनकुर्वीताविलम्बितम् पदस्यस्वरमोक्षन्तुयथाशीघ्रगतिर्हयः ३६ यथावाणीत
थापाणीरिक्तंतुपरिवर्जयेत् यत्रयत्रस्थितावाणीपाणिस्तत्रैवतिष्ठति ३७ यथाधनुष्मान्वित
तेनशरेक्षिपेत्पुनर्गुणः स्वस्थानंप्रतिपद्येततथाहस्तगतःस्वरः ३८ उत्तानंसोन्नतंकिञ्चित्सुव्य
क्ताङ्गुलिरञ्जितम् स्वरविङ्कारंकुर्यात्पादेन्वोद्गतागामिनम् ३९ मनुष्यतीर्थोच्चंकृत्वापि हरिः
ष्टतीर्थेजलंव्रजेत् नाभितंकरम्पष्ठेनुसुव्यक्ताङ्गुलिमोक्षणम् ४० अङ्गुष्ठस्यान्तरंपर्वय ३

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

सो

वर्णैरस्पष्टैर्वेत् प्रादेशास्यसमुद्देशात्सन्मात्रं चालयेत्करम् ४१ उदात्तंभुवि पातव्यंप्रचन्मासाग्रमे
वच हृत्प्रदेशेनुदात्तन्तुतिर्यग्जात्यादिकाः स्वराः ४२ स्वरितेत्र्यङ्गुलंविद्यान्निपातेनुअङ्गुलम् उ
त्थानेतुनवाङ्गुल्यमेतत्स्वरस्यलक्षणम् ४३ अङ्गुलंतुजात्यस्यहस्तस्यानुपथस्यच नश्यतु
भोगमात्रन्तुभूयस्तेनैववर्जयेत् ४४ अभ्यासार्थेद्रुतांवृत्तिंप्रयोगार्थेतुमध्यमाम् शिष्याणामु
पदेशार्थेकुर्याद्वृत्तिंविलम्बिताम् ४५ ऐन्द्रीतुमध्यमावृत्तिः प्राजापत्याविलम्बिता आग्नि
मारुतयोर्वृत्तिःसर्वशास्त्रेषुनिन्दिता ४६ मुष्ट्याकृतिर्मकारेतुनकारेतुनखवग्रहः अनुस्वा
रेद्वयोःक्षेपउभ्यासेङ्गुलिमोक्षणम् ४७ कँकारेचटकारेचङ्णोचाङ्गुलिनामनम् पश्चाङ्गु
ल्यंपकारेतुककारेकुराकृतिः ४८ उर्ध्वक्षेपाश्रयोयत्नावाअधःक्षेपाश्रयोभवेत्

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

या·शि·
४

एकैकामुत्सृजेद्धीरः स्वरितेनुभयं क्षिपेत् ४९ स्वरितेसममभिक्षिप्रे संयोगो यत्र दृश्यते द्विमात्रेतु
क्षिपेदेकां मात्रिके त्वभयं क्षिपेत् ५० अनुस्वाकुञ्चनं तत्र धावनुस्वारे त्वयां ह्रस्वम् दीर्घेरङ्गेचतर्ज
स्याः प्रसारः परिकीर्त्तितः ५१ ह्रस्वादग्रे भवेद्दीर्घो दीर्घादग्रे भवेत्त्रयु संयोगे च परे ह्रस्वः सि
ँ ह्यसीति निदर्शनम् ५२ अनुस्वारो द्विमात्रः स्यात् वर्णाद्य अनोदये ह्रस्वाद्वा यदि दीर्घाद्दु वा
र्वाना ँ हृदये तथा ५३ स्वरितं यद्भवेत्किञ्चित्तत्र वकारेऽक्षमंकं ततः दीर्घं वा यदि वा ह्रस्वं निक्षे क्षे
पउभयोरपि ५४ जात्ये च स्वरिते चैव वकारो यत्र दृश्यते कर्तव्यस्तूभयोः पोवा यथ्यैरिति
निदर्शनम् ५५ यथा वाल्लस्य सर्पस्य उत्क्कुसो गतचेतसः एवमुक्तप्रयोक्तव्याहकारं हरिः
परिवर्जयेत् ५६ त्रिविधा तु भवेद्रूक्षा प्रचितावल्लकातर स्वरितेप्रचितां [illegible] विद्यान्निपाते ४

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

वलकंविदुः ५७ उस्थितेतुतथारामेनावाद्भिस्त्रिभिरूष्मभिः मागामागांविदित्वातुततःक्षेपंप्रयोजयेत्
५८ अकारंभजतेकाचित्काचिद्द्विर्वेप्रातिष्ठिता समानजातिकाकाचित्काचिद्रूष्मप्रदायिका ५९
प्रक्षिप्तप्रत्ययाद्रूपंप्रवदन्तिमनीषिणः तामेवप्रतिषेधन्तिआर्द्गौरितिर्निदर्शनम् ६० अथोस्व
रान्प्रवक्ष्यामितेषामेवचलक्षणम् जात्योऽभिनिहितःक्षैप्रःप्रश्लिष्टश्चतथापरः ६१ तैरोव्य
ञ्जनसंज्ञश्चतथातैरोविरामकः पादवृत्तोभवेत्तद्वत्तथाभाव्यस्तथापरः ६२ एकपदेनीचपूर्वःसयवो
जात्यइष्यते अपूर्वोऽपिपरस्तद्वत्स्यंकन्यास्वरित्यपि ६३ एकपदेत्वाहुर्नीचपूर्वःअपूर्वोऽपिस
यकारःसवकारोजात्यःस्वरोभवति तथामनुष्यान्निति·सुस्रवेति·चम्वीर्वोति·धान्यम्·कन्याइवस्वः
वीर्यम् एवञ्चान्यानीदृग्लक्षणानिपदानिभवन्तीति ६३ एऊ आभ्यामुदात्ताभ्यामकारोरिपिरः

सुब्रवीति २

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

तश्चयः अकारोलुप्यतेयत्रतंवाभिनिहितंविदुः ६४ यथाकुक्कुटः असिकुक्कुटोसि। व्याघ्रःअसिव्याघ्रोसि
तेअप्सरसाम्· तेप्सरसाम्· तेअवन्तु·तेवन्तु· वेदःअसि·वेदोसि· मारुतःअसि·मारुतोसि· कःअसि· कोसि· भा
गःअसि·भागोसि· सः अहम् सोहम्। एवंचान्यानीद्दग्लक्षणानिपदानिभवन्तीति ६४ इउवर्णौयदो
दात्तावापद्येतेयवौक्वचित् अनुदात्तेपरेनित्यंविद्यात्क्षैप्रस्यलक्षणम् ६५ यथा त्रिअम्बकम् त्र्य
म्बकम्-द्वलइति द्रुअन्नः वीडुअङ्गः वीड्वङ्गः वाजीअर्वन्· वाज्यर्वन् एवंयानिचान्यानीद्दग्लक्ष
णानिपदानिभवन्तीति ६५ इकारोदृश्यतेयत्रइकारेणचसंयुतः उदात्तश्चानुदात्तेनप्रश्लिष्टो
भवतिस्वरः ६६ यथा अभिइन्धताम् अभीन्धताम् अभिइमम् अभीमम् विइहि वीहि स्रुचिइ
इव स्रुचीव एवंयानिचान्यानीद्दग्लक्षणानिपदानिभवन्ति ६६ उदात्तपूर्वोयत्किञ्चिच्छन्दअन्तेन हरिः
५

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

स्नुतः स्वरः एवसर्वं गुरुस्वरितैरोव्यञ्जनउच्यते ६७ यथा इडे रन्ते हव्ये काश्मे चन्द्रे ज्योते अदि
ति सरस्वति महि विश्रुति एवंयानिचान्यानीदृग्लक्षणानिपदानिभवन्ति ६७ उदात्तावग्रहा
द्यस्तुस्वरितस्यादनन्तरः नैरोविरामंतंविद्यान्नैरोव्यञ्जनमन्यथा ६८ यथा गोमदिति गोमत् गोप
ति नाविः गोपतौ प्रप्रेति प्रप्रतातेतिततता विततेति विततः समिद्धइतिसम् इद्धः एवञ्चान्यानीदृग्लक्षणा
निपदानिभवन्ति ६८ स्वरयोरन्तरेकालेविदृम्निर्दृश्यतेयदि सस्वारः पादवृत्तःस्यात्काईमितिनि
दर्शनम् ६९ यथा काईमेरे काईकुरु एवञ्चान्यानीदृग्लक्षणानिभवन्ति ६९ उदात्ताक्षरयोर्म
ध्येभवेन्नीचस्त्ववग्रहः तथाभाव्योभवेत्स्वारस्तनूनप्त्रेतिदर्शनम् ७० यथा तनूनप्त्रइतितनू
नप्त्रे तनूनपादिति तनूनपात् तनूनपातमितितनूनपातम् एवञ्चान्यानीदृग्लक्षणानिपदानि

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

स्वरस्पर्शान्तस्थोष्माणः

या·शि·
६

भवन्ति ७० माध्यन्दिनविरोधित्वान्नाथाभाव्यस्तु यः स्मृतः स्वरेणैवागतोरूपेणेभिन्नोदात्तानुदात्त
कौ ७१ स्वरान्तिमान्त एव सोष्मानः कण्ठ्य जिह्वामूलीय तालव्य मूर्द्धन्य दन्त्यौष्ठ्य यम विसर्जनी
यानि पातालाद्या अथ किं वर्णदेवत्यानि स्तः स्वराः ऊष्माणो नानादैवत्याः स्पर्शाः ऊष्माः कपिला
अन्तस्थाः ऊष्माणो रक्ताः नीलाः यमाः हरितानासिक्याः पीतोनुस्वारः रक्तो जिह्वामूली
श्वेतो विसर्जनीयः यः पीतः पद्मानीयः श्यावलो रङ्गः नीलोनुनासिकः कण्ठ्या आग्नेयाः अकारादयः जीह्वामूली
याः नैर्ऋताः ककारादयः तालव्याः सौम्याश्च चकारादयः मूर्द्धन्या वायव्याष्टकारादयः
ओष्ठ्या आश्विनाः पकारादयः शेषा वैश्वदेवाः स्वरास्तु ब्राह्मणाग्नेया वर्गाणां प्रथमाश्चैव
द्वितीयाश्च तृतीयाश्च चतुर्थाश्चापि भूमिपाः ७२ वर्गाणां पञ्चमा वैष्णवा अन्तस्थाश्च तथैव हरिः
६

दन्त्यादिपञ्चमादयः २

च ऊष्माणश्च हकारश्च भूज्ञ एव प्रकीर्त्तिताः ७३ भारद्वाजसमाख्यातं भार्गवन्नाम भाष्यते वा
सिष्ठा उपसर्गास्तु निपाताः काश्यपाः स्मृताः ७४ सर्वन्तु सौम्यमाख्यातं नाम वायव्यमिष्यते
आग्नेयस्तूपसर्गः स्यान्निपातो वारुणः स्मृतः ७५ आदित्यो मुनिभिः प्रोक्तः सर्वाक्षरगणास्य च
स्वराविसर्जनीयाश्च यमाः प्रादेशिकाः स्मृताः ७६ पञ्चमाश्च तथान्तस्थाः स्त्रीलिङ्गाः परिकीर्त्ति
ताः शेषाक्षराणि यानीह निप्राकृतलिङ्गविवेचकाः ७७ सन्धिश्च अनुर्विधो भवति लोपागमविका
राः प्रकृतिश्चेति तत्र लोपो भवति यथा अयक्ष्माः मा अयक्ष्मा मा त्रा ततेजाः वायुः शततेजा
वायुः तिग्मतेजाः द्विषतः तिग्मतेजा द्विषतः आगमो यथा प्रत्यङ् सोमः प्रत्यङ्ङ्सोमः
प्राङ् सोमः प्राङ्ङ्सोमः अस्मान्सीते अस्मान्त्सीते त्रीन्समुद्रान् त्रीन्त्समुद्रान् विकारो च

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

था आ३इदम् एदम् आ३मे एमे आ३ब्वयः एब्वयः प्रुङ्क्षितः प्रेक्षितः प्रकृतिभावो यथा अभः
मिशानः युञ्जानः प्रथमम् आदितिः षोडशाक्षरेणाद्देवः प्राविनाँ आकाशस्थायथा विद्युत् स्फुरिता
मणिसूत्रवत् एवमेवसोधिष्टीनां यथावालेषु कन्नीर ७८ द्वयोस्तु स्वरयोर्मध्ये सन्धिर्यत्र न दृश्यते वि
वृत्तीस्त्रविज्ञेयायईषोतिनिदर्शनम् ७९ पिपीलिकापाकवतीतथावत्सानुसारिणी वत्सानु
सारिणीचैवचतस्त्रस्तावितृत्तयः ८० पिपीलिकाघनदीर्घानाभ्याआसीन्निदर्शनम् पाकव
त्युभयोर्ह्रस्वाविनइन्द्रेतिदर्शनम् ८१ वत्सानुसारिणीचादौता अस्येतिनिदर्शनम् वत्सानुस
र्जिनालेयत्तानआवोछमध्विना ८२ करिणीकुर्विणीचैवहरिणीहारिणीतथा तद्वत् सपदानाम
पञ्चैताः स्वरभक्तयः ८३ करिणीहरयोर्योगेकुर्विणीलहकारयोः हारिणीरशयोर्योगेहारि

ति

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

श्री

तास्लिवाकारयोः ८४ यातुहंसपदानामस्यातुरेफात्संकारयोः देवम्लोहिरितिकारिणीउपवल्हेतिकुर्वि
णी ८५ हरिणीमसेइत्याकुःशतवल्शोतिहारिताम् वर्षोवर्षीयिसीतितुनयाहंसपदेतिच ८६
रलाभ्यांपरउष्मारागोयत्रस्युःस्वरितोदयाः स्वरभक्तिरसौज्ञेयापूर्वमाक्रम्यपद्यते ८७ स्वरभक्तिं
प्रयुञ्जानस्त्रीन्दोषान्परिवर्जयेत् इकारंचाप्युकारंचग्रस्तदोषंस्तथैवच ८८ एतद्व्यक्षरमाख्या
तंयाज्ञवल्क्येनधीमता सम्यग्वर्णप्रयुञ्जानोब्रह्मलोकेमहीयते ८९ नैतत्स्वरान्निपूर्वाङ्गेप नो
राङ्गेकथंचन नस्वरेनचमात्रायांकथंस्वारेणविधीयते ९० पराङ्गस्यतुयत्पूर्वंपूर्वाङ्गस्यतुयत्परम्
उभयोरर्द्धसंयोगेस्वारंकुर्यादि्द्वयक्षरणः ९१ संयोगेतुपरंस्वार्य्यंपरंसंयोगनायकम् संयुक्त
स्यतुवर्णस्यनस्वारंपूर्वमक्षरम् ९२ उदात्तादनुदात्तेतुयामायांभ्रूवआरभेत् उदात्तात्स्वरि

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

तोदात्तौकमाद्धिरात्तोभ्यसेत् ९३ स्वरितादुत्तरे येच प्रचयांस्तान्प्रचक्षते एकस्वरान्तपिचतानाहु
स्तेस्वार्थचिन्तकाः ९४ प्रचयायत्रइत्यपन्तेतग्रहस्यात्स्वरं बुधः स्वरितः केवलोयत्रमृदुं तत्रनिपातयेत्
९५ दुर्बलस्ययथाराष्ट्रं हरते बलवान्नृपः। एवंव्यञ्जनमासाद्य अकारो हरतेस्वरम् ९६ हरिवरुणा
वेरायेसुधारा पुरुषेषुचस्वरान्निरेफस्य वैश्वानरोनकारेतु अग्नावास्वरितानराः ९७ होवरुणोचस्व
रतउद्गुन्नमंतवरुणो धास्वोरु धारेचपुरुधारेचदोहने ९८ मात्रिकं वाह्निमात्रं वा स्वर्यते यदि
हाक्षरम् तस्यादितोर्द्धमात्रास्यात्छेषमनुपरतोभवेत् ९९ उच्चस्थानगतेहस्ते स्वरितन्नोपपद्यर
ते अधस्तात्तु यथागेहत्स्वरितंनतदाभवेत् १०० उच्चादुच्चतरं नास्तिनीचान्नीचतरं
तथा अक्षराणिचतुल्यानि प्रतिमान्युच्चगामिच १०१ स्वरउच्चः स्वरोनीचः स्वरः स्वरि

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

तएवच स्वरप्रधानंत्रैस्वर्यमाचार्याः संप्रचक्षते १०२ मसिवछञ्जनान्याहुः सूत्रवञ्चस्वरंतथा व्यञ्जना
न्यनुवर्त्तन्तेयत्रगतिष्ठतिसस्वरः १०३ आचार्याः स्वरमिछन्तिपदमिछन्तिपण्डिताः स्त्रियोमधुरमिछन्ति
विक्रुष्टमितरेजनाः १०४ नकारान्तेपदेपूर्वेऽक्षरमक्षुभिः परतःस्थिते यकारस्तत्रयुञ्जीतएनत्सान्धिसमु
द्भवेत् १०५ प्रथमायत्रदृश्यन्तेसन्धिस्थानेषुपूर्वेनः स्ववर्गसंयुक्तामोक्षंकुर्वीततत्रवै १०६ नकारा
न्तेपदेपूर्वेचकारेपरतःस्थिते मोक्षंतत्रापिकुर्वीतयत्रयपोनिदर्शनम् १०७ ककारान्तेपदेपूर्वेखकारे
परतःस्थिते खसवर्णंविजानीयाद्द्वियक्तीसेननयथा १०८ तकारान्तेपदेपूर्वेसकारेपरतःस्थिते (ट
सवर्णाविजानीयात्सम्त्राट्संस्टेनिदर्शनम्) ११० (थसवर्णंविजानीयात्तत्सवितुर्निदर्शनम् १०९
टकारान्तेपदेपूर्वेसकारेपरतःस्थिते) नकारान्तेपदेपूर्वेसकारेपरतःस्थिते तसवर्णंविजानीयात्त्रीन्त्सम्

यैत.

ति२

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

पा॰शि॰ द्वान्निदर्शनम् १११ पकारान्तेपदेपूर्वेसकारेपरतःस्थिते फसवर्णंविजानीयादप्सव्येतिनिदर्शनम् ११२
६ पकारान्तेपूर्वेन्नाकारेपरतःस्थिते फसवर्णंविजानीयादनुष्टुप्सन्नारदीयथा ११३ अनुस्वारस्योपरिष्टा
द्विसंयुक्तमनामयम् दीर्घन्तुविजानीयाच्छ्रोतागावालकंतथा ११४ अनुस्वारस्योपरिसंयोगोय
ग्रहत्रयपते ह्रस्वन्तुविजानीयात्सऽंस्थामितिनिदर्शनम् ११५ अनुस्वारस्ययोर्दीर्घादक्षरान्तंद्रवेत्परः
व सन्तुह्रस्वइतिप्रोक्तोमन्त्रेष्वेविभाषया ११६ ॐभावश्वविद्वज्जिह्वमूलीयसारेफस्यवच जिह्वामूलमुप
ध्माचगतिरष्टविधोष्मणः ११७ यद्योभावप्रसन्धानमु कारादिपरंपदम् स्वरान्तेतादृशंकुर्यात्परस्य
ञ्जक्ष्मणः ११८ उभावदूषितायोष्मानांतुकेवलिंविनिर्दिशेत् विसर्जनिप्रत्यपादूष्माविज्ञेयाविद
धनना ११९ पादादौचपदादौचसंयोगावग्रहेषुच लीढविलीढावग्रहद्रावसेयचकीर्तिता १२० हरिः
९

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

जिह्वामूलेत्तरेफेचविज्ञेयाश्चपत्वात्तथा उपध्मानीयसंहितांपुष्टिरगींविदुर्बुधाः १२१
अन्यत्रभावेदूष्मासुत्वमतांवेप्रचक्षते उष्माप्राधान्यमेतस्यतस्मात्तांयत्नतोभ्यसेत्
१२२ पादाद्यंचपदाद्यंचतथावग्रहकालिकम् सुस्पष्टंतद्विजानीयात्तत्तत्कालनिव
व र्त्तनम् १२३ पादादौचपदादौचसंयोगावग्रहेषुच यन्त्राव्द इतिविज्ञेयोयोन्यःस
यइतिस्मृतः १२४ कारश्चिविधःप्रोक्तोगुरुर्लघुर्लघूत्तरः आदौगुरुर्लघुर्मध्ये
पदान्तेतुलघूत्तरः १२५ सन्धिजोनुपदान्तीयावुपसर्गपरोलघू अथमासनन्ना
देभ्योविभायाम्रेडितेयवौ १२६ पञ्चमात्तुत्तरोयावौयदिवैकपदेभवेत् संहितायां
लघुःसोपिपदकालेगुरुर्भवेत् १२७ जात्येचस्वरितेचैवयकारोयत्रदृश्यते उभयो

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

या॰ शि॰ ३०

रपिकर्त्तव्ये कर्त्तव्येतिनिदर्शनम् १२८ हकारोन्नरसंयुक्तः अवर्गोयदस्यवच सुस्पष्टं तं विज्ञानीयात्प्रका
रान्तान्यथुग्यति १२९ उपांशुत्वरितं यापि यो धीते विरमन्नपि अपरूपसहस्राणां सन्देहेषु प्रवर्त्तते
१३० पञ्चविद्यां न गृह्णन्ति जडास्तब्धाश्च ये नराः अलसाश्चातिरोगाश्च येषां च विस्मृतं मनः १३१
अहेरिव गणाद्भीतः संमानान्नरकादिव राक्षसीभ्यश्च स्त्रीभ्यः स विद्यामधिगच्छति १३२ न भोजन
विलम्बी स्यान्न च नारीनिबन्धनः सुदूरमपि विद्यार्थं व्रजेद्गरुडहंसवत् १३३ यथा खनन्खनि
त्रेण नरो वार्य्यधिगच्छति तथा गुरुगतां विद्यां शुश्रूषुरधिगच्छति १३४ सुखार्थी वा त्यजेद्विद्यां वि
द्यार्थी वा त्यजेत्सुखम् सुखिनस्तु कुतो विद्या कुतो विद्यार्थिनः सुखम् १३५ गुणिताप्यत्तशो
विद्यासहस्रावर्त्तिता पुनः आगच्छेद्देवजिह्वाग्रं स्थलान्निम्नमिवोदकम् १३६ शतेन हरिः

३०

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

गुणिनांविद्यासहस्रेणचनतिष्ठति जप्तानिसहस्रेणप्रेत्यचेहचनतिष्ठति १३७ जलमभ्यासयोगेननो
त्तानांकुरुतेक्षयम् कर्कशानांमनुष्याणांकिमभ्यासान्नसाध्यते १३८ शुश्रूषारहितावथाअपि
मेधागुणैर्युता बन्ध्येवकुवतीतस्यनविद्याफलिनीभवेत् १३९ गुरुशुश्रूषयाविद्यापुष्कलेन
धनेनवा अथवाविद्ययाविद्याचतुर्थोनोपलभ्यते १४० हयानामिवजात्यानामर्द्धरात्रा
र्द्धशायिनाम् नहिविद्यार्थिनांनिद्राचिरंनेत्रेषुतिष्ठति १४१ यथापिपीलिकैःपांशुर्वाल्मी
कंक्रियतेमहत् नबलंन्यात्रसामर्थ्यमुद्यमस्तत्रकारणम् १४२ अञ्जनस्यक्षयंदृष्ट्वावल्मी
कस्यतुसञ्चयम् अवन्ध्यंदिवसंकुर्याद्दानाध्ययनकर्मसु १४३ अन्नव्यञ्जनयोर्भागौद्वौ
तीयमुदकस्यच वायुसंचरणार्थायचतुर्थमुपकल्पयेत् १४४ हकारस्यच्चमेर्यक्रम

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

वा॰शि॰
११

न्तस्थैश्चापिसंयुतम् औरसन्तंविजानीयात्करास्समाफरसंयुतम् १४५ हकारोयत्रपूर्वस्थंअन्तस्थ
श्चभवेत्परः पदकालेवियुज्येतसंहितायांसऔरसः १४६ मेघदुन्दुभिनिर्घोषःश्रूयतेपयसोफदातः
एवन्नादंप्रकुर्वीतसिंहस्यरूदितंयथा १४७ माक्षिभांकुपदेमेयःशब्दंकुर्वीतत्वाहत्वाम् एवंग
हरमासाद्यश्कन्दुके निदर्शनम् १४८ ग्रावबाधांबानरायद्भिपतत्पुत्पतान्नेच एवंवर्णाःप्र
८ यो॰क्तव्याद्दहेहैवान्निदर्शनम् १४९ यथापुत्रवतीस्त्रीहाअम्बतोनिजमोरसम् एवं
वर्णाप्रयोक्तव्यायुआन्तरणिनिदर्शनम् १५० दर्दुरेदरदेशोचउत्फुदत्रजेपुनर्यथा एवं
वर्णाःप्रयोक्तव्याअपाम्येनेनिदर्शनम् १५१ यथाभारभराकान्तानिभसान्निनरुधवि
एवंवर्णाःप्रयोक्तव्याअङ्गसंभूतेतिनिदर्शनम् १५२ कुक्कुरःकामुकोयद्वत्करुद्यमुत्त शिरः
का ११

ति

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

रेत् एवं वर्णाः प्रयोक्तव्याः कुक्कुटोक्तिनिदर्शनम् १५३ वकुवाचहयंदक्षायोनिंविकुर्स्तेयथा एवं वर्णाः
प्रयोक्तव्याः सदुन्दुभेतिनिदर्शनम् १५४ ऋं चैवसमुत्पन्नेनग्राह्यंपरमक्षरम् स्वरं दीर्घं प्रयुञ्जीत पश्चा
न्नासिक्यमाचरेत् १५५ यथासोऽरण्येकानारी अरं इत्यभिभाषते एवं ऋः प्रयोक्तव्याङ्कारेणचवर्जिता
: १५६ द्विमात्रो मात्रिकोवापिनासामूलं समाश्रिताः अन्नेप्रयुञ्जीत ऋः पञ्चमैः सर्वनासिकैः १५७
अनन्तरस्मकारस्ययोरङ्कस्तत्रदृश्यते सर्वानुनासिकंविद्याद्यामन्योपधानिका १५८ यरलव
वात्रायसहेरच्छेतेचोपधानिनः वर्गान्तेरञ्जनेयञ्जुसर्वैः सर्वानुनासिकः १५९ यथाव्याघ्रीहरेत्पुत्रा
न्दंष्ट्राभ्यांपीड्येत् भीतापतनभेदाभ्यांतद्वद्वर्णान्प्रयोजयेत् १६० मधुरंचापिनात्यक्तंसुव्यक्तंचयपी
ड़ितम् सुनाथस्येवदेशस्यनवर्णाः सङ्करञ्जनाः १६१ यथासुमत्तनागेन्द्रः पदात्पादन्निधारयेत्

नच२

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

या॰शि॰ एवंपदंपदाद्यन्तंदर्शनीयंप्रथक्प्रथक् १६२ गीतीशीघ्रीशिरःकम्पीयथालिखितपाठकः अन
१२ र्थज्ञोऽल्पकण्ठश्चषडेतेपाठकाधमाः १६३ माधुर्यमक्षरव्यक्तिःपदच्छेदस्तुसुस्वरः धैर्यंगुरुलघुत्वंच
षडेतेपाठकागुणाः १६४ आवर्ततेपदंयत्रद्विस्त्रिरास्रेडितंहितत् यथाचधाम्नेधाम्नेतियजुर्येयजुर्ति ये
च १६५ हीयतेवर्द्धतेवापिपदंयत्रकुत्रोदरम् उपचारःसविज्ञेयउभेसुश्चन्द्रनिदर्शनम् १६६
अथसप्तविधाःसंयोगपिंडाअयस्पिण्डोदारुपिण्डऊर्णापिण्डोज्वालापिण्डोमृत्पिण्डोवायुपिंडो
वज्रपिण्डश्चेति सप्तव्यान्नविध्ययत्पिण्डान्सान्तःस्थानदारुपिण्डकान् अन्तस्थायमवर्जन्तुऊर्ण्णा
पिण्डंविनिर्दिशेत् १६७ अन्तस्थायमसंयोगेविशेषोनोपलभ्यते अन्तश्चरंयमंविद्याद्दन्तस्थांपिण्ड हरिः
नायकम् १६८ ज्वालेयास्सानुनासिक्यासानुस्वारास्तुम्मन्मयात् सोपध्मानीयायुपिण्डास्तुजिह्वामूले १२

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

 तत्रायत्यिराङोयथा अग्निःपञ्क्ती ननञ्जीति दारुणापिराङोयथा अभ्रः
सूर्य्यः विश्वजनस्यवर्ध्येमिति उर्णापिराङोयथा अस्मिन् यस्मिन् अस्मेघति ज्वालापिराङोयथा
ब्रह्म वह्नितमम् गट स्तामीति मत्यिराङोयथा सँऽस्थाः सँऽसुपू उद्धिवँऽस्लभान् वायु
पिराङोयथा उपहूतोद्योष्यिता देवसवितःप्रसुवयज्ञम् युञ्जानःप्रथमम् वज्रापिराङोयथा ह
विष्कदेहि दिवःककुत् व्यद्युकतिधेति कथारादयोमकारावसानाःपंचविंशतिः स्पर्शाः ख्याता:मुनेश्वरदेवताः चत्वारोन्तस्थायरलवाःकपिलाअग्निदेवताः चत्वारउष्माणाःशषसहा
अरुणाआदित्यदेवताः एवंत्रयस्त्रिंशाच्च अक्षराणीति षड्धिमागस्यप्रयत्नासंवृतंविवृतमस्य स्पृष्ट
स्यस्पृष्टमीषत्स्पृष्टस्यचार्द्धस्पृष्टंचेति तत्रअकारःसंवृतोज्ञेयइतरेविवृताःस्वराः सर्वेचतेस्युरस्पृष्टाःस्प

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

या.शि.
१३

र्णाः स्पृष्टा भवन्ति हि १७० ईषत्स्पृष्टास्तथा[न्तस्था]उष्माणोऽर्द्धस्पृष्टाः स्वराः सामान्यं भजते वर्णाः स्वस्थानं क

रणस्य हि १७१ अन्त्योर्मध्ये भवत्यर्द्धमात्रा रेफमँकारयोः तस्मादस्पृष्टतानस्या ऌकारादिषू

परो १७२ वर्गप्रथमा द्वितीयाः शषसाश्चाघोषा अघोषास्त्वन्ये घोषा वर्णा भवन्ति औरस्यः

कण्ठ्यमूर्द्धन्या तालव्यदन्त्यौष्ठ्या दन्तमूलीयजिह्वामूलीययमानुस्वाराश्चेति द्वौ औरस्यौ हः सह

त्यायौ त्रयः कण्ठ्याः अवर्णहकारविसर्जनीया इति षण्मूर्द्धन्याः ऋकारो टवर्गश्चेति नव तालव्याः इव

र्णश्चवर्गः शकार एकार यकाराः अष्टौ दन्त्याः ऌवर्णो लकारसकारतवर्गा इति अष्टौ ओष्ठ्या उवर्णो

वकारोपध्मानीयपवर्गा इति एको दन्तमूलीयो रेफः सप्त जिह्वामूलीया ऋकोकवर्गा इति हरिः

चत्वारो यमाः कुं खुं गुं घुं इति रुक्मेति प्रत्ययोस्तयः सकश्चाऽऽग्निपरो भवेत् विज्ञाते नु तनौ १३

यश्चजम्भेदश्चश्चतुर्थकः ॥ १७३ पञ्चमान्तूष्मसंयुक्ता अन्तस्थैर्वापि संयुता: यमास्त
त्रनिवर्त्तन्ते श्रमसानादिवधा-ध्वा: १७५ अपञ्चमेश्चैकपदे संयुक्तं पञ्चमाक्षरम्
तत्स्य ग्रहनेयमस्तस्य गं पूर्वाक्षरकस्य हि १७४ आद्यमात्रा तु कण्ठ्यस्य एकारौकार
योर्भवेत् तालव्यस्य तथौष्ठ्यस्य द्वितीयाश्च यथाक्रमम् १७६ यादृशी रत्नव
र्णाभा जपायाः कुसुमे ऽथवा तादृशं रञ्जयेद्रंगं प्रान्तनासिक्यमागतम् १७७ लाक्षा
रक्तं यथा तोयं नकाराद्धस्वरस्तथा सर्वं रङ्गं विजानीयाच्छन्दो नीतिनिदर्शनम् १७८
लुप्ते नकारे यत्स्वारं रञ्जनीरोनकादय: आदि रङ्गं विजानीयात्त्रचासीरिवा विन्द
ति १७९ प्रथमस्य अकारस्यात नकारेणोव संयुतम् एतत्स्वरं समासाद्यात्रिषु भवेत्

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

निदर्शनम् १८० प्रथमस्य ठकारेण थकारेणैव संयुतम् एतत्त्वं समासाद्यभिष्ठानमिति निदर्शनम्
१८१ चतुर्थं च तृतीयेन द्वितीयं प्रथमेन च आद्यं मध्यं तथा पश्चस्वाक्षरेणैव पीडयेत् १८२ अवग्रह
पदे छेद उदात्तं दृश्यते यदि स्वरं तं स्वरितं प्राहुः सन्धौ नु स्वार्यते परम् १८३ स्वरसन्धिविधाने तु नीचो ह्यत्र तु
विधीयते व्यञ्जनाद्वा स्वराद्वापि तत्सन्धौ स्वार उच्यते १८४ उदात्तान्निहितः स्वारः स्वरितात्प्रचयो भ
वेत् उदात्तात्स्वरितात्पूर्वं नान्य आपद्यते स्वरः १८५ पदकाले यः स्वरितः संहितायां तथैव च स्वरिता
नु भवेत्पश्चात्स एव निहितः स्वरः १८६ प्रथमाश्च तृतीयाः स्युः परे घोषवति स्वरे पञ्चमाः पञ्चमे पाठे
द्वितीयाः शषसेषु च १८७ उदात्तान्निहितः स्वार्यः स्वरोदात्तो न नतः परो स्वरितो यस्तथाभूतो ज्ञेयः स प्रचयः स
दा १८८ उदात्तानुदात्तयोर्योगे स्वरितः स्वर उच्यते एकश्रुतिः प्रचयः प्रोक्तः सन्धिरेखा मिथो द्रुतः १८९

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

वह्निर्जिह्वा यथाग्रस्था सह्याद्विहस्तथैव च ब्रह्मरूपं विजानीयाद्गुरुमेव सदा बुधः १९० यत्किञ्चि
द्‌ न्मयं लोके सर्वमन्त्रप्रतिष्ठितम् करोति तस्य दानं यत्तस्माद्धुत्तमयोगुरुः १९१ विधिनाप्यविधिज्ञान
मविधानाल्लभ्यते अविधानानपरोति संप्राप्य श्विनीयते नरः १९२ युक्तियुक्तं वचोग्राह्यं नग्राह्यं
गुरुगौरवात् सर्वशास्त्ररहस्यं तद्याज्ञवल्क्येन भाषितम् १९३ इति याज्ञवल्क्यशिक्षा
राम नन्दर्षि अर्क्कांशुमिते शाके [redacted] ॥ [redacted] हरेस्तिथौ ॥ अक्रासितेकु
जेह्निदं श्रीवनाथो लिखच्छुभम् ॥ १ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

४९१८

श्री ५ को सरकार
राष्ट्रिय संस्कृत संग्रहालय

गायत्रीशापमोचनम्

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

गा॰मु॰ श्रीगणेशाय नमः॥ ॥अथ गायत्रीमुद्राः॥ संमुखं संपुटं चैव विततं विस्तृतं तथा॥ द्विमुखं त्रिमुखं चैव च
१ तुःपञ्चमुखं तथा॥१॥ षण्मुखाधोमुखं चैव व्यापकाञ्जलिकं तथा॥ शकटं यमपाशं च ग्रथितं चोन्मुखोन्मु
खम्॥२॥ प्रलम्बं मुष्टिकं चैव मत्स्यः कूर्म वराहकौ॥ सिंहाक्रान्तं महाक्रान्तं मुद्गरं पल्लवं तथा॥३॥ सुरभि
वैराग्यं ज्ञानमुद्रां चैव योनिः कूर्मोऽथ पङ्कजम्॥ लिङ्गं निर्वाणमुद्रा च जपान्ते ष्टौ प्रकीर्तिताः॥४॥ एता मुद्रा न जा
नाति गायत्री तस्य निष्फला॥ वृथा सन्ध्या वृथा जाप्यं वृथा ध्यायं पितृतर्पणम्॥ भस्मीभवति तत्सर्वं
॥अथ गायत्रीशापविमोचनप्रकारः॥ ॐ अस्य श्रीब्रह्मशापविमोचनमन्त्रस्य एमः
निग्रहानुग्रहकर्त्ता प्रजापतिर्ऋषिः कामदुघा गायत्री छन्दो ब्रह्मशापविमोचनी या गायत्री शक्तिर्दे १

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

वताब्रह्मशापविमोचनार्थेजपेविनियोगः॥ॐगायत्रीब्रह्मेत्युपासीतयद्रूपंब्रह्मविदोविदुस्तांधीराः
सुपश्यन्तिमनसावाचमग्रतोब्रह्मशापाद्विमुक्ताभव॥१॥ॐअस्यश्रीवशिष्ठशापविमोचनमन्त्रस्य
शापानुग्रहकर्त्तावशिष्ठऋषिरुद्रोगायत्रीछन्दोवशिष्ठानुग्रहीतासरस्वतीशक्तिर्देवतावशिष्ठ
शापविमोचनार्थेजपेविनियोगः॥ॐतस्मापानिवाङ्गंष्वग्निचित्तोधियांसोध्यायन्तिविप्राएषु
धानितिम्बन्त्तेजोपयासेजरस्तुतासांपरमंचशश्वद्गायत्रीमासेदुरनुत्तमंचधामसोहमर्कम
हंज्योतिरर्कज्योतिरहंशिवआत्मज्योतिरहंशुक्रःशुक्रज्योतिरहंसमांवशिष्ठशापाद्विमुक्ताभव
॥२॥ॐअस्यश्रीविश्वामित्रशापविमोचनमन्त्रस्यनूतनसृष्टिकर्त्ताविश्वामित्रऋषिर्वागनुष्टुगायत्री

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

गा॰शा॰उ॰ छन्दोभुक्तिमुक्तिफलप्रदा विश्वामित्रदीपनी सावित्रीशक्तिर्देवता विश्वामित्रशापविमोचनार्थे जपे वि
२ नियोगः ॥ ॐ सावित्रीं भजाम्यग्निमुखीं विश्वगर्भां जगदुद्भवां देवाश्चक्रिरे विश्वसृष्टिं तां कल्या
णीमिष्टकरीं प्रपद्ये यन्मुखान्निःसृतोऽखिलदेववर्गो विश्वामित्रशापाद्विमुक्ता भवेति ॥३॥
शतं प्रणवरुद्धं शापमध्ये व्याहृतिभिः शतम् ॥ पुनः प्रणवरुद्धेन शापोद्धृतिस्मृतेति पदा रितिध
क्षरः ॥ ॥इति गायत्रीशापविमोचकमन्त्राः॥ ॥ ॥शुभानि भूयासुः॥ रामः

२

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

११२

[illegible]

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

॥ म॰ स्मृ॰ ॥
॥ १ ॥

श्रीकृष्णायनमः॥ ॥मनुमेकाग्रमासीनमभिगम्यमहर्षयः॥ प्रतिपूज्ययथान्यायमिदंवचनमब्रुव
न्॥ १ ॥भगवन्सर्ववर्णानांयथावदनुपूर्वशः॥ अंतरप्रभवाणांचधर्मान्नोवक्तुमर्हसि॥ २ ॥
त्वमेकोह्यस्यसर्वस्यविधानस्यस्वयंभुवः॥ अचिंत्यस्याप्रमेयस्यकार्यतत्वार्थवित्प्रभो॥ ३ ॥सतैः
पृष्टस्तथासम्यगमितौजामहात्मभिः॥ प्रत्युवाचार्च्यतान्सर्वान्महर्षीञ्छ्रूयतामिति॥ ४ ॥आसीदि
दंतमोभूतमप्रज्ञातमलक्षणम्॥ अप्रतर्क्यमविज्ञेयंप्रसुप्तमिवसर्वतः॥ ५ ॥ततःस्वयंभूर्भगवानव्य
क्तोव्यंजयन्निदं॥ महाभूतादिवृत्तौजाःप्रादुरासीत्तमोनुदः॥ ६ ॥योसावतींद्रियग्राह्यःसूक्ष्मोऽव्य
क्तःसनातनः॥ सर्वभूतमयोचिंत्यःसएवस्वयमुद्बभौ॥ ७ ॥सोभिध्यायशरीरात्स्वात्सिसृक्षुर्विविधाः
प्रजाः॥ अपएवससर्जादौतासुबीजमवासृजत्॥ ८ ॥तदंडमभवद्धैमंसहस्रांशुसमप्रभं॥ तस्मिन्
जज्ञेस्वयंब्रह्मासर्वलोकपितामहः॥ ९ ॥आपोनाराइतिप्रोक्ताआपोवैनरसूनवः॥ तायदस्यायनं ॥ अ॰ १ ॥
॥ १ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

पूर्वंतेननारायणःस्मृतः ।। १० ।। यत्तत्कारणमव्यक्तंनित्यंसदसदात्मकं ।। तद्विसृष्टःसपुरुषोलो
केब्रह्मेतिकीर्त्यते ।। ११ ।। तस्मिन्नंडेसभगवानुषित्वापरिवत्सरं ।। स्वयमेवात्मनोध्यानात्तदंडम
करोद्द्विधा ।। १२ ।। ताभ्यांसशकलाभ्यांचदिवंभूमिंचनिर्ममे ।। मध्येव्योमदिशश्चाष्टावपांस्थानं
चशाश्वतं ।। १३ ।। उद्बबर्हात्मनश्चैवमनःसदसदात्मकं ।। मनसश्चाप्यहंकारमभिमंतारमीश्व
रं ।। १४ ।। महांतमेवचात्मानंसर्वाणित्रिगुणानिच ।। विषयाणांग्रहीतृणिशनैःपंचेंद्रियाणिच
।। १५ ।। तेषांत्ववयवान्सूक्ष्मान्षण्णामप्यमितौजसां ।। सन्निवेश्यात्ममात्रासुसर्वभूतानिनिर्म
मे ।। १६ ।। यन्मूर्त्यवयवाःसूक्ष्मास्तस्येमान्याश्रयंतिषट् ।। तस्माच्छरीरमित्याहुस्तस्यमूर्तिंमनीषि
णः ।। १७ ।। तदाविशंतिभूतानिमहांतिसहकर्मभिः ।। मनश्चावयवैःसूक्ष्मैःसर्वभूतकृदव्ययं ।।
१८ ।। तेषामिदंतुसप्तानांपुरुषाणांमहौजसां ।। सूक्ष्माभ्योमूर्तिमात्राभ्यःसंभवत्यव्ययाद्व्ययं ।। १९ ।।

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

आद्याद्यस्य गुणंत्वेषामवाप्नोतिपरःपरः ॥ योयोयावतिथश्चैषांससतावद्गुणःस्मृतः ॥ २० ॥ सर्वेषां
तुसनामानिकर्माणिचपृथकपृथक ॥ वेदशब्देभ्यएवादौपृथकसंस्थाश्चनिर्ममे ॥ २१ ॥ कर्मा
त्मनांचदेवानांसोऽसृजत्प्राणिनांप्रभुः ॥ साध्यानांचगणंसूक्ष्मंयज्ञंचैवसनातनं ॥ २२ ॥ अग्निवा
युरविभ्यस्तुत्रयंब्रह्मसनातनं ॥ दुदोहयज्ञसिद्ध्यर्थमृग्यजुःसामलक्षणां ॥ २३ ॥ कालंकालविभक्ती
श्चनक्षत्राणिग्रहांस्तथा ॥ सरितःसागरान्शैलान्समानिविषमाणिच ॥ २४ ॥ तपोवाचंरतिं
चैवकामंचक्रोधमेवच ॥ सृष्टिंससर्जचैवेमांस्रष्टुमिच्छन्निमाःप्रजाः ॥ २५ ॥ कर्मणांचविवेका
र्थंधर्माधर्मौव्यवेचयत् ॥ द्वंद्वैरयोजयच्चेमाःसुखदुःखादिभिःप्रजाः ॥ २६ ॥ अण्व्योमात्राविना
शिन्योदशार्द्धानांतुयाःस्मृताः ॥ ताभिःसार्द्धमिदंसर्वंसंभवत्यनुपूर्वशः ॥ २७ ॥ यंतुकर्मणियस्मिन्
सन्ययुंक्तप्रथमंप्रभुः ॥ सतदेवस्वयंभेजेसृज्यमानःपुनःपुनः ॥ २८ ॥ हिंस्राहिंस्रेमृदुक्रूरेधर्मा

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

धर्मावृतानृते ॥ यद्यस्य सोऽदधात्सर्गे तत्तस्य स्वयमाविशत् ॥ २९ ॥ यथर्त्तुलिंगान्यृतवः स्वयमेवर्त्तु-
पर्यये ॥ स्वानि स्वान्यभिपद्यन्ते तथा कर्माणि देहिनः ॥ ३० ॥ लोकानां तु विवृद्ध्यर्थं मुखबाहूरुपादतः
ब्राह्मणं क्षत्रियं वैश्यं शूद्रं च निरवर्त्तयत् ॥ ३१ ॥ द्विधा कृत्वात्मनो देहमर्द्धेन पुरुषोऽभवत् ॥ अर्द्धेन
नारी तस्यां स विराजमसृजत्प्रभुः ॥ ३२ ॥ तपस्तप्त्वासृजद्यं तु स स्वयं पुरुषो विराट् ॥ तं मां वित्तास्य सर्वस्य
स्रष्टारं द्विजसत्तमाः ॥ ३३ ॥ अहं प्रजाः सिसृक्षुस्तु तपस्तप्त्वा सुदुश्चरं ॥ पतीन्प्रजानामसृजं महर्षी-
नादितो दश ॥ ३४ ॥ मरीचिमत्र्यंगिरसौ पुलस्त्यं पुलहं क्रतुं ॥ प्रचेतसं वसिष्ठं च भृगुं नारदमेव च ॥
॥ ३५ ॥ एते मनूंस्तु सप्तान्यानसृजन्भूरितेजसः ॥ देवान्देवनिकायांश्च महर्षींश्चामितौजसः ॥ ३६
॥ यक्षरक्षःपिशाचांश्च गंधर्वाप्सरसोऽसुरान् ॥ नागान्सर्पान्सुपर्णांश्च पितॄणांश्च पृथग्गणान् ॥ ३७ ॥
विद्युतोऽशनिमेघांश्च रोहितेंद्रधनूंषि च ॥ उल्कानिर्घातकेतूंश्च ज्योतींष्युच्चावचानि च ॥ ३८ ॥ कि-

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

न्नरान्वानरान्मत्स्यान्विविधांश्चविहंगमान्॥ पशून्मृगान्मनुष्यांश्चव्यालांश्चोभयतोदतः॥ ३९ ॥
कृमिकीटपतंगांश्चयूकामक्षिकमत्कुणं॥ सर्वंचदंशमशकंस्थावरंचपृथग्विधं॥ ४० ॥एवमेतै
रिदंसर्वंमन्नियोगान्महात्मभिः॥ यथाकर्मतपोयोगात्सृष्टंस्थावरजंगमं॥ ४१ ॥येषांतुयादृशंक
र्मभूतानामिहकीर्तितं॥ तत्तथावोऽभिधास्यामिक्रमयोगंचजन्मनि॥ ४२ ॥पशवश्चमृगाश्चैव
व्यालाश्चोभयतोदतः॥ रक्षांसिचपिशाचाश्चमनुष्याश्चजरायुजाः॥ ४३ ॥अंडजाःपक्षिणःस
र्पानक्रामत्स्याश्चकच्छपाः॥ यानिचैवंप्रकाराणिस्थलजान्यौदकानिच॥ ४४ ॥स्वेदजंदंशमश
कंयूकामक्षिकमत्कुणं॥ ऊष्मणश्चोपजायंतेयच्चान्यत्किंचिदीदृशं॥ ४५ ॥उद्भिज्जाःस्थावराःस
र्वेबीजकांडप्ररोहिणः॥ ओषध्यःफलपाकांताबहुपुष्पफलोपगाः॥ ४६ ॥अपुष्पाःफलवंतो
येतेवनस्पतयःस्मृताः॥ पुष्पिणःफलिनश्चैववृक्षास्तूभयतःस्मृताः॥ ४७ ॥गुच्छगुल्मंतुविविधं

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

तथैवतृणजातयः॥ बीजकांडरुहाण्येवप्रतानावल्ल्यएवच॥ ४८ ॥तमसाबहुरूपेणवेष्टिताःक
र्महेतुना॥ अंतःसंज्ञाभवंत्येतेसुखदुःखसमन्विताः॥ ४९ ॥एतदंतास्तुगतयोब्रह्माद्याःसमुदाह
ताः॥ घोरेस्मिन्भूतसंसारेनित्यंसततयायिनि॥ ५० ॥यदासदेवोजागर्तितदेदंचेष्टतेजगत्
॥यदास्वपितिशांतात्मातदासर्वंनिमीलति॥ ५२ ॥एवंसर्वंससृष्ट्वेदंमांचाचिंत्यपराक्रमः॥
आत्मन्यंतर्दधेभूयःकालंकालेनपीडयन्॥ ५१ ॥तस्मिन्स्वपितितुस्वस्थेकर्मात्मानःशरीरिणः
॥स्वकर्मभ्योनिवर्तंतेमनश्चग्लानिमृच्छति॥ ५३ ॥युगपत्तुप्रलीयंतेयदातस्मिन्महात्मनि॥
तदायंसर्वभूतात्मासुखंस्वपितिनिर्वृतः॥ ५४ ॥तमोयंतुसमाश्रित्यचिरंतिष्ठतिसेंद्रियः॥ न
चस्वंकुरुतेकर्मतदोत्क्रामतिमूर्तितः॥ ५५ ॥यदाणुमात्रिकोभूत्वाबीजंस्थास्नुचरिष्णुच॥स
माविशतिसंसृष्टस्तदामूर्तिंविमुंचति॥ ५६ ॥एवंसजाग्रत्स्वप्नाभ्यामिदंसर्वंचराचरं॥ सं

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

जीवयतिचाजस्रंप्रमापयतिचाव्ययः॥ ५७ ॥इदंशास्त्रंतुकृत्वासौमामेवस्वयमादितः॥ विधिवद्ग्राह
यामासमरीच्यादींस्त्वहंमुनीन्॥ ५८ ॥एतद्वोयंभृगुःशास्त्रंश्रावयिष्यत्यशेषतः॥ एतद्धिमत्तोऽ
धिजगेसर्वमेषोऽखिलंमुनिः॥ ५९ ॥ततस्तथासतेनोक्तोमहर्षिर्मनुनाभृगुः॥ तानब्रवीदृषीन्स·
र्वान्प्रीतात्माश्रूयतामिति॥ ६० ॥स्वायंभुवस्यास्यमनोःषड्वंश्यामनवोऽपरे॥ सृष्टवंतःप्रजाःस्वाः
स्वामहात्मानोमहौजसः॥ ६१ ॥स्वारोचिषश्चोत्तमश्चतामसोरैवतस्तथा॥ चाक्षुषश्चमहातेजावि
वस्वत्सुतएवच॥ ६२ ॥स्वायंभुवाद्याःसप्तैतेमनवोभूरितेजसः॥ स्वेस्वेंतरेसर्वमिदमुत्पाद्यापुश्च
राचरं॥ ६३ ॥निमेषादशचाष्टौचकाष्टात्रिंशत्तुताःकला॥ त्रिंशत्कलामुहूर्तःस्यादहोरात्रंतुता
वतः॥ ६४ ॥अहोरात्रेविभजतेसूर्योमानुषदैविके॥ रात्रिःस्वप्नायभूतानांचेष्टायैकर्मणामहः॥
॥६५ पित्र्येरात्र्यहनीमासःप्रविभागस्तुपक्षयोः॥ कर्मचेष्टास्वहःकृष्णःशुक्लःस्वप्नायशर्वरी॥ ६६ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

दैवेरात्र्यहनीवर्षंप्रविभागस्तयोःपुनः॥ अहस्तत्रोदगयनंरात्रिःस्याद्दक्षिणायनं॥ ६७ ॥ब्राह्म
स्यतुक्षयाहस्ययत्प्रमाणंसमासतः॥ एकैकशोयुगानांतुक्रमशस्तन्निबोधत॥ ६८ ॥चत्वार्या
हुःसहस्राणिवर्षाणांतुकृतंयुगं॥तस्यतावच्छतीसंध्यासंध्यांशश्चतथाविधः॥ ६९ ॥इतरेषुस
संध्येषुससंध्यांशेषुचत्रिषु॥ एकापायेनवर्त्तंतेसहस्राणिशतानिच॥ ७० ॥यदेतत्परिसंख्या
तमादावेवचतुर्युगं॥ एतद्द्वादशसाहस्रंदेवानांयुगमुच्यते॥ ७१ ॥दैविकानांयुगानांतुस
हस्रंपरिसंख्यया॥ब्राह्ममेकमहर्ज्ञेयंतावतींरात्रिमेवच॥ ७२ ॥तद्वैयुगसहस्रांतंब्राह्मंपु
ण्यमहर्विदुः॥रात्रिंचतावतीमेवतेहोरात्रविदोजनाः॥ ७३ ॥तस्यसोहर्निशस्यांतेप्रसुप्तःप्रतिबुध्य
ते॥प्रतिबुद्धश्चसृजतिमनःसदसदात्मकं॥ ७४ ॥मनःसृष्टिंविकुरुतेचोद्यमानंसिसृक्षया॥आ
काशंजायतेतस्मात्तस्यशब्दंगुणंविदुः॥ ७५ ॥आकाशात्तुविकुर्वाणात्सर्वगंधवहःशुचिः॥बल
वान्जायतेवायुःसवैस्पर्शगुणोमतः॥ ७६ ॥वायोरपिविकुर्वाणाद्विरोचिष्णुतमोनुदं॥ ज्योतिरु

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

जीवयतिचाजस्त्रंप्रमापयतिचाव्ययः॥ ५७ ॥इदंशास्त्रंतुकृत्वासौमामेवस्वयमादितः॥ विधिवद्ग्राह
यामासमरीच्यादींस्त्वहंमुनीन्॥ ५८ ॥एतद्वोयंभृगुःशास्त्रंश्रावयिष्यत्यशेषतः॥ एतद्धिमत्तोऽ
धिजगेसर्वमेषोऽखिलंमुनिः॥ ५९ ॥ततस्तथासतेनोक्तोमहर्षिर्मनुनाभृगुः॥ तानब्रवीदृषीन्स
र्वान्प्रीतात्माश्रूयतामिति॥ ६० ॥स्वायंभुवस्यास्यमनोःषड्वंश्यामनवोऽपरे॥ सृष्टवंतःप्रजाःस्वाः
स्वामहात्मानोमहौजसः॥ ६१ ॥स्वारोचिषश्चोत्तमश्चतामसोरैवतस्तथा॥ चाक्षुषश्चमहातेजावि
वस्वत्सुतएवच॥ ६२ ॥स्वायंभुवाद्याःसप्तैतेमनवोभूरितेजसः॥ स्वेस्वेंतरेसर्वमिदमुत्पाद्यापुश्च
राचरं॥ ६३ ॥निमेषादशचाष्टौचकाष्ठात्रिंशत्तुताःकला॥ त्रिंशत्कलामुहूर्तःस्यादहोरात्रंतुता
वतः॥ ६४ ॥अहोरात्रेविभजतेसूर्योमानुषदैविके॥ रात्रिःस्वप्नायभूतानांचेष्टायैकर्मणामहः
॥६५ पित्र्येरात्र्यहनीमासःप्रविभागस्तुपक्षयोः॥ कर्मचेष्टास्वहःकृष्णःशुक्लःस्वप्नायशर्वरी॥ ६६ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

दैवेरात्र्यहनीवर्षंप्रविभागस्तयोःपुनः॥ अहस्तत्रोदगयनंरात्रिःस्याद्दक्षिणायनं॥ ६७ ॥ब्राह्म
स्यतुक्षपाहस्ययत्प्रमाणंसमासतः॥ एकैकशोयुगानांतुक्रमशस्तन्निबोधत॥ ६८ ॥चत्वार्या
हुःसहस्राणिवर्षाणांतुकृतंयुगं॥ तस्यतावच्छतीसंध्यासंध्यांशश्चतथाविधः॥ ६९ ॥इतरेषुस
संध्येषुससंध्यांशेषुचत्रिषु॥ एकापायेनवर्त्ततेसहस्राणिशतानिच॥ ७० ॥यदेतत्परिसंख्या
तमादावेवचतुर्युगं॥ एतद्द्वादशसाहस्रंदेवानांयुगमुच्यते॥ ७१ ॥दैविकानांयुगानांतुस
हस्रंपरिसंख्यया॥ ब्राह्ममेकमहर्ज्ञेयंतावतींरात्रिमेवच॥ ७२ ॥तद्वैयुगसहस्रांतंब्राह्मंपु
ण्यमहर्विदुः॥ रात्रिंचतावतीमेवतेहोरात्रविदोजनाः॥ ७३ ॥तस्यसोहर्निशस्यांतेप्रसुप्तःप्रतिबुध्य
ते॥ प्रतिबुद्धश्चसृजतिमनःसदसदात्मकं॥ ७४ ॥मनःसृष्टिंविकुरुतेचोद्यमानंसिसृक्षया॥ आ
काशंजायतेतस्मात्तस्यशब्दंगुणंविदुः॥ ७५ ॥आकाशात्तुविकुर्वाणात्सर्वगंधवहःशुचिः॥ बल
वान्जायतेवायुःसवैस्पर्शगुणोमतः॥ ७६ ॥वायोरपिविकुर्वाणाद्विरोचिष्णुतमोनुदं॥ ज्योतिरु

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

त्पद्यते भास्वत्तद्रूपगुणमुच्यते ॥ ७७ ॥ ज्योतिषश्च विकुर्वाणादापो रसगुणाः स्मृताः ॥ अद्भ्यो गंध
गुणा भूमिरित्येषा सृष्टिरादितः ॥ ७८ ॥ यत्प्राक् द्वादशसाहस्रमुदितं दैविकं युगं ॥ तदेकसप्ततिगु
णं मन्वन्तरमिहोच्यते ॥ ७९ ॥ मन्वंतराण्यसंख्यानि सर्गः संहार एव च ॥ क्रीडन्निवैतत्कुरुते पर
मेष्ठी पुनः पुनः ॥ ८० ॥ चतुष्पात्सकलो धर्मः सत्यं चैव कृते युगे ॥ नाधर्मेणागमः कश्चिन्मनुष्यान्
प्रति वर्तते ॥ ८१ ॥ इतरेष्वागमाद्धर्मः पादशस्त्ववरोपितः ॥ चौरिकानृतमायाभिर्धर्मश्चापैति पा
दशः ॥ ८२ ॥ अरोगाः सर्वसिद्धार्थाश्चतुर्वर्षशतायुषः ॥ कृते त्रेतादिषु ह्येषामायुर्ह्रसति पादशः ॥
८३ ॥ वेदोक्तमायुर्मर्त्यानामाशिषश्चैव कर्मणां ॥ फलंत्यनुयुगं लोके प्रभावश्च शरीरिणां ॥ ८४ ॥ ॥ अ०१ ॥
अन्ये कृतयुगे धर्मास्त्रेतायां द्वापरेऽपरे ॥ अन्ये कलियुगे नृणां युगह्रासानुरूपतः ॥ ८५ ॥ तपः परं ॥ ५ ॥
कृतयुगे त्रेतायां ज्ञानमुच्यते ॥ द्वापरे यज्ञमेवाहुर्दानमेकं कलौ युगे ॥ ८६ ॥ सर्वस्यास्य तु सर्ग

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

स्य गुप्त्यर्थं स महाद्युतिः॥ मुखबाहूरुपज्जानां पृथक्कर्माण्यकल्पयत्॥ ८७ ॥अध्यापनमध्यय
नं यजनं याजनं तथा॥ दानं प्रतिग्रहं चैव ब्राह्मणानामकल्पयत्॥ ८८ ॥प्रजानां रक्षणं दानमिज्या
ध्ययनमेव च॥ विषयेष्वप्रसक्तिश्च क्षत्रियस्य समासतः॥ ८९ ॥पशूनां रक्षणं दानमिज्याध्ययन
मेव च॥ वणिक्पथं कुसीदं च वैश्यस्य कृषिमेव च॥ ९० ॥एकमेव तु शूद्रस्य प्रभुः कर्म समादिश-
त्॥ एतेषामेव वर्णानां शुश्रूषामनसूयया॥ ९१ ॥ऊर्ध्वं नाभेर्मेध्यतरः पुरुषः परिकीर्तितः त-
स्मान्मेध्यतमं त्वस्य मुखमुक्तं स्वयंभुवा॥ ९२ ॥उत्तमाङ्गोद्भवाज्ज्यैष्ठ्याद्ब्रह्मणश्चैव धारणात् स-
र्वस्यैवास्य सर्गस्य धर्मतो ब्राह्मणः प्रभुः॥ ९३ ॥तं हि स्वयंभूः स्वादास्यात्तपस्तप्त्वादितोऽसृजत्॥
हव्यकव्याभिवाह्याय सर्वस्यास्य च गुप्तये॥ ९४ ॥यस्यास्येन सदाश्नन्ति हव्यानि त्रिदिवौकसः॥ क-
व्यानि चैव पितरः किं भूतमधिकं ततः॥ ९५ ॥भूतानां प्राणिनः श्रेष्ठाः प्राणिनां बुद्धिजीविनः॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

॥ म स्मृ मू ॥
॥ ६ ॥

द्धिमत्सुनराःश्रेष्ठानरेषुब्राह्मणाःस्मृताः॥ ९६ ॥ब्राह्मणेषुचविद्वांसोविद्वत्सुकृतबुद्धयः॥कृत
बुद्धिषुकर्त्तारःकर्तृषुब्रह्मवेदिनः॥ ९७ ॥उत्पत्तिरेवविप्रस्यमूर्त्तिर्धर्मस्यशाश्वती॥सहिधर्मा
र्थमुत्पन्नोब्रह्मभूयायकल्पते॥ ९८ ॥ब्राह्मणोजायमानोहिपृथिव्यामधिजायते॥ईश्वरःसर्व
भूतानांधर्मकोशस्यगुप्तये॥ ९९ ॥सर्वंस्वंब्राह्मणस्येदंयत्किंचिज्जगतीगतं॥श्रैष्ठ्येनाभिजने
नेदंसर्ववैब्राह्मणोर्हति॥ १०० ॥स्वमेवब्राह्मणोभुंक्तेस्वंवस्तेस्वंददातिच॥आनृशंस्याद्ब्राह्म
णस्यभुंजतेहीतरेजनाः॥ १०१ ॥तस्यकर्मविवेकार्थंशेषाणामनुपूर्वशः॥स्वायंभुवोमनुर्धीमा
निदंशास्त्रमकल्पयत्॥ १०२ ॥विदुषाब्राह्मणेनेदमध्येतव्यंप्रयत्नतः॥शिष्येभ्यश्चप्रवक्त
व्यंसम्यङ्नान्येनकेनचित्॥ १०३ ॥इदंशास्त्रमधीयानोब्राह्मणःशंसितव्रतः॥मनोवाग्देहजै
र्नित्यंकर्मदोषैर्नलिप्यते॥ १०४ ॥पुनातिपंक्तिंवंश्यांश्चसप्तसप्तपरावरान्॥पृथिवीमपि

॥ अ० १ ॥
॥ ६ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

चैवेमांकृत्स्नामेकोपिसोर्हति॥ १०५ ॥इदंस्वस्त्ययनंश्रेष्ठमिदंबुद्धिविवर्द्धनं॥इदंयशस्यमा
युष्यमिदंनिःश्रेयसंपरं॥ १०६ ॥अस्मिन्धर्मोखिलेनोक्तोगुणदोषौचकर्मणां॥चतुर्णामपिव
र्णानामाचारश्चैवशाश्वतः॥ १०७ ॥आचारःपरमोधर्मःश्रुत्युक्तःस्मार्त्तएवच॥तस्मादस्मिन्सदायु
क्तोनित्यंस्यादात्मवान्द्विजः॥ १०८ ॥आचाराद्विच्युतोविप्रोनवेदफलमश्नुते॥आचारेणतुसं
युक्तःसंपूर्णफलभाग्भवेत्॥ १०९ ॥एवमाचारतोदृष्ट्वाधर्मस्यमुनयोगतिम्॥सर्वस्यतपसोमूल
माचारंजगृहुःपरं॥ ११० ॥जगतश्चसमुत्पत्तिंसंस्कारविधिमेवच॥व्रतचर्योपचारंचस्नानस्यचपरं
विधिम्॥ १११ ॥दाराधिगमनंचैवविवाहानांचलक्षणं॥महायज्ञविधानंचश्राद्धकल्पश्चसाश्वतः॥
११२ ॥वृत्तीनांलक्षणंचैवस्नातकस्यव्रतानिच॥भक्ष्याभक्ष्यंचशौचंचद्रव्याणांशुद्धिमेवच॥ ११३ ॥
स्त्रीधर्मयोगंतापस्यंमोक्षंसंन्यासमेवच राज्ञश्चधर्ममखिलंकार्याणांचविनिर्णयं॥ ११४ ॥साक्षि

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

प्रश्नविधानंच धर्मंस्त्रीपुंसयोरपि॥ विभागधर्मंद्यूतंचकंटकानांचशोधनं॥ ११५ ॥वैश्यशूद्रोपचा
रंचसंकीर्णानांचसंभवं॥ आपद्धर्मंचवर्णानांप्रायश्चित्तविधिंतथा॥ ११६ ॥संसारगमनंचैवत्रि
विधंकर्मसंभवं॥ निःश्रेयसंकर्मणांचगुणदोषपरीक्षणं॥ ११७ ॥देशधर्मान्जातिधर्मान्कुल
धर्मांश्चशाश्वतान्॥ पाषंडगणधर्मांश्चशास्त्रेऽस्मिन्नुक्तवान्मनुः॥ ११८ ॥यथेदमुक्तवान्शास्त्रं
पुरापृष्टोमनुर्मया॥ तथेदंयूयमप्यद्यमत्सकाशान्निबोधत॥ ११९ ॥इतिमानवेधर्मशास्त्रेभृ
गुप्रोक्तायांसंहितायांप्रथमोऽध्यायः॥ १ ॥ ॥श्रीकृष्णायनमः॥ ॥विद्वद्भिःसेवितः
सद्भिर्नित्यमद्वेषरागिभिः॥ हृदयेनाभ्यनुज्ञातोयोधर्मस्तंनिबोधत॥ १ ॥कामात्मतानप्रशस्ता
नचैवेहास्त्यकामता॥ काम्योहिवेदाधिगमःकर्मयोगश्चवैदिकः॥ २ ॥संकल्पमूलःकामो
वैयज्ञाःसंकल्पसंभवाः॥ व्रतानियमधर्माश्चसर्वेसंकल्पजाःस्मृताः॥ ३ ॥अकामस्यक्रिया

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

काचिद्दृश्यतेनेहकर्हिचित॥ यद्यद्धिकुरुतेकिंचित्तत्तत्कामस्यचेष्टितं॥ ४ ॥तेषुसम्यग्वर्त्तमानोग
च्छत्यमरलोकतां॥ यथासंकल्पितांश्चेहसर्वान्कामान्समश्नुते॥ ५ ॥वेदोऽखिलोधर्ममूलंस्मृति
शीलेचतद्विदां॥ आचारश्चैवसाधूनामात्मनस्तुष्टिरेवच॥ ६ ॥यःकश्चित्कस्यचिद्धर्मोमनुनाप
रिकीर्त्तितः॥ ससर्वोऽभिहितोवेदेसर्वज्ञानमयोहिसः॥ ७ ॥सर्वंतुसमवेक्ष्येदंनिखिलंज्ञानचक्षुषा
॥श्रुतिप्रामाण्यतोविद्वान्स्वधर्मेनिविशेतवै॥ ८ ॥श्रुतिस्मृत्युदितंधर्ममनुतिष्ठन्हिमानवः॥
इहकीर्त्तिमवाप्नोतिप्रेत्यचानुत्तमंसुखं॥ ९ ॥श्रुतिस्तुवेदोविज्ञेयोधर्मशास्त्रंतुवैस्मृतिः॥तेसर्वार्थे
ष्वमीमांस्येताभ्यांधर्मोहिनिर्बभौ॥ १० ॥योऽवमन्येततेमूलेहेतुशास्त्राश्रयाद्द्विजः॥ससाधुभिर्ब
हिष्कार्योनास्तिकोवेदनिंदकः॥ ११ ॥वेदःस्मृतिःसदाचारःस्वस्यचप्रियमात्मनः॥एतच्चतुर्विधं
प्राहुःसाक्षाद्धर्मस्यलक्षणं॥ १२ ॥अर्थकामेष्वसक्तानांधर्मज्ञानंविधीयते॥धर्मंजिज्ञासमा

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

नानांप्रमाणंपरमंश्रुतिः॥ १३ ॥श्रुतिद्वैधंतुयत्रस्यात्तत्रधर्मावुभौस्मृतौ॥उभावपिहितौधर्मौसम्य
गुक्तौमनीषिभिः॥ १४ ॥उदितेऽनुदितेचैवसमयाध्युषितेतथा॥सर्वथावर्त्ततेयज्ञइतीयंवैदिकीश्रु
तिः॥ १५ ॥निषेकादिश्मशानान्तोमन्त्रैर्यस्योदितोविधिः॥तस्यशास्त्रेऽधिकारोस्मिन्ज्ञेयोनान्यस्यक
स्यचित्॥ १६ ॥सरस्वतीदृषद्वत्योर्देवनद्योर्यदन्तरं॥तंदेवनिर्मितंदेशंब्रह्मावर्त्तंप्रचक्षते॥ १७ ॥
तस्मिन्देशेयआचारःपारंपर्यक्रमागतः॥वर्णानांसान्तरालानांससदाचारउच्यते॥ १८ ॥कुरुक्षे
त्रंचमत्स्याश्चपंचालाःशूरसेनकाः॥एषब्रह्मर्षिदेशोवैब्रह्मावर्त्तादनंतरः॥ १९ ॥एतद्देशप्रसूतस्यस
काशादग्रजन्मनः॥स्वंस्वंचरित्रंशिक्षेरन्पृथिव्यांसर्वमानवाः॥ २० ॥हिमवद्विंध्ययोर्मध्यंयत्प्राग्वि
नशनादपि॥प्रत्यगेवप्रयागाच्चमध्यदेशःप्रकीर्तितः॥ २१ ॥आसमुद्रात्तुवैपूर्वादासमुद्रात्तुप
श्चिमात्॥तयोरेवांतरंगिर्योरार्यावर्त्तंविदुर्बुधाः॥ २२ ॥कृष्णसारस्तुचरतिमृगोयत्रस्वभावतः

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

सज्ञेयो यज्ञियो देशो म्लेछदेशस्त्वतः परः॥ २३ ॥एतान्द्विजातयो देशान्संश्रयेरन्प्रयत्नतः॥शूद्रस्तु य
स्मिन्कस्मिन्वा निवसेद्वृत्तिकर्शितः॥ २४ ॥एषा धर्मस्य वो योनिः समासेन प्रकीर्तिता॥संभवश्चास्य
सर्वस्य वर्णधर्मान्निबोधत॥ २५ ॥वैदिकैः कर्मभिः पुण्यैर्निषेकादिर्द्विजन्मनां॥कार्यः शरीरसं
स्कारः पावनः प्रेत्य चेह च॥ २६ ॥गार्भैर्होमैर्जातकर्मचौडमौंजीनिबंधनैः॥बैजिकं गार्भिकं चैनो द्वि
जानामपमृज्यते॥ २७ ॥स्वाध्यायेन व्रतैर्होमैस्त्रैविद्येनेज्यया सुतैः॥महायज्ञैश्च यज्ञैश्च ब्राह्मीयं क्रि
यते तनुः॥ २८ ॥प्राङ्नाभिवर्धनात्पुंसो जातकर्म विधीयते॥मंत्रवत्प्राशनं चास्य हिरण्यमधुसर्पिषां॥
२९ ॥नामधेयं दशम्यां तु द्वादश्यां वास्य कारयेत्॥पुण्ये तिथौ मुहूर्ते वा नक्षत्रे वा गुणान्विते॥ ३० ॥
मंगल्यं ब्राह्मणस्य स्यात्क्षत्रियस्य बलान्वितं॥वैश्यस्य धनसंयुक्तं शूद्रस्य तु जुगुप्सितं॥ ३१ ॥शर्मव
द्ब्राह्मणस्य स्याद्राज्ञो रक्षासमन्वितं॥वैश्यस्य पुष्टिसंयुक्तं शूद्रस्य प्रेष्यसंयुतं॥ ३२ ॥स्त्रीणां सुखोद्यम

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

॥ म स्मृ ॥
॥ ९ ॥

क्रूरंविस्पष्टार्थंमनोहरं॥मंगल्यंदीर्घवर्णान्तमाशीर्वादाभिधानवत्॥ ३३ ॥चतुर्थेमासिकर्त्तव्यंशिशोः
र्निष्क्रमणंगृहात्॥षष्ठेऽन्नप्राशनंमासियद्वेष्टंमंगलंकुले॥ ३४ ॥चूडाकर्मद्विजातीनांसर्वेषामेव
धर्मतः॥प्रथमेऽब्देतृतीयेवाकर्त्तव्यंश्रुतिचोदनात्॥ ३५ ॥गर्भाष्टमेऽब्देकुर्वीतब्राह्मणस्योपनायन
म्॥गर्भादेकादशेराज्ञोगर्भात्तुद्वादशेविशः॥ ३६ ॥ब्रह्मवर्चसकामस्यकार्यंविप्रस्यपंचमे॥राज्ञो
बलार्थिनःषष्ठेवैश्यस्येहार्थिनोऽष्टमे॥ ३७ ॥आषोडशाद्ब्राह्मणस्यसावित्रीनातिवर्त्तते॥आद्वा
विंशात्क्षत्रबंधोराचतुर्विंशतेर्विशः॥ ३८ ॥अतऊर्ध्वंत्रयोप्येतेयथाकालमसंस्कृताः॥सावित्रीप
तिताव्रात्याभवंत्यार्यविगर्हिताः॥ ३९ ॥नैतैरपूतैर्विधिवदापद्यपिहिकर्हिचित्॥ब्राह्मान्यौनांश्चसं
बंधान्नाचरेद्ब्राह्मणःसह॥ ४० ॥कार्ष्णरौरववास्तानिचर्माणिब्रह्मचारिणः॥वसीरन्नानुपूर्व्येण
शाणक्षौमाविकानिच॥ ४१ ॥मौंजीत्रिवृत्समाश्लक्ष्णाकार्याविप्रस्यमेखला॥क्षत्रियस्यतुमौर्वी

॥ अ०२ ॥
॥ ९ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

ज्यावैश्यस्यशणतान्तवी॥ ४२ ॥मुञ्जालाभेतुकर्त्तव्याःकुशाश्मन्तकवल्वजैः॥ त्रिवृताग्रन्थिनैकेन
त्रिभिःपंचभिरेववा॥ ४३ ॥कार्पासमुपवीतंस्याद्विप्रस्योर्द्ध्ववृतंत्रिवृत्॥ शणसूत्रमयंराज्ञोवैश्य
स्याविकसौत्रिकम्॥ ४४ ॥ब्राह्मणोवैल्वपालाशौक्षत्रियोवाटखादिरौ॥ पैलवौडुंवरौवैश्योदंडा
नर्हन्तिधर्मतः॥ ४५ ॥केशान्तिकोब्राह्मणस्यदंडःकार्यःप्रमाणतः॥ ललाटसंमितोराज्ञःस्यात्तुना
सान्तिकोविशः॥ ४६ ॥ऋजवस्तेतुसर्वेस्युरव्रणाःसौम्यदर्शनाः॥ अनुद्वेगकरानृणांसत्वचोना
ग्निदूषिताः॥ ४७ ॥प्रतिगृह्येप्सितंदंडमुपस्थायचभास्करम्॥ प्रदक्षिणंपरीत्याग्निंचरेद्भैक्षंय
थाविधि॥ ४८ ॥भवत्पूर्वंचरेद्भैक्षमुपनीतोद्विजोत्तमः॥ भवन्मध्यंतुराजन्योवैश्यस्तुभवदुत्त
रम्॥ ४९ ॥मातरंवास्वसारंवामातुर्वाभगिनींनिजाम्॥ भिक्षेतभिक्षांप्रथमंयाचैनंनावमानयेत्
॥ ५० ॥समाहृत्यतुतद्भैक्षंयावदर्थममायया॥ निवेद्यगुरवेश्नीयादाचम्यप्राङ्मुखःशुचिः॥ ५१ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

आयुष्यं प्राङ्मुखो भुंक्ते यशस्यं दक्षिणामुखः॥ श्रियं प्रत्यङ्मुखो भुंक्ते ऋतं भुंक्ते ह्युदङ्मुखः॥ ५२ ॥
उपस्पृश्य द्विजो नित्यमन्नमद्यात्समाहितः॥ भुक्त्वा चोपस्पृशेत्सम्यगद्भिः खानि च संस्पृशेत्॥ ५३ ॥
पूजयेदशनं नित्यमद्याच्चैतदकुत्सयन्॥ दृष्ट्वा हृष्येत्प्रसीदेच्च प्रतिनंदेच्च सर्वशः॥ ५४ ॥पूजि
तं ह्यशनं नित्यं वलमूर्जं च यच्छति॥ अपूजितं तु तद्भुक्तमुभयं नाशयेदिदं॥ ५५ ॥नोच्छिष्टं क
स्यचिद्दद्यान्नाद्याच्चैव तथांतरा॥ न चैवात्यशनं कुर्यान्न चोच्छिष्टः क्वचिद्व्रजेत्॥ ५६ ॥अनारोग्य
मनायुष्यमस्वर्ग्यं चातिभोजनं॥ अपुण्यं लोकविद्विष्टं तस्मात्तत्परिवर्जयेत्॥ ५७ ॥ब्राह्मेण वि
प्रस्तीर्थेन नित्यकालमुपस्पृशेत्॥ कायत्रैदशिकाभ्यां वा न पित्र्येण कदाचन॥ ५८ ॥अंगुष्ठमू
लस्य तले ब्राह्मं तीर्थं प्रचक्षते॥ कायमंगुलिमूलेऽग्रे दैवं पित्र्यं तयोरधः॥ ५९ ॥त्रिराचामेदपः
पूर्वं द्विः प्रमृज्यात्ततो मुखं॥ खानि चैव स्पृशेदद्भिरात्मानं शिर एव च॥ ६० ॥अनुष्णाभिरफे

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

नाभिरद्भिस्तीर्थेनधर्मवित्॥ शौचेप्सुःसर्वदाचामेदेकांतेप्रागुदङ्मुखः॥ ६१ ॥हृद्गाभिःपूयतेवि
प्रःकंठगाभिस्तुभूमिपः॥वैश्योद्भिःप्राशिताभिस्तुशूद्रःस्पृष्टाभिरंततः॥ ६२ ॥उद्धृतेदक्षिणेपा
णावुपवीत्युच्यतेद्विजः॥सव्येप्राचीनआवीतीनिवीतीकंठसज्जने॥ ६३ ॥मेखलामजिनंदंडमुप
वीतंकमंडलुं॥ अप्सुप्रास्यविनष्टानिगृह्णीतान्यानिमंत्रवित्॥ ६४ ॥केशांतःषोडशेवर्षेब्राह्म
णस्यविधीयते॥राजन्यबंधोर्द्वाविंशेवैश्यस्यद्व्यधिकेततः॥ ६५ ॥अमंत्रिकातुकार्येयंस्त्रीः
णामावृदशेषतः॥संस्कारार्थंशरीरस्ययथाकालंयथाक्रमं॥ ६६ ॥वैवाहिकोविधिःस्त्रीणां
संस्कारोवैदिकःस्मृतः॥पतिसेवागुरौवासोगृहार्थोऽग्निपरिक्रिया॥ ६७ ॥एषप्रोक्तोद्वि
जातीनामौपनायनिकोविधिः॥ उत्पत्तिव्यंजकःपुण्यःकर्मयोगंनिबोधत॥ ६८ ॥उपनी
यगुरुःशिष्यंशिक्षयेच्छौचमादितः॥ आचारमग्निकार्यंचसंध्योपासनमेवच॥ ६९ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

अध्येष्यमाणस्त्वाचांतोयथाशास्त्रमुदङ्मुखः॥ब्रह्मांजलिकृतोध्याप्योलघुवासाजितेंद्रियः॥ ७० ॥
ब्रह्मारंभेवसानेचपादौग्राह्यौगुरोःसदा॥संहत्यहस्तावध्येयंसहिब्रह्मांजलिःस्मृतः॥ ७१ ॥व्यत्यस्त
पाणिनाकार्यमुपसंग्रहणंगुरोः॥सव्येनसव्यःस्प्रष्टव्योदक्षिणेनचदक्षिणः॥ ७२ ॥अध्येष्यमाः
णंतुगुरुर्नित्यकालमतंद्रितः॥अधीष्वभोइतिब्रूयाद्विरामोस्त्वितिचारमेत्॥ ७३ ॥ब्रह्मणःप्रणवं
कुर्यादादावंतेचसर्वदा॥स्रवत्यनोंकृतंपूर्वंपरस्ताच्चविशीर्यति॥ ७४ ॥प्राक्कूलान्पर्युपासीनःप
वित्रैश्चैवपावितः॥प्राणायामैस्त्रिभिःपूतस्ततओंकारमर्हति॥ ७५ ॥अकारंचाप्युकारंचमकारं
चप्रजापतिः॥वेदत्रयान्निरदुहद्भूर्भुवःस्वरितीतिच॥ ७६ ॥त्रिभ्यएवतुवेदेभ्यःपादंपादमदूदुहत्
॥तदित्यृचोस्याःसावित्र्याःपरमेष्ठीप्रजापतिः॥ ७७ ॥एतदक्षरमेतांचजपन्व्याहृतिपूर्विकां॥सं
ध्ययोर्वेदविद्विप्रोवेदपुण्येनयुज्यते॥ ७८ ॥सहस्रकृत्वस्त्वभ्यस्यबहिरेतत्त्रिकंद्विजः॥महतोप्ये

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

नसोमासात्वचेवाऽहिर्विमुच्यते॥ ७९ ॥एतयर्चाविसंयुक्तःकालेचक्रिययास्वया॥ब्रह्मक्षत्रियविड्यो·
निर्गर्हणांयातिसाधुषु॥ ८० ॥ओंकारपूर्विकास्तिस्रोमहाव्याहृतयोऽव्ययाः॥त्रिपदाचैवसावित्री॰
विज्ञेयंब्रह्मणोमुखं॥ ८१ ॥योऽधीतेऽहन्यहन्येतांस्त्रीणिवर्षाण्यतंद्रितः॥सब्रह्मपरमभ्येतिवायुभू
तःखमूर्त्तिमान्॥ ८२ ॥एकाक्षरंपरंब्रह्मप्राणायामाःपरंतपः॥सावित्र्यास्तुपरंनास्तिमौनात्सत्यंवि
शिष्यते॥ ८३ ॥क्षरंतिसर्वावैदिक्योजुहोतियजतिक्रियाः॥अक्षरंदुष्करंज्ञेयंब्रह्मचैवप्रजापतिः॥ ८४
॥विधियज्ञाज्जपयज्ञोविशिष्टोदशभिर्गुणैः॥उपांशुःस्याच्छतगुणःसाहस्रोमानसःस्मृतः॥ ८५ ॥येपा
कयज्ञाश्चत्वारोविधियज्ञसमन्विताः॥सर्वेतेजपयज्ञस्यकलांनार्हंतिषोडशीम्॥ ८६ ॥जप्येनैवतु·
संसिध्येद्ब्राह्मणोनात्रसंशयः॥कुर्यादन्यन्नवाकुर्यान्मैत्रोब्राह्मणउच्यते॥ ८७ ॥इंद्रियाणांविचरतांवि
षयेष्वपहारिषु॥संयमेयत्नमातिष्ठेद्विद्वान्यंतेववाजिनां॥ ८८ ॥एकादशेंद्रियाण्याहुर्यानिपू

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

वैर्मनीषिभिः॥ तानि सम्यक्प्रवक्षामि यथावदनुपूर्वशः॥ ८९ ॥श्रोत्रंत्वक्चक्षुषीजिह्वानासिका
चैवपंचमी॥पायूपस्थंहस्तपादंवाक्चैवदशमीस्मृता॥ ९० ॥बुद्धींद्रियाणिपंचैषांश्रोत्रादीन्यनुपू
र्वशः॥कर्मेंद्रियाणिपंचैषांपाय्वादीनिप्रचक्षते॥ ९१ ॥एकादशंमनोज्ञेयंस्वगुणेनोभयात्मकं॥
यस्मिन्जितेजितावेतौभवतःपंचकौगणौ॥ ९२ ॥इंद्रियाणांप्रसंगेनदोषमृच्छत्यसंशयं॥संनिय
म्यतुतान्येवततःसिद्धिंनियच्छति॥ ९३ ॥नजातुकामःकामानामुपभोगेनशाम्यति॥हविषाकृष्णा
वर्त्मेवभूयएवाभिवर्द्धते॥ ९४ ॥यश्चैतांप्राप्नुयात्सर्वान्यश्चैतान्केवलांस्त्यजेत्॥प्रापणात्सर्वकामा
नांपरित्यागोविशिष्यते॥ ९५ ॥नतथैतानिशक्यंतेसंनियंतुमसेवया॥विषयेषुप्रजुष्टानियथाज्ञा
नेननित्यशः॥ ९६ ॥वेदास्त्यागश्चयज्ञाश्चनियमाश्चतपांसिच॥नविप्रदुष्टभावस्यसिद्धिंगच्छंतिक
र्हिचित्॥ ९७ ॥श्रुत्वास्पृष्ट्वाचदृष्ट्वाचभुक्त्वाघ्रात्वाचयोनरः॥नहृष्यतिग्लायतिवासविज्ञेयोजितेंद्रि

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

यः॥ ९८ ॥इंद्रियाणांतुसर्वेषांयद्येकंक्षरतींद्रियं॥तेनास्यक्षरतिप्रज्ञादृतेःपादादिवोदकं॥ ९९ ॥
वशेकृत्वेंद्रियग्रामंसंयम्यचमनस्तथा॥सर्वान्संसाधयेदर्थानक्षिण्वन्योगतस्तनुं॥ १०० ॥पूर्वांसं
ध्यांजपंस्तिष्ठेत्सावित्रीमार्कदर्शनात्॥पश्चिमांतुसमासीनःसम्यगृक्षविभावनात्॥ १०१ ॥पूर्वांसं
ध्यांजपंस्तिष्ठन्नैशमेनोव्यपोहति॥पश्चिमांतुसमासीनोमलंहंतिदिवाकृतं॥ १०२ ॥नतिष्ठतितु
यःपूर्वांनोपास्तेयश्चपश्चिमां॥सशूद्रवद्बहिष्कार्यःसर्वस्माद्द्विजकर्मणः॥ १०३ ॥अपांसमीपेनि
यतोनैत्यकंविधिमास्थितः॥सावित्रीमप्यधीयीतगत्वारण्यंसमाहितः॥ १०४ ॥वेदोपकरणेचैवस्वा
ध्यायेचैवनैत्यके॥नानुरोधोस्त्यनध्यायेहोममंत्रेषुचैवहि॥ १०५ ॥नैत्यकेनास्त्यनध्यायोब्रह्मसत्रं
हितत्स्मृतं॥ब्रह्माहुतिहुतंपुण्यमनध्यायवषट्कृतं॥ १०६ ॥यःस्वाध्यायमधीतेब्दंविधिनानिय
तःशुचिः॥तस्यनित्यंक्षरत्येषपयोदधिघृतंमधु॥ १०७ ॥अग्नींधनंभैक्षचर्यामधःशय्यांगुरो

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

हितं ॥ आसमावर्त्तनात्कुर्यात्कृतोपनयनो द्विजः ॥ १०८ ॥ आचार्यपुत्रः शुश्रूषुर्ज्ञानदो धार्मिकः शु
चिः ॥ आप्तः शक्तोऽर्थदः साधुः स्वोऽध्याप्या दश धर्मतः ॥ १०९ ॥ नापृष्टः कस्यचिद्ब्रूयान्न चान्यायेन पृ
च्छतः ॥ जानन्नपि हि मेधावी जडवल्लोक आचरेत् ॥ ११० ॥ अधर्मेण च यः प्राह यश्चाधर्मेण पृच्छति
॥ तयोरन्यतरः प्रैति विद्वेषं वाधिगच्छति ॥ १११ ॥ धर्मार्थौ यत्र न स्यातां शुश्रूषा वापि तद्विधा ॥ तत्र वि
द्या न वक्तव्या शुभं बीजमिवोषरे ॥ ११२ ॥ विद्ययैव समं कामं मर्त्तव्यं ब्रह्मवादिना ॥ आपद्यपि हि घो
रायां न त्वेनामिरिणे वपेत् ॥ ११३ ॥ विद्या ब्राह्मणमेत्याह शेवधिस्तेऽस्मि रक्ष मां ॥ असूयकाय मां मा
दास्तथा स्यां वीर्यवत्तमा ॥ ११४ ॥ यमेव तु शुचिं विद्यान्नियतब्रह्मचारिणं ॥ तस्मै मां ब्रूहि विप्राय नि
धिपायाप्रमादिने ॥ ११५ ॥ ब्रह्म यस्त्वननुज्ञातमधीयानादवाप्नुयात् ॥ स ब्रह्मस्तेयसंयुक्तो नरकं
प्रतिपद्यते ॥ ११६ ॥ लौकिकं वैदिकं वापि तथाध्यात्मिकमेव च ॥ आददीत यतो ज्ञानं तं पूर्वमभि

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

वादयेत्॥ ११७ ॥सावित्रीमात्रसारोपिवरंविप्रःसुयंत्रितः॥नायंत्रितस्त्रिवेदोपिसर्वाशीसर्ववि
क्रयी॥ ११८ ॥शय्यासनेध्याचरितेश्रेयसानसमाविशेत्॥शय्यासनस्थश्चैवैनंप्रत्युत्थायाभिवा
दयेत्॥ ११९ ॥ऊर्ध्वंप्राणाह्युत्क्रामंतियूनःस्थविरआयति॥प्रत्युत्थानाभिवादाभ्यांपुनस्तान्प्रतिपद्यते
॥ १२० ॥अभिवादनशीलस्यनित्यंवृद्धोपसेविनः॥चत्वारितस्यवर्धंतेआयुर्विद्यायशोबलं॥ १२१ ॥
अभिवादात्परंविप्रोज्यायांसमभिवादयन्॥असौनामाहमस्मीतिस्वंनामपरिकीर्त्तयेत्॥ १२२ ॥ना
मधेयस्ययेकेचिदभिवादंनजानते॥तान्प्राज्ञोहमितिब्रूयात्स्त्रियःसर्वास्तथैवच॥ १२३ ॥भोःश
ब्दंकीर्त्तयेदंतेस्वस्यनाम्नोभिवादने॥नाम्नांस्वरूपभावोहिभोभावऋषिभिःस्मृतः॥ १२४ ॥आयुष्मा
न्भवसौम्येतिवाच्योविप्रोभिवादने॥अकारश्चास्यनाम्नोन्तेवाच्यःपूर्वाक्षरःप्लुतः॥ १२५ ॥योनवे
त्त्यभिवादस्यविप्रःप्रत्यभिवादनं॥नाभिवाद्यःसविदुषायथाशूद्रस्तथैवसः॥ १२६ ॥ब्राह्मणंकुशलं

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

पृच्छेत्क्षत्रबंधुमनामयं॥ वैश्यंक्षेमंसमागम्यशूद्रमारोग्यमेवच॥ १२७ ॥अवाच्योदीक्षितोनाम्नाय
वीयानपियोभवेत्॥ भोभवत्पूर्वकंत्वेनमभिभाषेतधर्मवित्॥ १२८ ॥परपत्नीतुयास्त्रीस्यादसंबं
धाचयोनितः॥तांब्रूयाद्भवतीत्येवंसुभगेभगिनीतिच॥ १२९ ॥मातुलांश्चपितृव्यांश्चश्वशुरानृत्विजो
गुरून्॥ असावहमितिब्रूयात्प्रत्युत्थाययवीयसः॥ १३० ॥मातृष्वसामातुलानीश्वश्रूरथपितृष्व
सा॥संपूज्यागुरुपत्नीवत्समास्तागुरुभार्यया॥ १३१ ॥भ्रातुर्भार्योपसंग्राह्यासवर्णाहन्यहन्यपि॥
विप्रोष्यतूपसंग्राह्याज्ञातिसंबंधियोषितः॥ १३२ ॥पितुर्भगिन्यांमातुश्चज्यायस्यांचस्वसर्यपि॥
मातृवद्वृत्तिमातिष्ठेन्मातातांभ्योगरीयसी॥ १३३ ॥दशाब्दाख्यंपौरसख्यंपंचाब्दाख्यंकलाभृतां
॥त्र्यब्दपूर्वंश्रोत्रियाणांस्वल्पेनापिस्वयोनिषु॥ १३४ ॥ब्राह्मणंदशवर्षंतुशतवर्षंतुभूमिपं॥पि
तापुत्रौविजानीयाद्ब्राह्मणस्तुतयोःपिता॥ १३५ ॥वित्तंबंधुर्वयःकर्मविद्याभवतिपंचमी॥एता

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

नि मान्यस्थानानि गरीयो यद्यदुत्तरं ॥ १३६ ॥ पंचानां त्रिषु वर्णेषु भूयांसि गुणवंति च ॥ यत्र स्युः सोत्र-
मानार्हः शूद्रोपि दशमीं गतः ॥ १३७ ॥ चक्रिणो दशमीस्थस्य रोगिणो भारिणः स्त्रियाः ॥ स्नातकस्य च रा
ज्ञश्च पंथा देयो वरस्य च ॥ १३८ ॥ तेषां तु समवेतानां मान्यौ स्नातकपार्थिवौ ॥ राजस्नातकयोश्चैव स्नातको
नृपमानभाक् ॥ १३९ ॥ उपनीय तु यः शिष्यं वेदमध्यापयेद्द्विजः ॥ सकल्पं सरहस्यं च तमाचार्यं प्रचक्षते
॥ १४० ॥ एकदेशं तु वेदस्य वेदांगान्यपि वा पुनः ॥ योध्यापयति वृत्त्यर्थमुपाध्यायः स उच्यते ॥ १४१ ॥
निषेकादीनि कर्माणि यः करोति यथाविधि ॥ संभावयति चान्नेन स विप्रो गुरुरुच्यते ॥ १४२ ॥ अग्न्याधे-
यं पाकयज्ञानग्निष्टोमादिकान्मखान् ॥ यः करोति वृतो यस्य स तस्यर्त्विगिहोच्यते ॥ १४३ ॥ य आवृणो
त्यवितथं ब्रह्मणा श्रवणावुभौ ॥ स माता स पिता ज्ञेयस्तं न द्रुह्येत्कदाचन ॥ १४४ ॥ उपाध्यायान्दशाचा
र्य आचार्याणां शतं पिता ॥ सहस्रं तु पितॄन्माता गौरवेणातिरिच्यते ॥ १४५ ॥ उत्पादकब्रह्मदात्रो-

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

गरीयान्ब्रह्मदः पिता ॥ ब्रह्मजन्म हि विप्रस्य प्रेत्य चेह च शाश्वतं ॥ १४६ ॥ कामान्माता पिता चैनं यदुत्पा
दयतो मिथः ॥ संभूतिं तस्य तां विद्याद्यद्योनावभिजायते ॥ १४७ ॥ आचार्यस्त्वस्य यां जातिं विधिवद्वेदपा
रगः ॥ उत्पादयति सावित्र्या सा सत्या साजरामरा ॥ १४८ ॥ अल्पं वा बहु वा यस्य श्रुतस्योपकरोति यः ॥ त
मपीह गुरुं विद्याच्छ्रुतोपक्रियया तया ॥ १४९ ॥ ब्राह्मस्य जन्मनः कर्त्ता स्वधर्मस्य च शासिता ॥ बालोपि वि
प्रो वृद्धस्य पिता भवति धर्मतः ॥ १५० ॥ अध्यापयामास पितॄन्शिशुराङ्गिरसः कविः ॥ पुत्रका इति होवाच
ज्ञानेन परिगृह्य तान् ॥ १५१ ॥ ते तमर्थमपृच्छन्त देवानागतमन्यवः ॥ देवाश्चैतान्समेत्योचुर्न्याय्यं वः
शिशुरुक्तवान् ॥ १५२ ॥ अज्ञो भवति वै बालः पिता भवति मंत्रदः ॥ अज्ञं हि बालमित्याहुः पितेत्येव तु मं
त्रदं ॥ १५३ ॥ न हायनैर्न पलितैर्न वित्तेन न बंधुभिः ॥ ऋषयश्चक्रिरे धर्मं योनूचानः स नो महान् ॥ १५४ ॥
विप्राणां ज्ञानतो ज्यैष्ठ्यं क्षत्रियाणां तु वीर्यतः ॥ वैश्यानां धान्यधनतः शूद्राणामेव जन्मतः ॥ १५५ ॥ न ते

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

नतद्धोभवतियेनास्यपलितंशिरः॥ योवैयुवाप्यधीयानस्तंदेवाःस्थविरंविदुः॥ १५६ ॥यथाकाष्ठम
योहस्तीयथाचर्ममयोमृगः॥यश्चविप्रोनधीयानस्त्रयस्तेनामबिभ्रति॥ १५७ ॥यथाषंढोफलःस्त्री
षुयथागौर्गविचाफला॥यथाचाज्ञेऽफलंदानंतथाविप्रोनृचोफलः॥ १५८ ॥अहिंसयैवभूतानां
कार्यंश्रेयोनुशासनं॥वाक्चैवमधुराश्लक्ष्णाप्रयोज्याधर्ममिच्छता॥ १५९ ॥यस्यवाङ्मनसीशुद्धे
सम्यग्गुप्तेचसर्वदा॥सवैसर्वमवाप्नोतिवेदांतोपगतंफलं॥ १६० ॥नारुंतुदःस्यादार्त्तोपिनपरद्रो
हकर्मधीः॥ययास्योद्विजतेवाचानालोक्यांतामुदीरयेत्॥ १६१ ॥संमानाद्ब्राह्मणोनित्यमुद्विजेत
विषादिव॥अमृतस्येवचाकांक्षेदवमानस्यसर्वदा॥ १६२ ॥सुखंह्यवमतःशेतेसुखंचप्रतिबु
ध्यते॥सुखंचरतिलोकेस्मिन्नवमंताविनश्यति॥ १६३ ॥अनेनक्रमयोगेनसंस्कृतात्माद्विजः
शनैः॥गुरौवसन्संचिनुयाद्ब्रह्माधिगमिकंतपः॥ १६४ ॥तपोविशेषैर्विविधैर्व्रतैश्चविधिचो

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

दिनेः॥ वेदःकृत्स्नोधिगंतव्यःसरहस्योद्विजन्मना॥ १६५ ॥वेदमेवसदाभ्यस्येत्तपस्तप्स्यन्द्विजोत्
त्तमः॥वेदाभ्यासोहिविप्रस्यतपःपरमिहोच्यते॥ १६६ ॥आहैवसनखाग्रेभ्यःपरमंतप्यतेतपः॥
यःस्रग्व्यपिद्विजोधीतेस्वाध्यायंशक्तितोऽन्वहम्॥ १६७ ॥योनधीत्यद्विजोवेदमन्यत्रकुरुतेश्रमं
॥सजीवन्नेवशूद्रत्वमाशुगच्छतिसान्वयः॥ १६८ ॥मातुरग्रेऽधिजननंद्वितीयंमौंजिबंधने॥तृ
तीयंयज्ञदीक्षायांद्विजस्यश्रुतिचोदनात्॥ १६९ ॥तत्रयद्ब्रह्मजन्मास्यमौंजीबंधनचिन्हितं॥त
त्रास्यमातासावित्रीपितात्वाचार्यउच्यते॥ १७० ॥वेदप्रदानादाचार्यंपितरंपरिचक्षते॥नह्य
स्मिन्युज्यतेकर्मकिंचिदामौंजिबंधनात्॥ १७१ ॥नाभिव्याहारयेद्ब्रह्मस्वधानिनयनादृते॥शू
द्रेणहिसमस्तावद्यावद्वेदेनजायते॥ १७२ ॥कृतोपनयनस्यास्यव्रतादेशनमिष्यते॥ब्रह्मणोग्र
हणंचैवक्रमेणविधिपूर्वकं॥ १७३ ॥यद्यस्यविहितंचर्मयत्सूत्रंयाचमेखला॥योदंडोयच्चवस

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

नंतत्तदस्यव्रतेष्वपि ॥ १७४ ॥ सेवेतेमांस्तुनियमान्ब्रह्मचारीगुरौवसन् ॥ सन्नियम्येंद्रियग्रामं
तपोवृद्ध्यर्थमात्मनः ॥ १७५ ॥ नित्यंस्नात्वाशुचिःकुर्याद्देवर्षिपितृतर्पणम् ॥ देवताभ्यर्चनंचैव
समिदाधानमेवच ॥ १७६ ॥ वर्जयेन्मधुमांसंचगंधंमाल्यंरसान्स्त्रियः ॥ शुक्तानियानिस
र्वाणिप्राणिनांचैवहिंसनम् ॥ १७७ ॥ अभ्यंगमंजनंचाक्ष्णोरुपानच्छत्रधारणम् ॥ कामं
क्रोधंचलोभंचनर्तनंगीतवादनम् ॥ १७८ ॥ द्यूतंचजनवादंचपरिवादंतथानृतम् ॥ स्त्रीणां
चप्रेक्षणालंभमुपघातंपरस्यच ॥ १७९ ॥ एकःशयीतसर्वत्रनरेतःस्कंदयेत्क्वचित् ॥ का
माद्धिस्कंदयन्रेतोहिनस्तिव्रतमात्मनः ॥ १८० ॥ स्वप्नेसिक्त्वाब्रह्मचारीद्विजःशुक्रमकाम
तः ॥ स्नात्वार्कमर्चयित्वात्रिःपुनर्मामित्यृचंजपेत् ॥ १८१ ॥ उदकुंभंसुमनसोगोशकृन्मृ
त्तिकाकुशान् ॥ आहरेद्यावदर्थानिभैक्षंचाहरहश्चरेत् ॥ १८२ ॥ वेदयज्ञैरहीनानांप्रशस्ता

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

नांस्वकर्मसु ॥ ब्रह्मचार्याहरेद्भैक्षं गृहेभ्यः प्रयतोऽन्वहम् ॥ १८३ ॥ गुरोःकुलेनभिक्षेतनज्ञातिकुल
बंधुषु ॥ अलाभेत्वन्यगेहानांपूर्वंपूर्वंविवर्जयेत् ॥ १८४ ॥ सर्वंवापिचरेद्ग्राममंपूर्वोक्तानामसंभ
वे ॥ नियम्यप्रयतोवाचमभिशस्तांस्तुवर्जयेत् ॥ १८५ ॥ दूरादाहृत्यसमिधःसंनिदध्याद्विहा
यसि ॥ सायंप्रातश्चजुहुयात्ताभिरग्निमतंद्रितः ॥ १८६ ॥ अकृत्वाभैक्षचरणमसमिध्यचपा
वकम् ॥ अनातुरःसप्तरात्रमवकीर्णिव्रतंचरेत् ॥ १८७ ॥ भैक्षेणवर्तयेन्नित्यंनैकान्नादीभवेद्
व्रती ॥ भैक्षेणव्रतिनोवृत्तिरुपवाससमास्मृता ॥ १८८ ॥ व्रतवद्देवदैवत्येपित्र्येकर्मण्यथर्षि
वत् ॥ काममभ्यर्थितोऽश्नीयाद्व्रतमस्यनलुप्यते ॥ १८९ ॥ ब्राह्मणस्यैवकर्मैतदुपदिष्टंमनी
षिभिः ॥ राजन्यवैश्ययोस्त्वेवंनैतत्कर्मविधीयते ॥ १९० ॥ चोदितोगुरुणानित्यमप्रचोदित
एववा ॥ कुर्यादध्ययनेयत्नमाचार्यस्यहितेषुच ॥ १९१ ॥ शरीरंचैववाचंचबुद्धीन्द्रियमनां

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

म्सि च ॥ नियम्य प्रांजलिस्तिष्ठेद्वीक्षमाणो गुरोर्मुखं ॥ १९२ ॥ नित्यमुद्धृतपाणिः स्यात्साधा
चारः सुसंयतः ॥ आस्यतामिति चोक्तः सन्नासीताभिमुखं गुरोः ॥ १९३ ॥ हीनान्नवस्त्रवेषः स्यात्सर्व
दा गुरुसन्निधौ ॥ उत्तिष्ठेत्प्रथमं चास्य चरमं चैव संविशेत् ॥ १९४ ॥ प्रतिश्रवणसंभाषे शयानो न स
माचरेत् ॥ नासीनो न च भुंजानो न तिष्ठन्न पराङ्मुखः ॥ १९५ ॥ आसीनस्य स्थितः कुर्यादभिगच्छंस्तु ति
ष्ठतः ॥ प्रत्युद्गम्य त्वाव्रजतः पश्चाद्धावंस्तु धावतः ॥ १९६ ॥ पराङ्मुखस्याभिमुखो दूरस्थस्यैत्य चांतिक
म् ॥ प्रणाम्य तु शयानस्य निदेशे चैव तिष्ठतः ॥ १९७ ॥ नीचं शय्यासनं चास्य सर्वदा गुरुसन्निधौ ॥
गुरोस्तु चक्षुर्विषये न यथेष्टासनो भवेत् ॥ १९८ ॥ नोदाहरेदस्य नाम परोक्षमपि केवलम् ॥ न चैवा
स्यानुकुर्वित गतिभाषितचेष्टितम् ॥ १९९ ॥ गुरोर्यत्र परीवादो निंदा वापि प्रवर्त्तते ॥ कर्णौ तत्र पि
धातव्यौ गंतव्यं वा ततोन्यतः ॥ २०० ॥ परीवादात्खरो भवति श्वा वै भवति निंदकः ॥ परिभोक्ता कृमि

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

॥ मनुस्मृ ॥
॥ १८ ॥

र्भवतिकीटोभवतिमत्सरी ॥ २०१ ॥ दूरस्थोनार्चयेदेनंनक्रुद्धोनान्तिकेस्त्रियाः ॥ यानासनस्थश्चैवै
नमवरुह्याभिवादयेत् ॥ २०२ ॥ प्रतिवातेऽनुवातेचनासीतगुरुणासह ॥ असंश्रवेचैवगुरोर्नकिं
चिदपिकीर्त्तयेत् ॥ २०३ ॥ गोश्वोष्ट्रयानप्रासादप्रस्तरेषुकटेषुच ॥ आसीतगुरुणासार्धंशिलाफ
लकनौषुच ॥ २०४ ॥ गुरोर्गुरौसन्निहितेगुरुवद्वृत्तिमाचरेत् ॥ नचानिसृष्टोगुरुणास्वान्गुरूनभि
वादयेत् ॥ २०५ ॥ विद्यागुरुष्वेतदेववृत्तिःस्वयोनिषु ॥ प्रतिषेधत्सुचाधर्माद्धितंचोपदि
शत्स्वपि ॥ २०६ ॥ श्रेयस्सुगुरुवद्वृत्तिंनित्यमेवसमाचरेत् ॥ गुरुपुत्रेषुचार्येषुगुरोश्चैवस्व
बंधुषु ॥ २०७ ॥ बालःसमानजन्मावाशिष्योवायज्ञकर्मणि ॥ अध्यापयन्गुरुसुतोगुरुवन्मा ॥ अ० २ ॥
नमर्हति ॥ २०८ ॥ उत्सादनंचगात्राणांस्नापनोच्छिष्टभोजने ॥ नकुर्याद्गुरुपुत्रस्यपादयोश्चाव ॥ १८ ॥
नेजनम् ॥ २०९ ॥ गुरुवत्प्रतिपूज्याःस्युःसवर्णागुरुयोषितः ॥ असवर्णास्तुसंपूज्याःप्रत्युत्थाना

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

भिवादनैः॥ २१० ॥अभ्यंजनंस्नापनंचगात्रोत्सादनमेवच॥गुरुपत्न्यानकार्याणिकेशानांचप्रसाध
नं॥ २११ ॥गुरुपत्नीतुयुवतिर्नाभिवाद्येहपादयोः॥पूर्णविंशतिवर्षेणगुणदोषौविजानता २१२
॥स्वभावएषनारीणांनराणामिहदूषणं॥अतोर्थान्नप्रमाद्यंतिप्रमदासुविपश्चितः॥ २१३ ॥अवि
द्वांसमलंलोकेविद्वांसमपिवापुनः॥प्रमदाह्युत्पथंनेतुंकामक्रोधवशानुगं॥ २१४ ॥मात्रास्वस्रादु
हित्रावानविविक्तासनोभवेत्॥बलवानिंद्रियग्रामोविद्वांसमपिकर्षति॥ २१५ ॥कामंतुगुरुपत्
नीनांयुवतीनांयुवाभुवि॥विधिवद्वंदनंकुर्यादसावहमितिब्रुवन्॥ २१६ ॥विप्रोष्यपादग्रहणमन्व
हंचाभिवादनं॥गुरुदारेषुकुर्वीतसतांधर्ममनुस्मरन्॥ २१७ ॥यथाखनन्खनित्रेणनरोवार्यधिग
च्छति॥तथागुरुगतांविद्यांशुश्रूषुरधिगच्छति॥ २१८ ॥मुंडोवाजटिलोवास्यादथवास्याच्छिखाज
टः॥नैनंग्रामेऽभिनिम्लोचेत्सूर्योनाभ्युदियात्क्वचित्॥ २१९ ॥तंचेदभ्युदियात्सूर्यःशयानंकामचा

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

रतः॥ निम्लोचेद्वाप्यविज्ञानाज्जपन्नुपवसेद्दिनम्॥ २२० ॥सूर्येणाह्यभिनिर्मुक्तः शयानोभ्युदित
श्चयः॥ प्रायश्चित्तमकुर्वाणोयुक्तः स्यान्महतैनसा॥ २२१ ॥आचम्यप्रयतोनित्यमुभेसंध्येसमा
हितः॥ शुचौदेशेजपन्जप्यमुपासीतयथाविधि॥ २२२ ॥यदिस्त्रीयद्यवरजः श्रेयः किंचित्समाच
रेत्॥ तत्सर्वमाचरेद्युक्तोयत्रवास्यरमेन्मनः॥ २२३ ॥धर्मार्थावुच्यतेश्रेयः कामार्थौधर्मएवच ॥
अर्थएवेहवाश्रेयस्त्रिवर्गइतितुस्थितिः॥ २२४ ॥आचार्योब्रह्मणोमूर्त्तिः पितामूर्त्तिः प्रजापतेः॥
मातापृथिव्यामूर्त्तिस्तुभ्रातास्वोमूर्त्तिरात्मनः॥ २२५ ॥आचार्यश्चपिताचैवमाताभ्राताचपूर्वजः॥
नार्त्तेनाप्यवमंतव्याब्राह्मणेनविशेषतः॥ २२६ ॥यंमातापितरौक्लेशंसहेतेसंभवेनृणाम्॥ नतस्य
निष्कृतिः शक्याकर्त्तुंवर्षशतैरपि॥ २२७ ॥तयोर्नित्यंप्रियंकुर्यादाचार्यस्यचसर्वदा॥ तेष्वेवत्रिषु
तुष्टेषुतपः सर्वंसमाप्यते॥ २२८ ॥तेषांत्रयाणांशुश्रूषापरमंतपउच्यते नतैरभ्यनज्ञातोधर्मं

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

मन्यंसमाचरेत्॥ २२९ ॥तएवहित्रयोलोकास्तएवत्रयआश्रमाः॥तएवहित्रयोवेदास्तएवो·
क्तास्त्रयोऽग्नयः॥ २३० ॥पितावैगार्हपत्योऽग्निर्मातााग्निर्दक्षिणःस्मृतः॥गुरुराहवनीयस्तुसाग्नि·
ग्नित्रेतागरीयसी॥ २३१ ॥त्रिष्वप्रमाद्यन्नेतेषुत्रीन्लोकान्विजयेद्गृही॥दीप्यमानःस्ववपुषादे·
ववद्दिविमोदते॥ २३२ ॥इमंलोकंमातृभक्त्यापितृभक्त्यातुमध्यमम्॥गुरुशुश्रूषयात्वेवंब्रह्मलो·
कंसमश्नुते॥ २३३ ॥सर्वेतस्यादृताधर्मायस्यैतेत्रयआदृताः॥अनादृतास्तुयस्यैतेसर्वास्तस्याफ·
लाःक्रियाः॥ २३४ ॥यावत्त्रयस्तेजीवेयुस्तावन्नान्यंसमाचरेत्॥तेष्वेवनित्यंशुश्रूषांकुर्यात्प्रियहि·
तेरतः॥ २३५ ॥तेषामनुपरोधेनपारत्र्यंयद्यदाचरेत्॥तत्तन्निवेदयेत्तेभ्योमनोवचनकर्मभिः॥
२३६ ॥त्रिष्वेतेष्वितिकृत्यंहिपुरुषस्यसमाप्यते॥एषधर्मःपरःसाक्षादुपधर्मोऽन्यउच्यते॥ २३७॥
श्रद्दधानःशुभांविद्यामाददीतावरादपि॥अंत्यादपिपरंधर्मंस्त्रीरत्नंदुष्कुलादपि॥ २३८ ॥विषा

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

दप्यमृतंग्राह्यंबालादपिसुभाषितम् ॥ अमित्रादपिसद्वृत्तममेध्यादपिकांचनम् ॥ २३९ ॥ स्त्रियो
रत्नान्यथोविद्याधर्मःशौचंसुभाषितम् ॥ विविधानिचशिल्पानिसमादेयानिसर्वतः ॥ २४० ॥ अ
ब्राह्मणादध्ययनमापत्कालेविधीयते ॥ अनुव्रज्याचशुश्रूषायावदध्ययनंगुरोः ॥ २४१ ॥ नब्रा
ह्मणेगुरौशिष्योवासमात्यंतिकंवसेत् ॥ ब्राह्मणेचाननूचानेकांक्षन्गतिमनुत्तमाम् ॥ २४२ ॥ यदितु
आत्यंतिकंवासंरोचयेतगुरोःकुले ॥ युक्तःपरिचरेदेनमाशरीरविमोक्षणात् ॥ २४३ ॥ आ
समाप्तेःशरीरस्ययस्तुशुश्रूषतेगुरुम् ॥ सगच्छत्यंजसाविप्रोब्रह्मणःसद्मशाश्वतम् ॥ २४४ ॥
नपूर्वंगुरवेकिंचिदुपकुर्वीतधर्मवित् ॥ स्नास्यंस्तुगुरुणाज्ञप्तःशक्त्यागुर्वर्थमाहरेत् ॥ २४५ ॥
क्षेत्रंहिरण्यंमागामश्वंछत्रोपानहमासनम् ॥ धान्यंशाकंचवासांसिगुरवेप्रीतिमावहेत् ॥ २४६ ॥
आचार्येतुखलुप्रेतेगुरुपुत्रेगुणान्विते ॥ गुरुदारेसपिंडेवागुरुवद्वृत्तिमाचरेत् ॥ २४७ ॥ एते

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

ष्वविद्यमानेषुस्थानासनविहारवान्॥प्रयुंजानोऽग्निशुश्रूषांसाधयेद्देहमात्मनः॥ २४८ ॥एवं
चरतियोविप्रोब्रह्मचर्यमविप्लुतः॥सगच्छत्युत्तमस्थानंनचेहाजायतेपुनः॥२४९॥इतिमनुस्मृ
तौद्वितीयोऽध्यायः॥ २ ॥ ॥षट्त्रिंशदाब्दिकंचर्यंगुरौत्रैवेदिकंव्रतम्॥तदर्धिकंपादिकं
वाग्रहणान्तिकमेववा॥ १ ॥वेदानधीत्यवेदौवावेदंवापियथाक्रमम्॥अविप्लुतब्रह्मचर्योगृहस्था
श्रममावसेत्॥ २ ॥तंप्रतीतंस्वधर्मेणब्रह्मदायहरंपितुः॥स्रग्विणंतल्पआसीनमर्हयेत्प्रथमं
गवा॥ ३ ॥गुरुणानुमतःस्नात्वासमावृत्तोयथाविधि॥उद्वहेतद्विजोभार्यांसवर्णांलक्षणान्वि
ताम्॥ ४ ॥असपिंडाचयामातुरसगोत्राचयापितुः॥साप्रशस्ताद्विजातीनांदारकर्मणिमैथुने
॥ ५ ॥महान्त्यपिसमृद्धानिगोजाविधनधान्यतः॥स्त्रीसंबंधेदशैतानिकुलानिपरिवर्जयेत्॥
६ ॥हीनक्रियंनिष्पुरुषंनिश्छंदोरोमशार्शसम्॥क्षय्यामयाव्यपस्मारिश्वित्रिकुष्ठिकुलानिच

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

॥ ७ ॥ नोद्वहेत्कपिलांकन्यांनाधिकांगींनरोगिणीम् ॥ नालोमिकांनातिलोमांनवाचाटांनपिंग
लाम् ॥ ८ ॥ नर्क्षवृक्षनदीनाम्नींनान्त्यपर्वतनामिकाम् ॥ नपक्ष्यहिप्रेष्यनाम्नींनचभीषणनामि
काम् ॥ ९ ॥ अव्यंगांगींसौम्यनाम्नींहंसवारणगामिनीम् ॥ तनुलोमकेशदशनांमृद्वंगीमुद्वहेत्
स्त्रियम् ॥ १० ॥ यस्यास्तुनभवेद्भ्रातानविज्ञायेतवापिता ॥ नोपयच्छेततांप्राज्ञःपुत्रिकाधर्मशंक
या ॥ ११ ॥ सवर्णाग्रेद्विजातीनांप्रशस्तादारकर्मणि ॥ कामतस्तुप्रवृत्तानामिमाःस्युःक्रमशोवराः
॥ १२ ॥ शूद्रैवभार्याशूद्रस्यसाचस्वाचविशःस्मृते ॥ तेचस्वाचैवराज्ञश्चताश्चस्वाचाग्रजन्मनः १३
॥ नब्राह्मणक्षत्रिययोरापद्यपिहितिष्ठतोः ॥ कस्मिंश्चिदपिवृत्तांतेशूद्राभार्योपदिश्यते ॥ १४ ॥
हीनजातिस्त्रियंमोहादुद्वहंतोद्विजातयः ॥ कुलान्येवनयंत्याशुससंतानानिशूद्रतां ॥ १५ ॥ शूद्रा
वेदीपतत्यत्रेरुतथ्यतनयस्यच ॥ शौनकस्यसुतोत्पत्त्यातदपत्यतयाभृगोः ॥ १६ ॥ शूद्रांशयन

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

माराेप्यब्राह्मणोयात्यधोगतिम्॥जनयित्वासुतंतस्यांब्राह्मणादेवहीयते॥ १७ ॥दैवपित्र्यातिथे
यानितत्प्रधानानियस्यतु॥नाश्नंतिपितृदेवास्तन्नचस्वर्गंसगच्छति॥ १८ ॥वृषलीफेनपीतस्यनि
ःश्वासोपहतस्यच॥तस्यांचैवप्रसूतस्यनिष्कृतिर्नविधीयते॥ १९ ॥चतुर्णामपिवर्णानांप्रेत्यचे
हहिताहितान्॥अष्टाविमान्समासेनस्त्रीविवाहान्निबोधत॥ २० ॥ब्राह्मोदैवस्तथैवार्षःप्राजाप
त्यस्तथासुरः॥गांधर्वोराक्षसश्चैवपैशाचश्चाष्टमोधमः॥ २१ ॥योयस्यधर्म्योवर्णस्यगुणदोषौच
यस्ययौ॥तद्वःसर्वंप्रवक्ष्यामिप्रसवेचगुणागुणान्॥ २२ ॥षडानुपूर्व्याविप्रस्यक्षत्रस्यचतुरोवरान्
॥विट्शूद्रयोस्तुतानेवविद्याद्धर्म्यानराक्षसान्॥ २३ ॥चतुरोब्राह्मणस्याद्यान्प्रशस्तान्कवयो
विदुः॥राक्षसंक्षत्रियस्यैकमासुरंवैश्यशूद्रयोः॥ २४ ॥पंचानांतुत्रयोधर्म्याद्वावधर्म्यौस्मृताविह
॥पैशाचश्चासुरश्चैवनकर्त्तव्यौकदाचन॥ २५ ॥पृथक्पृथग्वामिश्रौवाविवाहौपूर्वचोदितौ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

गांधर्वोराक्षसश्चैवधर्म्यौक्षत्रस्यतौस्मृतौ ॥ २६ ॥ आच्छाद्यचार्चयित्वाचश्रुतिशीलवतेस्वयम् ॥
आहूयदानंकन्यायाब्राह्मोधर्मःप्रकीर्तितः ॥ २७ ॥ यज्ञेतुविततेसम्यगृत्विजेकर्मकुर्वते ॥ अलं
कृत्यसुतादानंदैवंधर्मंप्रचक्षते ॥ २८ ॥ एकंगोमिथुनंद्वेवावरादादायधर्मतः ॥ कन्याप्रदानंवि
धिवदार्षोधर्मःसउच्यते ॥ २९ ॥ सहोभौचरतांधर्ममितिवाचानुभाष्यच ॥ कन्याप्रदानमभ्यर्च्यप्रा
जापत्योविधिःस्मृतः ॥ ३० ॥ ज्ञातिभ्योद्रविणंदत्वाकन्यायैचैवशक्तितः ॥ कन्याप्रदानंस्वाच्छं
द्यादासुरोधर्मउच्यते ॥ ३१ ॥ इच्छयान्योन्यसंयोगःकन्यायाश्चवरस्यच ॥ गांधर्वःसतुविज्ञेयो
मैथुन्यःकामसंभवः ॥ ३२ ॥ हत्वाछित्वाचभित्वाचक्रोशंतींरुदतींगृहात् ॥ प्रसह्यकन्याहर
णंराक्षसोविधिरुच्यते ॥ ३३ ॥ सुप्तांमत्तांप्रमत्तांवारहोयत्रोपगच्छति ॥ सपापिष्ठोविवाहानां
पैशाचश्चाष्टमोधमः ॥ ३४ ॥ अद्भिरेवद्विजाग्र्याणांकन्यादानंविशिष्यते ॥ इतरेषांतुवर्णानां

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

मितरेतरकाम्यया॥ ३५ ॥योयस्यैषांविवाहानांमनुनाकीर्त्तितोगुणः॥सर्वंशृणुततंविप्राःसर्वंकीर्त्तय
तोमम॥ ३६ ॥दशपूर्वान्परान्वंश्यानात्मानंचैकविंशकं॥ब्राह्मीपुत्रःसुकृतकृन्मोचयेदेनसःपितृ
न्॥ ३७ ॥दैवोढाजःसुतश्चैवसप्तसप्तपरावरान्॥आर्षोढजःसुतस्त्रींस्त्रीन्षट्षट्कायोढजःसुतः
॥ ३८ ॥ब्राह्मादिषुविवाहेषुचतुर्ष्वेवानुपूर्वशः॥ब्रह्मवर्चस्विनःपुत्राजायंतेशिष्टसंमताः॥ ३९ ॥
रूपसत्वगुणोपेताधनवंतोयशस्विनः॥पर्याप्तभोगाधर्मिष्ठाजीवंतिचशतंसमाः॥ ४० ॥इतरेषुतु-
शिष्टेषुनृशंसानृतवादिनः॥जायंतेदुर्विवाहेषुब्रह्मधर्मद्विषःसुताः॥ ४१ ॥अनिंदितैःस्त्रीविवाहै
रनिंद्याभवतिप्रजा॥निंदितैर्निंदितानृणांतस्मान्निंद्यान्विवर्जयेत्॥ ४२ ॥पाणिग्रहणसंस्कारःस
वर्णासूपदिश्यते॥असवर्णास्वयंज्ञेयोविधिरुद्वाहकर्मणि॥ ४३ ॥शरःक्षत्रिययाग्राह्यःप्रतोदो
वैश्यकन्यया॥वसनस्यदशाग्राह्याशूद्रयोत्कृष्टवेदने॥ ४४ ॥ऋतुकालाभिगामीस्यात्स्वदारनिर-

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

नःसदा॥ पर्ववर्जंव्रजेच्चैनांतद्व्रतोरतिकाम्यया॥ ४५ ॥ऋतुःस्वाभाविकःस्त्रीणांरात्रयःषोडश
स्मृताः॥ चतुर्भिरितरैःसार्धमहोभिःसद्विगर्हितैः॥ ४६ ॥तासामाद्याश्चतस्रस्तुनिंदितैकादशीच
या॥ त्रयोदशीचशेषास्तुप्रशस्तादशरात्रयः॥ ४७ ॥युग्मासुपुत्राजायंतेस्त्रियोऽयुग्मासुरात्रिषु
॥तस्माद्युग्मासुपुत्रार्थीसंविशेदार्तवेस्त्रियं॥ ४८ ॥पुमान्पुंसोधिकेशुक्रेस्त्रीभवत्यधिकेस्त्रियाः
॥समेपुमान्पुंस्त्रियौवाक्षीणेल्पेचविपर्ययः॥ ४९ ॥निंद्यास्वष्टसुचान्यासुस्त्रियोरात्रिषुवर्जयन्
॥ब्रह्मचार्येवभवतियत्रतत्राश्रमेवसन्॥ ५० ॥नकन्यायाःपिताविद्वान्गृह्णीयाच्छुल्कमण्वपि
॥गृह्णंछुल्कंहिलोभेनस्यान्नरोपत्यविक्रयी॥ ५१ ॥स्त्रीधनानितुयेमोहादुपजीवंतिबांधवाः॥
नारीयानानिवस्त्रंवातेपापायांत्यधोगतिं॥ ५२ ॥आर्षेगोमिथुनंशुल्कंकेचिदाहुर्मृषैवतत्॥
अल्पोप्येवंमहान्वापिविक्रयस्तावदेवसः॥ ५३ ॥यासांनाददतेशुल्कंज्ञातयोनसविक्रयः॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

अर्हणांतन्कुमारीणामानृशंस्यंचकेवलम् ॥ ५४ ॥ पितृभिर्भ्रातृभिश्चैताःपतिभिर्देवरैस्तथा ॥ पूज्याभू
षयितव्याश्चबहुकल्याणमीप्सुभिः ॥ ५५ ॥ यत्रनार्यस्तुपूज्यंतेरमंतेतत्रदेवताः ॥ यत्रैतास्तुनपूज्यंतेस
र्वास्तत्राफलाःक्रियाः ॥ ५६ ॥ शोचंतिजामयोयत्रविनश्यत्याशुतत्कुलम् ॥ नशोचंतितुयत्रैतावर्धते
तद्धिसर्वदा ॥ ५७ ॥ जामयोयानिगेहानिशपंत्यप्रतिपूजिताः ॥ तानिकृत्याहतानीवविनश्यंतिसमं
ततः ॥ ५८ ॥ तस्मादेताःसदापूज्याभूषणाच्छादनाशनैः ॥ भूतिकामैर्नरैर्नित्यंसत्कारेषूत्सवेषुच ॥
५९ ॥ संतुष्टोभार्ययाभर्त्ताभर्त्राभार्यातथैवच ॥ यस्मिन्नेवकुलेनित्यंकल्याणंतत्रवैध्रुवं ॥ ६० ॥
यदिहिस्त्रीनरोचेत्तपुमांसंनप्रमोदयेत् ॥ अप्रमोदात्पुनःपुंसःप्रजननंनप्रवर्त्तते ॥ ६१ ॥ स्त्रियांतु
रोचमानायांसर्वंतद्रोचतेकुलं ॥ तस्यांत्वरोचमानायांसर्वमेवनरोचते ॥ ६२ ॥ कुविवाहैःक्रियालो
पैर्वेदानध्ययनेनच ॥ कुलान्यकुलतांयांतिब्राह्मणातिक्रमेणच ॥ ६३ ॥ शिल्पेनव्यवहारेणशू

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

द्रापत्यैश्च केवलैः॥ गोभिरश्वैश्च यानैश्च कृष्या राजोपसेवया॥ ६४ ॥ अयाज्ययाजनैश्चैव नास्तिक्ये-
न च कर्मणाम्॥ कुलान्याशु विनश्यंति यानि हीनानि मंत्रतः॥ ६५ ॥ मंत्रतस्तु समृद्धानि कुलान्य-
ल्पधनान्यपि॥ कुलसंख्यां च गच्छंति कर्षंति च महद्यशः॥ ६६ ॥ वैवाहिकेग्नौ कुर्वीत गृह्यं कर्मय-
थाविधि॥ पंचयज्ञविधानं च पक्तिं चान्वाहिकीं गृही॥ ६७ ॥ पंचसूना गृहस्थस्य चुल्ली पेषण्युप-
स्करः॥ कंडनी चोदकुंभश्च बध्यते यास्तु वाहयन्॥ ६८ ॥ तासां क्रमेण सर्वासां निष्कृत्यर्थं महर्षि-
भिः॥ पंच कॢप्ता महायज्ञाः प्रत्यहं गृहमेधिनाम्॥ ६९ ॥ अध्यापनं ब्रह्मयज्ञः पितृयज्ञस्तु तर्प-
णम्॥ होमो दैवो बलिर्भौतो नृयज्ञोतिथिपूजनम्॥ ७० ॥ पंचैतान्यो महायज्ञान्न हापयति शक्ति- ॥ अ॰ ३ ॥
तः॥ स गृहेपि वसन्नित्यं सूनादोषैर्न लिप्यते॥ ७१ ॥ देवतातिथिभृत्यानां पितॄणामात्मनश्च- ॥ २४ ॥
यः॥ न निर्वपति पंचानामुच्छ्वसन्न स जीवति॥ ७२ ॥ अहुतं च हुतं चैव तथा प्रहुतमेव च॥ ब्रा

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

स्यं हुतं प्राशितं च पंच यज्ञान्प्रचक्षते ॥ ७३ ॥ जपोऽहुतो हुतो होमः प्रहुतो भौतिको बलिः ॥ ब्राह्म्यं हुतं
द्विजाग्र्यार्चा प्राशितं पितृतर्पणम् ॥ ७४ ॥ स्वाध्याये नित्ययुक्तः स्याद्दैवे चैवेह कर्मणि ॥ दैवकर्म
णि युक्तो हि विभर्त्तीदं चराचरम् ॥ ७५ ॥ अग्नौ प्रास्ताहुतिः सम्यगादित्यमुपतिष्ठते ॥ आदित्या
ज्जायते वृष्टिर्वृष्टेरन्नं ततः प्रजाः ॥ ७६ ॥ यथा वायुं समाश्रित्य वर्त्तन्ते सर्वजन्तवः ॥ तथा गृहस्थमा
श्रित्य वर्त्तन्ते सर्व आश्रमाः ॥ ७७ ॥ यस्मात्त्रयोप्याश्रमिणो ज्ञानेनान्नेन चान्वहम् ॥ गृहस्थेनैव
धार्य्यन्ते तस्माज्ज्येष्ठाश्रमो गृही ॥ ७८ ॥ स संधार्य्यः प्रयत्नेन स्वर्गमक्षयमिच्छता ॥ सुखं चेहेच्छता नि
त्यं योऽधार्य्यो दुर्वलेन्द्रियैः ॥ ७९ ॥ ऋषयः पितरो देवा भूतान्यतिथयस्तथा ॥ आशासते कुटुंबि
भ्यस्तेभ्यः कार्यं विजानता ॥ ८० ॥ स्वाध्यायेनार्चयेदृषीन्होमैर्देवान्यथाविधि ॥ पितॄन्श्राद्धैश्च
नॄनन्नैर्भूतानि वलिकर्मणा ॥ ८१ ॥ कुर्यादहरहः श्राद्धमन्नाद्येनोदकेन वा ॥ पयोमूलफलैर्वापि

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

पितृभ्यःप्रीतिमावहन्॥ ८२ ॥एकमप्याशयेद्विप्रंपित्रर्थेपांचयज्ञिके॥ नचैवात्राशयात्किंचिद्वै
श्वदेवंप्रतिद्विजम्॥ ८३ ॥वैश्वदेवस्यसिद्धस्यगृह्येग्नौविधिपूर्वकं॥ आभ्यःकुर्याद्देवताभ्योब्राह्म
णोहोममन्वहं॥ ८४ ॥अग्नेःसोमस्यचैवादौतयोश्चैवसमस्तयोः॥ विश्वेभ्यश्चैवदेवेभ्योधन्वं
तरयएवच॥ ८५ ॥कुह्वैचैवानुमत्यैचप्रजापतयएवच॥सहद्यावापृथिव्योश्चतथास्विष्टकृतें
ततः॥ ८६ ॥एवंसम्यग्घविर्हुत्वासर्वदिक्षुप्रदक्षिणम्॥ इंद्रांतकाप्पतींदुभ्यःसानुगेभ्योबलिं
हरेत्॥ ८७ ॥मरुद्भ्यइतितुद्वारिक्षिपेदप्स्वद्भ्यइत्यपि॥वनस्पतिभ्यइत्येवंमुसलोलूखलेहरे
त्॥ ८८ ॥उच्छीर्षकेश्रियैकुर्याद्भद्रकाल्यैचपादतः॥ब्रह्मवास्तोष्पतिभ्यांतुवास्तुमध्येबलिंहरेत्
॥ ८९ ॥विश्वेभ्यश्चैवदेवेभ्योबलिमाकाशउत्क्षिपेत्॥दिवाचरेभ्योभूतेभ्योनक्तंचारिभ्यएव
च॥ ९० ॥पृष्ठवास्तुनिकुर्वीतबलिंसर्वात्मभूतये॥ पितृभ्योबलिशेषंतुसर्वंदक्षिणतोहरेत् ९१

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

शुनांचपतितानांचश्वपचांपापरोगिणाम्॥ वायसानांकृमीणांचशनकैर्निर्वपेद्भुवि॥ ९२ ॥ ए
वंयःसर्वभूतानिब्राह्मणोनित्यमर्चति॥ सगच्छतिपरंस्थानंतेजोमूर्तिपथर्जुना॥ ९३ ॥ कृत्वैत
द्बलिकर्मैवमतिथिंपूर्वमाशयेत्॥ भिक्षांचभिक्षवेदद्याद्विधिवद्ब्रह्मचारिणे॥ ९४ ॥ यत्पुण्यफ
लमाप्नोतिगांदत्वाविधिवद्गुरोः॥ तत्पुण्यफलमाप्नोतिभिक्षांदत्वाद्विजोगृही॥ ९५ ॥ भिक्षामप्युद
पात्रंवासत्कृत्यविधिपूर्वकं॥ वेदतत्वार्थविदुषेब्राह्मणायोपपादयेत्॥ ९६ ॥ नश्यंतिहव्य
कव्यानिनराणामविजानताम्॥ भस्मीभूतेषुविप्रेषुमोहाद्दत्तानिदातृभिः॥ ९७ ॥ विद्यातपः
समृद्धेषुहुतंविप्रमुखाग्निषु॥ निस्तारयतिदुर्गाच्चमहतश्चैवकिल्विषात्॥ ९८ ॥ संप्राप्तायत्व
तिथयेप्रदद्यादासनोदके॥ अन्नंचैवयथाशक्तिसत्कृत्यविधिपूर्वकम्॥ ९९ ॥ शिलानप्युंछ
तोनित्यंपंचाग्नीनपिजुह्वतः॥ सर्वंसुकृतमादत्तेब्राह्मणोनर्चितोवसन्॥ १०० ॥ तृणानिभू

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

मिरुदकंवाक्चतुर्थीचसूनृता॥ एतान्यपिसतांगेहेनोच्छिद्यंतेकदाचन॥ १०१ ॥एकरात्रंतुनिवसन्नति
थिर्ब्राह्मणःस्मृतः॥ अनित्यंहिस्थितोयस्मात्तस्मादतिथिरुच्यते॥ १०२ ॥नैकग्रामीणमतिथिंवि
प्रंसांगतिकंतथा॥ उपस्थितंगृहेविद्याद्भार्यायत्राग्नयोपिवा॥ १०३ ॥उपासतेयेगृहस्थाःपरपाक
मबुद्धयः॥ तेनतेप्रेत्यपशुतांव्रजंत्यन्नादिदायिनाम्॥ १४० ॥अप्रणोद्योऽतिथिःसायंसूर्योढोगृह
मेधिना॥ कालेप्राप्तस्त्वकालेवानास्यानश्नन्गृहेवसन्॥ १०५ ॥नवैस्वयंतदश्नीयादतिथिंयन्नभो
जयेत्॥ धन्यंयशस्यमायुष्यंस्वर्ग्यंवातिथिपूजनम्॥ १०६ ॥आसनावसथौशय्यामनुव्रज्यामुपा
सनाम्॥ उत्तमेषूत्तमंकुर्याद्धीनेहीनंसमेसमम्॥ १०७ ॥वैश्वदेवेतुनिर्वृत्तेयद्यन्योऽतिथिराव्र
जेत्॥ तस्याप्यन्नंयथाशक्तिप्रदद्यान्नबलिंहरेत्॥ १०८ ॥नभोजनार्थंस्वेविप्रःकुलगोत्रेनिवे
दयेत्॥ भोजनार्थंहितेशंसन्वांताशीत्युच्यतेबुधैः॥ १०९ ॥नब्राह्मणस्यत्वतिथिर्गृहेराजन्यउ

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

च्यते॥ वैश्यशूद्रौसखाचैवज्ञातयोगुरवैवच॥ ११० ॥यदित्वतिथिधर्मेणक्षत्रियोगृहमाव्रजेत्॥
भुक्तवत्सुचविप्रेषुकामंतमपिभोजयेत्॥ १११ ॥वैश्यशूद्रावपिप्राप्तौकुटुंबेतिथिधर्मिणौ॥ भो
जयेत्सहभृत्यैस्तावानृशंस्यंप्रयोजयन्॥ ११२ ॥इतरानपिसख्यादीन्संप्रीत्यागृहमागतान्॥ स
त्कृत्यान्नंयथाशक्तिभोजयेत्सहभार्यया॥ ११३ ॥सुवासिनींकुमारीश्चरोगिणोगर्भिणीस्त्रियः॥
अतिथिभ्योग्रएवैतान्भोजयेदविचारयन्॥ ११४ ॥अदत्वातुयएतेभ्यःपूर्वंभुंक्तेविचक्षणः॥
सभुंजानोनजानातिश्वगृध्रैर्जग्धिमात्मनः॥ ११५ ॥भुक्तवत्स्वथविप्रेषुस्वेषुभृत्येषुचैवहि॥ भुं
जीयातांततःपश्चादवशिष्टंतुदंपती॥ ११६ ॥देवानृषीन्मनुष्यांश्चपितॄन्गृह्याश्चदेवताः॥ पूजयि
त्वाततःपश्चाद्गृहस्थःशेषभुग्भवेत्॥ ११७ ॥अघंसकेवलंभुंक्तेयःपचत्यात्मकारणात्॥ यज्ञशि
ष्टाशनंह्येतत्सतामन्नंविधीयते॥ ११८ ॥राजर्त्विक्स्नातकगुरुप्रियश्वशुरमातुलान्॥ अर्हं

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

॥ म॰स्मृ॰मू॰ ॥
॥ २७ ॥

यन्मधुपर्केणाथपरिसंवत्सरात्पुनः॥ ११९ ॥राजाचश्रोत्रियश्चैवयज्ञकर्मण्युपस्थितौ॥मधुपर्के
णासंपूज्यौनत्वयज्ञइतिस्थितिः॥ १२० ॥सायंत्वन्नस्यसिद्धस्यपत्न्यमंत्रंबलिंहरेत्॥वैश्वदेवंहि
नामैतत्सायंप्रातर्विधीयते॥ १२१ ॥पितृयज्ञंतुनिर्वर्त्यविप्रश्चंद्रक्षयेग्निमान्॥पिंडान्वाहार्य
कंश्राद्धंकुर्यान्मासानुमासिकम्॥ १२२ ॥पितॄणांमासिकंश्राद्धमन्वाहार्यंविदुर्बुधाः॥तच्चामिषे
णकर्तव्यंप्रशस्तेनप्रयत्नतः॥ १२३ ॥तत्रयेभोजनीयाःस्युर्येचवर्ज्याद्विजोत्तमाः॥यावंतश्चैव
यैश्चान्नैस्तान्प्रवक्ष्याम्यशेषतः॥ १२४ ॥द्वौदैवेपितृकार्येत्रीनेकैकमुभयत्रवा॥भोजयेत्सुसमृ
द्धोपिनप्रसज्जेतविस्तरे॥ १२५ ॥सत्क्रियांदेशकालौचशौचंब्राह्मणसंपदः॥पंचैतान्विस्तरो
हंतितस्मान्नेहेतविस्तरम्॥ १२६ ॥प्रथिताप्रेतकृत्यैषापित्र्यंनामविधुक्षये॥तस्मिन्युक्तस्यैति
नित्यंप्रेतकृत्यैवलौकिकी॥ १२७ ॥श्रोत्रियायैवदेयानिहव्यकव्यानिदातृभिः॥अर्हत्तमाय

॥ अ॰३ ॥
॥ २७ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

विप्रायतस्मैदत्तंमहाफलम्॥ १२८ ॥एकैकमपिविद्वांसंदैवेपित्र्येचभोजयेत्॥पुष्कलंफल·
माप्नोतिनामंत्रज्ञान्बहूनपि॥ १२९ ॥दूरादेवपरीक्षेतब्राह्मणंवेदपारगम्॥तीर्थंतद्धव्यकव्या·
नांप्रदानेसोतिथिःस्मृतः॥ १३० ॥सहस्रंहिसहस्राणामनृचांयत्रभुंजते॥एकस्तान्मंत्रवित्प्रीतः
सर्वानर्हतिधर्मतः॥ १३१ ॥ज्ञानोत्कृष्टायदेयानिकव्यानिचहवींषिच॥नहिहस्तावसृग्दिग्धौरु
धिरेणैवशुध्यतः॥ १३२ ॥यावतोग्रसतेग्रासान्हव्यकव्येष्वमंत्रवित्॥तावतोग्रसतेप्रेत्यदीप्तशूल
लर्ष्ट्ययोगुडान्॥ १३३ ॥ज्ञाननिष्ठाद्विजाःकेचित्तपोनिष्ठास्तथापरे॥तपःस्वाध्यायनिष्ठाश्चकर्म
निष्ठास्तथापरे॥ १३४ ॥ज्ञाननिष्ठेषुकव्यानिप्रतिष्ठाप्यानियत्नतः॥हव्यानितुयथान्यायंसर्वे
ष्वेवचतुर्ष्वपि॥ १३५ ॥अश्रोत्रियःपितायस्यपुत्रःस्याद्वेदपारगः॥अश्रोत्रियोवापुत्रःस्यात्पि
तास्याद्वेदपारगः॥ १३६ ॥ज्यायांसमनयोर्विद्याद्यस्यस्याच्छ्रोत्रियःपिता मंत्रसंपूजनार्थंतुसत्का

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

रमित्रतोऽर्हति॥ १३७ ॥न श्राद्धे भोजयेन्मित्रं धनैः कार्योस्य संग्रहः॥ नारिं न मित्रं यं विद्यात्तं श्राद्धे भो
जयेद्द्विजम्॥ १३८ ॥यस्य मित्रप्रधानानि श्राद्धानि च हवींषि च॥ तस्य प्रेत्य फलं नास्ति श्राद्धेषु च ह
विःषु च॥ १३९ ॥यः संगतानि कुरुते मोहाच्छ्राद्धेन मानवः॥ स स्वर्गाच्च्यवते लोकाच्छ्राद्धमित्रो द्वि
जाधमः॥ १४० ॥संभोजनी साभिहिता पैशाची दक्षिणा द्विजैः॥ इहैवास्ते तु सा लोके गौरंधेवैकवे
श्मनि॥ १४१ ॥यथेरिणे बीजमुप्त्वा न वप्ता लभते फलम्॥ तथाऽनृचे हविर्दत्वा न दाता लभते फ
लम्॥ १४२ ॥दातॄन्प्रतिग्रहीतॄंश्च कुरुते फलभागिनः॥ विदुषे दक्षिणां दत्वा विधिवत्प्रेत्य चेह
च॥ १४३ ॥कामं श्राद्धेर्च्चयेन्मित्रं नाभिरूपमपि त्वरिं॥ द्विषता हि हविर्भुक्तं भवति प्रेत्य निष्फ
लम्॥ १४४ ॥यत्नेन भोजयेच्छ्राद्धे बह्वृचं वेदपारगम्॥ शाखांतगमथाध्वर्युं छंदोगं तु समाप्ति
कम्॥ १४५ ॥एषामन्यतमो यस्य भुंजीत श्राद्धमर्चितः॥ पितॄणां तस्य तृप्तिः स्याच्छाश्वती साप्त

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

पोरुषी॥ १४६ ॥एषवैप्रथमःकल्पःप्रदानेहव्यकव्ययोः॥ अनुकल्पस्त्वयंज्ञेयःसदासद्भिर
नुष्ठितः॥ १४७ ॥मातामहंमातुलंचस्वस्रीयंश्वशुरंगुरुम्॥ दौहित्रंविट्पतिंबंधुमृत्विग्याज्
यौचभोजयेत्॥ १४८ ॥नब्राह्मणंपरीक्षेतदैवेकर्मणिधर्मवित्॥ पित्र्येकर्मणितुप्राप्तेप
रीक्षेतप्रयत्नतः॥ १४९ ॥येस्तेनपतितक्लीबायेचनास्तिकवृत्तयः॥ तान्हव्यकव्ययोर्विप्रा
ननर्हान्मनुरब्रवीत्॥ १५० ॥जटिलंचानधीयानंदुर्बलंकितवंतथा॥ याजयंतिचयेपूगां
स्तांश्चश्राद्धेनभोजयेत्॥ १५१ ॥चिकित्सकान्देवलकान्मांसविक्रयिणस्तथा॥ विपणेन
चजीवंतोवर्ज्याःस्युर्हव्यकव्ययोः॥ १५२ ॥प्रेष्योग्रामस्यराज्ञश्चकुनखीश्यावदंतकः॥ प्रतिरो
द्धागुरोश्चैवत्यक्ताग्निर्वार्धुषिस्तथा॥ १५३ ॥यक्ष्मीचपशुपालश्चपरिवेत्तानिराकृतिः॥ ब्रह्म
द्विट्परिवित्तिश्चगणाभ्यंतरएवच॥ १५४ ॥कुशीलवोवकीर्णीचवृषलीपतिरेवच॥ पौन

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

र्भवश्चकाणश्चयस्यचोपपतिर्गृहे॥ १५५ ॥भृतकाध्यापकोयश्चभृतकाध्यापितस्तथा॥
शूद्रशिष्योगुरुश्चैववाग्दुष्टःकुंडगोलकौ॥ १५६ ॥अकारणपरित्यक्तामातापित्रोर्गुरोस्त
था॥ब्राह्मैर्यौनैश्चसंबंधैःसंयोगंपतितैर्गतः॥ १५७ ॥अगारदाहीगरदःकुंडाशीसोमविक्रयी
॥समुद्रयायीवंदीचतैलिकःकूटकारकः॥ १५८ ॥पित्राविवदमानश्चकितवोमद्यपस्तथा॥
पापरोग्यभिशस्तश्चदांभिकोरसविक्रयी॥ १५९ ॥धनुःशराणांकर्त्ताचयश्चाग्रेदिधिषूपतिः
॥मित्रध्रुकद्यूतवृत्तिश्चपुत्राचार्यस्तथैवच॥ १६० ॥भ्रामरीगंडमालीचश्वित्र्यथोपिशुनस्तथा
॥उन्मत्तोंऽधश्चवर्ज्याःस्युर्वेदनिंदकएवच॥ १६१ ॥हस्तिगोश्वोष्ट्रदमकोनक्षत्रैर्यश्चजीव
ति॥पक्षिणांपोषकोयश्चयुद्धाचार्यस्तथैवच॥ १६२ ॥स्रोतसांभेदकोयश्चतेषांचावरणेर
तः॥गृहसंवेशकोदूतोवृक्षारोपकएवच॥ १६३ ॥श्वक्रीडीश्येनजीवीचकन्यादूषकएवच॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

हिंस्रो वृषलवृत्तिश्च गणानां चैव याजकः ॥ १६४ ॥ आचारहीनः क्लीवश्च नित्यं याचनकस्तथा ।
॥ कृषिजीवी श्लीपदी च सद्भिर्निन्दित एव च ॥ १६५ ॥ औरभ्रिको माहिषिकः परपूर्वापतिस्त-
था ॥ प्रेतनिर्यातकश्चैव वर्जनीयाः प्रयत्नतः ॥ १६६ ॥ एतान्विगर्हिताचारानपांक्तेयान्द्विजा-
धमान् ॥ द्विजातिप्रवरो विद्वानुभयत्र विवर्जयेत् ॥ १६७ ॥ ब्राह्मणस्त्वनधीयानस्तृणाग्निरि-
व शाम्यति ॥ तस्मै हव्यं न दातव्यं न हि भस्मनि हूयते ॥ १६८ ॥ अपांक्तदाने यो दातुर्भवत्यूर्ध्वं
फलोदयः ॥ दैवे हविषि पित्रे वा तन्तु वक्ष्याम्यशेषतः ॥ १६९ ॥ अव्रतैर्यद्द्विजैर्भुक्तं परिवेत्रा-
दिभिस्तथा ॥ अपांक्तेयैर्यदन्यैश्च तद्वै रक्षांसि भुंजते ॥ १७० ॥ दाराग्निहोत्रसंयोगं कुरुते यो-
ग्रजे स्थिते ॥ परिवेत्ता स विज्ञेयः परिवित्तिस्तु पूर्वजः ॥ १७१ ॥ परिवित्तिः परिवेत्ता यया च
परिविद्यते ॥ सर्वे ते नरकं यान्ति दातृयाजकपंचमाः ॥ १७२ ॥ भ्रातुर्मृतस्य भार्यायां योनुर-

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

ज्येनकामतः॥धर्मेणापिनियुक्तायांसज्ञेयोदिधिषूपतिः॥ १७३ ॥परदारेषुजायेतेद्वौसुतौ
कुंडगोलकौ॥पत्यौजीवतिकुंडःस्यान्मृतेभर्त्तरिगोलकः॥ १७४ ॥तौतुजातौपरक्षेत्रेप्रा॰
णिनौप्रेत्यचेहच॥दत्तानिहव्यकव्यानिनाशयंतिप्रदायिनां॥ १७५ ॥अपांक्त्योयावतः
पांक्त्यान्भुंजानाननुपश्यति॥तावतांनफलंप्रेत्यदातानाप्नोतिबालिशः॥ १७६ ॥वीक्ष्यां
धोनवतेःकाणःषष्टेःश्वित्रीशतस्यतु॥पापरोगीसहस्रस्यदातुर्नाशयतेफलम्॥ १७७ ॥
यावतःसंस्पृशेदंगैर्ब्राह्मणान्शूद्रयाजकः॥तावतांनभवेद्दातुःफलंदानस्यपौर्तिकं॥ १७८
॥वेदविच्चापिविप्रोऽस्यलोभात्कृत्वाप्रतिग्रहम्॥विनाशंव्रजतिक्षिप्रमामपात्रमिवांभसि
॥ १७९ ॥सोमविक्रयिणेविष्ठाभिषजेपूयशोणितं॥नष्टंदेवलकेदत्तमप्रतिष्ठंतुवा
र्धुषौ॥ १८० ॥यत्तुवाणिजकेदत्तंनेहनामुत्रतद्भवेत्॥भस्मनीवहुतंहव्यंतथापौनर्भवेद्वि

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

जे॥ १८१ ॥इतरेषुत्वपांक्त्येषुयथोद्दिष्टेष्वसाधुषु॥ मेदोसृङ्मांसमज्जास्थिवदंत्यन्नंमनीषि
णः॥ १८२ ॥अपांक्त्योपहतापंक्तिःपाव्यतेयैर्द्विजोत्तमैः॥ तान्निबोधतकार्त्स्न्येनद्विजाग्र्यान्पं
क्तिपावनान्॥ १८३ ॥अग्र्याःसर्वेषुवेदेषुसर्वप्रवचनेषुच॥ श्रोत्रियान्वयजाश्चैवविज्ञेयाः
पंक्तिपावनाः॥ १८४ ॥त्रिणाचिकेतःपंचाग्निस्त्रिसुपर्णःषडंगवित्॥ ब्रह्मदेयात्मसंतानो
ज्येष्ठसामगएवच॥ १८५ ॥वेदार्थवित्प्रवक्ताचब्रह्मचारीसहस्रदः॥ शतायुश्चैवविज्ञेया
ब्राह्मणाःपंक्तिपावनाः॥ १८६ ॥पूर्वेद्युरपरेद्युर्वाश्राद्धकर्मण्युपस्थिते॥ निमंत्रयेतत्र्य
वरान्सम्यग्विप्रान्यथोदितान्॥ १८७ ॥निमंत्रितोद्विजःपित्र्येनियतात्माभवेत्सदा॥ नच
छंदांस्यधीयीतयस्यश्राद्धंचतद्भवेत्॥ १८८ ॥निमंत्रितान्हिपितरउपतिष्ठंतितान्द्वि
जान्॥ वायुवच्चानुगच्छंतितथासीनानुपासते॥ १८९ ॥केतितस्तुयथान्यायंहव्यकव्येद्वि

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

जोत्तमः॥ कथंचिदप्यतिक्रामन्पापःसूकरतांव्रजेत्॥ १९० ॥अक्रोधनाःशौचपराः
सततंब्रह्मचारिणः॥न्यस्तशस्त्रामहाभागाःपितरःपूर्वदेवताः १९२ ॥आमंत्रित
स्तुयःश्राद्धेवृषल्यासहमोदते॥दातुर्यद्दुष्कृतंकिंचित्तत्सर्वंप्रतिपद्यते॥ १९१ ॥अ
क्रोधनाःशौचपराःसततंब्रह्मचारिणः॥न्यस्तशस्त्रामहाभागाःपितरःपूर्वदेवताः॥१९२
॥यस्मादुत्पत्तिरेतेषांसर्वेषामप्यशेषतः॥येचयैरुपचर्याःस्युर्नियमैस्तान्निबोधत॥
१९३॥ मनोर्हैरण्यगर्भस्ययेमरीच्यादयःसुताः॥तेषामृषीणांसर्वेषांपुत्राःपितृगणाः
स्मृताः॥ १९४ ॥विराट्सुताःसोमसदःसाध्यानांपितरःस्मृताः॥अग्निष्वात्ताश्चदेवानां
मारीचालोकविश्रुताः॥ १९५ ॥दैत्यदानवयक्षाणांगंधर्वोरगरक्षसाम्॥सुपर्णकिंन
राणांचस्मृताबर्हिषदोत्रिजाः॥ १९६ ॥सोमपानामविप्राणांक्षत्रियाणांहविर्भुजः॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

वैश्यानामाज्यपानामशूद्राणांतुसुकालिनः॥ १९७ ॥सोमपास्तुकवेःपुत्राहविष्मन्तोंऽगि
रःसुताः पुलस्त्यस्याज्यपाःपुत्रावसिष्ठस्यसुकालिनः॥ १९८ ॥अग्निदग्धाननग्निदग्धा
न्काव्यांवर्हिषदस्तथा॥अग्निष्वात्तांश्चसौम्यांश्चविप्राणामेवनिर्दिशेत्॥ १९९ ॥यए
तेतुगणामुख्याःपितृणांपरिकीर्तिताः॥तेषामपीहविज्ञेयंपुत्रपौत्रमनन्तकम्॥ २००
॥ऋषिभ्यःपितरोजाताःपितृभ्योदेवमानवाः॥देवेभ्यस्तुजगत्सर्वंचरंस्थाण्वनुपूर्वशः
॥ २०१ ॥राजतैर्भाजनैरेषामथोवारजतान्वितैः॥वार्यपिश्रद्धयादत्तमक्षयायोपक
ल्पते॥ २०२ ॥दैवकार्याद्द्विजातीनांपितृकार्यंविशिष्यते॥दैवंहिपितृकार्यस्यपूर्वमा
प्यायनंस्मृतम्॥ २०३ ॥तेषामारक्षभूतंतुपूर्वंदैवंनियोजयेत्॥रक्षांसिहिविलुंपंति
श्राद्धमारक्षवर्जितम्॥ २०४ ॥दैवाद्यन्तंतदीहेतपित्राद्यन्तंनतद्भवेत्॥पित्राद्यन्तंत्वी

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

हमानः क्षिप्रं नश्यति सान्वयः॥ २०५ ॥शुचिं देशं विविक्तं च गोमयेनोपलेपयेत् द
क्षिणाप्रवणं चैव प्रयत्नेनोपपादयेत्॥ २०६ ॥अवकाशेषु चोक्षेषु नदीतीरेषु चैव हि
॥विविक्तेषु च तुष्यंति दत्तेन पितरः सदा॥ २०७ ॥आसनेषूपक्लृप्तेषु बर्हिष्मत्सु पृथक्पृ
थक्॥उपस्पृष्टोदकान् सम्यग्विप्रांस्तानुपवेशयेत्॥ २०८ ॥उपवेश्य तु तान्विप्रानासने
ष्वजुगुप्सितान्॥ गंधमाल्यैः सुरभिभिरर्चयेद्दैवपूर्वकम्॥ २०९ ॥तेषामुदकमानीय स
पवित्रांस्तिलानपि॥अग्नौ कुर्यादनुज्ञातो ब्राह्मणो ब्राह्मणैः सह॥ २१० ॥अग्नेः सोमयमा
भ्यां च कृत्वाप्यायनमादितः॥ हविर्दानेन विधिवत्पश्चात्संतर्पयेत्पितॄन्॥ २११ ॥अ
ग्न्यभावे तु विप्रस्य पाणावेवोपपादयेत्॥ यो ह्यग्निः स द्विजो विप्रैर्मंत्रदर्शिभिरुच्यते॥ २१२
॥अक्रोधनान् सुप्रसादान् वदंत्येतान्पुरातनान्॥ लोकस्याप्यायने युक्तान् श्राद्धदेवान् द्वि

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

जोत्तमान्॥ २१३ ॥अपसव्यमग्नौकृत्वासर्वमावृत्यविक्रमम्॥ अपसव्येनहस्तेननिर्वपेदु
दकंभुवि॥ २१४ ॥त्रींस्तुतस्माद्धविःशेषात्पिंडान्कृत्वासमाहितः॥ औदकेनैवविधिनानि
र्वपेद्दक्षिणामुखः॥ २१५ ॥न्युप्यपिंडांस्ततस्तांस्तुप्रयतोविधिपूर्वकम्॥ तेषुदर्भेषुतंहस्तंनि
मृज्याल्लेपभागिनाम्॥ २१६ ॥आचम्योदक्परावृत्यत्रिरायम्यशनैरसून्॥ षड्ऋतूंश्चन
मस्कुर्यात्पितॄनेवचमंत्रवित्॥ २१७ ॥उदकंनिनयेच्छेषंशनैःपिंडांतिकेपुनः॥ अवजिघ्रे
च्चतान्पिंडान्यथान्युप्तान्समाहितः॥ २१८ ॥पिंडेभ्यस्त्वल्पिकांमात्रांसमादायानुपूर्वशः
॥ तानेवविप्रानासीनान्विधिवत्पूर्वमाशयेत्॥ २१९ ॥ध्रियमाणेतुपितरिपूर्वेषामेव
निर्वपेत्॥ विप्रवद्वापितंश्राद्धेस्वकंपितरमाशयेत्॥ २२० ॥पितायस्यनिवृत्तःस्याज्जी
वेद्वापिपितामहः॥ पितुःसनामसंकीर्त्यकीर्तयेत्प्रपितामहं॥ २२१ ॥पितामहोवातच्छ्रा

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

ऽभुंजीतेत्यब्रवीन्मनुः॥ कामंवासमनुज्ञातः स्वयमेवसमाचरेत्॥ २२२ ॥ तेषांदत्वातुहस्ते
षु सपवित्रंतिलोदकम्॥ तत्पिंडाग्रंप्रयच्छेतस्वधैषामस्त्वितिब्रुवन्॥ २२३ ॥ पाणिभ्यांतू
पसंगृह्यस्वयमन्नस्यवर्द्धितम्॥ विप्रांतिकेपितॄन्ध्यायन्शनकैरुपनिक्षिपेत्॥ २२४ ॥
उभयोर्हस्तयोर्मुक्तंयदन्नमुपनीयते॥ तद्विप्रलुंपंत्यसुराः सहसादुष्टचेतसः॥ २२५ ॥ गु
णांश्चसूपशाकाद्यान्पयोदधिघृतंमधु॥ विन्यसेत्प्रयतः पूर्वंभूमावेवसमाहितः॥ २२६ ॥
भक्ष्यंभोज्यंचविविधंमूलानिचफलानिच॥ हृद्यानिचैवमांसानिपानानिसुरभीणिच॥ २२७
॥ उपनीयतुतत्सर्वंशनकैः सुसमाहितः॥ परिवेषयेतप्रयतोगुणान्सर्वान्प्रचोदयन्॥ २२८ ॥
नास्रमापातयेज्जातुनकुप्येन्नानृतंवदेत्॥ नपादेनस्पृशेदन्नंनचैतदवधूनयेत्॥ २२९ ॥
अस्रंगमयतिप्रेतान्कोपोऽरीननृतंशुनः॥ पादस्पर्शस्तुरक्षांसिदुष्कृतीनवधूननम्॥ २३० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

यद्यद्रोचेतविप्रेभ्यस्तत्तद्दद्यादमत्सरः॥ ब्रह्मोद्याश्चकथाःकुर्यात्पितॄणामेतदीप्सितम्॥२३१॥
स्वाध्यायंश्रावयेत्पित्र्येधर्मशास्त्राणिचैवहि॥ आख्यानानीतिहासांश्चपुराणानिखिलानिच
॥ २३२ ॥हर्षयेद्ब्राह्मणांस्तुष्टोभोजयेच्चशनैःशनैः॥ अन्नाद्येनासकृच्चैतान्गुणैश्चपरिचोदये
त्॥ २३३ ॥व्रतस्थमपिदौहित्रंश्राद्धेयत्नेनभोजयेत्॥ कुतपंचासनेदद्यात्तिलैश्चविकिरे
न्महीं॥ २३४ ॥त्रीणिश्राद्धेपवित्राणिदौहित्रःकुतपस्तिलाः॥ त्रीणिचात्रप्रशंसन्तिशौचम
क्रोधमत्वरां॥ २३५ ॥अत्युष्णंसर्वमन्नंस्याद्भुञ्जीरंस्तेचवाग्यताः॥ नचद्विजातयोब्रूयुर्दात्रा
पृष्टाहविर्गुणान्॥ २३६ ॥यावदुष्मांभवत्यन्नंयावदश्नंतिवाग्यताः॥ पितरस्तावदश्नंतिः
यावन्नोक्ताहविर्गुणाः॥ २३७ ॥यद्वेष्टितशिराभुंक्तेयद्भुंक्तेदक्षिणामुखः॥ सोपानत्कश्च
यद्भुंक्तेतद्वैरक्षांसिभुंजते॥ २३८ ॥चांडालश्चवराहश्चकुक्कुटःश्वातथैवच॥ रजस्वलाचषं

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

ढश्चनेक्षेरन्नश्नतोद्विजान्॥ २३९ ॥होमेप्रदानेभोज्येचयदेभिरभिवीक्ष्यते॥दैवेकर्मणि
पित्र्येवातद्गच्छत्ययथातथम्॥ २४० ॥घ्राणेनसूकरोहन्तिपक्षवातेनकुक्कुटः॥श्वातुदृष्टि
निपातेनस्पर्शेनावरवर्णजः॥ २४१ ॥खञ्जोवायदिवाकाणोदातुःप्रेष्योपिवाभवेत्॥हीना
तिरिक्तगात्रोवातमप्यपनयेत्पुनः॥ २४२ ॥ब्राह्मणंभिक्षुकंवापिभोजनार्थमुपस्थितम्॥
ब्राह्मणैरभ्यनुज्ञातःशक्तितःप्रतिपूजयेत्॥ २४३ ॥सार्ववर्णिकमन्नाद्यंसन्नीयाप्लाव्यवा
रिणा समुत्सृजेद्भुक्तवतामग्रतोविकिरन्भुवि॥ २४४ ॥असंस्कृतप्रमीतानांत्यागिनां
कुलयोषितां उच्छिष्टंभागधेयंस्याद्दर्भेषुविकिरश्चयः॥ २४५ ॥उच्छेषणंभूमिगत
मजिह्मस्याशठस्यच दासवर्गस्यतत्पित्र्येभागधेयंप्रचक्षते॥ २४६ ॥आसपिण्डक्रियाक
र्मद्विजातेःसंस्थितस्यतु अदैवंभोजयेच्छ्राद्धंपिण्डमेकंतुनिर्वपेत्॥ २४७ ॥सहपिण्डक्रि

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

यायांतुकृतायामस्यधर्मतः॥ अनयैवावृताकार्यंपिंडनिर्वपणंसुतैः॥ २४८ ॥श्राद्धंभुक्त्वा
यउच्छिष्टंवृषलायप्रयच्छति॥ समूढोनरकंयातिकालसूत्रमवाक्शिराः॥ २४९ ॥श्रा
द्धभुग्वृषलीतल्पंतदहर्योधिगच्छति॥ तस्याःपुरीषेतन्मासंपितरस्तस्यशेरते॥ २५० ॥पृ
ष्ट्वास्वदितमित्येवंतृप्तानाचामयेत्ततः॥ आचांतांश्चानुजानीयादभितोरम्यतामिति॥ २५१॥
स्वधास्त्वित्येवतंब्रूयुर्ब्राह्मणास्तदनंतरं॥ स्वधाकारःपराह्याशीःसर्वेषुपितृकर्मसु॥ २५२॥
ततोभुक्तवतांतेषामन्नशेषंनिवेदयेत्॥ यथाब्रूयुस्तथाकुर्यादनुज्ञातस्ततोद्विजैः॥ २५३॥
पित्र्येस्वदितमित्येववाच्यंगोष्ठेतुसुश्रुतं संपन्नमित्यभ्युदयेदैवेरुचितमित्यपि॥ २५४
॥अपराह्णस्तथादर्भावास्तुसंपादनंतिलाः॥ सृष्टिर्मृष्टिर्द्विजाश्चाग्र्याःश्राद्धकर्मसुसंपदः॥
२५५॥ दर्भाःपवित्रंपूर्वाह्णोहविष्याणिचसर्वशः॥ पवित्रंयच्चपूर्वोक्तंविज्ञेयाहव्यसंप

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

द:॥ २५६ ॥मुन्यन्नानिपयःसोमोमांसंयच्चानुपस्कृतम्॥ अक्षारलवणांचैवप्रकृत्याहवि
रुच्यते॥ २५७ ॥विसृज्यब्राह्मणांस्तांस्तुनियतोवाग्यतःशुचिः॥दक्षिणांदिशमाकांक्षन्याचे
तेमान्वरान्पितॄन्॥ २५८ ॥दातारोनोभिवर्द्धंतांवेदाःसंततिरेवच॥श्रद्धाचनोमाव्यगम
द्बहुदेयंचनोस्त्विति॥ २५९ ॥एवंनिर्वपणंकृत्वापिंडांस्तांस्तदनंतरं॥गांविप्रमजमग्निं
वाप्राशयेदप्सुवाक्षिपेत्॥ २६० ॥पिंडनिर्वपणंकेचित्पुरस्तादेवकुर्वते॥वयोभिःखाद
यंत्यन्येप्रक्षिपंत्यनलेप्सुवा॥ २६१ ॥पतिव्रताधर्मपत्नीपितृपूजनतत्परा॥मध्यमंतुततः
पिंडमद्यात्सम्यक्सुतार्थिनी॥ २६२ ॥आयुष्मंतंसुतंसूतेयशोमेधासमन्वितम्॥धन
वंतंप्रजावंतंसात्विकंधार्मिकंतथा॥ २६३ ॥प्रक्षाल्यहस्तावाचम्यज्ञातिप्रायंप्रकल्पयेत्॥
ज्ञातिभ्यःसत्कृतंदत्वाबांधवानपिभोजयेत्॥ २६४ ॥उच्छेषणंतुतत्तिष्ठेद्यावद्विप्राविस

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

जिताः ॥ ततो गृहबलिं कुर्यादिति धर्मो व्यवस्थितः ॥ २६५ ॥ हविर्यच्चिररात्राय यच्चानंत्या
यकल्पते ॥ पितृभ्यो विधिवद्दत्तं तत्प्रवक्ष्याम्यशेषतः ॥ २६६ ॥ तिलैर्व्रीहियवैर्माषैरद्भिर्मूल
फलेन वा ॥ दत्तेन मासं तृप्यंति विधिवत्पितरो नृणां ॥ २६७ ॥ द्वौ मासौ मत्स्यमांसेन त्रीन्मासा
न्हारिणेन तु ॥ औरभ्रेणाथ चतुरः शाकुनेनाथ पंच वै ॥ २६८ ॥ षण्मासांश्छागमांसेन पार्ष
तेन च सप्त वै ॥ अष्टावेणस्य मांसेन रौरवेण नवैव तु ॥ २६९ ॥ दश मासांस्तु तृप्यंति वराहमहि
षामिषैः ॥ शशकूर्मयोस्तु मांसेन मासानेकादशैव तु ॥ २७० ॥ संवत्सरं तु गव्येन पयसा पायसे
न च ॥ वार्ध्रीणसस्य मांसेन तृप्तिर्द्वादशवार्षिकी ॥ २७१ ॥ कालशाकं महाशल्काः खड्गलो
हामिषं मधु ॥ आनंत्यायैव कल्प्यंते मुन्यन्नानि च सर्वशः ॥ २७२ ॥ यत्किंचिन्मधुना मिश्रं प्र
दद्यात्तु त्रयोदशीं ॥ तदप्यक्षयमेव स्याद्वर्षासु च मघासु च ॥ २७३ ॥ अपि नः स कुले जाया

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

॥ म॰स्मृ ॥
॥ ३६ ॥

योनोदद्यात्त्रयोदशीं ॥ पायसंमधुसर्पिर्भ्यांप्राक्छायेकुंजरस्यच ॥ २७४ ॥ यद्यद्ददातिविधि
वत्सम्यक्श्रद्धासमन्वितः ॥ तत्तत्पितॄणांभवतिपरत्रानंतमक्षयम् ॥ २७५ ॥ कृष्णपक्षे
दशम्यादौवर्जयित्वाचतुर्दशीम् ॥ श्राद्धेप्रशस्तास्तिथयोयथैतानतथेतराः ॥ २७६ ॥ यु
क्षुकुर्वन्दिनर्क्षेषुसर्वान्कामान्समश्नुते ॥ अयुक्षुतुपितॄन्सर्वान्प्रजांप्राप्नोतिपुष्कलाम् ॥ २७७
॥ यथाचैवापरःपक्षःपूर्वपक्षाद्विशिष्यते ॥ तथाश्राद्धस्यपूर्वाह्णादपराह्णोविशिष्यते ॥ २७८
॥ प्राचीनावीतिनासम्यगपसव्यमतंद्रिणा ॥ पित्र्यमानिधनात्कार्यंविधिवद्दर्भपाणिना ॥
२७९ ॥ रात्रौश्राद्धंनकुर्वीतराक्षसीकीर्तिताहिसा ॥ संध्ययोरुभयोश्चैवसूर्येचैवाचिरोदिते ॥ अ॰ ३ ॥
॥ २८० ॥ अनेनविधिनाश्राद्धंत्रिरब्दस्येहनिर्वपेत् ॥ हेमंतग्रीष्मवर्षासुपांचयज्ञिकमन्व ॥ ३६ ॥
हम् ॥ २८१ ॥ नपैतृयज्ञियोहोमोलौकिकेग्नौविधीयते ॥ नदर्शेनविनाश्राद्धमाहिताग्नेः

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

र्द्विजन्मनः॥ २८२ ॥यदेवतर्पयत्यद्भिःपितॄन्स्नात्वाद्विजोत्तमः॥तेनैवकृत्स्नमाप्नोति
पितृयज्ञक्रियाफलम्॥ २८३ ॥वसून्वदन्तितुपितॄन्रुद्रांश्चैवपितामहान्॥प्रपिता
महांस्तथादित्यान्श्रुतिरेषासनातनी॥ २८४ ॥विघसाशीभवेन्नित्यंनित्यंवामृतभो
जनः॥विघसोभुक्तशेषंतुयज्ञशेषंतथामृतम्॥ २८५ ॥एतद्वोभिहितंसर्वंविधानंपां
चयज्ञिकम्॥द्विजातिमुख्यवृत्तीनांविधानंश्रूयतामिति॥ २८६ ॥ ॥इतिमानवे
धर्मशास्त्रेभृगुप्रोक्तायांसंहितायांतृतीयोऽध्यायः॥ ३ ॥चतुर्थमायुषोभागमुषित्वा
द्यंगुरौद्विजः॥द्वितीयमायुषोभागंकृतदारोगृहेवसेत्॥ १ ॥अद्रोहेणैवभूतानामल्प
द्रोहेणवापुनः॥यावृत्तिस्तांसमास्थायविप्रोजीवेदनापदि॥ २ ॥यात्रामात्रप्रसिद्ध्य
र्थंस्वैःकर्मभिरगर्हितैः॥अक्लेशेनशरीरस्यकुर्वीतधनसंचयम्॥ ३ ॥ऋतामृताभ्यां

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

जीवेत्तु मृतेनप्रमृतेनवा॥ सत्यानृताभ्यामपिवानश्ववृत्त्याकदाचन॥ ४ ॥ऋतमुंछशिलं
ज्ञेयममृतंस्यादयाचितम॥ मृतंतुयाचितंभैक्ष्यंप्रमृतंकर्षणंस्मृतम॥ ५ ॥सत्यानृ
तंतुवाणिज्यंतेनचैवापिजीव्यते॥ सेवाश्ववृत्तिराख्यातातस्मात्तांपरिवर्जयेत॥ ६ ॥कुशू
लधान्यकोवास्यात्कुंभीधान्यकएववा॥ त्र्यैहिहिकोवापिभवेदश्वस्तनिकएववा॥ ७ ॥च
तुर्णामपिचैतेषांद्विजानांगृहमेधिनाम॥ ज्यायान्परःपरोज्ञेयोधर्मतोलोकजित्तमः॥ ८
॥ षट्कर्मैकोभवत्येषांत्रिभिरन्यःप्रवर्त्तते॥ द्वाभ्यामेकश्चतुर्थस्तुब्रह्मसत्रेणजीवति॥
९ ॥वर्त्तयंश्चशिलोंछाभ्यामग्निहोत्रपरायणः॥ इष्टीःपार्वायनांतीयाःकेवलानिर्वपेत्स
दा॥ १० ॥नलोकवृत्तंवर्त्तेतवृत्तिहेतोःकथंचन॥ अजिह्मामशठांशुद्धांजीवेद्ब्राह्मणजी
विकाम॥ ११ ॥संतोषंपरमास्थायसुखार्थीसंयतोभवेत॥ संतोषमूलंहिसुखंदुःखमूलं

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

विपर्ययः॥ १२ ॥अतोऽन्यतमयावृत्त्याजीवंस्तुस्नातकोद्विजः॥स्वर्गायुष्ययशस्यानिव्रता
नीमानिधारयेत्॥ १३ ॥वेदोदितंस्वकंकर्मनित्यंकुर्यादतंद्रितः॥तद्धिकुर्वन्यथाशक्ति
प्राप्नोतिपरमांगतिं॥ १४ ॥नेहेतार्थान्प्रसंगेननविरुद्धेनकर्मणा॥नविद्यमानेष्वर्थेषुना
र्त्यामपियतस्ततः॥ १५ ॥इंद्रियार्थेषुसर्वेषुनप्रसज्येतकामतः॥अतिप्रसक्तिंचैतेषांम
नसासन्निवर्त्तयेत्॥ १६ ॥सर्वान्परित्यजेदर्थान्स्वाध्यायस्यविरोधिनः॥यथातथाध्याप
यंस्तुसाह्यस्यकृतकृत्यता॥ १७ ॥वयसःकर्मणोऽर्थस्यश्रुतस्याभिजनस्यच॥वेषवाग्बुद्धि
सारूप्यमाचरन्विचरेदिह॥ १८ ॥बुद्धिवृद्धिकराण्याशुधन्यानिचहितानिच॥नित्यंशास्त्रा
ण्यवेक्षेतनिगमांश्चैववैदिकान्॥ १९ ॥यथायथाहिपुरुषःशास्त्रंसमधिगच्छति॥तथा
तथाविजानातिविज्ञानंचास्यरोचते॥ २० ॥ऋषियज्ञंदेवयज्ञंभूतयज्ञंचसर्वदा॥नृयज्ञं

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

पितृयज्ञंचयथाशक्तिनहापयेत् ॥ २१ ॥ एतानेकेमहायज्ञान्यज्ञशास्त्रविदोजनाः ॥
अनीहमानाःसततमिन्द्रियेष्वेवजुह्वति ॥ २२ ॥ वाच्येकेजुह्वतिप्राणंप्राणेवाचंचसर्वदा ॥
वाचिप्राणेचपश्यंतोयज्ञनिर्वृत्तिमक्षयाम् ॥ २३ ॥ ज्ञानेनैवापरेविप्रायजंत्येतैर्मखैःसदा
ज्ञानमूलांक्रियामेषांपश्यंतोज्ञानचक्षुषा ॥ २४ ॥ अग्निहोत्रंचजुहुयादाद्यंतेद्युनिशोः
सदा ॥ दर्शेनचार्धमासांतेपौर्णमासेनचैवहि ॥ २५ ॥ सस्यांतेनवसस्येष्ट्यातथर्त्वंतेद्विजो
ऽध्वरैः ॥ पशुनात्वयनस्यादौसमांतेसौमिकैर्मखैः ॥ २६ ॥ नानिष्ट्वानवसस्येष्ट्यापशुनावा ॥ अ० ४ ॥
ग्निमान्द्विजः ॥ नवान्नमद्यान्मांसंवादीर्घमायुर्जिजीविषुः ॥ २७ ॥ नवेनानर्चिताह्यस्य ॥ ३८ ॥
पशुहव्येनचाग्नयः ॥ प्राणानेवात्तुमिच्छंतिनवान्नामिषगर्धिनः ॥ २८ ॥ आसनाशनश
य्याभिरद्भिर्मूलफलेनवा ॥ नास्यकश्चिद्वसेद्गेहेशक्तितोऽनर्चितोऽतिथिः ॥ २९ ॥ पाषं

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

डिनो विकर्मस्थान्वैडालव्रतिकान्शठान् ॥ हैतुकान्बकवृत्तींश्च वाङ्मात्रेणापि नार्चये
त् ॥ ३० ॥ वेदविद्याव्रतस्नातान्श्रोत्रियान्गृहमेधिनः ॥ पूजयेद्धव्यकव्येन विपरीतां
श्च वर्जयेत् ॥ ३१ ॥ शक्तितोपचमानेभ्यो दातव्यं गृहमेधिना ॥ संविभागश्च भूतेभ्यः क
र्तव्योनुपरोधतः ॥ ३२ ॥ राजतो धनमन्विच्छेत्संसीदन्स्नातकः क्षुधा ॥ याज्यांतेवा
सिनोर्वापि न त्वन्यत इति स्थितिः ॥ ३३ ॥ न सीदेत्स्नातको विप्रः क्षुधा शक्तः कथंचन ॥
न जीर्णमलवद्वासा भवेच्च विभवे सति ॥ ३४ ॥ कॢप्तकेशनखश्मश्रुर्दांतः शुक्लांबरः
शुचिः ॥ स्वाध्याये चैव युक्तः स्यान्नित्यमात्महितेषु च ॥ ३५ ॥ वैणवीं धारयेद्यष्टिं सोद
कं च कमंडलुम् ॥ यज्ञोपवीतं वेदं च शुभे रौक्मे च कुंडले ॥ ३६ ॥ नेक्षेतोद्यंतमादित्यं ना
स्तं यांतं कदाचन ॥ नोपसृष्टं न वारिस्थं न मध्यं नभसो गतं ॥ ३७ ॥ न लंघयेद्वत्सतंत्रीं

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

नप्रधावेच्च वर्षति॥ नचोदकेनिरीक्षेतस्वरूपमिति धारणा॥ ३८ ॥मृदंगांदैवतंविप्रं
घृतंमधुचतुष्पथम्॥ प्रदक्षिणानिकुर्वीतप्रज्ञातांश्चवनस्पतीन्॥ ३९ ॥ नोपगच्छेत्प्र
मत्तोपिस्त्रियमार्त्तवदर्शने॥ समानशयनेचैवनशयीततयासह॥ ४० ॥रजसाभिप्लु
तांनारींनरस्यह्युपगच्छतः॥ प्रज्ञातेजोबलंचक्षुरायुश्चैवप्रहीयते॥ ४१ ॥तांविवर्जय
तस्तस्यरजसासमभिप्लुताम्॥ प्रज्ञातेजोबलंचक्षुरायुश्चैवप्रवर्द्धते॥ ४२ ॥नाश्नीयाद्भा
र्ययासार्द्धंनैनामीक्षेतचाश्नतीम्॥ क्षुवतींजृंभमाणांवानचासीनांयथासुखम्॥ ४३ ॥नांज
यंतींस्वकेनेत्रेनचाभ्यक्तामनावृताम्॥ नपश्येत्प्रसवंतींचतेजस्कामोद्विजोत्तमः॥ ४४ ॥ना
न्नमद्यादेकवासाननग्नःस्नानमाचरेत्॥ नमूत्रंपथिकुर्वीतनभस्मनिनगोव्रजे ॥ ४५ ॥
नफालकृष्टेनजलेनचित्यांनचपर्वते॥ नजीर्णदेवायतनेनवल्मीकेकदाचन॥ ४६ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

नससत्वेषुगर्त्तेषुनगच्छन्नापिचस्थितः॥ननदीतीरमासाद्यनचपर्वतमस्तके॥ ४७ ॥वा
य्वग्निविप्रमादित्यमपः पश्यंस्तथैवगाः॥नकदाचनकुर्वीतविण्मूत्रस्यविसर्जनम्॥४८
तिरस्कृत्योच्चरेत्काष्ठलोष्ठपत्रतृणादिना॥नियम्यप्रयतोवाचंसंवीतांगोऽवगुंठितः॥४९॥
मूत्रोच्चारसमुत्सर्गंदिवाकुर्यादुदङ्मुखः॥दक्षिणाभिमुखोरात्रौसंध्ययोश्चयथादिवा॥
५०॥छायायामंधकारेवारात्रावहनिवाद्विजः॥यथासुखमुखःकुर्यात्प्राणबाधभयेषुच
॥ ५१ ॥प्रत्यग्निंप्रतिसूर्यंचप्रतिसोमोदकद्विजान्॥प्रतिगांप्रतिवातंचप्रज्ञानश्यति
मेहतः॥ ५२ ॥नाग्निंमुखेनोपधमेन्नग्नांनेक्षेतचस्त्रियम्॥नामेध्यंप्रक्षिपेदग्नौनचपा
दौप्रतापयेत्॥ ५३ ॥अधस्तान्नोपदध्याच्चनचैनमभिलंघयेत्॥नचैनंपादतःकुर्या
न्नप्राणाबाधमाचरेत्॥ ५४ ॥नाश्नीयात्संधिवेलायांनगच्छेन्नापिसंविशेत्॥नचैवप्रलि

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

विद्भूमिनात्मनोपहरेत्स्रजम्॥ ५५ ॥नाप्सुमूत्रंपुरीषंवाष्ठीवनंवासमुत्सृजेत्॥ अमेध्यलिप्त
मन्यद्वालोहितंवाविषाणिवा॥ ५६ ॥नैकःस्वपेच्छून्यगेहेश्रयानंनप्रबोधयेत्॥ नोदक्यया
भिभाषेतयज्ञंगच्छेन्नचावृतः॥ ५७ ॥अग्न्यगारेगवांगोष्ठेब्राह्मणानांचसन्निधौ॥ स्वाध्याये
भोजनेचैवदक्षिणंपाणिमुद्धरेत्॥ ५८ ॥नवारयेद्गांधयन्तींनचाचक्षीतकस्यचित्॥ नदिवीं
द्रायुधंदृष्ट्वाकस्यचिद्दर्शयेद्बुधः॥ ५९ ॥नाधार्मिकेवसेद्ग्रामेनव्याधिबहुलेभृशम्॥ नैकःप्र
पद्येताध्वानंनचिरंपर्वतेवसेत्॥ ६० ॥नशूद्रराज्येनिवसेन्नाधार्मिकजनावृते॥ नपाषण्डि
गणाक्रान्तेनोपसृष्टेन्त्यजैर्नृभिः॥ ६१ ॥नभुञ्जीतोद्धृतस्नेहंनातिसौहित्यमाचरेत्॥ नाति
प्रगेनातिसायंनसायंप्रातराशितः॥ ६२ ॥नकुर्वीतवृथाचेष्टांनवार्यञ्जलिनापिबेत्॥
नोत्संगेभक्षयेद्भक्ष्यान्नजातुस्यात्कुतूहली॥ ६३ ॥ननृत्येदथवागायेन्नवादित्राणिवा

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

दयेत् ॥ नास्फोटयेन्नचक्ष्वेडेन्नचारक्तोविरावयेत् ॥ ६४ ॥ नपादौधावयेत्कांस्येकदाचिदपि
भाजने ॥ नभिन्नभांडेभुंजीतनभावप्रतिदूषिते ॥ ६५ ॥ उपानहौचवासश्चधृतमन्यैर्नधा-
रयेत् ॥ उपवीतमलंकारंस्रजंकरकमेवच ॥ ६६ ॥ नाविनीतैर्व्रजेद्धुर्यैर्नचक्षुद्व्याधिपीडि-
डितैः ॥ नभिन्नशृंगाक्षिखुरैर्नवालधिविरूपितैः ॥ ६७ ॥ विनीतैस्तुव्रजेन्नित्यमाशुगैर्ल-
क्षणान्वितैः ॥ वर्णरूपोपसंपन्नैःप्रतोदेनातुदन्भृशं ॥ ६८ ॥ बालातपःप्रेतधूमोवर्ज्यंभि-
न्नंतथासनं ॥ नछिंद्यान्नखलोमानिदंतैर्नोत्पाटयेन्नखान् ॥ ६९ ॥ नमृल्लोष्ठंचमृद्नीया-
न्नछिंद्यात्करजैस्तृणं ॥ नकर्मनिष्फलंकुर्यान्नायत्यामसुखोदयं ॥ ७० ॥ लोष्ठमर्दीतृण-
च्छेदीनखखादीचयोनरः ॥ सविनाशंव्रजत्याशुसूचकोऽशुचिरेवच ॥ ७१ ॥ नविगर्ह्य
कथांकुर्याद्बहिर्माल्यंनधारयेत् ॥ गवांचयानंपृष्ठेनसर्वथैवविगर्हितम् ॥ ७२ ॥ अद्वा

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

रेणचनातीयाद्ग्रामंवावेश्मवावृतं।।रात्रौचवृक्षमूलानिदूरतःपरिवर्जयेत्।। ७३ ।।ना
क्षैःक्रीडेत्कदाचित्तुस्वयंनोपानहौहरेत्।।शयनस्थोपिभुंजीतनपाणिस्थंनचासने
।। ७४ ।।सर्वंचतिलसंबद्धंनाद्यादस्तमितेरवौ।।नचनग्नःशयीतेहनचोच्छिष्टःक्वचिद्व्र
जेत्।। ७५ ।।आर्द्रपादस्तुभुंजीतनार्द्रपादस्तुसंविशेत्।।आर्द्रपादस्तुभुंजानोदीर्घमा
युरवाप्नुयात्।। ७६ ।।अचक्षुर्विषयंदुर्गंनप्रपद्येतकर्हिचित्।।नविण्मूत्रमुदीक्षेतनबा
हुभ्यांनदींतरेत्।। ७७ ।।अधितिष्ठेन्नकेशांस्तुनभस्मास्थिकपालिकाः।।नकार्पासा
स्थिनतुषान्दीर्घमायुर्जिजीविषुः।। ७८ ।।नसंवसेच्चपतितैर्नचांडालैर्नपुल्कसैः।।न
मूर्खैर्नावलिप्तैश्चनांत्यैर्नांत्यावसायिभिः।। ७९ ।।नशूद्रायमतिंदद्यान्नोच्छिष्टंनहविष्कृ
तम्।।नचास्योपदिशेद्धर्मंनचास्यव्रतमादिशेत्।। ८० ।।योह्यस्यधर्ममाचष्टेयश्चैवादि

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

शतिव्रतम्॥सोसंवृतंनामतमःसहतेनैवमज्जति॥ ८१ ॥नसंहताभ्यांपाणिभ्यांकंडूयेदा
त्मनःशिरः॥नस्पृशेच्चैतदुच्छिष्टोनचस्नायाद्विनाततः॥ ८२ ॥केशग्रहान्प्रहारांश्चशिरस्ये
तान्विवर्जयेत्॥शिरःस्नातश्चतैलेननांगंकिंचिदपिस्पृशेत्॥ ८३ ॥नराज्ञःप्रतिगृह्णी
यादराजन्यप्रसूतितः॥सूनाचक्रध्वजवतांवेषेणैवचजीवताम्॥ ८४ ॥दशसूनासमंचक्रंद
शचक्रसमोध्वजः॥दशध्वजसमोवेशोदशवेशसमोनृपः॥ ८५ ॥दशसूनासहस्राणियोवा
हयतिसौनिकः॥तेनतुल्यःस्मृतोराजाघोरस्तस्यप्रतिग्रहः॥ ८६ ॥योराज्ञःप्रतिगृह्णातिलु
ब्धस्योच्छास्त्रवर्त्तिनः॥सपर्यायेणयातीमान्नरकानेकविंशतिम्॥ ८७ ॥तामिस्रमंधतामि
स्रंमहारौरवरौरवौ॥नरकंकालसूत्रंचमहानरकमेवच॥ ८८ ॥संजीवनंमहावीचिंतपनंसं
प्रतापनम्॥संहातंचसकाकोलंकुड्मलंप्रतिमूर्त्तिकम्॥ ८९ ॥लोहशंकुमृजीषंचपंथानं

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

शाल्मलींनदीम्॥ असिपत्रवनंचैवलोहदारकमेवच॥ ९० ॥एतद्विदंतोविद्वांसोब्राह्मणाब्र
ह्मवादिनः॥नराज्ञःप्रतिगृह्णंतिप्रेत्यश्रेयोभिकांक्षिणः॥ ९१ ॥ब्राह्मेमुहूर्त्तेबुध्येतधर्मार्थौ
चानुचिंतयेत्॥कायक्लेशांश्चतन्मूलान्वेदतत्वार्थमेवच॥ ९२ ॥उत्थायावश्यकंकृत्वाकृ
तशौचःसमाहितः॥पूर्वांसंध्यांजपंस्तिष्ठेत्स्वकालेचापरांचिरम्॥ ९३ ॥ऋषयोदीर्घसंध्या
त्वाद्दीर्घमायुरवाप्नुयुः॥प्रज्ञांयशश्चकीर्तिंचब्रह्मवर्चसमेवच॥ ९४ ॥श्रावण्यांप्रौष्ठपद्यांवा
प्युपाकृत्ययथाविधि॥युक्तश्छंदांस्यधीयीतमासान्विप्रोर्द्धपंचमान्॥ ९५ ॥पुष्येतुछंदसांकु
र्याद्बहिरुत्सर्जनंद्विजः॥माघशुक्लस्यवाप्राप्तेपूर्वाह्णेप्रथमेहनि॥ ९६ ॥यथाशास्त्रंतुकृत्वैव
मुत्सर्गंछंदसांबहिः॥विरमेत्पक्षिणींरात्रिंतदेवैकमहर्निशम्॥ ९७ ॥अतऊर्ध्वंतुछंदांसि
शुक्लेषुनियतःपठेत्॥वेदांगानिचसर्वाणिकृष्णपक्षेषुसंपठेत्॥ ९८ ॥नाविस्पष्टमधीयी

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

तनशूद्रजनसन्निधौ॥ ननिशांतेपरिश्रांतोब्रह्माधीत्यपुनःस्वपेत्॥ ९९ ॥यथोदितेनविधिना
नित्यंछंदस्कृतंपठेत्॥ब्रह्मछंदस्कृतंचैवद्विजोयुक्तोह्यनापदि॥ १०० ॥इमान्नित्यमनध्या
यानधीयानोविवर्जयेत्॥ अध्यापनंचकुर्वाणःशिष्याणांविधिपूर्वकम्॥ १०१ ॥कर्णश्रवेऽ
निलेरात्रौदिवापांसुसमूहने॥एतौवर्षास्वनध्यायावध्यायज्ञाःप्रचक्षते॥ १०२ ॥विद्युत्स्त
नितवर्षेषुमहोल्कानांचसंप्लवे॥ आकालिकमनध्यायमेतेषुमनुरब्रवीत्॥ १०३ ॥एतांस्त्व
भ्युदितान्विद्याद्यदाप्रादुष्कृताग्निषु॥तदाविद्यादनध्यायमनृतौचाभ्रदर्शने॥ १०४ ॥निर्घा
तेभूमिचलनेज्योतिषांचोपसर्जने॥ एतानाकालिकान्विद्यादनध्यायानृतावपि॥ १०५ ॥प्रादु
ष्कृतेष्वग्निषुतुविद्युत्स्तनितनिःस्वने॥सज्योतिःस्यादनध्यायःशेषेरात्रौयथादिवा॥ १०६ ॥नि
त्यानध्यायएवस्याद्ग्रामेषुनगरेषुच॥धर्मनैपुण्यकामानांपूतिगंधेचसर्वदा॥ १०७ ॥अंत

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

र्गतशवेग्रामेवृषलस्यचसन्निधौ ॥ अनध्यायोरुद्यमानेसमवायेजनस्यच ॥ १०८ ॥ उदकेमध्य
रात्रेचविण्मूत्रस्यविसर्ज्जने ॥ उच्छिष्टःश्राद्धभुक्चैवमनसापिनचिंतयेत् ॥ १०९ ॥ प्रतिगृह्य
द्विजोविद्वानेकोद्दिष्टस्यकेतनं ॥ त्र्यहंनकीर्त्तयेद्ब्रह्मराज्ञोराहोश्चसूतके ॥ ११० ॥ यावदेका
नुदिष्टस्यगंधोलेपश्चतिष्ठति ॥ विप्रस्यविदुषोदेहेतावद्ब्रह्मनकीर्त्तयेत् ॥ १११ ॥ शयानः
प्रौढपादश्चकृत्वाचैवावसक्थिकां ॥ नाधीयीतामिषंजग्ध्वासूतकान्नाद्यमेवच ॥ ११२ ॥ नीहा
रेवाणशब्देचसंध्ययोरेवचोभयोः ॥ अमावास्याचतुर्द्दश्योःपौर्णमास्यष्टकासुच ॥ ११३ ॥
अमावास्यागुरुंहंतिशिष्यंहंतिचतुर्द्दशी ॥ ब्रह्माष्टकापौर्णमास्यौतस्मात्ताःपरिवर्जयेत् ॥ ११४
॥ पांसुवर्षेदिशांदाहेगोमायुविरुतेतथा ॥ श्वखरोष्ट्रेचरुवतिपंक्तौचनपठेद्द्विजः ॥ ११५ ॥
नाधीयीतश्मशानांतेग्रामांतेगोव्रजेपिवा ॥ वसित्वामैथुनंवासःश्राद्धिकंप्रतिगृह्यच ॥ ११६ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

प्राणिवायदिवाऽप्राणियत्किंचिच्छ्राद्धिकंभवेत् ॥ तदालभ्याप्यनध्यायःपाण्यास्योहिद्विजः
स्मृतः ॥ ११७ ॥ चौरैरुपप्लुतेग्रामेसंभ्रमेचाग्निकारिते ॥ आकालिकमनध्यायंविद्यात्सर्वा
द्भुतेषुच ॥ ११८ ॥ उपाकर्मणिचोत्सर्गेत्रिरात्रंक्षेपणंस्मृतम् ॥ अष्टकासुत्वहोरात्रमृत्वंता
सुचरात्रिषु ॥ ११९ ॥ नाधीयीताश्वमारूढोनवृक्षंनचहस्तिनम् ॥ ननावंनखरंनोष्ट्रंनेरि
णस्थोनयानगः ॥ १२० ॥ नविवादेनकलहे नसेनायांनसंगरे ॥ नभुक्तमात्रेनाजीर्णेन
वमित्वानसूतके ॥ १२१ ॥ अतिथिंचाननुज्ञाप्यमारुतेवातिवाभृशम् ॥ रुधिरेचस्रुतेगात्रा
च्छस्त्रेणचपरिक्षते ॥ १२२ ॥ सामध्वनावृग्यजुषीनाधीयीतकदाचन ॥ वेदस्याधीत्यवा
प्यंतमारण्यकमधीत्यच ॥ १२३ ॥ ऋग्वेदोदेवदैवत्योयजुर्वेदस्तुमानुषः ॥ सामवेदःस्मृ
तःपित्र्यस्तस्मात्तस्याशुचिर्ध्वनिः ॥ १२४ ॥ एतद्विद्वंतोविद्वांसस्त्रयीनिष्कर्षमन्वहं ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

क्रमतः पूर्वमभ्यस्य पश्चाद्वेदमधीयते ॥ १२५ ॥ पशुमण्डूकमार्जारश्वसर्पनकुलाखुभिः
॥ अंतरागमने विद्यादनध्यायमहर्निशं ॥ १२६ ॥ द्वावेव वर्जयेन्नित्यमनध्यायौ प्रयत्न
: ॥ स्वाध्यायभूमिं चाशुद्धामात्मानं चाशुचिं द्विजः ॥ १२७ ॥ अमावास्यामष्टमीं च पौर्णमा
सीं चतुर्दशीं ॥ ब्रह्मचारी भवेन्नित्यमप्यृतौ स्नातको द्विजः ॥ १२८ ॥ न स्नानमाचरेद्भुक्त्वा
नातुरो न महानिशि ॥ न वासोभिः सहाजस्रं नाविज्ञाते जलाशये ॥ १२९ ॥ देवतानां गुरोरा
ज्ञः स्नातकाचार्ययोस्तथा ॥ नाक्रामेत्कामतश्छायां बभ्रुणो दीक्षितस्य च ॥ १३० ॥ मध्यंदि
ने ऽर्द्धरात्रे च श्राद्धं भुक्त्वा च सामिषम् ॥ संध्ययोरुभयोश्चैव न सेवेत चतुष्पथम् ॥ १३१ ॥
उद्वर्त्तनमपस्नानं विण्मूत्रे रक्तमेव च ॥ श्लेष्मनिष्ठ्यूतवान्तानि नाधितिष्ठेत्तु कामतः १३२
॥ वैरिणं नोपसेवेत सहायं चैव वैरिणः ॥ अधार्मिकं तस्करं च परस्यैव च योषितम् ॥ १३३

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

नहीदृशमनायुष्यंलोकेकिंचनविद्यते॥यादृशंपुरुषस्येहपरदारोपसेवनम्॥ १३४ ॥क्ष
त्रियंचैवसर्पंचब्राह्मणंचबहुश्रुतम्॥नावमन्येतवैभूष्णुःकृशानपिकदाचन॥ १३५ ॥
एतत्त्रयंहिपुरुषंनिर्दहेदवमानितम्॥तस्मादेतत्त्रयंनित्यंनावमन्येतबुद्धिमान्॥ १३६ ॥
नात्मानमवमन्येतपूर्वाभिरसमृद्धिभिः॥आमृत्योःश्रियमन्विच्छेन्नैनांमन्येतदुर्लभाम्॥१३७
॥सत्यंब्रूयात्प्रियंब्रूयान्नब्रूयात्सत्यमप्रियम्॥प्रियंचनानृतंब्रूयादेषधर्मःसनातनः॥१३८॥
भद्रंभद्रमितिब्रूयाद्भद्रमित्येववावदेत्॥शुष्कवैरंविवादंचनकुर्यात्केनचित्सह॥ १३९ ॥
नातिकल्यंनातिसायंनातिमध्यंदिनेस्थिते॥नाज्ञातेनसमंगच्छेन्नैकोनवृषलैःसह॥१४०
॥हीनांगानतिरिक्तांगान्विद्याहीनान्वयोधिकान्॥रूपद्रव्यविहीनांश्चजातिहीनांश्चनाक्षि
पेत्॥ १४१ ॥नस्पृशेत्पाणिनोच्छिष्टोविप्रोगोब्राह्मणानलान्॥नचापिपश्येदशुचिः

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

सुस्थोज्योतिर्गणान्दिवि ॥ १४२ ॥ स्पृष्ट्वैनानशुचिर्नित्यमद्भिः प्राणानुपस्पृशेत् । गात्राणि
चैवसर्वाणिनाभिंपाणितलेनतु ॥ १४३ ॥ अनातुरः स्वानिखानिनस्पृशेदनिमित्ततः । रो
माणिचरहस्यानिसर्वाण्येवविवर्जयेत् ॥ १४४ ॥ मंगलाचारयुक्तः स्यात्प्रयतात्माजितेंद्रि
यः । जपेच्चजुहुयाच्चैवनित्यमग्निमतंद्रितः ॥ १४५ ॥ मंगलाचारयुक्तानांनित्यंचप्रयता
त्मनाम् । जपतांजुह्वतांचैवविनिपातोनविद्यते ॥ १४६ ॥ वेदमेवाभ्यसेन्नित्यंयथाकाल
मतंद्रितः । तंह्यस्याहुः परंधर्ममुपधर्मोऽन्यउच्यते ॥ १४७ ॥ वेदाभ्यासेनसततंशौचेन
तपसैवच । अद्रोहेणचभूतानांजातिंस्मरतिपौर्विकीम् ॥ १४८ ॥ पौर्विकींसंस्मरन्जातिं
ब्रह्मैवाभ्यसतेपुनः । ब्रह्माभ्यासेनचाजस्रमनंतंसुखमश्नुते ॥ १४९ ॥ सावित्रान्शांतिहो
मांश्चकुर्यात्पर्वसुनित्यशः । पितॄंश्चैवाष्टकास्वर्चेन्नित्यमन्वष्टकासुच ॥ १५० ॥ दूरादा

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

वसथान्मूत्रंदूरात्पादावसेचनम् ॥ उच्छिष्टान्ननिषेकंचदूरादेवसमाचरेत् ॥ १५१ ॥ मैत्रं
प्रसाधनंस्नानंदंतधावनमंजनम् ॥ पूर्वाह्णएवकुर्वीतदेवतानांचपूजनम् ॥ १५२ ॥ दैवता
न्यभिगच्छेत्तुधार्मिकांश्चद्विजोत्तमान् ॥ ईश्वरंचैवरक्षार्थंगुरूनेवचपर्वसु ॥ १५३ ॥ अभि
वादयेद्वृद्धांश्चदद्याच्चैवासनंस्वकम् ॥ कृतांजलिरुपासीतगच्छतःपृष्ठतोन्वियात् ॥ १५४ ॥
श्रुतिस्मृत्युदितंसम्यङ्निबद्धंस्वेषुकर्मसु ॥ धर्ममूलंनिषेवेतसदाचारमतंद्रितः ॥ १५५ ॥
आचाराल्लभतेह्यायुराचारादीप्सिताःप्रजाः ॥ आचाराद्धनमक्षय्यमाचारोहंत्यलक्षणम् ॥ १५६
दुराचारोहिपुरुषोलोकेभवतिनिंदितः ॥ दुःखभागीचसततंव्याधितोल्पायुरेवच ॥ १५७ ॥
सर्वलक्षणहीनोपियःसदाचारवान्नरः ॥ श्रद्दधानोनसूयश्चशतंवर्षाणिजीवति ॥ १५८ ॥
यद्यत्परवशंकर्मतत्तद्यत्नेनवर्जयेत् ॥ यद्यदात्मवशंतुस्यात्तत्तत्सेवेतयत्नतः ॥ १५९ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

सर्वंपरवशंदुःखंसर्वमात्मवशंसुखं॥एतद्विद्यात्समासेनलक्षणंसुखदुःखयोः॥ १६०॥
यत्कर्मकुर्वतोऽस्यस्यात्परितोषोऽन्तरात्मनः॥तत्प्रयत्नेनकुर्वीतविपरीतंतुवर्जयेत् १६१
आचार्यंचप्रवक्तारंपितरंमातरंगुरुम्॥नहिंस्याद्ब्राह्मणान्गाश्चसर्वांश्चैवतपस्विनः १६२
॥नास्तिक्यंवेदनिंदांचदेवतानांचकुत्सनम्॥द्वेषंदंभंचमानंचक्रोधंतैक्ष्ण्यंचवर्जयेत्
॥१६३॥परस्यदंडंनोद्यच्छेत्क्रुद्धोनैवनिपातयेत्॥अन्यत्रपुत्राच्छिष्याद्वाशिष्ट्यर्थंता
डयेत्तुतौ॥ १६४॥ब्राह्मणायावगुर्यैवद्विजातिर्वधकाम्यया॥शतंवर्षाणितामिस्रेनरके
परिवर्त्तते॥ १६५॥ताडयित्वातृणेनापिसंरंभान्मतिपूर्वकम्॥एकविंशतिमाजाती
ःपापयोनिषुजायते॥ १६६॥अयुध्यमानस्योत्पाद्यब्राह्मणस्यासृगंगतः॥दुःखंसुमह
दाप्नोतिप्रेत्याप्राज्ञतयानरः॥ १६७॥शोणितंयावतःपांसून्संगृह्णातिमहीतलात्॥ताव

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

नोब्दानमुत्रान्यैः शोणितोत्पादकोद्यते॥ १६८ ॥न कदाचिद्द्विजे तस्माद्विद्वानवगुरेदपि॥
न ताडयेत्तृणेनापि न गात्रात्स्रावयेदसृक्॥ १६९ ॥अधार्मिको नरो यो हि यस्य चाप्यनृतं
धनम्॥ हिंसारतश्च यो नित्यं नेहासौ सुखमेधते॥ १७० ॥न सीदन्नपि धर्मेण मनो धर्मे-
निवेशयेत्॥ अधार्मिकाणां पापानामाशु पश्यन्विपर्ययम्॥ १७१ ॥नाधर्मश्चरितो
लोके सद्यः फलति गौरिव॥ शनैरावर्त्तमानस्तु कर्त्तुर्मूलानि कृन्तति॥ १७२ ॥यदि नात्मनि
पुत्रेषु न चेत्पुत्रेषु नप्तृषु॥ न त्वेव तु कृतोऽधर्मः कर्त्तुर्भवति निष्फलः॥ १७३ ॥अधर्मेणै-
धते तावत्ततो भद्राणि पश्यति॥ ततः सपत्नान्जयति समूलस्तु विनश्यति॥ १७४ ॥स-
त्यधर्मार्यवृत्तेषु शौचे चैवारमेत्सदा॥ शिष्यांश्च शिष्याद्धर्मेण वाग्बाहूदरसंयतः॥ १७५॥
परित्यजेदर्थकामौ यौ स्यातां धर्मवर्जितौ॥ धर्मं चाप्यसुखोदर्कं लोकविक्रुष्टमेव च॥ १७६॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

॥ मस्मृ ॥
॥ ४१ ॥

नपाणिपादचपलोननेत्रचपलोऽनृजुः॥नस्याद्वाक्चपलश्चैवनपरद्रोहकर्मधीः॥ १७७ ॥
येनास्यपितरोयातायेनयाताःपितामहाः तेनयायात्सतांमार्गंतेनगच्छन्नरिष्यते॥१७८
ऋत्विक्पुरोहिताचार्य्यैर्मातुलातिथिसंश्रितैः॥बालवृद्धातुरैर्वैद्यैर्ज्ञातिसंबंधिबांधवैः१७९
॥मातापितृभ्यांयामीभिर्भ्रात्रापुत्रेणभार्यया॥दुहित्रादासवर्गेणविवादंनसमाचरेत्॥१८०
॥एतैर्विवादान्संत्यज्यसर्वपापैःप्रमुच्यते॥एभिर्जितैश्चजयतिसर्वान्लोकानिमान्गृ
ही॥ १८१ ॥आचार्योब्रह्मलोकेशःप्राजापत्येपिताप्रभुः॥अतिथिस्त्विंद्रलोकेशोदेवलो
कस्यचर्त्विजः॥ १८२ ॥यामयोऽप्सरसांलोकेवैश्वदेवस्यबांधवाः॥संबंधिनोह्यपांलो
केपृथिव्यांमातृमातुलौ॥ १८३ ॥आकाशेशास्तुविज्ञेयाबालवृद्धकृशातुराः॥भ्राताजेष्ठ
ःसमःपित्राभार्यापुत्रःस्वकातनुः॥ १८४ ॥छायास्वोदासवर्गश्चदुहिताकृपणांपरम्

॥ अ०४ ॥
॥ ४१ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

॥तस्मादेतैरधिक्षिप्तः सहेतासंज्वरः सदा॥ १८५ ॥प्रतिग्रहसमर्थोपि प्रसंगं तत्र वर्ज
येत्॥प्रतिग्रहेण ह्यस्याशु ब्राह्मं तेजः प्रशाम्यति॥ १८६ ॥न द्रव्याणामविज्ञाय विधिं धर्
म्यं प्रतिग्रहे॥प्राज्ञः प्रतिग्रहं कुर्यादवसीदन्नपि क्षुधा॥ १८७ ॥हिरण्यं भूमिमश्वं गामन्
नं वासस्तिलान् घृतं॥प्रतिगृह्णन्नविद्वांस्तु भस्मीभवति दारुवत्॥ १८८ ॥हिरण्यमायु
रन्नं च भूर्गौश्चाप्योषतस्तनुम्॥अश्वश्चक्षुस्त्वचं वासो घृतं तेजस्तिला प्रजाः॥ १८९ ॥अ
तपास्त्वनधीयानः प्रतिग्रहरुचिर्द्विजः॥अंभस्यश्मप्लवेनेव सह तेनैव मज्जति॥ १९० ॥
तस्मादविद्वान्बिभियाद्यस्मात्तस्मात्प्रतिग्रहात्॥स्वल्पकेनाप्यविद्वान्हि पंके गौरिव सीद
ति॥ १९१ ॥न वार्यपि प्रयच्छेत्तु वैडालव्रतिके द्विजे॥न बकव्रतिके विप्रे नावेदविदि ध
र्मवित्॥ १९२ ॥त्रिष्वप्येतेषु दत्तं हि विधिनाप्यर्जितं धनं॥दातुर्भवत्यनर्थाय परत्रादा

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

तुरेवच ॥ १९३ ॥ यथाप्लवेनौपलेननिमज्जत्युदकेनरन् तथानिमज्जतोधस्तादज्ञौ
दातृप्रतीच्छकौ ॥ १९४ ॥ धर्मध्वजीसदालुब्धश्छाद्मिकोलोकदंभकः वैडालव्रतिको
ज्ञेयोहिंस्रःसर्वाभिसंधकः ॥ १९५ ॥ अधोदृष्टिर्नैष्कृतिकःस्वार्थसाधनतत्परः शठो
मिथ्याविनीतश्चबकव्रतचरोद्विजः ॥ १९६ ॥ येबकव्रतिनोविप्रायेचमार्जारलिंगिनः
तेपतंत्यंधतामिस्रेतेनपापेनकर्मणा ॥ १९७ ॥ नधर्मस्यापदेशेनपापंकृत्वाव्रतंचरे
त् व्रतेनपापंप्रच्छाद्यकुर्वन्स्त्रीशूद्रदंभनं ॥ १९८ ॥ प्रेत्येहचेदृशाविप्रागर्ह्यंतेब्रह्म
वादिभिः छद्मनाचरितंयच्चव्रतंरक्षांसिगच्छति ॥ १९९ ॥ अलिंगीलिंगिवेषेणयो
वृत्तिमुपजीवति सलिंगिनांहरत्येनस्तिर्यग्योनौचजायते ॥ २०० ॥ परकीयनिपा
नेषुनस्नायाच्चकदाचन निपानकर्तुःस्नात्वातुदुष्कृतांशेनलिप्यते ॥ २०१ ॥ यानश

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

ष्यासनान्यस्यकूपोद्यानगृहाणिच॥ अदत्तान्युपभुंजानएनसः स्यात्तुरीयभाक्॥ २०२ ॥न
दीषुदेवखातेषुतडागेषुसरःसुच॥स्नानंसमाचरेन्नित्यंगर्त्तप्रस्रवणेषुच॥ २०३ ॥यमा
न्सेवेतसततंननित्यंनियमान्बुधः॥यमान्पतत्यकुर्वाणोनियमान्केवलान्भजन्॥ २०४ ॥
नाश्रोत्रियततेयज्ञेग्रामयाजिकृतेतथा॥स्त्रियाक्लीवेनचहुतेभुंजीतब्राह्मणः क्वचित्॰ ॥
२०५ ॥ अश्लीकमेतत्साधूनांयत्रजुह्वत्यमीहविः॥प्रतीपमेतद्देवानांतस्मात्तत्परिवर्जयेत् ॥
२०६ ॥ मत्तक्रुद्धातुराणांचनभुंजीतकदाचन॥केशकीटावपन्नंचपदास्पृष्टंचकामतः॥
२०७ ॥भ्रूणघ्नावेक्षितंचैवसंस्पृष्टंचाप्युदक्यया॥पतत्रिणावलीढंचशुनासंस्पृष्टमेवच॥
२०८ ॥गवाचान्नमुपाघ्रातंघुष्टान्नंचविशेषतः॥गणान्नंगणिकान्नंचविदुषांचजुगुप्सि
तं॥ २०९ ॥स्तेनगायनयोश्चान्नंतक्ष्णोवार्द्धुषिकस्यच॥दीक्षितस्यकदर्यस्यबद्धस्यनि

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

गडस्यच॥ २१० ॥अभिशस्तस्यषंठस्यपुंश्चल्यादांभिकस्यच शुक्तंपर्युषितंचैवशू
द्रस्योच्छिष्टमेवच॥ २११ ॥चिकित्सकस्यमृगयोःक्रूरस्योच्छिष्टभोजिनः उग्रान्नंसू
तिकान्नंचपर्याचांतमनिर्दशं॥ २१२ ॥अनर्चितंवृथामांसमवीरायाश्चयोषितः
द्विषदन्नंनगर्यन्नंपतितान्नमवक्षुतम्॥२१३ ॥पिशुनानृतिनोश्चान्नंक्रतुविक्रयि
णस्तथा शैलूषतुन्नवायान्नंकृतघ्नस्यान्नमेवच॥ २१४ ॥कर्मारस्यनिषादस्यरंगाव
तारकस्यच सुवर्णकर्तुर्वेणस्यशस्त्रविक्रयिणस्तथा॥ २१५ ॥श्ववतांशौंडिकानां
चचैलनिर्णेजकस्यच रंजकस्यनृशंसस्ययस्यचोपपतिर्गृहे॥ २१६ ॥मृष्यंतियेचो
पपतिंस्त्रीजितानांचसर्वशः अनिर्दशंचप्रेतान्नमतुष्टिकरमेवच॥ २१७ ॥राजान्नं
तेजआदत्तेशूद्रान्नंब्रह्मवर्चसम् आयुःसुवर्णकारान्नंयशश्चर्मावकर्तिनः॥२१८॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

कारुकान्नं प्रजां हन्ति बलं निर्णेजकस्य च ॥ गणान्नं गणिकान्नं च लोकेभ्यः परिकृन्तति २१९
॥ पूयं चिकित्सकस्यान्नं पुंश्चल्यास्त्वन्नमिंद्रियम् ॥ विष्ठा वार्धुषिकस्यान्नं शस्त्रविक्रयि-
णो मलम् ॥ २२० ॥ य एते न्ये त्वभोज्यान्नाः क्रमशः परिकीर्तिताः ॥ तेषां त्वगस्थिरोमाणि
वदंत्यन्नं मनीषिणः ॥ २२१ ॥ भुक्त्वातोन्यतमस्यान्नममत्या क्षपणं त्र्यहम् ॥ मत्या भुक्त्वाचरे-
त्कृच्छ्रं रेतो विण्मूत्रमेव च ॥ २२२ ॥ नाद्याच्छूद्रस्य पक्वान्नं विद्वानश्राद्धिनो द्विजः ॥ आद-
दीताममेवास्मादवृत्तावेकरात्रिकं ॥ २२३ ॥ श्रोत्रियस्य कदर्यस्य वदान्यस्य च वार्धुषेः ॥
मीमांसित्वोभयं देवाः सममन्नमकल्पयन् ॥ २२४ ॥ तान्प्रजापतिराहैत्य मा कृध्वं वि-
षमं समं ॥ श्रद्धापूतं वदान्यस्य हतमश्रद्धयेतरत् ॥ २२५ ॥ श्रद्धयेष्टं च पूर्तं च नित्यं
कुर्यादतंद्रितः ॥ श्रद्धाकृते ह्यक्षये ते भवतः स्वागतैर्धनैः ॥ २२६ ॥ दानधर्मं निषेवेत

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

नित्यमैष्टिकपौर्त्तिकं ॥ परितुष्टेन भावेन पात्रमासाद्य शक्तितः ॥ २२७ ॥ यत्किंचिद्द
पि दातव्यं याचितेनानसूयया ॥ उत्पत्स्यते हि तत्पात्रं यत्तारयति सर्वतः ॥ २२८ ॥ वारिद
स्तृप्तिमाप्नोति सुखमक्षय्यमन्नदः ॥ तिलप्रदः प्रजामिष्टां दीपदश्चक्षुरुत्तमं ॥ २२९ ॥ भू
मिदो भूमिमाप्नोति दीर्घमायुर्हिरण्यदः ॥ गृहदोऽग्र्याणि वेश्मानि रूप्यदो रूपमुत्तमं ॥ २३०
॥ वासोदश्चंद्रसालोक्यमश्विसालोक्यमश्वदः ॥ अनडुहः श्रियं पुष्टां गोदो ब्रध्नस्य विष्टपं ॥
२३१ ॥ यानशय्याप्रदो भार्यामैश्वर्यमभयप्रदः ॥ धान्यदः शाश्वतं सौख्यं ब्रह्मदो ब्रह्मसार्ष्टि
ताम् ॥ २३२ ॥ सर्वेषामेव दानानां ब्रह्मदानं विशिष्यते ॥ वार्यन्नगोमहीवासस्तिलकांचनस
र्पिषाम् ॥ २३३ ॥ येन येन तु भावेन यद्यद्दानं प्रयच्छति ॥ तत्तत्तेनैव भावेन प्राप्नोति प्रतिपू
जितः ॥ २३४ ॥ योऽर्चितं प्रतिगृह्णाति ददात्यर्चितमेव च ॥ तावुभौ गच्छतः स्वर्गं नरकं तु

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

विपर्यये॥ २३५ ॥नविस्मयेततपसावदेदिष्ट्वाचनानृतम्॥नार्त्तोप्यपवदेद्विप्रान्नदत्वाप
रिकीर्त्तयेत्॥ २३६ ॥यज्ञोऽनृतेनक्षरतितपोविस्मयात्॥आयुर्विप्रापवादेनदानंचपरिकी
र्त्तनात्॥ २३७ ॥धर्मंशनैःसंचिनुयाद्वल्मीकमिवपुत्तिकाः॥परलोकसहायार्थंसर्वभूता
न्यपीडयन्॥ २३८ ॥नामुत्रहिसहायार्थंपितामाताचतिष्ठतः॥नपुत्रदारान्नज्ञातिर्धर्मस्ति
ष्ठतिकेवलः॥ २३९ ॥एकःप्रजायतेजंतुरेकएवप्रलीयते॥एकोऽनुभुंक्तेसुकृतमेकए
वचदुष्कृतम्॥ २४० ॥मृतंशरीरमुत्सृज्यकाष्ठलोष्ठसमंक्षितौ॥विमुखाबांधवायांतिधर्म
स्तमनुगच्छति॥ २४१ ॥तस्माद्धर्मंसहायार्थंनित्यंसंचिनुयाच्छनैः॥धर्मेणाहिसहायेन
तमस्तरतिदुस्तरम्॥ २४२ ॥धर्मप्रधानंपुरुषंतपसाहतकिल्विषम्॥परलोकंनयत्या
शुभास्वंतंखशरीरिणम्॥ २४३ ॥उत्तमैरुत्तमैर्नित्यंसंबंधानाचरेत्सह॥निनीषुःकुल

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

मुत्कर्षमधमानधमांस्त्यजेत्॥ २४४ ॥उत्तमानुत्तमान्गच्छन्हीनान्हीनांश्च वर्जयन्
॥ ब्राह्मणः श्रेष्ठतामेति प्रत्यवायेन शूद्रताम्॥ २४५ ॥दृढकारी मृदुर्दान्तः क्रूराचारैरसं
वसन्॥ अहिंस्रो दमदानाभ्यां जयेत्स्वर्गं तथाव्रतः॥ २४६ ॥एधोदकं मूलफलमन्नम
भ्युद्यतं च यत्॥ सर्वतः प्रतिगृह्णीयान्मध्वथाभयदक्षिणाम्॥ २४७ ॥आहृताभ्युद्यतां भि
क्षां पुरस्तादप्रचोदिताम्॥ मेने प्रजापतिर्ग्राह्यामपि दुष्कृतकर्मणः॥ २४८ ॥नाश्नन्ति
पितरस्तस्य दश वर्षाणि पंच च॥ न च हव्यं वहत्यग्निर्यस्तामभ्यवमन्यते॥ २४९ ॥शय्यां
गृहान्कुशान्गन्धानपः पुष्पं मणीन्दधि॥ धाना मत्स्यान्पयो मांसं शाकं चैव न निर्णुदेत्॥ २५०
॥ गुरून्भृत्यांश्चोज्जिहीर्षन्नर्चिष्यन्देवतातिथीन्॥ सर्वतः प्रतिगृह्णीयान्न तु तृप्येत्स्वयं त
तः॥ २५१ ॥गुरुषु त्वभ्यतीतेषु विना वा तैर्गृहे वसन्॥ आत्मनो वृत्तिमन्विच्छन्गृह्णीया

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

त्माधुनःमदा॥ २५२ ॥आर्धिकःकुलमित्रंचगोपालोदासनापितौ॥एतेशूद्रेषुभोज्यान्ना
यश्चात्मानंनिवेदयेत्॥ २५३ ॥यादृशोस्यभवेदात्मायादृशंचचिकीर्षितम्॥यथाचोप
चरेदेनंतथात्मानंनिवेदयेत्॥ २५४ ॥योन्यथासंतमात्मानमन्यथासत्सुभाषते॥सपाप
कृत्तमोलोकेस्तेनआत्मापहारकः॥ २५५ . वाच्यर्थानियताःसर्व्वेवाङ्मूलावाग्विनिःसृताः
॥तांस्तुयःस्तेनयेद्वाचंससर्वस्तेयकृन्नरः॥ २५६ ॥महर्षिपितृदेवानांगत्वानृण्यंयथावि
धि॥पुत्रेसर्वंसमासज्यवसेन्माध्यस्थमाश्रितः॥ २५७ ॥एकाकीचिंतयेन्नित्यंविविक्तेहि
तमात्मनः॥एकाकीचिंतयानोहिपरंश्रेयोधिगच्छति॥ २५८ ॥एषोदितागृहस्थस्यवृत्तिर्वि
प्रस्यशाश्वती॥स्नातकव्रतकल्पश्चसत्ववृद्धिकरःशुभः॥ २५९ ॥अनेनविप्रोवृत्तेनवर्त्त
यन्वेदशास्त्रवित्॥व्यपेतकल्मषोनित्यंब्रह्मलोकेमहीयते॥ २६० ॥ ॥इतिमान

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

॥ म स्मृ ॥
॥ ५२ ॥

वेधर्मशास्त्रेभृगुप्रोक्तायांसंहितायांचतुर्थोध्यायः॥ ४ ॥ श्रुत्वैतानृषयोधर्मान्
स्नातकस्ययथोदितान्॥ इदमूचुर्महात्मानमनलप्रभवंभृगुम्॥ १ ॥ एवंयथोक्तंविप्रा
णांस्वधर्ममनुतिष्ठतां॥ कथंमृत्युःप्रभवतिवेदशास्त्रविदांप्रभो॥ २ ॥ सतानुवाचधर्मा
त्मामहर्षीन्मानवोभृगुः॥ श्रूयतांयेनदोषेणमृत्युर्विप्रान्जिघांसति॥ ३ ॥ अनभ्यासेन
वेदानामाचारस्यचवर्जनात्॥ आलस्यादन्नदोषाच्चमृत्युर्विप्रान्जिघांसति॥ ४ ॥ लशुनं
गृंजनंचैवपलाडुंकवकानिच॥ अभक्ष्याणिद्विजातीनाममेध्यप्रभवानिच॥ ५ ॥ लोहिता
न्वृक्षनिर्यासान्व्रश्चनप्रभवांस्तथा॥ शेलुंगव्यंचपेयूषंप्रयत्नेनविवर्जयेत्॥ ६ ॥ वृथाकृ ॥ अ० ५ ॥
सरसंयावंपायसापूपमेवच॥ अनुपाकृतमांसानिदेवान्नानिहवींषिच॥ ७ ॥ अनिर्दशा ॥ ५२ ॥
यागोःक्षीरमौष्ट्रमैकशफंतथा॥ आविकंसंधिनीक्षीरंविवत्सायाश्चगोःपयः॥ ८ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

ञारण्यानांचसर्वेषांमृगाणांमाहिषंविना॥स्त्रीक्षीरंचैववर्ज्यानिसर्वशुक्तानिचैवहि॥ ९ ॥दधि
भक्ष्यंचशुक्तेषुसर्वंचदधिसंभवम्॥यानिचैवाभिषूयंतेपुष्पमूलफलैःशुभैः॥ १० ॥क्रव्यादान्
शकुनीन्सर्वान्तथाग्रामनिवासिनः॥अनिर्दिष्टांश्चैकशफांष्टिट्टिभंचविवर्जयेत्॥ ११ ॥कल
विंकप्लवंहंसंचक्राह्वंग्रामकुक्कुटम्॥सारसंरज्जुवालंचदात्यूहंशुकसारिके॥ १२ ॥प्रतुदान्जाल
पादांश्चकोयष्टिनखविष्किरान्॥निमज्जतश्चमत्स्यादान्सौनंवल्लूरमेवच॥ १३ ॥बकंचैवब-
लाकांचकाकोलंखंजरीटकम्॥मत्स्यादान्विड्वराहांश्चमत्स्यानेवचसर्वशः॥ १४ ॥योयस्यमांस-
मश्नातिसतन्मांसादउच्यते॥मत्स्यादःसर्वमांसादस्तस्मान्मत्स्यान्विवर्जयेत्॥ १५ ॥पाठीनरोहि
तावाद्यौनियुक्तौहव्यकव्ययोः॥राजीवान्सिंहतुंडांश्चसशल्कांश्चैवसर्वशः॥ १६ ॥नभक्षयेदेक
चरानज्ञातांश्चमृगद्विजान्॥भक्ष्येष्वपिसमुद्दिष्टान्सर्वान्पंचनखांस्तथा॥ १७ ॥श्वाविधंशल्य

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

॥म॰स्मृ॥
॥५३॥

कंगोधांखड्गकूर्मशशांस्तथा॥ भक्ष्यान्पंचनखेष्वाहुरनुष्ट्रांश्चैकतोदतः॥ १८ ॥छत्राकंविड्वरा
हंचलशुनंग्रामकुक्कुटं॥ पलांडुंगृंजनंचैवमत्याजग्ध्वापतेद्द्विजः॥ १९ ॥अमत्यैतानिषड्ज
ग्ध्वाकृच्छ्रंसांतपनंचरेत्॥ यतिचांद्रायणंवापिशेषेषूपवसेदहः॥ २० ॥संवत्सरस्यैकमपिचरे
त्कृच्छ्रंद्विजोत्तमः॥ अज्ञातभुक्तशुद्ध्यर्थंज्ञातस्यतुविशेषतः॥ २१ ॥यज्ञार्थंब्राह्मणैर्वध्याःप्र
शस्तामृगपक्षिणः॥ भृत्यानांचैववृत्त्यर्थमगस्त्योह्याचरत्पुरा॥ २२ ॥बभूवुर्हिपुरोडाशाभक्ष्या
णांमृगपक्षिणां॥ पुराणेष्वपियज्ञेषुब्रह्मक्षत्रसवेषुच॥ २३ ॥यत्किंचित्स्नेहसंयुक्तंभक्ष्यं
भोज्यमगर्हितं॥ तत्पर्युषितमप्याद्यंहविःशेषंचयद्भवेत्॥ २४ ॥चिरस्थितमपित्वाद्यम ॥अ॰५॥
स्नेहाक्तंद्विजातिभिः॥ यवगोधूमजंसर्वंपयसश्चैवविक्रिया॥ २५ ॥एतदुक्तंद्विजाती· ॥५३॥
नांभक्ष्याभक्ष्यमशेषतः॥ मांसस्यातःप्रवक्ष्यामिविधिंभक्षणवर्जने॥ २६ ॥प्रोक्षितंभक्षये

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

न्मांसं ब्राह्मणानां च काम्यया ॥ यथाविधिनियुक्तस्तु प्राणानामेव चात्यये ॥ २७ ॥ प्राणस्यान्न
मिदं सर्वं प्रजापतिरकल्पयत् ॥ स्थावरं जंगमं चैव सर्वं प्राणस्य भोजनम् ॥ २८ ॥ चराणामन्न
मचरा दंष्ट्रिणामप्यदंष्ट्रिणः ॥ अहस्ताश्च सहस्तानां शूराणां चैव भीरवः ॥ २९ ॥ नात्ता दुष्यत्य
दन्नाद्यान्प्राणिनोऽहन्यहन्यपि ॥ धात्रैव सृष्टा ह्याद्याश्च प्राणिनोऽत्तार एव च ॥ ३० ॥ यज्ञाय ज
ग्धिर्मांसस्येत्येष दैवो विधिः स्मृतः ॥ अतोऽन्यथा प्रवृत्तिस्तु राक्षसो विधिरुच्यते ॥ ३१ ॥ क्रीत्वा
स्वयं वाप्युत्पाद्य परोपकृतमेव वा ॥ देवान्पितॄंश्चार्चयित्वा खादन्मांसं न दुष्यति ॥ ३२ ॥ नाद्या
दविधिना मांसं विधिज्ञोऽनापदि द्विजः ॥ जग्ध्वा ह्यविधिना मांसं प्रेत्य तैरद्यतेऽवशः ॥ ३३ ॥
न तादृशं भवत्येनो मृगहन्तुर्धनार्थिनः ॥ यादृशं भवति प्रेत्य वृथा मांसानि खादतः ॥ ३४ ॥
नियुक्तस्तु यथान्यायं यो मांसं नात्ति मानवः ॥ स प्रेत्य पशुतां याति संभवानेकविंशतिं ॥ ३५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

॥ म स्मृ ॥
॥ ५४ ॥

असंस्कृतान्पशून्मंत्रैर्नाद्याद्विप्रः कदाचन ॥ मंत्रैस्तु संस्कृतानद्याच्छाश्वतं विधिमास्थितः ॥ ३६
॥ कुर्याद्घृतपशुं संगे कुर्यात्पिष्टपशुं तथा ॥ नत्वेव तु वृथा हंतुं पशुमिच्छेत्कदाचन ॥ ३७ ॥ या
वंति पशुरोमाणि तावत्कृत्वो ह मारणम् ॥ वृथापशुघ्नः प्राप्नोति प्रेत्य जन्मनि जन्मनि ॥ ३८ ॥
यज्ञार्थं पशवः सृष्टाः स्वयमेव स्वयंभुवा ॥ यज्ञस्य भूत्यै सर्वस्य तस्माद्यज्ञे वधोऽवधः ॥ ३९ ॥
ओषध्यः पशवो वृक्षास्तिर्यंचः पक्षिणस्तथा ॥ यज्ञार्थं निधनं प्राप्ताः प्राप्नुवंत्युत्सृतीः पुनः ॥ ४०
मधुपर्के च यज्ञे च पितृदैवतकर्मणि ॥ अत्रैव पशवो हिंस्या नान्यत्रेत्यब्रवीन्मनुः ॥ ४१ ॥ ए
ष्वर्थेषु पशून्हिंसन्वेदतत्त्वार्थविद्द्विजः ॥ आत्मानं च पशुं चैव गमयत्युत्तमां गतिम् ॥ ४२ ॥
गृहे गुरावरण्ये वा निवसन्नात्मवान्द्विजः ॥ नावेदविहितां हिंसामापद्यपि समाचरेत्
॥ ४३ ॥ या वेदविहिता हिंसा नियतास्मिंश्चराचरे ॥ अहिंसामेव तां विद्याद्वेदाद्धर्मो हि नि

॥ अ० ५ ॥
॥ ५४ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

र्बभौ॥ ४४ ॥योऽहिंसकानि भूतानि हिनस्त्यात्मसुखेच्छया॥ स जीवंश्च मृतश्चैव न क्वचि
त्सुखमेधते॥ ४५ ॥यो बंधनवधक्लेशान्प्राणिनां न चिकीर्षति॥ स सर्वस्य हितप्रेप्सुः सु
खमत्यंतमश्नुते॥ ४६ ॥यद्ध्यायति यत्कुरुते धृतिं बध्नाति यत्र च॥ तदवाप्नोत्ययत्नेन यो
हिनस्ति न किंचन॥ ४७ ॥नाकृत्वा प्राणिनां हिंसां मांसमुत्पद्यते क्वचित्॥ न च प्राणिवधः
स्वर्ग्यस्तस्मान्मांसं विवर्जयेत्॥ ४८ ॥समुत्पत्तिं च मांसस्य वधबंधौ च देहिनाम्॥ प्रसमी
क्ष्य निवर्त्तेत सर्वमांसस्य भक्षणात्॥ ४९ ॥न भक्षयति यो मांसं विधिं हित्वा पिशाचव
त्॥ स लोके प्रियतां याति व्याधिभिश्च न पीड्यते॥ ५० ॥अनुमंता विशसिता निहंता क्रय
विक्रयी॥ संस्कर्त्ता चोपहर्त्ता च खादकश्चेति घातकाः॥ ५१ ॥स्वमांसं परमांसेन यो वर्धयि
तुमिच्छति॥ अनभ्यर्च्य पितॄन्देवांस्ततोऽन्यो नास्त्यपुण्यकृत्॥ ५२ ॥वर्षे वर्षेऽश्वमे-

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

धेनयोयजेतनशतंसमाः॥मांसानिचनखादेद्यस्तयोःपुण्यफलंसमं॥ ५३ ॥फलमूलाशनैर्मे
ध्यैर्मुन्यन्नानांचभोजनैः॥ननत्फलमवाप्नोतियन्मांसपरिवर्जनात्॥ ५४ ॥मांसभक्षयितामु
त्रयस्यमांसमिहाद्म्यहं॥एतन्मांसस्यमांसत्वंप्रवदंतिमनीषिणः॥ ५५ ॥नमांसभक्षणेदो
षोनमद्येनचमैथुने॥प्रवृत्तिरेषाभूतानांनिवृत्तिस्तुमहाफला॥ ५६ ॥प्रेतशुद्धिंप्रवक्ष्या
मिद्रव्यशुद्धिंतथैवच॥चतुर्णामपिवर्णानांयथावदनुपूर्वशः॥ ५७ ॥दंतजातेऽनुजाते
चकृतचूडेचसंस्थिते॥अशुद्धाबांधवाःसर्वेसूतकेचतथोच्यते॥ ५८ ॥दशाहंशावमाशौचं
सपिंडेषुविधीयते॥अर्वाकसंचयनादस्थ्नांत्र्यहमेकाहमेवच॥ ५९ ॥सपिंडतातुपुरुषे
सप्तमेविनिवर्त्तते॥समानोदकभावस्तुजन्मनाम्नोरवेदने॥ ६० ॥यथेदंशावमाशौचंस
पिंडेषुविधीयते॥जननेप्येवमेवस्यान्निपुणंशुद्धिमिच्छताम्॥ ६१ ॥सर्वेषांशावमाशौ

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

वं मातापित्रोस्तु सूतकम् ॥ सूतकं मातुरेव स्यादुपस्पृश्य पिता शुचिः ॥ ६२ ॥ निरस्य तु पु
मान् शुक्रमुपस्पृश्यैव शुध्यति । बैजिकादभिसंबंधादनुरुंध्यादघं त्र्यहम् ॥ ६३ ॥ अन्हा चै
केन रात्र्या च त्रिरात्रैरेव च त्रिभिः ॥ शवस्पृशो विशुध्यंति त्र्यहादुदकदायिनः ॥ ६४ ॥ गु
रोः प्रेतस्य शिष्यस्तु पितृमेधं समाचरन् ॥ प्रेतहारैः समं तत्र दशरात्रेण शुध्यति ॥ ६५ ॥
रात्रिभिर्मासतुल्याभिर्गर्भस्रावे विशुध्यति ॥ रजस्युपरते साध्वी स्नानेन स्त्री रजस्वला ॥ ६६
॥ नृणामकृतचूडानां विशुद्धिर्नैशिकी स्मृता ॥ निर्वृत्तचूडकानां तु त्रिरात्राच्छुद्धिरिष्यते ॥·॥
६७ ॥ ऊनद्विवार्षिकं प्रेतं निदध्युर्बांधवा बहिः ॥ अलंकृत्य शुचौ भूमावस्थिसंचयनादृते
॥ ६८ ॥ नास्य कार्योऽग्निसंस्कारो न च कार्योदकक्रिया ॥ अरण्ये काष्ठवत्त्यक्त्वा क्षपेयुस्त्र्य
हमेव च ॥ ६९ ॥ नात्रिवर्षस्य कर्त्तव्या बांधवैरुदकक्रिया ॥ जातदंतस्य वा कुर्युर्नाम्निः

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

वापिकृतेसति॥ ७० ॥सब्रह्मचारिण्येकाहमतीतेक्षपणंस्मृतम्॥जन्मन्येकोदकानांतुत्रि
रात्राच्छुद्धिरिष्यते॥ ७१ ॥स्त्रीणामसंस्कृतानांतुत्र्यहाच्छुध्यन्तिबांधवाः॥यथोक्तेनैवकल्पे
नशुध्यंतितुसनाभयः॥ ७२ ॥अक्षारलवणान्नाःस्युर्निमज्जेयुश्चतेत्र्यहं॥मांसाशनंचना
श्नीयुःशयीरंश्चपृथक्क्षितौ॥ ७३ ॥सन्निधावेषवैकल्पःशावाशौचस्यकीर्तितः॥असंनिधा
वयंज्ञेयोविधिःसंबंधिबांधवैः॥ ७४ ॥विगतंतुविदेशस्थंशृणुयाद्योह्यनिर्दशं॥यच्छेषंदश
रात्रस्यतावदेवाशुचिर्भवेत्॥ ७५ ॥अतिक्रांतेदशाहेचत्रिरात्रमशुचिर्भवेत्॥संवत्सरेव्य
तीतेतुस्पृष्ट्वैवापोविशुध्यति॥ ७६ ॥निर्दशंज्ञातिमरणंश्रुत्वापुत्रस्यजन्मच॥सवासाजल
माप्लुत्यशुद्धोभवतिमानवः॥ ७७ ॥बालेदेशांतरस्थेचपृथक्पिंडेचसंस्थिते॥सवासाजल
माप्लुत्यसद्यएवविशुध्यति॥ ७८ ॥अंतर्दशाहेस्यातांचेत्पुनर्मरणजन्मनी॥तावत्स्यादशु

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

त्रिर्विप्रो यावत्तत्स्यादनिर्दशाम् ॥ ७९ ॥ त्रिरात्रमाहुराशौचमाचार्ये संस्थिते सति ॥ तस्य पु
त्रे च पत्न्यां च दिवारात्रमिति स्थितिः ॥ ८० ॥ श्रोत्रिये तूपसंपन्ने त्रिरात्रमशुचिर्भवेत् ॥
मातुले पक्षिणीं रात्रिं शिष्यर्त्विग्बांधवेषु च ॥ ८१ ॥ प्रेते राजनि सज्योतिर्यस्य स्याद्विषये स्थि
तः ॥ अश्रोत्रिये त्वहः कृत्स्नमनूचाने तथा गुरौ ॥ ८२ ॥ शुद्ध्येद्विप्रो दशाहेन द्वादशाहेन भूमि
पः ॥ वैश्यः पंचदशाहेन शूद्रो मासेन शुध्यति ॥ ८३ ॥ न वर्धयेदघाहानि प्रत्यूहेन्नाग्निषु क्रि
याः ॥ न च तत्कर्म कुर्वाणः सनाभ्योप्यशुचिर्भवेत् ॥ ८४ ॥ दिवाकीर्तिमुदक्यां च पतितं सूति
कां तथा ॥ शवं तत्स्पृष्टिनं चैव स्पृष्ट्वा स्नानेन शुध्यति ॥ ८५ ॥ आचम्य प्रयतो नित्यं जपेदशु
चिदर्शने ॥ सौरान्मंत्रान् यथोत्साहं पावमानीश्च शक्तितः ॥ ८६ ॥ नारं स्पृष्ट्वास्थि सस्नेहं
स्नात्वा विप्रो विशुध्यति ॥ आचम्यैव तु निःस्नेहं गामालभ्यार्कमीक्ष्य वा ॥ ८७ ॥ आदिष्टी नो

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

दकंकुर्यादाव्रतस्यसमापनात् ॥ समाप्तेतूदकंकृत्वात्रिरात्रेणैवशुध्यति ॥ ८८ ॥ वृथासं
करजातानांप्रव्रज्यासुचतिष्ठतां ॥ आत्मनस्त्यागिनांचैवनिवर्त्तेतोदकक्रिया ॥ ८९ ॥ पाषं
डमाश्रितानांचचरंतीनांचकामतः ॥ गर्भभर्तृद्रुहांचैवसुरापीनांचयोषितां ॥ ९० ॥ आचा
र्यंस्वमुपाध्यायंपितरंमातरंगुरुं ॥ निर्हृत्यतुव्रतीप्रेतान्नव्रतेनवियुज्यते ॥ ९१ ॥ दक्षिणे:
नमृतंशूद्रंपुरद्वारेणनिर्हरेत् ॥ पश्चिमोत्तरपूर्वैस्तुयथायोगंद्विजन्मनः ॥ ९२ ॥ नराज्ञा
मघदोषोस्तिव्रतिनांनचसत्त्रिणाम ॥ ऐंद्रंस्थानमुपासीनाब्रह्मभूताहितेसदा ॥ ९३ ॥
राज्ञोमाहात्मिकेस्थानेसद्यःशौचंविधीयते प्रजानांपरिरक्षार्थमासनंचात्रकारणं ॥ ९४ ॥
॥ डिंबाहवहतानांचविद्युतापार्थिवेनच ॥ गोब्राह्मणस्यचैवार्थेयस्यचेच्छतिपार्थिवः
९५ ॥ सोमाग्न्यर्कानिलेंद्राणांवित्ताप्पत्योर्यमस्यच ॥ अष्टानांलोकपालानांवपुर्धारयते

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

नृपः॥ ९६ ॥लोकेशाधिष्ठितोराजानास्याशौचंविधीयते॥शौचाशौचंहिमर्त्यानांलोकेश-
प्रभवाप्ययं॥ ९७ ॥उद्यतैराहवेशस्त्रैःक्षत्रधर्महतस्यच॥सद्यःसंतिष्ठतेयज्ञस्तथाशौचमि-
तिस्थितिः॥ ९८ ॥विप्रःशुध्यत्यपःस्पृष्ट्वाक्षत्रियोवाहनायुधं॥वैश्यःप्रतोदंरश्मीन्वाय-
ष्टिंशूद्रःकृतक्रियः॥ ९९ ॥एतद्वोभिहितंशौचंसपिंडेषुद्विजोत्तमाः॥असपिंडेषुसर्वेषु
प्रेतशुद्धिंनिबोधतः॥ १०० ॥असपिंडंद्विजंप्रेतंविप्रोनिर्हृत्यबंधुवत्॥विशुध्यतित्रिरात्रे-
णमातुराप्तांश्चबांधवान्॥ १०१ ॥यद्यन्नमत्तितेषांतुदशाहेनैवशुध्यति॥अनदन्नन्नम-
ह्नैवनचेत्तस्मिन्गृहेवसेत्॥ १०२ ॥अनुगम्येच्छयाप्रेतंज्ञातिमज्ञातिमेवच॥स्नात्वासचैल-
ःस्पृष्ट्वाग्निंघृतंप्राश्यविशुध्यति॥ १०३ ॥नविप्रंस्वेषुतिष्ठत्सुमृतंशूद्रेणनाययेत्॥अस्व-
र्ग्याह्याहुतिःसास्याच्छूद्रसंस्पर्शदूषिता॥ १०४ ॥ज्ञानंतपोग्निराहारोमृन्मनोवार्युपांजनं॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

वायुः कर्मार्ककालौ च शुद्धेः कर्तृणि देहिनां ॥ १०५ ॥ सर्वेषामेव शौचानामर्थशौचं परं स्मृतं
योऽर्थे शुचिर्हि स शुचिर्न मृद्वारिशुचिः शुचिः ॥ १०६ ॥ क्षान्त्या शुध्यन्ति विद्वांसो दानेनाकार्यका
रिणः ॥ प्रच्छन्नपापा जप्येन तपसा वेदवित्तमाः ॥ १०७ ॥ मृत्तोयैः शुध्यते शोध्यं नदी वेगेन शु
ध्यति ॥ रजसा स्त्री मनोदुष्टा संन्यासेन द्विजोत्तमः ॥ १०८ ॥ अद्भिर्गात्राणि शुध्यन्ति मनः स
त्येन शुध्यंति ॥ विद्यातपोभ्यां भूतात्मा बुद्धिर्ज्ञानेन शुध्यति ॥ १०९ ॥ एष शौचस्य वः प्रोक्तः
शारीरस्य विनिर्णयः ॥ नानाविधानां द्रव्याणां शुद्धेः शृणुत निर्णयं ॥ ११० ॥ तैजसानां मणी
नां च सर्वस्याश्ममयस्य च ॥ भस्मनाद्भिर्मृदा चैव शुद्धिरुक्ता मनीषिभिः ॥ १११ ॥ निर्लेपं
कांचनं भांडमद्भिरेव विशुध्यति ॥ अब्जमश्ममयं चैव राजतं चानुपस्कृतम् ॥ ११२ ॥ अ
पामग्नेश्च संयोगाद्धैमं रौप्यं च निर्बभौ ॥ तस्मात्तयोः स्वयोन्यैव निर्णेको गुणवत्तरः ॥ ११३ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

नाम्रायःकांस्यरैत्यानांत्रपुणःसीसकस्यच॥शौचंयथार्हंकर्त्तव्यंक्षाराम्लोदकवारिभिः॥
११४॥द्रवाणांचैवसर्वेषांशुद्धिराप्लवनंस्मृतं॥प्रोक्षणंसंहतानांचदारवाणांचतक्षणं॥
११५॥मार्ज्जनंयज्ञपात्राणांपाणिनायज्ञकर्मणि॥चमसानांग्रहाणांचशुद्धिःप्रक्षाल
नेनतु॥ ११६॥चरूणांस्रुक्स्रुवाणांचशुद्धिरुष्णेनवारिणा॥स्फ्यशूर्पशकटानांचमु
सलोलूखलस्यच॥ ११७॥अद्भिस्तुप्रोक्षणंशौचंबहूनांधान्यवाससाम्॥प्रक्षालनेनत्व
ल्पानामद्भिःशौचंविधीयते॥ ११८॥चैलवच्चर्मणांशुद्धिर्वैदलानांतथैवच॥शाकमू
लफलानांचधान्यवच्छुद्धिरिष्यते॥ ११९॥कौशेयाविकयोरूषैःकुतपानामरिष्टकैः
॥श्रीफलैरंशुपट्टानांक्षौमाणांगौरसर्षपैः॥ १२०॥क्षौमवच्छंखशृंगाणामस्थिदंतमय
स्यच॥शुद्धिर्विजानताकार्यागोमूत्रेणोदकेनवा॥ १२१॥प्रोक्षणात्तृणकाष्ठंचपलालं

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

नैवशुध्यति॥मार्ज्जनोपांजनैर्वेश्मपुनःपाकेनमृन्मयं॥ १२२ ॥मद्यैर्मूत्रैःपुरीषैर्वाष्ठीवनैः
पूयशोणितैः॥संस्पृष्टंनैवशुध्येतपुनःपाकेनमृन्मयं॥ १२३ ॥संमार्जनोपांजनेनसेकेनो
ल्लेखनेनच॥गवांचपरिवासेनभूमिःशुध्यतिपंचभिः॥ १२४ ॥पक्षिजग्धंगवाघ्रातमवधू
तमवक्षुतं॥दूषितंकेशकीटैश्चमृत्प्रक्षेपेणशुध्यति॥ १२५ ॥यावन्नापैत्यमेध्याक्ताद्गंधोले
पश्चतत्कृतः॥तावन्मृद्वारिचादेयंसर्वासुद्रव्यशुद्धिषु॥ १२६ ॥त्रीणिदेवाःपवित्राणिब्राह्म
णानामकल्पयन्॥अदृष्टमद्भिर्निर्णिक्तंयच्चवाचाप्रशस्यते॥ १२७ ॥आपःशुद्धाभूमिग
तावैतृष्ण्यंयासुगोर्भवेत्॥अव्याप्ताश्चेदमेध्येनगंधवर्णरसान्विताः॥ १२८ ॥नित्यंशुद्धः
कारुहस्तःपण्येयच्चप्रसारितं॥ब्रह्मचारिगतंभैक्ष्यंनित्यंमेध्यमितिस्थितिः॥ १२९ ॥नि
त्यमास्यंशुचिस्त्रीणांशकुनिःफलपातने॥प्रस्रवेचशुचिर्वत्सःश्वामृगग्रहणेशुचिः॥ १३० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

श्वभिर्हतस्ययन्मांसंशुचितन्मनुरब्रवीत्॥ क्रव्याद्भिश्चहतस्यान्यैश्चण्डालाद्यैश्चदस्युभिः॥१३१
॥ऊर्ध्वंनाभेर्यानिखानितानिमेध्यानिसर्वशः॥यान्यधस्तान्यमेध्यानिदेहाच्चैवमलाश्च्युताः॥
१३२॥मक्षिकाविप्रुषश्छायागौरश्वःसूर्यरश्मयः॥रजोभूर्वायुरग्निश्चस्पर्शेमेध्यानिनिर्दिशेत्
॥१३३॥विण्मूत्रोत्सर्गशुद्ध्यर्थंमृद्वार्यादेयमर्थवत्॥दैहिकानांमलानांचशुद्धिषुद्वादश
स्वपि॥ १३४ ॥वसाशुक्रमसृङ्मज्जामूत्रविड्घ्राणकर्णविट्॥श्लेष्माश्रुदूषिकास्वेदोद्वा
दशैतेनृणांमलाः॥ १३५ ॥एकालिंगेगुदेतिस्रस्तथैकत्रकरेदश॥उभयोःसप्तदात
व्यामृदःशुद्धिमभीप्सता॥ १३६ ॥एतच्छौचंगृहस्थानांद्विगुणंब्रह्मचारिणां॥त्रिगुणं
स्याद्वनस्थानांयतीनांतुचतुर्गुणं॥ १३७ ॥कृत्वामूत्रंपुरीषंवाखान्याचान्तउपस्पृशेत्॥
वेदमध्येष्यमाणश्चअन्नमश्नंश्चसर्वदा॥ १३८ ॥त्रिराचामेदपःपूर्वंद्विःप्रमृज्यात्ततो

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

मुखं ॥ शारीरं शौचमिछन्हि स्त्रीशूद्रस्तु सकृत्सकृत् ॥ १३९ ॥ शूद्राणां मासिकं कार्यं वप
नं न्यायवर्त्तिनां ॥ वैश्यवच्छौचकल्पश्च द्विजोछिष्टं च भोजनं ॥ १४० ॥ नोछिष्टं कुर्वते
मुख्या विप्रुषोंगं पतन्ति याः ॥ न श्मश्रूणि गतान्यास्यान्न दंतांतरधिष्ठितं ॥ १४१ ॥ स्पृशं
ति बिंदवः पादौ य आचामयतः परान् ॥ भौमिकैस्ते समा ज्ञेया न तैराप्रयतो भवेत् ॥ १४२ ॥
उछिष्टेन तु संस्पृष्टो द्रव्यहस्तः कथंचन ॥ अनिधायैव तद्द्रव्यमाचांतः शुचितामियात् ॥
१४३ ॥ वांतो विरिक्तः स्नात्वा तु घृतप्राशनमाचरेत् ॥ आचामेदेव भुक्त्वान्नं स्नानं मैथुनः स्मृतं
॥ १४४ ॥ सुप्त्वा क्षुत्वा च भुक्त्वा च निष्ठीव्योक्त्वानृतानि च ॥ पीत्वापोऽध्येष्यमाणश्च आचामे
त्प्रयतोपि सन् ॥ १४५ ॥ एष शौचविधिः कृत्स्नो द्रव्यशुद्धिस्तथैव च ॥ उक्तो वः सर्ववर्णानां
स्त्रीणां धर्मान्निबोधत ॥ १४६ ॥ बालया वा युवत्या वा वृद्धया वापि योषिता ॥ न स्वातंत्र्येण

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

कर्त्तव्यंकिंचित्कार्यंगृहेष्वपि॥ १४७ ॥बाल्येपितुर्वशेतिष्ठेत्पाणिग्राहस्ययौवने॥पुत्राणां
भर्त्तरिप्रेतेनभजेत्स्त्रीस्वतंत्रतां॥ १४८ ॥पित्राभर्त्त्रासुतैर्वापिनेच्छेद्विरहमात्मनः॥एषां
हिविरहेणस्त्रीगर्ह्येकुर्यादुभेकुले॥ १४९ ॥सदाप्रहृष्टयाभाव्यंगृहकार्येषुदक्षया॥
सुसंस्कृतोपस्करयाव्ययेचामुक्तहस्तया॥ १५० ॥यस्मैदद्यात्पितात्वेनांभ्राताचानुमतेपि
तुः॥तंशुश्रूषेतजीवंतंसंस्थितंचनलंघयेत्॥ १५१ ॥मंगलार्थंस्वस्त्ययनंयज्ञश्चासांप्र
जापतेः॥प्रयुज्यतेविवाहेषुप्रदानंस्वाम्यकारणं॥ १५२ ॥अनृतावृतुकालेचमंत्रसं
स्कारकृत्पतिः॥सुखस्यनित्यंदातेहपरलोकेचयोषितः॥ १५३ ॥विशीलःकामवृत्तोवा
गुणैर्वापरिवर्ज्जितः॥उपचर्यःस्त्रियासाध्व्यासततंदेववत्पतिः॥ १५४ ॥नास्तिस्त्रीणांपृ
थग्यज्ञोनव्रतंनाप्युपोषितं॥पतिंशुश्रूषतेयेनतेनस्वर्गेमहीयते॥ १५५ ॥पाणिग्राहस्य

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

साध्वीस्त्रीजीवतोवामृतस्यवा॥पतिलोकमभीप्संतीनाचरेत्किंचिदप्रियं॥ १५६ ॥कामं
तुक्षपयेद्देहंपुष्पमूलफलैःशुभैः॥नतुनामापिगृह्णीयात्पत्यौप्रेतेपरस्यतु॥ १५७ ॥आ
सीतामरणात्क्षांतानियताब्रह्मचारिणी॥योधर्मएकपत्नीनांकांक्षंतीतमनुत्तमं॥ १५८॥
अनेकानिसहस्राणिकुमारब्रह्मचारिणां॥दिवंगतानिविप्राणामकृत्वाकुलसंततिं
१५९॥मृतेभर्त्तरिसाध्वीस्त्रीब्रह्मचर्येव्यवस्थिता॥स्वर्गंगच्छत्यपुत्रापियथातेब्रह्मचारि
णः॥ १६० ॥अपत्यलोभाद्यातुस्त्रीभर्त्तारमतिवर्त्तते॥सेहनिंदामवाप्नोतिपतिलो
काच्चहीयते॥ १६१ ॥नान्योत्पन्नाप्रजास्तीहनचाप्यन्यपरिग्रहे॥नद्वितीयश्चसाध्वीनां
क्वचिद्भर्त्तोपदिश्यते॥ १६२ ॥पतिंहित्वापकृष्टंस्वमुत्कृष्टंयानिषेवते॥निंद्यैवसाभवे
ल्लोकेपरपूर्वेतिचोच्यते॥ १६३ ॥व्यभिचारात्तुभर्त्तुःस्त्रीलोकेप्राप्नोतिनिंद्यतां॥शृं

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

गालयोनिं प्राप्नोति पापरोगैश्च पीड्यते ॥ १६४ ॥ पतिं या नाभिचरति मनोवाग्देहसंयता
॥ सा भर्तृलोकमाप्नोति सद्भिः साध्वीति चोच्यते ॥ १६५ ॥ अनेन नारी वृत्तेन मनोवाग्देह
संयता ॥ इहाग्र्यां कीर्तिमाप्नोति पतिलोकं परत्र च ॥ १६६ ॥ एवं वृत्तां सवर्णां स्त्रीं द्विजा
तिः पूर्वमारिणीम् ॥ दाहयेदग्निहोत्रेण यज्ञपात्रैश्च धर्मवित् ॥ १६७ ॥ भार्यायै पूर्व
मारिण्यै दत्वाग्नीनन्त्यकर्मणि ॥ पुनर्दारक्रियां कुर्यात्पुनराधानमेव च ॥ १६८ ॥ अनेन
विधिना नित्यं पंचयज्ञान्न हापयेत् ॥ द्वितीयमायुषो भागं कृतदारो गृहे वसेत् ॥ १६९ ॥
॥ ॥ इति मानवे धर्मशास्त्रे भृगुप्रोक्तायां संहितायां शौचविधिः पंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥
एवं गृहाश्रमे स्थित्वा विधिवत्स्नातको द्विजः ॥ वने वसेत्तु नियतो यथावद्विजितेंद्रियः ॥
१ ॥ गृहस्थस्तु यदा पश्येद्वलीपलितमात्मनः ॥ अपत्यस्यैव चापत्यं तदारण्यं समाश्रये

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

त॥ २ ॥संत्यज्य ग्राम्यमाहारं सर्वं चैव परिच्छदम्॥ पुत्रेषु भार्यां निक्षिप्य वनं गच्छेत्सहै
व वा॥ ३ ॥अग्निहोत्रं समादाय गृह्यं चाग्निपरिच्छदम्॥ ग्रामादरण्यं निःसृत्य निवसे
न्नियतेंद्रियः॥ ४ ॥मुन्यन्नैर्विविधैर्मेध्यैः शाकमूलफलेन वा॥ एतान्येव महायज्ञान्नि
र्वपेद्विधिपूर्वकम्॥ ५ ॥वसीत चर्म चीरं वा सायं स्नायात्प्रगे तथा॥ जटाश्च बिभृया
न्नित्यं श्मश्रुलोमनखानि च॥ ६ ॥यद्भक्ष्यं स्यात्ततो दद्याद्बलिं भिक्षां च शक्तितः॥ अ
म्मूलफलभिक्षाभिरर्चयेदाश्रमागतान्॥ ७ ॥स्वाध्याये नित्ययुक्तः स्याद्दांतो मैत्रः
समाहितः॥ दाता नित्यमनादाता सर्वभूतानुकंपकः॥ ८ ॥वैतानिकं च जुहुयादग्निहो
त्रं यथाविधिः॥ दर्शमस्कंदयन्पर्व पौर्णमासं च योगतः॥ ९ ॥ऋक्षेष्ट्याग्रयणं चैव
चातुर्मास्यानि चाहरेत्॥ उत्तरायणं च क्रमशो दाक्षस्यायनमेव च॥ १० ॥वासंतशारदै

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

र्मेध्यैर्मुन्यन्नैःस्वयमाहृतैः॥पुरोडाशांश्चरूंश्चैवविधिवन्निर्वपेत्पृथक्॥ ११ ॥देवताभ्य
स्तुतद्धुत्वावन्यंमेध्यतरंहविः॥शेषमात्मनियुंजीतलवणंचस्वयंकृतम्॥ १२ ॥स्थल
जौदकशाकानिपुष्पमूलफलानिच॥मेध्यवृक्षोद्भवान्यद्यात्स्नेहांश्चफलसंभवान्॥
१३ ॥वर्जयेन्मधुमांसंचभौमानिकवकानिच॥भूस्तृणंशिग्रुकंचैवश्लेष्मातकफला
निच॥ १४ ॥त्यजेदाश्वयुजेमासिमुन्यन्नंपूर्वसंचितम्॥जीर्णानिचैववासांसिशा
कमूलफलानिच॥ १५ ॥नफालकृष्टमश्नीयादुत्सृष्टमपिकेनचित्॥नग्रामजाता
न्यार्तोपिमूलानिचफलानिच॥ १६ ॥अग्निपक्वाशनोवास्यात्कालपक्वभुगेववा
॥अश्मकुट्टोभवेद्वापिदंतोलूखलिकोपिवा॥ १७ ॥सद्यःप्रक्षालकोवास्यान्माससं
चयिकोपिवा॥षण्मासनिचयोवास्यात्समानिचयएववा॥ १८ ॥नक्तंचान्नंसम

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

श्नीयाद्दिवावाहृत्यशक्तितः॥ चतुर्थकालिकोवास्यात्स्याद्वाप्यष्टमकालिकः॥ १९ ॥चांद्रायण
विधानैर्वाशुक्लकृष्णेचवर्त्तयेत्॥पक्षांतयोर्वाप्यश्नीयाद्यवागूंक्वथितांसकृत्॥ २० ॥पुष्पमू
लफलैर्वापिकेवलैर्वर्त्तयेत्सदा॥कालपक्वैःस्वयंशीर्णैर्वैखानसमतेस्थितः॥ २१ ॥भूमौ
विपरिवर्त्तेततिष्ठेद्वाप्रपदैर्दिनम्॥स्थानासनाभ्यांविहरेत्सवनेषूपयन्नपः॥ २२ ॥ग्रीष्मे
पंचतपास्तुस्याद्वर्षास्वभ्रावकाशिकः॥आर्द्रवासास्तुहेमंतेक्रमशोवर्धयंस्तपः॥ २३ ॥उपस्पृ
शंस्त्रिषवणंपितॄन्देवांश्चतर्पयेत्॥तपश्चरंश्चोग्रतरंशोषयेद्देहमात्मनः॥ २४ ॥अग्नीनात्म
निवैतानान्समारोप्ययथाविधि॥अनग्निरनिकेतःस्यान्मुनिर्मूलफलाशनः॥ २५ ॥अप्रयत्नः
सुखार्थेषुब्रह्मचारीधराशयः॥शरणेष्वममश्चैववृक्षमूलनिकेतनः॥ २६ ॥तापसेष्वेवविप्रे
षुयात्रिकंभैक्षमाहरेत्॥गृहमेधिषुचान्येषुद्विजेषुवनवासिषु॥ २७ ॥ग्रामादाहृत्यवाश्नीया

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

ष्टौ ग्रासान्वने वसन्॥ प्रतिगृह्य पुटेनैव पाणिना शकलेन वा॥ २८ ॥ एताश्चान्याश्च से-
वेत दीक्षा विप्रो वने वसन्॥ विविधाश्चौपनिषदीरात्मसंसिद्धये श्रुतीः॥ २९ ॥ ऋषिभि-
र्ब्राह्मणैश्चैव गृहस्थैरेव सेविताः॥ विद्यातपोविवृद्ध्यर्थं शरीरस्य च शुद्धये॥ ३० ॥ अ-
पराजितां वास्थाय व्रजेद्दिशमजिह्मगः॥ आनिपाताच्छरीरस्य युक्तो वार्यनिलाशनः॥ ३१ ॥
आसां महर्षिचर्याणां त्यक्त्वान्यतमया तनुं॥ वीतशोकभयो विप्रो ब्रह्मलोके महीयते॥ ३२ ॥
वनेषु च विहृत्यैवं तृतीयं भागमायुषः॥ चतुर्थमायुषो भागं त्यक्त्वा संगान्परिव्रजेत्॥ ३३
॥ आश्रमादाश्रमं गत्वा हुतहोमो जितेंद्रियः॥ भिक्षाबलिपरिश्रांतः प्रव्रजन्प्रेत्य वर्द्धते
॥ ३४ ॥ ऋणानि त्रीण्यपाकृत्य मनो मोक्षे निवेशयेत्॥ अनपाकृत्य मोक्षं तु सेवमानो
व्रजत्यधः॥ ३५ ॥ अधीत्य विधिवद्वेदान्पुत्रांश्चोत्पाद्य धर्मतः॥ इष्ट्वा च शक्तितो यज्ञैः

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

मनोमोक्षेनिवेशयेत्॥ ३६ ॥अनधीत्यद्विजोवेदाननुत्पाद्यतथासुतान्॥अनिष्ट्वा
चैवयज्ञैश्चमोक्षमिच्छन्व्रजत्यधः॥ ३७ ॥प्राजापत्यांनिरूप्येष्टिंसर्ववेदसदक्षि
णाम्॥आत्मन्यग्नीन्समारोप्यब्राह्मणःप्रव्रजेद्गृहात्॥ ३८ ॥योदत्वासर्वभूतेभ्यःप्रव्र
जत्यभयंगृहात्॥तस्यतेजोमयालोकाभवंतिब्रह्मवादिनः॥ ३९ ॥यस्मादण्वपिभू
तानांद्विजान्नोत्पद्यतेभयं॥तस्यदेहाद्विमुक्तस्यभयंनास्तिकुतश्चन॥ ४० ॥आगारा
दभिनिष्क्रांतःपवित्रोपचितोमुनिः॥समुपोढेषुकामेषुनिरपेक्षःपरिव्रजेत्॥ ४१ ॥
एकएवचरेन्नित्यंसिद्ध्यर्थमसहायवान्॥सिद्धिमेकस्यसंपश्यन्नजहातिनहीयते॥ ४२ ॥
अनग्निरनिकेतःस्याद्ग्राममन्नार्थमाश्रयेत्॥उपेक्षकोऽसंकुसुकोमुनिर्भावसमाहितः
॥ ४३ ॥कपालंवृक्षमूलानिकुचेलमसहायता॥समताचैवसर्वस्मिन्नेतन्मुक्तस्यलक्ष

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

णां॥ ४४ ॥नाभिनंदेनमरणंनाभिनंदेनजीवितम्॥कालमेवप्रतीक्षेननिर्देशंभृतको
यथा॥ ४५ ॥दृष्टिपूतंन्यसेत्पादंवस्त्रपूतंजलंपिबेन्॥सत्यपूतांवदेद्वाचंमनःपूतंस
माचरेन्॥ ४६ ॥अतिवादांस्तितिक्षेननावमन्येतकंचन॥नचेमंदेहमाश्रित्यवैरंकु
र्वीतकेनचित्॥ ४७ ॥क्रुध्यंतंनप्रतिक्रुध्येदाक्रुष्टःकुशलंवदेन्॥सप्तद्वारावकीर्णां
चनवाचमनृतांवदेत्॥ ४८ ॥अध्यात्मरतिरासीनोनिरपेक्षोनिरामिषः॥आत्मनैवसहाये
नसुखार्थीविचरेदिह॥ ४९ ॥नचोत्पातनिमित्ताभ्यांननक्षत्रांगविद्यया॥नानुशासनवा
दाभ्यांभिक्षांलिप्सेतकर्हिचित्॥ ५० ॥नतापसैर्ब्राह्मणैर्वावयोभिरपिवाश्वभिः॥आकी
र्णंभिक्षुकैर्वान्यैरागारमुपसंव्रजेत्॥ ५१ ॥कॢप्तकेशनखश्मश्रुःपात्रीदंडीकुसुंभवान्॥
विचरेन्नियतोनित्यंसर्वभूतान्यपीडयन्॥ ५२ ॥अतैजसानिपात्राणितस्यस्युर्निर्व्रणा॰

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

॥ मस्मृ ॥
॥ ६५ ॥

निव ॥ तेषामद्भिः स्मृतं शौचं चमसानामिवाध्वरे ॥ ५३ ॥ अलाबुं दारुपात्रं च मृन्मयं वैदलं त
था ॥ एतानि यतिपात्राणि मनुः स्वायंभुवोऽब्रवीत् ॥ ५४ ॥ एककालं चरेद्भैक्षं न प्रसज्जेत विस्त
रे ॥ भैक्षे प्रसक्तो हि यतिर्विषयेष्वपि सज्जति ॥ ५५ ॥ विधूमे सन्नमुसले व्यंगारे भुक्तवज्ज
ने ॥ वृत्ते शरावसंपाते भिक्षां नित्यं यतिश्चरेत् ॥ ५६ ॥ अलाभे न विषादी स्याल्लाभे चैव न ह
र्षयेत् ॥ प्राणयात्रिकमात्रः स्यान्मात्रासंगाद्विनिर्गतः ॥ ५७ ॥ अभिपूजितलाभांस्तु जुगु
प्सेतैव सर्वशः ॥ अभिपूजितलाभैश्च यतिर्मुक्तोऽपि बध्यते ॥ ५८ ॥ अल्पान्नाभ्यवहारेण रह
:स्थानासनेन च ॥ ह्रियमाणानि विषयैरिंद्रियाणि निवर्तयेत् ॥ ५९ ॥ इंद्रियाणां निरोधे ॥ अ० ६ ॥
न रागद्वेषक्षयेण च ॥ अहिंसया च भूतानाममृतत्वाय कल्पते ॥ ६० ॥ अवेक्षेत गतीर्नृणां ॥ ६५ ॥
कर्मदोषसमुद्भवाः ॥ निरये चैव पतनं यातनाश्च यमक्षये ॥ ६१ ॥ विप्रयोगं प्रियैश्चैव संयो

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

गंचतथाप्रियैः॥जरयाचाभिभवनंव्याधिभिश्चोपपीडनं॥ ६२ ॥देहादुत्क्रमणंचास्मात्
पुनर्गर्भेचसंभवं॥योनिकोटिसहस्रेषुसृतीश्चास्यांतरात्मनः॥ ६३ ॥अधर्मप्रभवंचैव
दुःखयोगंशरीरिणां॥धर्मार्थप्रभवंचैवसुखसंयोगमक्षयम्॥ ६४ ॥सूक्ष्मतांचान्ववे
क्षेतयोगेनपरमात्मनः॥देहेषुचसमुत्पत्तिमुत्तमेष्वधमेषुच॥ ६५ ॥दूषितोपि
चरेद्धर्मंयत्रतत्राश्रमेरतः॥समःसर्वेषुभूतेषुनलिंगंधर्मकारणम्॥ ६६ ॥फलंक
तकवृक्षस्ययद्यप्यंबुप्रसादकम्॥ननामग्रहणादेवतस्यवारिप्रसीदति॥ ६७ ॥संरक्ष
णार्थंजंतूनांरात्रावहनिवासदा॥शरीरस्यात्ययेचैवसमीक्ष्यवसुधांचरेत्॥ ६८ ॥अह्ना
रात्र्याचयान्जंतून्हिनस्त्यज्ञानतोयतिः॥तेषांस्नात्वाविशुद्ध्यर्थंप्राणायामान्षडाचरेत्
॥ ६९ ॥प्राणायामाब्राह्मणस्यत्रयोपिविधिवत्कृताः॥व्याहृतिप्रणवैर्युक्ताविज्ञेयंप

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

रमंतपः॥ ७० ॥दह्यंतेध्मायमानानांधातूनांहियथामलाः॥तथेंद्रियाणांदह्यंतेदोषाः
प्राणस्यनिग्रहात्॥ ७१ ॥प्राणायामैर्दहेद्दोषान्धारणाभिश्चकिल्बिषम्॥प्रत्याहारेण
संसर्गान्ध्यानेनानीश्वरान्गुणान्॥ ७२ ॥उच्चावचेषुभूतेषुदुर्ज्ञेयामकृतात्मभिः॥ध्यान
योगेनसंपश्येद्गतिमस्यांतरात्मनः॥ ७३ ॥सम्यग्दर्शनसंपन्नःकर्मभिर्ननिबध्यते॥द
र्शनेनविहीनस्तुसंसारंप्रतिपद्यते॥ ७४ ॥अहिंसयेंद्रियासंगैर्वैदिकैश्चैवकर्मभिः॥
तपसश्चरणैश्चोग्रैःसाधयंतीहतत्पदम्॥ ७५ ॥अस्थिस्थूणंस्नायुयुतंमांसशोणितले
पनम्॥चर्मावनद्धंदुर्गंधिपूर्णंमूत्रपुरीषयोः॥ ७६ ॥जराशोकसमाविष्टंरोगायतन
मातुरम्॥रजस्वलमनित्यंचभूतावासमिमंत्यजेत्॥ ७७ ॥नदीकूलंयथावृक्षोवृक्षंवाश
कुनिर्यथा॥तथात्यजन्निमंदेहंकृच्छ्राद्ग्राहाद्विमुच्यते॥ ७८ ॥प्रियेषुस्वेषुसुकृतमप्रि

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

येषुचदुष्कृतं॥विसृज्यध्यानयोगेनब्रह्माभ्येतिसनातनं॥ ७९ ॥यदाभवेनभवतिसर्वभावेषु
निस्पृहः॥तदासुखमवाप्नोतिप्रेत्यचेहचशाश्वतं॥ ८० ॥अनेनविधिनासर्वांस्त्यक्त्वासंगान्
शनैःशनैः॥सर्वद्वंद्वविनिर्मुक्तोब्रह्मण्येवावतिष्ठते॥ ८१ ॥ध्यानिकंसर्वमेवैतद्यदेतद
भिशब्दितं॥नह्यनध्यात्मवित्कश्चित्क्रियाफलमुपाश्नुते॥ ८२ ॥अधियज्ञंब्रह्मजपेदाधि
दैविकमेवच॥आध्यात्मिकंचसततंवेदान्ताभिहितंचयत्॥ ८३ ॥इदंशरणमज्ञानामि
दमेवविजानतां॥इदमन्विच्छतांस्वर्गमिदमानंत्यमिच्छतां॥ ८४ ॥अनेनक्रमयोगेनपरि
व्रजतियोद्विजः॥सविधूयेहपाप्मानंपरंब्रह्माधिगच्छति॥ ८५ ॥एषधर्मोनुशिष्टोवोयती
नांनियतात्मनां॥वेदसंन्यासिकानांतुकर्मयोगंनिबोधत॥ ८६ ॥ब्रह्मचारीगृहस्थश्चवा
नप्रस्थोयतिस्तथा॥एतेगृहस्थप्रभवाश्चत्वारःपृथगाश्रमाः॥ ८७ ॥सर्वेपिक्रमशस्त्वेतेय

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

थाशास्त्रंनिषेविता:॥यथोक्तकारिणंविप्रंनयंतिपरमांगतिं॥ ८८ ॥सर्वेषामपिचैतेषांवे
दस्मृतिविधानत:॥गृहस्थउच्यतेश्रेष्ठ:सत्रीनेतान्बिभर्तिहि॥ ८९ ॥यथानदीनदा:सर्वे
सागरेयांतिसंस्थितिं॥तथैवाश्रमिण:सर्वेगृहस्थेयांतिसंस्थितिं॥ ९० ॥चतुर्भिरपिचै
वैतैर्नित्यमाश्रमिभिर्द्विजै:॥दशलक्षणकोधर्म:सेवितव्य:प्रयत्नत:॥ ९१ ॥धृति:क्ष
मादमोऽस्तेयंशौचमिंद्रियनिग्रह:॥धीर्विद्यासत्यमक्रोधोदशकंधर्मलक्षणं॥ ९२ ॥
दशलक्षणधर्मस्ययेविप्रा:समधीयते॥अधीत्यचानुवर्त्तंतेतेयांतिपरमांगतिम्॥ ९३ ॥
दशलक्षणकंधर्ममनुतिष्ठन्समाहित:॥वेदांतंविधिवच्छ्रुत्वासंन्यसेदनृणोद्विज:॥ ॥अ०६॥
९४ ॥संन्यस्यसर्वकर्माणिकर्मदोषानपानुदन्॥नियतोवेदमभ्यस्यपुत्रैश्वर्येसुखंवसेत् ॥६७॥
॥ ९५ ॥एवंसंन्यस्यकर्माणिस्वकार्यपरमोऽस्पृह:॥संन्यासेनापहत्यैन:प्राप्नोतिपरमांग

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

तिम् ॥ ९६ ॥ एषवोभिहितोधर्मोब्राह्मणस्यचतुर्विधः॥ पुण्योक्षयफलःप्रेत्यराज्ञांधर्मं
निबोधत ॥ ९७ ॥ इतिमानवेधर्मशास्त्रेभृगुप्रोक्तायांसंहितायांषष्ठोऽध्यायः६ ॥
॥ ६ ॥ राजधर्मान्प्रवक्ष्यामियथावृत्तोभवेन्नृपः॥ संभवश्चयथातस्यसिद्धिश्चपरमायथा
॥ १ ॥ ब्राह्मंप्राप्तेनसंस्कारंक्षत्रियेणयथाविधि॥ सर्वस्यास्ययथान्यायंकर्त्तव्यंपरिरक्षणम्
॥ २ ॥ अराजकेहिलोकेऽस्मिन्सर्वतोविद्रुतेभयात्॥ रक्षार्थमस्यसर्वस्यराजानमसृजत्प्रभुः॥
३ ॥ इंद्रानिलयमार्काणामग्नेश्चवरुणस्यच॥ चंद्रवित्तेशयोश्चैवमात्रानिर्हृत्यशाश्वतीः॥
४ ॥ यस्मादेषांसुरेंद्राणांमात्राभ्योनिर्मितोनृपः॥ तस्मादभिभवत्येषसर्वभूतानितेजसा॥
५ ॥ तपत्यादित्यवच्चैषचक्षूंषिचमनांसिच॥ नचैनंभुविशक्नोतिकश्चिदप्यभिवीक्षितुं॥ ६
॥ सोऽग्निर्भवतिवायुश्चसोऽर्कःसोमःसधर्मराट्॥ सकुबेरःसवरुणःसमहेंद्रःप्रभावतः॥ ७ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

बालोपिनावमंतव्योमनुष्यइतिभूमिपः॥ महतीदेवताह्येषानररूपेणतिष्ठति॥ ८ ॥एक
मेवदहत्यग्निर्नरंदुरुपसर्पिणं॥ कुलंदहतिराजाग्निःसपशुद्रव्यसंचयं॥ ९ ॥कार्यंसो
वेक्ष्यशक्तिंचदेशकालौचतत्वतः॥ कुरुतेधर्मसिध्यर्थंविश्वरूपंपुनःपुनः॥ १० ॥यस्य
प्रसादेपद्माश्रीर्विजयश्चपराक्रमे॥ मृत्युश्चवसतिक्रोधेसर्वतेजोमयोहिसः॥ ११ ॥तंयस्तु
द्वेष्टिसंमोहात्सविनश्यत्यसंशयं॥ तस्यह्याशुविनाशायराजाप्रकुरुतेमनः॥ १२ ॥तस्माद्ध
र्मंयमिष्टेषुसव्यवस्येन्नराधिपः॥ अनिष्टंचाप्यनिष्टेषुतंधर्मंनविचालयेत्॥ १३ ॥तस्यार्थे
सर्वभूतानांगोप्तारंधर्ममात्मजं॥ ब्रह्मतेजोमयंदंडमसृजत्पूर्वमीश्वरः॥ १४ ॥तस्यसर्वाणिभू
तानिस्थावराणिचराणिच॥ भयाद्भोगायकल्पंतेस्वधर्मान्नचलंतिच॥ १५ ॥तंदेशकालौ
शक्तिंचविद्यांचावेक्ष्यतत्वतः॥ यथार्हतःसंप्रणयेन्नरेष्वन्यायवर्तिषु॥ १६ ॥सराजापुरुषः

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

षोदंडःसनेताशासिताचसः॥चतुर्णामाश्रमाणांचधर्मस्यप्रतिभूःस्मृतः॥ १७ ॥दंडःशास्ति
प्रजाःसर्वादंडएवाभिरक्षति॥दंडःसुप्तेषुजागर्तिदंडंधर्मंविदुर्बुधाः॥ १८ ॥समीक्ष्यस
धृतःसम्यक्सर्वारंजयतिप्रजाः॥असमीक्ष्यप्रणीतस्तुविनाशयतिसर्वतः॥ १९ ॥
यदिनप्रणयेद्राजादंडंदंड्येष्वतंद्रितः॥शूलेमत्स्यानिवापक्ष्यन्दुर्बलान्बलवत्तराः॥
२० ॥अद्यात्काकःपुरोडाशंश्वाचलिह्याद्धविस्तथा॥स्वाम्यंचनस्यात्कस्मिंश्चित्प्रवर्ते
ताधरोत्तरम्॥ २१ ॥सर्वोदंडजितोलोकोदुर्लभोहिशुचिर्नरः॥दंडस्यहिभयात्सर्वंज
गद्भोगायकल्पते॥ २२ ॥देवदानवगंधर्वारक्षांसिपतगोरगाः॥तेपिभोगायकल्पंतेदं
डेनैवनिपीडिताः॥ २३ ॥दुष्येयुःसर्ववर्णाश्चभिद्येरन्सर्वसेतवः॥सर्वलोकप्रको
पश्चभवेद्दंडस्यविभ्रमात्॥ २४ ॥यत्रश्यामोलोहिताक्षोदंडश्चरतिपापहा॥प्रजास्त

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

॥मस्मृ॥ ॥६९॥

त्रनमुह्यंतिनेताचेत्साधुपश्यति॥ २५ ॥तस्याहुःसंप्रणेतारंराजानंसत्यवादिनं॥समीक्ष्य
कारिणंप्राज्ञंधर्मकामार्थकोविदं॥ २६ ॥तंराजाप्रणयन्सम्यक्त्रिवर्गेणाभिवर्धते॥
कामात्माविषमःक्षुद्रोदंडेनैवनिहन्यते॥ २७ ॥दंडोहिसुमहत्तेजोदुर्धरश्चाकृतात्मभिः॥
धर्माद्विचलितंहंतिनृपमेवसबांधवं॥ २८ ॥ततोदुर्गंचराष्ट्रंचलोकंचसचराचरं॥अंत
रिक्षगतांश्चैवमुनीन्देवांश्चपीडयेत्॥ २९ ॥सोऽसहायेनमूढेनलुब्धेनाकृतबुद्धिना॥
नशक्योन्यायतोनेतुंसक्तेनविषयेषुच॥ ३० ॥शुचिनासत्यसंधेनयथाशास्त्रानुसारिणा॥
प्रणेतुंशक्यतेदंडःसुसहायेनधीमता॥ ३१ ॥स्वराष्ट्रेन्यायवृत्तःस्याद्भृशदंडश्चशत्रुषु॥ ॥अ०७॥
सुहृत्स्वजिह्मःस्निग्धेषुब्राह्मणेषुक्षमान्वितः॥ ३२ ॥एवंवृत्तस्यनृपतेःशिलोंछेनापि ॥६९॥
जीवतः॥विस्तीर्यतेयशोलोकेतैलबिंदुरिवांभसि॥ ३३ ॥अतस्तुविपरीतस्यनृपतेर

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

जितात्मनः॥ संक्षिप्यते यशो लोके घृतविंदुरिवांभसि॥ ३४ ॥स्वे स्वे धर्मे निविष्टानां सर्वे
षामनुपूर्वशः॥ वर्णानामाश्रमाणां च राजा सृष्टोऽभिरक्षिता॥ ३५ ॥तेन यद्यत्सभृत्येन कर्त्त
व्यं रक्षता प्रजाः॥ तत्तद्वोऽहं प्रवक्ष्यामि यथावदनुपूर्वशः॥ ३६ ॥ब्राह्मणान्पर्युपासीत प्रात
रुत्थाय पार्थिवः॥ त्रैविद्यवृद्धान्विदुषस्तिष्ठेत्तेषां च शासने॥ ३७ ॥वृद्धांश्च नित्यं सेवे
त विप्रान्वेदविदः शुचीन्॥ वृद्धसेवी हि सततं रक्षोभिरपि पूज्यते॥ ३८ ॥तेभ्योऽधिगच्छे
द्विनयं विनीतात्मापि नित्यशः॥ विनीतात्मा हि नृपतिर्न विनश्यति कर्हिचित्॥ ३९ ॥ब
हवोऽविनयान्नष्टा राजानः सपरिच्छदाः॥ वनस्था अपि राज्यानि विनयात्प्रतिपेदिरे॥ ४० ॥
वेनो विनष्टोऽविनयान्नहुषश्चैव पार्थिवः॥ सुदासो यवनश्चैव सुमुखो निमिरेव च॥ ४१ ॥
पृथुस्तु विनयाद्राज्यं प्राप्तवान्मनुरेव च॥ कुबेरश्च धनैश्वर्यं ब्राह्मण्यं चैव गाधिजः॥ ४२ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

त्रैविद्येभ्यस्त्रयीं विद्यां दंडनीतिं च शाश्वतीम्॥ आन्वीक्षिकीं चात्मविद्यां वार्त्तारंभांश्च लोक
तः॥ ४३ ॥इंद्रियाणां जये योगं समातिष्ठेद्दिवानिशम्॥ जितेंद्रियो हि शक्नोति वशे स्था
पयितुं प्रजाः॥ ४४ ॥दश कामसमुत्थानि तथाष्टौ क्रोधजानि च॥ व्यसनानि दुरंतानि प्रय
त्नेन विवर्जयेत्॥ ४५ ॥कामजेषु प्रसक्तो हि व्यसनेषु महीपतिः॥ वियुज्यतेऽर्थधर्मा
भ्यां क्रोधजेष्वात्मनैव तु॥ ४६ ॥मृगयाक्षो दिवास्वप्नः परिवादः स्त्रियो मदः॥ तौर्यत्रिकं
वृथाट्या च कामजो दशको गणः॥ ४७ ॥पैशुन्यं साहसं द्रोह ईर्ष्यासूयार्थदूषणम्॥ वाग्दं
डजं च पारुष्यं क्रोधजोपि गणोऽष्टकः॥ ४८ ॥द्वयोरप्येतयोर्मूलं यं सर्वे कवयो विदुः॥
तं यत्नेन जयेल्लोभं तज्जावेतावुभौ गणौ॥ ४९ ॥पानमक्षाः स्त्रियश्चैव मृगया च यथा
क्रमम्॥ एतत्कष्टतमं विद्याच्चतुष्कं कामजे गणे॥ ५० ॥दंडस्य पातनं चैव वाक्पारुष्या

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

र्थदूषणे॥ क्रोधजेपि गणेविद्यात्कष्टमेतत्त्रिकंसदा॥ ५१ ॥सप्तकस्यास्यवर्गस्यसर्वत्रै
वानुषंगिणः॥ पूर्वंपूर्वंगुरुतरंविद्याद्व्यसनमात्मवान्॥ ५२ ॥व्यसनस्यचमृत्योश्चव्यस
नंकष्टमुच्यते॥ व्यसन्यधोधोव्रजतिस्वर्यात्यव्यसनीमृतः॥ ५३ ॥मौलान्शास्त्रविदः शूरा
न्लब्धलक्षान्कुलोद्गतान्॥ सचिवान्सप्तचाष्टौवाप्रकुर्वीतपरीक्षितान्॥ ५४ ॥अपियत्सु
करंकर्मतदप्येकेनदुष्करं॥ विशेषतोऽसहायेनकिंतुराज्यंमहादयम्॥ ५५ ॥तैः शार्द्धं
चिंतयेन्नित्यंसामान्यंसंधिविग्रहम्॥ स्थानंसमुदयंगुप्तिंलब्धप्रशमनानिच॥ ५६ ॥
तेषांस्वंस्वमभिप्रायमुपलभ्यपृथक्पृथक्॥ समस्तानांचकार्येषुविदध्याद्धितमात्मनः॥ ५७ ॥
सर्वेषांतुविशिष्टेनब्राह्मणेनविपश्चिता॥ मंत्रयेत्परमंमंत्रंराजाषाड्गुण्यसंयुतम्॥ ५८ ॥
नित्यंतस्मिन्समाश्वस्तः सर्वकार्याणिनिःक्षिपेत्॥ तेनसार्द्धंविनिश्चित्यततःकर्मसमारभे

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

त॥ ५९ ॥अन्यानपिप्रकुर्वीतशुचीन्प्राज्ञानवस्थितान्॥सम्यगर्थसमाहर्तॄनमात्यान्सु
परीक्षितान्॥ ६० ॥निर्वर्त्तेतास्ययावद्भिरितिकर्त्तव्यतानृभिः॥तावतोऽतन्द्रितान्दक्षा
न्प्रकुर्वीतविचक्षणान्॥ ६१ ॥तेषामर्थेनियुञ्जीतशूरान्दक्षान्कुलोद्गतान्॥शुचीना
करकर्मान्तेभीरूनन्तर्निवेशने॥ ६२ ॥दूतंचैवप्रकुर्वीतसर्वशास्त्रविशारदं॥इंगिताका
रचेष्टज्ञंशुचिंदक्षंकुलोद्गतं॥ ६३ ॥अनुरक्तःशुचिर्दक्षःस्मृतिमान्देशकालवित्॥
वपुष्मान्वीतभीर्वाग्मीदूतोराज्ञःप्रशस्यते॥ ६४ ॥अमात्येदण्डआयत्तोदण्डेवैनयिकी
क्रिया॥नृपतौकोशराष्ट्रेचदूतेसंधिविपर्ययौ॥ ६५ ॥दूतएवहिसंधत्तेभिनत्त्येव
चसंहतान्॥दूतस्तत्कुरुतेकर्मभिद्यन्तेयेनवानवा॥ ६६ ॥सविद्यादस्यकृत्येषुनि

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

गूढेंगितचेष्टितैः॥ आकारमिंगितंचेष्टांभृत्येषुचचिकीर्षितं॥ ६७ ॥ बुध्वाचसर्वंतत्वे
नपरराजचिकीर्षितम्॥ तथाप्रयत्नमातिष्ठेद्यथात्मानंनपीडयेत्॥ ६८ ॥ जांगलंसस्य
संपन्नमार्यप्रायमनाविलं॥ रम्यमानतसामंतंस्वाजीव्यंदेशमावसेत्॥ ६९ ॥ धनुर्दुर्गं
महीदुर्गमब्दुर्गंवार्क्षमेववा॥ नृदुर्गंगिरिदुर्गंवासमाश्रित्यवसेत्पुरम्॥ ७० ॥ सर्वेणातु
प्रयत्नेनगिरिदुर्गंसमाश्रयेत्॥ एषांहिबाहुगुण्येनगिरिदुर्गंविशिष्यते॥ ७१ ॥ त्रीण्याद्या
न्याश्रितास्त्वेषांमृगगर्ताश्रयाप्सराः॥ त्रीण्युत्तराणिक्रमशःप्लवंगमनरामराः॥ ७२ ॥
यथादुर्गाश्रितानेतान्नोपहिंसंतिशत्रवः॥ तथारयोनहिंसंतिनृपंदुर्गसमाश्रितम्॥ ७३ ॥
एकःशतंयोधयतिप्राकारस्थोधनुर्धरः॥ शतंदशसहस्राणितस्माद्दुर्गंविधीयते॥ ७४ ॥
तत्स्यादायुधसंपन्नंधनधान्येनवाहनैः॥ ब्राह्मणैःशिल्पिभिर्यंत्रैर्यवसेनोदकेनच॥ ७५

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

॥मनु॥
॥७२॥

तस्य मध्ये सुपर्याप्तं कारयेद्गृहमात्मनः॥ गुप्तं सर्वर्त्तुकं शुभ्रं जलवृक्षसमन्वितम्॥ ७६ ॥
तदध्यास्योद्वहेद्भार्यां सवर्णां लक्षणान्वितां॥ कुले महति संभूतां हृद्यां रूपगुणान्वितां॥ ७७
पुरोहितं च कुर्वीत वृणुयादेव चर्त्विजं॥ तेऽस्य गृह्याणि कर्माणि कुर्युर्वैतानिकानि च॥ ७८ ॥
यजेत राजा क्रतुभिर्विविधैराप्तदक्षिणैः॥ धर्मार्थं चैव विप्रेभ्यो दद्याद्भोगान् धनानि च॥ ७९ ॥
सांवत्सरिकमाप्तैश्च राष्ट्रादाहारयेद्बलिं॥ स्याच्चाम्नायपरो लोके वर्त्तेत पितृवन्नृषु॥ ८० ॥
अध्यक्षान्विविधान्कुर्यात्तत्र तत्र विपश्चितः॥ तेऽस्य सर्वाण्यवेक्षेरन्नृणां कार्याणि कुर्व-
ताम्॥ ८१ ॥ आवृत्तानां गुरुकुलाद्विप्राणां पूजको भवेत्॥ नृपाणामक्षयो ह्येष निधिर्ब्रा- ॥अ०७॥
ह्मोऽभिधीयते॥ ८२ ॥ न तं स्तेना न चामित्रा हरन्ति न च नश्यति॥ तस्माद्राज्ञा निधातव्यो ब्रा- ॥७२॥
ह्मणेष्वक्षयो निधिः॥ ८३ ॥ न स्कन्दते न व्यथते न विनश्यति कर्हिचित्॥ वरिष्ठमग्निहोत्रे

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

ग्यो ब्राह्मणस्यमुखेहुतम्॥ ८४ ॥सममब्राह्मणेदानंद्विगुणंब्राह्मणब्रुवे॥प्राधीतेशतसाह
स्रमनंतंवेदपारगे॥ ८५ ॥पात्रस्यहिविशेषेणश्रद्दधाननयैवच॥अल्पंवाबहुवाप्रेत्य
दानस्यावाप्यतेफलम्॥ ८६ ॥समोत्तमाधमैराजान्वाहूतःपालयन्प्रजाः॥ननिवर्त्तेतसं
ग्रामात्क्षात्रंधर्ममनुस्मरन्॥ ८७ ॥संग्रामेष्वनिवर्त्तित्वंप्रजानांचैवपालनं॥शुश्रूषाब्रा
ह्मणानांचराज्ञांश्रेयस्करंपरं॥ ८८ ॥आहवेषुमिथोऽन्यान्यंजिघांसंतोमहीक्षितः॥युध्य
मानाःपरंशक्त्यास्वर्गंयांत्यपराङ्मुखाः॥ ८९ ॥नकूटैरायुधैर्हन्याद्युध्यमानोरणेरिपून्
॥नकर्णिभिर्नापिदिग्धैर्नाग्निज्वलिततेजनैः॥ ९० ॥नचहन्यात्स्थलारूढंनक्लीवंन
कृतांजलिम्॥नमुक्तकेशंनासीनंनतवास्मीतिवादिनम्॥ ९१ ॥नसुप्तंनविसंनाहंनन
ग्नंननिरायुधम्॥नायुध्यमानंपश्यंतंनपरेणसमागतम्॥ ९२ ॥नायुधव्यसनप्राप्तंना

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

॥म स्मृ॥
॥७३॥

तंनातिपरीक्षतम्॥ नभीतंनपरावृत्तंसतांधर्ममनुस्मरन्॥ ९३ ॥यस्तुभीतःपरावृत्तःसंग्रा
मेहन्यतेपरैः॥भर्तुर्यद्दुष्कृतंकिंचित्तत्सर्वंप्रतिपद्यते॥ ९४ ॥यच्चास्यसुकृतंकिंचिदमुत्रा
र्थमुपार्जितं॥भर्त्तातत्सर्वमादत्तेपरावृत्तहतस्यतु॥ ९५ ॥रथाश्वंहस्तिनंछत्रंधनंधान्यं
पशून्स्त्रियः॥सर्वद्रव्याणिकुप्यंचयोयज्जयतितस्यतत्॥ ९६ ॥राज्ञश्चदद्युरुद्धारमित्ये
षावैदिकीश्रुतिः॥राज्ञाचसर्वयोधेभ्योदातव्यमपृथग्जितम्॥ ९७ ॥एषोऽनुपस्कृतःप्रो
क्तोयोधधर्मःसनातनः॥अस्माद्धर्मान्नच्यवेतक्षत्रियोघ्नन्रणेरिपून्॥ ९८ ॥अलब्धं
चैवलिप्सेतलब्धंरक्षेत्प्रयत्नतः॥रक्षितंवर्द्धयेच्चैववृद्धंपात्रेषुनिःक्षिपेत्॥ ९९ ॥एत
च्चतुर्विधंविद्यात्पुरुषार्थप्रयोजनम्॥अस्यनित्यमनुष्ठानंसम्यक्कुर्यादतंद्रितः॥ १०० ॥
अलब्धमिच्छेद्दंडेनलब्धंरक्षेदवेक्षया॥रक्षितंवर्द्धयेद्वृद्ध्यावृद्धंदानेननिःक्षिपेत्॥ १०१

॥अ०७॥
॥७३॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

नित्यमुद्यतदंडःस्यान्नित्यंविवृतपौरुषः॥नित्यसंवृतसंवार्योनित्यंछिद्रानुसार्यरेः॥ १०२
नित्यमुद्यतदंडस्यकृत्स्नमुद्विजतेजगत्॥तस्मात्सर्वाणिभूतानिदंडेनैवप्रसाधयेत्॥
१०३ ॥अमाययैववर्त्तेतनकथंचनमायया॥बुध्येतारिप्रयुक्तांचमायांनित्यंस्वसंवृत॥
१०४ ॥नास्यछिद्रंपरोविद्याद्विद्याच्छिद्रंपरस्यतु॥गूहेत्कूर्मइवांगानिरक्षेद्विवरमात्मनः
॥ १०५ ॥वकवच्चिंतयेदर्थान्सिंहवच्चपराक्रमेत्॥वृकवच्चावलुंपेतशशवच्चविनिष्पतेत्
॥ १०६ ॥एवंविजयमानस्ययेऽस्यस्युःपरिपंथिनः॥तानानयेद्वशंसर्वान्सामादिभिरु
पक्रमैः॥ १०७ ॥यदितेतुनतिष्ठेयुरुपायैःप्रथमैस्त्रिभिः॥दंडेनैवप्रसह्यैतांश्छनकै
र्वशमानयेत्॥ १०८ ॥सामादीनामुपायानांचतुर्णामपिपंडिताः॥सामदंडौप्रशंसंति
नित्यंराष्ट्राभिवृद्धये॥ १०९ ॥यथोद्धरतिनिर्दाताकक्षंधान्यंचरक्षति॥तथारक्षेन्नृपो

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

राष्ट्रंहन्याच्चपरिपंथिनः॥ ११० ॥मोहाद्राजास्वराष्ट्रंयःकर्षयत्यनवेक्षया॥सोऽचिराद्भ्रश्यते
राज्याज्जीविताच्चसबांधवः॥ १११ ॥शरीरकर्षणात्प्राणाःक्षीयंतेप्राणिनांयथा॥तथाराज्ञा
मपिप्राणाःक्षीयंतेराष्ट्रकर्षणात्॥ ११२ ॥राष्ट्रस्यसंग्रहेनित्यंविधानमिदमाचरेत्॥सु
संगृहीतराष्ट्रोहिपार्थिवःसुखमेधते॥ ११३ ॥द्वयोस्त्रयाणांपंचानांमध्येगुल्ममधिष्ठि
तम्॥तथाग्रामशतानांचकुर्याद्राष्ट्रस्यसंग्रहम्॥ ११४ ॥ग्रामस्याधिपतिंकुर्याद्दशग्रामप
तिंतथा॥विंशतीशंशतेशंचसहस्रपतिमेवच॥ ११५ ॥ग्रामदोषान्समुत्पन्नान्ग्रामि
कःशनकैःस्वयम्॥शंसेद्ग्रामदशेशायदशेशोविंशतीशिनम्॥ ११६ ॥विंशतीशस्तुत
त्सर्वंशतेशायनिवेदयेत्॥शंसेद्ग्रामशतेशस्तुसहस्रपतयेस्वयम्॥ ११७ ॥यानिराज
प्रदेयानिप्रत्यहंग्रामवासिभिः॥अन्नपानेंधनादीनिग्रामिकस्तान्यवाप्नुयात्॥ ११८ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

दशीकुलंतुभुंजीतविंशीपंचकुलानिच।।ग्रामंग्रामशताध्यक्षःसहस्राधिपतिःपुरम्।। ११९ ।।
तेषांग्राम्याणिकार्याणिपृथक्कार्याणिचैवहि।।राज्ञोऽन्यःसचिवःस्निग्धस्तानिपश्येदतंद्रितः।।
१२० ।। नगरेनगरेचैकंकुर्यात्सर्वार्थचिंतकं।।उच्चैःस्थानंघोररूपंनक्षत्राणामिवग्रहं।। १२१ ।।
सतानानुपरिक्रामेत्सर्वानेवसदास्वयं।।तेषांवृत्तंपरिणयेत्सम्यग्राष्ट्रेषुतच्चरैः।। १२२ ।।राज्ञो
हिरक्षाधिकृताःपरस्वादायिनःशठाः।।भृत्याभवंतिप्रायेणतेभ्योरक्षेदिमाःप्रजाः।। १२३ ।।ये
कार्यिकेभ्योऽर्थमेवगृह्णीयुःपापचेतसः।।तेषांसर्वस्वमादायराजाकुर्यात्प्रवासनं।। १२४ ।।रा
जाकर्मसुयुक्तानांस्त्रीणांप्रेष्यजनस्यच।।प्रत्यहंकल्पयेद्वृत्तिंस्थानंकर्मानुरूपतः।। १२५ ।।
पणोदेयोऽवकृष्टस्यषडुत्कृष्टस्यवेतनं।।षाण्मासिकस्तथाच्छादोधान्यद्रोणस्तुमासिकः।।
१२६ ।।क्रयविक्रयमध्वानंभक्तंचसपरिव्ययं।।योगक्षेमंचसंप्रेक्ष्यवणिजोदापयेत्करान्

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

॥ १२७ ॥यथाफलेनयुज्येतराजाकर्ताचकर्मणां तथावेक्ष्यनृपोराष्ट्रेकल्पयेत्सततंकरान्॥
॥ १२८ ॥यथाल्पाल्पमदंत्याद्यंवार्योकोवत्सषट्पदाः तथाल्पाल्पोग्रहीतव्योराष्ट्राद्राज्ञाब्दा
ब्दिकःकरः॥ १२९ ॥पंचाशद्भागआदेयोराज्ञापशुहिरण्ययोः॥ धान्यानामष्टमोभागःषष्ठो
द्वादशएववा॥ १३० ॥आददीताथषड्भागंद्रुमांसमधुसर्पिषां॥ गंधौषधिरसानांचपुष्पमूल
फलस्यच॥ १३१ ॥पत्रशाकतृणानांचचर्मणांवैदलस्यच॥ मृन्मयानांचभांडानांसर्व
स्याश्ममयस्यच॥ १३२ ॥म्रियमाणोप्याददीतनराजाश्रोत्रियात्करं॥ नचक्षुधाऽस्यसंसी
देच्छ्रोत्रियोविषयेवसन्॥ १३३ ॥यस्यराज्ञस्तुविषयेश्रोत्रियःसीदतिक्षुधा॥ तस्यापित
त्क्षुधाराष्ट्रमचिरेणैवसीदति॥ १३४ ॥श्रुतवृत्तेविदित्वास्यवृत्तिंधर्म्यांप्रकल्पयेत्॥ संर
क्षेत्सर्वतश्चैनंपितापुत्रमिवौरसं॥ १३५ ॥संरक्ष्यमाणोराज्ञायंकुरुतेधर्ममन्वहं॥ ते

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

नायुर्वर्धतेराज्ञोद्रविणंराष्ट्रमेवच॥ १३६ ॥यत्किंचिदपिवर्षस्यदापयेत्करसंज्ञितं॥व्यवहा
रेणजीवंतंराजाराष्ट्रेपृथग्जनं॥ १३७ ॥कारुकान्शिल्पिनश्चैवशूद्रांश्चात्मोपजीविन
ः॥एकैकंकारयेत्कर्ममासिमासिमहीपतिः॥ १३८ ॥नोच्छिंद्यादात्मनोमूलंपरेषां
चातितृष्णया॥उच्छिंदन्ह्यात्मनोमूलमात्मानंतांश्चपीडयेत्॥ १३९ ॥तीक्ष्णश्चैवमृ
दुश्चस्यात्कार्यंवीक्ष्यमहीपतिः॥तीक्ष्णश्चैवमृदुश्चैवराजाभवतिसंमतः॥ १४० ॥अ
मात्यमुख्यंधर्मज्ञंप्राज्ञंदांतंकुलोद्गतं॥स्थापयेदासनेतस्मिन्खिन्नःकार्येक्षणेनृणां
॥ १४१ ॥एवंसर्वंविधायेदमितिकर्तव्यमात्मनः॥युक्तश्चैवाप्रमत्तश्चपरिरक्षेदि
माःप्रजाः॥ १४२ ॥विक्रोशंत्योयस्यराष्ट्राद्ध्रियंतेदस्युभिःप्रजाः॥संपश्यतःसभृत्य
स्यमृतःसनतुजीवति॥ १४३ ॥क्षत्रियस्यपरोधर्मःप्रजानामेवपालनं॥निर्दिष्ट

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

फलभोक्ता हि राजा धर्मेण युज्यते॥ १४४ ॥उत्थाय पश्चिमे यामे कृतशौचः समाहितः
॥हुताग्निर्ब्राह्मणांश्चार्च्य प्रविशेत्स शुभां सभां॥ १४५ ॥तत्रास्थितः प्रजाः सर्वाः प्रतिनं
द्य विसर्जयेत्॥ विसृज्य च प्रजाः सर्वा मंत्रयेत्सह मंत्रिभिः॥ १४६ ॥गिरिपृष्ठं समारु
ह्य प्रासादं वा रहोगतः॥ अरण्ये निःशलाके वा मंत्रयेदविभावितः॥ १४७ ॥यस्य मंत्रं
न जानंति समागम्य पृथग्जनाः॥ स कृत्स्नां पृथिवीं भुंक्ते कोशहीनोपि पार्थिवः॥ १४८ ॥
जडमूकांधबधिरांस्तिर्यग्योनान्वयोतिगान्॥ स्त्रीम्लेच्छव्याधितव्यंगान्मंत्रकालेऽपसा
रयेत्॥ १४९ ॥भिंदंत्यवमता मंत्रं तिर्यग्योनास्तथैव च॥ स्त्रियश्चैव विशेषेण तस्मात्त
त्रादृतो भवेत्॥ १५० ॥मध्यंदिनेऽर्धरात्रे वा विश्रांतो विगतक्लमः॥ चिंतयेद्धर्मकामा
र्थान्सार्धं तैरेक एव वा॥ १५१ ॥परस्परविरुद्धानां तेषां च समुपार्जनम्॥ कन्यानां

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

संपुदानांचकुमाराणांचरक्षणां ॥ १५२ ॥दूतसंप्रेषणंचैवकार्यस्यैषणंतथैवच ॥ अंतःपुरप्रचा
रंचप्रणिधीनांचचेष्टितं ॥ १५३ ॥कृत्स्नंचाष्टविधंकर्मपंचवर्गंचतत्त्वतः ॥ अनुरागापरा
गौचप्रचारंमंडलस्यच ॥ १५४ ॥मध्यमस्यप्रचारंचविजिगीषोश्चचेष्टितम् उदासीनप्र
चारंचशत्रोश्चैवप्रयत्नतः ॥ १५५ ॥एताःप्रकृतयोमूलंमंडलस्यसमासतः अष्टौचान्या४
समाख्याताद्वादशैवतुताःस्मृताः ॥ १५६ ॥अमात्यराष्ट्रदुर्गार्थदंडाख्याःपंचचापराः प्रत्येकं
कथितास्त्वेताःसंक्षेपेणद्विसप्ततिः ॥ १५७ ॥अनंतरमरिंविद्यादरिसेविनमेवच अरेरनं
तरंमित्रमुदासीनंतयोःपरं ॥ १५८ ॥तान्सर्वानभिसंदध्यात्सामादिभिरुपक्रमैः व्यस्तैश्चै
वसमस्तैश्चपौरुषेणनयेनच ॥ १५९ ॥संधिंचविग्रहंचैवयानमासनमेवच द्वैधीभावं
संश्रयंचषड्गुणांश्चिंतयेत्सदा ॥ १६० ॥आसनंचैवयानंचसंधिंविग्रहमेवच कार्यंवी

स्यप्रयुंजीतद्वैधंसंश्रयमेवच॥ १६१ ॥संधिंतुद्विविधंविद्याद्राजाविग्रहमेवच॥उभयानास
नेचैवद्विविधःसंश्रयःस्मृतः॥ १६२ ॥समानयानकर्माचविपरीतस्तथैवच॥तदात्वाय
तिसंयुक्तःसंधिर्ज्ञेयोद्विलक्षणः॥ १६३ ॥स्वयंकृतश्चकार्यार्थमकालेकालएववा॥मि
त्रस्यचैवापकृतेद्विविधोविग्रहःस्मृतः॥ १६४ ॥एकाकिनश्चात्ययिकेकार्येप्राप्तेयदृच्छ
या॥संहतस्यचमित्रेणद्विविधंयानमुच्यते॥ १६५ ॥क्षीणस्यचैवक्रमशोदैवात्पूर्वकृतेन
वा॥मित्रस्यचानुरोधेनद्विविधंस्मृतमासनं॥ १६६ ॥बलस्यस्वामिनश्चैवस्थितिःका
र्यार्थसिद्धये॥द्विविधंकीर्त्यतेद्वैधंषाड्गुण्यगुणवेदिभिः॥ १६७ ॥अर्थसंपादनार्थंच
पीड्यमानस्यशत्रुभिः॥साधुषुव्यपदेशार्थंद्विविधःसंश्रयःस्मृतः॥ १६८ ॥यदावगच्छेदा
यत्यामाधिक्यंध्रुवमात्मनः॥तदात्वेचाल्पिकांपीडांतदासंधिंसमाश्रयेत्॥ १६९ ॥यदा

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus. Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

प्रकृष्टामन्येतसर्वास्तुप्रकृतीर्भृशम्॥ अत्युच्छ्रितंतथात्मानंतदाकुर्वीतविग्रहम्॥ १७०॥ य
दामन्येतभावेनहृष्टंपुष्टंबलंस्वकम्॥ परस्यविपरीतंचतदायायाद्रिपुंप्रति॥ १७१॥ यदा
तुस्यात्परिक्षीणोवाहनेनबलेनच॥ तदासीतप्रयत्नेनशनकैःसांत्वयन्नरीन्॥ १७२॥ म
न्येतारिंयदाराजासर्वथाबलवत्तरं॥ तदाद्विधाबलंकृत्वासाधयेत्कार्यमात्मनः॥ १७३॥
यदापरबलानांतुगमनीयतमोभवेत्॥ तदातुसंश्रयेत्क्षिप्रंधार्मिकंबलिनंनृपम्॥ १७४॥
निग्रहंप्रकृतीनांचकुर्याद्योरिबलस्यच॥ उपसेवेततंनित्यंसर्वयत्नैर्गुरुंयथा॥ १७५॥ य
दितत्रापिसंपश्येद्दोषंसंश्रयकारितम्॥ सुयुद्धमेवतत्रापिनिर्विशंकःसमाचरेत्॥ १७६
॥सर्वोपायैस्तथाकुर्यान्नीतिज्ञःपृथिवीपतिः॥ यथास्याभ्यधिकानस्युर्मित्रोदासीनशत्रवः
॥ १७७ ॥आयतिंसर्वकार्याणांतदात्वंचविचारयेत्॥ अतीतानांचसर्वेषांगुणदोषौचत

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

त्त्वतः॥ १७८ ॥आयत्यांगुणदोषज्ञस्तदात्वेक्षिप्रनिश्चयः॥अतीतेकार्यशेषज्ञःशत्रुभिर्ना०
भिभूयते॥ १७९ ॥यथैनंनाभिसंदध्युर्मित्रोदासीनशत्रवः॥तथासर्वंसंविदध्यादेषसा
मासिकोनयः॥ १८० ॥यदातुयानमातिष्ठेदरिराष्ट्रंप्रतिप्रभुः॥तदानेनविधानेनयाया
दरिपुरंशनैः॥ १८१ ॥मार्गशीर्षेशुभेमासियायाद्यात्रांमहीपतिः॥फाल्गुनंवाथचैत्रंवामा
सौप्रतियथाबलम्॥ १८२ ॥अन्येष्वपितुकालेषुयदापश्येद्ध्रुवंजयम्॥तदायायाद्विगृ
ह्यैवव्यसनेचोत्थितेरिपोः॥ १८३ ॥कृत्वाविधानंमूलेतुयात्रिकंचयथाविधि॥उपगृह्या
स्पदंचैवचारान्सम्यग्विधायच॥ १८४ ॥संशोध्यत्रिविधंमार्गंषड्विधंचबलंस्वकम्॥
सांपरायिककल्पेनयायादरिपुरंशनैः॥ १८५ ॥शत्रुसेविनिमित्रेचगूढेयुक्ततरोभवेत्
॥गतप्रत्यागतेचैवसहिकष्टतरोरिपुः॥ १८६ ॥दंडव्यूहेनतन्मार्गंयायात्तुशकटेनवा॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

वराहमकराभ्यांवासूच्यावागरुडेनवा॥ १८७ ॥यतश्चभयमाशंकेत्ततोविस्तारयेद्बलं॥
पद्मेनचैवव्यूहेननिविशेतसदास्वयं॥ १८८ ॥सेनापतिबलाध्यक्षौसर्वदिक्षुनिवेशयेत्॥य
तश्चभयमाशंकेत्प्राचींतांकल्पयेद्दिशं॥ १८९ ॥गुल्मांश्चस्थापयेदाप्तान्कृतसंज्ञान्समन्तत
ः॥स्थानेयुद्धेचकुशलानभीरूनविकारिणः॥ १९० ॥संहतान्योधयेदल्पान्कामंविस्तार
येद्बहून्॥सूच्यावज्रेणचैवैतान्व्यूहेनव्यूह्ययोधयेत्॥ १९१ ॥स्यंदनाश्वैःसमेयुध्येदनू
पेनौद्विपैस्तथा॥वृक्षगुल्मावृतेचापैरसिचर्मायुधैःस्थले॥ १९२ ॥कुरुक्षेत्रांश्चमत्स्यांश्चपं
चालान्शूरसेनजान्॥दीर्घांल्लघूंश्चैवनरानग्रानीकेषुयोजयेत्॥ १९३ ॥प्रहर्षयेद्बलं
व्यूह्यतांश्चसम्यक्परीक्षयेत्॥चेष्टाश्चैवविजानीयादरीन्योधयतामपि॥ १९४ ॥उप
रुध्यारिमासीतराष्ट्रंचास्योपपीडयेत्॥दूषयेच्चास्यसततंयवसान्नोदकेंधनम्॥ १९५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

भिंद्यांचैवतडागानिप्राकारपरिखास्तथा॥ समवस्कंदयेचैनंरात्रौवित्रासयेत्तथा॥ १९६ ॥
उपजप्यानुपजपेद्बुध्येतैवचतत्कृतम्॥ युक्तेचदैवेयुध्येतजयप्रेप्सुरपेतभीः॥ १९७ ॥
साम्नादानेनभेदेनसमस्तैरथवापृथक्॥ विजेतुंप्रयतेतारीन्नयुद्धेनकदाचन॥ १९८ ॥
अनित्योविजयोयस्माद्दृश्यतेयुध्यमानयोः॥ पराजयश्चसंग्रामेतस्माद्युद्धंविवर्जयेत्॥ १९९
॥त्रयाणामप्युपायानांपूर्वोक्तानामसंभवे॥ तथायुध्येतसंपन्नोविजयेतरिपून्यथा॥ २००॥
जित्वासंपूजयेद्देवान्ब्राह्मणांश्चैवधार्मिकान्॥ प्रदद्यात्परिहारांश्चख्यापयेदभयानिच॥
२०१॥ सर्वेषांतुविदित्वैषांसमासेनचिकीर्षितम्॥ स्थापयेत्तत्रतद्वंश्यंकुर्याच्चसमयक्रि
याम्॥ २०२ ॥प्रमाणानिचकुर्वीततेषांधर्मान्यथोदितान्॥ रत्नैश्चपूजयेदेनंप्रधानपु
रुषैःसह॥ २०३ ॥आदानमप्रियकरंदानंचप्रियकारकम्॥ अभीप्सितानामर्थानांका

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

लेयुक्तंप्रशस्यते॥ २०४ ॥सर्वंकर्मेदमायत्तंविधानेदैवमानुषे॥तयोर्दैवमचिन्त्यंतुमानु
षेविद्यतेक्रिया॥ २०५ ॥सहवापिव्रजेद्युक्तःसंधिंकृत्वाप्रयत्नतः॥मित्रंहिरण्यंभूमिंवासं
पश्यंस्त्रिविधंफलम्॥ २०६ ॥पार्ष्णिग्राहंचसंप्रेक्ष्यतथाक्रंदंचमंडले॥मित्रादथाप्यमित्रा
द्वायात्राफलमवाप्नुयात्॥ २०७ ॥हिरण्यभूमिसंप्राप्त्यापार्थिवोनतथैधते॥यथामित्रंध्रु
वंलब्ध्वाकृशमप्यायतिक्षमम्॥ २०८ ॥धर्मज्ञंचकृतज्ञंचतुष्टप्रकृतिमेवच॥अनुरक्तं
स्थिरारंभंलघुमित्रंप्रशस्यते॥ २०९ ॥प्राज्ञंकुलीनंशूरंचदक्षंदातारमेवच॥कृतज्ञंधृति
मंतंचकष्टमाहुररिंबुधाः॥ २१० ॥आर्यतापुरुषज्ञानंशौर्यंकरुणावेदिता॥स्थौलल
क्ष्यंचसततमुदासीनगुणोदयः॥ २११ ॥क्षेम्यांसस्यप्रदांनित्यंपशुवृद्धिकरीमपि॥परित्य
जेन्नृपोभूमिमात्मार्थमविचारयन्॥ २१२ ॥आपदर्थंधनंरक्षेद्दारान्रक्षेद्धनैरपि॥आ

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

त्मानंसततंरक्षेद्दारैरपिधनैरपि॥ २१३ ॥सहसर्वाःसमुत्पन्नाःप्रसमीक्ष्यापदोभृशम्॥
संयुक्तांश्चवियुक्तांश्चसर्वोपायान्सृजेद्बुधः॥ २१४ ॥उपेतारमुपेयंचसर्वोपायांश्चकृ
त्स्नशः॥एतत्त्रयंसमाश्रित्यप्रयतेतार्थसिद्धये॥ २१५ ॥एवंसर्वमिदंराजासहसंमंत्र्य
मंत्रिभिः॥व्यायम्याप्लुत्यमध्याह्नेभोक्तुमंतःपुरंविशेत्॥ २१६ ॥तत्रात्मभूतैःकालज्ञै
रहार्यैःपरिचारकैः॥सुपरीक्षितमन्नाद्यमद्यान्मंत्रैर्विषापहैः॥ २१७ ॥विषघ्नैरगदै
श्चास्यसर्वद्रव्याणियोजयेत्॥विषघ्नानिचरत्नानिनियतोधारयेत्सदा॥ २१८ ॥परी
क्षिताःस्त्रियश्चैनंव्यजनोदकधूपनैः॥वेषाभरणसंशुद्धाःस्पृशेयुःसुसमाहिताः॥ २१९ ॥
एवंप्रयत्नंकुर्वीतयानशय्यासनाशने॥स्नानेप्रसाधनेचैवसर्वालंकारकेषुच॥ २२० ॥
भुक्तवान्विहरेच्चैवस्त्रीभिरंतःपुरेसह॥विहृत्यतुयथाकालंपुनःकार्याणिचिंतये

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

त॥ २२१ ॥अलंकृतश्चसंपश्येदायुधीयंपुनर्जनम्॥ वाहनानिचसर्वाणिशस्त्राणा
भरणानिच॥ २२२ ॥संध्यांचोपास्यशृणुयादन्तर्वेश्मनिशस्त्रभृत्॥ रहस्याख्यायिनांचैवप्र
णिधीनांचचेष्टितम्॥ २२३ ॥गत्वाकक्षान्तरंत्वन्यत्समनुज्ञाप्यतंजनम्॥ प्रविशेद्भोजना
र्थंचस्त्रीवृतोऽन्तःपुरंपुनः॥ २२४ ॥तत्रभुक्त्वापुनःकिंचित्तूर्यघोषैःप्रहर्षितः॥ संविशेत्तु
यथाकालमुत्तिष्ठेच्चगतक्लमः॥ २२५ ॥एतद्विधानमातिष्ठेदरोगःपृथिवीपतिः॥ अ
स्वस्थःसर्वमेतत्तुभृत्येषुविनियोजयेत्॥ २२६ ॥इतिमानवेधर्मशास्त्रेभृगुप्रो
क्तायांसंहितायांराजधर्मोनामसप्तमोऽध्यायः॥ ७ ॥व्यवहारान्दिदृक्षुस्तुब्राह्मणै
ःसहपार्थिवः॥ मंत्रज्ञैर्मंत्रिभिश्चैवविनीतःप्रविशेत्सभाम्॥ १ ॥तत्रासीनःस्थितोवापि
पाणिमुद्यम्यदक्षिणम्॥ विनीतवेषाभरणःपश्येत्कार्याणिकार्यिणाम्॥ २ ॥प्रत्य

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

हं देशदृष्टैश्च शास्त्रदृष्टैश्च हेतुभिः ॥ अष्टादशसु मार्गेषु निबद्धानि पृथक्पृथक् ॥ ३ ॥
तेषामाद्यमृणादानं निक्षेपोऽस्वामिविक्रयः ॥ संभूय च समुत्थानं दत्तस्यानपकर्म च ॥ ४ ॥
वेतनस्यैव चादानं संविदश्च व्यतिक्रमः ॥ क्रयविक्रयानुशयो विवादः स्वामिपालयोः
॥ ५ ॥ सीमाविवादधर्मश्च पारुष्ये दंडवाचिके ॥ स्तेयं च साहसं चैव स्त्रीसंग्रहणमेव च
६ ॥ स्त्रीपुंधर्मो विभागश्च द्यूतमाह्वय एव च ॥ पदान्यष्टादशैतानि व्यवहारस्थितावि
ह ॥ ७ ॥ एषु स्थानेषु भूयिष्ठं विवादं चरतां नृणाम् ॥ धर्मं शाश्वतमाश्रित्य कुर्यात्कार्य
विनिर्णयम् ॥ ८ ॥ यदा स्वयं न कुर्यात्तु नृपतिः कार्यदर्शनम् ॥ तदा नियुंज्याद्विद्वांसं ब्राह्म
णं कार्यदर्शने ॥ ९ ॥ सोऽस्य कार्याणि संपश्येत्सभ्यैरेव त्रिभिर्वृतः ॥ सभामेव प्रविश्याग्र्या
मासीनः स्थित एव वा ॥ १० ॥ यस्मिन्देशे निषीदंति विप्रा वेदविदस्त्रयः ॥ राज्ञश्चाधिकृतो

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

विद्वानब्रह्मणस्तांसभांविदुः ११ धर्मोविद्धस्त्वधर्मेणसभांयत्रोपतिष्ठते शल्यंचास्यन
कृन्तंतिविद्धास्तत्रसभासदः १२ सभांवानप्रवेष्टव्यंवक्तव्यंवासमंजसम् अब्रुवन्विब्रु
वन्वापिनरोभवतिकिल्बिषी १३ यत्रधर्मोह्यधर्मेणसत्यंयत्रानृतेनच हन्यतेप्रे
क्षमाणानांहतास्तत्रसभासदः १४ धर्मएवहतोहंतिधर्मोरक्षतिरक्षितः तस्माद्धर्मो
नहंतव्योमानोधर्मोहतोवधीत् १५ वृषोहिभगवान्धर्मस्तस्ययःकुरुतेह्यलम् वृषलं
तंविदुर्देवास्तस्माद्धर्मंनलोपयेत् १६ एकएवसुहृद्धर्मोनिधनेप्यनुयातियः शरी
रेणसमंनाशंसर्वमन्यद्धिगच्छति १७ पादोधर्मस्यकर्त्तारंपादःसाक्षिणमृच्छति
पादःसभासदःसर्वान्पादोराजानमृच्छति १८ राजाभवत्यनेनास्तुमुच्यंतेचसभास
दः एनोगच्छतिकर्त्तारंनिंदार्होयत्रनिंद्यते १९ जातिमात्रोपजीवीवाकामंस्याद्ब्रा

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

स्याद्ब्रुवः धर्मप्रवक्ता नृपतेर्न्नतु शूद्रः कथंचन २० यस्य शूद्रस्तु कुरुते राज्ञो धर्मविवे
चनम् तस्य सीदति तद्राष्ट्रं पंके गौरिव पश्यतः २१ यद्राष्ट्रं शूद्रभूयिष्ठं नास्तिका॰
क्रांतमद्विजम् विनश्यत्याशु तत्कृत्स्नं दुर्भिक्षव्याधिपीडितम् २२ धर्मासनम
धिष्ठाय संवीतांगः समाहितः प्रणम्य लोकपालेभ्यः कार्यदर्शनमारभेत् २३ अ
र्थानर्थावुभौ बुद्ध्वा धर्माधर्मौ च केवलौ वर्णक्रमेण सर्वाणि पश्येत्कार्याणि कार्यिणां
२४ वाह्यैर्विभावयेल्लिंगैर्भावमंतर्गतं नृणां स्वरवर्णेंगिताकारैश्चक्षुषा चेष्टितेन
च २५ आकारैरिंगितैर्गत्या चेष्टया भाषितेन च नेत्रवक्त्रविकारैश्च गृह्यतेंऽतर्ग
तं मनः २६ बालदायादिकं रिक्थं तावद्राजानुपालयेत् यावत्स स्यात्समावृत्तो
यावच्चातीतशैशवः २७ वशापुत्रासु चैवं स्याद्रक्षणं निष्कुलासु च पतिव्रतासु

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

वस्त्रीषुविधवास्वातुरासुच २८ जीवंतीनांतुतासांयेतद्धरेयुःस्वबांधवाः तांछिष्याचौ
रदंडेनधार्मिकःपृथिवीपतिः २९ प्रनष्टस्वामिकंरिक्थंराजात्र्यब्दंनिधापयेत् अ
र्वाकत्र्यब्दाद्धरेत्स्वामीपरेणनृपतिर्हरेत् ३० ममेदमितियोब्रूयात्सोनुयोज्योयथावि
धि संवाद्यरूपसंख्यादीन्स्वामीतद्द्रव्यमर्हति ३१ अवेदयानोनष्टस्यदेशंकालं
चतत्वतः वर्णंरूपंप्रमाणंचतत्समंदंडमर्हति ३२ आददीताथषड्भागंप्रणष्टाधि
गतान्नृपः दशमंद्वादशंवापिसतांधर्ममनुस्मरन् ३३ प्रनष्टाधिगतंद्रव्यंतिष्ठेद्यु
क्तैरधिष्ठितम् यांस्तत्रचौरान्गृह्णीयात्तान्राजेभेनघातयेत् ३४ ममायमितियो
ब्रूयान्निधिंसत्येनमानवः तस्याददीतषड्भागंराजाद्वादशमेववा ३५ अनृतंतुवद
न्दंड्यःस्ववित्तस्यांशमष्टमम् तस्यैववानिधानस्यसंख्यायाल्पीयसींकलां ३६ वि

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

वांस्तुब्राह्मणोदृष्ट्वापूर्वोपनिहितंनिधिम् अशेषतोप्याददीतसर्वस्याधिपतिर्हिसः ३७
यंतुपश्येन्निधिंराजापुराणंनिहितंक्षितौ तस्माद्द्विजेभ्योदत्वार्धमर्धंकोशेप्रवेशयेत्
३८ निधीनांतुपुराणानांधातूनामेवचक्षितौ अर्धभाग्रक्षणाद्राजाभूमेरधिपतिर्हिसः
३९ दातव्यंसर्ववर्णेभ्योराज्ञाचौरैर्हृतंधनम् राजातदुपयुंजानश्चौरस्याप्नोतिकिल्बि
षम् ४० जातिजानपदान्धर्मान्श्रेणीधर्मांश्चधर्मवित् समीक्ष्यकुलधर्मांश्चस्वध
र्मंप्रतिपादयेत् ४१ स्वानिकर्माणिकुर्वाणादूरेसंतोपिमानवाः प्रियाभवंतिलोक
स्यस्वेस्वेकर्मण्यवस्थिताः ४२ नोत्पादयेत्स्वयंकार्यंराजानाप्यस्यपूरुषः नचप्रापित
मन्येनग्रसेदर्थंकथंचन ४३ यथानयत्यसृक्पातैर्मृगस्यमृगयुःपदम् नयेत्तथा
नुमानेनधर्मस्यनृपतिःपदम् ४४ सत्यमर्थंचसंपश्येदात्मानमथसाक्षिणः देशंत

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

पंचकालंचव्यवहाराविधौस्थितः ४५ सन्निराचीनंयत्स्याज्ञाभिकैश्चद्विजातिभिः
नदेशकुलजातीनामविरुद्धंप्रकल्पयेत् ४६ अधमर्णार्थसिद्ध्यर्थमुत्तमर्णेनचोदि
तः दापयेद्धनिकस्यार्थमधमर्णाद्विभावितम् ४७ यैर्यैरुपायैरर्थंस्वंप्राप्नुयादुत्त
मर्णिकः तैस्तैरुपायैःसंगृह्यदापयेदधमर्णिकम् ४८ धर्मेणव्यवहारेणछलेना
चरितेनच प्रयुक्तंसाधयेदर्थंपंचमेनबलेनच ४९ यःस्वयंसाधयेदर्थमुत्तमर्णो
ऽधमर्णिकात् नसराज्ञाभियोक्तव्यःस्वकंसंसाधयन्धनम् ५० अर्थेऽपव्ययमा
नंतुकरणेनविभावितम् दापयेद्धनिकस्यार्थंदंडलेशंचशक्तितः ५१ अपन्हवे
ऽधमर्णस्यदेहीत्युक्तस्यसंसदि अभियोक्तादिशेद्देशंकरणंवान्यदुद्दिशेत् ५२
अदेश्यंयश्चदिशतिनिर्दिश्यापन्हुतेचयः यश्चाधरोत्तरानर्थान्विगीतान्नावबुध्यते

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

५३ अपदिश्यापदेश्यंचपुनर्यस्त्वपधावति सम्यक्प्रणिहितंचार्थंपृष्टःसन्नाभिनंदति
५४ असंभाष्येसाक्षिभिश्चदेशेसंभाषतेमिथः निरुच्यमानंप्रश्नंचनेच्छेद्यश्चापिनि
ष्पतेत् ५५ ब्रूहीत्युक्तश्चनब्रूयादुक्तंचनविभावयेत् नचपूर्वापरंविद्यात्तस्मादर्था
त्सहीयते ५६ साक्षिणःसंतिमेत्युक्त्वादिशेत्युक्तोदिशेन्नयः धर्मस्थःकारणैरेतैर्ही
नंतमपिनिर्दिशेत् ५७ अभियोक्तानचेद्ब्रूयाद्बध्योदंड्यश्चधर्मतः नचेत्त्रिपक्षा
त्प्रब्रूयाद्धर्मंप्रतिपराजितः ५८ योयावन्निह्नुवीतार्थंमिथ्यायावतिवावदेत् तौनृ
पेणह्यधर्मज्ञौदाप्यौतद्द्विगुणंदमम् ५९ पृष्टोऽपव्ययमानस्तुकृतावस्थोधनैषि
णा त्र्यवरैःसाक्षिभिर्भाव्योनृपब्राह्मणसंनिधौ ६० यादृशाधनिभिःकार्याव्यव
हारेषुसाक्षिणः तादृशान्संप्रवक्ष्यामियथावाच्यमृतंचतैः ६१ गृहिणःपुत्रिणो

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

मौलाःक्षत्रविट्शूद्रयोनयः अर्थ्युक्ताःसाक्ष्यमर्हन्तिनयेकेचिदनापदि ६२ आप्ताःस
र्वेषुवर्णेषुकार्याःकार्येषुसाक्षिणः सर्वधर्मविदोलुब्धाविपरीतांस्तुवर्जयेत् ६३ ना
र्थसंबंधिनोनाप्तानसहायानवैरिणः नदृष्टदोषाःकर्त्तव्यानव्याध्यार्त्तानदूषिताः ६४
नसाक्षीनृपतिःकार्योनकारुककुशीलवौ नश्रोत्रियोनलिंगस्थोनसंगेभ्योविनिर्गतः
६५ नाध्यधीनोनवक्तव्योनदस्युर्नविकर्मकृत् नवृद्धोनशिशुर्नैकोनांत्योनविक
लेंद्रियः ६६ नार्त्तोनमत्तोनोन्मत्तोनक्षुत्तृष्णोपपीडितः नश्रमार्त्तोनकामार्त्तोन
क्रुद्धोनापितस्करः ६७ स्त्रीणांसाक्ष्यंस्त्रियःकुर्युर्द्विजानांसदृशाद्विजाः शूद्राश्चसं
तःशूद्राणामंत्यानामंत्ययोनयः ६८ अनुभावीतुयःकश्चित्कुर्यात्साक्ष्यंविवादिना
म् अंतर्वेश्मन्यरण्येवाशरीरस्यापिचात्यये ६९ स्त्रियाप्यसंभवेकार्यंबालेनस्थ

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

विरेणवा शिष्येणवंधुनावापिदासेनभृतकेनवा ७० बालवृद्धातुराणांचसा
क्ष्येषुवदतांमृषा जानीयादस्थिरांवाचमुत्सिक्तमनसांतथा ७१ साहसेषुचस
र्वेषुस्तेयसंग्रहणेषुच वाग्दंडयोश्चपारुष्येनपरीक्षेतसाक्षिणः ७२ बहुत्वंपरि
गृह्णीयात्साक्षिद्वैधेनराधिपः समेषुतुगुणोत्कृष्टान्गुणिद्वैधेद्विजोत्तमान् ७३
समक्षदर्शनात्साक्ष्यंश्रवणाच्चैवसिध्यति तत्रसत्यंब्रुवन्साक्षीधर्मार्थाभ्यांनहीयते
७४ साक्षीदृष्टश्रुतादन्यद्विब्रुवन्नार्यसंसदि अवाङ्नरकमभ्येतिप्रेत्यस्वर्गाच्चहीय
ते ७५ यत्रानिबद्धोऽपीक्षेतशृणुयाद्वापिकिंचन पृष्टस्तत्रापितद्ब्रूयाद्यथादृष्टं
यथाश्रुतम् ७६ एकोलुब्धस्तुसाक्षीस्याद्बह्व्यःशुच्योपिनस्त्रियः स्त्रीबुद्धेरस्थिरत्वा
त्तुदोषैश्चान्येपियेवृताः ७७ स्वभावेनैवयद्ब्रूयुस्तद्ग्राह्यंव्यावहारिकम् अतोयद

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

न्यद्विब्रूयुर्धर्मार्थं तदपार्थकम् ७८ सभान्तः साक्षिणः प्राप्तानर्थिप्रत्यर्थिसन्निधौ प्राड्वि
वाकोनुयुञ्जीत विधिनानेन सान्त्वयन् ७९ यद्द्वयोरनयोर्वेत्थ कार्येऽस्मिन् चेष्टितं मिथः
तद्ब्रूत सर्वं सत्येन युष्माकं ह्यत्र साक्षिता ८० सत्यं साक्ष्ये ब्रुवन् साक्षी लोकानाप्नोति पुष्क
लान् इह चानुत्तमां कीर्तिं वागेषा ब्रह्मपूजिता ८१ साक्ष्येऽनृतं वदन् पाशैर्बध्यते वारु
णैर्भृशम् विवशः शतमाजातीस्तस्मात्साक्ष्यं वदेदृतम् ८२ सत्येन पूयते साक्षी धर्मः
सत्येन वर्धते तस्मात्सत्यं हि वक्तव्यं सर्ववर्णेषु साक्षिभिः ८३ आत्मैव ह्यात्मनः साक्षी
गतिरात्मा तथात्मनः मावमंस्थाः स्वमात्मानं नृणां साक्षिणमुत्तमम् ८४ मन्यन्ते वै पा
पकृतो न कश्चित्पश्यतीति नः तांस्तु देवाः प्रपश्यन्ति स्वस्यैवान्तरपूरुषः ८५ द्यौर्भूमिरा
पो हृदयं चन्द्रार्काग्नियमानिलाः रात्रिः संध्ये च धर्मश्च वृत्तज्ञाः सर्वदेहिनाम् ८६

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

देवब्राह्मणसान्निध्येसाक्ष्यंपृच्छेदृतंद्विजान् उदङ्मुखान्प्राङ्मुखान्वापूर्वाह्णेवैशुचिःशुचीन्
८७ ब्रूहीतिब्राह्मणंपृच्छेत्सत्यंब्रूहीतिपार्थिवम् गोबीजकांचनैर्वैश्यंशूद्रंसर्वैस्तुपात
कैः ८८ ब्रह्मघ्नोयेस्मृतालोकायेचस्त्रीबालघातिनः मित्रद्रुहःकृतघ्नस्यतेतेस्युर्ब्रुव
तोमृषा ८९ जन्मप्रभृतियत्किंचित्पुण्यंभद्रत्वयाकृतम् तत्तेसर्वंशुनोगच्छेद्यदिब्रू
यास्त्वमन्यथा ९० एकोहमस्मीत्यात्मानंयत्त्वंकल्याणमन्यसे नित्यंस्थितस्तेहृद्येष
पुण्यपापेक्षितामुनिः ९१ यमोवैवस्वतोदेवोयस्तवैषहृदिस्थितः तेनचेदविवा
दस्तेमागंगांमाकुरून्गमः ९२ नग्नोमुंडःकपालेनभिक्षार्थीक्षुत्पिपासितः अंधःशत्रु
कुलंगच्छेद्यःसाक्ष्यमनृतंवदेत् ९३ अवाक्शिरास्तमस्यंधेकिल्बिषीनरकंव्रजेत् य
:प्रश्नंवितथंब्रूयात्पृष्टःसन्धर्मनिश्चये ९४ अंधोमत्स्यानिवाश्नातिसनरःकंटकैः

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

सहः योभाषतेर्थंवैकल्यमप्रत्यक्षंसभांगतः ९५ यस्यविद्वान्हिवदतःक्षेत्रज्ञोना
भिशंकते तस्मान्नदेवाःश्रेयांसंलोकेन्यंपुरुषंविदुः ९६ यावतोबांधवान्यस्मिन्हंति
साक्ष्येनृतंवदन् तावतःसंख्ययातस्मिन्शृणुसौम्यानुपूर्वशः ९७ पंचपश्वनृतेहं
तिदशहंतिगवानृते शतमश्वानृतेहंतिसहस्रंपुरुषानृते ९८ हंतिजातानजातांश्चहिरं
ण्यार्थेऽनृतंवदन् सर्वंभूम्यनृतेहंतिमास्मभूम्यनृतंवदीः ९९ अप्सुभूमिवदित्याहुः
स्त्रीणांभोगेचमैथुने अब्जेषुचैवरत्नेषुसर्वेष्वश्ममयेषुच १०० एतान्दोषानवेक्ष्य
त्वंसर्वाननृतभाषणे यथाश्रुतंयथादृष्टंसर्वमेवांजसावद १०१ गोरक्षकान्वाणिज्ये
कांस्तथाकारुकुशीलवान् प्रेष्यान्वार्धुषिकांश्चैवविप्रान्शूद्रवदाचरेत् १०२ त
द्वदन्धर्मतोर्थेषुजानन्नप्यन्यथानरः नस्वर्गाच्च्यवतेलोकाद्दैवींवाचंवदंतिताम् १०३

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

शूद्रविट्क्षत्रविप्राणांयत्रर्त्तोक्तौभवेद्वधः तत्रवक्तव्यमनृतंतद्धिसत्याद्विशिष्यते १०४
वाग्दैवत्यैश्चचरुभिर्यजेरंस्तेसरस्वतीम् अनृतस्यैनसस्तस्यकुर्वाणानिष्कृतिंपराम् १०५
कूष्मांडैर्वापिजुहुयाद्घृतमग्नौयथाविधिः उदित्यृचावावारुण्यातृचेनाब्दैवतेनवा १०६
त्रिपक्षादब्रुवन्साक्ष्यमृणादिषुनरोऽगदः तदृणंप्राप्नुयात्सर्वंदशबंधंचसर्वतः १०७
यस्यदृश्येतसप्ताहादुक्तवाक्यस्यसाक्षिणः रोगोग्निर्ज्ञातिमरणमृणंदाप्योदमंचसः १०८
असाक्षिकेषुत्वर्थेषुमिथोविवदमानयोः अविंदन्तत्वतस्सत्यंशपथेनापिलंभयेत् १०९
महर्षिभिश्चदेवैश्चकार्यार्थंशपथाःकृताः वशिष्ठश्चापिशपथंशेपेपैयवनेनृपे ११०
नवृथाशपथंकुर्यात्स्वल्पेप्यर्थेनरोबुधः वृथाहिशपथंकुर्वन्प्रेत्यचेहचनश्यति १११
कामिनीषुविवाहेषुगवांभक्ष्येतथेंधने ब्राह्मणाभ्युपपत्तौचशपथेनास्तिपातकम् ११२

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

सत्येनशापयेद्विप्रंक्षत्रियंवाहनायुधैः गोवीजकांचनैर्वैश्यंशूद्रंसर्वैस्तुपातकैः ११३ अ
ग्निंवाहारयेदेनमप्सुचैनंनिमज्जयेत् पुत्रदारस्यवाप्येनंशिरांसिस्पर्शयेत्पृथक् ११४
यमिद्धोनदहत्यग्निरापोनोन्मज्जयंतिच नचार्त्तिमृच्छतिक्षिप्रंसज्ञेयःशपथेशुचिः
११५ वत्सस्यह्यभिशस्तस्यपुराभ्रात्रायवीयसा नाग्निर्ददाहरोमापिसत्येनजगतःस्पृशः
११६ यस्मिन्यस्मिन्विवादेतुकौटसाक्ष्यंकृतंभवेत् तत्तत्कार्यंनिवर्त्तेतकृतंचाप्यकृतं
भवेत् ११७ लोभान्मोहाद्भयान्मैत्रात्कामात्क्रोधात्तथैवच अज्ञानाद्बालभावाच्चसाक्ष्यं
वितथमुच्यते ११८ एषामन्यतमेस्थानेयःसाक्ष्यमनृतंवदेत् तस्यदंडविशेषांस्तुप्र
वक्ष्याम्यनुपूर्वशः ११९ लोभात्सहस्रंदंड्यस्तुमोहात्पूर्वंतुसाहसम् भयाद्द्वौमध्यमौ
दंडौमैत्रात्पूर्वंचतुर्गुणम् १२० कामाद्दशगुणंपूर्वंक्रोधात्तुत्रिगुणंपरम् अज्ञाना

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

द्विशतेपूर्णोबालिश्याच्छतमेवतु १२१ एतानाहुःकौटसाक्ष्येप्रोक्तांदंडान्मनीषिभिः
धर्मस्याव्यभिचारार्थमधर्मनियमायच १२२ कौटसाक्ष्यंतुकुर्वाणांस्त्रीन्वर्णान्धार्मि
कोनृपः प्रवासयेद्दंडयित्वाब्राह्मणंतुविवासयेत् १२३ दशस्थानानिदंडस्यम
नुःस्वायंभुवोब्रवीत् त्रिषुवर्णेषुयानिस्युरक्षतोब्राह्मणोव्रजेत् १२४ उपस्थमु
दरंजिह्वाहस्तौपादौचपंचमं चक्षुर्नासाचकर्णौचधनंदेहस्तथैवच १२५ अनु
बंधंपरिज्ञायदेशकालौचतत्त्वतः सारापराधौचालोक्यदंडंदंड्येषुपातयेत् १२६
अधर्मदंडनंलोकेयशोघ्नंकीर्त्तिनाशनं अस्वर्ग्यंचपरत्रापितस्मात्तत्परिवर्जयेत्
१२७ अदंड्यान्दंडयन्राजादंड्यांश्चैवाप्यदंडयन् अयशोमहदाप्नोतिनरकंचै
वगच्छति १२८ वाग्दंडंप्रथमंकुर्याद्धिग्दंडंतदनंतरं तृतीयंधनदंडंतुवधदंडं

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

मतःपरं १२९ वधेनापियदात्वेतान्निग्रहीतुंनशक्नुयात् तदैषुसर्वमप्येतत्प्रयुंजीतचतु
ष्टयम् १३० लोकसंव्यवहारार्थंयाःसंज्ञाःप्रथिताभुवि ताम्ररूप्यसुवर्णानांताःप्रवक्ष्याम्यशेष
तः १३१ जालांतरगतेभानौयत्सूक्ष्मंदृश्यतेरजः प्रथमंतत्प्रमाणानांत्रसरेणुंप्रचक्षते
१३२ त्रसरेणवोष्टौविज्ञेयालिक्षैकापरिमाणतः ताराजसर्षपस्तिस्रस्तेत्रयोगौरसर्षपः
१३३ सर्षपाःषड्यवोमध्यस्त्रियवंत्वेककृष्णलम् पंचकृष्णलकोमाषस्तेसुवर्णस्तुषो
डश १३४ पलंसुवर्णाश्चत्वारःपलानिधरणंदश द्वेकृष्णलेसमधृतेविज्ञेयोरौप्यमा
षकः १३५ तेषोडशस्याद्धरणंपुराणश्चैवराजतः कार्षापणस्तुविज्ञेयस्ताम्रिकःकार्षि
कःपणः १३६ धरणानिदशज्ञेयःशतमानस्तुराजतः चतुःसौवर्णिकोनिष्कोविज्ञेय
स्तुप्रमाणतः १३७ पणानांद्वेशतेसार्द्धेप्रथमःसाहसःस्मृतः मध्यमःपंचविज्ञेयःसह

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

स्त्वेवचोत्तमः १३८ अर्णोदेयेप्रतिज्ञातेपंचकंशतमर्हति अपन्हवेतद्विगुणंतन्म
नोरनुशासनम् १३९ वसिष्ठविहितांवृद्धिंसृजेद्वित्तविवर्द्धिनीं अशीतिभागंगृह्णी
यान्मासाद्वार्द्धुषिकःशते १४० द्विकंशतंवागृह्णीयात्सतांधर्ममनुस्मरन् द्विकंशतं
हिगृह्णानोनभवत्यर्थकिल्विषी १४१ द्विकंत्रिकंचतुष्कंचपंचकंचशतंसमं मा
सस्यवृद्धिंगृह्णीयाद्वर्णानामनुपूर्वशः १४२ नत्वेवाधौसोपकारेकौसीदींवृद्धिमाप्नुया
त् नचाधेःकालसंरोधान्निसर्गोस्तिनविक्रयः १४३ नभोक्तव्योवलादाधिर्भुंजानो
वृद्धिमुत्सृजेत् मूल्येनतोषयेच्चैनमाधिस्तेनोन्यथाभवेत् १४४ आधिश्चोपनिधि
श्चोभौनकालात्ययमर्हतः अवहार्यौभवेतांतौदीर्घकालमवस्थितौ १४५ संप्रीत्या
भुज्यमानानिननश्यंतिकदाचन धेनुरुष्ट्रोवहन्नश्वोयश्चदम्यःप्रयुज्यते १४६

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

यत्किंचिद्दशवर्षाणि सन्निधौ प्रेक्षते धनी भुज्यमानं परैस्तूष्णीं न स तल्लब्धुमर्हति १४७
अजडश्चेदपोगण्डो विषये चास्य भुज्यते भग्नं तद्व्यवहारेण भोक्ता तद्द्रव्यमर्हति १४८
आधिः सीमा बालधनं निक्षेपोपनिधिः स्त्रियः राजस्वं श्रोत्रियस्वं च न भोगेन प्रणश्य-
ति १४९ यः स्वामिनाऽननुज्ञातमाधिं भुंक्तेऽविचक्षणः तेनार्धवृद्धिर्मोक्तव्या तस्य भो-
गस्य निष्कृतिः १५० कुसीदवृद्धिर्द्वैगुण्यं नात्येति सकृदाहृता धान्ये सदे लवे वाह्ये ना-
तिक्रामति पंचतां १५१ कृतानुसारादधिका व्यतिरिक्ता न सिध्यति कुसीदपथमाहु-
स्तं पंचकं शतमर्हति १५२ नातिसांवत्सरीं वृद्धिं न चादृष्टां पुनर्हरेत् चक्रवृद्धिः का-
लवृद्धिः कारिता कायिका च या १५३ ऋणं दातुमशक्तो यः कर्तुमिच्छेत्पुनः क्रियां

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

मदत्वानिर्जितांश्चीर्ङ्करांपरिवर्त्तयेत् १५४ अदर्शयित्वातत्रैवहिरण्यंपरिवर्त्तये
त् यावतीसंभवेद्वृद्धिस्तावतींदातुमर्हति १५५ चक्रवृद्धिंसमारूढोदेशकाल०
व्यवस्थितः अतिक्रामन्देशकालौनतत्फलमवाप्नुयात् १५६ समुद्रयानकुश
लादेशकालार्थदर्शिनः स्थापयंतितुयांवृद्धिंसातत्राधिगमंप्रति १५७ योयस्य
प्रतिभूस्तिष्ठेद्दर्शनायेहमानवः अदर्शयन्सतंतस्यप्रयच्छेत्स्वधनादृणम् १५८
प्रातिभाव्यंवृथादानमाक्षिकंसौरिकंचयत् दंडशुल्कावशेषंचनपुत्रोदातुमर्हति
१५९ दर्शनप्रातिभाव्येतुविधिःस्यात्पूर्वचोदितः दानप्रतिभुविप्रेतेदायादान
पिदापयेत् १६० अदातरिपुनर्दाताविज्ञातप्रकृतावृणम् पश्चात्प्रतिभुविप्रेते
परीप्सेत्केनहेतुना १६१ निरादिष्टधनश्चेत्तुप्रतिभूःस्यादलंधनः स्वधनादेव

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

तद्दद्यान्निराद्धिरिष्टश्नीतिस्थितिः १६२ मत्तोन्मत्तार्त्ताध्यधीनैर्वालेनस्थविरेणवा अ
संवद्धकृतश्चैवव्यवहारोनसिध्यति १६३ सत्यानभाषाभवतियद्यपिस्यात्प्रतिष्ठिः
ता वहिश्चेद्भाष्यतेधर्मान्नियताद्व्यावहारिकात् १६४ योगाधमनविक्रीतंयोगदान
प्रतिग्रहम् यत्रवाप्युपधिंपश्येत्तत्सर्वंविनिवर्त्तयेत् १६५ ग्रहीतायदिनष्टःस्या
त्कुटुंवार्थेकृतोव्ययः दातव्यंवांधवैस्तत्स्यात्प्रविभक्तैरपिस्वतः १६६ कुटुंवार्थेऽध्यधी
नोपिव्यवहारंयमाचरेत् स्वदेशेवाविदेशेवातंज्यायान्नविचारयेत् १६७ वला
द्दत्तंवलाद्भुक्तंवलाद्यच्चापिलेखितम् सर्वान्वलकृतानर्थानकृतान्मनुरव्रवीत् १६८
त्रयःपरार्थेक्लिश्यंतिसाक्षिणःप्रतिभूःकुलम् चत्वारस्तूपचीयंतेविप्रआढ्योवणिङ्नृप
: १६९ अनादेयंनाददीतपरिक्षीणोपिपार्थिवः नचादेयंसमृद्धोपिसूक्ष्ममप्यर्थ

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

र्थमुत्सृजेत् १७० अनादेयस्यचादानादादेयस्यचवर्जनात् दौर्वल्यंख्याप्यतेराज्ञःसप्रेत्ये
हचनश्यति १७१ स्वादानाद्वर्णसंसर्गात्त्ववलानांचरक्षणात् वलंसंजायतेराज्ञःस
प्रेत्येहचवर्धते १७२ तस्माद्यमइवस्वामीस्वयंहित्वाप्रियाप्रिये वर्त्तेतयाम्ययावृत्त्या
जितक्रोधोजितेन्द्रियः १७३ यस्त्वधर्मेणकार्याणिमोहात्कुर्यान्नराधिपः अचिरात्तंदुरा
त्मानंवशेकुर्वन्तिशत्रवः १७४ कामक्रोधौतुसंयम्ययोऽर्थान्धर्मेणपश्यति प्रजास्तम
नुवर्त्तन्तेसमुद्रमिवसिंधवः १७५ यःसाधयंतंछंदेनवेदयेद्धनिकंनृपे सराज्ञातच्च
तुर्भागंदाप्यस्तस्यचतद्धनं १७६ कर्मणापिसमंकुर्याद्धनिकायाधमर्णिकः समोव
कृष्टजातिस्तुदद्याच्छ्रेयांस्तुतच्छनैः १७७ अनेनविधिनाराजामिथोविवदतांनृणा
म् साक्षिप्रत्ययसिद्धानिकार्याणिसमतांनयेत् १७८ कुलजेवृत्तसंपन्नेधर्मज्ञे०

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

सत्यवादिनि महापक्षेधनिन्यार्येनिक्षेपंनिक्षिपेद्बुधः १७९ योयथानिक्षिपेद्धस्तेयम
र्थंयस्यमानवः सतथैवग्रहीतव्योयथादायस्तथाग्रहः १८० योनिक्षेपंयाच्यमानोनि
क्षेप्तुर्नप्रयच्छति सयाच्यःप्राड्विवाकेनतन्निक्षेप्तुरसन्निधौ १८१ साक्ष्यभावेप्रणिधि
भिर्वयोरूपसमन्वितैः अपदेशैश्चसंन्यस्यहिरण्यंतस्यतत्त्वतः १८२ सयदिप्रतिप
द्येतयथान्यस्तंयथाकृतं नतत्रविद्यतेकिंचिद्यत्परैरभियुज्यते १८३ तेषांनदद्याद्य
दितुतद्धिरण्यंयथाविधि उभौनिगृह्यदाप्यःस्यादितिधर्मस्यधारणा १८४ निक्षे
पोपनिधीनित्यंनदेयौप्रत्यनंतरे नश्यतोविनिपातेतावनिपातेत्वनाशिनौ १८५ स्व
यमेवतुयोदद्यान्मृतस्यप्रत्यनंतरे नसराज्ञानियोक्तव्योननिक्षेप्तुश्चबंधुभिः १८६
अच्छलेनैवचान्विच्छेत्तमर्थंप्रीतिपूर्वकम् विचार्यतस्यवावृत्तंसाम्नैवपरिसाधयेत्

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

१८७ निक्षेपेष्वेषुसर्वेषुविधिःस्यात्परिसाधने समुद्रेनाप्नुयात्किंचिद्यदितस्मान्नसं
हरेत् १८८ चौरैर्हृतंजलेनोढमग्निनादग्धमेववा नदद्याद्यदितस्मात्सनसंहरति
किंचन १८९ निक्षेपस्यापहर्तारमनिक्षेप्तारमेवच सर्वैरुपायैरन्विच्छेच्छपथैश्चै
ववैदिकैः १९० योनिक्षेपंनार्पयतियश्चानिक्षिप्ययाचते तावुभौचौरवच्छास्यौ
दाप्यौवातत्समंदमम् १९१ निक्षेपस्यापहर्तारंतत्समंदापयेद्दमम् तथोपनिधि
हर्तारमविशेषेणपार्थिवः १९२ उपधाभिश्चयःकश्चित्परद्रव्यंहरेन्नरः ससहाय
ःसहंतव्यःप्रकाशंविविधैर्वधैः १९३ निक्षेपोयःकृतोयेनयावांश्चकुलसन्निधौ
तावानेवसविज्ञेयोविब्रुवन्दंडमर्हति १९४ मिथोदायःकृतोयेनगृहीतोमि
थएववा मिथएवप्रदातव्योयथादायस्तथाग्रहः १९५ निक्षिप्तस्यधनस्यैवंप्री

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

न्यापनिहितस्यच राजाविनिर्णयंकुर्याद्दक्षिणावन्यासधारिणाम् १९६ विक्रीणी
तेपरस्यस्वंयोऽस्वामीस्वाम्यसंमतः नतंनयेतसाक्ष्यंतुस्तेनमस्तेनमानिनम् १९७
अवहार्योभवेच्चैवसान्वयःषट्शतंदमं निरन्वयोऽनपसरःप्राप्तःस्याच्चौरकिल्बिषं
१९८ अस्वामिनाकृतोयस्तुदायोविक्रयएववा अकृतःसतुविज्ञेयोव्यवहारेयः
थास्थितिः १९९ संभोगोदृश्यतेयत्रनदृश्येतागमःक्वचित् आगमःकारणंतत्र
नसंभोगइतिस्थितिः २०० विक्रयाद्योधनंकिंचिद्गृह्णीयात्कुलसन्निधौ क्रये
णासविशुद्धंहिन्यायतोलभतेधनं २०१ अथमूलमनाहार्यंप्रकाशक्रयशोधित
ः अदंड्योमुच्यतेराज्ञानाष्टिकोलभतेधनं २०२ नान्यदन्येनसंसृष्टरूपंविक्रय
मर्हति नचासारंनचन्यूनंनदूरेणतिरोहितं २०३ अन्यांचेद्दर्शयित्वान्यावोढुः

कन्याप्रदीयते उभेतेएकशुल्केनवहेदित्यब्रविन्मनुः २०४ नोन्मत्तायानकुष्ठिन्या
नचयास्पृष्टमैथुना पूर्वंदोषानभिख्याप्यप्रदातादंडमर्हति २०५ ऋत्विग्यदिवृ
तोयज्ञेस्वकर्मपरिहापयेत् तस्यकर्मानुरूपेणदेयोंशःसहकर्तृभिः २०६ दक्षिणा
सुचदत्तासुस्वकर्मपरिहापयेत् कृत्स्नमेवलभेतांशमन्येनैवचकारयेत् २०७ य
स्मिन्कर्मणियास्तुस्युरुक्ताःप्रत्यंगदक्षिणाः सएवताआददीतभजेरंसर्वएववा २०८
रथंहरेतवाध्वर्युर्ब्रह्माधानेचवाजिनं होतावापिहरेदश्वमुद्गाताचाप्यनःक्रये २०९ सर्वे
षामर्धिनोमुख्यास्तदर्धेनार्द्धिनोपरे तृतीयिनस्तृतीयांशाश्चतुर्थांशाश्चपादिनः २१०
संभूयस्वानिकर्माणिकुर्वद्भिरिहमानवैः अनेनविधियोगेनकर्तव्यांशप्रकल्पना २११
धर्मार्थंयेनदत्तंस्यात्कस्मैचिद्याचतेधनं पश्चाच्चनतथातत्स्यान्नदेयंतस्यतद्भवेत् २१२

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

यदिसंसाधयेत्तत्तुदर्पाल्लोभेनवापुनः राज्ञादाप्यःसुवर्णंस्यात्तस्यस्तेयस्यनिष्कृतिः २१३
दत्तस्यैषोदितोधर्म्यायथावदनपक्रिया अतऊर्ध्वंप्रवक्ष्यामिवेतनस्यानपक्रियां २१४
भृतोनार्त्तोनकुर्याद्योदर्पात्कर्मयथोदितम् सदंड्यःकृष्णलान्यष्टौनदेयंचास्यवेतनं २१५
आर्त्तस्तुकुर्यात्स्वस्थःसन्यथाभाषितमादितः सदीर्घस्यापिकालस्यतल्लभेतैववेतनम्
२१६ यथोक्तमार्त्तःसुस्थोवायस्तत्कर्मनकारयेत् नतस्यवेतनंदेयमल्पोनस्यापिकर्मणः
२१७ एषधर्मोऽखिलेनोक्तोवेतनदानानकर्मणः अतऊर्ध्वंप्रवक्ष्यामिधर्मंसमयभेदि
नाम् २१८ योग्रामदेशसंघानांकृत्वासत्येनसंविदम् विसंवदेन्नरोलोभात्तंराष्ट्राद्वि
प्रवासयेत् २१९ निगृह्यदापयेच्चैनंसमयव्यभिचारिणम् चतुःसुवर्णान्षण्णिष्कां
श्छतमानंचराजतम् २२० एतद्दंडविधिंकुर्याद्धार्मिकःपृथिवीपतिः ग्रामजातिसमू

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

हेषुसमयव्यभिचारिणाम् २२१ क्रीत्वाविक्रीयवाकिंचिद्यस्येहानुशयोभवेत् सोऽन्त
र्दशाहात्तद्द्रव्यंदद्याच्चैवाददीतच २२२ परेणतुदशाहस्यनदद्यान्नापिदापयेत् आ
ददानोददच्चैवराज्ञादंड्यःशतानिषट् २२३ यस्तुदोषवतींकन्यामनाख्यायप्रयच्छति
तस्यकुर्यान्नृपोदंडंस्वयंषण्णवतिंपणान् २२४ अकन्येतितुयःकन्यांब्रूयाद्द्वेषेणमा
नवः सशतंप्राप्नुयाद्दंडंतस्यादोषमदर्शयन् २२५ पाणिग्रहणिकामंत्राःकन्यास्वे
वप्रतिष्ठिताः नाकन्यासुक्वचिन्नृणांलुप्तधर्मक्रियाहिताः २२६ पाणिग्रहणिकामं
त्रानियतंदारलक्षणम् तेषांनिष्ठातुविज्ञेयाविद्वद्भिःसप्तमेपदे २२७ यस्मिन्यस्मि
न्कृतेकार्येयस्येहानुशयोभवेत् तमनेनविधानेनधर्म्येपथिनिवेशयेत् २२८ प
शुषुस्वामिनांचैवपालानांचव्यतिक्रमे विवादंसंप्रवक्ष्यामियथावद्धर्मतत्त्वतः २२९

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

दिवावक्तव्यतापालेरात्रौस्वामिनितद्गृहे योगक्षेमेऽन्यथाचेत्तुपालोवक्तव्यतामियात् २३०
गोपःक्षीरभृतोयस्तुसदुह्याद्दशतोवरां गोस्वाम्यनुमतेभृत्यःसास्यात्पालेऽभृतेभृतिः २३१
नष्टंविनष्टंकृमिभिःश्वहतंविषमेमृतं हीनंपुरुषकारेणप्रदद्यात्पालएवतु २३२
विघुष्यतुहृतंचौरैर्नपालोदातुमर्हति यदिदेशेचकालेचस्वामिनःस्वस्यशंसति २३३
कर्णौचर्मचवालांश्चवस्तिंस्नायुंचरोचनां पशुषुस्वामिनांदद्यान्मृतेष्वंगानिदर्शयेत् २३४
अजाविकेतुसंरुद्धेवृकैःपालेत्वनायति यांप्रसह्यवृकोहन्यात्पालेतत्किल्विषंभवेत् २३५
तासांचेदवरुद्धानांचरंतीनांमिथोवने यामुत्प्लुत्यवृकोहन्यान्नपालस्तत्रकिल्विषी २३६
धनुःशतंपरीहारोग्रामस्यस्यात्समंततः शम्यापातास्त्रयोवापित्रिगुणोनगरस्यतु २३७
तत्रापरिवृतंधान्यंविहिंस्युःपशवोयदि नतत्रप्रणयेद्दंडंनृपतिःपशुरक्षिणां २३८ वृतिं

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

तत्रप्रकुर्वीतयामुष्ट्रोनविलोकयेत् छिद्रंचवारयेत्सर्वंश्वसूकरमुखानुगं २३९ पथिक्षे
त्रेपरिवृत्तेग्रामांतीयेऽथवापुनः सपालःशतदंडार्होविपालान्वारयेत्पशून् २४० क्षेत्रे
ष्वन्येषुतुपशुःसपादंपणमर्हति सर्वत्रतुसदोदेयःक्षेत्रिकस्येतिधारणा २४१ अनिर्द
शाहांगांसूतांवृषान्देवपशूंस्तथा सपालान्वाविपालान्वानदंड्यान्मनुरब्रवीत् २४२ क्षेत्रि
यस्यात्ययेदंडोभागाद्दशगुणोभवेत् ततोऽर्धदंडोभृत्यानामज्ञानात्क्षेत्रियस्यतु २४३ ए
तद्विधानमातिष्ठेद्धार्मिकःपृथिवीपतिः स्वामिनांचपशूनांचपालानांचव्यतिक्रमे २४४
सीमांप्रतिसमुत्पन्नेविवादेग्रामयोर्द्वयोः ज्येष्ठेमासिनयेत्सीमांसुप्रकाशेषुसेतुषु २४५
सीमावृक्षांश्चकुर्वीतन्यग्रोधाश्वत्थकिंशुकान् शाल्मलीन्सालतालांश्चक्षीरिणश्चैवपादपान्
२४६ गुल्मान्वेणूंश्चविविधान्शमीवल्लीस्थलानिच शरान्कुब्जकगुल्मांश्चतथासीमानन

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

ष्यति २४७ तडागान्युदपानानिवाप्यःप्रस्रवणानिच सीमासंधिषुकार्याणिदेवताय
तनानिच २४८ उपछन्नानिचान्यानिसीमालिंगानिकारयेत् सीमाज्ञानेनृणांवीक्ष्यनि
त्यंलोकेविपर्ययं २४९ अश्मनोऽस्थीनिगोवालांस्तुषांन्भस्मकपालिकाः करीषमिष्ट
कांगारांश्छर्करावालुकास्तथा २५० यानिचैवंप्रकाराणिकालाद्भूमिर्नभक्षयेत् ता
निसंधिषुसीमायामप्रकाशानिकारयेत् २५१ एतैर्लिंगैर्नयेत्सीमांराजाविवदमान
योः पूर्वभुक्त्याचसततमुदकस्यागमेनच २५२ यदिसंशयएवस्याल्लिंगानामपिदर्श
ने साक्षिप्रत्ययएवस्यात्सीमावादविनिर्णयः २५३ ग्रामीयककुलानांचसमक्षंसीम्
न्निसाक्षिणः प्रष्टव्याःसीमलिंगानितयोश्चैवविवादिनोः २५४ तेपृष्टास्तुयथाब्रूयुः
समस्ताःसीम्निनिश्चयं निबध्नीयात्तथासीमांसर्वांस्तांश्चैवनामतः २५५ शिरोभिस्ते

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

गृहीत्वोर्वीं स्रग्विणो रक्तवाससः सुकृतैः शापिताः स्वैस्वैर्नयेयुस्ते समंजसं २५६ यथोक्ते
न नयंतस्ते पूयंते सत्यसाक्षिणः विपरीतं नयंतस्तु दाप्याः स्युर्द्विशतं दमं २५७ साक्ष्य
भावेतु चत्वारो ग्रामाः सामंतवासिनः सीमाविनिर्णयं कुर्युः प्रयता राजसन्निधौ २५८ सा
मंतानामभावेतु मौलानां सीम्नि साक्षिणां इमानप्यनुयुंजीत पुरुषान्वनगोचरान् २५९
व्याधांश्छाकुनिकान्गोपान्कैवर्त्तान्मूलखनकान् व्यालग्राहानुंछवृत्तीनन्यांश्च वनचारिणः
२६० तेपृष्टास्तु यथाब्रूयुः सीमासंधिषु लक्षणं तत्तथा स्थापयेद्राजा धर्मेण ग्रामयो
र्द्वयोः २६१ क्षेत्रकूपतडागानामारामस्य गृहस्य च सामंतप्रत्ययो ज्ञेयः सीमासेतुवि
निर्णयः २६२ सामंताश्चेन्मृषाब्रूयुः सेतौ विवदतां नृणां सर्वे पृथक्पृथग्दंड्या राज्ञा म
ध्यमसाहसं २६३ गृहं तडागमारामं क्षेत्रं वा भीषया हरन् शतानि पंच दंड्यः स्यादज्ञा

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

नाद्द्विशतोदमः २६४ सीमायामविषह्यायांस्वयंराजैवधर्मवित् प्रदिशेद्भूमिमेकेषामु
पकारादितिस्थितिः २६५ एषोऽखिलेनाभिहितोधर्मःसीमाविनिर्णये अतऊर्ध्वं
प्रवक्ष्यामिवाक्पारुष्यविनिर्णयं २६६ शतंब्राह्मणमाक्रुश्यक्षत्रियोदंडमर्हति वैश्यो
प्यर्धशतंद्वेवाशूद्रस्तुवधमर्हति २६७ पंचाशद्ब्राह्मणोदंड्यःक्षत्रियस्याभिशंसने वै
श्येस्यादर्धपंचाशच्छूद्रेद्वादशकोदमः २६८ समवर्णेद्विजातीनांद्वादशैवव्यतिक्रमे
वादेष्ववचनीयेषुतदेवद्विगुणंभवेत् २६९ एकजातिर्द्विजातींस्तुवाचादारुण
याक्षिपन् जिह्वायाःप्राप्नुयाच्छेदंजघन्यप्रभवोहिसः २७० नामजातिग्रहंत्वेषाम
भिद्रोहेणकुर्वतः निक्षेप्योऽयोमयःशंकुर्ज्वलन्नास्येदशांगुलः २७१ धर्मोपदेशं
दर्पेणविप्राणामस्यकुर्वतः तप्तमासेचयेत्तैलंवक्त्रेश्रोत्रेचपार्थिवः २७२ श्रुतंदे

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

शंचजातिंचकर्मशारीरमेवच वितथेनब्रुवन्दर्पाद्दाप्यःस्याद्विशतंदमं २७३ का
णंवाप्यथवाखंजमन्यंवापितथाविधं तथ्येनापिब्रुवन्दाप्योदंडंकार्षापणावरं २७४
मातरंपितरंजायांभ्रातरंतनयंगुरुं आक्षारयंश्छतंदाप्यःपंथानंचाददद्गुरोः २७५ ब्रा
ह्मणक्षत्रियाभ्यांतुदंडःकार्योविजानता ब्राह्मणेसाहसःपूर्वःक्षत्रियेत्वेवमध्यमः २७६
विट्शूद्रयोरेवमेवस्वजातिंप्रतितत्वतः छेदवर्जंप्रणयनंदंडस्येतिविनिश्चयः
२७७ एषदंडविधिःप्रोक्तोवाक्पारुष्यस्यतत्वतः अतऊर्ध्वंप्रवक्ष्यामिदंडपारुष्यनि
र्णयं २७८ येनकेनचिदंगेनहिंस्याच्चेच्छ्रेष्ठमंत्यजः छेत्तव्यंतत्तदेवास्यतन्मनोर
नुशासनं २७९ पाणिमुद्यम्यदंडंवापाणिच्छेदनमर्हति पादेनप्रहरन्कोपात्पा
दच्छेदनमर्हति २८० सहासनमभिप्रेप्सुरुत्कृष्टस्यापकृष्टजः कट्यांकृतांकोनिर्वा

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

स्यःस्फिचंवास्यावकर्तयेत् २८१ अवनिष्ठीवतोदर्पाद्द्वावोष्ठौछेदयेन्नृपः अवमू
त्रयतोमेढ्रमवशर्धयतोगुदं २८२ केशेषुगृह्णतोहस्तौछेदयेदविचारयन् पादयो
र्दाढिकायाञ्चग्रीवायांवृषणेषुच २८३ त्वग्भेदकःशतंदंड्योलोहितस्यचदर्शकः मांस
भेत्तातुषण्णिष्कान्प्रवास्यस्त्वस्थिभेदकः २८४ वनस्पतीनांसर्वेषामुपभोगंयथायथा
तथातथादमःकार्योहिंसायामितिधारणा २८५ मनुष्याणांपशूनांचदुःखायप्रहृते
सति यथायथामहद्दुःखंदंडंकुर्यात्तथातथा २८६ अंगावपीडनायांचव्रणशोणितयो
स्तथा समुत्थानव्ययंदाप्यःसर्वदंडमथापिवा २८७ द्रव्याणिहिंस्याद्योयस्यज्ञानतोज्ञान
तोपिवा सतस्योत्पादयेत्तुष्टिंराज्ञेदद्याच्चतत्समम् २८८ चर्मचार्मिकभांडेषुकाष्ठलो
ष्ठमयेषुच मूल्यात्पंचगुणोदंडःपुष्पमूलफलेषुच २८९ यानस्यचैवयातुश्चयानस्वाः

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

भिनएवच दशानिवर्त्तनात्याङ्कःशेषेदंडोविधीयते २९० छिन्ननास्येभग्नयुगेतिर्यक्
प्रतिमुखागते अक्षभंगेचयानस्यचक्रभंगेतथैवच २९१ छेदनेचैवयंत्राणांयोक्त्ररश्म्यो
स्तथैवच आक्रंदेचाप्यपैहीतिनदंडंमनुरब्रवीत् २९२ यत्रापवर्त्ततेयुग्यंवैगुण्यात्प्रा
जकस्यतु तत्रस्वामीभवेद्दंड्योहिंसायांद्विशतंदमं २९३ प्राजकश्चेद्भवेदाप्तः प्राजकोदं
डमर्हति युग्यस्थाःप्राजकेऽनाप्तेसर्वेदंड्याःशतंशतं २९४ सचेत्तुपथिसंरुद्धःपशुभि
र्वारथेनवा प्रमापयेत्प्राणभृतस्तत्रदंडोऽविचारितः २९५ मनुष्यमारणेक्षिप्रंचौरव
त्किल्विषंभवेत् प्राणभृत्सुमहत्स्वर्धंगोगजोष्ट्रहयादिषु २९६ क्षुद्रकाणांपशूनांतु
हिंसायांद्विशतोदमः पंचाशत्तुभवेद्दंडःशुभेषुमृगपक्षिषु २९७ गर्दभाजाविकानांतु
दंडःस्यात्पंचमाषिकः माषकस्तुभवेद्दंडःश्वसूकरनिपातने २९८ भार्यापुत्रश्चदासश्च

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

प्रेष्योभ्रानाचसोदरः प्राप्नापराधास्नाड्याःस्यूरज्वावेणुदलेनवा २९९ पृष्ठनस्तुशरीरस्यनोत्त
मांगेकथंचन अतोन्यथानुप्रहरन्प्राप्नःस्याच्चौरकिल्बिषं ३०० एषोखिलेनाभिहितोदं
डपारुष्यनिर्णयः स्तेनस्यानःप्रवक्ष्यामिविधिंदंडविनिर्णये ३०१ परमंयत्नमातिष्ठेत्
स्तेनानांनिग्रहेनृपः स्तेनानांनिग्रहादस्ययशोराष्ट्रंचवर्धते ३०२ अभयस्यहियोदानास
पूज्यःसततंनृपः सत्रंहिवर्धतेतस्यसदैवाभयदक्षिणं ३०३ सर्वतोधर्मषड्भागोराज्ञोभव
तिरक्षतः अधर्मादपिषड्भागोभवत्यस्यह्यरक्षतः ३०४ यदधीतेयद्यजतेयद्ददातियदर्च
ति तस्यषड्भागभाग्राजासम्यग्भवतिरक्षणात् ३०५ रक्षन्धर्मेणभूतानिराजावध्यांश्चघातय
न् यजतेहरहर्यज्ञैःसहस्रशतदक्षिणैः ३०६ योऽरक्षन्बलिमादत्तेकरंशुल्कंचपार्थि
वः प्रतिभागंचदंडंचससद्योनरकंव्रजेत् ३०७ अरक्षितारंराजानंबलिषड्भागहारिणं

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

मस्मृ
९९

तमाहुःसर्वलोकस्यसमग्रमलहारकम् ३०८ अनपेक्षितमर्यादंनास्तिकंविप्रलुंपकं अ
रक्षितारमत्तारंनृपंविद्यादधोगतिं ३०९ अधार्मिकंत्रिभिर्न्यायैर्निगृह्णीयात्प्रयत्नतः
निरोधनेनबंधेनविविधेनवधेनच ३१० निग्रहेणहिपापानांसाधूनांसंग्रहेणच द्विजा
तयइवेज्याभिःपूयंतेसततंनृपाः ३११ क्षंतव्यंप्रभुणानित्यंक्षिपतांकार्यिणांनृणां बालवृ
द्धातुराणांचकुर्वताहितमात्मनः ३१२ यःक्षिप्तोमर्षयत्यार्त्तैस्तेनस्वर्गेमहीयते यस्त्वैश्वर्यान्न
क्षमतेनरकंतेनगच्छति ३१३ राजास्तेनेनगंतव्योमुक्तकेशेनधावता आचक्षाणेनतत्स्ते
यमेवंकर्मास्मिशाधिमां ३१४ स्कंधेनादायमुसलंलगुडंवापिखादिरं शक्तिंचोभयतस्ती
क्ष्णामायसंदंडमेववा ३१५ शासनाद्वाविमोक्षाद्वास्तेनःस्तेयाद्विमुच्यते अशासित्वातुतं
राजास्तेनस्याप्नोतिकिल्बिषम् ३१६ अन्नादेभ्रूणहामार्ष्टिपत्यौभार्यापचारिणी गुरौशिष्य

अ० ८
९९

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

श्चयाज्यश्चस्तेनोराजनिकिल्बिषम् ३१७ राजभिर्धृतदंडास्तुकृत्वापापानिमानवाः निर्मला
ःस्वर्गमायांतिसंतःसुकृतिनोयथा ३१८ यस्तुरज्जुंघटंकूपाद्धरेद्भिंद्याच्चयःप्रपाम् सदंडंप्राप्नु
यान्माषंतच्चतस्मिन्समाहरेत् ३१९ धान्यंदशभ्यःकुंभेभ्योहरतोऽभ्यधिकंवधः शेषेप्ये
कादशगुणंदाप्यस्तस्यचतद्धनम् ३२० तथाधरिमभेयानांशतादभ्यधिकेवधः सुवर्ण
रजतादीनामुत्तमानांचवाससां ३२१ पंचाशतस्त्वभ्यधिकेहस्तच्छेदनमिष्यते शेषेत्वे
कादशगुणंमूल्याद्दंडंप्रकल्पयेत् ३२२ पुरुषाणांकुलीनानांनारीणांचविशेषतः मुख्यानां
चैवरत्नानांहरणेवधमर्हति ३२३ महापशूनांहरणेशस्त्राणामौषधस्यच कालमासाद्य
कार्यंचदंडंराजाप्रकल्पयेत् ३२४ गोषुब्राह्मणसंस्थासुछूरिकायाश्चभेदने पशूनांहर
णेचैवसद्यःकार्योऽर्धपादिकः ३२५ सूत्रकार्पासकिण्वानांगोमयस्यगुडस्यच दध्नःक्षीर

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

स्यनकस्यपानीयस्यतृणस्यच ३२६ वेणुवैदलभांडानांलवणानांतथैवच मृन्मयानांच ह
रणेमृदोभस्मनएवच ३२७ मत्स्यानांपक्षिणांचैवतैलस्यचघृतस्यच मांसस्यमधुनश्चैव
यच्चान्यत्पशुसंभवम् ३२८ अन्येषांचैवमादीनामद्यानामोदनस्यच पक्वान्नानांचसर्वेषां
तन्मूल्याद्विगुणोदमः ३२९ पुष्पेषुहरितेधान्येगुल्मवल्लीनगेषुच अन्येष्वपरिपूतेषुदंडः
स्यात्पंचकृष्णलः ३३० परिपूतेषुधान्येषुशाकमूलफलेषुच निरन्वयेशतंदंडःसान्व
येऽर्धशतंदमः ३३१ स्यात्साहसंत्वन्वयवत्प्रसभंकर्मयत्कृतम् निरन्वयंभवेत्स्तेयं ह
त्वापव्ययतेचयत् ३३२ यस्त्वेतान्युपक्लृप्तानिद्रव्याणिस्तेनयेन्नरः तमाद्यंदंडयेद्रा
जायश्चाग्निंचोरयेद्गृहात् ३३३ येनयेनयथांगेनस्तेनोनृषुविचेष्टते तत्तदेवहरेत्तस्य
प्रत्यादेशायपार्थिवः ३३४ पिताचार्यःसुहृन्माताभार्यापुत्रःपुरोहितः नादंड्योनामराज्ञोऽ

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

स्तियःस्वधर्मेनतिष्ठति ३३५ कार्षापणंभवेद्दंड्योयत्रान्यःप्राकृतोजनः तत्रराजाभवेद्दंड्यःस
हस्रमितिधारणा ३३६ अष्टापाद्यंतुशूद्रस्यस्तेयेभवतिकिल्विषम् षोडशैवतुवैश्य-
स्यद्वात्रिंशत्क्षत्रियस्यच ३३७ ब्राह्मणस्यचतुःषष्टिःपूर्णंवापिशतंभवेत् द्विगुणा
वाचतुःषष्टिस्तद्दोषगुणविद्धिसः ३३८ वानस्पत्यंमूलफलंदार्वग्न्यर्थंतथैवच तृणंच
गोभ्योग्रासार्थमस्तेयंमनुरब्रवीत् ३३९ योदत्तादायिनोहस्ताल्लिप्सेतब्राह्मणोधनम् या
जनाध्यापनेनापियथास्तेनस्तथैवसः ३४० द्विजोध्वगःक्षीणवृत्तिर्द्वाविक्षूद्वेचमूलके आ
ददानःपरक्षेत्रान्नदंडंदातुमर्हति ३४१ असंधितानांसंधातासंधितानांचमोक्षकः दासा
श्वरथहर्ताचप्राप्तःस्याच्चौरकिल्विषं ३४२ अनेनविधिनाराजाकुर्वाणस्तेननिग्रहम् यशो
ऽस्मिन्प्राप्नुयाल्लोकेप्रेत्यचानुत्तमंसुखम् ३४३ ऐंद्रंस्थानमभिप्रेप्सुर्यशश्चाक्षयमव्यय

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

म स्मृ
१०१

म् नोपेक्षेतक्षणमपिराजासाहसिकंनरम् ३४४ वाग्दुष्टात्तस्कराच्चैवदंडेनैवचहिंसतः
साहसस्यनरःकर्त्ताविज्ञेयःपापकृत्तमः ३४५ साहसेवर्त्तमानंतुयोमर्षयतिपार्थिवः सवि
नाशंव्रजत्याशुविद्वेषंचाधिगच्छति ३४६ नमित्रकारणाद्राजाविपुलाद्वाधनागमात् समु
त्सृजेत्साहसिकान्सर्वभूतभयावहान् ३४७ शस्त्रंद्विजातिभिर्ग्राह्यंधर्मोयत्रोपरुध्यते द्वि
जातीनांचवर्णानांविप्लवेकालकारिते ३४८ आत्मनश्चपरित्राणेदक्षिणानांचसंगरे स्त्री
विप्राभ्युपपत्तौचघ्नन्धर्मेणनदुष्यति ३४९ गुरुंवाबालवृद्धौवाब्राह्मणंवाबहुश्रुतम् आ
ततायिनमायांतंहन्यादेवाविचारयन् ३५० नाततायिवधेदोषोहंतुर्भवतिकश्चन प्रकाशं अ०८
वाप्रकाशंवामन्युस्तंमन्युमृच्छति ३५१ परदाराभिमर्षेषुप्रवृत्तान्नॄन्महीपतिः उद्वेजनक १०१
रैर्दंडैश्छिन्नयित्वाप्रवासयेत् ३५२ तत्समुत्थोहिलोकस्यजायतेवर्णसंकरः येनमूलह

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

रोःधर्मःसर्वनाशायकल्पते ३५३ परस्यपत्न्यापुरुषःसंभाषांयोजयन्रहः पूर्वमाक्षारि
तोदोषैःप्राप्नुयात्पूर्वसाहसम् ३५४ यस्त्वनाक्षारितःपूर्वमभिभाषेतकारणात् नदोषंप्राप्नु
यात्किंचिन्नहितस्यव्यतिक्रमः ३५५ परस्त्रियंयोभिवदेत्तीर्थेऽरण्येवनेऽपिवा नदीनांवा
पिसंभेदेससंग्रहणमाप्नुयात् ३५६ उपचारक्रियाकेलिःस्पर्शोभूषणवाससाम् सहखट्वा
सनंचैवसर्वंसंग्रहणंस्मृतम् ३५७ स्त्रियंस्पृशेददेशेयःस्पृष्टोवामर्षयेत्तया परस्परस्या
नुमतेसर्वंसंग्रहणंस्मृतम् ३५८ अब्राह्मणःसंग्रहणेप्राणान्तंदंडमर्हति चतुर्णामपिव
र्णानांदारारक्ष्यतमाःसदा ३५९ भिक्षुकावंदिनश्चैवदीक्षिताःकारवस्तथा संभाषणंसह
स्त्रीभिःकुर्युरप्रतिवारिताः ३६० नसंभाषांपरस्त्रीभिःप्रतिषिद्धःसमाचरेत् निषिद्धोभाष
माणस्तुसुवर्णंदंडमर्हति ३६१ नैषचारणदारेषुविधिर्नात्मोपजीविषु सज्जयंतिहितेना

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

मस्मृ १०२ रीर्निगूढाश्चारयंतिच ३६२ किंचिदेवतुदाप्यःस्यात्संभाषांताभिराचरन् प्रैष्यासुचैकभक्ता
सुरहःप्रव्रजितासुच ३६३ योऽकामांदूषयेत्कंन्यांससद्योवधमर्हति सकामांदूषयंस्तुल्यो
नवधंप्राप्नुयान्नरः ३६४ कंन्यांभजंतीमुत्कृष्टंनकिंचिदपिदापयेत् जघन्यंसेवमानांतुसं
यतांवासयेद्गृहे ३६५ उत्तमांसेवमानस्तुजघन्योवधमर्हति शुल्कंदद्यात्सेवमानःसमामि
च्छेत्पितायदि ३६६ अभिषह्यतुयःकन्यांकुर्याद्दर्पेणमानवः तस्याशुकर्त्येअंगुल्यौदंडंवा
र्हतिषट्शतम् ३६७ सकामांदूषयंस्तुल्योनांगुलिच्छेदमाप्नुयात् द्विशतंतुदमंदाप्यःप्र
संगविनिवृत्तये ३६८ कन्यैवकन्यांयाकुर्यात्तस्याःस्याद्विशतोदमः शुल्कंचद्विगुणंदद्याच्छि अ०८
फाश्चैवाप्नुयाद्दश ३६९ यातुकन्यांप्रकुर्यात्स्त्रीसासद्योमौंड्यमर्हति अंगुल्योरेववाछेदंखरेणो १०२
द्वहनंतथा ३७० भर्तारंलंघयेद्यातुस्त्रीज्ञातिगुणदर्पिता तांश्वभिःखादयेद्राजासंस्थानेबहु

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

संस्थिते ३७१ पुमांसंदाहयेत्पापंशयनेतप्तआयसे अभ्यादध्युश्चकाष्ठानितत्रदह्येत
पापकृत् ३७२ संवत्सराभिशस्तस्यदुष्टस्यद्विगुणोदमः व्रात्ययासहसंवासेचांडाल्यातावदे
वतु ३७३ शूद्रोगुप्तमगुप्तंवाद्वैजातंवर्णमावसन् अगुप्तमंगसर्वस्वैर्गुप्तंसर्वेणहीयते
३७४ वैश्यःसर्वस्वदंडःस्यात्संवत्सरनिरोधतः सहस्रंक्षत्रियोदंड्योमौंड्यंमूत्रेणचार्हति
३७५ ब्राह्मणींयद्यगुप्तांतुगच्छेतांवैश्यपार्थिवौ वैश्यंपंचशतंकुर्यात्क्षत्रियंतुसहस्रिणं
३७६ उभावपितुतावेवब्राह्मण्यागुप्तयासह विप्लुतौशूद्रवद्दंड्यौदग्धव्यौवाकटाग्निना ३७७
सहस्रंब्राह्मणोदंड्योगुप्तांविप्रांबलाद्व्रजन् शतानिपंचदंड्यःस्यादिच्छंत्यासहसंगतः ३७८
मौंड्यंप्राणांतिकोदंडोब्राह्मणस्यविधीयते इतरेषांतुवर्णानांदंडःप्राणांतिकोभवेत् ३७९
नजातुब्राह्मणंहन्यात्सर्वपापेष्वपिस्थितं राष्ट्रादेनंबहिःकुर्यात्समग्रधनमक्षतं ३८० न

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

ब्राह्मणवधाद्भूयानधर्मोविद्यतेभुवि तस्मादस्यवधंराजामनसापिनचिंतयेत् ३८१ वैश्यश्चे
क्षत्रियांगुप्तांवैश्यांवाक्षत्रियोव्रजेत् योब्राह्मण्यामगुप्तायांतावुभौदंडमर्हतः ३८२ सह
स्रंब्राह्मणोदंड्योगुप्तांतुतेव्रजन् शूद्रायांक्षत्रियविशोःसाहस्रोवैभवेद्दमः ३८३ क्ष
त्रियायामगुप्तायांवैश्येपंचशतंदमः मूत्रेणमौंड्यमिच्छेत्तुक्षत्रियोदंडमेववा ३८४ अगु
प्तेक्षत्रियावैश्येशूद्रांवाब्राह्मणोव्रजन् शतानिपंचदंड्यःस्यात्सहस्रंत्वंत्यजस्त्रियं ३८५ यस्य
स्तेनःपुरेनास्तिनान्यस्त्रीगोनदुष्टवाक् नसाहसिकदंडघ्नौसराजाशक्रलोकभाक् ३८६ ए
तेषांनिग्रहोराज्ञःपंचानांविषयेस्वके साम्राज्यकृत्सजात्येषुलोकेचैवयशस्करः ३८७ ऋ
त्विजंयस्त्यजेद्याज्योयाज्यंचर्त्विक्त्यजेद्यदि शक्तंकर्मण्यदुष्टंचतयोर्दंडःशतंशतं ३८८
नमातानपितानस्त्रीनपुत्रस्त्यागमर्हति त्यजन्नपतितानेतान्राज्ञादंड्यःशतानिषट् ३८९

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

आश्रमेषुद्विजातीनांकार्येविवदतांमिथः नविब्रूयान्नृपोधर्मंचिकीर्षन्हितमात्मनः ३९०
यथार्हमेतानभ्यर्च्यब्राह्मणैःसहपार्थिवः सांत्वेनप्रशमय्यादौस्वधर्मंप्रतिपादयेत् ३९१
प्रातिवेश्यानुवेश्यौचकल्याणेविंशतिद्विजे अर्हावभोजयन्विप्रोदंडमर्हतिमाषकं ३९२
श्रोत्रियःश्रोत्रियंसाधुंभूतिकृत्येष्वभोजयन् तदन्नंद्विगुणंदाप्योहिरण्यंचैवमाषकं ३९३
अंधोजडःपीठसर्पीसप्तत्यास्थविरश्चयः श्रोत्रियेषूपकुर्वंश्चनदाप्याःकेनचित्करं ३९४
श्रोत्रियंव्याधितार्तौचबालवृद्धावकिंचनं महाकुलीनमार्यंचराजासंपूजयेत्सदा ३९५
शाल्मलीफलकेश्लक्ष्णेनेनिज्यान्नेजकःशनैः नचवासांसिवासोभिर्निर्हरेन्नचवासयेत्
३९६ तंतुवायोदशपलंदद्यादेकपलाधिकं अतोन्यथावर्तमानोदाप्योद्वादशकंदमं ३९७
शुल्कस्थानेषुकुशलाःसर्वपण्यविचक्षणाः कुर्युरर्घंयथापण्यंततोविंशंनृपोहरेत् ३९८

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

राज्ञःप्रख्यातभांडानिप्रतिषिद्धानियानिच तानिनिर्हरतोलोभात्सर्वहारंहरेन्नृपः ३९९ शु
ल्कस्थानेषुकुशलाःसर्वपण्यविचक्षणाः कुर्युरर्घंयथापण्यंततोविंशंनृपोहरेत् ३ शुल्क
स्थानंपरिहरन्नकालेक्रयविक्रयी मिथ्यावादीचसंख्यानेदाप्योऽष्टगुणमत्ययं ४०० आ
गमंनिर्गमंस्थानंतथावृद्धिक्षयावुभौ विचार्यसर्वपण्यानांकारयेत्क्रयविक्रयौ ४०१ पं
चरात्रेपंचरात्रेपक्षेपक्षेथवागते कुर्वीतचैषांप्रत्यक्षमर्घसंस्थापनंनृपः ४०२ तुलामानं
प्रतीमानंसर्वंचस्यात्सुलक्षितम् षट्सुषट्सुचमासेषुपुनरेवपरीक्षयेत् ४०३ पणंयानं
तरेदाप्यंपौरुषोऽर्धपणंतरे पादंपशुश्चयोषिच्चपादार्धंरिक्तकःपुमान् ४०४ भांडपूर्णा
नियानानितार्यंदाप्यानिसारतः रिक्तभांडानियत्किंचित्पुमांसश्चापरिच्छदाः ४०५ दीर्घा
ध्वनियथादेशंयथाकालंतरोभवेत् नदीतीरेषुतद्विद्यात्समुद्रेनास्तिलक्षणं ४०६

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu